Žiulis Vernas

MATIJAS ŠANDORAS

Žiulis Vernas

MATIJAS ŠANDORAS

VALSTYBINĖ GROŽINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
VILNIUS * 1962

Жюль Верн, СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ
Гослитиздат, М. 1957

Vertė

VYT. MAKNYS

PIRMOJI DALIS

PIRMASIS SKYRIUS

PAŠTO KARVELIS

Ilirijos sostinę Triestą sudaro du, vienas į kitą visiškai nepanašūs, miestai: turtingasis naujamiestis — Terezienštatas su tiesiomis, plačiomis gatvėmis ant užutekio kranto, kur žmonės įsikūrė jau senais laikais, ir vargingasis senamiestis, pastatytas be jokios tvarkos, suspaustas tarp plačios Korso gatvės, skiriančios jį nuo naujamiesčio, ir neaukšto Karsto kalno, kurio viršūnę puošia senovinė tvirtovė.

Triesto uostas atitvertas San Karlo molu, ir prie jo, išmetę inkarus, stovi daugiausia prekiniai laivai. Čia bastosi daugybė benamių valkatų, dėvinčių nutrintomis kelnėmis, liemenėmis ir švarkais, kuriems nereikalingos kišenės, nes jų šeimininkai niekad neturėjo ir tikriausiai neturės ko į jas dėti. Retkarčiais šie valkatos susiburia į dideles gaujas, keliančias siaubą vietiniams gyventojams.

Šią 1867 metų gegužės 18 dieną tarp daugybės valkatų galima buvo pastebėti du šiek tiek geriau apsirengusius žmones. Tačiau ir jie vargu ar kada nors buvo pertekę florinų ar kreicerių — tokia laimė jiems dar niekada nesišypsojo. Ir iš tikrųjų jie kažin ką padarytų, kad tik priverstų laimę šypsotis!

Vienas, vardu Sarkanis, sakėsi gimęs Tripolyje. Antrasis — Zironė — buvo iš Sicilijos. Abu pašnekovai bent dešimtį kartų perėjo molu ir sustojo pačiame jo gale. Jiedu atidžiai žiūrėjo į vakarinį jūros kraštą, lyg laukdami, kad iš ten pasirodys jiems turtus vežantis laivas.

— Kelinta valanda? — paklausė Zironė itališkai. Jo bendras laisvai kalbėjo ir itališkai, ir kitomis Viduržemio jūros pakrantės tarmėmis.

Sarkanis neatsakė.

— Oi, aš kvailys! — sušuko sicilietis.— Juk dabar kaip tik ta valanda, kai žmogus nori valgyti, ypač jei pamiršo papusryčiauti!

Šioje Austrijos-Vengrijos valstybės dalyje austrų, italų ir slavų kilmės žmonės buvo taip susimaišę, kad niekas nė nesidomėjo ta kitataučių pora, nors buvo aišku, jog jie nėra nuolatiniai šio miesto gyventojai. Taip pat niekas negalėjo įspėti, kad jų kišenės tuščios,— taip išdidžiai jie vaikštinėjo, užsisiautę ilgus rudus apsiaustus.

Jaunesnysis, Sarkanis, buvo dailus, vidutinio ūgio, puikių manierų dvidešimt penkerių metų vyras. Jis vadinosi Sarkanis — tai viskas. Krikšto vardo jis neturėjo. Greičiausiai jis nebuvo nė krikštytas, nes, matyt, gimė Afrikoje — Tripolyje ar Tunise; bet nors ir tamsaus gymio, taisyklingi veido bruožai greičiau liudijo jį esant arabų, o ne negrų kilmės.

Kažin ar galima buvo kada sutikti apgaulingesnę išorę! Tik labai įžvalgus stebėtojas galėtų įspėti, kokia didelė klasta slypi šiame taisyklingame veide su juodomis gražiomis akimis, siaura nosimi ir dailiai apibrėžtomis lūpomis su tamsiais švelniais ūseliais. Jokia akis šiuose šaltuose bruožuose nepastebėtų tų paniekos ir pasibiaurėjimo žymių, iš kurių galėtum pažinti

piktadarį. Nors fizionomistai ir tvirtina (ir daugeliu atvejų teisingai), kad apgavikas, net ir labai apsukrus, kada nors parodo tikrąjį savo veidą, Sarkanis šiuo atžvilgiu buvo neabejotina išimtis. Žiūrėdamas į jį, niekas neįtartų, nei kas jis yra dabar, nei kas buvo anksčiau. Jis nekėlė to nesąmoningo biaurėjimosi, kurį mes jaučiam sukčiams ir vagims. Dėl to jis buvo dar pavojingesnis.

Kaip praėjo Sarkanio vaikystės metai? — Niekas nežinojo. Tikriausiai jis buvo visų apleistas vaikas. Kas ir kaip jį auklėjo? Kokioje Tripolio lūšnoje jis glaustėsi pirmaisiais savo gyvenimo metais? Kas saugojo berniuką nuo daugybės pavojų šiame rūsčiame krašte? Iš tikrųjų niekas to negalėtų pasakyti, greičiausiai nė jis pats: gimė likimo valia, augo likimo valia ir gyveno paliktas likimo valiai! Visgi paaugęs jis kai ko išmoko, tikriau sakant, įgijo praktinių įgūdžių, nes jau nuo mažų dienų klajojo po pasaulį, susitikdavo su visokiais žmonėmis, prisigalvodavo įvairiausių gudrybių, kad tik galėtų pramisti. Lemties dėka prieš keletą metų jis susidūrė su turtingiausių Triesto namų savininku — su bankininku Silu Torontaliu, kurio vardas neatskiriamai susijęs su visu šiuo pasakojimu.

Sarkanio bendras — italas Zironė — žmogus be gėdos ir sąžinės, tikras avantiūristas, pasiryžęs bet kada imtis nešvaraus darbo arba patarnauti tam, kas geriau apmokės, ir beregint pereiti į dar geriau mokančiojo pusę. Šiam Sicilijos išeiviui buvo apie trisdešimt metų. Jis nesidrovėdavo pakurstyti žmogų blogam darbui arba paklausyti blogo patarimo ir jį noriai įvykdyti. Kur jis gimė? Gal būt, jis ir pasakytų, jei tik pats žinotų. Visgi jis nelabai noriai sakydavo, kur gyvena, net tada, kai turėdavo, kur gyventi. Klajodamas po

Siciliją, jis susidūrė su Sarkaniu. Nuo to laiko jiedu keliauja kartu, stengdamiesi teisėtai ir apgaulėmis praturtėti. Aukštas, barzdotas, tamsaus veido ir juodais kaip varnas plaukais, Zironė buvo didelis sukčius; jo įgimtą suktumą išduodavo visad primerktos akys bei nuolat kraipoma galva. Savo klastingumą jis stengėsi paslėpti be perstojo plepėdamas. Beje, jis buvo gana smagaus būdo ir tiek šnekus, kiek jaunasis jo bendrakeleivis santūrus ir nekalbus.

Šį kartą Zironė plepėjo mažiau, negu paprastai. Matyt, jį kankino mintis apie pietus. Praeitą vakarą Sarkanis buvo atsisėdęs už kortų stalo kažkokioje purvinoje landynėje; laimė tą dieną galutinai nuo jo nusigręžė, ir juodu neteko paskutinių pinigų. Dabar nė vienas nežinojo, ko griebtis. Galėjo laukti tik laimingo atsitiktinumo, bet kadangi ši vargšų apvaizda neskubėjo pas juos ant San Karlo molo, vyrai nutarė patys jos paieškoti naujojo miesto gatvėse.

Ten, aikštėse, krantinėse ir bulvaruose, šiapus ir anapus uosto, ant Triestą kertančio didžiojo kanalo krantų, bėginėja, skuba, bruzda, rūpinasi savo reikalais to miesto gyventojai. Gyventojų čia septyniasdešimt tūkstančių, daugiausia italų kilmės, ir jų venecijietiška tarmė išsisklaido visoje toje mišrioje jūrininkų, pirklių, valdininkų šnektoje, kurioje skamba vokiečių, anglų, prancūzų ir slavų kalbų žodžiai.

Tačiau, kad ir koks turtingas naujasis miestas, nereikia manyti, kad bet kuris jo gatvėse sutiktas žmogus yra turtuolis. Ne! Net patys turtingiausieji gyventojai negali lenktyniauti su garsiais Triesto anglų, armėnų, graikų ar žydų pirkliais, kurių puikūs rūmai nė kiek nenusileidžia gražiausiems Austrijos-Vengrijos sostinės rūmams. Tačiau tarp jų daugybė nelaimin-

gių skurdžių nuo ryto ligi vakaro slankioja prekybiniais rajonais pro uždarytus lyg nedegamos spintos aukštus pastatus, kur sudarinėja įvairiausius prekybinius sandėrius daugelis verteivų, suvažiavusių į šį uostą, lyg tyčia įsikūrusį pačioje Adrijos širdyje. Kiek driskių, kuriems neteko pusryčiauti ir vargu ar pavyks papietauti, buriasi prieplaukoje, kur iš laivų, priklausančių „Austrijos Loidui", galingiausiai Europoje jūreivystės kompanijai, iškraunami nesuskaičiuojami turtai, atvežti iš visų pasaulio kampų. Kiek pasigailėtinų valkatų, tokių pat, kaip kad šimtus matom Londone, Liverpulyje, Marselyje, Havre, Antverpene, Livorne, slampinėja čia tarp turtingų laivų savininkų, apie sandėlius, į kuriuos įeiti jiems draudžiama, prie Biržos, kurios durys jiems visad uždarytos, prie įėjimo į Tergesteumą, kur „Loidas" turi įrengęs savo kontoras bei skirstymo punktus ir kur jis tvarko reikalus, labai puikiai sutardamas su Prekybos Rūmais.

Yra žinoma, kad visuose dideliuose Senojo ir Naujojo pasaulio uostamiesčiuose galima sutikti savotišką nelaimingųjų minią, būdingą tik tiems dideliems centrams. Iš kur jie atsirado, niekas nežino. Ką jie pergyveno, niekam nerūpi. Kas jų laukia — jie nė patys nenuvokia. Jų tarpe daug nusigyvenusių žmonių ir nemaža svetimtaučių. Geležinkelių ir prekinių laivų išmesti lyg kokie netikusių prekių pundai, jie visiems kliūva, tampa miestui lyg kokia našta, ir policija veltui stengiasi juos išvyti.

Taigi, paskutinį kartą apžvelgę įlanką su švyturiu šv. Teresės iškyšulyje, Sarkanis ir Zironė paliko molą ir, prasigavę tarp „Teatro Komunale" rūmų ir skvero, išėjo į Pjacą Grandę. Ketvirtį valandos jiedu vaikšti-

nėjo apie Karlo VI paminklą prie fontano, sukrauto iš akmenų, atgabentų nuo netolimo Karsto kalno.

Po to jie pasuko į kairę. Zironė taip įdėmiai stebėjo praeivius, tartum būtų troškęs juos apiplėšti. Didžiulius keturkampius Tergesteumo rūmus jie priėjo tuo metu, kai buvo uždaroma Birža.

— Dabar Birža tuščia kaip ir mūsų kišenės! — sušuko juokdamasis Zironė, nors jo visai neėmė juokas.

Tačiau abejingasis Sarkanis, atrodė, neišgirdo banalaus sąmojo, kurį pasakė jo draugas, susitraukęs ir pradėjęs iš alkio žiovauti.

Jie perėjo trikampę aikštę, kur stovi bronzinė imperatoriaus Leopoldo I statula. Zironė švilpterėjo lyg gatvės vaikėzas, ir priešais pakilo pulkas melsvų balandžių, -kurie burkuoja po senosios Biržos portiku, panašiai kaip pilkieji balandžiai šv. Morkaus aikštėje Venecijoje po Prokuracijaus arkadomis. Čia prasideda Korso gatvė, skirianti senąjį Triestą nuo naujojo.

Sarkanis su Zirone patraukė ta plačia, nors gana negražia gatve, kur vikriai prekiavo turtingos, bet neskoningai įrengtos parduotuvės, labiau panašios į Ridžent-stritą Londone ar Brodvėjų Niujorke, negu į italų bulvarą Paryžiuje. Gatve siuvo daugybė pėsčiųjų, dažnai pravažiuodavo karietos nuo Pjaca Grande link Pjaca de la Lenja,— šie pavadinimai tvirtina, kad miesto kilmė tikrai itališka.

Sarkanis atrodė abejingas visoms pagundoms, o Zironė, praeidamas pro parduotuves, svaidė į jas godžius žvilgsnius, kaip žmogus, norintis, bet negalintis ten įžengti. O kiek ten buvo jiems abiem taip reikalingų dalykų! Ypač juos viliojo maisto parduotuvės ir alinės, kur alus visad upėmis teka, gausiau negu bet kuriame kitame Austrijos-Vengrijos mieste.

Korso gatvėje dar labiau norisi gerti ir valgyti! -- tarė Zironė, lyg tarškučiu pliaukštelėjęs perdžiūvusiu liežuviu.

Sarkanis tik patraukė pečiais.

Jiedu pasuko pirma pasitaikiusia gatve į kairę, priėjo kanalą ties Ponto Roso pakeliamuoju tiltu ir pasuko palei krantinę, prie kurios galėjo priplaukti net patys didieji jūrų laivai. Čia draugų jau nebemasino krautuvių langai. Prie Sant Antonio bažnyčios Sarkanis staiga pasuko į dešinę. Jo bendras sekė neprieštaraudamas. Jie vėl perkirto Korso gatvę ir leidosi į senąjį miestą, kurio siauromis gatvelėmis neįmanoma pravažiuoti, nes jos rangosi Karsto atšlaitėmis ir taip išvedžiotos, kad į jas nepūstų žvarbusis „bora"— siaubingas ledinis šiaurės rytų vėjas. Nė skatiko neturėdami kišenėse, Sarkanis ir Zironė senajame Trieste jautėsi kaip namie, ne taip, kaip puošniuose naujojo miesto kvartaluose. Teisybė, atvažiavę į Ilirijos sostinę, jiedu apsistojo kukliame viešbutyje netoli Santa Marija Madžore bažnyčios. Bet kadangi šeimininkas, dar negavęs nė vieno florino, vis įkyriau reikalavo apmokėti kasdien didėjančią sąskaitą, jie apėjo šį pavojingą rifą, perkirto aikštę ir kurį laiką vaikštinėjo aplink Arko di Rikardo.

Atėjo jie čia, žinoma, visai ne šio romėnų architektūros paminklo apžiūrėti. Kadangi laimingas atsitiktinumas vis dar nesirodė šiose tuščiose gatvėse, jie pasuko jo ieškoti stačiais takeliais, kurie eina iki senosios katedros, stovinčios ant šlaito beveik pačioje Karsto viršūnėje.

— Kas tau šovė į galvą — kopti į viršų! — sumurmėjo Zironė, keldamas apsiaustą.

Tačiau jis nesiskyrė nuo savo jaunojo draugo, ir iš apačios galima buvo matyti, kaip jie vienas paskui kitą

kopė į Karstą laiptais, kurie nepagrįstai vadinami gatvėmis. Po dešimties minučių jiedu pasiekė terasą dar labiau išalkę ir ištroškę, negu pirma.

Koks puikus vaizdas nuo šios aukštumos: į neaprėpiamą jūrą liejasi Triesto užutekis; judriame uoste šmižinėja žvejų laiveliai ir lėtai juda milžiniški garlaiviai bei prekiniai laivai; iš karto matyti visas didžiulis miestas su priemiesčiais, paskutiniais daugiaaukščiais namais atkalnėse ir aukštumose išsimėčiusiomis gražiomis vilomis. Tačiau šis vaizdas draugų nežavėjo. Savo amžiuje jie jau buvo matę daug gražių vietovių, be to, ir čia ne kartą buvo slampinėję skurdo ir nepriteklių dienomis. Zironė, žinoma, būtų mieliau sukęs aplink viliojančias Korso gatvės vitrinas. Bet kadangi, vaikydamiesi laimingą atsitiktinumą, jau įkopė taip aukštai, tai ir reikėjo čia kantriai jo laukti.

Ten, kur laiptai išeina į terasą, prie bizantiškos šv. Justino katedros yra aptverta vieta — buvusios kapinės, dabar pavirtusios į senienų muziejų. Kapų ten nebėra, likusios tik akmeninės antkapių nuoskaldos; romėniški paminklai ir viduramžiški stulpai, triglifų bei įvairių Renesanso epochos puošmenų atskalos, sudaužytos urnos su pelenų likučiais — visi šie senovės palaikai be jokios tvarkos guli suvirtę žolėje po gražiais medžiais.

Kapinių varteliai buvo atviri. Sarkanis juos pastūmė ir įėjo, o paskui įsekė Zironė ir liūdnai tarė:

— Pati tinkamiausia vieta nusižudyti.

— O tu žudytumeis, jei kas pasiūlytų taip padaryti? . .— pašaipiai paklausė Sarkanis.

— Na ne, mielas drauge, aš griežtai atsisakyčiau. Jeigu turėčiau bent vieną laimingą dieną iš dešimties, man visiškai užtektų.

— Turėsi, netgi daugiau.

— Teišgirsta tave visi Italijos šventieji, o italai, prisiekiu, jų turi šimtus.

— Na, eime.

Jie nuėjo pusračiu lenkta alėja su urnomis iš abiejų pusių ir atsisėdo ant gulinčios žemėj didelės romėniškos rozetės.

Iš pradžių jie tylėjo, dėl to Sarkaniui buvo gera, bet visai netiko jo bendrui. Nusižiovavęs kartą kitą, Zironė netrukus tarė:

— Po velnių! Laimingas atsitiktinumas kažkodėl neskuba, o mes, kvailiai, taip tikėjomės!

Sarkanis nieko neatsakė.

— Kvailystė jo ieškoti šiuose griuvėsiuose. Bijau, kad mes pramovėm, drauguži! Ir kurių velnių jis karsis čia į tas senas kapines? Sieloms, nusimetusioms žemišką apvalkalą, jis nebereikalingas. Kai aš čia gulėsiu, ir man neberūpės, kad ilgai negaunu pietų arba kad vakarienė praleista. Eime iš čia!

Sarkanis, paskendęs mintyse, įsmeigęs akis į tolius, nepajudėjo.

Valandėlę Zironė tylėjo, bet netrukus jis vėl ėmė, kaip paprastai, plepėti.

— Žinai, Sarkani,— pradėjo jis,— kokiu pavidalu man labiausiai norėtųsi pamatyti tą laimingą atsitiktinumą, kuris šiandien, atrodo, pamiršo tokius senus savo klientus, kaip mes? Torontalio banko kasininko pavidalu,— kad jis čia atsirastų su banknotų prikimšta pinigine ir įteiktų ją mums, bankininko vardu atsiprašydamas, jog privertė taip ilgai laukti!

— Paklausyk, Zirone,— niauriai raukdamas antakius, tarė Sarkanis,— paskutinį kartą tau sakau, kad mums nėra ko daugiau tikėtis iš Silo Torontalio.

— Tikrai?

— Taip! Kreditas, kurį galėjau iš jo gauti, pasibaigė, ir mano paskutinį prašymą jis griežtai atmetė.

— Blogi popieriai.

— Labai blogi, bet taip jau yra.

— Gerai, sakykim, kad tavo kreditas dabar jau pasibaigė, bet anksčiau juk turėjai kreditą? O kodėl tu jį gaudavai? Todėl, kad ne kartą Torontalio bankas naudojosi tavo protu bei gabumais, kai tu atlikdavai kai kuriuos... keblius reikalėlius. Kaip tik dėl to pirmaisiais mūsų gyvenimo Trieste mėnesiais Torontalis nebuvo perdaug nesukalbamas finansų klausimais. Negalimas daiktas, kad ir šiuo metu tu ko nors nežinotum, o jeigu jam pagrasinus...

— Jei tik to stigtų, jau seniai viskas būtų padaryta,— patraukė pečiais Sarkanis,— ir tu nebėgiotum, ieškodamas pietų. Ne, po velnių. Aš nieko negaliu padaryt Torontaliui, bet kada nors galėsiu, o tada tai jau išplėšiu iš jo gerą kapitalą, procentus ir procentų procentus nuo tos sumos, kurios jis dabar neduoda... Be to, man atrodo, kad jo banko reikalai pašlijo, nes jis buvo įdėjęs didelę sumą į abejotiną biznį. Keletas stambių bankrotų Vokietijoje — Berlyne ir Miunchene — atsiliepė ir Triestui, ir nors Silas Torontalis kažin ką kalbėtų, vis dėlto mūsų paskutinio susitikimo metu jis man pasirodė kažko susirūpinęs. Tegu vanduo susidrumsčia, o drumstame vandenyje...

— Tegul, bet kol kas mes teturim tik tyro vandenėlio atsigerti. Klausyk, Sarkani, man atrodo, reikia dar kartą pabandyti ką nors išspausti iš Torontalio. Dar kartą pabelsti į jo kasą ir gauti pinigų bent kelionei į Siciliją per Maltą...

— O ką veiksim Sicilijoje?

- Čia jau mano reikalas! Aš gerai pažįstu kraštą ir galiu ten surinkti gaują maltiečių, drąsių, neprietaringų vyrukų, su kuriais galima imtis bet kokio darbo. Šimts velnių! Jeigu jau nieko nebegalim nusitverti čia, važiuokim, o tegu tas prakeiktas bankininkas apmoka mūsų kelionės išlaidas! Nors tu ir nedaug žinai apie jo reikalus, bet vis dėlto šį tą žinai, ir jis pasijus laimingas, kai būsi toliau nuo Triesto.

Sarkanis papurtė galvą.

— Po velnių! Taip ilgiau negali tęstis! Juk nudvėsim badu! — pridūrė Zironė.

Jis atsistojo ir treptelėjo koja, lyg žemė būtų ta blogoji pamotė, kuri nenori jo maitinti.

Tą akimirką jo žvilgsnį patraukė paukštis, sunkiai skrendąs anapus kapinių tvoros. Tai buvo balandis; jis vos vos plasnojo nuvargusiais sparnais ir pamažu leidosi žemyn.

Visai negalvodamas, kuriai iš šimto septyniasdešimt septynių ornitologinėj nomenklatūroj įrašytų balandžių rūšių priklauso šis paukštis, Zironė iš karto sumojo, kad jis valgomas. Dėl to, parodęs jį savo draugui, ėmė godžiai į jį žiūrėti.

Balandis, matyt, visai nebeturėjo jėgų. Jis mėgino nutūpti ant išsikišimų senosios katedros sienoje, prigludusioje prie aukšto, keturkampio ir dar senesnio bokšto. Tačiau galutinai pavargęs, tiesiog kriste nukrito kiek žemiau ir atsitūpė virš nedidelės nišos, kur stovėjo šv. Justino statula; netrukus jo nusilpusios kojelės atsileido; kampe tarp bokšto ir katedros fasado stovėjo antikinė kolona, ir balandis nuslydo ant jos kapitelio.

Sarkanis, kaip ir pirma, sėdėjo susimąstęs ir nežiūrėjo, kaip tas paukštis skrenda, o Zironė nenuleido nuo jo akių. Balandis atlėkė iš šiaurės. Matyt, jis buvo nuskridęs tolimą kelią ir visai nusikamavęs. O tuo tarpu instinktas jį stūmė pirmyn prie kažkokio tolimesnio tikslo; todėl jis vėl pakilo, bet, vos apsukęs ore ratą, ėmė leistis ir nutūpė ant vieno kapinių medžio šakos.

Dabar Zironė norėjo jį pagauti ir atsargiai žole nušliaužė prie medžio. Netrukus jis prisliuogė prie storo, gumbuoto kamieno, kuriuo lengvai galėjo užsirangyti į viršūnę. Jis sustingo, pritilęs ir nejudėdamas tartum medžioklinis šuo, kai tykoja grobį virš savo galvos.

Balandis nepastebėjo Zironės ir pabandė kilti, bet vėl, visai pailsęs, nukrito ant žemės per kelis žingsnius nuo medžio.

Pulti, ištiesti ranką ir pačiupti paukštį siciliečiui tebuvo akimirkos darbas. Jis jau ruošėsi nusukti vargšeliui galvą, bet staiga nustebęs šūktelėjo ir skubiai pribėgo prie Sarkanio.

— Pašto karvelis,— tarė jis.

— Ką gi! Matyt, šis laiškanešys atliko savo paskutinę kelionę!

— Žinoma, ir tuo blogiau tiems, kuriems jis nešė po sparnu šį raštelį!

— Raštelį? — sušuko Sarkanis.— Palauk, Zirone, palauk! Jei taip, tegu dar pagyvena.

Ir jis sulaikė draugo ranką, pasiruošusią nusukt paukšteliui galvą. Paskum, paėmęs maišiuką, kurį Zironė rado po paukščio sparnu, atrišo jį ir ištraukė šifruotą raštelį.

Raštelyje tebuvo aštuoniolika žodžių, parašytų trimis stulpeliais:

i s r a k c	*o v r p t i*	*r ų l m a y*
g a v p f s	*a s ą e a l*	*k p s s d ū*
s n u l e a	*i t k a u r*	*a i o j t k*
a k n v š l	*n i t s s g*	*m r s a u a*
c ž s i o e	*š ę i i s i*	*i t i v k n*
u j s ę l i	*v ą a v g t*	*š u o ų u a*

Kas ir kam siuntė tą raštelį? Nebuvo parašyta. O ar galima išskaityti šiuos aštuoniolika žodžių, sudarytų iš vienodo raidžių skaičiaus, nežinant šrifto? Kažin? Reikėtų būti labai sumaniam šifruotojui, o, be to, neaišku, ar apskritai galima jį iššifruoti!

Sarkanis visai nusivylė ir suglumęs žiūrėjo į nesuprantamą kriptogramą. Gal būt, raštelyje slypi svarbios ir net ką nors kompromituojančios žinios? Labai galimas dalykas, sprendžiant jau vien iš to, kokių atsargumo priemonių buvo imtasi, kad jo negalėtų perskaityti, jei kartais patektų ne į tas rankas. Jeigu jau šių žinių negalėjo persiųsti nei paštu, nei telegrafu, o pasinaudojo nepaprastu karvelio instinktu, tai, matyt, čia rašoma apie reikalus, kuriuos norima visiškai išlaikyti paslaptyje.

— Ko gero, šiame raštelyje yra paslaptis, kurią sužinoję, mes galėtume praturtėti,— pasakė Sarkanis.

— Taip, vadinasi, šis karvelis yra pasiuntinys to laimingo atsitiktinumo, kurį mes vaikėmės visą rytą! — sušuko Zironė.— Velniai rautų! O aš jo vos nenugalabijau! Beje, svarbiausia — pačiupti siuntą, o pasiuntinį galima puikiausiai išvirti...

— Neskubėk, Zirone,— atsakė Sarkanis, dar kartą išgelbėdamas karveliui gyvybę,— paukštis padės mums sužinoti, kam siunčiamas raštelis, jei, žinoma, tas žmogus gyvena Trieste.

— O paskui? Paukštis nepadės tau jo perskaityti!

— Ne.

— Ir tu nesužinosi, kas siunčia raštelį.

— Ne. Bet jei iš dviejų ssirašinėjančiųjų man pavyks surasti vieną, gal būt, sugebėsiu surasti ir antrąjį. Taigi, užuot užmušus paukštį, reikia padėti jam atgauti jėgas, kad jis galėtų nuskristi į paskyrimo vietą.

— Su rašteliu?

— Taip, su rašteliu. Bet pirma aš padarysiu jo tikslią kopiją ir paslėpsiu, kol ji man pravers.

Išėmęs iš kišenės užrašų knygelę ir pieštuką, Sarkanis kruopščiai nukopijavo raštelį. Žinodamas, kad kriptogramose negalima praleisti nė menkiausios smulkmenos, jis pasistengė tiksliai išlaikyti atstumus tarp žodžių ir raidžių. Paskui paslėpė nuorašą kišenėje, o raštelį įdėjo į maišiuką ir vėl pririšo po balandžio sparnu.

Zironė žiūrėjo į jį, matyt, ne tiek daug, kaip jo draugas, tikėdamasis iš to netaukto nuotykio.

— O dabar? — paklausė jis.

— Dabar pasirūpink laiškanešiu ir padėk jam atsigauti.

Iš tikrųjų karvelis buvo netekęs jėgų greičiau iš bado, negu iš nuovargio. Sparnai jo atrodė sveiki, nebuvo matyti nei lūžių, nei sužeidimų, vadinasi, ne medžiotojas jį pašovė ir ne piktas vaikėzas sužeidė, sviedęs akmenį. Paukštis tiesiog norėjo lesti, o dar labiau — gerti.

Zironė surado ant žemės kelis kirminėlius bei grūdelius, ir karvelis godžiai juos prarijo; paskui, suieškojęs senovinės urnos šukelę, kurioje buvo likę keli lašai lietaus vandens, jį pagirdė. Nepraslinko nė pus-

valandis, o pailsėjęs ir pasistiprinęs karvelis jau galėjo tęsti nutrauktą kelionę.

— Jei jo dar laukia tolimas kelias,— pasakė Sarkanis,— ir paskirties vieta yra kur nors už Triesto ribų, mums visiškai nesvarbu, ar pasieks ją, ar kris pakelėje, juk vis tiek greit pamesime jį iš akių. Bet jei jis skrenda į kokį nors Triesto namą, jam pakaks jėgų iki jo prilėkti, nes kelio liko visai nebedaug.

— Teisybė,— atsakė sicilietis.— Bet ar mes įstengsim sekti jį ligi tos vietos, kur jis nutūps, net jeigu ir neišskristų už miesto ribų?

— Na ką gi, mėginsim padaryti viską, ką tik galim,— paprasčiausiai atsakė Sarkanis.

Ir štai ką jis padarė.

Prie romaniškosios katedros, kurią sudaro dvi koplyčios, skirtos dievo motinai ir Triesto globėjui šv. Justinui, stovi aukštas bokštas. Jis glaudžiai prisišliejęs prie katedros fasado, kur po dideliu apvaliu langu su akmeniniais groteliais yra pagrindinis įėjimas į pastatą. Šis bokštas iškilęs virš Karsto aukštumos, ir miestas apačioj plyti lyg koks reljefinis žemėlapis. Nuo šio aukšto taško gerai matyti visas miesto stogų margumynas nuo pat kalno atšlaičių ligi užutekio krantų. Vadinasi, paleidus karvelį nuo bokšto viršūnės, gal ir pavyktų pamatyti, kur jis skrenda, ir įžiūrėti, į kokį namą nusileis, jei tik jis pasiųstas į Triestą, o ne į kurį kitą Ilirijos pusiasalio miestą.

Galimas dalykas, kad jiems pavyks. Šiaip ar taip, verta pabandyti. Reikia tik paleisti karvelį.

Sarkanis ir Zironė išėjo iš senųjų kapinių ir per nedidelę aikštelę priešais bažnyčią pasuko prie bokšto. Vienos smailiaskliautės durelės — kaip tik tos, kurios iškirstos po antikiniu karnyzu žemiau nišos su šv. Jus-

tino statula — buvo atviros. Įėję pro jas, jiedu ėmė lipti stačiais sraigtiniais laiptais į viršutinius aukštus.

Po poros minučių jie pasiekė bokšto pastogę. Viršuje nebuvo atviros aikštelės, bet pro didžiulius bokšto langus galima aprėpti visą horizontą — ir kalvas, ir jūrą.

Sarkanis ir Zironė atsistojo prie lango į šiaurės vakarų pusę. Apačioje buvo išsiskleidęs Triestas.

Pačioje Karsto viršūnėje, tuoj už katedros, stovi šešioliktojo amžiaus pilis. Bokšto laikrodis kaip tik išmušė ketvirtą valandą. Dar buvo visai šviesu. Oras giedras ir vaiskus, saulė vos pradėjusi linkti į Adrijos vandenis, ir miesto namai, stovintieji fasadais į bokštą, buvo ryškiai apšviesti.

Taigi viskas klostėsi kuo puikiausiai.

Sarkanis paėmė į rankas karvelį, drąsindamas paglostė paskutinį kartą ir paleido.

Paukštis suplakė sparnais ir ėmė staiga leistis žemyn, atrodė, kad oro pasiuntinys nukris ir taip baigs savo kelionę.

Nesantūrusis sicilietis nejučiomis riktelėjo iš apmaudo.

— Ne! Jis kyla! — pasakė Sarkanis.

Ir iš tiesų, nepasiekęs žemės, karvelis ėmė lygiai skristi ir, padaręs kilpą, pasuko į miesto šiaurės vakarų rajoną.

Sarkanis ir Zironė lydėjo jį akimis.

Pasirinkęs teisingą kryptį ir pasidavęs savo nuostabiam instinktui, paukštis skrido nebesiblaškydamas. Galima buvo numanyti, kad jis visai artėja prie tikslo, kurį būtų pasiekęs gal jau prieš valandą, jei ne priverstinis nutūpimas po senų kapinių medžiais.

Sarkanis ir jo draugas įdėmiai sekė karvelį. Širdyje jie būkštavo, kad tik paukštis neišskristų iš miesto ir nesuardytų visų jų planų.

Bet taip neįvyko.

— Aš jį matau! Aš vis dar jį matau! — šaukė Zironė, turįs nuostabiai stiprias akis.

— Svarbiausia, reikia pamatyti, kur jis nutūps, ir tiksliai nustatyti tą vietą.

Po kelių minučių balandis nutūpė ant aukšto smailaus stogo. Namas buvo apaugęs medžiais ir stovėjo tojc miesto dalyje, kur yra ligoninė ir miesto sodas. Karvelis tuojau pat išnyko iš tolo gerai matomame palėpės stoglangyje — virš jo buvo ažūrinė metalinė vėtrungė. Tą vėtrungę tikriausiai priskirtum Kventino Metsio rankų darbui, jei tik Triestas būtų flamandų miestas.

Dabar, nustačius pagrindinę kryptį, nebebus perdaug sunku pagal piaustytą vėtrungę surasti aukštą stogo šelmenį su stoglangiu ir kartu namą, kur gyvena žmogus, kuriam skirtas laiškas.

Sarkanis ir Zironė iš karto pasuko į tą pusę ir, nusileidę šlaitu nuo Karsto kalno, praėjo daugybę skersgatvių į Pjaca de la Lenja. Jie stengėsi nenuklysti ir išeiti prie namų grupės, sudarančios vakarinį miesto kvartalą.

Priėję dviejų didelių miesto arterijų sankryžą,— Korso Stadiono gatvę, einančią miesto sodo kryptimi, ir Akvedoto gatvę, gražią medžiais apsodintą alėją, kuri veda prie didelio Bosketo restorano,— draugai abejodami sustojo. Kur pasukti: į dešinę ar į kairę? Instinktyviai jie pasirinko gatvę į dešinę, nusprendę apžiūrėti kiekvieną jos namą, kol suras tą, ant kurio buvo įsidėmėję virš medžių iškilusią vėtrungę.

Taip jie žingsniavo Akvedoto gatve, atidžiai apžiūrinėdami namų stogus, bet vis nerado, kokio ieškojo, kol priėjo gatvės galą.

— Štai jis! — staiga sušuko Zironė.

Ir parodė stogą, kur ant geležinio virbo styrojo vėjyje girgždanti vėtrungė. Žemiau buvo matyti stoglangis, aplink jį ratu suko balandžiai.

Jiedu negalėjo apsirikti. Kaip tik čia nusileido pašto karvelis.

Nedidelis kuklus namelis stovėjo tarp kitų namų pačioje Akvedoto gatvės pradžioje.

Sarkanis paklausinėjo kaimyninėse parduotuvėse ir netrukus daug ką sužinojo.

Šis namas jau daug metų priklauso grafui Ladislavui Zatmarui, kuris čia ir gyvena.

— Kas tas grafas Zatmaras? — paklausė Zironė, kuriam šis vardas nieko nesakė.

— Kaip tai kas? Grafas Zatmaras!

— Bet juk mes galėtume paklausti...

— Vėliau, Zirone, nėra ko skubėti! Būkim apdairūs ir ramūs. O dabar eime į viešbutį.

— Taip!.. Dabar kaip tik pietų metas tiems, kurie turi teisę sėsti už stalo! — ironiškai pasakė Zironė.

— Jeigu mudu šiandien ir liksim be pietų, tai, labai galimas dalykas, rytoj tikrai papietausime.

— Kur?

— Kas žino, Zirone, gal pas grafą Zatmarą!

Jiedu nužingsniavo neskubėdami — ko skubėti? — ir netrukus atėjo į savo pigų, bet vis dėlto juodviem perdaug prabangų viešbutį, nes jie neturėjo iš ko sumokėti už nakvynę.

Bet jų laukė staigmena!.. Ką tik buvo gautas laiškas Sarkanio vardu.

Voke gulėjo dviejų šimtų florinų banknotas ir trumpas raštelis, vos keli žodžiai:

„Daugiau iš manęs nieko negausite. Šių pinigų jums pakaks sugrįžti į Siciliją. Važiuokite, ir kad aš jūsų niekad nebematyčiau.

Silas Torontalis"

— Valio! — šūkterėjo Zironė.— Bankininkas vis dėlto apsigalvojo, ir labai laiku! Iš tiesų niekad nereikia nusiminti, kai turi reikalų su finansininkais!

— Ir aš taip manau,— atsakė Sarkanis.

— Vadinasi, dabar turim pinigų ir galim išvažiuoti iš Triesto?..

— Ne, galim čia pasilikti!

ANTRASIS SKYRIUS

GRAFAS MATIJAS ŠANDORAS

Vengrai, arba madjarai, apsigyveno Vengrijoje mūsų eros devintajame amžiuje. Dabartiniu metu jie sudaro trečdalį šios šalies gyventojų — daugiau kaip penkis milijonus žmonių. Ar vengrai buvo ispanų, egiptiečių ar totorių kilmės, ar kilę iš Atilos hūnų, ar šiaurės suomių — klausimas ginčytinas. Pagaliau mums ir nesvarbu. Tačiau reikia pažymėti, kad jie nėra nei slavai, nei vokiečiai ir, matyt, jokiu būdu nenorėtų suvokietėti.

XI amžiuje vengrai priėmė katalikybę ir ištikimai laikosi jos ligi šiol, netgi ne kartą pasirodė esą aršūs katalikai. Kalba jie senoviška kalba — švelnia, melodinga savo sentėvių tarme, taip puikiai perteikiančia visą poetinį grožį. Ir nors ji ne tokia turtinga, kaip vokiečių kalba, bet skambesnė bei energingesnė. XIV ir XVI amžiais ši kalba pakeitė įstatymuose bei teisynuose naudojamą lotynų kalbą ir netrukus tapo nacionaline kalba.

1699 metų sausio 21 dieną Karlovicų sutartimi Vengrija ir Transilvanija buvo prijungtos prie Austrijos.

Po dvidešimties metų iškilmingai buvo paskelbta, kad Austrijos-Vengrijos valstybė liks amžiams nedaloma. Nesant sūnaus, sostą paveldėti galės duktė. To naujo įstatymo dėka 1749 metais sostą užėmė Marija Teresė, paskutiniojo Austrijos vyriškos atšakos valdovo Karolio Šeštojo duktė.

Vengrai turėjo paklusti jėgai, tačiau, ir pusantro šimto metų praslinkus, įvairiuose visuomenės sluoksniuose buvo nemaža žmonių, nepripažįstančių nei susivienijimo su Austrija, nei Karlovicų sutarties.

Tuo metu, kai prasidėjo mūsų pasakojimas, Vengrijoje gyveno žymios kilmės madjaras. Gyveno jis apimtas tiktai dviejų jausmų: neapykantos viskam, kas vokiška, ir vilties grąžinti tėvynei jos ankstyvesniąją nepriklausomybę. Jis buvo dar jaunas, pažinojo Košutą ir, nors dėl savo kilmės bei auklėjimo buvo kitokių politinių pažiūrų, nuoširdžiai gėrėjosi didžiojo patrioto didvyriškumu.

Grafas Matijas Šandoras gyveno Fagarašo apskrityje Transilvanijoje, senovinėje feodalų pilyje. Pastatyta ant šiaurinės Rytų Karpatų atšakos, skiriančios Transilvaniją nuo Valakijos, ši pilis, nuostabi dėl savo

atšiauraus grožio, išdidžiai stiebėsi virš stataus kalnyno. Ji, atrodė, galėtų būti puikiausias prieglobstis sąmokslininkams — čia jie pajėgtų gintis ligi paskutinio atokvėpio.

Artenako pilies šeimininkas gaudavo dideles pajamas iš netolimų ir sumaniai eksploatuojamų geležies ir vario rūdos kasyklų. Jo valdoms priklausė Fagarašo apskrities dalis su septyniasdešimt dviem tūkstančiais gyventojų. Apskrities gyventojai — ir miestiečiai, ir kaimiečiai — buvo visa širdimi atsidavę grafui Šandorui ir nepaprastai dėkingi jam už viską, ką jis padarė gera savo apskričiai. Štai kodėl jo pilį ypatingai sekė Vienos kanceliarija vengrų reikalams, veikianti visai nepriklausomai nuo kitų imperijos ministerijų. Aukštosios sferos žinojo apie Šandoro laisvės idėjas ir buvo susirūpinusios, nors kol kas grafo ir nelietė.

Matijas Šandoras baigė trisdešimt penkerius metus. Plačiapetis, šiek tiek aukštesnis negu vidutinio ūgio, išdidžiai pakelta galva, iš kitų skyrėsi tvirtu sudėjimu bei didele fizine jėga. Tamsaus veido su išsišovusiais skruostikauliais — gryniausias madjaro tipas. Guvūs judesiai, raiški kalba, ramus ir ryžtingas žvilgsnis, karštas kraujas, aistringai virpančios šnervės ir lūpos, rodančios, kad jo gyslomis teka karštas kraujas, dažnai nušvintanti šypsena — tikras geraširdiškumo požymis, džiugi, energinga kalba ir mostai, viskas liudijo apie tiesią bei kilnią prigimtį. Ne kartą buvo pastebėta, kad madjarai ir prancūzai turi daug panašių būdo bruožų. Grafas Šandoras tik tvirtino tą teiginį.

Reikia pažymėti dar vieną svarbų grafo Šandoro bruožą: jis buvo gana nuolaidus ir greit atleisdavo jam padarytą skriaudą, bet niekad nedovanodavo ir negalėdavo pamiršti, jeigu būdavo įžeistas kuris nors jo

draugas. Jis buvo nepaprastai teisingas ir nepakentė klastingumo. Tokiais atvejais jis būdavo labai atkaklus ir nepalenkiamas. Grafas ne toks žmogus, kad kaltuosius paliktų nubausti dievui kitame pasaulyje.

Pridursime dar, kad Matijas Šandoras buvo labai išsimokslinęs. Nors pakankamai turtingas, kad galėtų maloniai leisti laiką, jis nemėgo dykinėti; jį traukė mokslai, dėl to studijavo fiziką, chemiją ir mediciną. Jis būtų buvęs nuostabus gydytojas, jei tik kada nors būtų ėmęsis slaugyti ligonius, tačiau jis mieliau pasirinko chemiją ir mokslininkų tarpe buvo labai gerbiamas. Jis buvo mokęsis Pešto universitete, Presburgo akademijoje, Chemnico kalnų institute ir Temešvaro pedagoginėje mokykloje ir visur buvo vienas gabiausių mokinių. Kuklus gyvenimas ir įtemptas mokslinis darbas išugdė ir sutvirtino įgimtus gabumus. Jis tapo žmogumi pačia kilniausia šio žodžio prasme. Štai dėl ko visi grafo pažįstami jį taip vertino, ypač jo buvę mokytojai — profesoriai iš įvairių Austrijos-Vengrijos mokyklų ir universitetų, kurie visam gyvenimui liko jo draugais.

Ankstesniais laikais Artenako pilyje viešpatavo linksmybė ir gyvumas. Transilvanijos medžiotojai mėgo susitikti šiose atšiauriose Karpatų kalnų atšakose. Jie čia rengdavo trankias ir pavojingas medžiokles, kuriose grafas Šandoras galėdavo parodyti savo kovinius sugebėjimus, nes politinėj kovoj jis nedalyvavo. Jis laikėsi nuošaliai nuo politikos, bet įvykius stebėjo atidžiai. Atrodė, kad grafo gyvenimas slenka, dirbant mokslo darbus ir pramogaujant. Tada dar buvo gyva grafienė Rena Šandor. Ji buvo visų linksmų Artenako pilies pobūvių centre. Prieš pusantrų metų grafienės gyvenimo siūlas staiga nutrūko; ji mirė pačioj jau-

nystėj, pačiam žydėjime, palikusi mažą dukrelę, kuriai dabar sukako dveji metai.

Šis smūgis grafą Šandorą giliai sukrėtė. Jis niekaip nebegalėjo nuo jo atsigauti. Pilis nutilo ir ištuštėjo. Jo savininkas, nuo tos dienos pasinėręs savo sielvarte, atsiskyrė nuo viso pasaulio. Gyveno tik dėl mažosios savo dukrelės, kuria rūpintis pavedė pilies valdytojo žmonai Roženai Landek. Ši puiki, dar nesena moteris atsidėjo Šandoro įpėdinės auklėjimui ir rūpinosi ja kaip tikra motina.

Pirmuosius mėnesius, mirus žmonai, Matijas Šandoras nė kojos nekėlė iš pilies. Jis ieškojo vienumos ir gyveno praeities prisiminimais. Bet po kiek laiko mintys apie prislėgtos tėvynės vargus atitraukė jį nuo asmeniško skausmo.

1859 metų prancūzų-italų karas sudavė baisų smūgį Austrijos imperijai.

O, praslinkus septyneriems metams, sekė dar labiau triuškinantis smūgis: pralaimėjimas ties Sadova. Dabar Vengrija buvo prikaustyta prie dukart nugalėtos Austrijos, kuri ne tik neteko savo itališkųjų valdų, bet tapo priklausoma nuo Vokietijos. Nacionalinis vengrų išdidumas buvo įžeistas — tokie jausmai neklauso proto balso, čia kalba kraujo balsas. Vengrams atrodė, kad Austrijos laimėjimai ties Kustoca ir Lisa negali atlyginti pralaimėjimo ties Sadova.

Grafas Šandoras per tuos metus kruopščiai išstudijavo politinę padėtį ir nusprendė, kad kova už Vengrijos atsiskyrimą gali baigtis laimėjimu.

Ir štai atėjo laikas veikti. 1867 metų gegužės 3 dieną, išbučiavęs savo dukrelę ir palikęs ją globoti ištikimajai Roženai Landek, grafas Šandoras iš Artenako

pilies nuvyko į Peštą. Ten jis susitiko su savo draugais ir vienminčiais, aptarė visą padėtį. Po kelių dienų jis išvažiavo į Triestą ir čia išvystė tolimesnę veiklą.

Triestas turėjo būti svarbiausias sąmokslininkų centras. Iš čia į visas puses ėjo grafo Šandoro ryšių gijos. Šiame mieste sukilimo vadai nelabai kris į akis, jie galės veikti daug saugiau ir ypač daug laisviau, neužsitraukdami pavojaus, galės įgyvendinti savo didįjį tikslą.

Trieste gyveno du artimiausi Matijo Šandoro bičiuliai. Jie pritarė jo nuomonei ir tvirtai nusprendė žengti su juo ligi galo. Grafas Ladislavas Zatmaras ir profesorius Ištvanas Batoras, abu maždaug dešimčia metų vyresni už Matiją Šandorą, buvo kilmingi, bet neturtingi madjarai. Vienas gaudavo šiokių tokių pajamų iš nedidelio dvarelio Lipto apskrityje, anapus Dunojaus. Antras dėstė Trieste fiziką ir gyveno tik iš tų pamokų.

Ladislavas Zatmaras gyveno Akvedoto gatvėje, tame name, kuris neseniai atkreipė Sarkanio ir Zironės dėmesį. Kuklų savo namelį jis pavedė Matijui Šandorui, kol tas gyvens Trieste, tai yra iki sąmokslo pabaigos, nesvarbu, kokia ji būtų. Vienintelis tarnas šiuose namuose buvo senelis Borikas, penkiasdešimt penkerių metų vengras, atsidavęs savo šeimininkui taip, kaip Artenako pilies savininkui buvo atsidavęs valdytojas Landekas.

Ištvanas Batoras gyveno kukliame namelyje Korso Stadiono gatvėje, tamė pačiame kvartale, kaip ir grafas Zatmaras. Ištisas dienas jis praleisdavo šeimoje su žmona ir aštuonerių metų sūneliu Peteriu.

Ištvanas Batoras buvo tiesioginis, nors ir labai tolimas, šešioliktajame amžiuje Transilvaniją valdžiusių

madjarų kunigaikščių palikuonis. Laikui bėgant, ši giminė smarkiai susiskaldė ir pamažu susmulkėjo į įvairias šakas ir atšakas, taigi niekas neįtarė, kad vienas paskutiniųjų jos atstovų yra kuklus Presburgo akademijos profesorius. Ištvanas Batoras buvo gabus mokslininkas, kaip daugelis kitų, kurie gyvena užsisklendę ir išgarsėja tik savo darbais. Apie jį buvo galima pasakyti kaip apie šilkaverpį: *„Inclusum labor illustrat"*.[1] Dėl savo politinių pažiūrų, kurių jis niekad neslėpė, jam teko atsisakyti tarnybos, persikraustyti į Triestą su žmona, kuri narsiai jį palaikė visose nelaimėse. Čia jis ėmė verstis privačiomis pamokomis.

Atvažiavus Matijui Šandorui, kuris oficialiai buvo išsinuomojęs kambarį Palaco Modelo — dabartiniame Delormo viešbutyje prie Pjaca Grande aikštės, trys draugai ėmė nuolat susitikinėti Ladislavo Zatmaro namuose. Policijai nė motais, kad kukliuose Akvedoto gatvės namuose įsikūrė sukilėlių štabas, jungiąs daugelį žmonių įvairiuose stambiuose šalies miestuose.

Ladislavas Zatmaras ir Ištvanas Batoras nedvejodami prisidėjo prie Matijo Šandoro ir uoliai ėmėsi jam padėti. Kaip ir Matijas jie galvojo, kad jau atėjo laikas pradėti kovą už tėvynės išlaisvinimą ir grąžinti Vengrijai priklausančią jai vietą Europos valstybių tarpe. Jie žinojo, kad rizikuoja savo gyvybe, bet tai jų negąsdino. Taigi Akvedoto gatvės namai pasidarė sukilimo vadų susitikimo vieta. Daugelis bendraminčių iš įvairių šalies kampelių suvažiuodavo čia gauti nurodymų bei paliepimų. Pašto karveliai — puikieji oro pasiuntiniai — greitai ir gerai nunešdavo laiškus į Triestą, svarbiausius Vengrijos miestus ir Transilvaniją, kai

---

[1] Vienatvę darbai puošia *(lot.)*.

reikėdavo pasiųsti instrukcijas, kurių nebuvo galima patikėti nei paštui, nei telegrafui. Trumpiau sakant, buvo imtasi visų saugumo priemonių, ir sąmokslininkai ligi šiol niekam nesukėlė nė mažiausio įtarimo.

Be to, kaip mes jau žinome, jų susirašinėjimas buvo šifruotas, visai nesuprantamas be rakto, todėl gana saugus. Gegužės dvidešimt pirmąją, trims dienoms praslinkus po to, kai karvelis buvo patekęs į Sarkanio rankas, apie aštuntą valandą vakaro Ladislavas Zatmaras ir Ištvanas Batoras sėdėjo šeimininko darbo kambaryje ir laukė Matijo Šandoro. Neseniai savo asmeniniais reikalais jis turėjo vykti į Transilvaniją ir apsilankyti Artenako pilyje. Jis ta pačia proga susitiko su kai kuriais draugais Klauzenburge — žymiausiame provincijos mieste — ir pranešė jiems, kas buvo parašyta raštelyje, kurio kopiją neseniai pasidarė Sarkanis. Tą dieną grafas turėjo grįžti į Triestą.

Grafui Šandorui išvažiavus, Triestas ir Buda ne kartą pasikeitė siuntomis, ir karveliai atnešė nemaža šifruotų raštelių. Šiuo metu Ladislavas Zatmaras kaip tik šifravo kriptogramą, naudodamasis raktu „tinkleliu".

Šie slapti rašteliai buvo sudaromi labai paprastai: perstatant raides. Kiekviena raidė turėjo savo tikrąją reikšmę, vadinasi, *b* reiškė *b*, *o* reiškė *o* ir panašiai. Bet raidės tyčia buvo perstatomos, ir perskaityti žodžius galėjai tik su tinkleliu, kuris uždengia nereikalingas raides ir palieka tik tas, kurias reikia perskaityti atitinkama tvarka.

Šiuos iš seniausių laikų žinomus tinklelius patobulino pulkininkas Fleisneris,— jie ir liko geriausias ir tikriausias būdas neiššifruojamoms kriptogramoms sudaryti. Kiti raidžių perstatymo būdai, nesvarbu, ar sistemos nesikeičiančiu pagrindu, ar su paprastu raktu,

kur abėcėlės raidės ir ženklai lieka tie patys, ar sistemos su kaitomu pagrindu arba dvigubu raktu,— ne visai patikimi. Yra įgudusių šifravimo specialistų, nuostabių šio meno žinovų. Kartais jie remiasi paprastu tikimybių apskaičiavimu, o kartais veikia aklai. Žinodami, kokios abėcėlės raidės daugiausia kartojasi ir dėl to turi būti dažniausiai sutinkamos kriptogramoje (pavyzdžiui, *e* prancūzų, anglų ir vokiečių kalbose, *o* — ispanų, *a* — rusų, *e* ir *i* — italų), jie suranda jas užšifruotame tekste ir pamažu įspėja tikrąją kiekvienos raidės reikšmę. Štai kodėl įgudę žinovai gali iššifruoti beveik visas kriptogramas, sudarytas šia sistema.

Kas kita tinkleliai arba užšifruoti žodynai, kuriuose atskiri žodžiai ir netgi ištisi sakiniai pakeičiami skaičiais,— tai pats patikimiausias būdas parašyti neišskaitomą tekstą. Tačiau abi šios sistemos turi didelį trūkumą: jas reikia laikyti griežčiausioj paslapty, kad žodynas ar tinklas, naudojamas šiam tikslui, nepakliūtų į svetimas rankas. Ir tikrai raštų negalima suprasti be žodyno ar tinklelio, tačiau, pagrobus raktą, juos išskaitys kiekvienas.

Taigi grafas Šandoras ir jo bendrininkai susirašinėdami naudojo tinklelį, tai yra keturkampį kartono gabalėlį su išpiaustinėtomis skylutėmis. Tačiau bijodami, kad tinklelis gali būti pavogtas ar pamestas, dėl didesnio atsargumo grafas ir jo draugai, perskaitę raštelius, nedelsdami juos sunaikindavo. Tuo būdu nelikdavo jokių pėdsakų, kad ruošiamas sąmokslas, kurio dalyviai — žymiausi Vengrijos didikai, o taip pat buržuazijos bei liaudies atstovai — rizikavo savo galvomis.

Ladislavas Zatmaras buvo ką tik sudeginęs paskutiniuosius laiškus, kai į kabineto duris kažkas tyliai pasibeldė.

Įėjo Borikas, o su juo pėsčias iš stoties atėjęs grafas Matijas Šandoras.

Ladislavas Zatmaras nuskubėjo prie jo.

— Na, kaip pavyko kelionė, Matijau? — susirūpinęs paklausė.

— Labai gerai, Zatmarai! Aš neabejojau savo draugais transilvaniečiais, ir mes galime tikėtis jų pagalbos.

— Ar pasakei jiems, kokių žinių gavome prieš tris dienas iš Pešto? — paklausė Ištvanas Batoras, artimas grafo draugas; jiedu kits kitą vadindavo „tu".

— Taip, Ištvanai, aš juos įspėjau. Jie irgi pasiruošę. Jie sukils, gavę pirmą signalą. Per dvi valandas mes būsim Budos ir Pešto šeimininkai, po dvylikos valandų prie mūsų prisidės svarbiausi komitatai[1] nuo abiejų Tisos krantų, o, parai praslinkus, mes užimsime Transilvaniją. Ir tada aštuoni milijonai vengrų vėl atgaus nepriklausomybę!

— O kaip seimas? — paklausė Batoras.

— Dauguma seimo deputatų — mūsų šalininkai. Jie tuojau pat sudarys naują vyriausybę ir šalies valdymą paims į savo rankas. Viskas įvyks greit ir tvarkingai, nes komitatai naudojasi savivaldos teisėmis, beveik visai nepriklauso karaliaus valdžiai ir turi savo policiją.

— Betgi yra dar taryba prie vietininko ir pats vietininkas — palatinas[2] Budoje! — pastebėjo Ladislavas Zatmaras.

— Palatinas ir Budos taryba bus izoliuoti.

— Ir negalės užmegzti ryšių su kanceliarija vengrų reikalams Vienoje?

---

[1] Vengrų administracinio paskirstymo vienetai.

[2] Aukščiausias valstybės valdininkas, karaliaus vietininkas.

— Žinoma. Mes ėmėmės priemonių, kad sukilimas įvyktų visur vienu metu, o tada iš karto ir laimėsime.

— Laimėsime! Taip manai?

— Taip, visiška pergalė! Armijoje visi žmonės to paties kraujo, kaip ir mes — visi vengrai, jie — už mus ir sukils su mumis! Argi gali atsirasti nors vienas senųjų madjarų palikuonis, kurio širdis nesuvirpėtų, pakilus garbingai Rudolfų ir Korvinų vėliavai!

Šie žodžiai buvo persunkti gilaus patriotizmo.

— Tačiau kol kas pasistengsime nesukelti jokių įtarimų. Būdami atsargūs, tapsime dar tvirtesni! Jokių aliarmuojančių žinių negirdėt Trieste?

— Ne,— atsakė Ladislavas Zatmaras.— Čia tik ir tekalbama apie didelius darbus, kurių ėmėsi vyriausybė Poloje ir jau užverbavo nemaža darbininkų.

Dar prieš penkiolika metų Austrijos vyriausybė, bijodama netekti Venecijos srities (kuri vėliau buvo iš jos atimta), sugalvojo pastatyti Poloje, pietiniame Istrijos pusiasalio gale, didžiulius arsenalus ir karinį uostą, kad galėtų viešpatauti Adrijos pakrantėse. Triesto jūrinei galybei šis projektas buvo žalingas, bet darbai vyko labai sparčiai, nors žmonės ir protestavo. Todėl Matijas Šandoras ir jo draugai galėjo tikėtis, kad Triesto gyventojai noriai prisijungs prie judėjimo už Vengrijos nepriklausomybę, kai tik apie jį sužinos.

Tačiau kol kas sąmokslininkai viską laikė griežčiausioje paslaptyje. Niekas nekėlė policijai įtarimų: ji nė nesapnavo, kad kukliame namelyje Akvedoto gatvėje renkasi sukilimo vadai.

Taigi, atrodė, viskas buvo numatyta, kad sumanytasis perversmas pasisektų; beliko tik laukti tinkamos

akimirkos ryžtingiems veiksmams pradėti. Šifruotas susirašinėjimas tarp Triesto, svarbiausių Vengrijos miestų ir Transilvanijos turėjo sumažėti arba net ir visai nutrūkti, jei tik neįvyks kas nors netikėta. Dabar, kai visi pasiruošimai jau baigti, pašto karveliams nebereiks nešioti jokių laiškų. Dėl atsargos buvo nuspręsta net nebeįsileisti jų į Ladislavo Zatmaro namus.

Svarbiausia karo spyruoklė yra pinigai; tą pat galima pasakyti ir apie sąmokslą. Sukilimo metu neturi trūkti lėšų jo dalyviams. Jie turi būti viskuo aprūpinti.

Žinome, kad Ladislavas Zatmaras ir Ištvanas Batoras buvo pasiryžę žūti už tėvynės laisvę, bet turto atiduoti jie negalėjo, nes gaudavo tik labai ribotas pajamas. Tačiau grafas Šandoras buvo be galo turtingas ir negailėjo kartu su gyvybe paaukoti tėvynei ir visą savo turtą. Dėl to, savo ūkvedžio Landeko padedamas, jis pastaraisiais mėnesiais užstatė savo žemes ir surinko labai didelę pinigų sumą — daugiau kaip du milijonus florinų.

Tuos pinigus reikėjo turėti po ranka, kad galima būtų bet kurią dieną jais pasinaudoti. Todėl Matijas Šandoras įdėjo juos savo vardu į didelį solidų ir labai geros reputacijos banką. Tai buvo tas pats Torontalio bankas, apie kurį kalbėjo Sarkanis su Zirone, sėdėdami aukštutinio miesto kapinėse.

Atsitiktinumas, kaip matysime iš tolimesnio pasakojimo, turėjo nepaprastai rimtas pasekmes.

Paskutiniojo pasikalbėjimo metu Matijas Šandoras pasisakė Zatmarui ir Batorui, kad yra nutaręs šiomis dienomis užeiti pas Silą Torontalį ir įspėti bankininką, jog artimiausiu laiku jam gali prireikti stambios pinigų sumos.

Iš tiesų įvykiai greitai plėtojosi, ir grafas netrukus

turėjo iš Triesto duoti sutartą ženklą pradėti sukilimą. Tačiau tą vakarą jam pasirodė, kad Ladislavo Zatmaro namai sekami, ir jis labai susirūpino.

Apie aštuntą valandą vakaro grafas Šandoras ir Ištvanas Batoras išėjo; vienas ėjo į savo namus Korso Stadiono gatvėje, antras — į Delormo viešbutį, tada jiedu pastebėjo, kad, slėpdamiesi šešėlyje, juos seka du įtartini subjektai.

Matijas Šandoras ir jo bičiulis panoro sužinoti, kas juos seka, ir, staiga apsigręžę, žengė tiesiai į tuos įtartinus tipelius, tačiau nepažįstamieji skubiai pasislėpė už Sant Antonio bažnyčios kampo didžiojo kanalo gale, ir draugai nespėjo jų įžiūrėti.

TREČIASIS SKYRIUS

TORONTALIO BANKAS

Trieste beveik nėra „aukštuomenės". Įvairių tautybių ir skirtingų luomų žmonės susieina labai retai. Austrų valdininkai, nesvarbu kurioje administratyvinių laiptų pakopoje jie stovi, laiko save aukščiausiais pasaulietiškos visuomenės atstovais. Daugumas jų — išauklėti, išsimokslinę ir mandagūs žmonės; tačiau gaunamas pernelyg kuklus atlyginimas neatitinka jų padėties, ir jie negali lygintis su pirkliais ir finansininkais. Turtingos šeimos retai ruošia priėmimus, o oficialių susibūrimų beveik nebūna, dėl to piniguočiai yra priversti demonstruoti savo turtą už namų ribų: miesto

gatvėmis jie važinėja puošniose karietose, o jų žmonos rodo savo nuostabius tualetus ir brangenybes „Teatro Komunale" ir „Armonijos" ložėse.

Tuo metu tarp pačių turtingiausių šeimų buvo minima bankininko Silo Torontalio šeima.

Šio banko šefui, kurio įtaka siekė ir už Austrijos-Vengrijos imperijos ribų, tuo metu sukako trisdešimt septyneri metai. Bankininkas ir keleriais metais už jį jaunesnė žmona gyveno dideliuose namuose Akvedoto gatvėje.

Silas Torontalis buvo laikomas labai turtingu žmogumi, ir, matyt, ne be pagrindo. Drąsios ir sėkmingos operacijos biržoje, stambūs bizniai su „Austrijos Loidu" ir kitomis prekybinėmis kompanijomis, žymūs indėliai, saugomi jo banke, tikriausiai duodavo didžiulį pelną. Štai kodėl jo šeima gyveno labai ištaigingai, jis pats buvo žymus žmogus mieste.

Tačiau, atrodo, Sarkanis teisingai spėjo: pastaruoju metu Torontalis buvo patekęs — gali būti, kad tik trumpam — į keblią padėtį. Buvo žinoma, kad prieš septynerius metus, kai prancūzų—italų karas sudavė smūgį visoms biržoms ir bankams, jis turėjo didelių nuostolių, o po kariuomenės sutriuškinimo prie Sadovos, kai visoje Europoje, ypatingai Austrijos-Vengrijos miestuose — Vienoje, Pešte, Trieste, ėmė kristi fondai — jo reikalai pašlijo. Taigi suprantama, kad jam būtų buvę sunkoka išmokėti stambią sumą, padėtą einamojon sąskaiton jo banke. Galimas dalykas, kad jis jau buvo atitokęs po tos krizės, bet jei Sarkanis sakė tiesą, tai bankininkas tikriausiai vėl buvo leidęsis į naujas rizikingas spekuliacijas, kurios ir pakirto jo solidaus banko reikalus.

Iš tikrųjų pastaraisiais mėnesiais Silas Torontalis

smarkiai pasikeitė. Jo veidas pasidarė visai kitas, jis neteko savitvardos. Dabar jis nebežiūrėdavo žmonėms tiesiai į akis, kaip anksčiau, o tik paslapčiomis žvairuodavo į juos. Tą pasikeitimą pastebėjo net ponia Torontal, moteris liguista, neryžtinga, visiškai paklusni vyrui ir nedaug nusimananti apie jo reikalus.

Tenka pasakyti, kad jei Torontalio banką būtų ištikęs koks rimtas smūgis, jo savininkas nebūtų sulaukęs visuomenės užuojautos. Tiesa, jis turėjo daugybę klientų ir mieste, ir visame krašte, tačiau draugų — labai maža. Nepaprastas pasitikėjimas savimi, įgimtas tuščiagarbiškumas ir pasipūtimas kreipiantis į žmones, jų nenuteikdavo jo naudai, ir jie bendravo su bankininku tik iš reikalo. Tarp kitko, Triesto gyventojai laikė Torontalį svetimšaliu, nes atvažiavo jis čia iš Ragūzos ir buvo dalmatų kilmės. Jokių giminių mieste jis neturėjo, nors pragyveno jame jau penkiolika metų, nuo pat savo banko įkūrimo.

Tokioje padėtyje buvo Torontalio bankas. Ir nors Sarkanis įtarė, kad bankininko reikalai pašliję, jokių faktų tam spėjimui patvirtinti neturėjo. Niekas dar nebuvo pareiškęs nepasitikėjimo Torontaliu, bent viešai. Štai kodėl grafas Matijas Šandoras nedvejodamas patikėjo jam labai didelę sumą pinigų, su sąlyga, kad, prieš parą pranešęs bankininkui, galės ją bet kada atsiimti.

Skaitytojas, tur būt, stebėsis, kaip galėjo užsimegzti kokie nors ryšiai tarp vieno pačių gerbiamiausių bankininkų ir tokio neaiškaus tipo, kaip Sarkanis. Tačiau tie ryšiai egzistavo jau dvejus ar trejus metus.

Tuo metu Silas Torontalis vadovavo keliems stambiems bizniams Tripolyje. Apsukrus ir landus Sarkanis, gerai nusimanąs piniginiuose reikaluose, sugebėjo

prisiplakti prie tų biznių, tiesą sakant, kartais gerokai įtartinų. Tekdavo imtis ir slaptų kyšių, ir negražių pavedimų, ir neįstatyminių rinkliavų, su kuriais Torontalis nenorėjo sieti savo vardo. Sarkanis ėmėsi vykdyti tas nešvarias machinacijas ir vėliau panašiai patarnavo Silui Torontaliui dar kelis kartus. Nuo to laiko Sarkanis nepraleisdavo progos kišti nosį į banko reikalus, tiksliau sakant, kišti ranką į bankininko kapšą. Iš Tripolio jis atvažiavo į Triestą ir vėl ėmėsi šantažuoti Torontalį. Negalima pasakyti, kad bankininkas visiškai nuo jo priklausė. Iš anų kompromituojančių machinacijų nebuvo likę jokių daiktinių įrodymų. Tačiau bankininko vardas turi būti be jokios dėmelės. Net vienas žodis gali smarkiai pakenkti bankui. O Sarkanis žino truputį per daug, ir su juo reikia skaitytis.

Silas Torontalis buvo labai atsargus. Sarkanis jau ne kartą buvo gavęs iš jo nemažas sumas, tačiau greit jas išleisdavo įvairiose landynėse kaip valkata, kuriam nerūpi rytdiena. Persikėlęs į Triestą, Sarkanis pasidarė toks įkyrus ir reiklus, kad, netekęs kantrybės, bankininkas griežtai atsisakė duoti jam pinigų. Sarkanis ėmė grasinti, bet Silas Torontalis neišsigando. Iš tikrųjų šantažistas neturėjo jokių tiesioginių įrodymų, ir jam teko prisipažinti, kad nieko negali padaryti.

Štai kodėl Sarkanis ir jo šaunus bendražygis jau kelios dienos sėdėjo be pinigų, net neturėdami už ką išvažiuoti iš Triesto pasivaikyti laimės kur nors kitur. Žinome, kad, norėdamas galutinai jų atsikratyti, Torontalis dar vieną kartą jiems pagelbėjo. Jo atsiųstų pinigų būtų užtekę kelionei ligi Sicilijos, kur Zironė ketino grįžti į plėšikų gaują, siautusią rytinėse ir centrinėse salos provincijose. Bankininkas tikėjosi, kad daugiau jam nebeteks pamatyti savo tripoliškio agento ir net

ką nors išgirsti apie jį. Tačiau jis apsiriko, kaip ir daugeliu kitų atvejų.

Gegužės 18 dienos vakare du šimtai florinų su Torontalio rašteliu buvo pristatyti į viešbutį, kuriame gyveno abu avantiūristai.

Šešioms dienoms praslinkus, gegužės 24, Sarkanis atėjo į banką ir pareiškė norįs pasikalbėti su Silu Torontaliu; jis reikalavo taip atkakliai, kad bankininkui galų gale teko jį priimti.

Silas Torontalis buvo savo kabinete. Įėjęs Sarkanis stropiai uždarė duris.

— Ir vėl jūs čia! —iš karto sušuko bankininkas.— Ko dar jums reikia? Aš pasiunčiau pakankamą sumą, kad galėtumėt išsinešdinti iš Triesto! Nesvarbu, ką jūs kalbėtumėt, ką darytumėt, vis tiek negausit iš manęs nė skatiko! Kodėl neišvažiavot? Perspėju, aš pasistengsiu jūsų atsikratyti! Man įkyrėjo jūsų šantažas! Ko norit iš manęs?

Sarkanis šį užsipuolimą labai šaltai sutiko, jis buvo iš anksto tam pasiruošęs. Šį kartą net jo išvaizda nebuvo tokia įžūli ir iššaukianti, kaip paprastai, kai jis lankydavosi bankininko namuose.

Jis ne tik puikiai valdėsi, bet ir laikėsi oriai. Kadangi jam nebuvo pasiūlyta sėstis, jis ramiai prisitraukė kėdę ir atsisėdęs ėmė laukti, kol bankininkas tais piktais žodžiais išlies savo įniršį.

— Na, ar prabilsit jūs galų gale? — paklausė Silas Torontalis; kelis kartus perbėgęs per kambarį, netverdamas iš pykčio, jis atsisėdo priešais Sarkanį.

— Aš laukiu, kol jūs nurimsit,— šaltai atsakė Sarkanis,— ir, jei norit, galiu dar palaukti.

— Visai nesvarbu, nusiraminau aš, ar ne! Paskutinį kartą klausiu, ko jums reikia?

— Silai Torontali, noriu jums pasiūlyti vieną biznį.

— Aš nenoriu nei kalbėti su jumis, nei turėti kokių reikalų! Tarp mūsų nebėra nieko bendra, ir aš reikalauju, kad jūs išvažiuotumėt iš Triesto šiandien pat ir niekad čia nebegrįžtumėt.

— Aš ir žadu išvažiuoti iš Triesto, bet nenoriu išvykti, neatsiskaitęs su jumis,— atsakė Sarkanis.

— Atsiskaityti?.. Jūs?.. Grąžinti pinigus?

— Taip, grąžinti skolą su procentais ir kartu pasidalinti pelnu, jeigu...

Išgirdęs tą netikėtą Sarkanio pasiūlymą, Silas Torontalis tik patraukė pečiais...

— Pinigai, kuriuos aš jums daviau, seniausiai nurašyti kaip nenumatytos išlaidos! Mes atsiskaitę, aš nieko nereikalauju, dėl tokių smulkmenų nekvaršinu sau galvos!

— O jei aš nenoriu likti jūsų skolininku?

— O jei aš noriu likti jūsų kreditorium?

Silas Torontalis ir Sarkanis pažiūrėjo vienas kitam į akis. Sarkanis patraukė pečiais ir pasakė:

— Tai tik tuščios frazės, tuščios frazės! Kartoju: aš atėjau pasiūlyti jums labai rimtą biznį.

— Žinoma, tiek rimtą, kiek ir nešvarų?

— Na, ne pirmą kartą jūs pasinaudosit mano paslaugomis tokiems...

— Tai tik žodžiai, tušti žodžiai! — sušuko bankininkas, mėgdžiodamas ankstesnį įžūlų Sarkanio atsakymą.

— Išklausykit mane, — tarė Sarkanis, — kalbėsiu trumpai.

— Puiku.

— Jei mano pasiūlymas jums netiks, mudu daugiau nekalbėsim, ir aš pasitrauksiu.

— Iš čia ar iš Triesto?

— Ir iš čia, ir iš Triesto.

— Rytoj?

— Šiandien vakare.

— Na, kalbėkite.

— Papasakoti noriu apie...— pradėjo Sarkanis.— Bet ar jūs įsitikinęs, kad mūsų niekas neišgirs? — pridūrė jis dairydamasis.

— Jūs reikalaujate, kad niekas nesužinotų, apie ką mes kalbėjom? — pašaipiai paklausė bankininkas.

— Taip, Silai Torontali, nes į mūsų rankas gali patekti aukštos kilmės žmonių gyvybė.

— Į jūsų,— gali būti, bet ne į mano!

— Spręskit pats! Aš užtikau sąmokslo pėdsakus. Koks jo tikslas, kol kas dar nežinau. Bet po Lombardijos kampanijos, po katastrofos prie Sadovos krašte labai daug nepatenkintų, pasiryžusių dalyvauti sąmoksle prieš Austriją. Ir yra pagrindo manyti, kad ruošiamas kažkoks išpuolis, matyt, Vengrijos naudai, iš kurio mes galim gerai pasipelnyti.

— Aš nesipelnau iš sąmokslų...— pašaipiai atsakė Torontalis.

— O galėtumėt!

— Įdomu kaip?

— Pranešdami!

— Nesuprantu, paaiškinkit!

— Tai klausykite!

Ir Sarkanis papasakojo bankininkui, kas įvyko senosiose Triesto kapinėse: kaip jis atsitiktinai sugavo pašto karvelį, kaip užtiko šifruotą raštelį ir pasidarė jo kopiją, kaip paskui surado namą, kur gyvena žmogus, kuriam skirtas raštelis. Jau penkios dienos jiedu su

Zirone seka viską, kas vyksta jei ne pačiuose namuose, tai bent aplink juos. Kas vakarą ten susirenka keletas žmonių, visą laiką tie patys, ir, prieš įeidami, jie atsargiai apsidairo. Per tą laiką čia atskrido iš šiaurės ir vėl ten išskrido daug pašto karvelių. Namų duris saugo senas tarnas; jis labai nenoriai įsileidžia lankytojus ir atidžiai stebi kiekvieną besiartinantį prie namų. Sarkaniui ir Zironei teko griebtis įvairiausių gudrybių, kad neatkreiptų jo dėmesio. Ir vis dėlto juodviem atrodo, kad tarnas jau pradėjo kažką įtarti.

Silas Torontalis klausėsi Sarkanio vis atidžiau. Jis tylėdamas svarstė, kas tame pasakojime yra teisybė, o kas ne, nes žinojo, kad buvusiu makleriu negalima pasitikėti, o svarbiausia, bankininkas nesuprato, kaip tas galvoja jį sudominti ir kokios tikisi naudos.

Ir nors, baigęs pasakoti, Sarkanis vėl ėmė įtikinėti, kad jiems būtų labai naudinga sąmokslą susekti, bankininkas, nieko neatsakydamas, ėmė klausinėti.

— Kur tie namai yra?

— Akvedoto gatvėje, aštuoniasdešimt devintas numeris.

— Kas ten gyvena?

— Žymus vengrų didikas.

— Jo pavardė?

— Grafas Ladislavas Zatmaras.

— Kas lankosi jo namuose?

— Dažniausiai du žmonės, abu vengrai.

— Kas tokie?

— Triesto profesorius Ištvanas Batoras.

— O kitas?

— Grafas Matijas Šandoras.

Išgirdęs tą vardą, Silas Torontalis nustebo, ir Sarkanis tai iš karto pastebėjo. Šis perėjūnas nesunkiai sužinojo trijų jo paminėtų žmonių vardus, pasekęs Batorą ligi jo namų Stadiono gatvėje, o grafą Šandorą ligi Delormo viešbučio.

— Matot, Torontali,— baigė Sarkanis,— aš neabejodamas pasakiau jums vardus. Dabar įsitikinot, kad neketinu vedžioti jus už nosies?

— Labai jau viskas miglota! — atsakė bankininkas; prieš imdamasis kokių nors įsipareigojimų, jis norėjo kuo daugiau sužinoti.

— Miglota?

— Žinoma! Jūs neturit jokių įrodymų!

— O čia kas?

Ir Sarkanis padavė Torontaliui raštelio kopiją. Bankininkas ėmė smalsiai ją žiūrinėti. Bet užšifruotuose žodžiuose, atrodo, nebuvo jokios prasmės, ir vargu ar laiškas turėjo tokią svarbią reikšmę, kaip kad Sarkanis stengėsi nušviesti. Sarkanio pasakojimas domino bankininką tik dėl to, kad čia buvo įpainiotas jo klientas, grafas Šandoras, kuris sukeltų nemažų rūpesčių, jeigu staiga pareikalautų iš banko savo indėlio.

— Man darosi vis neaiškiau,— pasakė jis.

— O mano manymu, priešingai, viskas aišku kaip dieną,— atsakė Sarkanis, nė kiek nesuglumintas, kad bankininkas taip skeptiškai nusiteikęs.

— Jūs galit iššifruoti raštelį?

— Ne, Torantali, bet iššifruosiu, kai ateis laikas.

— Kaip?

— Man jau yra tekę imtis panašaus darbo, kaip ir daugelio kitų,— atsakė Sarkanis,— ir į mano rankas ne

kartą buvo patekę šifruoti rašteliai. Šitą laišką išstudijavęs, aš priėjau išvadą, kad jo šifras yra ne skaitmeninė lentelė ir ne sutartinė abėcėlė, kurioje kiekvienai raidei suteikiama kita prasmė. Ne! Šiame raštelyje raidė „s" reiškia „s", o raidė „p" reiškia „p", tik jos išdėstytos tokia tvarka, kad atitinkamas jų vietas galima surasti su tinkleliu.

Mes žinome, kad Sarkanis neklydo. Kaip tik tokia sistema naudojosi sąmokslininkai. Bet kaip tik dėl to ir nebuvo galima iššifruoti raštelio.

— Na tegu,— tarė bankininkas,— nesiginčysiu, gal būt, jūsų tiesa. Bet, neturėdamas tinklelio, raštelio jūs neišskaitysite.

— Aišku.

— O kur gausit tinklelį?

— Dar nežinau,— atsakė Sarkanis,— bet garantuoju — jį gausiu!

— Štai kaip! Žinote, Sarkani, jūsų dėtas aš nevargčiau dėl tokio dalyko.

— O aš visad pasirengęs vargti, kiek tik reikia.

— Kuriam galui? Aš paprasčiausiai praneščiau Triesto policijai savo įtarimus ir perduočiau jai raštelį.

— Aš taip ir padarysiu, Torontali, tik nenoriu remtis vien tuščiais spėliojimais,— šaltai atsakė Sarkanis.— Kad galėčiau kalbėti, man reikia turėti daiktinius įrodymus ir nesugriaunamus kaltinimus. Aš suimsiu į savo rankas tuos suokalbininkus. Taip, tikrai suimsiu ir išspausiu iš jų visokią naudą, kurią ir siūlau jums pasidalyti su manim! Pagaliau, kas žino! Gal mums bus naudingiau stoti sąmokslininkų pusėn, užuot juos išdavus!

Toks samprotavimas nė kiek nenustebino Silo Torontalio. Jis žinojo, ką sugeba suktas ir dviveidis Sar-

kanis. Tačiau ir Sarkanis su bankininku kalbėjo nesivaržydamas ir nesigėdino pasiūlyti jam bet kokią niekšybę, žinodamas, kokia lanksti Silo Torontalio sąžinė. Juk Sarkanis jau seniai pažinojo bankininką, o, be to, numanė, kad jo bankas yra keblioje padėtyje. Vadinasi, jeigu pavyktų išaiškinti sąmokslo paslaptį ir paskui ją išduoti, jie pasipelnytų ir Torontalis pataisytų pašlijusius banko reikalus. Štai ko vylėsi Sarkanis.

Tačiau Silas Torontalis buvo atsargus ir stengėsi viską gerai apgalvoti, nes nepasitikėjo savo buvusiu Tripolio agentu. Jis tikėjo, kad ruošiamas kažkoks sąmokslas prieš austrų vyriausybę ir kad Sarkanis užtiko jo pėdsakus. Ladislavo Zatmaro namai, kur vyksta kažkokios slaptos sueigos, šifruotas susirašinėjimas, didžiulė suma, įnešta grafo Šandoro į jo banką su sąlyga, kad ją atsiims bet kuriuo metu,— visa jam atrodė gana įtartina. Labai galimas dalykas, kad Sarkanio išvados teisingos. Tačiau bankininkas nenorėjo painiotis į šį reikalą, nesusipažinęs su juo nuodugniau ir nesužinojęs visų smulkmenų. Todėl jis abejingai pasakė:

— Na, o ar iššifravus raštelį — jei aplamai pavyks jį iššifruoti — nepasirodys, kad ten visai nereikšmingas, grynai asmeniškas reikalas, iš kurio negalima išpešti jokios naudos nei jums, nei man.

— Ne! — sušuko tvirtai įsitikinęs Sarkanis.— Ne! Sąmokslas tikrai ruošiamas, ir jam vadovauja aukštos kilmės žmonės. O aš užtikau labai rimtus jo pėdsakus. Žinau, kad ir jūs tuo neabejojat, Torontali!

— Tai ko norit iš manęs? — tiesiai paklausė bankininkas.

Sarkanis atsistojo ir prislopintu balsu, žiūrėdamas tiesiai bankininkui į akis, pasakė:

— Štai ko noriu iš jūsų: žūt būt ir kuo skubiausiai patekti į Ladislavo Zatmaro namus ir įsigyti jo pasitikėjimą. Kai įsikursiu ten, kur manęs niekas nepažįsta, sugebėsiu pavogti tinklelį ir iššifruoti raštą, o vėliau jau bus galima jį panaudoti mūsų reikalams.

— Mūsų reikalams? — pakartojo Silas Torontalis.— Kodėl jūs būtinai norit įtraukti ir mane?

— Dėl to, kad reikalas to vertas ir jūs galit turėti nemaža naudos.

— Na, tai ir imkitės jo pats!

— Man reikalinga jūsų pagalba.

— Paaiškinkit pagaliau!

— Kol tikslas bus pasiektas, praeis kiek laiko, o laukti aš negaliu, nes neturiu pinigų.

— Mano kreditas jums uždarytas, jūs puikiai žinot.

— Atidarykit naują.

— O ką aš už tai gausiu?

— Paklausykit: du iš trijų mano minėtų žmonių — grafas Zatmaras ir profesorius Batoras — nieko neturi, bet tretysis turtingas, labai turtingas! Jis turi didelių dvarų Transilvanijoje. O jūs žinot, kad jei jis bus suimtas ir nuteistas kaip sąmokslininkas, didžioji konfiskuoto turto dalis atiteks tiems, kurie sąmokslą atskleidė. Ir mudu pasidalinsime tą turtą, Torontali!

Sarkanis nutilo. Bankininkas irgi tylėjo. Jis svarstė, ar verta jam prisidėti prie žaidimo. Žinoma, jis nebuvo linkęs kompromituoti savo vardą, pats išduodamas sąmokslą, tačiau gerai žinojo, kad jo agentas sugebės veikti už du. Ir jeigu jis apsispręs kaip nors dalyvauti šioje machinacijoje, tikrai sugebės supančioti Sarkanį kokia nors sutartimi, per kurią jis visiškai valdytų agentą, o pats liktų šešėlyje... Tačiau jis svyravo. Antra vertus, kuo jis rizikuoja? Juk jis nefigūruos tame ne-

švariame darbe, tiktai pasinaudos jo teikiama nauda, o nauda, galimas dalykas, bus didžiulė, ir jis pajėgs pataisyti savo banko padėtį...

— Na tai kaip? — paklausė Sarkanis.

— Ne! — atsakė Silas Torontalis, nutaręs, kad perdaug pavojinga turėti reikalų su tokiu bendradarbiu arba, tikriau, sėbru.

— Atsisakote?

— Taip, atsisakau. Pirmiausia, aš netikiu jūsų intrigų pasisekimu!

— Saugokitės, Silai Torontali! — sušuko jau nebesitvardydamas Sarkanis, ir jo balse suskambėjo grasinimas.

— Ko gi man saugotis, leiskite paklausti?

— Žinau kai kuriuos jūsų reikaliukus...

— Eikit lauk, Sarkani!

— Ir sugebėsiu jus priversti...

— Išeikit!

Kaip tik tą akimirką kažkas atsargiai pasibeldė į kabineto duris. Sarkanis skubiai atšoko prie lango, durys atsidarė, ir tarnas garsiai pranešė:

— Grafas Šandoras prašo pono Torontalio jį priimti.

Ir išėjo.

— Grafas Šandoras! — sušuko Sarkanis.

Bankininkui labai nepatiko, kad Sarkanis sužinojo, jog pas jį atėjo Šandoras. Kartu jam toptelėjo, kad dėl šio netikėto apsilankymo jo laukia dideli nemalonumai.

— Štai kaip! Ko čia atėjo grafas Šandoras? — pašaipiai paklausė Sarkanis.— Vadinasi, jūs palaikote ryšius su Zatmaro namų sąmokslininkais? Ar tik nepataikiau pas vieną iš jų?

— Ar išsinešdinsit jūs pagaliau iš čia?

— Ne! Neišsinešdinsiu, Torontali, kol nesužinosiu, ko grafas Šandoras lankosi jūsų banke!

Tai pasakęs, jis puolė į gretimą kambarį ir dingo už portjeros.

Silas Torontalis jau norėjo šūktelti tarnui, kad išvytų Sarkanį, bet apsigalvojo.

— Ne,— sumurmėjo jis,— jei jau taip susiklostė, tai gal bus geriau, jei Sarkanis girdės mūsų pasikalbėjimą.

Bankininkas paskambino ir įsakė durininkui nedelsiant įvesti grafą Šandorą.

Matijas Šandoras įėjo į kabinetą, kaip visada, santūrus ir ramus, šaltai atsakė į nuolankų Torontalio pasveikinimą ir atsisėdo į tarno pristumtą kėdę.

— Ponas grafe,— tarė bankininkas,— nesitikėjau jūsų vizito, nes nežinojau, kad jau grįžote į Triestą; tačiau Torontalio bankas visad didžiuojasi tokiu svečiu.

— Pone,— atsakė Matijas Šandoras,— aš tik eilinis jūsų klientas ir, kaip jūs žinote, neužsiimu jokiais bizniais. Tačiau aš dėkingas, kad sutikote saugoti mano pinigus.

— Leiskite priminti, ponas grafe, kad tie pinigai mano banke padėti į einamąją sąskaitą ir duoda jums pelno.

— Taip, žinau, pone, bet kartoju, tai nebuvo kapitalo įdėjimas, aš paprasčiausiai norėjau juos saugiai palaikyti.

— Gal ir taip, grafe, vis dėlto mūsų laikais pinigai labai brangūs, ir būtų netikslu, jei jūsų kapitalas gulėtų įšalęs. Kraštui gresia finansinė krizė. Susidarė labai sunki vidaus padėtis. Visi bizniai paralyžiuoti. Keli stambūs bankrotai nutraukė bet kokį kreditą, ir tikimasi naujų katastrofų. . .

— Tačiau jūsų bankas tvirtas, kaip ir pirma,— pasa-

kė Matijas Šandoras,— ir aš žinau iš patikimų šaltinių, kad visi bankrotai jį mažai tepaveikė.

— Labai mažai! — visai ramiai atsakė Silas Torontalis,— nes mes turime gana daug reikalų, susijusių su prekyba Adrijos jūroje, kurie Pešto ir Vienos bankams nėra prieinami, todėl krizė mus vos tepalietė. Mūsų nereikia gailėtis, ponas grafe, pagaliau mes ir nesiskundžiame.

— Labai džiaugiuosi, pone, tačiau norėčiau paklausti, ar neteko jums girdėti apie kokius nors sunkumus krašte, susijusius su šia krize?

Ir nors grafas Šandoras paklausė abejingu balsu ir lyg iš netyčių, išgirdęs klausimą, Silas Torontalis atidžiai į jį žvilgterėjo. Ar tik ne apie tą patį jam ką tik kalbėjo Sarkanis?

— Nieko nežinau,— atsakė jis,— ir negirdėjau, kad austrų vyriausybė būtų dėl ko sunerimusi. Gal jūs, ponas grafe, turit pagrindą galvoti, kad ruošiamasi kokiems įvykiams...

— Visai ne, bet dažnai finansiniai sluoksniai anksčiau sužino naujienas, kurias plačioji visuomenė išgirsta tik žymiai vėliau. Todėl aš ir paklausiau, o jūs, jei nenorit, galit neatsakyti.

— Ne, aš nieko negirdėjau ir užtikrinu, ponas grafe, kad laikyčiau pareiga perspėti tokį klientą, kaip jūs, jei tik sužinočiau, kad jo reikalams kas nors gresia!

— Labai jums dėkingas, ponas Torontali, aš irgi manau, kad nėra ko būkštauti, nes šalyje visai ramu. Aš ruošiuosi netrukus išvažiuoti iš Triesto ir grįžti į Transilvaniją, kur manęs laukia neatidėliojami reikalai.

— Štai kaip. Jūs greit išvažiuojate, ponas grafe? — gyvai paklausė Torontalis.

— Taip. Vėliausiai po dviejų savaičių.

— Bet, tur būt, netrukus grįšit į Triestą?

— Nemanau. Bet, prieš išvažiuodamas, norėčiau sutvarkyti visas Artenako pilies apyskaitas, kurios pastaruoju metu kiek apleistos. Iš savo ūkvedžio gavau daug sąskaitų, nuomos sutarčių ir kitų dokumentų, bet visai neturiu kada jų patikrinti. Ar negalėtumėt rekomenduoti man sąskaitininką arba šiaip ką iš jūsų tarnautojų, kas atliktų už mane tą darbą?

— Tokį žmogų nesunku surasti.

— Būsiu labai dėkingas.

— O kada tas sąskaitininkas jums reikalingas?

— Kuo greičiau, tuo geriau.

— Kur jis turi prisistatyti?

— Pas mano draugą grafą Zatmarą, į Akvedoto gatvę, numeris aštuoniasdešimt devyni.

— Viskas bus sutvarkyta.

— Tas darbas truks kokią dešimtį dienų, o kai tik mano reikalai bus sutvarkyti, važiuosiu į Artenako pilį. Todėl būkit pasiruošęs man išmokėti indėlį.

Išgirdęs tuos žodžius, Silas Torontalis nejučiomis krūptelėjo, bet grafas Šandoras to nepastebėjo.

— Kurią dieną norėtumėt gauti savo pinigus?

— Sekančio mėnesio aštuntą dieną.

— Pinigai bus jums paruošti.

Baigęs pokalbį, grafas Šandoras atsistojo, ir bankininkas palydėjo jį ligi prieškambario.

Grįžęs į kabinetą, Silas Torontalis jau rado ten Sarkanį, kuris jam trumpai tarė:

— Po dviejų dienų pasiųsit mane į grafo Zatmaro namus kaip sąskaitininką.

— Ką gi, teks,— atsakė Silas Torontalis.

KETVIRTASIS SKYRIUS

ŠIFRUOTAS RAŠTELIS

Dviem dienom praslinkus, Sarkanis įsikūrė Ladislavo Zatmaro namuose. Jį rekomendavo Silas Torontalis, ir, tuo pasikliaudamas, grafas Šandoras jį priėmė. Tokiu būdu bankininkas ir jo agentas susibaudė niekšiškam žygiui. Koks jų tikslas? Atskleisti sąmokslo paslaptį, kuri gali kainuoti gyvybę šio sąmokslo vadams. Ką jie laimės? Už įdavimą juodu gaus didžiulį turtą: viena jo dalis pateks į kišenę lengvo pelno ieškančiam sukčiui, kitą dalį įsidės į savo kasą įklimpęs bankininkas, kuris nebepajėgia įvykdyti savo įsipareigojimų.

Savaime suprantama, kad Silas Torontalis ir Sarkanis padarė sutartį, kuria įsipareigojo pasidalyti būsimas pajamas po lygiai. Be to, bankininkas turėjo parūpinti Sarkaniui pinigų, kad tas galėtų neblogai gyventi Trieste su savo draugu Zirone ir įsigytų viską, ko reikės numatytam planui įvykdyti. O Sarkanis iš savo pusės kaip garantiją atidavė bankininkui raštelio kopiją, kuri jam padės įspėti — tuo jis neabejojo — sąmokslo paslaptį.

Daugelis, gal būt, apkaltins Matiją Šandorą neatsargumu. Įsileisti nežinomą žmogų į namus, kur sprendžiami tokie svarbūs klausimai, visai prieš pat sukilimą, kuriam kiekvieną minutę signalas gali būti duotas — iš tiesų, tai gali atrodyti baisiai neatsargu. Bet grafas taip elgėsi aplinkybių verčiamas.

Pirmiausia, jam būtinai reikėjo sutvarkyti savo reikalus, prieš stojant į tą pavojingą žygį, kuriam nepasisekus, tektų žūti arba mažių mažiausia būti ištremtam.

Antra, jis galvojo, kad, įsileisdamas į grafo Zatmaro namus pašalinį asmenį, tik išsklaidys įtarimus, nes štai jau kelios dienos jam atrodo, kad kažkokie šnipai slankioja aplink namą Akvedoto gatvėj,— o mes žinome, kad jis neklydo,— ten kaip tik ir buvo Sarkanis su Zirone. Nejaugi Triesto policija kažką įtaria ir seka jį ir jo draugus? Tokia mintis galėjo kilti, nes grafas Šandoras bijojo, kad policija ko nors nesuuostų. Jeigu sąmokslininkų susirinkimo vieta, kur ligi šiol nebuvo įleidžiami pašaliniai, ėmė kelti įtarimų, geriausias būdas jiems išsklaidyti — priimti į namus tarnautoją, kuris tikrins paprasčiausias sąskaitas. Iš kitos pusės, ar galėjo pašalinis žmogus namuose sudaryti pavojų grafui Zatmarui ir jo draugams? Ne, jokio. Šifruotas susirašinėjimas tarp Triesto ir kitų Austrijos-Vengrijos miestų buvo nutrauktas. Visi dokumentai, susiję su sąmokslu, sunaikinti. Neliko jokių rašytų sąmokslininkų veiklos pėdsakų. Viskas buvo paruošta, buvo imtasi visų atsargumo priemonių. Grafui Šandorui beliko tik laukti tinkamos minutės ir duoti ženklą. Vadinasi, jeigu vyriausybė ką nors įtarė, tarnautojas namuose padės grafui nukreipti nuo savęs įtarimus.

Be abejo, toks samprotavimas būtų teisingas, toks apsisaugojimo būdas visai tinkamas, jei tas tarnautojas nebūtų buvęs Sarkanis, o jo laiduotojas — Silas Torontalis!

Be to, Sarkanis, gabus aktorius, puikiai mokėjo panaudoti savo išorę: atvirą veidą, geraširdišką žvilgsnį, paprastas ir kuklias manieras. Grafas Šandoras ir jo draugai, išorės apgauti, pateko į spąstus. Jaunasis tarnautojas pasirodė darbštus, paslaugus, gabus ir, be to, labai geras sąskaitininkas. Namuose Sarkanis nieko ne-

būtų galėjęs įtarti, jei iš anksto nebūtų žinojęs, kad atsidūrė tarp sąmokslo vadų, pasiryžusių sukelti vengrų tautą prieš prispaudėjus austrus. Ladislavo Zatmaro draugai, atrodė, susirenka pasikalbėti tik apie mokslą ir meną. Nebebuvo jokio slapto susirašinėjimo, jokių paslaptingų lankytojų. Bet Sarkanis žinojo, kad čia kažkas vis dėlto yra. Galų gale jam turi pasitaikyti laiminga proga, ir jis laukė jos.

Sarkanis įsigavo į Ladislavo Zatmaro namus, vien tik norėdamas rasti tinklelį, naudojamą laiškams iššifruoti. Bet dabar į Triestą nebeateidavo nė vienas šifruotas laiškas, ir jis pradėjo galvoti, ar tik jie nebus iš atsargumo sunaikinę ir tinklelį? To jis labai bijojo, nes tinkleliu rėmėsi visas jo planas: be šifro rakto neįmanoma perskaityti karvelio atneštojo raštelio.

Taigi, tikrindamas ir tvarkydamas Matijo Šandoro sąskaitas, jis visą laiką stebėjo, slaptai klausėsi ir žiūrinėjo. Į kabinetą, kur rinkdavosi Ladislavo Zatmaro draugai, jam nebuvo draudžiama įeiti. Dažnai jis net dirbdavo ten vienas. Tada jis neskaitydavo ir neužrašinėdavo skaičių. Jis būdavo užsiėmęs: knisdavosi popieriuose, atidarinėdavo stalčius visrakčiais, padarytais Zironės, gabaus šios srities meistro. Tačiau visą laiką saugojosi, kad nepastebėtų Borikas, kuriam jis, matyt, nekėlė jokių simpatijų.

Pirmąsias penkias dienas Sarkanio ieškojimas liko be vaisių. Kas rytą jis ateidavo su nauja viltimi, kas vakarą grįždavo į viešbutį tuščiomis. Jis jau ėmė baimintis, kad tik nusikalstamas jo planas nesužlugtų. Iš tiesų sukilimas (o jis neabejojo, kad ruošiamas kaip tik sukilimas) galėjo prasidėti jau šiandien, tai yra jam dar nespėjus atskleisti ir pranešti, kur reikia.

— Ar ne geriau pranešti policijai ir atiduoti raštelio kopiją? O taip, belaukdami tikrų įrodymų, mes galim, aplamai, pražiopsoti atlyginimą,— kalbėjo jam Zironė.

— Taip! — sakydavo Sarkanis.— Taip ir padarysiu, jei prireiks.

Silui Torontaliui, savaime aišku, buvo žinomos visos machinacijos, ir Sarkanis turėdavo gerokai pavargti, kol nuramindavo nekantraujantį bankininką.

Ir vis dėlto atsitiktinumas vėl atėjo jam į pagalbą. Pirmą sykį tas atsitiktinumas padėjo rasti šifruotą raštelį, o antrą — jį perskaityti.

Buvo paskutinė gegužės diena, maždaug ketvirta valanda po pietų. Sarkanis, kaip paprastai, ruošėsi eiti iš grafo Zatmaro namų penktą valandą. Jis buvo labai prislėgtas: per visą laiką nieko nesužinojo, o tuo tarpu grafo Šandoro pavestas darbas ėjo į pabaigą. Kai tik darbas bus baigtas, padėkoję ir sumokėję, jį, aišku, atleis, ir tada jau jis nebeturės jokios dingsties lankytis tuose namuose.

Tuo metu Ladislavas Zatmaras ir jo draugai buvo išėję. Namuose likęs vienas Borikas kažką krapštinėjo apatinio aukšto salėje. Pasinaudojęs proga, Sarkanis sumanė prasiskverbti į grafo Zatmaro kambarį, kas ligi tol jam nebuvo pavykę, ir smulkiausiai viską apžiūrėti.

Durys buvo užrakintos. Sarkanis jas atidarė visrakčiu ir įėjo.

Prie sienos tarp dviejų langų į gatvės pusę stovėjo senas sekreteras, kuris tikriausiai sužavėtų ne vieną senoviškų baldų mėgėją. Nuleidžiamas jo viršus buvo uždarytas ir dengė stalčius.

Pirmą kartą Sarkaniui pasitaikė proga apieškoti sekreterą, o ne toks jis buvo žmogus, kad ją praleistų. Norint prieiti prie stalčių, reikėjo atidengti nuleidžia-

mą viršų. Sarkanis atidarė jį visrakčiu, nė nesugadinęs užrakto.

Sarkanis pradėjo knisti jau ketvirtą stalčių ir po krūva jam visai neįdomių popierių pastebėjo kvadratinį kartono gabalėlį su skylutėmis. Jis tuoj susidomėjo tuo kartonu.

„Tinklelis!"— pagalvojo.

Ir neapsiriko.

Iš pradžių Sarkanis norėjo jį pavogti, bet apsvarstė ir sugalvojo, kad grafas Zatmaras jį įtars, pastebėjęs, jog tinklelis dingo.

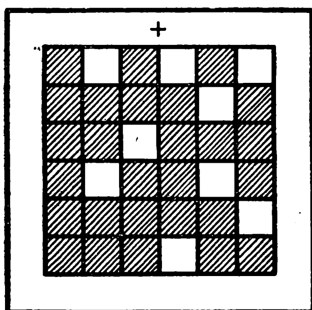
„Gerai,— tarė jis sau,— kaip padariau raštelio kopiją, taip nukopijuosiu ir tinklelį, o tada mudu su Torontaliu ramiai jį iššifruosim!"

Tinklelis buvo kvadratinis šešių centimetrų pločio ir šešių ilgio kartono gabalėlis, padalintas į trisdešimt šešis langelius maždaug po vieną kvadratinį centimetrą. Iš tų trisdešimt šešių kvadratėlių, sudėstytų į šešias vertikalias ir horizontalias eiles, panašiai kaip Pitagoro lentelėj, tik paremtoj skaičiumi šeši, devyni buvo iškirpti, tai yra kartone buvo devynios skylutės. Sarkaniui rūpėjo tikslus tinklelio didumas ir devynių tuščių kvadratų išdėstymas.

Norėdamas tiksliai nukopijuoti tinklelį, Sarkanis padėjo jį ant švaraus popieriaus lapelio ir apvedė pieštuku, rūpestingai pažymėjęs tą vietą, kur rašalu buvo nubrėžtas mažas kryželis, matyt, ženklinąs viršutinį tinklelio kraštą.

Paskum Sarkanis apvedė pieštuku tuščius kvadratėlius ir skaičiais pažymėjo jų vietą. Pirmoje eilėje išpiauti antras, ketvirtas ir šeštas kvadratėlis; antroje — penktas; trečioje — trečias; ketvirtoje — antras ir penktas; penktoje — šeštas, o šeštoje — ketvirtas.

Dedame čia tą tinklelį, kuris netrukus padėjo Sarkaniui ir bankininkui Torontaliui įvykdyti niekšingą užmanymą.[1]

Sarkanis nusipaišė tinklelį per keletą minučių. Dabar jam visai lengva pagal tą piešinį iškarpyti kartono gabalėlį, o tada jau, be abejo, bus nesunku perskaityti Silo Torontalio saugomą šifruotą raštelį. Paskui Sarkanis įkišo tinklelį atgal į stalčių po popieriais ir išėjo iš kambario, o paskum ir iš Ladislavo Zatmaro namų, skubėdamas į savo viešbutį.

Po penkiolikos minučių jis jau žengė į kambarį, kur gyveno kartu su Zirone. Jis visas taip švytėjo, kad Zironė, vos žvilgterėjęs į draugą, garsiai sušuko:

— Ei, kas atsitiko, drauguži?! Būk atsargesnis! Tu geriau sugebi paslėpti savo nesėkmę, negu džiaugsmus. Žiūrėk, kad veidas tavęs neišduotų. . .

— Užteks plepėti, Zirone,— atsakė Sarkanis.— Laikas nelaukia! Greičiau prie darbo!

— Kaip, net nevalgius?

— Nevalgius!

---

[1] Piešinyje visi balti kvadratėliai — iškirpti.

Tardamas šiuos žodžius, Sarkanis paėmė gabalėlį plono kartono. Padėjęs ant jo savo piešinį, jis išpiovė lygiai tokio pat dydžio kvadratą, nepamiršdamas kryželiu pažymėti viršutinio jo krašto, ir, paėmęs liniuotę, subraižė kartoną į trisdešimt šešis lygius kvadratėlius.

Po to jis kruopščiai peiliu išpiovė piešinyje nurodytus devynis kvadratėlius, kad pro skyles būtų galima matyti žodžius, raides arba skaičius kriptogramoje, ant kurios bus uždėtas tinklelis.

Sėdėdamas priešais Sarkanį, Zironė džiugiu plėšrūno žvilgsniu sekė kiekvieną jo judesį. Jam buvo labai įdomu, ką daro draugas, nes jis numanė, kokia šifravimo sistema buvo taikyta šiam susirašinėjimui.

— Gudru! — sušuko jis.— Labai gudru! Šis daiktelis mums labai pravers! Kai pagalvoju, kad kiekviename langelyje gali tilpti visas milijonas...

— Net daugiau! — atsakė Sarkanis.

Baigęs darbą, Sarkanis atsistojo ir paslėpė kartoninį kvadratą piniginėn.

— Ryt, tik prašvitus, būsiu pas Torontalį,— tarė jis.

— Vargas jo kasai!

— Jis, tiesa, turi raštelį, bet užtat aš turiu tinklelį!

— Šį kartą jis turės pasiduoti!

— Pasiduos!

— Vadinasi, dabar galima pavakarieniauti?

— Galima.

— Tad valgykim!

Ir Zironė su puikiu, kaip visada, apetitu ėmė kirsti gardžią vakarienę, užsakytą pagal jo skonį.

Kitą dieną, birželio pirmąją, aštuntą valandą ryto Sarkanis pasirodė banke, ir Silas Torontalis įsakė tučtuojau įvesti jį į kabinetą.

— Štai tinklelis,— trumpai pasakė Sarkanis, tiesdamas jam vakar vakare išpiautą kartoną.

Bankininkas paėmė jį ir pradėjo vartyti, traukydamas pečiais. Atrodė, jis nesitikėjo tiek daug, kaip jo bendras.

— Pabandykim,— tarė Sarkanis.

— Pabandykim.

Silas Torontalis išėmė iš stalčiaus raštelio kopiją ir padėjo ant stalo.

Tame raštelyje, kaip prisimena skaitytojas, buvo stulpeliu surašyta aštuoniolika visai beprasmių žodžių po šešias raides kiekviename. Tikriausiai kiekviena žodžio raidė turėjo užimti po vieną langelį, kurie buvo išdėstyti visose šešiose eilėse. Tokiu būdu pirmieji šeši raštelio žodžiai, sudaryti iš trisdešimt šešių raidžių, turėjo užimti visus langelius.

Iš tikrųjų nesunku įsitikinti, kad tinklelio langučiai taip sumaniai išdėstyti, jog sukant jį keturis kartus vis kitu kraštu, tušti langeliai kiekvieną sykį užima kitas vietas.

Nesunku įrodyti, kad taip iš tikrųjų yra. Padėkime tinklelį ant švaraus lapo ir parašykime kiekviename išpiautam langelyje po skaičių, pradedant 1 ir baigiant 9. Po to pasukime tinklelį į dešinę, kitu šonu, ir parašykime skaičius nuo 10 ligi 18; vėl pasukime tinklelį į dešinę ir įrašykime skaitmenis nuo 19 ligi 27; pagaliau pasukime jį paskutinį kartą ir įrašykime skaitmenis nuo 28 ligi 36. Skaitmenys užpildys visus trisdešimt šešis kvadratėlius.

Sarkaniui iš pradžių reikėjo iššifruoti pirmuosius šešis raštelio žodžius, pridėjus tinklelį keturis kartus, paskum taip pat gauti kitus šešis žodžius ir pagaliau

paskutiniuosius,— taip iššifruoti visus aštuoniolika žodžių, iš kurių buvo sudaryta kriptograma.

Suprantama, Sarkanis savo samprotavimus pasakė Silui Torontaliui, ir bankininkas turėjo su juo sutikti. Reikėjo tik sužinoti, ar praktika patvirtins šią prielaidą.

Štai kaip atrodė kriptograma, kurią dar kartą reikėtų priminti skaitytojui:

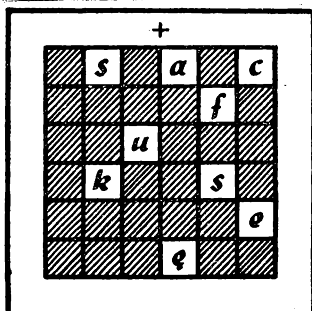
israkc	*ovrpti*	*rųlmay*
gavpfs	*asąeal*	*kpssdū*
snuiea	*itkaur*	*aiojtk*
aknvšl	*nitssg*	*mrsaua*
ežsioe	*šęiisi*	*itivkn*
ujsęli	*vąavgt*	*šuoųua*

Reikėjo iššifruoti pirmuosius šešis žodžius. Sarkanis juos perrašė ant švaraus popieriaus lapo, išdėstęs raides tokia tvarka, kad kiekviena raidė atsidurtų ties vienu tinklelio langeliu.

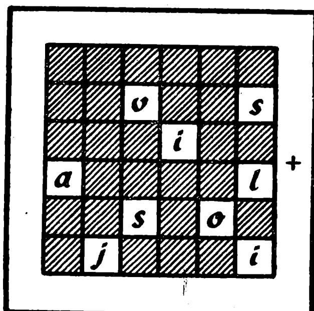
Jis gavo tokią lentelę:

i s r a k c
g a v p f s
s n u i e a
a k n v š l
e ž s i o e
u j s ę l i

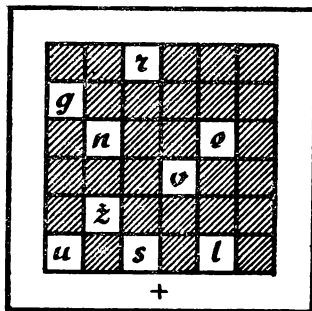
Tada uždėjo ant tos lentelės tinklelį taip, kad kryželiu pažymėta vieta būtų viršuje. Devyniuose tuščiuose langeliuose pasirodė šios devynios raidės, o kitos liko uždengtos.

Dabar Sarkanis viršutinį tinklelio kraštą pasuko į dešinę pusę. Šį kartą išpiautuose langeliuose atsirado šios raidės:

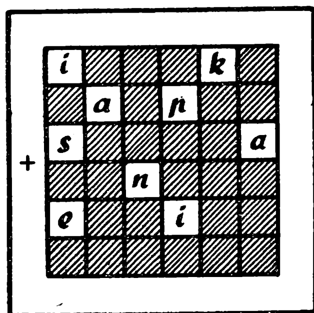

Padėjęs tinklelį trečią kartą, Sarkanis gavo ir atidžiai užsirašė tokias raides:

Torontalis ir Sarkanis labai stebėjosi, kad gauti žodžiai neturi jokios prasmės. Jie tikėjosi su tinkleliu lengvai perskaityti tekstą, bet kiekvieną kartą išeidavo kažkokia nesąmonė. Nejaugi raštelis neiššifruojamas?

Jie pridėjo tinklelį ketvirtą kartą ir gavo štai ką:

Ir vėl jokios prasmės!

Štai kokius keturis žodžius jie gavo:

s a c t u k š e ę
v s i a l s o j i
r g n e v ž u s l
i k a p s a n e i

Deja, tik kažkoks raidžių kratinys!

Sarkanis nebeįstengė suvaldyti savo pykčio ir nusivylimo. Bankininkas, neslėpdamas pašaipos, kraipė galvą.

— O gal sąmokslininkai savo susirašinėjimui šifruoti naudojosi visai ne tuo tinkleliu! — kandžiai pasakė jis.

Sarkanis net pašoko.

— Pamėginkim dar! — sušuko jis.

— Pamėginkim,— atsakė bankininkas.

Sarkanį krėtė nervinis drebulys, tačiau jis susitvardė ir vėl ėmė šifruoti gretimo stulpelio žodžius. Keturis kartus jis dėjo prie jų tinklelį, sukdamas dešinėn, ir gavo keturias raidžių eiles. Ir vėl visiška nesąmonė!

v p i a k i s i v
ą l a n g i s ą t
r a t u s ę v a g
o t s e i r t š i

Šį kartą Sarkanis sviedė tinklelį ant stalo ir nusikeikė kaip vežikas. Keista, bet Torontalis, atvirkščiai, neprarado šalto proto. Jis atidžiai žiūrėjo į gautus žodžius ir kažką mąstė.

— Trauk perkūnai visus tinklelius ir tą, kuris juos sugalvojo! — sušuko pašokęs Sarkanis.

— Gal atsisėstumėt? — paklausė Silas Torontalis.

— Kam? . .

— Ir pabandytumėt dar kartą?

Sarkanis nustebęs pažvelgė į Torontalį ir vėl atsisėdo. Keturis kartus pridėjo jis tinklelį prie paskutiniųjų šešių žodžių, bet kažkaip automatiškai, nieko negalvodamas.

Štai kokius žodžius jis gavo paskutinį kartą:

ų m y d o r u n ų
s ū j m a i k u a
l k i t a t š o u
r a p s a k s i v

Kaip ir ankstesnieji, jie neturėjo nė mažiausios prasmės.

Įsiutęs Sarkanis čiupo lapelį, kur buvo surašyti beprasmiški žodžiai, ir norėjo suplėšyti. Bet Silas Torontalis jį sulaikė.

— Ramiau,— tarė jis.

— Et! — sušuko Sarkanis.— Kam mums reikalingas tas neiššifruojamas logogrifas![1]

— Parašykite visus tuos žodžius paeiliui, vieną po kito,— ramiai pasakė bankininkas.

— Kuriems galams?

— Pažiūrėsim.

Sarkanis paklausė ir gavo tokį raidžių rinkinį:

sacfukšeęvsialsojirgnevžuslikapsaneivpiakisivąlangisątr
atusęvagotseirtšiųmydorunųsūjmaikualkitatšourapsaksiv

Kai tik tos raidės buvo parašytos, Silas Torontalis išplėšė lapelį iš Sarkanio rankų ir perskaitęs, garsiai šūktelėjo. Dabar jau bankininkas neteko savitvardos. Nustebęs Sarkanis pagalvojo, ar tik neišėjo Torontalis iš proto.

— Skaitykit gi! — šaukė Torontalis, tiesdamas Sarkaniui lapelį.— Skaitykite!

— Ką čia skaityti?..

— Nejaugi nematot, kad, prieš užšifruojant sakinį tinkleliu, jis buvo parašytas atvirkščiai?

Viskas paruošta. Tik laukiam jūsų nurodymų iš Triesto. Gavę sutartą signalą, visi kaip vienas pakils už Vengrijos laisvę. Eškufcas.

— O ką reiškia paskutinės aštuonios raidės? — paklausė jis.

— Tai sutartinis parašas! — atsakė Silas Torontalis.

— Pagaliau jie mūsų rankose!

---

[1] Galvosūkis, kai iš duotųjų skiemenų sudedami keli sakiniai, kurių pirmosios, vidurinės ar paskutinės raidės sudaro kokį nors posakį.

— Bet kol kas dar ne policijos rankose.

— Aš viską sutvarkysiu!

— Bet jūs išlaikysit paslaptį?

— Būkit ramus. Išskyrus Triesto gubernatorių, niekas nesužinos apie tuos du kilnius patriotus, kuriems pavyko atskleisti sąmokslą prieš Austrijos imperiją.

Ir šio niekšo tone, ir mostuose buvo jaučiama pikta pašaipa.

— Vadinasi, dabar iš manęs jau nieko nebereikia?— šaltai paklausė bankininkas.

— Nieko,— atsakė Sarkanis.— Jums teks tik pasiimti savo uždarbio dalį.

— Kada?

— Kai nukris trys galvos, ir mes gausim daugiau kaip po milijoną už kiekvieną.

Torontalis ir Sarkanis išsiskyrė. Norėdami pasinaudoti netyčia jiems į rankas pakliuvusia paslaptimi ir įskųsti sąmokslininkus, kol dar sukilimas neįsiliepsnojo, jie turėjo paskubėti.

Tuo tarpu Sarkanis kaip niekur nieko nuėjo į Ladislavo Zatmaro namus. Čia jis toliau tvarkė sąskaitas, kurios jau ėjo į pabaigą. Grafas Šandoras, padėkojęs už stropumą, įspėjo, kad po savaitės jau nebebus reikalingas jo paslaugų.

Pagal tai Sarkanis spėjo, kad maždaug tomis dienomis ir bus pasiųstas signalas iš Triesto į visus stambesnius Vengrijos miestus.

Jis visą laiką atidžiai stebėjo, kas vyksta grafo Zatmaro namuose, pats nekeldamas nė mažiausio įtarimo. Visiems patiko šis kuklus jaunas vyras, atrodąs nuoširdžiu išlaisvinimo idėjų šalininku,— jis neslėpė, kad baisiai biaurisi viskuo, kas vokiška. Trumpiau tariant, Sarkanis taip puikiai vaidino, jog grafas Šandoras net

ėmė galvoti, kad paims jį dirbti, kai Vengrija jau bus laisva. Net ir Borikas, anksčiau nemėgęs to jaunuolio, pakeitė savo nuomonę.

Taigi Sarkanis pasiekė savo tikslą.

Pasitaręs su draugais, grafas Šandoras pasiuntė ženklą sukilti birželio aštuntąją. Ta diena atėjo.

Tačiau išdavikai jau buvo atlikę savo darbą.

Apie aštuntą valandą vakaro Triesto policija nelauktai įsibrovė į Ladislavo Zatmaro namus. Priešintis buvo beviltiška. Grafas Šandoras, grafas Zatmaras, profesorius Batoras, pats Sarkanis, net nemėginęs prieštarauti, ir senasis Borikas buvo areštuoti. Mieste niekas nesužinojo apie jų areštą.

PENKTASIS SKYRIUS

PRIEŠ TEISMĄ, TEISME IR PO TEISMO

Istrija, pagal 1815 metų sutartį atitekusi Austrijos-Vengrijos imperijai kaip jos provincija, yra trikampis pusiasalis, ir to trikampio pagrindą sudaro sąsmauka. Pusiasalis tiesiasi tarp Triesto ir Kvarnero įlankų, o jo pakraščiuose išsimėtę nemaža uostų. Vienas iš jų pietiniame iškyšulyje yra Polos uostas, kur tuo metu vyriausybė buvo pradėjusi statyti pirmaeilį jūrų arsenalą.

Istrija, ypač vakarinė jos pakrantė, yra likusi grynai itališka, netgi venecijietiška ir savo papročiais, ir kalba. Slavų dvasia Istrijoje dar kai kur kovoja su itališkąja, tačiau vokiečių įtaka prasiskverbia ten labai sunkiai.

Tame Adrijos bangų skalaujamame krašte nemaža stambių miestų ir pakrantėse, ir pusiasalio gilumoje. Sakysime, Kapo d'Istrija ir Piranas, kur beveik visi gyventojai dirba druskų kasyklose Rizano ir Korna Lungos upių žiotyse; administracinis centras Parencas — jame renkasi seimas ir yra vyskupo rezidencija; Rovinja, turtingas alyvmedžiais, ir pagaliau Pola, lankomas daugelio turistų, atvažiuojančių apžiūrėti nuostabiųjų romėnų kultūros paminklų,— šis miestas ilgainiui taps vienu stambiausiu karinio laivyno uostu Adrijos jūroje.

Tačiau nė vienas šis miestas neturi teisės vadintis Istrijos sostine, tik Pizinas, esantis beveik pačiame pusiasalio centre, — kaip tik ten tuojau pat po arešto ir turėjo būti nuvežti sąmokslininkai, kurie apie tai nieko nežinojo.

Prie Ladislavo Zatmaro namų vartų jų laukė pašto karieta. Visus keturis tuojau pat ten susodino, o greta atsisėdo du austrų žandarai iš Istrijos kelių apsaugos. Vadinasi, suimtiesiems nebus leista kalbėtis, kad negalėtų dėl ko nors susitarti ligi teismo.

Dvyliką raitų žandarų, vadovaujami leitenanto, apsupo karietą, ir po dešimties minučių ji išvažiavo už miesto. O Borikas nedelsiant buvo nuvarytas į Triesto kalėjimą ir uždarytas vienutėje.

Kurgi vežė areštuotuosius? Kokioje tvirtovėje austrų vyriausybė ketino juos įkalinti, jeigu net Triesto kalėjimas jai atrodė nepatikimas? Štai ką labiausiai norėjo sužinoti grafas Šandoras ir jo draugai, bet veltui.

Buvo tamsi naktis. Karietos žibintai apšvietė tik nedidelį kelio plotą ir priekyje jojančių žandarų nugaras. Arkliai lėkė šuoliu. Matijas Šandoras, Ištvanas Batoras

ir Ladislavas Zatmaras tyliai sėdėjo nejudėdami karietos kampuose. Tylėjo ir Sarkanis, nebandydamas protestuoti dėl savo arešto arba bent sužinoti jo priežastį.

Išvažiavusi iš Triesto, pašto karieta pasuko į šalį ir vėl priartėjo prie jūros. Per kanopų bildesį ir kardų džerškėjimą grafas Sandoras girdėjo tolimą bangų mūšos gaudesį. Vieną akimirką švysterėjo keli žiburėliai ir vėl išnyko tamsoje. Nesustodama karieta pravažiavo mažą Mudžijos miestelį. Paskum grafui Šandorui pasirodė, kad kelias vėl tolsta nuo jūros.

Apie vienuoliktą valandą vakaro jie sustojo pakeisti arklių. Pašto stoties čia nebuvo, bet nedidelėje fermoje stovėjo paruošti arkliai. Tur būt, žandarai nenorėjo užvažiuoti į Kapo d'Istriją. Karieta vėl pajudėjo. Dabar jie važiavo keliu tarp vynuogynų, ir nukarę vynuogienojai girliandomis pynėsi su šilkmedžių šakomis. Vietovė buvo lygi, todėl arkliai smagiai šuoliavo. Visą dangų buvo aptraukę tiršti debesys, atnešti stipraus pietryčių vėjo — siroko, ir tamsoj nieko negalėjai įžvelgti. Nors karietos langai retkarčiais ir būdavo atidaromi, kad įeitų kiek gaivaus oro,— Istrijoje vasaros naktys labai tvankios,— net visai arti nieko nebuvo matyti. Kad ir kaip stengėsi grafas Šandoras, Zatmaras ar Batoras pastebėti nors kokią smulkią žymelę, nustatyti vėjo kryptį ar suvokti, kiek jau laiko keliauja, jiems vis nesisekė suprasti, į kurią pusę važiuoja karieta. Matyt, vyriausybė nusprendė jų bylą laikyti didžiausioje paslaptyje ir tardyti niekam nežinomoje vietoje.

Apie antrą valandą nakties arkliai vėl buvo pakeisti. Kaip ir pirmą kartą, karieta stovėjo ne ilgiau kaip penkias minutes. Grafui Šandorui pasirodė, kad jis mato namų kontūrus prie kelio tikriausiai kažkokio prie-

miesčio pakrašty. Ten buvo Bujės miestas, apskrities centras apie dvidešimt mylių į pietus nuo Mudžijos.

Kai tik arkliai buvo perkinkyti, žandarų leitenantas pašnabždėjo keletą žodžių vežėjui, ir karieta nulėkė tolyn.

Maždaug pusę keturių turėjo pradėti švisti. Po valandos suimtieji būtų galėję pagal saulę nustatyti, į kurią pusę keliauja, bent sužinoti, ar važiuoja į Šiaurę, ar į pietus nuo Triesto, bet žandarai uždarė karietos langines, ir keleiviai vėl važiavo visiškoje tamsoje.

Nė vienas nepratarė nė žodžio. Jie žinojo, kad iš žandarų nieko neišgaus. Geriausiai turėti kantrybės ir laukti.

Praslinko valanda, o gal ir dvi,— keleiviams buvo sunku nuspėti laiką,— karieta paskutinį kartą sustojo Visinados miestelyje ir, vos tik buvo pakeisti arkliai, nuriedėjo toliau.

Keleiviai pajuto, kad dabar karieta kyla į aukštumą. Vežėjas be paliovos šūkavo ir pliauškino botagu, ragindamas arklius, kurių pasagos kaukšėjo į statų akmenuotą kelią. Aplinkui pakopomis kilo pilkšvais miškais apaugusios kalvos, užstojančios tolimą horizontą. Kelis kartus suimtieji išgirdo dūdelės traliavimą — tai piemenys ginė juodų ožkų kaimenes, dūduodami savotiškas melodijas. Bet iš tų garsų suimtieji negalėjo atspėti, kokiomis vietomis jie važiuoja, o matyti, kaip ir pirma, jie nieko nematė.

Buvo gal devinta valanda ryto, kai jie staiga pajuto, kad kelias pasikeitė. Nebuvo abejonės: pakilimas baigėsi. Užvažiavę ant kažkokios viršukalnės, jie ėmė sparčiai leistis. Arkliai taip greitai bėgo, kad kelis kartus teko pristabdyti karietos ratus.

Iš tikrųjų kelias šioje vietoje iš pradžių vingiuoja,

kildamas tarp kalvų, kurių aukščiausia yra Madžiorės kalnas, o vėliau prasideda nuokalnė iki Pizino miesto. Nors tas miestas pastatytas plokščiakalnyje, aukštai virš jūros lygio, tačiau, žiūrint į jį iš netolimų kalvų, atrodo, kad jis guli giliame slėnyje. Dar gerokai prieš įvažiuojant į miestą, tolumoje pasirodo mažytė varpinė, iškilusi virš namų, vaizdingai sustatytų vienas aukščiau kito.

Pizinas — svarbiausias apskrities miestas — turi apie dvidešimt penkis tūkstančius gyventojų. Miestas stovi beveik pačiame trikampio pusiasalio centre, ir į jį iš visų pusių plūsta įvairių tautybių atstovai: slavai, morlakai ir net čigonai, ypač mugių metu, kada čia vyksta gyva prekyba.

Senovinė Istrijos sostinė ir dabar atrodo kaip viduramžiais. Ypač charakteringa pilis, aukštesnė už kitus naujus pastatus, kuriuose dabar yra Austrijos administracinės įstaigos.

Birželio devintą dieną apie dešimtą ryto po penkiolikos valandų kelionės pašto karieta įvažiavo į tos pilies kiemą ir sustojo. Grafas Šandoras, jo draugai ir Sarkanis išlipo. Po kelių minučių suimtuosius uždarė atskirose žemaskliautėse kamerose, į kurias eidami, jie turėjo nusileisti laiptais ne mažiau kaip penkiasdešimt pakopų.

Vadinasi, sąmokslininkai bus labai griežtai saugomi visiškai atskirti vienas nuo kito.

Kelyje jie negalėjo kalbėtis ir nespėjo sužinoti kitų nuomonės, tačiau visus kankino tas pats klausimas: kaip policijai pavyko atskleisti sąmokslą. Ar ji užtiko pėdsakus atsitiktinai? Juk visi stengėsi veikti labai atsargiai. Susirašinėjimas tarp Triesto, Vengrijos miestų ir Transilvanijos seniai jau buvo nutrauktas. Nejaugi

juos išdavė? Bet kas gi tada išdavikas? Jie niekam nebuvo savo paslapties atskleidę. Joks laiškas negalėjo patekti į šnipo rankas: visi dokumentai buvo naikinami. Galėtum išknaisioti visus Akvedoto gatvės namo kampus ir nieko nepavyktų rasti, išskyrus tinklelį, kurio grafas Zatmaras nesunaikino, galvodamas, kad jo gali dar prireikti. Ir, nelaimė, tas tinklelis bus daiktinis įrodymas,— juk negalės jie paneigti, kad jis buvo naudotas kam nors kitam, o ne šifruotam susirašinėjimui.

O iš tikrųjų (kaltinamieji dar nežinojo) visas kaltinimas buvo paremtas raštelio nuorašu, kurio tekstą iššifravo Sarkanis su Torontaliu ir perdavė Triesto gubernatoriui. Bet jo užteko apkaltinti sąmokslininkus valstybės išdavimu. Daugiau nieko nebereikia, kad grafas Šandoras ir jo draugai būtų pasodinti į kaltinamųjų suolą ir teisiami karo teismo, kuris daro pačius griežčiausius nuosprendžius.

Ir visa buvo čia pat esančio išdaviko darbas. Nė žodžio nesakydamas, jis leidosi suimamas ir ramiai laukė teismo, netgi nuteisimo, neabejodamas, kad, laikui atėjus, bus paleistas. Tokiu būdu jis nukreipė nuo savęs visus įtarimus. Šio vaidinimo metu Sarkanis laikėsi taip pat šaltai ir tvirtai, kaip ir dirbdamas visus kitus nešvarius darbus.

O to niekšo apgautas (kaip galima juo nepasitikėti?), grafas Šandoras tvirtai norėjo padaryti viską, kad nukreiptų nuo Sarkanio kaltinimą. Nesunku įrodyti, galvojo grafas, kad Sarkanis ne jo talkininkas, kad jis tik paprastas sąskaitininkas, visai neseniai atsiradęs Ladislavo Zatmaro namuose, ir kad jam buvo pavesti tiktai privatūs grafo reikalai, nė truputėlio nesusiję su sąmokslu. Jeigu prireiks įrodyti, kad jaunasis sąskaitininkas visai nekaltas, grafas pasikvies liudininku ban-

kininką Silą Torontalį. Jis neabejojo, kad galų gale Sarkanis bus išteisintas, nes jis pašalinis žmogus; žinoma, jei policijai aplamai pavyks sudaryti kokią nors bylą. O tuo jis vis dar abejojo.

Austrijos valdžia negalėjo žinoti, kad sąmokslas buvo ruošiamas ne tik Trieste. Kitų Vengrijos ir Transilvanijos sąmokslininkų vardai buvo jai nežinomi. Policija negalės rasti jų pėdsakų. Matijas Šandoras, Ladislavas Zatmaras ir Ištvanas Batoras dėl to buvo visai ramūs. Todėl jie nusprendė viską neigti, tačiau, jei bus pateikti daiktiniai įrodymai, pasiryžo paaukoti gyvybę. Ateis diena, kai jų pakeisti stos nauji kovotojai už nepriklausomybę. Kiti vadai tęs jų darbą. O jei bus nuteisti, jie garsiai pareikš, ko tikėjosi ir koks buvo jų tikslas. Anksčiau ar vėliau tas tikslas bus pasiektas. Jie net nesigins. Kadangi pralaimėjo, privalo bent garbingai žūti už tėvynę.

Grafas Šandoras ir jo draugai neapsiriko: policija beveik nieko nežinojo apie sąmokslą. Ji bandė ieškoti pėdsakų Budoje, Pešte, Klauzenburge ir kituose miestuose, kuriuose pagal Triesto duotą signalą turėjo prasidėti sukilimas, bet jai nesisekė. Štai todėl valdžia taip paslapčiomis ir areštavo sąmokslininkus Trieste. Uždariusi suimtuosius Pizino tvirtovėje ir stengdamasi, kad apie tai nepasklistų gandas, kol nebus išaiškintos visos aplinkybės, valdžia tikėjosi, kad šiokiu ar tokiu būdu jai pavyks surasti, kas rašė tą šifruotą raštelį, kuris buvo pasiųstas į Ilirijos sostinę visai nežinia iš kur.

Tačiau tos viltys nepasitvirtino. Laukiamo signalo nebuvo, o jo ir negalėjo būti. Judėjimas laikinai aprimo. Vyriausybei teliko patraukti teismo atsakomybėn už valstybės išdavimą vien grafa Šandorą ir jo bendrininkus.

Dėl tų ieškojimų teko sugaišti keletą dienų, todėl tardymas prasidėjo tiktai birželio dvidešimtąją; tą dieną ir buvo pirmą kartą apklausti suimtieji. Jų netgi nebuvo suvedę akistaton, ir pasimatė jie tik teisme.

Valdžios potvarkiu Triesto sąmokslininkus turėjo teisti karo tribunolas. Visi žino, kaip greitai baigiasi tardymas bylose, kurios sprendžiamos ypatinguose tokio teismo posėdžiuose, kaip greit praeina šalių ginčai ir įvykdomas nuosprendis.

Lygiai taip viskas vyko ir šį kartą.

Birželio dvidešimt penktąją vienoje Pizino tvirtovės skliautuotoje salėje susirinko karinis tribunolas, ir tą pačią dieną kaltinamieji stojo prieš teismą.

Nebuvo ko tikėtis nei ilgų, karštų svarstymų, nei kokių nors nenumatytų komplikacijų.

Teismo posėdis prasidėjo devintą valandą ryto. Grafas Šandoras, grafas Zatmaras, profesorius Batoras ir Sarkanis pasimatė pirmą kartą nuo įkalinimo dienos. Grafas Šandoras ir jo draugai stipriai paspaudė viens kitam rankas, lyg norėdami dar kartą patvirtinti savo draugystę. Ladislavas Zatmaras ir Ištvanas Batoras linktelėjo, ir grafas Šandoras suprato, kad abu paveda jam kalbėti teisme visų trijų vardu. Nė vienas nepanorėjo imti gynėjo. Juodu pritarė visiems grafo Šandoro veiksmams ir buvo įsitikinę, kad teisme jis sugebės pakalbėti kaip reikia.

Teismo posėdis buvo viešas, atseit, teismo salės durys atdaros, tačiau už pilies sienų beveik niekas apie bylą nežinojo. Susirinko gal koks dvidešimt žmonių, daugiausią kalėjimo tarnautojų.

Pirmiausia buvo nustatyta kaltinamųjų tapatybė. Tada grafas Šandoras paklausė pirmininkaujantį, kur

juos atvežė ir kur vyksta teismas, tačiau jam niekas neatsakė.

Paskui buvo nustatyta taip pat ir Sarkanio tapatybė, bet ir šį kartą jis visai nesigynė.

Dabar kaltinamiesiems buvo pateikta raštelio kopija, išdavikų atiduota į policijos rankas.

Kai juos paklausė, ar prisipažįsta gavę to raštelio originalą, jie atsakė, kad šį kaltinimą palieka teismui įrodyti.

Tada jiems parodė tinklelį, rastą kratos metu grafo Zatmaro stalčiuje.

Grafas Šandoras ir jo draugai negalėjo išsiginti, kad tas tinklelis priklauso jiems. Jie ir nesistengė gintis. Iš tikrųjų ką galima pasakyti, kad paneigtum tokį įrodymą? Kadangi su tuo tinkleliu galima perskaityti šifruotąjį laišką, vadinasi, laiškas buvo skirtas jiems.

Dabar jau kaltinamieji sužinojo, kaip buvo atskleista sąmokslo paslaptis ir kuo pagrįstas kaltinimas.

Toliau teisėjo klausimai ir teisiamųjų atsakymai buvo labai lakoniški.

Grafas Šandoras jau nebegalėjo nuneigti savo kaltės. Jis kalbėjo ne tik savo, bet ir draugų vardu. Taip, jie vadovavo sąjūdžiui, kurio tikslas buvo atskirti Vengriją nuo Austrijos ir atstatyti senąją savarankišką Madjarų valstybę. Jeigu jų nebūtų areštavę, netrukus būtų įsiliepsnojęs sukilimas, ir Vengrija vėl būtų atgavusi nepriklausomybę. Matijas Šandoras kilniaširdiškai svarbiausią kaltę prisiėmė sau ir pasakė, kad jis yra vyriausias sąmokslo įkvėpėjas, o jo draugai tevaidino antraeilius vaidmenis. Tačiau jie nesutiko su tais grafo žodžiais, pareiškę, kad jiems priklauso garbė būti jo talkininkais kaip ir garbė žūti kartu su juo.

Byla buvo nagrinėjama neilgai. Kai teismo pirmininkas ėmė klausinėti kaltinamuosius apie jų ryšius su kitais miestais, jie griežtai atsisakė bet ką pasakyti ir nepaminėjo nė vieno vardo.

— Pakaks jums ir mūsų galvų,— paprastai pasakė grafas Šandoras.

Po to jis stengėsi išteisinti Sarkanį, tvirtindamas, kad bankininko Silo Torontalio rekomenduotas jaunasis tarnautojas, dirbęs Ladislavo Zatmaro namuose, neturi jokio ryšio su sąmokslu.

Sarkanis patvirtino grafo Šandoro parodymus. Jis nieko neįtaręs ir tiesiog apstulbo, kai sužinojo, kad ramūs namai Akvedoto gatvėje buvę tokio pavojingo sąmokslo širdis. O areštuojamas neprotestavęs tik dėl to, kad neturėjęs supratimo, kuo jis kaltinamas.

Grafui Šandorui ir Sarkaniui be vargo pavyko įtikinti teisėjus, kad jie nemeluoja, be to, teisėjai, matyt, tuo klausimu turėjo savo nuomonę. Todėl, tardytojui pasiūlius, Sarkanis buvo tuojau pat išteisintas.

Apie antrą valandą dienos šalių ginčai pasibaigė, ir to paties posėdžio metu teismas priėmė nuosprendį.

Grafas Matijas Šandoras, grafas Ladislavas Zatmaras ir profesorius Ištvanas Batoras buvo pripažinti kalti valstybės išdavimu ir nuteisti mirties bausme.

Nuteistieji turi būti sušaudyti tvirtovės kieme.

Bausmė bus įvykdyta po keturiasdešimt aštuonių valandų.

Sarkanis išteisintas, tačiau, kol bus įvykdytas nuosprendis, turi likti įkalintas tvirtovėje.

Tame pačiame nuosprendyje buvo pasakyta, kad nuteistųjų turtas konfiskuojamas.

Po to buvo įsakyta nuvesti teisiamuosius atgal į kalėjimą.

Sarkanį vėl uždarė toje pačioje kameroje antrajame tvirtovės aukšte. Ši kamera ėjo į elipsės formos koridorių. Grafas Šandoras ir jo draugai buvo perkelti į gana didelę kamerą priešingoje to paties koridoriaus pusėje. Paskutines valandas prieš mirtį nuteistiesiems buvo leista pabūti drauge.

Jie nusiramino, net apsidžiaugė. Pasilikę pagaliau vieni, jie galėjo išlieti savo jausmus. Ligi šiol prieš teisėjus jie tvardėsi, bet čia, likę vieni, tvirtai apsikabino.

— Mieli draugai! — sušuko grafas Šandoras.— Aš vienas kaltas dėl to, kad jūs turit mirti. Bet neprašysiu atleisti. Juk mes kovojome už Vengrijos laisvę. Kovojome už teisybę. Mes atlikome savo pareigą. Didelė garbė mirti už tėvynę!

— Matijau,— atsakė Ištvanas Batoras,— mes labai dėkingi tau už tai, kad subūrei mus kovai už didelį reikalą — viso tavo gyvenimo reikalą.

— Dabar mus sujungs mirtis! — ramiai pridūrė grafas Zatmaras.

Visi trys kaliniai nutilo ir apžvelgė tą niūrią kamerą, kurioje jiems tenka praleisti paskutiniąsias gyvenimo valandas. Per keturias ar penkias pėdas nuo grindų storoje sienoje iškirstas siauras langas vos apšvietė kamerą. Stovėjo joje tik trys geležinės lovos, kelios kėdės, stalas ir dvi ar trys prie sienų prikaltos lentynėlės, kur gulėjo patys reikalingiausi daiktai.

Ladislavas Zatmaras ir Ištvanas Batoras stovėjo susimąstę, o grafas Šandoras tylėdamas žingsniavo ten ir atgal po kamerą.

Ladislavas Zatmaras buvo vienas kaip pirštas, jis neturėjo giminių ir šiame pasaulyje nieko nepaliks. Apraudoti jį tegalėjo tiktai senasis tarnas Borikas.

Kitas dalykas — Ištvanas Batoras. Jo mirtis bus sunkus smūgis artimiesiems. Jis turi žmoną ir mažą sūnelį. Smūgis gali juos užmušti. O jeigu jiedu liks gyvi, jų gyvenimas bus siaubingas! Kokia ateitis laukia tos nelaimingos moters su aštuonerių metų sūneliu be jokių lėšų! Jeigu Ištvanas ir turėtų kokį nors turtą, vis tiek nieko nebeliktų, nes teismas ne tik nuteisė jį mirčiai, bet ir konfiskavo turtą!

Grafui Šandorui prieš akis iškilo jo praeitis: visad širdyje gyva žmona, mažoji dukrelė, dvejų metų kūdikis, palikta ūkvedžio globoje, kuriam teks ją auklėti, draugai, kuriuos jis patraukė paskui save į pražūtį... Jis klausė save, ar teisingai pasielgė, ar ne per toli nužengė jo meilė tėvynei, pražudžiusi niekuo nekaltus žmones?

— Ne! Ne! Aš tik įvykdžiau savo pareigą! — kartojo jis.— Tėvynė visų pirma, aukščiau visko!

Apie penktą valandą į kamerą įėjo kalėjimo sargas. Netaręs nė žodžio, jis pastatė ant stalo dubenėlius su maistu ir išėjo. Matijui Šandorui norėjosi žinoti, kokiame mieste ir kokioje tvirtovėje jie uždaryti, bet teisėjas nemalonėjo atsakyti į tą klausimą, o sargui, aišku, buvo uždrausta kalbėtis su kaliniais.

Nuteistieji vos paragavo atneštų pietų. Pavakarė jiems praėjo draugiškai besikalbant; jie vylėsi, kad ateis diena, kada judėjimas už Vengrijos nepriklausomybę vėl atgims. Svarstė ir savo bylos smulkmenas.

— Dabar mes žinome,— pasakė grafas Zatmaras,— kodėl mus suėmė: policija sužinojo apie sąmokslą tik iš raštelio, kurį jai perdavė...

— Taip, Ladislavai,— atsakė grafas Šandoras,— bet į kieno rankas pateko raštelis,— vos ne pats paskutinis,— ir kas jį nukopijavo?

— O ir nukopijavęs,— pridūrė Ištvanas Batoras,— kas galėjo jį iššifruoti be tinklelio?

— Turėjo kas nors pavogti tinklelį, bent labai trumpam laikui...— pasakė grafas Šandoras.

— Pavogti? Bet kaip? — paklausė grafas Zatmaras.— Mūsų arešto dieną jis gulėjo mano kambaryje, stalčiuje, ten jį ir rado policija!

Tai buvo tiesiog neišaiškinama. Galima įsivaizduoti, kad kažkas rado raštelį po karvelio sparnu, kad jį nukopijavo ir tik tada karvelį paleido, kad pavyko rasti namus, kur jis atskrido. Bet perskaityti šifruotą laišką be rakto juk visai neįmanoma!

— O vis dėlto raštelis buvo perskaitytas,— tarė grafas Šandoras,— tai aišku kaip dieną, ir perskaityti jį galima tik su tinkleliu! Tik tas raštelis ir padėjo policijai sąmokslą susekti, ir mus apkaltino vien tik dėl to!

— Pagaliau dabar tai nebesvarbu! — pasakė Ištvanas Batoras.

— Priešingai. Labai svarbu! Gal mes buvom išduoti. Jei čia įsipainiojęs išdavikas... o mes nežinom...

Grafas Šandoras nutilo. Sarkanio vardas šmėstelėjo galvoje, bet jis tuojau pat nuvijo tą mintį ir netgi nepasakė draugams.

Trys kaliniai svarstė visas neišaiškinamas savo bylos aplinkybes, ir jų pokalbis užsitęsė iki gilios nakties.

Kai rytą atėjo sargas, jie kietai tebemiegojo. Ši diena buvo priešpaskutinė jų gyvenime. Po dvidešimt keturių valandų turėjo būti įvykdyta mirties bausmė.

Ištvanas Batoras paklausė sargą, ar bus jam leista prieš mirtį pasimatyti su artimaisiais.

Sargas atsakė, kad šiuo klausimu negavęs jokių patvarkymų. Vargu ar buvo galima tikėtis, kad vy-

riausybė suteiks kaliniams šią paskutinę malonę,— juk tardymas vyko griežčiausioje paslaptyje ir netgi niekas teismo metu nepaminėjo, kaip vadinasi tvirtovė, kur kaliniai uždaryti.

— Ar galima mums bent parašyti laiškus, ir ar pasieks tie laiškai adresatus? — paklausė grafas Šandoras.

— Aš atnešiu popieriaus, rašalo ir plunksnų,— atsakė sargas,— ir patikėkit, perduosiu laiškus gubernatoriui į rankas.

— Mes jums labai dėkingi, drauguži,— atsakė grafas Šandoras,— jūs dėl mūsų darote, ką galite. Kaip atsilyginti už jūsų vargą?

— Man užtenka jūsų dėkingumo, ponai,— atsakė sargas, neslėpdamas susijaudinimo.

Gerasis žmogus tuojau pat atnešė viską, ko reikia laiškams parašyti. Dalį dienos nuteistieji rašė laiškus, reikšdami savo paskutinę valią. Grafas Šandoras surašė į laišką viską, ką tik jo tėviška širdis galėjo patarti mažajai dukrelei, kuriai lemta likti našlaite. Mylintis vyras Ištvanas Batoras paskutiniuose atsisveikinimo žodžiuose išreiškė, kaip mokėdamas, visą savo meilę žmonai ir sūnui. Ladislavas Zatmaras rašė, kad labai myli senąjį tarną — ištikimą savo draugą.

Nors kaliniai rašė labai susikaupę, bet ištisą dieną jie vis pakeldavo galvas ir klausydavosi kiekvieno garso. Kiek kartų jie stengėsi išgirsti tolimą žingsnių aidą bokšto koridoriuose. Kiek kartų jiems atrodė, kad jų kameros durys tuoj pat atsidarys ir jie galės paskutinį kartą prispausti prie krūtinės žmoną, sūnų, dukterį. Tai būtų jiems paguoda. Bet gal net geriau, kad negailestingas nuosprendis, uždraudęs paskutinį pasimatymą, išgelbėjo ir nuo širdį veriančios atsisveikinimo scenos.

Durys neatsidarė. Tikriausiai nei ponia Batori su sūnumi, nei ūkvedys Landekas, kuriam pavesta globoti grafo Šandoro dukterį, nežinojo, kur išvežti suimtieji. Nežinojo nė Borikas, dar tebesėdįs Triesto kalėjime. Greičiausiai jie dar net nenujaučia, kokio nuosprendžio susilaukė sąmokslo vadai. Vadinasi, nuteistieji jų nebepamatys prieš mirtį.

Taip slinko valanda po valandos. Retkarčiais Matijas Šandoras imdavo šnekėtis su draugais. Tarpais jie ilgai tylėdavo, paskendę mintyse. Tokiomis minutėmis visas gyvenimas slinko prieš akis nepaprastai gyvai ir ryškiai. Jiems neatrodė, kad žengia į praeitį. Ne. Jie tarsi iš naujo gyveno. Gal būt, jie nujautė amžinybę, ant kurios slenksčio stovėjo, arba gėrėjosi kita, nežinoma ir nesuvokiama būtimi.

Bet tuo metu, kai Ištvanas Batoras ir Ladislavas Zatmaras buvo pasinėrę prisiminimuose, Matijas Šandoras visą laiką negalėjo atsikratyti vienos įkyrios minties: jis buvo įsitikinęs, kad šioje paslaptingoje istorijoje įpainiotas skundikas. O tokiam žmogui, kaip jis, mirti, nenubaudus išdaviko, kad ir kas jis būtų, netgi nesužinojus jo vardo, reiškė mirti du kartu. Kas pagrobė raštelį, padėjusį atskleisti sąmokslą ir areštuoti jo vadus? Kas rado raktą jam perskaityti? Kas išdavė, o gal ir pardavė juos? Grafas laužė galvą, stengdamasis atsakyti į šį neišsprendžiamą klausimą, ir jo įaudrintos smegenys dirbo karštligiškai.

Kol jo draugai rašė laiškus ar sėdėjo nejudėdami, susimąstę ir tylūs, grafas Šandoras žingsniavo susijaudinęs iš kampo į kampą, lyg narve uždarytas žvėris.

Keistas, bet akustikos dėsniais visiškai išaiškinamas reiškinys staiga atskleidė jam paslaptį, kurios jis jau nebesitikėjo įspėti.

Vaikščiodamas po kamerą, grafas Šandoras kelis kartus stabtelėjo kampe netoli durų į eliptišką koridorių, į kurį ėjo ir kitų kamerų durys. Stovėdamas tame kampe, jis išgirdo toli kalbančius žmones, bet žodžių suprasti negalėjo. Iš karto jis nekreipė dėmesio, bet staiga išgirdo vardą — savo vardą — ir tada ėmė klausytis.

Čia, matyt, buvo akustinis reiškinys, panašus į tuos, kurie pastebimi apvaliose patalpose po elipsės formos kupolais ar skliautais. Vienoje elipsės pusėje ištarti žodžiai praskrieja palei išlenktą sieną ir pasigirsta priešingoje pusėje, tačiau jų negirdėti nė viename kitame elipsės taške. Tokį reiškinį galima pastebėti Paryžiaus Panteono rūsiuose, šv. Petro bažnyčios kupole Romoje, o taip pat šv. Povilo bažnyčios „Atodūsių galerijoje" Londone. Tokioj vietoj net pašnibždomis ištartas žodis aiškiai girdimas fokuse.

Buvo aišku, kad du ar keli žmonės kalbasi koridoriuje ar kameroje, esančioje ant elipsės ašies, kurios kitas galas eina per Matijo Šandoro kamerą.

Grafas pamojo, ir draugai priėjo artyn. Visi trys įsiklausę apmirė.

Jie aiškiai girdėjo sakinių nuotrupas, bet jos tuoj pat nutrūkdavo, kai kalbantieji nors per žingsnį pasitraukdavo nuo akustinio fokuso.

Ir draugai išgirdo ilgų pauzių pertraukiamas šias frazes:

. . . .

— Rytoj, įvykdžius mirties bausmę, jūs būsite laisvas . . . .

. . . .

— Vadinasi, grafo Šandoro turtą padalys į dvi dalis

. . . .

— Be manęs jūs nebūtumėt galėjęs iššifruoti raštelio . . . .

. . . .

— O jeigu aš nebūčiau jo nuėmęs karveliui nuo kaklo, jis niekad nebūtų patekęs į jūsų rankas . . .

. . . .

— Šiaip ar taip, niekas negali įtarti, kad mes pranešėme policijai . . . .

. . . .

— O jei nuteistieji ką nors įtaria. . .

. . . .

— Nei giminės, nei draugai jų daugiau nebematys. . .

. . . .

— Tad ligi rytojaus, Sarkani. . .

— Ligi rytojaus, Silai Torontali. . .

. . . .

Balsai nutilo, ir tolumoje trinktelėjo daromos durys.

— Sarkanis! . . Silas Torontalis! — sušuko grafas Šandoras.— Štai kas jie!

Išbalęs jis žiūrėjo draugams į akis. Jo širdis akimirką nustojo plakus, tarsi spazmos ištikta. Išsiplėtę akių vyzdžiai, į pečius įtraukta galva rodė, kad grafą apėmė pasiutęs pyktis.

— Tai jie! Niekšai! Tai jie! — tiesiog suriaumojo jis.

Paskum jis atsitiesė, apsidairė ir susijaudinęs ėmė žingsniuoti po kamerą.

— Reikia bėgti! Bėgti! — šaukė grafas.— Žūt būt reikia bėgti!

Ir tas žmogus, kuris būtų drąsiai ėjęs pasitikti mirties, visai negalvodamas ginti savo gyvybės, dabar buvo apimtas vienos minties: gyventi, gyventi, kad galėtų nubausti išdavikus — Torontalį ir Sarkanį!

— Taip! Mes turim atkeršyti! — sušuko Ištvanas Batoras ir Ladislavas Zatmaras.

— Atkeršyti? Ne! Tik nubausti!

Visas grafo Šandoro charakteris išryškėjo tuose žodžiuose.

ŠEŠTASIS SKYRIUS

PIZINO TVIRTOVĖS BOKŠTAS

Pizino tvirtovė — labai įdomus viduramžių gynybinis statinys. Ši feodalinė pilis atrodo labai didinga. Didelėse skliautuotose salėse stinga tik riterių, languose akys ieško puikių damų ilgomis siuvinėtomis sukniomis su smailais galvos papuošalais, prie šaudomųjų angų dantytose sienose, prie ambrazūrų galerijose ir prie pakeliamo tilto grotų tikiesi pamatysiąs lankais, strėlėmis ar alebardomis ginkluotus karius. Mūrinis statinys išlikęs visai sveikas. Tik tvirtovės komendanto austriška karinė uniforma, šiuolaikinė kareivių apranga, be to, sargai ir prižiūrėtojai, kurie jau nebedėvi senovinių gelsvai raudonų drabužių, įneša disonansą į tą nuostabų praėjusios epochos paminklą.

Iš tos pilies bokšto ir sugalvojo bėgti grafas Šandoras paskutinėmis valandomis prieš mirtį. Visai beprotiškas sumanymas: juk kaliniai nė nežinojo, kokiame bokšte jie uždaryti, neturėjo supratimo, kokiomis vietovėmis reiks skverbtis pabėgus.

Tačiau nežinojimas greičiausiai išėjo į gera. Jei jie

būtų daugiau žinoję, tikriausiai būtų sustoję prieš būsimus sunkumus, tiesą sakant — prieš visai neįvykdomą uždavinį. Ne todėl, kad būtų sunku pabėgti šia Istrijos provincijos vieta; kaip tik atvirkščiai: nesvarbu, į kurią pusę bėgliai pasuktų, po keleto valandų pasiektų pajūrį. Ir ne todėl, kad Pizino gatvės perdaug gerai saugomos ir bėgliai greitai būtų sugauti. Bet todėl, kad ištrūkti iš tvirtovės, tuo labiau iš bokšto, kuriame sėdėjo kaliniai, ligi šiol buvo laikoma visiškai negalimu dalyku. Tokia mintis ir į galvą niekam negalėjo ateiti.

Štai kaip buvo pastatytas ir įrengtas Pizino tvirtovės bokštas.

Šis bokštas stovi aukštumoje, kur staiga baigiasi miestas. Atsirėmus į turėklus aplink bokšto papėdės aikštelę, matyti gili praraja, kurios statūs šlaitai tankiai apaugę vijokliais. Šlaitai lygūs, be jokio išsikišimo, be jokių laiptelių, kuriais būtų galima nusileisti į tarpeklio dugną, jokios aikštelės, kurioje būtų galima pasilsėti, nė mažiausio atramos taško. Tik negilūs plyšiai, išsivingiavę uolų paviršiuj, raižo gurančias uolienas. Ta bedugnė baugina ir traukia, ir kas tik į ją patenka, žūva.

Ties ta praraja kyšo viena bokšto siena, kurioje šen bei ten išmėtyti maži langeliai apšviečia kameras įvairiuose aukštuose. Jei kalinys žvilgtertų pro tokį langelį, jis su siaubu atšoktų arba jam apsvaigtų galva, ir jis nukristų žemyn. O kas atsitiktų, jei nukristų? Arba užsimuštų į aštrias uolas apačioj, arba žūtų praraja putojančioje srovėje, kuriai neįmanoma atsispirti, kai pakyla vanduo.

Šį tarpeklį vietiniai gyventojai vadina Buko tarpekliu. Tuo tarpekliu, tartum kokiu specialiu indu, teka Foiba. Ir potvynio metu išsiveržti upė gali tik per pa-

čios išsiraustą urvą uolose, ant kurių stovi miestas. Kur ji skuba? Niekas nežino. Kur ji vėl išplaukia iš po uolų? Niekam neaišku. Neįmanoma nustatyti, koks to urvo, tikriau sakant, molyje ir skalūnuose upės išrausto tunelio ilgis, aukštis, ar kur jis krypsta. Kas gali pasakyti, ar nedūžta Foibos bangos į šimtus granitinių uolų, į ištisą mišką ramsčių, kurie išlaiko milžiniškus tvirtovės pamatus ir net visą miestą? Kai vanduo upėje nuslūgdavo, atsirasdavo drąsuolių, kurie leisdavosi lengvais laiveliais pasroviui ir prasiskverbdavo į tą tamsų tunelį, bet urvo skliautai kabojo taip žemai, kad tekdavo netrukus pasukti atgal. Taigi apie tą požeminę upę nieko tikro ir nebuvo žinoma. Gal būt, ji pranyksta kokioj nors prarajoj žemiau Adrijos jūros lygio.

Štai koks buvo Buko tarpeklis, o grafas Šandoras nė neįtarė, kad toks tarpeklis yra. Kadangi bėgti buvo galima tik pro kameros langą ties pačia bedugne, mirtis jo ten tykojo taip pat, kaip ir tvirtovės kieme bausmės dieną.

Ladislavas Zatmaras ir Ištvanas Batoras laukė, kada bus galima pradėti veikti, pasiryžę arba paaukoti gyvybę ir padėti grafui Šandorui bėgti, arba eiti kartu, jeigu jam nekliudys.

— Mes bėgsim visi trys,— tarė Matijas Šandoras,— ir ten, jei reikės, išsiskirsim.

Miesto laikrodis išmušė aštuonias. Nuteistiesiems liko gyventi tik dvylika valandų. Sutemos tirštėjo, naktis žadėjo būti labai tamsi. Lėtai slinko švininiai debesys. Oras slogus, drėgnas, kvėpuoti sunku. Artėjo smarki audra. Virš dauboje gulinčio miesto susikaupė tiršti garų debesys tartum akumuliatoriai, atmosfera buvo įsielektrinusi. Dar nežaibavo, bet tolumoje, kalvų keteromis, jau dundėjo griaustinis.

Aplinkybės, atrodė, buvo palankios bėgti, jei tik po bėglių kojomis nebūtų žiojėjusi bedugnė, nors jie to nė nenutuokė. Tamsi naktis juos paslėps, audros dundesys nustelbs bet kokį triukšmą.

Kaip pastebėjo grafas Šandoras, bėgti galima tik pro kameros langą. Išlaužti užraktą ar išversti geležimi apkaustytas ąžuolines duris nebuvo ko nė galvoti! Be to, ritmingi sargybinio žingsniai visą laiką aidėjo akmeninėmis koridoriaus grindimis. Pagaliau jei ir ištrūksi iš kameros, kaip prasigausi pro painų tvirtovės perėjimų labirintą? Kaip prasiskverbsi pro nuleidžiamas grotas, kaip pereisi pakeliamąjį tiltą — juk ten saugo ne vienas kareivis? Buko pusėje bent nebuvo sargybinių. Tačiau Buko bedugnė šią bokšto sieną saugojo geriau, negu visas pulkas sargybinių!

Taigi grafas Šandoras ėmė apžiūrinėti langą, svarstydamas, ar negalima pro jį ištrūkti.

Langas buvo apie trijų su puse pėdų aukščio ir dviejų pločio. Siena toje vietoje turėjo ne mažiau kaip keturias pėdas storio, ir langas buvo užtvertas stipriomis grotomis iš storų geležinių virbų, įkaltų į akmenį iš lauko pusės. Lango nedengė medinis skydas, taip dažnai naudojamas kalėjimuose, kad šviesa patektų į patalpą tik iš viršaus. Jo nė nereikėjo, nės kalinys vis tiek negalėjo matyti Buko bedugnės apačioj. Vadinasi, jeigu pavyktų išlaužti arba išlenkti geležinius skersinius, nebūtų šunku išsiropšti pro langą, panašų į ambrazūrą tvirtovės sienoje.

Bet kaip nusileisti stačia bokšto siena žemyn? Kopėčiomis? O kur jas gauti, iš ko padaryti? Iš paklodžių? Bet kaliniai turėjo tik grubius vilnonius apklotus ir kietus čiužinius, padėtus ant geležinių narų, kurių kojelės buvo įtvirtintos akmeninėse grindyse.

Pabėgimas atrodė neįmanomas; tik štai grafas Šandoras pastebėjo, kad už lango kabo metalinė pynė, arba, tikriau, lynas, kuris padės pabėgti.

Ten buvo laidas, nuvestas nuo perkūnsargio, pritvirtinto ant kraigo toj bokšto pusėj, kuri eina į Buko tarpeklį.

— Matote lyną? — paklausė draugus grafas Šandoras.— Reikia drąsiai juo nusileisti.

— Drąsos pakaks,— atsakė Ladislavas Zatmaras,— tik ar užteks jėgų?

— Ar ne vis tiek? — paprieštaravo Ištvanas Batoras.— Jei neužteks jėgų, mirsime keliomis valandomis anksčiau — ir viskas!

— Mes neturime mirti,— atsakė grafas Šandoras.— Klausyk, ką tau pasakysiu, Ištvanai, ir jums, Ladislavai, klausykit atidžiai. Jei turėtume virvę, ilgai negalvoję, išmestume ją pro langą ir nusileistume, tiesa? O juk tas metalinis lynas žymiai geresnis už virvę, nes jis nelinksta ir leistis bus daug lengviau. Aš neabejoju, kad jis, kaip ir visi perkūnsargio laidai, pritvirtintas prie sienos geležinėmis sąvaromis. Tos sąvaros mums bus atsparos taškai, ir mes galėsime pailsėti, atsistoję ant jų. Laidas pritvirtintas prie mūro, ir nėra ko baimintis, kad jis gali įsisiūbuoti. Nėra ko bijoti ir galvos svaigimo, nes lauke naktis, ir mes nieko apačioj nematysime. Vadinasi, jei išlįsim pro langą, reikia tik daugiau ištvermės ir drąsos, ir netrukus būsim laisvi! Gal rizikuojam gyvybe. Gal išsigelbėti turim tik dešimt šansų iš šimto — tegu! Juk kai ateis sargyba mūsų išsivesti, nebeliks nė jokio šanso.

— Tiesa,— atsakė Zatmaras.

— Bet kur leidžiasi tas lynas? — paklausė Batoras.

— Greičiausiai į kokį nors šulinį,— atsakė grafas

Šandoras,— šiaip ar taip, jis nusileidžia už tvirtovės sienos, o mums tik to ir reikia. Aš žinau viena: to laido galas veda mus į laisvę... gal būt!

Grafas Šandoras neklydo, spėdamas, kad perkūnsargio laidas pritvirtintas sąvaromis prie sienos. Todėl bėgliams bus lengviau nusileisti: jie galės stotis ant jų kaip ant pakopų ir ne per daug greitai slinkti žemyn. Bet jie nežinojo, kad žemiau bokšto papėdės lynas karo laisvai, supdamasis ties praraja, ir jo galas grimzta Foibos vandenyse, smarkiai patvinusiuose nuo didelio lietaus. Jie tikėjosi pasiekti kietą žemę, o tarpekliu šniokštė putota srovė, įnirtingai verždamasi į Buko olą. O jei jie ir būtų žinoję, kas jų laukia, argi būtų atsisakę bėgti? Ne!

— Jei mums lemta mirti,— būtų pasakęs Matijas Šandoras,— mirsime tik tada, kai išmėginsim visas galimybes išsigelbėti.

Taigi pirmiausia reikia padaryti landą lange. Būtinai reikia išlaužti geležinius rėmus. Bet ar įmanoma juos išlaužti be replių, plokščiareplių, aplamai, be jokio įrankio? Juk kaliniai neturi net peilio.

— Mūsų laukia dideli sunkumai,— tarė grafas Šandoras,— bet dabar mes turime padaryti negalimą dalyką! Taigi prie darbo!

Tardamas šiuos žodžius, jis pasistiebė prie lango, nusitvėrė rankomis grotų ir, stipriai supurtęs, pajuto, kad juos išlaužti nebus jau taip sunku.

Iš tikrųjų geležiniai virbai kiek judėjo savo lizduose, nes ten, kur jie įleisti į sieną, mūras buvo sutrūkinėjęs ir netvirtas. Galimas dalykas, kad perkūnsargio laidas buvo apgadintas ir blogai leido srovę. Gal elektros kibirkštys, ieškodamos kelio, pataikydavo į geležines grotas ir kartu ardė mūrą, nes juk žinoma,

kad elektros srovės jėga be galo didelė. Štai kodėl buvo susidarę plyšiai aplink lizdus, į kuriuos įstatyti geležinių virbų galai, ir net pats mūras tapęs akytas, lyg jį būtų pramušę tūkstančiai elektros kibirkščių. Apžiūrėjęs langą, Ištvanas Batoras keliais žodžiais paaiškino tą reiškinį.

Tačiau reikėjo ne aiškinti, o kuo skubiausiai imtis darbo. Jei pavyktų ištraukti iš lizdų skersinius virbus, tai grotas jau nebūtų taip sunku prastumti pro langą ir numesti žemyn, nes lango anga į išorę ėjo platyn. Krintančių grotų triukšmą nustelbs perkūno trenksmas, kuris dabar be paliovos griaudėjo žemutiniuose atmosferos sluoksniuose.

— Betgi negalima laužti mūro plikomis rankomis! — pasakė Ladislavas Zatmaras.

— Ne! — atsakė grafas Šandoras.— Mums reikalingas koks nors geležies gabalėlis, nors vinis...

Iš tikrųjų būtinai reikėjo kokios nors geležėlės. Nors mūras aplink lizdus buvo labai trapus, jie būtų tik apsilaužę nagus ir susikruvinę pirštus, bebandydami jį sutrupinti.

Grafas Šandoras apsidairė apytamsėje kameroje, į kurią pro durų langelį sklido silpna šviesa iš koridoriaus. Jis apčiupinėjo rankomis sienas, tikėdamasis rasti vinį, bet nieko nerado.

Tada jam atėjo į galvą išlaužti vieną geležinės lovos koją. Visi trys ėmėsi darbo, bet netrukus Ištvanas Batoras stabtelėjo ir tyliai pašaukė draugus.

Pasirodo, kad jo lovoje iššoko varžtas iš vieno skersinio, ant kurio dedamas čiužinys. Dabar, palankstęs skersinį aukštyn ir žemyn, Batoras jį nulaužė.

Po minutės grafas Šandoras jau laikė rankose penkių colių ilgio ir vieno colio pločio geležinę juostą. Jos

galą jis apsuko savo kaklaryšiu ir, priėjęs prie lango, ėmė trupinti lizdų kraštus aplink juose įstatytus geležinius virbus.

Žinoma, jis negalėjo dirbti visai tyliai. Bet, laimė, triukšmą slopino perkūno trenksmas. Kai griaustinis nutildavo, grafas Šandoras pertraukdavo darbą, bet ir vėl tuoj pat jo griebdavosi. Dirbti jam sekėsi.

Batoras ir Zatmaras stovėjo prie durų, klausydamiesi sargybinio žingsnių, ir įspėdavo draugą, kai prižiūrėtojas artindavosi prie kameros.

Staiga Zatmaras ištarė: „Tss... !"— ir Šandoras tuojau pat nustojo dirbęs.

— Kas atsitiko? — paklausė Batoras.

— Klausykit,— atsakė Zatmaras.

Jis atsistojo akustiniame fokuse, ir vėl pasikartojo ankstesnis reiškinys, atskleidęs kaliniams išdavimo paslaptį.

Štai nuotrupos tų frazių, kurias jiems pavyko nugirsti:

— Rytoj... būsite... laisvas...

. . . .

— Taip... išleis... sargyba... ir...

. . . .

— ...Po mirties bausmės... Paskui... kartu su savo draugu Zirone... Manęs laukia Sicilijoje...

. . . .

— Jums neteks ilgai sėdėti... tvirtovėje . . . .

. . . .

Atrodo, Sarkanis kalbėjosi su vienu sargybiniu. Jis paminėjo kažkokį Zironę, kuris, matyt, irgi prikišo savo nagelius, ir Matijas Šandoras pasistengė įsiminti tą vardą.

Nelaimė, jie neišgirdo priešpaskutinio žodžio, tokio svarbaus. Paskutinės frazės pabaigą nustelbė galingas perkūno trenksmas, ir kol elektros srovė bėgo perkūnsargio laidu, ant geležinio virbo grafo Šandoro rankose krito fontanas švytinčių kibirkščių. Jei jis nebūtų apvyniojęs virbo šilkiniu kaklaryšiu, jį tikriausiai būtų trenkusi srovė.

Taigi priešpaskutinį žodį — tvirtovės pavadinimą — nustelbė griausmo dundesys. Kaliniams nepavyko išgirsti. O jeigu jie būtų sužinoję, kokioje tvirtovėje jie uždaryti, per kokį kraštą jiems teks bėgti, kaip būtų palengvėjęs jų žygis!

Grafas Šandoras vėl ėmėsi darbo. Aplink tris lizdus taip ištrupino mūrą, kad jau galėjo ištraukti skersinius. Dabar jis ėmėsi ketvirto lizdo, apšviečiamas nuolat blyksinčių žaibų.

Pusę vienuoliktos darbas buvo baigtas. Geležinė grotų pynė jau nebesilaikė sienoje, reikėjo tik prastumti ją pro ambrazūrą ir numesti už tvirtovės sienos. Kaliniai taip ir padarė, kai tik Ladislavas Zatmaras nugirdo, kad prižiūrėtojo žingsniai tolsta.

Pralindusios pro lango ambrazūrą, grotos nukrito ir išnyko tamsoje.

Kaip tik tą minutę stojo tyla. Grafas Šandoras ėmė klausytis, manydamas, kad sunkios grotos, krisdamos žemėn, sutrinksės. Bet jis nieko neišgirdo.

— Greičiausiai mūsų bokštas stovi ant aukšto skardžio, o apačioj slėnis,— pasakė Batoras.

— Ar ne vis tiek, kokiam aukštyje jis stovi! — atsakė grafas Šandoras.— Nėra abejonės, kad perkūnsargio laidas siekia žemę, kitaip jis neatliktų savo paskirties. Vadinasi, ir mes laimingai pasieksime žemę!

Grafas svarstė visai logiškai, bet jo išvada buvo neteisinga, nes laido galas skendo Foibos vandenyse.

Dabar langas buvo be grotų. Atėjo laikas bėgti.

— Draugai,— tarė Matijas Šandoras,— darysime taip. Aš esu jauniausias ir, atrodo, stipriausias, todėl pasistengsiu nusileisti pirmas. Jei kokia nors nenumatyta kliūtis sutrukdys pasiekti žemę, gal būt, man pakaks jėgų grįžti atgal. Po dviejų minučių tu, Ištvanai, išlįsi pro langą ir paseksi mane. Dar po dviejų minučių jūs, Ladislavai, padarysit tą patį. Kai visi trys nusileisime prie bokšto papėdės, pamatysim, ką daryti toliau.

— Mes pasirengę tavęs klausyti, Matijau,— atsakė Batoras.— Darysim viską, ką tu pasakysi, ir eisim visur, kur tu mus vesi, bet nenorim, kad tu prisiimtum patį pavojingiausią uždavinį...

— Jūsų gyvybė brangesnė už mūsų! — pridūrė Zatmaras.

— Mūsų gyvybės lygiavertės, kai pareiga liepia nubausti išdavikus,— atsakė grafas Šandoras.— Ir jei bent vienas liks gyvas, jis ir atlygins už skriaudą.

— Atsisveikinkime, draugai!

Trys draugai karštai apsikabino ir, atrodė, pasisėmė naujų jėgų.

Paskum Ladislavas Zatmaras atsistojo saugoti prie kameros durų, o Matijas Šandoras nuslinko lango ambrazūra. Akimirka, ir jis jau karojo ties bedugne. Tvirtai suspaudęs laidą keliais, jis slinko žemyn, perimdamas rankomis metalinį laidą ir kartkartėmis koja ieškodamas atsparos atsiremti.

Tuo tarpu audra įsišėlo. Lietus nelijo, bet vėtra siautėjo ir staugė. Be pertrūkio žybčiojo žaibai. Ugniniai zigzagai kryžiavosi ties bokštu, kuris taip aukštai iškilęs traukė žaibus. Smailas perkūnsargio galas švy-

tėjo balzgana šviesa, siūbuodamas nuo viesulo gūsių. Savaime aišku, koks pavojus grėsė žmogui, kybančiam ant laido, kuriuo vis bėgo Foibos vandenyse išnykstanti srovė. Kai laidas nesugadintas, žmogus nelabai rizikuoja, kad jį trenks srovė, nes metalas daug geresnis laidininkas, negu žmogaus kūnas. Bet kai perkūnsargis apgadintas arba laide susidaro tarpas, žmogų gali užmušti elektros srovė net be žaibo[1].

Grafas Šandoras puikiai suprato, kas jam gresia, bet jį valdė žymiai stipresnis jausmas, negu savisaugos instinktas, ir jis nepaisė pavojaus. Pamažu, atsargiai leidosi jis laidu, akinančių žaibų apšviestas. Užčiuopęs koja geležinę atsparą, jis stodavosi atsikvėpti. Kiekvieną kartą, kai žaibas nušviesdavo po juo žiojinčią bedugnę, jis veltui stengėsi žvilgsniu išmatuoti jos gylį.

Nusileidęs apie šešiasdešimt pėdų, Šandoras pajuto po kojomis tvirtesnę atramą. Siaura, vos kelių colių pločio atbraila juosė akmeninius pamatus. Perkūnsargio laidas leidosi daug žemiau, bet toliau (to bėgliai nežinojo) jau nebuvo pritvirtintas apkabomis, o, laisvai svyruodamas ore, karojo virš bedugnės. Jo galas čia pasinerdavo upėje, čia kliūdavo už pakrantės akmenų.

Grafas Šandoras sustojo atsikvėpti. Rankomis laikydamasis virbo, jis tvirtai abiem kojom stovėjo ant atbrailos. Jis suprato, kad pasiekė pamatus, bet dar negalėjo įsivaizduoti, kaip aukštai bokštas iškilęs virš lygumos.

„Matyt, labai aukštai!"— pagalvojo jis. Ryškių žaibų apakinti, smarkiai plasnodami sparnais, aplink jį baimingai skraidė dideli paukščiai, tačiau nekilo į vir-

---

[1] Taip 1753 m. kamuolinio žaibo buvo užmuštas Richmanas, nors ir stovėjo kiek atokiau nuo perkūnsargio. *(Aut. pastaba)*

šų, o leidosi kažkur žemyn. Iš to Šandoras spėjo, kad po juo yra gilus tarpeklis, o gal net bedugnė.

Tuo metu jis išgirdo viršuje kažkokį triukšmą. Blykstelėjus žaibui, Šandoras šiaip taip pamatė nuo sienos atsiskyrusią tamsią figūrą.

Tai Ištvanas Batoras išlipo pro langą ir lėtai leidosi geležiniu laidu paskui grafą, kuris jo laukė, stovėdamas ant akmeninės atbrailos. Čia Batoras turės sustoti, kol jo draugas leisis žemyn.

Po valandėlės jie jau stovėjo greta.

Kai griausmas minutę nutilo, jie galėjo pasišnekėti.

— O Ladislavas? — paklausė Šandoras.

— Po minutės jis bus čia.

— Viršuj viskas ramu?

— Taip.

— Gerai! Aš užleisiu vietą Ladislavui, o tu jo palauk.

— Taip, palauksiu.

Tą akimirką juos apakino nepaprastai ryškus žaibas. Jiems pasirodė, kad laidu bėganti srovė smelkia juos kiaurai ir tuoj sudegins.

— Matijau! Matijau! — sušuko siaubo apimtas Batoras.

— Ramiau! .. Aš leidžiuosi! .. Sek paskui mane,— atsakė Šandoras.

Ir jis sučiupo metalinį lyną, rengdamasis slinkti žemyn ligi pirmos geležinės apkabos ir ten palaukti draugo.

Staiga viršuje pasigirdo riksmas. Atrodė, kad jis sklido pro kameros langą. Garsiai suskambo žodžiai:

— Gelbėkitės! Gelbėkitės!

Tai buvo Ladislavo Zatmaro balsas.

Tą pačią akimirką viskas aplinkui nušvito ir kažkas skardžiai pokštelėjo. Šį kartą plykstelėjo ne lūžtanti žaibo strėlė ir trenkė ne perkūnas, o driokstelėjo šautuvas,— matyt, šaudė, kur pakliuvo, iš kažkokios ambrazūros bokšto sienoje. Nežinia, ar čia buvo signalas sargams, ar kuriam nors bėgliui skiriama kulka,— šiaip ar taip, reiškė, kad pabėgimas susektas.

Iš tikrųjų, išgirdęs kažkokį bruzdesį, sargybinis pašaukė prižiūrėtojus, ir keli žmonės įbėgo į kamerą. Jie iš karto pamatė, kad du kaliniai dingę. Pastebėję išlaužtas lango grotas, jie suprato, kokį kelią pasirinko bėgliai. Tuo metu Zatmaras, kol dar nebuvo sulaikytas, persisvėrė pro langą ir įspėjo, kad draugams gresia pavojus.

— Nelaimingasis! — sušuko Ištvanas Batoras.— Matijau! Nejau mes jį paliksim!

Vėl pasigirdo šūvis, ir jo garsas susiliejo su perkūno trenksmu.

— Tesaugo jį dievas! — atsakė grafas Šandoras.— O mes turim bėgti... bent kad atkeršytume! Skubėkim, Ištvanai, skubėkim!

Ir iš tiesų delsti nebebuvo galima. Apatiniuose bokšto aukštuose vienas po kito atsidarė langai, ir sužybčiojo šūviai. Iš kažkur sklido šūkavimai. Gal sargai ropštėsi karnyzu bokšto papėdėje, norėdami užbėgti kaliniams už akių. Bėglius galėjo pasiekti šūviai ir iš kitų tvirtovės dalių.

— Skubėkim! — sušuko Šandoras paskutinį kartą. Įsitvėręs laido, jis ėmė skubiai leistis, o Batoras sekė paskui.

Tik dabar jie pastebėjo, kad lynas laisvai karo ties bedugne. Jis nebeturėjo jokių atramos taškų, jokių kablių sienoje, kur būtų galima sustoti ir atsikvėpti.

Bėgliai pakibo ant siūbuojančio, rankas rėžiančio laido. Jie slinko žemyn, mėšlungiškai suspaudę kelius, nepajėgdami susilaikyti, o kulkos švilpė aplinkui.

Kokią minutę jie greitai sliuogė žemyn ir pralėkė daugiau kaip aštuoniasdešimt pėdų, klausdami save, ar turi ši praraja dugną. Dabar juos pasiekė apačioje putojančios srovės šniokštimas, ir jie suprato, kad laido galas nusileidžia į kažkokios sraunios upės vandenis. Bet ką daryti? Jei ir būtų panorėję pakilti atgal ligi sienos iškyšulio, jėgų nebūtų užtekę. Be to, jų vis tiek laukė mirtis, tad geriau jau žūti bangose.

Tą akimirką baisiai trenkė perkūnas, o paskui jį švysterėjo akinantis žaibas. Nors žaibas ir nepataikė tiesiog į perkūnsargį ant bokšto stogo, srovės įtampa buvo šį kartą tokia didelė, kad žaibolaidis įkaito ir ėmė deginti rankas.

Sušukęs iš skausmo, Ištvanas Batoras atgniaužė pirštus.

Matijas Šandoras pamatė, kaip draugas praskriejo pro šalį, išskėtęs rankas, ir vos jo neužkliudė.

Bet sekančią akimirką ir grafas nesąmoningai paleido rankas svilinantį metalinį lyną ir nuo keturiasdešimties pėdų aukščio nulėkė į Foibos vandenis, tekančius neištirtu Buko tarpekliu.

SEPTINTASIS SKYRIUS

FOIBOS UPĖ

Buvo kokia vienuolikta valanda vakaro. Prapliupo baisiai lyti ir pasipylė stambi kruša, čaižydama Foibos vandenis ir ją supančias uolas. Šaudymas iš tvirtovės

nurimo. Kam veltui eikvoti šovinius! Iš Foibos tegrįžta tik lavonai, ir tai labai retai!

Kai tik grafas Šandoras pasinėrė į upę, jį pagavo audringa srovė ir ėmė nešti į Buko olą. Po kelių akimirkų iš žaibų apšviesto tarpeklio jis pateko į juodžiausią tamsą. Vandens šniokštimas nustelbė perkūno dundesį. Į požeminį urvą nesiskverbė nei spindulėlis šviesos, nei koks nors garsas.

— Gelbėkit! — pasigirdo tamsoje.

Čia sušuko Ištvanas Batoras. Šaltas vanduo grąžino jam sąmonę, bet jis nepajėgė išsilaikyti paviršiuje ir iš karto būtų paskendęs, jei tvirta ranka nebūtų jo pačiupusi tą akimirką, kai jis jau nėrė į gelmę.

— Čia aš, Ištvanai!.. Nebijok!..

Grafas Šandoras plaukė irdamasis viena ranka, o kita prilaikydamas draugą.

Padėtis buvo labai pavojinga. Elektros srovės pritrenktas, Batoras vos judino rankas. Nors šaltam vandenyje nudegusios rankos skaudėjo mažiau, jis negalėjo plaukti, nes jam darėsi silpna. Šandoras nepaleido Batoro nė minutei, bijodamas, kad šis iš karto nugrims į dugną; todėl grafui teko kovoti už du.

Be to, Šandorą kankino nežinia: kur teka upė, pro kokias vietoves ji praplaukia, ar įteka į kitą kokią upę ar jūrą? Beje, jeigu Šandoras ir būtų žinojęs, kad pakliuvo į Foibą, nuo to jam nebūtų buvę lengviau: juk niekas nežinojo, kur ji neša savo audringus vandenis. Į upę ties olos anga ne kartą buvo metami užkimšti buteliai, bet jie niekad neišplaukdavo į jokią Istrijos pusiasalio upę. Arba jie sudužsaid į povandenines uolas tamsiame urve, arba upė nunešdavo juos į kokią požeminę bedugnę.

Srovė nešė bėglius svaiginančiu greičiu, dėl to jiems buvo kiek lengviau laikytis vandens paviršiuje. Ištvanas Batoras beveik be sąmonės gulėjo ant Matijo Šandoro rankų. Šandoras suprato, kad ilgai neišlaikys tokio įtempimo. Jie galėjo užsimušti į povandeninius akmenis ar uolingus urvo krantus, be to, jiems grėsė dar didesnis pavojus: jie galėjo patekti į kokį nors sūkurį, kunkuliuojantį tose vietose, kur upė, atsitrenkusi į uolas, darė staigius posūkius, keisdama kryptį. Kiek kartų Šandoras juto, kaip nenugalima jėga jau traukia juos į savo žiotis! Juos imdavo sukti vandenyje kartu su srove, kol išsviesdavo iš besisukančių žabangų kaip akmenį iš mėtyklės.

Taip praslinko pusvalandis, ir kas minutę, kas sekundę jiems grėsė pražūtis. Matijas Šandoras, nepalaužiamos valios žmogus, kovojo. Iš tikrųjų netgi geriau, kad jo draugas buvo beveik be sąmonės. Jeigu, pasidavęs savisaugos instinktui, Batoras imtų gintis, Šandorui būtų daug sunkiau. Tada jam tektų arba palikti draugą, arba žūti kartu.

Tačiau taip negalėjo ilgai trukti. Šandoras jau visai baigė pailsti. Kol jis stengėsi laikyti Ištvano galvą virš vandens, jo paties galva vis dažniau pasinerdavo po vandeniu. Jam pritrūkdavo kvapo, vis sunkiau buvo alsuoti, jis žiopčiojo, gaudė orą, kartais net imdavo dusti. Kelis kartus buvo net paleidęs draugą, bet Ištvano galva tuojau pat panirdavo į vandenį ir grafui, laimė, pavykdavo jį vėl sučiupti. Ir taip teko kovoti viduryje veržlios kalnų upės, kurios vandenys spraudėsi pro siaurus krantus ir su kurtinančiu griausmu plakėsi į uolas.

Pagaliau Šandoras pajuto, kad nebeišlaikys. Batoro kūnas išslydo jam iš rankų. Įtempęs paskutines jėgas,

jis pabandė draugą nutverti, bet nesuradęs pats paniro į vandenį...

Staiga Šandoras pajuto kažką stukterint jam į petį. Instinktyviai jis ištiesė ranką ir pagriebė kažkokias vandenyje kabančias šaknis.

Tai buvo upėj plūduriuojančios medžio šaknys. Stipriai jų įsitvėręs, Šandoras vėl išniro į paviršių. Dabar, viena ranka laikydamasis šaknų, kita ėmė grabalioti draugo.

Netrukus grafui pavyko nučiupti Batorą už rankos. Neapsakomai sunkiai užtempė jį ant medžio kamieno ir pats užsikorė. Dabar kol kas jiems nebebuvo pavojaus paskęsti, tačiau jų gyvybė priklausė nuo to medžio, genamo įnoringos upės bangų.

Iš nuovargio Šandoras minutę neteko sąmonės. Atsigavęs jis pirmiausia pasirūpino, kad Batoras nenuslystų nuo kamieno. Kad būtų saugiau ir galėtų prilaikyti draugą, jis atsisėdo užpakalyje jo. Taip atsisėdęs, stengėsi įsižiūrėti į tamsą. Jei į olą būtų patekęs nors spindulėlis šviesos, reikėtų jį pastebėti ir nustatyti, kur teka upė. Bet, atrodė, tuneliui nebus galo.

Tačiau bėglių padėtis vis dėlto pagerėjo. Medis buvo ne mažiau dešimties pėdų ilgio, ir vandenin pasinėrusios šaknys neleido jam apvirsti. Nepaisant smarkios srovės, jis gerai laikėsi paviršiuje ir, atrodė, neapsivers, jei kas nors jo nesutrenks pernelyg smarkiai. Plaukė jis ne mažiau kaip tris lje per valandą, nes toks buvo tėkmės greitis.

Dabar Šandoras vėl galėjo tvardytis. Jis pamėgino atgaivinti draugą, kurio galva gulėjo jam ant kelių. Grafas suprato, kad Ištvano širdis plaka lygiai, tik kvėpavimas labai silpnas. Pasilenkęs prie draugo lū-

pų, pabandė įpūsti jam į plaučius oro. Jei Ištvanas dar ne visai užtroškęs, gal būt, atsigaus!

Ir iš tiesų Batoras netrukus sujudėjo. Jo kvėpavimas pagilėjo, ir jis pravėrė burną. Pagaliau pramurmėjo:

— Žmona! .. Sūnus! .. Matijas! ..

Visas jo gyvenimas buvo išreikštas tais žodžiais.

— Ištvanai, ar girdi? Tu mane girdi? — sušuko Šandoras labai garsiai, kad jo žodžius būtų galima išgirsti pro Buko skliautuose ūžiantį vandenį.

— Taip... taip... Aš girdžiu! Kalbėk... kalbėk! Jaučiu, kad laikai mano ranką.

— Ištvanai, dabar mums jau nebegresia toks baisus pavojus. Mes plaukiam ant medžio nuolaužos... Kur — nežinau, bet vis dėlto jau turim šiokią tokią atramą!

— Matijau, o kur tvirtovė?

— Ji jau labai toli! Ten tikriausiai galvoja, kad mes žuvom šiose gelmėse, ir mūsų daugiau nebepersekios. Nesvarbu, kur įteka ši kalnų upė, į kitą upę ar jūrą, mes plauksim ten ir nuplauksim gyvi! Nenusimink, Ištvanai! Aš su tavim. O tu pailsėk ir atgauk jėgas, netrukus vėl reikės, kad būtum stiprus! Po kelių valandų mes būsim išgelbėti! Mes būsim laisvi!

— O Ladislavas? — paklausė Batoras.

Matijas Šandoras tylėjo. Ką gi jam atsakyti? Kai Ladislavas Zatmaras šūktelėjo pro langą apie jiems gresiantį pavojų, pabėgti jis, matyt, nebespėjo. Dabar draugai jam niekuo padėti nebegali!

Batoras vėl nuleido galvą. Jis vis dar buvo kažkoks sustingęs. Bet Šandoras saugojo jį, pasiryžęs sutikti bet kokį pavojų ir net palikti medį, jei jis sudužtų į kokią nors kliūtį, kurių sunku išvengti juos supančioje tamsoje.

Buvo tikriausiai kokia antra valanda nakties, kai srovės, o kartu ir medžio greitis ėmė žymiai mažėti. Tur būt, kanalas pasidarė platesnis, ir vanduo, laisviau išsiliejęs, sulėtino savo tėkmę. Gal kartais išėjimas iš požeminio tunelio jau netoli?

Tačiau, krantams platėjant, olos skliautai darėsi vis žemesni. Iškėlęs ranką, Šandoras palietė nelygų paviršių virš galvos. Kartais jis nugirsdavo kažkokį brazdesį,— tai atsikišusios medžio šaknys kabinosi už skliauto akmenų. Todėl medį kartais stipriai sukrėsdavo, ir jis staiga pasisukdavo į kitą pusę. Kartais, užkliudęs skliautą, jis imdavo suktis vietoj arba smarkiai siūbuoti, ir bėgliai išsigąsdavo, kad neįkristų į vandenį.

Šandoras mėgino šaltai apgalvoti susidariusią padėtį, nes jiems grėsė dar vienas pavojus — olos skliautai vis žemėjo. Kelis kartus grafui reikėjo staiga atsilošti, kad neprasiskeltų galvos į akmeninį kyšulį, kurį spėdavo apčiuopti. Ar neteks netrukus nušokti nuo medžio į vandenį? Pats jis gal ir galės plaukti, bet kaip išgelbėti draugą? O jei požeminis tunelis ir toliau žemės, ar ištrūks jie gyvi? Ne! Ne kartą jiems pavyko išvengti mirties, bet dabar gresia tikra pražūtis!

Nors Matijas Šandoras ir buvo narsus, jis pajuto, kad baimė suspaudė širdį. Jis suprato, kad artėja lemiama akimirka. Medis vis stipriau kliuvo už akmeninių skliautų, ir tarpais kamienas visai panirdavo į vandenį.

— Reikia tikėtis,— kalbėjo sau Šandoras,— kad olos anga jau netoli!

Jis akylai žiūrėjo į tamsą, ar nepasirodys priešakyje šviesa. Gal naktis jau baigiasi ir lauke ne taip tamsu, kaip oloje? Gal žaibai dar tebešvysčioja tamsiame danguje virš uolų? Tada silpnas atšvaitas spingtelėtų

į tunelį, kuris, atrodė, jau nebegali sutalpinti pakilusių Foibos vandenų.

Ne, nieko nematyti! Vis ta pati nepermatoma tamsa ir upės šniokštimas; net jos putos atrodo juodos!

Staiga baisus smūgis juos labai stipriai sukrėtė. Medis atsitrenkė į didžiulį akmenį, kuris leidosi nuo skliauto ligi pat vandens. Nuo to smūgio kamienas apsivertė. Bet Šandoras jo nepaleido. Viena ranka mėšlungiškai įsitvėrė šaknų, kita — pagavo savo draugą tuo metu, kai srovė jau ėmė jį nešti. Tada jis nebesipriešino bangoms, kurios daužėsi į olos skliautus.

Taip jie plaukė gal minutę. Šandoras jautė, kad artinasi galas. Instinktyviai jis sulaikė kvėpavimą, norėdamas išsaugoti tą truputėlį oro, kuris dar buvo likęs plaučiuose.

Staiga pro vandens sluoksnį jam į užmerktas akis kažkas švystelėjo. Nutvieskė žaibas, ir pasigirdo griausmas.

Pagaliau jis išvydo šviesą!

Tikrai, ištrūkusi iš požeminio tunelio, Foiba vėl tekėjo po atviru dangumi. Bet kur? Į kokią upę ji įteka? Ar ji pasiekia jūrą? Vis tas pats neišsprendžiamas klausimas, o kartu gyvybės ar mirties klausimas.

Medis vėl iškilo į paviršių. Šandoras, kaip ir pirma, laikė Batorą. Iš paskutinių jėgų užtempė jį ant medžio ir pats vėl atsisėdo užpakaly jo.

Tada ėmė dairytis į šalis, aukštyn...

Užpakaly buvo matyti tamsi milžiniška masė, pamažu nykstanti migloje. Tai gigantiška Buko uola, kurioje Foibos vandenys turi prasimušę požeminį išėjimą. Artinosi aušra, ir danguje blėsčiojo neryškūs šviesuliai, lyg permatomas rūkas, vos pastebimas raiškiomis žiemos naktimis. Retkarčiais balzgani žaibai apšviesda-

vo tolimą horizontą, ir buvo girdėti ilgi, bet jau duslūs griausmai. Audra tolo ar pamažu rimo, išeikvojusi visą atmosferoje susikaupusią elektros energiją.

Šandoras dairėsi aplinkui labai neramus. Jis matė, kad upė teka vis taip pat srauniai giliu, uolėtu tarpekliu.

Kaip ir pirma, siautulinga srovė nešė bėglius per slenksčius ir sūkurius, bet viršum jų jau nebebuvo žemų skliautų, kur kiekvienas nukaręs akmuo grėsė suskaldyti galvą, o plytėjo bekraštis dangus. Tačiau krantuose nebuvo matyti vietelės, kur galėtum išlipti, nebuvo jokio kyšulio, prie kurio galėtum sustoti. Upė tekėjo tarp dviejų stačių sienų. Žodžiu, tai buvo vis tas pats siauras praėjimas tarp vandens nuglūdintų uolų, tik be akmeninių lubų.

Paskutinį kartą paniręs, Ištvanas Batoras atsigavo. Jis užčiuopė Matijo Šandoro ranką, o tas palinko prie jo ir sušuko:

— Mes išgelbėti!

Tačiau ar turėjo jis teisę taip kalbėti? Jis pasakė „išgelbėti", nežinodamas, nei kur įteka upė, nei per kokias vietas ji juos neša, nei kada jiems pavyks nulipti nuo medžio nuolaužos! Bet jis, kaip ir pirma, buvo pasiryžęs kovoti, todėl atsitiesęs tris kartus skambiu balsu pakartojo:

— Išgelbėti! Išgelbėti! Išgelbėti!

Pagaliau, kas galėtų juos išgirsti. Uolingi skalūno krantai buvo visiškai pliki, jų nedengė net ploniausias žemės sluoksnelis, kuriame būtų galėję augti krūmokšniai. Upės pakrantės netraukė nė vieno žmogaus. Foiba čia tekėjo negyvenama vietove, suspausta stačių krantų, tartum kanalas tarp granitinių sienų. Joks upeliūkštis neįtekėjo į ją. Joks paukštis neplasnojo ties

upe, netgi žuvų nebuvo jos šėlstančiame vandenyje. Vietomis iš upės kyšojo aukštos uolos, kurių sausos viršūnės tarytum sakė, kad tą siautulingą srovę sukėlė neseniai praūžusios liūtys. Paprastu laiku Foibos vaga greičiausiai teka tik nedidelis upelis.

Bėgliams nebuvo ko bijoti, kad medis atsitrenks į kokią nors uolą. Jis pats jas aplenkdavo ir smelkėsi pro šalį pačiu srovės viduriu. Bet jie negalėjo nei ištrūkti iš tos srovės, nei sumažinti plaukiančio medžio greitį, net jei būtų panorėję sustoti, pamatę tinkamą vietą prie kranto.

Taip praslinko dar valanda. Visą šį laiką jiems negrėsė tiesioginis pavojus. Paskutiniai žaibo švystelėjimai geso tolumoje. Audra praėjo, tik retkarčiais nuaidėdavo kurtus dundesys, lyg atsimušęs į aukštus sluoksniuotus debesis, plaukiančius horizonto link. Diena artėjo, ir nakties liūties nupraustas dangus pamažu švito. Buvo maždaug ketvirta valanda ryto.

Ištvanas Batoras atsišliejęs ilsėjosi grafo Šandoro rankose, o tas budėjo už du.

Tuo metu kažkur pietryčiuose pasigirdo tolimas šūvis.

„Kas čia? — pagalvojo Matijas Šandoras.— Gal patrankos šūvis praneša, kad atidaromas koks nors uostas? Taigi mes esame netoli jūros kranto. Koks ten uostas? Triestas? Ne. Rytai štai toje pusėje, kur kyla saulė. Gal būt, Pola pietiniame pusiasalio gale? Bet tada. . ."

Trenkė antras šūvis, o paskui tuojau nugriaudėjo trečias. . .

„Trys patrankos šūviai? — svarstė Šandoras.— Atrodo labiau panašu į signalą, draudžiantį laivams išeiti į jūrą. Ar tik ne dėl mūsų pabėgimo?"

To galima buvo tikėtis. Matyt, vyriausybė ėmėsi visų priemonių sutrukdyti bėgliams pasislėpti kokiame nors prie kranto stovinčiame laive.

— Tepadeda mums dievas! — sušnabždėjo Šandoras.— Jis tik vienas gali mus išgelbėti!

Tuo metu Foibos krantus supančios aukštos uolos pamažu darėsi žemesnės, o upės vaga žymiai platėjo. Tačiau apylinkių dar negalėjai matyti. Upė darė posūkius, ir krantai užstojo horizontą; matyti buvo galima tik per kelis šimtus pėdų. Kaip ir pirma, orientuotis buvo neįmanoma.

Srovė prasiplėtusioje vagoje tapo žymiai ramesnė, nors upės krantai, kaip ir pirma, buvo tušti ir nebylūs. Keli upės aukštupyje išrauti medžiai lėtai plaukė tėkme žemyn. Birželio rytas buvo šaltokas. Bėgliai peršlapę drebėjo. Jau seniai buvo laikas susirasti kokį prieglobstį ir išsidžiovinti saulėje drabužius.

Apie penktą valandą ryto paskutinieji uolingi šlaitai išnyko, juos pakeitė lygūs plokšti krantai, ir Foiba čia jau tekėjo pusės mylios pločio vaga į didžiulį ramaus vandens baseiną, kurį galima pavadinti lagūna ar net ežeru. Tolumoje, prie rytinio kranto, buvo matyti keli žvejų laivai: vieni stovėjo, išmetę inkarą, kiti, pakėlę bures, judėjo, pirmam ryto vėjeliui pūstelėjus; visa tai rodė, kad užutekis jungiasi su jūra. Vadinasi, jūra visai netoli, ir bus nesunku ją pasiekti. Bet būtų neprotinga prašyti tų žvejų viešnagės. Jeigu jie jau girdėjo apie pabėgimą iš kalėjimo, pavojinga jais pasitikėti: jie gali išduoti bėglius austrų žandarams, kurie tikriausiai jau ieško visame krašte.

Matijas Šandoras nežinojo, ką daryti, tik staiga medis, ant kurio jie sėdėjo, užkliuvo už kyšančios iš vandens kerplėšos kairiajame užutekio krašte. Medžio

šaknys įsipynė nendrėse, ir jis sustojo prie pat kranto lyg laivas, išmetęs inkarą.

Šandoras išlipo į krantą, bet buvo labai atsargus. Pirmiausia jis norėjo įsitikinti, ar kas nors jų nepastebėjo.

Bet kad ir kiek grafas dairėsi, ežero krante nieko nematė.

O tuo metu ne toliau kaip per du šimtus žingsnių ant smėlio gulėjo žmogus, kuris galėjo puikiausiai stebėti bėglius.

Manydamas esąs visai saugus, Šandoras grįžo prie medžio, pakėlė ant rankų draugą ir nunešė į krantą; jis neturėjo nė mažiausio supratimo, kur jie atsidūrė, nei kurion pusėn reikia eiti.

Iš tikrųjų Foiba įteka ne į lagūną ir ne į ežerą, bet į uždarą užutekį. Vietos gyventojai jį vadina Lemo kanalu, nes jis jungiasi su Adrijos jūra siauru sąsiauriu tarp Orseros ir Rovinjos miestų vakariniame Istrijos pusiasalio krante. Bet tuo metu niekas nežinojo, kad į tą kanalą įteka Foiba, kuri potvynių metu prasiveržia pro Buko tarpeklį bei olas ir įlieja savo vandenis į tą užutekį.

Už kelių žingsnių ant kranto stovėjo apleista medžiotojų trobelė. Atsikvėpę Šandoras ir Batoras įėjo į ją apdžiūti. Ten jiedu nusimetė šlapius drabužius ir išdžiaustė prieš saulę. Žvejų laivai buvo išplaukę iš užutekio, ir, kiek užmatė akis, krantai buvo visai tušti.

Tada žmogus, sekęs tą sceną iš toli, atsistojo, priėjo prie trobelės, lyg norėdamas geriau įsiminti, kur ji stovi, ir, pasukęs į pietus, dingo už neaukštų uolų.

Trim valandom praslinkus, Matijas Šandoras ir jo draugas vėl užsitempė drabužius, nors dar ir ne visai išdžiūvusius, nes jau buvo laikas keliauti.

— Ilgiau negalim čia pasilikti,— tarė Ištvanas Batoras.

— Ar pakaks tau jėgų keliauti?

— Aš labiausiai nusilpau nuo alkio.

— Bandysim pasiekti jūros pakrantę, ten pasistengsim gauti maisto, ir gal kartais pavyks įsėsti į kokį nors išplaukiantį laivą! Eime, Ištvanai!

Ir jie paliko trobelę, visai nusilpę ne tiek dėl nuovargio, kiek iš bado.

Grafas Šandoras galvojo eiti pietiniu Lemo kanalo krantu, tikėdamasis pasiekti jūrą. Tas dykas vietas kerta daugybė upokšnių, tekančių į užutekio pusę. Upokšniai, išsiraizgę po visą tą lygumą ligi upės krantų, taip ją drėkina, kad nelieka tvirtos žemės nė kojai pastatyti, visur vien molėta klampynė. Dėl to bėgliams teko ją apeiti iš pietų pusės; kryptį jie lengvai nustatė pagal saulę. Dvi valandas jie ėjo pirmyn, nesutikę nė gyvos dvasios, bet ir negavę nė trupùtėlio užkąsti.

Tuo tarpu vietovė darėsi nebe tokia atšiauri. Priešakyje pasirodė kelias iš rytų į vakarus; bėgliai pamatė kilometrinį stulpą, tačiau vis tiek nežinojo, kokiomis vietomis keliauja lyg akli. Pakely jiems pasitaikė šilkmedžių gyvatvorės ir sorgo laukai, ir jie galėjo jei ne pasisotinti, tai bent numalšinti alkį. Jei ne sorgo sėklos ir gaivinančios šilkmedžių uogos, jiems tikriausiai nebūtų užtekę jėgų pasiekti pajūrį.

Bet kadangi dabar kai kur pasitaikydavo įdirbtų laukų, liudijančių, kad čia gyvena žmonės, reikėjo laukti ir susitikimo su vietiniais gyventojais.

Taip ir atsitiko apie pusiaudienį.

Ant kelio pasirodė penki ar šeši keleiviai. Matijas Šandoras nenorėjo susitikti su tais žmonėmis. Laimė,

kad už penkiasdešimt žingsnių į kairę nuo kelio jis išvydo už tvoros apgriuvusią fermą. Ten ir pasislėpė bėgliai, įlindę į tamsų sandėliuką, kol jų dar nebuvo niekas pastebėjęs. Jei koks praeivis ir būtų sustojęs prie tos fermos, nebūtų jų pamatęs, ir jie nutarė sėdėti čia ligi sutems.

Keleiviai buvo vietiniai valstiečiai ir druskos virintojai. Kai kurie varė žąsis, matyt, turgun į kokį nors miestelį ar gretimą gyvenvietę. Vyrai ir moterys buvo apsirengę pagal vietinę madą ir Istrijos valstiečių papročiu pasipuošę karoliais, medaliais, auskarais, kryželiais, grandinėlėmis ir sidabriniais pakabučiais. Druskos virintojai, apsivilkę daug paprasčiau, su maišu ant pečių ir lazda rankose, greičiausiai ėjo į artimiausią druskos viryklą, o, gal būt, ir į stambesnes druskos versloves Stanjone ar Pirane, vakarinėje provincijos dalyje.

Priėję apleistą fermą, kai kurie sustodavo ir net atsisėsdavo pailsėti priebutyje. Jie garsiai ir gyvai šnekučiavo, bet tik apie savo reikalus.

Prigludę kampelyje, bėgliai atidžiai klausėsi. Gal tie žmonės jau žino apie pabėgimą iš kalėjimo ir ims apie tai šnekėti? Gal iš jų pokalbio grafas Šandoras ir jo draugas supras, į kokią Istrijos dalį patekę?

Bet apie tai nebuvo pasakyta nė žodžio, ir jie, kaip ir pirma, tik tuščiai spėliojo.

— Jei vietiniai gyventojai nekalba apie mūsų pabėgimą,— pasakė Matijas Šandoras,— reikia manyti, kad jie dar negirdėjo apie jį.

— O tai rodo,— pridūrė Ištvanas Batoras,— kad mes jau toli nuo tvirtovės. Tarp kitko, aš nė kiek nesistebiu, juk kalnų upė nešė mus po uolomis dideliu greičiu geras šešias valandas.

— Taip, atrodo, taip ir yra.

Tačiau po poros valandų keli druskos virintojai, praeidami pro fermą, paminėjo žandarų pulką, sutiktą prie miesto vartų.

Kokio miesto? Jie nežinojo.

Abu draugai susijaudino. Jei žandarai šmižinėja aplinkui, labai gali būti, kad jie pasiųsti ieškoti bėglių.

— Mes gi pabėgom tokiomis aplinkybėmis,— tarė Batoras,— kad mus turėtų laikyti žuvusiais ir nebeieškoti...

— Jie patikės, kad esam žuvę, tik tada, kai ras mūsų lavonus! — atsakė Matijas Šandoras.

Vis dėlto bėgliai neabejojo, kad policija sukelta ant kojų ir jų ieško. Todėl jie nusprendė neiti iš fermos ligi nakties. Juos kankino alkis, tačiau jie nedrįso iškišt nosies iš savo slėptuvės. Ir gerai padarė.

Apie penktą valandą vakaro kelyje pasigirdo kanopų dundėjimas — artėjo nedidelis raitelių būrys.

Grafas Šandoras atsargiai prislinko prie durų, bet tučtuojau grįžo ir nutempė savo draugą į tamsiausią sandėliuko kampą. Ten jiedu palindo po žagarais ir sustingo.

Brigadininko vadovaujami šeši ar septyni žandarai jojo keliu rytų link. „Ar sustos prie fermos?" — su nerimu galvojo Šandoras. Jei žandarai užsimanys apieškoti namus, jie, be abejo, ras pasislėpusius bėglius.

Iš tikrųjų brigadininkas liepė savo žmonėms sustoti. Jis pats ir du žandarai nulipo nuo arklių, kiti liko balnuose.

Brigadininkas įsakė jiems apieškoti Lemo kanalą ir grįžti į fermą. Jis jų lauksiąs ligi septintos valandos vakaro.

Keturi žandarai tuojau pat nujojo. Likusieji pririšo arklius prie aplūžusio fermos aptvaro ir, atsisėdę priešais namus, ėmė šnekučiuotis. Sandėliuke pasislėpę bėgliai girdėjo kiekvieną žodį.

— Vakare grįšim į miestą ir sužinosim, kur mus siųs nakčiai,— atsakė brigadininkas į vieno žandaro klausimą.— Iš Triesto telegrafu gali būti gauti nauji nurodymai.

Vadinasi, šis miestas ne Triestas,— įsidėmėjo Šandoras.

— Štai mes ieškom jų čia,— tarė antrasis žandaras,— o kas, jei jie pasuko kitu keliu ir priėjo Kvarnero kanalą?

— Taip gali būti,— atsakė pirmasis žandaras,— jie tikriausiai mano, kad ten bus lengviau pasislėpti.

— Kad ir kur jie pasuktų,— pasakė brigadininkas,— juos vis tiek sugaus, juk dabar jų ieško visoj provincijos pakrantėj, nuo vieno krašto ligi kito!

Grafas Šandoras įsidėmėjo naują smulkmeną: vadinasi, jie atsidūrė vakarinėje Istrijos pakrantėje, tai yra prie Adrijos jūros, o ne siauro užutekio krante, kuris eina toli į sausumą iki pat Fiumės.

— Tikriausiai ieškos ir druskos versloverse Pirane ir Kapo d'Istrijoje,— vėl prašneko brigadininkas,— ten lengviau pasislėpti, o vėliau, pasigrobę valtį, jie galėtų per Adrijos jūrą nuplaukti į Riminį ar Veneciją.

— Ek, geriau jau būtų sėdėję savo kameroje ir laukę, kas jiems skirta! — filosofiškai pasakė vienas žandaras.

— Taip,— pridūrė antrasis.— Anksčiau ar vėliau jie vis tiek bus pagauti, o gal ištraukti iš Buko! Tada viskas baigsis, ir mums nebereiks vargti tokiam karšty.

— Kas žino, o gal jau seniai viskas baigta? — pasakė brigadininkas.— Greičiausiai Foiba pati įvykdė nuosprendį. Tik pamanykit: pabėgti iš Pizino bokšto ir patekti į Foibą per patį potvynį! Blogiau nesugalvosi!

Foiba! Štai kaip vadinasi upė, į kurią buvo patekęs grafas Šandoras ir jo draugas! Pizino tvirtovė — štai kur jie buvo atvežti po arešto, štai kur uždaryti, teisti ir pasmerkti mirti! Štai kur turėjo juos sušaudyti! Štai iš kokio bokšto jie bėgo! Grafas Šandoras gerai pažino Pizino miestą. Dabar jam atsivėrė akys — nebereikės daugiau aklai klaidžioti Istrijos pusiasaliu, jeigu, žinoma, jie dar galės bėgti toliau.

Žandarai nutilo. Tačiau bėgliai jau žinojo viską, kas jiems buvo reikalinga, tik dar nebuvo išgirdę, kaip vadinasi artimiausias miestas prie Lemo kanalo Adrijos pakrantėje.

Tuo tarpu brigadininkas pakilo ir ėmė vaikštinėti prie fermos aptvaro, žvilgčiodamas, ar negrįžta jo žmonės. Du ar tris kartus jis įėjo į pusiau sugriautus namus ir perėjo per kambarius, veikiau iš įpročio, o ne ką įtardamas. Jis pažiūrėjo ir į sandėliuką, kur tikriausiai būtų pastebėjęs bėglius, jei nebūtų buvę taip tamsu. Jis net pasmaigstė kardo galu žagarų krūvą, bet, laimė, nekliudė susigūžusių bėglių. Sunku apsakyti, ką pergyveno per tas minutes Matijas Šandoras ir Ištvanas Batoras. Tačiau jie nusprendė neatiduoti savo gyvybės pigiai, jei ir būtų surasti. Pulti brigadininką ir nuginkluoti, užklupti žandarus ir juos užmušti arba žūti patiems — toks buvo jų planas.

Tuo metu brigadininką kažkas pašaukė, ir jis išėjo iš sandėliuko, nepastebėjęs nieko įtartino. Keturi žandarai, pasiųsti ieškoti bėglių, grįžo į fermą. Nors jie sąžiningai išieškojo visą lygumą tarp kelio, pajūrio ir

Lemo kanalo, nerado jokių pėdsakų. Bet jie parjojo ne vieni. Su jais atėjo kažkoks žmogus.

Tai buvo ispanas, darbininkas iš gretimos druskos viryklos. Grįždamas į miestą, jis susitiko su žandarais. Kadangi jis pasakė, kad kiekvieną dieną eina iš miesto į druskos viryklą ir atgal, jie nusprendė jį atvesti pas brigadininką, kad šis apklaustų. O žmogus neatsisakė eiti su jais.

Pamatęs ispaną, brigadininkas paklausė, ar kartais druskos viryklos darbininkai nesutikę dviejų svetimšalių.

— Ne, brigadininke,— atsakė žmogus.— Bet šiandien anksti rytą, gal po kokios valandos, kai išėjau iš miesto, mačiau, kaip du žmonės išlipo į krantą pačioje aukštutinėje Lemo kanalo dalyje.

— Sakai, du žmonės?

— Taip. Bet mūsų apylinkėj visi galvojo, kad nusikaltėlius jau sušaudė šį rytą Pizino bokšte; kad jie pabėgo, dar nebuvom girdėję, todėl aš ir nesidomėjau tais žmonėmis. Dabar, kai aišku, kas atsitiko, visai nenustebčiau, sužinojęs, kad tai jie ir buvo.

Sėdėdami tamsiam kamputyje, Šandoras ir Batoras klausėsi, užgniaužę kvapą, nes, galimas dalykas, čia buvo sprendžiamas jų likimas. Vadinasi, vos tik jie išėjo į krantą, juos kažkas pastebėjo.

— Kuo tu vardu? — paklausė brigadininkas.

— Karpena, dirbu čia druskos virykloje.

— O ar pažintum žmones, kuriuos matei šiandien rytą Lemo kanalo pakrantėje?

— Taip. Gal būt...

— Tai keliauk į miestą, pranešk viską policijai ir pasisiūlyk padėti.

— Kaip įsakysite.

— Ar žinai, kad tas, kas suras bėglius, gaus penkis tūkstančius florinų?

— O kas juos priglaus, keliaus į katorgą!

— Pirmą kartą girdžiu!

— Na, eik! — pasakė brigadininkas.

Išgirdę ispano žodžius, žandarai ėmė skubėti. Brigadininkas jiems įsakė tuoj sėsti ant arklių, ir nors jau temo, visi nujojo dar kartą apieškoti Lemo kanalo krantų. Karpena gi skubiai nužingsniavo į miestą, galvodamas, kad, pagavus bėglius, gaus apvalią sumelę, kuri bus išmokėta iš grafo Šandoro turto.

Nujojus žandarams, Matijas Šandoras ir Ištvanas Batoras kiek laiko sėdėjo susigūžę, nedrįsdami išeiti iš tamsaus sandėliuko, kur buvo prisiglaudę. Jie galvojo, kad dabar, kai žandarai užtiko jų pėdsakus, kai žmonės juos matė ir galėjo pažinti, perdaug pavojinga pasilikti Istrijos provincijoje. Reikia kuo greičiausiai bėgti iš to krašto ir keliauti arba į Italiją, perplaukus Adrijos jūrą, arba kirsti Dalmatiją, pereiti karines užkardas ir Austrijos sieną.

Pirmas kelias atrodė patikimesnis. Kad tik pavyktų gauti laivelį ar paprašyti kokį nors žvejį perkelti juos į Italijos krantą. Taip jie ir nusprendė.

Todėl maždaug pusę devynių, kai tik visai sutemo, Matijas Šandoras ir jo draugas, palikę apleistą fermą, patraukė į vakarus, į Adrijos jūros pakrantę. Jiems teko eiti keliu, kad neįklimptų Lemo pelkėse.

Bet, gal būt, tas nežinomas kelias veda iš miesto į Triestą, Istrijos širdį? Ar tik, juo eidamas, nesutiksi pačių didžiausių pavojų? Be abejo! Bet kitos išeities nebuvo.

Apie pusę dešimtos už ketvirčio mylios priešaky pasirodė neaiškios miesto apybraižos, bet tamsoje sunku buvo jį pažinti.

Namai telkėsi pakopomis ant milžiniško uolingo masyvo, stūksančio prie jūros, o apačioj, gilioje įlankoje, buvo matyti uostas. Aukšta varpinė stiebėsi virš miesto tartum didžiulė rodyklė, tamsoje dar aukštesnė ir didesnė.

Matijas Šandoras tvirtai apsigalvojo neiti į miestą, kur du svetimšalius greitai pastebėtų, ir, jei tik įmanoma, ketino palei jo sienas pasukti tiesiai prie jūros.

Bėgliai nė neįtarė, kad netoli miesto juos pastebėjo tas pats žmogus, kuris jau juos matė Lemo kanalo pakrantėje, tas Karpena, kurį jie neseniai girdėjo kalbant su žandarų brigadininku: jis iš tolo juos sekė. Susigundęs geru atlyginimu, ispanas sumanė patykoti prie kelio, ir, jo laimei, o bėglių nelaimei, jam vėl pavyko užtikti jų pėdsakus.

Tuo metu pro miesto vartus išjojo nedidelis policijos būrys ir ko neužstojo jiems kelio. Jie greitai pasuko į šalį ir skubiai nuėjo pajūrio link palei miesto sieną.

Priešaky jie pamatė kuklų žvejo namelį. Langai buvo apšviesti, o durys praviros. Jeigu Matijas Šandoras ir Ištvanas Batoras neras čia prieglaudos, jei jų neįsileis — jie žuvę! Prašyti, kad juos priimtų, reiškia rizikuoti galva, tačiau kitos išeities jie neturėjo.

Draugai pribėgo namelį ir sustojo prie durų.

Kažkoks žmogus, laivo žibintui šviečiant, taisė tinklus.

— Drauguži,— paklausė grafas Šandoras,— gal pasakytumėt, koks čia miestas?

— Rovinja.

— O kas šio namo šeimininkas?

— Žvejys Andrea Feratas.

— Ar nesutiktų Andrea Feratas priglausti mus šiai nakčiai?

Andrea Feratas pažiūrėjo į nepažįstamuosius, priėjo prie durų ir pamatė, kaip už miesto sienos išjojo policininkų būrys. Aišku, jis iš karto suvokė, kokie žmonės atėjo prašyti prieglaudos, ir suprato, kad dar minutė — ir jie žuvę...

— Įeikite,— tarė jis.

Tačiau bėgliai neskubėjo peržengti slenksčio.

— Drauguži,— pasakė grafas Šandoras,— tas, kas išduos iš Pizino bokšto pabėgusius kalinius, gaus penkis tūkstančius florinų!

— Žinau.

— O kas juos paslėps, eis į katorgą!

— Žinau.

— Jūs galit mus išduoti, jei norit...

— Aš jau sakiau — įeikite, ir kuo greičiau,— atsakė žvejas.

Ir Andrea Feratas užrakino duris tą akimirką, kai prie namų priartėjo žandarų būrys.

AŠTUNTASIS SKYRIUS

ŽVEJO FERATO NAMUOSE

Andrea Feratas buvo korsikietis, gimęs mažame Santa Mancos uoste Sarteno apskrityje, rytiniame salos krante, netoli jos pietų iškyšulio. Be Santa Mancos, Bastijos ir Porto Vekjo, tame Korsikos krante nėra

kitų uostų. Prieš keletą tūkstančių metų pakrantė buvo labai raižyta, dabar bangos po truputį nulygino jos nerijas, ištiesino įlankas, nutrynė iškyšulius ir prarijo užutekius. Andrea Feratas žvejodavo ties Santa Manca nedideliame jūros plotelyje, įsiterpusiame tarp Korsikos ir Italijos, o kartais nuplaukdavo net iki pat uolų tarp Bonifačio ir Sardinijos.

Prieš dvidešimt metų jis vedė mergaitę iš tos pačios apylinkės. Dvejiem metam praslinkus, juodviem gimė duktė, kurią pavadino Marija. Žvejo amatas nėra lengvas, ypač kai tenka dar žvejoti ir koralus, kurių reikia ieškoti po vandeniu pavojingiausiose sąsiaurio vietose. Bet Andrea Feratas buvo drąsus, tvirtas, niekad nepavargdavo ir taip pat vikriai darbavosi su tinklais, kaip ir su draga[1]. Jam sekėsi neblogai. Ferato žmona, veikli ir sumani moteris, gražiai šeimininkavo mažame jų namelyje Santa Mancoje. Ir vyras, ir žmona mokėjo skaityti, rašyti ir skaičiuoti,— žodžiu, buvo žmonės palyginti apsišvietę, ypač jei prisiminsime, kad, pagal statistikos duomenis, iš 260 tūkstančių Korsikos gyventojų 150 tūkstančių net ligi šiol tebėra beraščiai.

Nors, kaip ir daugumas korsikiečių, Andrea Feratas buvo italų kilmės, dėl savo išsilavinimo ir galvosena, ir jausmais, ir simpatijomis greičiau panėšėjo į prancūzą. O tais laikais to pakako, kad į jį būtų žiūrima ne visai palankiai.

Iš tikrųjų rajonas yra toli nuo pagrindinių administracinių centrų, toli nuo Bastijos ir Ajačio, pačiame pietiniame salos pakrašty, todėl ir jo gyventojai širdies gilumoje priešiški viskam, kas neitališka. Dėl to, žinoma, tenka tik apgailestauti, bet reikia tikėtis, kad, plečiantis švietimui, viskas pamažu keisis.

---

[1] Prietaisas traukti žuvims iš gilesnių vandenų dugno.

Kaip jau sakyta, kaimynai priešiškai žiūrėjo į Ferato šeimą. Korsikoje nuo priešiškumo ligi neapykantos tik žingsnis, o nuo neapykantos ligi smurto — dar mažiau. Kaimynų santykiai netruko pasidaryti nepaprastai blogi. Kartą Andrea, pykčio pagautas, užmušė kaimyną, reikia pasakyti, nemažą niekšą, kuris jį išvedė iš kantrybės savo grasinimais, ir turėjo bėgti iš namų.

Andrea Feratas buvo ne toks žmogus, kad slapstytųsi krūmynuose ir nuolat kovotų tiek su policija, tiek su žuvusiojo giminėmis ir draugais. Tokioje kovoje užmušimas seka užmušimą,— juk galų gale keršto nebebūtų išvengę ir jo šeimos nariai. Andrea nusprendė išsikelti iš Korsikos. Jam pavyko nepastebėtam atbėgti į Sardinijos pakrantę. Žmona pardavė mažą jų sklypelį, už nedidelius pinigus perleido namelį Santa Mancoje, išpardavė visus daiktus, laivą, žūklės įrankius ir kartu su dukterim persikėlė pas vyrą. Feratas galvojo niekada nebegrįžti į gimtinę.

Be to, žmogžudystė, nors jis užmušė, teisėtai gindamasis, sunkiai slėgė jo sąžinę. Kiek prietaringas, kaip ir visi jo tautiečiai, žvejys karštai troško išpirkti savo kaltę. Jis įsikalė į galvą, kad ta mirtis jam bus atleista tada, kai jis, rizikuodamas savo gyvybe, išgelbės kitą žmogų. Ir jis tvirtai pasiryžo, pasitaikius pirmai progai, ką nors išgelbėti.

Išsikėlęs iš Korsikos, Feratas neilgai teišbuvo Sardinijoje, nes čia jį galėjo lengvai surasti. Energingas ir drąsus žmogus, jis bijojo ne dėl savęs, bet dėl šeimos, kuriai taip pat grėsė kraujo kerštas. Dėl to, kai tik pasitaikė proga išvažiuoti, nesukeliant įtarimų, jis nusikraustė į Italiją. Čia įsikūrė Ankonoje, o paskum nusi-

kėlė į kitą Adrijos jūros krantą, į Istriją. Ten ir apsigyveno.

Taip korsikietis Andrea Feratas atsidūrė mažame Rovinjos uoste. Čia jis praleido jau septyniolika metų, vertėsi, kaip ir Korsikoje, žvejyba, o šeima, kaip ir anksčiau, buvo viskuo aprūpinta. Devynerius metus pagyvenus Rovinjoj, gimė sūnus Liuidžis. Berniuko gimimas kainavo motinai gyvybę.

Likęs našlys, Feratas gyveno tik dėl vaikų. Marija — jai tuo metu buvo sukakę aštuoniolika — pakeitė motiną broliukui, kuriam ėjo aštunti metai. Ir jei Andrea nebūtų ilgėjęsis ištikimos gyvenimo draugės, jis būtų buvęs visai laimingas, nes laimę jam teikė darbas ir įvykdytos pareigos pajautimas. Apylinkėje visi jį mylėjo, nes kiekvienam jis padėdavo geru žodžiu ar darbu. Jis pelnytai turėjo gero, patyrusio žvejo vardą.

Čia, prie uolėtų Istrijos pakrančių, jam neteko gailėtis tos žuvies, kurią sugaudavo Santa Mancos užutekyje ar Bonifačio sąsiauryje. Be to, puikiai pažindamas jūrą prie tų krantų, kur buvo kalbama jo gimtąja kalba, neretai kaip locmanas vesdavo laivus palei krantą nuo Polos ligi Triesto. Taip jis papildydavo savo uždarbį, kurį gaudavo, žvejodamas tose žuvingose vietose. Nepamiršdavo jis ir vargšų, ir šie žinojo, kad jo namuose jiems niekad neatsakys gabalėlio duonos; Marija, kaip ir tėvas, visuomet stengdavosi kiekvienam padėti.

Tačiau žvejys iš Santa Mancos nepamiršo savo priesaikos: gyvybė už gyvybę! Jis užmušė žmogų ir turi žmogų išgelbėti.

Štai todėl, kai jo namų duris priėjo du bėgliai, jis, kad ir atspėjo, kas jie tokie, ir suprato, koks pavojus

jam gresia, nedvejodamas tarė: „Įeikit!", o pats sau pridūrė: „Ir tesaugo mus visus dievas!"

Tuo tarpu policijos būrys prajojo pro Ferato namus. Dabar grafas Šandoras ir Ištvanas Batoras, pasislėpę žvejo namuose, galėjo jaustis saugūs kelias valandas.

Andreos Ferato namai stovėjo ne pačiame mieste, o per penkiasdešimt žingsnių nuo jo sienos, arčiau uosto, ant uolingo masyvo, iškilusio saulėtame krante. Priešais namus, mažiau kaip per kabeltovą, jūra putodama daužėsi į pakrantės rifus, susiliedama tolumoje su horizonto linija. Į pietvakarius tiesėsi pusiau apvalus iškyšulys, savo išlinkiu atitverdamas mažąją Rovinjos prieplauką.

Nedideliame vieno aukšto Andreos Ferato namelyje buvo keturi kambariai: dviejų kambarių langai ėjo į gatvę, kitų dviejų — į priešingą pusę. Prie namo šliejosi lentinis priestatas, kur buvo laikomi žūklės įrankiai. Andrea žvejojo trisdešimties pėdų ilgio buriniu laivu „balansele" su kvadratiniu galu ir ilga reja su trikampe bure; iš tokio laivo labai patogu gaudyti žuvis tralu. Kai žvejys neplaukdavo į jūrą, laivas, uolų apsaugotas, stovėdavo, išmetęs inkarą, o maža valtelė, kuria Feratas plaukdavo į laivą, gulėdavo ant smėlio. Už namų buvo nedidelis aptvertas sklypelis, kur tarp šilkmedžių, alyvmedžių ir vynuogių krūmų lysvėse augo daržovės. Už tvoros tekėjo penkių ar šešių pėdų pločio upelis ir skyrė žvejo sodybą nuo laukų.

Toks buvo kuklus, bet svetingas namas, į kurį apvaizda atvedė bėglius; toks buvo šeimininkas, nepagailėjęs savo gyvybės jiems išgelbėti.

Kai tik žvejys uždarė duris, grafas Šandoras ir Ištvanas Batoras apžiūrėjo patalpą, kurioje atsidūrė. Tai

buvo didžiausias kambarys namuose, labai tvarkingas ir papuoštas su skoniu — visur buvo juntama rūpestingos šeimininkės ranka.

— Pirmiausia jums reikia pavalgyti,— pasakė Feratas.

— Taip, mes nieko nevalgėme nuo vakar dienos ir mirštame iš bado!

— Girdi, Marija? — tarė žvejys.

Labai greit ant stalo atsirado nedidelis gabalas kiaulienos, virtos žuvies, duona, butelys su vietiniu vynu, vynuogės, du stiklai, dvi lėkštės ir švari staltiesėlė. Kambarį apšvietė aliejinė trijų dagčių lempa, vietine tarme vadinama „veljone". Grafas Šandoras ir Ištvanas Batoras atsisėdo už stalo; nuo alkio jie vos bestovėjo ant kojų.

— O jūs patys? — paklausė grafas.

— Mes jau po vakarienės,— atsakė Feratas.

Išalkę bėgliai ryte rijo (žodis visai tinka) taip paprastai ir maloniai jiems pasiūlytą maistą. Bet valgydami jie atidžiai stebėjo žvejį, jo sūnų ir dukterį, kurie, atsisėdę kampe, žiūrėjo į juos, netardami nė žodžio.

Andrea Feratas tuo metu buvo pilnų keturiasdešimt dvejų metų. Įdegęs išraiškingas jo veidas su gyvomis juodomis akimis atrodė griežtas ir liūdnokas. Apsirengęs jis buvo kaip ir visi Adrijos pajūrio žvejai, ir galėjai matyti, kad po drabužiais stiprus, raumeningas kūnas.

Marija, figūra ir veidu panaši į mirusią motiną, buvo aukšta, grakšti mergina, netgi labai graži. Liepsningos juodos akys, tamsūs plaukai, skaistus rausvas veidelis — iš visko matyti, kad jos gyslomis teka karštas korsikiečių kraujas. Daugybė pareigų ir rūpesčių, nuo pat vaikystės slegiančių jos pečius, padarė ją ne

pagal amžių rimtą. Jos judesiai buvo ramūs ir lėti, bet ši tyli ir santūri mergaitė turėjo pakankamai energijos, kurios jai nepritrūkdavo net sunkiomis gyvenimo minutėmis ir kuri padėdavo atsilaikyti prieš bet kokį gyvenimo išbandymą. Jai jau buvo pasipiršęs ne vienas jaunas pajūrio žvejys, bet ji nė girdėti nenorėjo apie tekėjimą. Argi jos gyvenimas nepriklauso tėvui ir jaunesniam broliukui, kurį ji myli iš visos širdies, kaip tikra motina?

Liuidžis buvo drąsus, ryžtingas ir darbštus berniukas, jau spėjęs įprasti prie žvejo gyvenimo: tėvas imdavo jį į jūrą per lietų ir vėją, ir berniukas didvyriškai laikydavosi. Jis užaugs tvirtas, liemeningas vyras, drąsus jūrininkas, tikras jūros vilkas, nebijąs jokių pavojų. Tėvą jis mylėjo, seserį tiesiog garbino.

Grafas Šandoras atidžiai apžiūrinėjo žvejį ir jo vaikus, kurie taip karštai mylėjo vienas kitą. Geri, paprasti žmonės, jais galima visai pasitikėti, tuo grafas neabejojo.

Kai svečiai pavalgė, Andrea Feratas atsistojo ir priėjo prie grafo Šandoro.

— O dabar jums reikia išsimiegoti, ponai,— paprastai pasakė jis.— Niekas nežino, kad jūs čia. Rytoj pažiūrėsim, ką daryti toliau.

— Ne, Feratai! — atsakė grafas.— Mes pasistiprinome ir atgavome jėgas. Dabar turim tuojau pat išeiti. Mūsų svečiavimasis perdaug pavojingas jums ir jūsų šeimai.

— Taip, reikia eiti,— tarė Ištvanas Batoras.— Viešpats atlygins jums, kad mums pagelbėjote.

— Gulkite miegoti,— pakartojo žvejys,— tai protingiausia, ką jūs galite padaryti. Šią naktį krantą smarkiai saugos. Visu pajūriu uždrausta laivams išplaukti

iš uostų,— šiandien nieko negalima daryti. Pasilikite pas mane.

— Gerai, jei norit,— tarė grafas.

— Taip, noriu.

— Dar vienas klausimas: kada čia sužinojo apie mūsų pabėgimą?

— Šiandien rytą. Pasakoja, kad Pizino bokšte jūsų buvo keturi. Judu du pabėgote. Trečią, sako, greit paleis...

— Tai Sarkanį! — ištrūko Matijui Šandorui, bet jis tuojau pat užgniaužė pyktį, kilusį, išgirdus nekenčiamą vardą.

— O ketvirtas? — paklausė Ištvanas Batoras, su baime laukdamas atsakymo.

— Ketvirtas dar gyvas,— atsakė žvejys.— Nuosprendžio įvykdymą atidėjo.

— Jis gyvas! — sušuko Batoras.

— Mums, matyt, nori suteikti malonumą mirti visiems kartu ir laukia, kol būsim sugauti,— ironiškai pasakė grafas.

— Palydėk svečius į galinį kambarį su langais į daržą, Marija,— tarė Feratas.— Tik žiūrėk, nedek šviesos. Nereikia, kad kas šiandien vakare matytų lange šviesą. Paskui gali eiti gulti. Mudu su Liuidžiu pasaugosime.

— Gerai, tėve,— atsakė berniukas.

— Prašau čia, ponai,— pakvietė Marija.

Tvirtai paspaudę žvejui ranką, grafas Šandoras ir jo draugas nuėjo į galinį kambarį, kur jų jau laukė du kukurūzų šiaudų prikimšti čiužiniai. Pagaliau jie galės bent truputį pailsėti po visų kančių.

Tuo metu Andrea Feratas ir Liuidžis išėjo iš namų pažiūrėti, ar neslankioja kas netoliese smėlio pakran-

tėje ar prie upelio. Nebuvo nieko. Bėgliai galėjo ramiai miegoti ligi saulės patekėjimo.

Naktis praslinko ramiai. Žvejys keletą kartų buvo išėjęs iš namų, bet nepastebėjo nieko įtartino.

Birželio 28, anksti rytą, kol svečiai dar miegojo, Andrea Feratas sumanė apsižvalgyti. Jis nuėjo ligi miesto centro, apžiūrėjo uosto krantinę. Šen bei ten stoviniavo žmonių būreliai ir gyvai svarstė paskutines naujienas. Išvakarėse mieste buvo išlipinti skelbimai apie kalinių pabėgimą, apie atlyginimą, juos sugavus, ir bausmę tam, kurs padės jiems pasislėpti. Visi kalbėjo tik apie tai. Žmonės pasakojo įvairiausias naujienas, skleidė gana miglotus girdus. Visgi buvo aišku, kad grafo Šandoro ir Batoro miesto apylinkėse niekas nematė ir niekas neįtaria, kad jie yra toje provincijoje. Bet apie dešimtą valandą ryto, kai brigadininko vadovaujamas žandarų būrys grįžo į Rovinją po nakties žygio, pasklido gandas, kad prieš 24 valandas Lemo kanalo krante buvo pastebėti du nepažįstami vyrai. Žandarai iškrėtė visą apylinkę ligi pat jūros, bet veltui. Nebuvo likę jokios žymelės, kur jie praėjo. Nejaugi jiems pavyko prisikasti iki pajūrio, gauti laivelį ir pabėgti į kitą Istrijos dalį arba net pasprukti per Austrijos sieną? Daugelis galvojo, kad tai įmanoma.

— Na, ir ačiū dievui! — buvo girdėti minioje.— Geriau jau tegu penki tūkstančiai florinų pasilieka ižde.

— Ir tegu jie bus sunaudoti kaip nors naudingiau, o ne užmokesčiui už niekšišką įskundimą!

— Kad nors jiems pavyktų išsigelbėti!

— Neabejokit, jau pavyko! Jie jau saugūs Italijos krante!

Visos tos prie skelbimų susispietusių valstiečių, darbininkų ir buržua kalbos rodė, kad gyventojai, šioje Istrijos dalyje daugiausia italai ir slavai, palaiko nuteistųjų pusę. Austrų valdininkai vargu ar galėjo tikėtis, kad tarp šių žmonių atsiras išdavikas, todėl patys visaip stengėsi bėglius surasti. Nuo vakar ryto visa policija, visi žandarų pulkai buvo sukelti ant kojų; telegramos taip ir skraidė pirmyn ir atgal tarp Rovinjos, Pizino ir Triesto.

Apie vienuoliktą valandą ryto Andrea Feratas grįžo namo; jis parsinešė neblogų žinių.

Grafas Šandoras ir Batoras tame pačiame kambaryje, kur praleido naktį, baigė Marijos atneštus pusryčius. Kelios valandos miego, sotus maistas ir nuoširdus šeimininkės rūpinimasis visai juos atgaivino.

— Kokios naujienos, mielas drauge? — paklausė grafas Šandoras, vos tik žvejas įėjo į kambarį.

— Galvoju, kol kas jums nėra ko bijoti.

— Ką kalba mieste? — paklausė Batoras.

— Žmonės pasakoja, kad vakar rytą buvo pastebėta, kaip du nežinomi žmonės išlipo į Lemo kanalo krantą... Jei kalbama apie jus...

— Taip, ten mes buvome. Kažkoks žmogus, druskos virintojas, gyvenąs netoliese, mus matė ir pranešė žandarams.

Ir jie papasakojo žvejui, kas įvyko prie apleistos fermos, kai jie sėdėjo, pasislėpę sandėliuke.

— Kaip atrodė tas žmogus? Jūs jį matėte? — klausinėjo Feratas.

— Ne, mes tik girdėjome jo balsą.

— Tai gaila! Na, nieko. Svarbiausia — jis pametė jūsų pėdsakus. Bet pagaliau, jei kas ir įtartų, kad jūs slepiatės mano namuose, niekas iš vietinių gyventojų

jūsų neįskųs. Rovinjoje visi nori, kad jūs išsigelbėtumėt.

— Nesistebiu,— atsakė grafas.— Šiose provincijose geri, sąžiningi žmonės. Bet užtat Austrijos vyriausybė padarys viską, kad mus sugautų.

— Jūs galit taip labai nesijaudinti, nes beveik visi galvoja, kad spėjote persikelti į kitą jūros krantą, į Italiją.

— Viešpatie, padaryk, kad taip būtų! — sušnabždėjo Marija, lyg maldai sudėjus rankas.

— Taip ir bus, brangus mano vaike,— tarė grafas, ir jo balse skambėjo gilus tikėjimas.— Taip ir bus, su dievo pagalba.

— Ir su mano taip pat, ponas grafe,— tarė Feratas.— O kol kas eisiu prie savo kasdieninių darbų. Kaimynai įpratę matyti, kaip aš su Liuidžiu ant kranto taisau tinklus arba tvarkau laivą, ir šiandien niekas neturi pasikeisti. Be to, reikia žvilgterti į dangų,— labai svarbu, koks bus oras. Jūs gi jokiu būdu neikit iš kambario. Kad kam nors nekiltų įtarimas, galima atidaryti langą,— štai tą, jis eina į daržą. Bet patys nesirodykit ir būkit kambario gilumoje. Po poros valandų aš grįšiu.

Ir Andrea su Liuidžiu išėjo į pakrantę, o Marija pradėjo tvarkytis namuose, stengdamasi nenutolti nuo durų.

Paplūdimyje vaikštinėjo keli žvejai. Andrea sumanė su jais pašnekučiuoti, prieš pradėdamas tiesti tinklus ant smėlio.

— Rytų vėjas stipréja...— pasakė vienas žvejys.

— Taip, jis neblogai nuvalė dangų po vakarykštės audros,— pritarė Andrea.

— Bet į vakarą brizas, matysi, vėl atsigaus, o jei dar pakils bora,— lauk vėtros,— pridūrė kitas žvejys.

— Nieko! Vėjas pučia iš sausumos, o tarp uolų jūra nebūna pikta.

— Dar pamatysim, kas bus ligi vakaro.

— Ar leisies nakčiai į jūrą, Andrea?

— Jei tik oras nepasikeis.

— O kaip su draudimu?

— Draudžiama tik dideliems laivams, o ne žvejų laiveliams, mes juk neplaukiame toli nuo kranto.

— Ir gerai! Iš pietų eina tunų būriai, reiktų greičiau nuleisti tinklus.

— Dar spėsime.

— Kas žino!

— Sakau, kad laiko dar yra. Jei plauksiu naktį, tai į Orseros ar Parenco pusę bonitų.

— Na, žinokis! Mes visi leisime tinklus uolų papėdėje.

— Kaip norit.

Andrea ir Liuidžis atitempė iš priestato tinklus ir ištiesė juos krante džiovinti prieš saulę. Po poros valandų žvejys nuėjo namo, liepęs sūnui paruošti žeberklus apsvaiginti bonitams — tunų šeimos žuviai, kurios mėsa tamsiai raudonos spalvos.

Namie Andrea kiek laiko pastovėjo ant slenksčio ir, išrūkęs pypkę, įėjo į kambarį pas grafą Šandorą ir Batorą.

Marija, kaip ir pirma, triūsė namie.

— Ponas grafe,— tarė žvejys,— vėjas pučia nuo sausumos, ir nemanau, kad naktį galėtų kilti audra. Geriausiai būtų, kad plauktumėm visi trys mano laivu, tada niekas nesužinos apie jūsų pabėgimą. Jei sutinkat, iškeliausim šiandien vakare apie dešimtą valandą.

Tada jūs takeliu tarp uolų nueisit į pakrantę, niekas jūsų nepamatys. Mano laivelis jus nuneš ligi „balanselės", ir mes tuojau pat išplauksime į jūrą, nesukėlę įtarimų, nes visi žino, kad šią naktį aš ruošiausi žvejoti. Jei vėjas sustiprės, mes plauksime pakraščiu ir jūs galėsit išlipti už Kataros įlankos, kitoje sienos pusėje.

— O jei vėjas bus silpnas? — paklausė grafas.— Ką tada galvojate daryti?

— Tada pasuksim į atvirą jūrą ir, ją perplaukę, išlipsite prie Riminio arba Po upės žiotyse.

— Ir jūsų laivas ištvers tokią kelionę? — paklausė Batoras.

— Laivas geras, su deniu. Jis neapvils. Mudviem su Liuidžiu teko juo plaukioti įvairiu oru. Be to, ir reikalas toks, kad be rizikos negalima. . .

— Mes, žinoma, pasiryžę bet kam. Juk nuo to priklauso mūsų gyvybė. Bet jūs, drauguži, neturite dėl mūsų rizikuoti.

— Tai jau mano reikalas, ponas grafe, o, be to, aš tik vykdau savo pareigą.

— Pareigą?

— Taip!

Ir žvejys papasakojo, kaip dėl nelaimingo atsitikimo jis turėjo išsikelti iš Santa Mancos ir Korsikos. Dabar gi jam pasitaikė proga geru darbu išpirkti savo kaltę.

— Jūs sąžiningas ir drąsus žmogus! — sušuko jo pasakojimo sujaudintas grafas.— Bet ar plauksime į Kataros užutekį, ar į Italijos krantą, jums teks ilgokai užtrukti, ir Rovinjos gyventojams gali kilti įtarimų. Mus pristatysite į nepavojingą vietą, bet kad tik jūsų nesuimtų, kai grįšite. . .

— Nesirūpinkit, ponas grafe. Didelių žūklių metu man tenka po penkias ar net šešias paras negrįžti namo... Jau pasakiau, čia mano reikalas. Mes padarysime taip, kaip reikia padaryti!

Nebuvo prasmės ilgiau ginčytis. Žvejo planas atrodė gerai apgalvotas ir lengvai įvykdomas, žinoma, jeigu, kaip jis tikėjosi, nepabiurs oras. Pavojingas buvo tik pats išplaukimo momentas. Bet ligi dešimtos valandos visai sutems, naktys dabar be mėnulio, ir tikriausiai į vakarą pakils rūkas, kuris paprastai išsklysta jūroje, bet laikosi krante. Tokiu metu retai ką sutiksi tuščiame krante, gal tik atsitiktinai praeis koks sargybinis, ieškodamas kontrabandininkų. O visi kiti žvejai, Andrea žinojo, išplauks į jūrą statyti tinklų tarp uolų už dviejų — trijų mylių žemiau Rovinjos. Jeigu jie ir pastebės laivą, nors tuo tenka labai abejoti, jis jau bus toli jūroje su dviem bėgliais, pasislėpusiais po deniu.

— Kiek mylių tiesiu keliu nuo Rovinjos ligi artimiausio taško Italijos krante? — paklausė Batoras.

— Apie penkiasdešimt.

— Kiek mums reikės laiko ten nusikasti?

— Kai toks palankus vėjas, kaip šiandien, plauksim apie dvylika valandų. Dar vienas dalykas — jūs neturit pinigų, o jie būtinai jums reikalingi. Apsijuoskit šiuo diržu, jame yra trys šimtai florinų.

— Bet, mielas drauge...— dar mėgino prieštarauti grafas.

— Vėliau man juos grąžinsit, kai būsit saugūs. Na, o dabar laukit manęs!

Susitaręs dėl visko, Andrea išėjo ir vėl ėmėsi savo įprastų darbų, čia dirbo pakrantėje, čia prie namų. Liuidžis paslapčiom nugabeno į laivą maisto kelioms

dienoms, suvyniojęs į atsarginę burę, kad neatkreiptų dėmesio. Atrodė, niekam nekils įtarimų ir niekas nesutrukdys žvejo planų. Dėl visa ko Andrea nutarė ligi vakaro nebeužeiti pas savo svečius. Šandoras su Batoru sėdėjo, pasislėpę kambarėlio gilumoje, o langas ištisą dieną buvo atdaras. Žvejys pažadėjo juos įspėti, kai bus laikas eiti į pajūrį.

Kelis kartus tą dieną pas Feratą buvo užėję kaimynai pakalbėti apie žvejybą bei tunų būrius, pasirodžiusius prie Istrijos krantų. Andrea pakviesdavo juos į didįjį kambarį ir, vietos papročiu, pavaišindavo stikleliu vyno.

Taip prabėgo didesnė dienos pusė. Kaimynai ateidavo, išeidavo, tarėsi įvairiais reikalais. Keletą kartų buvo užsiminta, kad pabėgo kaliniai. Kiti net pasakojo, kad juos jau pagavo netoli Kvarnero kanalo, rytinėje Istrijos dalyje, tačiau šie gandai greit buvo paneigti. Taigi kol kas viskas ėjo gerai.

Netenka abejoti, kad pajūrį stropiai sekė ir pasienio sargyba, ir policija, ir žandarai. Tačiau sutemus nebus sunku išvengti sargybos. Išplaukti į jūrą buvo draudžiama, kaip jau sakyta, tik tolimojo plaukiojimo garlaiviams bei kabotažiniams laivams, atplaukusiems iš Viduržemio jūros, bet ne pajūrio žvejų laiveliams, todėl neturėjo atrodyti įtartina, kad ruošiama išplaukti ir „balanselė".

Andrea Feratas buvo viską apsvarstęs, tik, žinoma, negalėjo numatyti dar vieno vizito. Iš pradžių žvejys tiktai nustebo, bet nė kiek nesusijaudino, ir, tik neprašytam svečiui išėjus, jis suprato, koks pavojus jo laukia.

Atėjo vakaras. Išmušė aštuntą valandą, ir Marija jau buvo padengusi stalą didžiajame kambaryje, kai

kažkas du kartus pabeldė į duris. Andrea tuojau pat atidarė ir nustebęs pamatė ispaną Karpeną.

Karpena buvo kilęs iš Amatatės miestelio Malagos provincijoje. Jam teko iš ten bėgti, kaip kadaise Andreai iš Korsikos, bet tikriausiai dėl kažkokių tamsių darbelių, ir jis apsigyveno Istrijoje. Čia Karpena pradėjo dirbti druskos verslovėse vakariniame krante ir vežiojo druską į žemyno gilumą. Tai labai sunkus, nedėkingas darbas, iš kurio vos tegalima pramisti.

Karpena buvo kokių dvidešimt penkerių metų žaliūkas, neaukšto ūgio, bet plačių pečių, didele galva ir šiurkščiais garbanotais juodais plaukais. Grubūs veido bruožai darė jį panašų į buldogą, o tokia išraiška (ar žmogaus, ar šuns) nekelia pasitikėjimo.

Žmonės jo nemėgo už niūrumą, už piktą, kerštingą ir pavydų būdą. Niekas tikrai nežinojo, kodėl jis turėjo išsikelti iš tėvynės. Jis nuolat ginčydavosi su darbo draugais, ieškodavo kliaučių ir tuoj kibdavo muštis. todėl ir susidarė nelabai kokį vardą apylinkėj. Visi jo privengdavo.

Pats Karpena, atvirkščiai, buvo apie save labai geros nuomonės, dėl to stengėsi — dar pamatysim kodėl — suartėti su Andrea Feratu. Tačiau žvejys iš pat pradžių žiūrėjo į jį nedraugiškai. Kodėl — sužinosime iš tolesnio pokalbio, kurio metu ispanas atskleis savo ketinimus.

Karpena norėjo tiesiog įeiti į kambarį, bet žvejys sustabdė jį, klausdamas:

— Ko jums čia reikia?

— Ėjau pro šalį, matau — šviesa lange, sakau, užeisiu.

— Ko?

— Šiaip sau, į svečius.

— O jūs puikiai žinot, kad man nepatinka, kai jūs užeinate pas mane į svečius!

— Žinau, bet manau, kad šiandien jūs kitaip kalbėsit.

Andrea nesuprato ir negalėjo įspėti, ką reiškia tie paslaptingi žodžiai, ir vis dėlto jis nejučiomis krūptelėjo. Karpena tai pastebėjo.

Ispanas įėjo ir uždarė duris.

— Mums reikia pasikalbėti.

— Nėra mums apie ką kalbėtis!

— Mums reikia pasikalbėti,— pakartojo ispanas, nuleisdamas balsą,— pasikalbėti akis į akį.

— Na gerai, įeikit.— Ir žvejys, kuris tą dieną turėjo savų priežasčių priimti kiekvieną, kas tik ateitų, nusivedė jį į gretimą kambarį.

Tai buvo žvejo miegamasis. Tik plona pertvara skyrė jį nuo kambario, kur slėpėsi bėgliai. Miegamojo langai ėjo į gatvę, kito kambario — į daržą.

— Na, ką pasakysit? — paklausė žvejys.

— Kaimyne, aš dar kartą prašau, būkit man draugas.

— Kam jums mano draugystė?

— Jūs gi žinot: dėl dukters.

— Užteks apie tai!

— Išklausykit mane. Aš seniai myliu Mariją ir noriu ją vesti.

Štai ko siekė Karpena. Jau keli mėnesiai jis įkyriai meilinosi Marijai. Suprantama, jį skatino ne tiek meilė, kiek nauda. Palyginti su kitais žvejais Feratas gyveno gerai, o ispanui, neturinčiam nė skatiko, jis atrodė turtuolis. Visai suprantama, kodėl Karpena sugalvojo tapti jo žentu, bet taip pat suprantama, kodėl Andrea kiek-

vieną kartą griežčiausiai atsakydavo,— ispanas jam labai nepatiko.

— Karpena,— šaltai tarė Feratas,— jūs jau kalbėjot su mano dukterim. Ir ji pasakė: ne! Jūs kalbėjot ir su manim, aš irgi pasakiau: ne! Dabar, kai jūs vėl šnekate tą patį, paskutinį kartą sakau: ne ir ne!

Ispano veidas iš pasiutimo persikreipė, jis išsišiepė ir su neapykanta pažiūrėjo į žvejį. Bet kambaryje buvo tamsu, ir Andrea negalėjo matyti tos piktos grimasos.

— Tai paskutinis jūsų žodis?

— Taip, jei daugiau nebeateisite. Bet jei jūs vėl pradėsite apie tai kalbėti, sulauksit tokio pat atsakymo.

— Aš ateisiu vėl, nes esu įsitikinęs, kad Marija pati atsiųs mane pas jus.

— Kas? Marija? Lyg nežinotumėt, kaip ji žiūri į jus!

— O kas bus, jei jos jausmai pasikeis, kai tik aš su ja pasikalbėsiu?

— Jūs?! Pakalbėsit su ja?

— Taip, Feratai, man reikia jai šį tą pasakyti.

— Kada gi?

— Tuojau! Šią minutę! Girdite? Man būtinai reikia su ja pakalbėti!

— Jums nėra apie ką su ja kalbėti! Aš jums atsakau jos vardu!

— Ak šitaip! — sušuko Karpena.— Jūs dar pasigailėsit!

— Tu man grasini?

— Saugokis, aš tau atkeršysiu!

— Na ką gi, keršyk, jei gali ir jei drįsti! Aš nebijau tavo grasinimų, pats žinai. O dabar nešdinkis! Kitaip tave išmesiu lauk! — šūkterėjo nebesusivaldęs Andrea.

Siaubingas pasidarė ispanas. Akys jam pasruvo krauju. Rodės, dar akimirka — ir jis puls Andreą. Bet jis susivaldė ir, trenkęs durimis, išbėgo į didįjį kambarį, o paskui — į gatvę, nebetaręs nė žodžio.

Gretimo kambario durys tuoj pat atsidarė ir ant slenksčio pasirodė grafas Šandoras, girdėjęs kiekvieną jų pokalbio žodį. Jis pribėgo prie Andreos ir tyliai tarė:

— Jis mus įskundė žandarams, jis mus pažįsta. Matė, kaip išlipome į Lemo kanalo krantą, ir greičiausiai sekė mus ligi pat Rovinjos. Matyt, jis suuodė, kad mus paslėpėte. Mums reikia nedelsiant bėgti, kitaip — mes žuvę, o kartu ir jūs!

DEVINTASIS SKYRIUS

PASKUTINĖ PASTANGA LEMIAMOJE KOVOJE

Andrea tylėjo. Jam nebuvo ką atsakyti. Korsikietiškas jo kraujas virė. Šią akimirką jis pamiršo net bėglius, dėl kurių tiek rizikavo. Prieš akis jam vis stovėjo tik Karpena.

— Niekšas! Niekšas! — murmėjo Feratas.— Jis viską žino, mes jo rankose. Kaip aš neatspėjau!

Šandoras ir Batoras su nerimu žiūrėjo į žvejį. Ką jis pasakys? Kaip nuspręs? Negalima gaišti laiko apmąstymams. Tikriausiai ispanas jau pranešė policijai.

— Štai kaip, grafe,— pagaliau tarė Feratas,— žandarai čia atlėks bematant. Taip, aišku, niekšas arba žinojo, arba įtarė, kad jūs slepiatės mano namuose. Jis atėjo čia derėtis! Jis norėjo gauti mano dukterį, kaip užmokestį už tylėjimą. Ir dabar jis, keršydamas man,

pražudys jus! Jei ateis policija, jums nėra kur pasislėpti, jus tuoj pat sugaus. Reikia nedelsiant bėgti.

— Tiesą sakot, Feratai,— tarė grafas,— bet, prieš išsiskiriant, leiskit man padėkoti už visa, ką jūs mums padarėt ir norėjot padaryti.

— Ką norėjau, tą ir padarysiu,— ryžtingai pasakė Andrea.

— Mes negalim priimti jūsų pagalbos,— prieštaravo Batoras.

— Taip, mes atsisakom,— palaikė jį grafas.— Jau ir taip jūs labai rizikuojat. Jei mus atras čia, jūsų laukia katorga! Mes nenorim, kad sielvartas ir skurdas prislėgtų jūsų šeimą. Bėkim, Ištvanai, bet bėkim vieni.

Rankos mostu Andrea juos sustabdė.

— Kur jūs eisit? Po visą kraštą slankioja patruliai. Policija ir žandarai dieną ir naktį jodinėja aplink. Pakrantėje jūs nerasit saugios vietelės, kad galėtumėt išplaukti. Sienos jūs nepasieksit: ant visų takelių sargyba. Be manęs jūs žūsit!

— Klausykite tėvo,— tarė Marija,— eikit su juo, kad ir kas atsitiktų, jis atliks savo pareigą.

— Teisingai, dukrele,— atsakė Feratas,— tu gerai pasakei, tai mano pareiga. Liuidžis jau laukia mūsų prie valtelės. Naktis labai tamsi. Jie nespės nė apsidairyti, ir mes būsim jūroje. Apkabink mane, Marija, sudie! Greičiau paskui mane!

Bet Šandoras ir Batoras nepasidavė. Jie negalėjo priimti tokios aukos. Reikia bėgti, nedelsiant reikia bėgti, reikia gelbėti žvejį nuo tokio pavojaus. Bet bėgti vieniems, be Ferato.

— Eime! — šūktelėjo Šandoras Batorui. Mes turime patys už save atsakyti!

Jis puolė prie lango, ketindamas bėgti per daržą ir pasislėpti arba pakrantėje, arba šalies gilumoje, bet tuo metu į kambarį įpuolė uždusęs Liuidžis.

— Policija! — riktelėjo jis.

— Sudie! — sušuko grafas ir iššoko pro langą, o paskui jį Batoras.

Tą akimirką į didįjį kambarį įsiveržė policijos būrys. Jį atvedė Karpena.

— Niekše! — sušuko jam Andrea.

— Štai mano atsakymas, kaltink save! — šūktelėjo ispanas.

Pagriebę ir surišę žvejį, policininkai tuoj išsklydo po visus namus. Pamatę į daržą atvirą langą, jie suprato, kur dingo bėgliai. Policininkai puolė paskui.

Grafas Šandoras ir Batoras spėjo nubėgti tik ligi tvoros, už kurios tekėjo upelis. Vienu šuoliu grafas peršoko tvorą ir atsigręžė padėti Batorui ją perlipti, tik staiga maždaug už penkiasdešimties žingsnių pradrioksėjo šūviai.

Kulka pataikė Batorui į petį, žaizda nebuvo pavojinga, bet jis nebepavaldė rankos. Nors draugas jam visaip stengėsi padėti, sužeistasis jokiu būdu negalėjo perlipti per tvorą.

— Bėk, Matijau! — šaukė jis.— Bėk!

— Ne, Ištvanai! Jei mirti, tai drauge! — Ir Šandoras abiem rankom apglėbė Batorą, paskutinį kartą mėgindamas jį perkelti.

— Bėk, Matijau! Tu privalai gyventi, kad nubaustum išdavikus.

Tie žodžiai praskambėjo kaip įsakymas. Taip, jis, Šandoras, turi gyventi, kad galėtų nubausti nusikaltėlius ir atsiteisti su jais už visus tris! Nėra daugiau grafo Šandoro, vengrų magnato, nėra Triesto sąmokslininko,

nėra Zatmaro ir Batoro draugo — yra tik teisingumo vykdytojas.

Tuo laiku policininkai pribėgo ligi tvoros ir puolė sužeistą Batorą. Dar sekundė, ir grafas būtų atsidūręs jų rankose.

— Sudie, Ištvanai! Sudie! — šūktelėjo grafas Šandoras. Jis sukaupė visas jėgas, peršoko upelį ir dingo tamsoje.

Jam iš paskos driokstelėjo penki ar šeši šautuvų šūviai, bet kulkos nepasiekė bėglio, kuris, šokęs į šalį, ėmė bėgti pajūrio link.

Policininkai puolė paskui bėglį, bet patamsyje jis greit dingo jiems iš akių. Bijodami netekti aukos, jie išsiskirstė į visas puses, norėdami atkirsti grafui kelią ir į miestą, ir į šalies gilumą, ir į iškyšulį, užstojantį išėjimą iš užutekio. Į pagalbą policijai atskubėjo žandarų būrys ir užėmė tokią poziciją, kad bėgliui teliko vienas kelias — į jūrą. Tačiau ką gi jis veiks krante tarp rifų? Gaus laivelį ir leisis į atvirą jūrą? Bet nespės: kulkos pavys jį dar neišplaukus. Tačiau į rytus bėgti negalima, tą Šandoras gerai suprato. Policininkų šūviai ir žandarų riksmai artėjo ir rodė, kad kelias atgal atkirstas. Vadinasi, galima bėgti tik prie jūros. Ten laukė tikra mirtis, bet geriau žūti bangose, negu laukti mirties egzekucijos aikštėje Pizino tvirtovės kieme.

Štai grafas jau ant kranto. Keli šuoliai, ir jis prie pat vandens, kur pirmosios nedidelės bangelės skalauja pakrantę. Jis jautė, kad žandarai tiesiog lipa jam ant kulnų, kulkos švilpia aplink galvą.

Kaip ir visoje Istrijos pakrantėje, jūra čia tuoj už seklumos pilna uolų nuolaužų ir aštrių akmenų. Tarp uolų, lomelėse, susikaupęs vanduo, vietomis ten gilu — net kelios pėdos, vietomis vos apsemia kulkšnis.

Grafas Šandoras puolė prie tų akmenų. Kito kelio nebuvo. Nors jis žinojo, kad bėga į tikrą pražūtį, vis dėlto bėgo priekin.

Šokinėdamas nuo akmens ant akmens, peršokdamas gilias duobes, jis vis labiau artėjo prie atviros jūros. Bet dabar jis buvo geriau matomas šviesiame dangaus fone. Garsiai šaukdami, policininkai puolė paskui jį.

Bet grafas Šandoras tvirtai nusprendė, kad gyvas jiems į rankas nepasiduos. Jūra jiems išmes tik lavoną!

Kojos sprūdo nuo slidžių gličiais dumbliais apžėlusių akmenų. Šokinėdamas tamsoje per duobes, Šandoras galėjo parkristi kiekvieną akimirką. Tos varginančios gaudynės truko maždaug dešimt minučių. Policininkai niekaip negalėjo grafo pavyti, bet akmenys tuoj turėjo baigtis, o priešakyje — jūra.

Ir štai grafas ant paskutinio akmens. Toliau bėgti nebėra kur. Du ar trys policininkai jau visai arti, gal per dešimt žingsnių, kiti kiek atsilikę.

Grafas Šandoras išsitiesė, garsiai šūktelėjo, siųsdamas dangui paskutinį sudie, ir puolė į vandenį. Tą pačią akimirką prapliupo salvė.

Pribėgę ligi paskutiniųjų akmenų, policininkai pamatė tik bėglio galvą lyg juodą tašką atviroje jūroje.

Pasigirdo dar viena salvė, ir jūra suputojo aplink Šandorą. Matyt, viena ar dvi kulkos pataikė į taikinį — galva pranyko ir nebepasirodė.

Žandarai ir policininkai išbuvo pakrantėje ligi pat aušros, veltui apžiūrinėdami paplūdimį bei pakrantės akmenis visu pajūriu nuo šiaurės rago ligi Rovinjos forto. Veltui. Jie nerado jokių pėdsakų, matyt, grafui nepavyko iškopti į krantą. Taigi arba jis buvo nušautas, arba prigėrė.

Tačiau, nors ir be galo stropiai ieškojo policininkai, skenduolio nei pakrantėje, nei jūroje per dvi lje nuo kranto taip ir nerado. Vėjas pūtė nuo sausumos, be to, čia tekėjo pietvakarių srovė ir, matyt, nunešė skenduolį į jūrų platybes.

Taip madjarų didikas grafas Šandoras rado sau kapą Adrijos jūros bangose.

Kruopščių kruopščiausiai viską ištyrusi, Austrijos vyriausybė tą grafo Šandoro žuvimo versiją priėmė kaip labiausiai įtikimą.

Dabar jau niekas netrukdė įvykdyti bausmės dviem nuteistiesiems. Ištvanas Batoras, kaip žinome, buvo policijos suimtas ir tą pačią naktį, sargybos lydimas, pristatytas į Pizino tvirtovę ir vėl uždarytas į vieną kamerą su Ladislavu Zatmaru. Kartu pabūti jie galėjo tik kelias valandas.

Bausmę įvykdyti buvo paskirta kitą dieną — birželio trisdešimtąją.

Prieš mirtį Ištvanas Batoras, žinoma, labai norėjo paskutinį kartą pamatyti žmoną ir sūnų, o Ladislavas Zatmaras — apkabinti savo ištikimą tarną. Valdžia leido artimiesiems atvažiuoti į Pizino tvirtovę. Tačiau pasimatyti su pasmerktaisiais jiems neteko.

Ponia Batori su mažu sūneliu buvo išvažiavus iš Triesto, kartu su jais važiavo ir išleistas iš kalėjimo Borikas. Sąmokslininkai buvo suimti slapta, ir ponia Batori su Boriku, nežinodami, kur uždaryti artimieji, ieškojo jų po visą Vengriją ir net Austrijoje. O kai buvo paskelbtas teismo nuosprendis, jų pačių nerado taip greitai ir jiems nepranešė.

Ištvanas Batoras negavo paskutinio nuraminimo — pamatyti žmoną ir sūnų. Negalėjo jiems pasakyti, kas

išdavikai, kuriems dabar, kai žuvo Šandoras, nebuvo ko bijoti bausmės!

Penktą valandą vakaro Ištvanas Batoras ir Ladislavas Zatmaras buvo sušaudyti Pizino tvirtovės kieme. Jie vyriškai sutiko mirtį, kaip kovotojai, paaukoję gyvybę už tėvynės išlaisvinimą.

Dabar Silas Torontalis ir Sarkanis galėjo jaustis saugūs. Apie jų išdavimą žinojo tik jie patys ir Triesto gubernatorius. Už išdavimą jie gavo pusę grafo Šandoro turto. Kita pusė, ypatingos malonės dėka, buvo palikta mažametei grafo dukteriai, ir šį turtą ji turėjo gauti, sulaukus aštuoniolikos metų.

Tokiu būdu Silas Torontalis ir Sarkanis, žmonės nepažinę jokių sąžinės priekaištų, galėjo ramiai naudotis turtu, įgytu už biaurią išdavystę.

Galėjo būti ramus ir trečiasis išdavikas — ispanas Karpena, gavęs už įdavimą žadėtus penkis tūkstančius florinų. Apie niekšišką bankininko ir jo bendro poelgį niekas nežinojo, todėl jie, kaip ir visi sąžiningi žmonės, galėjo laikyti aukštai iškėlę galvas ir gyventi Trieste. Tačiau Karpena, nuo kurio visi su pasidygėjimu nusigręžė, turėjo išvažiuoti iš Rovinjos. Žinoma, jis dėl to ne per daug jaudinosi. Jam dabar nebuvo ko bijotis, nes Andrea Feratas negali keršyti!

Iš tikrųjų žvejys buvo įmestas į kalėjimą ir už pagalbos suteikimą bėgliams nuteistas katorgai ligi gyvos galvos. Marija su broliu liko vieni ištuštėjusiuose namuose. Niekad jau negrįš jų tėvas... Prieš akis vargas ir skurdas...

Ir dėl visko kalti trys niekšai, kurie vien tik dėl pasipelnymo, nejausdami net neapykantos savo aukoms (išskyrus, gal būt, Karpeną), leidosi į patį šlykščiausią

nusikaltimą — vienas norėdamas pataisyti piniginius reikalus, o kiti du — praturtėti.

Nejaugi išdavikai nesulauks atpildo čia, žemėje, kur dievo teismas ne visada baudžia kaltuosius? Nejaugi taip ir liks neatkeršyta už trijų patriotų — grafo Šandoro, grafo Zatmaro ir Ištvano Batoro — mirtį, nejaugi niekas nenubaus niekšų už didvyrišką ir sąžiningą žvejį Andreą Feratą?

Ateitis parodys.

ANTROJI DALIS

PIRMASIS SKYRIUS

PESKADAS IR MATIFU

Penkiolikai metų praslinkus nuo tų įvykių, kuriais baigėsi šios istorijos prologas, 1882 metų gegužės 24 dieną Ragūzoje, viename svarbiausių Dalmatijos miestų, buvo šventė.

Dalmatija — tai siauras žemės ruoželis tarp Dinarų Alpių šiaurės atšakos, Hercogovinos ir Adrijos jūros. Gyventojų skaičius neviršija penkių šimtų tūkstančių žmonių, o ir tiems gana ankšta.

Šauni tauta dalmatai! Jie neišlepę, nes žemė nepasižymi derlingumu, visada laikosi išdidžiai, nepaisant daugybės politinių neramumų jų krašte; jie nekeliaklupsčiauja prieš Austriją, prie kurios jų kraštas buvo prijungtas 1815 metais Kampo-Formijos sutartimi; be to, jie labai sąžiningi, ne veltui, pono Irijarto žodžiais, tas kraštas pramintas „šalimi, kur durys be užraktų".

Dalmatiją sudaro keturios provincijos: Zaros, Spalato, Kataros ir Ragūzos. Provincijos dar dalomos į apskritis. Vienos provincijos sostinė — miestas Zara — yra generalgubernatoriaus rezidencija. Zaroje posėdžiauja seimas, kai kurie jo nariai yra taip pat ir Vienos aukščiausiosios palatos nariai.

XVI amžiuje uskokai, serbų pabėgėliai, kariavo su musulmonais, kaip ir su krikščionimis, su sultonu, kaip

ir su Venecijos respublika, ir sėjo siaubą visoje Adrijos jūroje. Bet dabar buvo kiti laikai. Uskokai išnyko, ir jų pėdsakus galima užtikti tik Karnijolėje. Adrijos jūroje dabar tiek pat saugu, kiek ir kiekvienoje kitoje poetiškos ir puikios Viduržemio jūros dalyje.

Ragūza, tikriau sakant, maža Ragūzos valstybėlė, ilgą laiką buvo respublika, o respublika ji buvo tapusi net anksčiau, kaip Venecija, tai yra IX amžiuje. Tik 1808 metais Napoleonas išleido įsaką, kuriuo po metų Ragūza turėjo susijungti su Ilirijos karalyste į hercogiją, o jos valdytoju buvo paskirtas maršalas Marmonas. Ragūzos pirkliai turėjo šventojo sosto leidimą prekiauti su netikėliais. Ši monopolija teikia Ragūzai išimtinę padėtį tarp kitų smulkių Pietų Europos respublikų. Tačiau ji turėjo ir kilnesnių nuopelnų: jos mokslininkai, jos literatūra, nepriekaištingas jos dailininkų skonis ją išgarsino, ir Ragūza buvo imta vadinti slavų Atėnais.

Tačiau sėkmingai jūrų prekybai būtinai reikalingas patogus ir gilus uostas, kur galėtų įplaukti didelio tonažo garlaiviai. O tokio uosto Ragūza neturėjo. Tenykštė prieplauka siaura, prisėta povandeninių uolų, ir čia gali sustoti tik smulkūs kabotažiniai laivai ir žvejų barkos.

Užtai apie pusmylį šiauriau, vienoje nedidelėje Ombla Fiumeros užutekio įlankoje, pati gamta buvo sukūrusi puikų uostą, tinkamą pačiai gyviausiai prekybai. Tas uostas — Gravoza — bene geriausias visame Dalmatijos pajūryje. Čia pakankamai gilu net kariniams laivams, čia užtektinai vietos ir dokams, ir laivų statykloms, kur galima statyti ir remontuoti laivus, pagaliau čia gali įplaukti net didieji garlaiviai, neseniai pasirodę visose pasaulio jūrose.

Kelias tarp Ragūzos ir Gravozos mūsų aprašomais laikais atrodė panašus į bulvarą, apsodintą medžiais; iš abiejų pusių stovėjo puikios vilos; čia išeidavo pasivaikščioti Ragūzos gyventojai, kurių tuo metu buvo penkiolika—septyniolika tūkstančių.

Tą šventės dieną apie ketvirtą valandą po pietų ragūziečiai, naudodamiesi nuostabiu pavasario oru, būriais traukė į Gravozą.

Tame priemiestyje — juk Gravoza yra taip arti miesto vartų, kad ją galima vadinti priemiesčiu — buvo vietinė šventė su įvairiausiais žaidimais, balaganais, muzika ir šokiais po atviru dangumi, su išdaigininkais, akrobatais ir ekvilibristais, kurie savo dainomis, pagyromis ir būgnų tratėjimu skardeno visas miesto gatves ligi pat prieplaukos.

Svetimšalis čia puikiai galėtų susipažinti su įvairiais slavų rasės tipais, tarp kurių maišėsi daugybė čigonų. Į šventę buvo suplūdę ne tik tie klajokliai, tikėdamiesi naudos iš mugėn suplaukusios minios, bet buvo privažiavę valstiečių ir kalniečių pasilinksminti kartu su visais.

Čia klegėjo daugybė moterų — iš miesto, iš kaimo, žvejų žmonos nuo jūros pakrantės. Kai kurių drabužiai buvo pasiūti pagal paskutinę Vakarų Europos madą. Kitos buvo apsitaisiusios kaimiškais drabužiais, iš kiekvienos apylinkės vis truputį kitokiais. Balti marškiniai su siuvinėtomis rankovėmis ir krūtinėle, margaspalviai berankoviai, dirželiai su sidabrinėmis sagtelėmis — tai buvo tikra mozaika, kur spalvos raibuliavo lyg persiškame kilime. Ant kasų su įvairiaspalviais kaspinėliais puikavo balti kykai, vadinami „okronga", su vualiu užpakalyje kaip rytiečių turbano „puskula"; kojinės

buvo parištos šiaudinėmis juostelėmis. O kur dar visokiausi blizgučiai: apyrankės, karoliai, sidabrinės monetos, tūkstančiais būdu pritaikytos puošti kaklui, rankoms, krūtinei ir talijai! Valstiečiai mėgsta tokius niekniekius kaip ir įvairiausius išsiuvinėjimus ant apykaklių ir rankovių.

Visi tie originalūs drabužiai labai tiko vietiniams gyventojams, net uosto darbininkai grakščiai su jais atrodė. Bet ypač išsiskyrė komisionieriai, privilegijuota korporacija; jų drabužiai ypatingai traukė akį. Jų išvaizda visai rytietiška: tiurbanai, berankoviai, platūs diržai, turkiški šarovarai ir šlepetės. Jie puikiai būtų atrodę net ir Galatos krantinėje ar Topchanos aikštėje Konstantinopolio mieste.

Per patį šventės įkarštį balaganai krantinėje ir aikštėje buvo sausakimši. Be įvairių pasilinksminimų, minias smalsuolių traukė dar vienas papildomas „atrakcionas": turėjo būti nuleistas į vandenį naujas trabakolas. Tokie laivai plaukioja tiktai Adrijos jūroje, jie turi du stiebus ir dvi trapecijos pavidalo bures, pririštas prie rėjų viršutiniu ir apatiniu liktrosu.

Nuleidimas buvo paskirtas šeštą valandą vakaro. Nuo trabakolo korpuso jau buvo nuimtos atramos, ir tik reikėjo ištraukti kaištį, kad laivas nuslystų į vandenį.

Belaukdami to įvykio, klounai, akrobatai ir klajokliai muzikantai lenktyniaudami rodė savo miklumą ir talentus malonumų ištroškusiems žiūrovams.

Ypatingai daug žmonių spietėsi aplink muzikantus: daugiausia uždirbo tie, kurie skambino giuzla. Gerkliniais balsais jie dainavo jų tėvynėje mėgiamas dainas ir patys sau pritarė tais nepaprastais instrumentais. Vertėjo sustoti ir pasiklausyti jų dainų.

Giuzla tai instrumentas, kurio stygos įtemptos ant labai ilgo grifo; tie gatvių virtuozai per jas braukia visai paprastu smičiumi.

Melodija po melodijos liejosi iš jų krūtinių, o jie mokėjo sugalvoti vis naujų ir naujų.

Vienas dainininkas — tvirtas geltonveidis ir juodaplaukis vyras — tarp kelių laikė instrumentą, panašų į sulysusią violončelę, ir stengėsi poza ir gestais išreikšti dainelės turinį, kurios prasmę galima taip pasakyti:

Saugokis, kada linksmai
Ims dainuoti tau Zingara,
Nestovėk šalia ramiai,
Pažiūrėk, kaip nuostabiai
Keri
Juodbruvė Zingara.

Jei akių žvitrių liepsnas
Slepia jai blakstienų šydas,
Jei nemato ji tavęs,
Jos dainos gali klausytis.

Saugokis, kada linksmai
Ims dainuoti tau Zingara,
Nestovėk šalia ramiai,
Pažiūrėk, kaip nuostabiai
Keri
Juodbruvė Zingara.

Padainavęs pirmąjį kupletą, dainininkas paėmė medinį dubenėlį ir apėjo klausytojus, tikėdamasis surinkti kelis variokus. Bet rinkliava, matyt, buvo menka, nes dainininkas vėl atsisėdo į tą pačią vietą ir pamėgino sujaudinti klausytojus antru dainos kupletu.

Bet jei tik pažvelgs švelniai,
Širdį tau pavergt mokės ji,
Pakerėtas amžinai,
Nuo jos meilės nepabėgsi.

Saugokis, kada linksmai
Ims dainuoti tau Zingara,
Nestovėk šalia ramiai,
Pažiūrėk, kaip nuostabiai
Keri
Juodbruvė Zingara.

Vienas pagyvenęs vyras, maždaug penkiasdešimt— penkiasdešimt penkerių metų, klausėsi čigono kaip ir visi, bet poetiški dainelės burtai nė kiek jo nepaveikė, ir piniginės jis taip ir neatidarė. Tiesa, dainavo ne pati Zingara, „žvelgdama į jį švelniai“, o juoda baidyklė. Nepažįstamasis jau ruošėsi eiti, taip nieko ir nesumokėjęs, bet šalia stovinti mergaitė jį sustabdė:

— Tėveli, aš nepasiėmiau pinigų. Būkit geras, duokite nors kiek tam žmogui.

Dainininkas gavo penkis ar šešis kreicerius, kurių jam nebūtų tekę matyti, jei ne mergina. Jos tėvas, nepaprastai turtingas žmogus, buvo visai ne toks šykštus, kad pagailėtų kelių grašių mugės dainininkui, bet paprasčiausiai jį mažai jaudino žmonių skurdas.

Paskui tėvas su dukterimi, skverbdamiesi pro minią, pasuko prie kitų, ne mažiau triukšmingų palapinių, o muzikantai išsiskirstė po užkandines netoliese, norėdami gerai išgerti ir pavalgyti. Ir tikrai jie ištuštino nemaža butelių slyvinės — labai stiprios, ant slyvų užpiltos degtinės; tačiau čigono gerklei tai tik saldintas vandenėlis.

Reikia pasakyti, kad ne visus gatvės artistus, dainininkus ir klounus publika mėgo. Atstumtųjų tarpe buvo du akrobatai, kurie, kviesdami žiūrovus, veltui pakyloje krėtė išdaigas.

Prie įėjimo į jų balaganą kabojo margi, bet jau gerokai nutrinti medžiagos gabalai; ant jų klijiniais da-

žais buvo grubiai nupiešti laukiniai žvėrys: liūtai, šakalai, hienos, tigrai, boa ir panašūs plėšrūnai, kuriems dailininkas buvo suteikęs labai keistus pavidalus — žvėrys gulėjo ar šokinėjo neįtikimiausių peizažų fone. Už pakylos buvo maža arena, atskirta sena skylėta drobe, dėl to nenuostabu, kad nekuklūs lankytojai taip ir stiepėsi žvilgterėti pro skylutę, o iš tokių žiūrovų, suprantama, akrobatams maža naudos.

Priešais sceną žemėj buvo įkaltas stulpas su atšerpetojusia, į iškabą panašia lenta; joje buvo tik penki nemokšiškai anglimi išvedžioti žodžiai:

PESKADAS IR MATIFU

Prancūzų akrobatai

Tie du vyrai ir savo išore, ir dvasios savybėmis taip skyrėsi vienas nuo kito, kaip tik gali skirtis du žmonės. Tur būt, jie suartėjo ir susijungė bendrai kovoti su gyvenimu tik todėl, kad buvo kilę iš vieno krašto — iš Provanso.

Bet iš kur atsirado jų keistos pravardės? Gal tolimoje jų tėvynėje tie vardai skambėjo ne taip keistai? Prie Alžyro įlankos yra Peskado nerija iš vienos pusės ir Matifu ragas — iš kitos; ar tik jų pravardės nesiriša su tais geografiniais pavadinimais? Taip. Ir tenka pasakyti, pravardės tiems valkataujantiems akrobatams taip tiko, kaip Atlanto vardas kokiam nors mugės milžinui imtynininkui.

Matifu ragas yra didžiulis iškyšulys, galingas ir neprieinamas, iškilęs Alžyro įlankos šiaurės rytuose. Jis tarytum meta iššūkį siaučiančiai stichijai, ir jam visai tinka garsus eilėraštis:

Ir laikas nepajėgia išjudint tos uolos.

Toks buvo stipruolis Matifu, tas Heraklis, tas Portas, taip laimingai nugalėjęs Ompdrają, Nikolajų Krestą ir kitus žymius Pietų imtynininkus.

„Kol nepamatysi, nepatikėsi",— sklido apie jį kalba. Jo ūgis — beveik šešios pėdos, galva — kaip alaus statinė, pečiai — sieksniniai, krūtinė panaši į kalvės dumples, kojos — dvylikamečių medžių kamienai, rankos — mašinos švaistikliai, pirštai — replės. Jis įkūnijo savyje žmogaus galią su visa jos puikybe. Daug kas nustebtų, sužinojęs, kad jam tik dvidešimt vieneri metai. Bet jis ir pats tiksliai nežinojo, kiek jam metų.

Tas sutvėrimas — tiesa, ne per daug aštraus proto — buvo labai geros širdies ir švelnaus, nuolankaus būdo. Jis nemokėjo nei pykti, nei neapkęsti. Niekad nieko neskriausdavo. Kai su juo kas nors sveikindavosi, jis nedrąsiai paspausdavo ištiestą ranką, bijodamas sutraiškyti savo galingoje letenoje. Stiprus jis buvo kaip tigras, bet neturėjo nei tigro plėšrumo, nei žiaurumo. Jis klausydavo savo draugo — kiekvieno jo žodžio, kiekvieno rankos mostelėjimo, tartum gamta juokų dėlei būtų apdovanojusi mažytį fokusininką tokiu milžinu sūneliu.

Visai priešingai, negu Matifu iškyšulys, Peskado nerija Alžyro įlankos vakaruose yra siaura uolinga žemės juostelė, įsiskverbusi toli į jūrą. Nuo jos ir gavo vardą antrasis pajacas. Tai buvo dvidešimtmetis vaikinas — mažas, silpnas, liesas; svėrė jis bent aštuoniskart mažiau už draugą. Užtat Peskadas buvo miklus, vikrus, protingas; visada geros nuotaikos, nesvarbu ar jam sekdavosi, ar nesisekdavo; jis buvo filosofiškai nusiteikęs, praktiškas ir išradingas, kažkuo panašus į beždžionę, tik nepikto būdo. Kažkokie ryšiai jį siejo su

geruoju dičkiu, kurį jis vedė pro daugybę netikėtumų, sutinkamų keliaujančių pajacų gyvenime.

Abu jie buvo akrobatai ir keliavo iš mugės į mugę, linksmindami žmones. Matifu iškyšulys, ar tiesiog Matifu, kaip Peskadas jį paprastai vadino, pasirodydavo arenoje kaip imtynininkas, demonstruodamas savo milžinišką jėgą įvairiuose pratimuose: rankomis lankstydavo geležinius strypus, ant ištiestų rankų nešiodavo storiausius žiūrovus ir žongliruodavo mažuoju savo draugu kaip biliardo kamuoliu. Nerija Peskadas, arba tiesiog Peskadas,— dažniausiai jis taip buvo vadinamas,— dainuodavo, kviesdavo žiūrovus, linksmindavo publiką neišsenkamu sąmojum, stebindavo ją ekvilibristikos numeriais, o taip pat pokštais su kortomis, kuriuos ypatingai vikriai atlikdavo; be to, jis siūlydavosi aplošti bet kurį partnerį kokiam tik nori lošime, kur reikia apskaičiavimo bei sumanumo.

— Aš turiu „bakaralaurą"[1],— sakydavo jis.

Bet „teikitės pasakyti kodėl" (mėgiamas Peskado išsireiškimas), tą dieną abu vargšai jokiu būdu negalėjo patraukti į save publikos dėmesio? Kodėl žmonės bėgo į kitus balaganus, išbarstytus po Gravozos krantinę? Kodėl iš mūsų draugų slydo net ir tas menkutis, bet taip reikalingas uždarbis? Tiesiog neįmanoma išaiškinti.

O juk jų kalba — malonus provanso ir italų tarmės mišinys — buvo visai suprantama dalmatams. Savo tėvų pajacai nepažino, nes jie buvo tikri atsitiktinumo vaikai; jie jau seniai buvo palikę tėvynę, išėję laimės ieškoti keliuose, turguose ir mugėse. Ir jie šiaip taip vertėsi, gyveno veikiau blogai, negu gerai, bet vis dėlto

[1] Žodžių žaidimas: bakara — kortų lošimas; bakalauras — mokslinis laipsnis.

gyveno, ir jei pusryčiaudavo ne kiekvieną rytą, tai vakarieniaudavo beveik kasdien. O to visai pakako, nes „negalima,— kaip sakydavo Peskadas,— reikalauti negalimų dalykų".

Nors reikalauti ir negalima, visgi šaunusis vaikinas siekė tų negalimų dalykų, stengdamasis visokiausiais būdais įvilioti į balaganą bent dešimtį žiūrovų, ir nenustojo vilties, kad jie pagaliau atsilankys pažiūrėti į varganą jų areną. Tačiau publika nepaisė nei Peskado kvietimų, tariamų tokiu įdomiu svetimšališku akcentu, nei žiūrėjo į pokštus, kurie būtų išgarsinę bet kokį vodevilistą, nei į maivymąsi, nuo kurio būtų prasijuokusi net šventojo statula katedros nišoje, nei į gimnastikos numerius, nors Peskado kūnas išsilenkdavo tiesiog neįtikimai, nei į žolinį peruką su krapų kasele, maskatuojančia ant raudonos jo liemenės, nei klausėsi dviprasmybių, vertų Pulčinelio iš Romos ir florentiečio Stentarelio.

Ir vis dėlto Peskadas su Matifu jau keli mėnesiai linksmino šių vietų gyventojus — slavus — ir žinojo, kuo jiems įtikti.

Iš Provanso draugai keliavo per pakrantės Alpes, praėjo Milano provinciją, Lombardiją, Venecijos sritį ir visada puikiai vienas kitą papildė, nes vienas buvo labai stiprus, kitas — labai apsukrus. Pasisekimas atvedė juos į Triestą — pačią Ilirijos širdį. Paskui jie vaikštinėjo po Istriją ir pasiekė Dalmatijos pajūrį — Zarą, Salonę ir Ragūzą — vis dar galvodami, kad naudingiau eiti pirmyn, negu grįžti atgal. Užpakaly liko vietos, kur jie jau buvo pasirodę. O, einant į priekį, jų repertuaras būdavo naujas, ir jie galėjo tikėtis šiokio tokio uždarbio. Tačiau dabar vis labiau aiškėjo, kad jų turne, ir šiaip ne perdaug pelningas, visai jau nieko

nebeduoda. Todėl vargšai nevykėliai svajojo kaip nors grįžti į tėvynę ir vėl pamatyti Provansą. Jie priesaikavo, kad niekad nebenusitrenks taip toli nuo gimtų vietų. Bet jų kojos buvo supančiotos skurdo pančiais, ir praeiti kelis šimtus lje su tokiais pančiais ne taip lengva!

Gera svajoti apie ateitį, bet reikia pasirūpinti dabartimi, tai yra vakariene, nes dar toli gražu negalėjai žinoti, ar ją teks valgyti. Kasoje akrobatai neturėjo nė skatiko, jei leistina kasa vadinti nosinės kampą, kur paprastai Peskadas įrišdavo abiejų kapitalą. Veltui jis lankstėsi pakyloje! Veltui siuntė į erdvę beviltiškus kvietimus! Ir Matifu veltui demonstravo savo raumenis, ant kurių venos iškildavo lyg gebenės šakelės ant gumbuoto kamieno! Nė vienas žiūrovas nenorėjo įeiti už drobinės užuolaidos.

— Na, ir sunku išjudinti dalmatus,— kalbėjo Peskadas.

— Kaip akmenis,— sutiko Matifu.

— Matyt, šiandien taip nieko ir nebus! Teks mums, Matifu, krautis mantą.

— O kur eisime? — paklausė milžinas.

— Daug nori žinoti,— atsakė Peskadas.

— O tu imk ir pasakyk.

— Kaip manai, ar nenueiti į tą šalį, kur yra vilties nors kartą per dieną pavalgyti?

— Kokia ten šalis, Peskadai?

— Ji toli, labai labai toli... nepaprastai toli... ir net dar toliau, negu labai toli.

— Ar žemės krašte?

— Žemė neturi krašto,— reikšmingai pasakė Peskadas.— Jei ji turėtų kraštą, nebūtų apvali. O jei nebūtų

apvali, ji nesisuktų. O jei nesisuktų — stovėtų vietoje, o jei stovėtų vietoje...

— Kas tada? — paklausė Matifu.

— Na, tada ji nukristų ant saulės, ir taip greitai, kad per tą laiką nespėtum nė triušio nudžiauti.

— O kas tada?

— O tada atsitiktų taip, kaip būna, kai nerangiam žonglieriui susiduria du rutuliai ore. Pokšt! Viskas tešška, krinta, publika švilpia, reikalauja grąžinti pinigus, ir juos tenka grąžinti, o tokią dieną vakarienės tikrai nebūna.

— Taigi, — pritarė Matifu, — jei žemė nukristų ant saulės, vakarieniauti jau netektų.

Ir Matifu susimąstė. Jis atsisėdo ant pakylos, sukryžiavo rankas ant triko aptemptos krūtinės, kraipė galvą lyg kinų stabukas ir nieko nebematė, nebegirdėjo ir nebetarė nė žodžio. Jis buvo pagautas keistų minčių. Viskas sumišo didžiulėje jo galvoje. Ir staiga jis pajuto, kad kažkur viduj, pačioje jo būtybės gilumoje, atsivėrė kažkokia bedugnė. Jam pasirodė, kad jis kažkur kyla — labai labai aukštai ir net dar aukščiau, negu labai aukštai. Ką tik Peskado pasakyti žodžiai padarė jam didelį įspūdį. Paskui Matifu pasirodė, kad kažkas paleido jį iš rankų ir jis krinta... į savo paties pilvą, tai yra į tuštumą!

Tikras košmaras! Vargšas atsikėlė nuo suolelio ir kaip aklas ištiesė rankas. Dar truputį, ir jis būtų nuvirtęs nuo pakylos.

— Kas tau, Matifu? — sušuko Peskadas, čiupdamas draugą už rankos ir sunkiai tempdamas jį atgal.

— Man... man... kas?

— Na, kas gi tau?

— Štai kas...— tarė Matifu, bandydamas kaip nors sutelkti mintis; nors minčių ir nebuvo daug, bet susikaupti ne taip lengva. — Štai kas... Man reikia su tavim pakalbėti, Peskadai.

— Tai kalbėk, mielasis drauge. Gali nebijoti, mūsų niekas negirdės,— visa publika iškriko!

Matifu atsisėdo ant suolelio ir atsargiai, lyg bijodamas sulaužyti savo mažam draugui kaulus, galingą ranka prisitraukė jį prie savęs.

ANTRASIS SKYRIUS

TRABAKOLO NULEIDIMAS

— Vadinasi, nė iš vietos? — paklausė Matifu.

— Kas nė iš vietos? — dar kartą paklausė Peskadas.

— Reikalai.

— Galėtų klostytis geriau, žinia, bet gali būti ir dar blogiau.

— Peskadai!

— Ką, Matifu?

— Nesupyksi dėl to, ką aš pasakysiu?

— Būtinai supyksiu, jei bus verta.

— Tai štai... Tau geriau nuo manęs atsiskirti.

— Kaip „atsiskirti"? Apleisti tave bėdoje? — paklausė Peskadas.

— Taip.

— Kalbėk kalbėk, juokdary. Na, ką dar sugalvojai?

— Na taip... Aš įsitikinęs, jei tu liksi vienas, kaip mat išsisuksi iš bėdos. Aš tau trukdau, o be manęs tau bus lengviau.

— Sakyk, Matifu,— rimtai paklausė Peskadas,— tu juk storas, tiesa?

— Storas.

— Ir didelis?

— Didelis.

— Tai štai, niekaip negaliu suprasti, kaip tavyje, nors tu ir storas, ir didelis, galėjo tilpti tokia didžiulė kvailybė, kurią tu ką tik išpoškinai.

— O kodėl gi, Peskadai?

— O todėl, drauguži mano, kad ji didesnė ir storesnė už tave patį. Dar to trūko, kad aš tave pamesčiau, kvaila tu galvele! Jeigu manęs nebus, kuo gi tu, klausiu, žongliruosi?

— Kuo žongliruosiu?..

— Kas, statydamas į pavojų gyvybę, šokinės per tavo makaulę?

— Aš gi nesakau...

— Arba skraidys iš vienos tavo rankos į kitą?

— Taigi,— numykė Matifu, nežinodamas, ką atsakyti į tokius tiesius klausimus.

— O kas lankstysis kartu su tavim siautėjančiai publikai... jei netikėtai publika susirinktų?..

— Publika! — pakartojo Matifu.

— Taigi nutilk,— tęsė Peskadas,— ir geriau pasukim galvas, kaip užsidirbti vakarienę.

— Aš kažkodėl nenoriu valgyti.

— Tu visad nori valgyti, Matifu, vadinas, nori ir dabar,— prieštaravo Peskadas ir tuoj pat abiem rankom pražiodė draugą, kuriam taip ir nebuvo išaugę proto dantys.— Tai matyti iš tavo ilčių, jos kaip gero

buldogo. Ką ir kalbėti, valgyti tu nori, ir jei uždirbsime nors pusę florino, nors ketvirtį — tu pavalgysi!

— O tu, mažėli?

— Man pakaks ir sorų grūdelio! Man nereikia kaupti jėgų, o tu, sūneli,— kitas dalykas! Paklausyk, ką aš galvoju. Kuo daugiau tu valgai, tuo labiau storėji! Kuo labiau storėji, tuo daraisi juokingesnis.

— Juokingesnis... teisybė.

— O aš — atvirkščiai. Kuo mažiau valgau, tuo labiau liesėju, o kuo labiau liesėju, tuo irgi darausi juokingesnis. Juk taip?

— Taip,— naiviai sutiko Matifu.— Vadinasi, Peskadai, man į naudą daug valgyti?

— Visai teisingai, storuli! O man į naudą — mažiau valgyti.

— Vadinasi, jei maisto bus tik vienam...

— Vadinasi, jis tik tau...

— O jei bus dviem?

— Irgi tau. Po velnių, Matifu, juk tu vertas dviejų!

— Keturių... šešių... dešimties...— sušuko stipruolis, su kuriuo iš tiesų nesusidorotų nė dešimt vyrų.

Nors pasakojimai apie senovės ar šių dienų atletus dažniausiai būna pagražinti, vis dėlto reikia pripažinti, kad Matifu nugalėdavo visus imtynininkus, kurie tik pamėgindavo su juo rungtis.

Buvo pasakojamos dvi istorijos apie tikrai nuostabią jo jėgą.

Kartą vakare Nimo cirke pakrypo vienas medinį perdengimą laikantis stulpas. Pasigirdo treškėjimas, žiūrovai persigando, kad stogas tuoj kris ir visus sutraiškys arba jie patys sutryps vienas kitą siaurame praėjime. Tačiau, laimė, cirke buvo Matifu. Jis puolė prie

pakrypusio stulpo ir parėmė jį savo milžiniškais pečiais; taip jis stovėjo, kol ištuštėjo salė. Po to šoko lauk, ir stogas bematant užgriuvo.

Taip visi pamatė, kokie stiprūs Matifu pečiai. O dabar apie jo rankų jėgą.

Kartą Kamargos slėnyje iš aptvaro ištrūko įsiutęs jautis; jis puldinėjo žmones, kelis sužeidė ir būtų padaręs daug nelaimių, jei ne stipruolis Matifu. Jis žengė prie jaučio, o kai tas atsisuko, Matifu užėmė gynimosi poziciją. Štai jautis, nuleidęs galvą, puolė milžiną, bet tas čiupo už ragų, galingai truktelėjęs, parmetė galviją ant nugaros ir laikė jį aukštyn kojomis, kol žmonės surišo.

Būtų galima prisiminti dar nemaža atsitikimų, kur pasireiškė antžmogiška Matifu jėga, tačiau pakanka ir tų dviejų, kad galėtume įsivaizduoti ne tik jo jėgą, bet ir drąsą bei pasiaukojimą — juk jis nedvejodamas rizikuodavo gyvybe, kai reikėdavo padėti kitiems. Taigi jis buvo toks pat geras, kaip ir stiprus. Vis dėlto, kad nenusilptų, jam reikėjo valgyti; jis skriausdavo save, kai maisto buvo tik vienam ir net kai jo būdavo dviem. Tačiau šį vakarą horizonte nebuvo matyti vakarienės netgi vienam.

— Miglota,— juokavo Peskadas.

Ir kad migla išsisklaidytų, optimistas Peskadas vėl ėmė kviesti publiką ir lankstytis. Jis bėgiojo po pakylą, vertėsi kūlio, rodė įvairiausius triukus, vaikščiojo ant rankų, nors iš bado vos laikėsi ant kojų; bet jis jau ne kartą buvo pastebėjęs, kad, vaikštant aukštyn kojomis, mažiau norisi valgyti. Jis be paliovos pusiau provansiškai pusiau slaviškai bėrė balaganiškus juokelius, kurie bus gyvi, kol nebus išnykę klounai ir nebeatsiras norinčių jų klausytis.

— Prašome gerbiamą publiką, prašome! — nėrėsi iš kailio Peskadas.— Įėjimas nemokamas, o už išėjimą — tik menkas kreiceris!

Bet, norint išeiti, pirma reikėjo įeiti. Iš penkių-šešių prieš išpaišytą drobę stabtelėjusių žmonių nė vienas nesiryžo peržengti balagano slenksčio.

Dabar Peskadas, laikydamas lazdelę drebančioje rankoje, ėmė rodyti laukinius žvėris, nupieštus drobinėje panoramoje. Žinoma, jis negali žiūrovų dėmesiui pasiūlyti tikro žvėryno. Bet kažkur Afrikos ar Indijos glūdumoje visi tie baisūs plėšrūnai iš tikrųjų gyvena, ir jei tik jo draugui tektų su jais susitikti, jis juos sudorotų vienu ypu.

Paskui sekė įprastinė kaskada pakvietimų, kuriuos nutraukdavo stipruolio smūgiai į turkišką būgną, trenkiami tokia jėga, kad garsas būdavo panašus į patrankos šūvį.

— Štai hiena, ponai. Pažvelkite į hieną iš Gerosios Vilties iškyšulio; tai vikrus ir labai plėšrus žvėris. Štai ji, ieškodama grobio, šoka per kapinių tvorą.

Paskui, nubėgęs į kitą pusę ir rodydamas geltoną vandenį ir keista mėlyna žole apaugusį krantą, kalbėjo:

— Žiūrėkite! Žiūrėkite! Štai įdomus penkiolikos mėnesių amžiaus raganosis. Jis buvo auginamas Sumatroje, o vežamas vos nenuskandino garlaivio.

Priešakiniame plane buvo nupieštas liūtas prie žalsvų kaulų krūvos,— tai jo aukų liekanos.

— Žiūrėkite, ponai! Žiūrėkite! Nuožmus Atlaso liūtas! Gyvena Sacharos glūdumoje ir pačių didžiausių tropinių karščių metu slepiasi olose. Kai jam pavyksta surasti kelis lašus vandens, jis puola prie jų ir visas

apsitaško. Jo kailis blizga kaip atlasas. Todėl jis vadinamas atlasiniu liūtu.

Bet Peskadas šūkavo tuščiai. Veltui jis nėrėsi iš kailio. Veltui Matifu mušė būgną taip įnirtęs, kad, atrodė, instrumentas subyrės į gabalėlius. Viskas perniek!

Tuo metu keli kresni kalniečiai dalmatai priėjo prie stipruolio ir, dėdamiesi žinovais, ėmė jį apžiūrinėti. Peskadas tuoj pasinaudojo proga juos pamasinti ir pasiūlė išbandyti jėgas su jo draugu.

— Įeikite, ponai! Įeikite! Jūs pataikėte kaip tik laiku! Pačiu laiku. Tuoj prasidės svaiginanti kova. Imtynės. Petys į petį! Matifu imasi paguldyti ant menčių bet kokį mėgėją, kurs panorės su juo grumtis. Nugalėtojas gaus dovanų papurusį megztinuką! Ar nenorėsite, gerieji ponai, pakovoti?— pridūrė Peskadas, kreipdamasis į tris vyrukus, kurie žiūrėjo į jį net išsižioję.

Bet vyrukai nusprendė verčiau nėgadinti savo reputacijos, nors ir labai daug garbės teiktų ta dvikova abiem pusėm. Todėl Peskadui teko pranešti, kad, nesant norinčių, kovos Matifu ir jis pats. Taip, vikrumas kovos su jėga!

— Taigi prašau, prašau. Labai prašome! Skubėkite, kol yra vietų! — nėrėsi iš kailio vargšas Peskadas.— Pamatysite, ko dar kaip gyvi nesate matę! Peskado imtynes su Matifu. Provanso dvyniai! Taip, dvyniai... tik ne vienmečiai... ir ne vienos motinos. Pažiūrėkite, kaip mudu panašūs vienas į kitą... ypatingai aš!

Kažkoks jaunuolis sustojo prie balagano. Jis rimtai klausėsi visų tų iš seno žinomų juokelių.

Jaunuolis turėjo daugiausia dvidešimt dvejus metus, truputį buvo aukštesnis negu vidutinio ūgio. Gražūs, kiek pavargusio veido bruožai, visa jo išvaizda,

truputį lyg ir griežtoka, sakė, kad jis daug mąsto ir kad, matyt, yra nemaža iškentėjęs. Didelės juodos akys, trumpai pakirpta barzdelė, neįpratusi šypsotis, ryški burna po siauručiais ūsais,— visa liudijo, kad jis — vengrų kilmės. Jis buvo apsirengęs kukliai, nesivaikydamas paskutinės mados. Elgėsi taip, kad, vos pažvelgus į jį, darėsi aišku: jaunuolis jau subrendęs vyras.

Kaip jau buvo sakyta, jis klausėsi nesėkmingų Peskado kvietimų. Su užuojauta stebėjo vargšo pastangas. Matyt, ir jam buvo tekę paragauti vargo, todėl negalėjo likti abejingas kitų kančioms.

„Tai prancūzai,— pagalvojo jis.— Nesiseka jiems! Šiandien neuždirbs nė skatiko!"

Ir jam šovė į galvą mintis tapti publika, užsimokančia publika. Žinoma, tai bus išmalda, bet užmaskuota išmalda. Akrobatai ją gaus prie durų, tai yra prie drobinės užuolaidos, kuri, pakildama, atveria įėjimą į užtvertą ratą.

— Malonėkit, ponai! Labai prašom,— šaukė Peskadas.— Tuojau pradedam!

— Bet... aš vienas...— labai maloniai tarė jaunuolis.

— Pone,— atsakė Peskadas, pusiau šaipydamasis, pusiau išdidžiai,— tikri artistai vertina ne tiek žiūrovų kiekybę, kiek kokybę.

— Tačiau leiskit...— tęsė jaunuolis, imdamas iš kišenės piniginę.

Ir jis padėjo du florinus į alavinę lėkštę, stovinčią ant pakylos krašto.

„Tai duosni siela!" — pagalvojo Peskadas. Ir pasisuko į kompanioną:

— Pasitempk, Matifu, pasitempk! Palinksminsime jaunąjį poną už visus pinigėlius!

Vienintelis prancūziško ir provansiško cirko žiūrovas žengė prie įėjimo, bet staiga sustojo. Netikėtai jis pamatė mergaitę su tėvu, kurie prieš valandėlę klausėsi dainininko. Januolis ir mergaitė lyg susitarę troško to paties — padaryti gerą darbą: viena padėjo čigonams, antras norėjo palaikyti akrobatus.

Bet, matyt, to trumpo susitikimo jaunuoliui pasirodė per maža: pamatęs mergaitę, jis pamiršo, kad yra jau beveik žiūrovas, pamiršo pinigus, apmokėtus už vietą balagane, ir puolė į tą pusę, kur ji ką tik pranyko minioje.

— Ei mesje! mesje! — šaukė Peskadas.— O pinigai? Juk mes, po velnių, jų dar neuždirbome! Bet kurgi jis dingo? Išnyko! Ei mesje!

Bet veltui ieškojo Peskadas dingusios „publikos". Jos ir pėdos atšalo. Tada jis pažvelgė į Matifu; bet tas buvo taip nustebęs, kad stovėjo, burną pravėręs, lyg apmiręs.

— O mes ruošėmės pradėti vaidinimą,— pagaliau tarė milžinas.— Ką besakysi — nesiseka!

— Vis dėlto pradėsim! — atsakė Peskadas, lipdamas kopėtėlėmis į areną.

Taip jie, vaidindami tuštiems suolams (kurių, tiesą sakant, nė nebuvo), uždirbo gautus pinigus.

O tuo metu nuo krantinės atskrido garsus klegesys. Buvo matyti, kaip minia susiūbavo ir puolė prie jūros. Iš tolo nuskambėjo šauksmas iš tūkstančių krūtinių:

— Trabakolas! Trabakolas!

Iš tikrųjų kaip tik dabar turėjo būti nuleistas į vandenį nedidelis laivas. Šis visad įdomus vaizdas žadino minios smalsumą. Ir štai žmonių pilnos aikštės ir krantinės ištuštėjo: visi skubėjo į laivų statyklą, kur turėjo būti nuleistas naujasis laivas.

Peskadas ir Matifu suprato, kad dabar tikrai nėra ko laukti publikos. Be to, jiems vis dėlto rūpėjo rasti tą vienintelį žiūrovą, kuris norėjo vienas užpildyti jų balaganą, ir jie, net neužrakinę durų,— kam gi jas rakinti? — nuėjo į laivų statyklos pusę.

Laivų statykla buvo iškyšulio gale, netoli Gravozos uosto, lėkštame krante, kurį skalauja putotos pakraščio bangos.

Peskadas ir jo draugas, vikriai pasidarbavę alkūnėmis, atsidūrė pirmoje žiūrovų eilėje. Niekad, net pelningiausiomis dienomis nebuvo tokios spūsties prie jų balagano! Štai kaip žmonės neturi skonio!

Nuo trabakolo bortų jau buvo nuimti laikini ramsčiai, ir laivas stovėjo paruoštas nuleidimui. Inkaras pakeltas, ir kai tik korpusas bus prie vandens — pakaks išmesti inkarą, ir inercijos jėga, kuri gali nunešti laivą per toli, bus sulaikyta. Nors trabakolo tonažas ir neviršijo penkiasdešimties tonų, vis dėlto jis buvo nemažas laivas, ir, jį nuleidžiant į vandenį, reikėjo būti atsargiems. Laivagalyje prie flagštoko, kur plaikstėsi Dalmatijos vėliava, stovėjo du statyklos darbininkai, o kiti du buvo priekyje, pasirengę mesti inkarą.

Kaip jau iš seno daroma, trabakolas turėjo būti nuleistas galu. Laivas stovėjo ant muilu ištrintų nuleidimo pavažėlių, ir tiktai pleištas dar jį prilaikė; užteko išmušti tą pleištą, ir laivas būtų pradėjęs slysti nuožulnia plokštuma. Svorio traukiamas, jis vis greičiau leistųsi ir jau pats savaime pasinertų į savo stichiją.

Bent šeši dailidės geležiniais kūjais daužė po laivo pirmgaliu įkaltus pleištus, kad nors kiek jį pakeltų ir išjudintų ir taip palengvintų slydimo pradžią.

Visi susirinkusieji žiūrėjo tylėdami, susikaupę.

Tuo metu iš kitos pusės rago, užstojančio pietuose

Gravozos uostą, pasirodė sportinė jachta. Tai trijų šimtų penkiasdešimties tonų talpos škuna. Laviruodama ji aplenkė laivų statyklos molą ir pasuko į uostą. Pūtė stiprus nord-vestas, ir jachta, plaukdama prieš vėją kairiuoju halsu, pasuko į savo sustojimo vietą. Po dešimties minučių ji išmes inkarą, o dabar smarkiai didėjo, lyg į ją būtų žiūrima pro žiūronus, kurie nuolat ilgėja.

Bet, prieš patekdama į uostą, škuna turėjo aplenkti laivų statyklą, kur jau buvo leidžiamas trabakolas. Todėl, vos jachta pasirodė, krante, kad neįvyktų avarija, buvo nuspręsta leisti trabakolą tik tada, kai jachta praplauks statyklas. Jeigu tie du laivai, plaukdami dideliu greičiu skersai vienas antro, susidurs, jachta smarkiai nukentės.

Taigi darbininkai nustojo daužyti pleištus po priešakine laivo dalimi, o tam, kuris turėjo pleištą išmušti, buvo įsakyta palaukti. Tik kelias minutes.

Tuo tarpu jachta greitai artėjo. Jau buvo matyti, kaip joje ruošiamasi mesti inkarą. Du topseliai jau buvo nuimti, grot-giko škotai sutraukti, tuo pačiu metu fokas buvo suspaustas gitovais. Jachtoje beliko iškeltas tik stakselis ir antrasis kliveris, bet dėl inercijos laivas vis dar plaukė dideliu greičiu.

Visų žvilgsniai nukrypo į tą puošnų laivą, kurio baltas bures auksino besileidžiančios saulės spinduliai. Rytietiškai apsivilkę, su raudonomis feskomis jūrininkai bėgiojo po denį, nuiminėdami bures, o kapitonas, stovėdamas laivagalyje prie vairininko, ramiai įsakinėjo.

Netrukus jachta, kuriai liko tik aplenkti molą ir įplaukti į uostą, atsidūrė ties laivų statyklos žiotimis.

Staiga statykloje žmonės iš siaubo suriko. Trabakolas pajudėjo iš vietos. Dėl kažkokių priežasčių pleištas neatlaikė, ir tuo momentu, kai jachta pasisuko dešiniu šonu į elingą, trabakolas ėmė slinkti į vandenį.

Laivai neišvengiamai susidurs. Nebuvo nei laiko, nei priemonių katastrofai išvengti. Joks manevravimas nepagelbės. Prie minios šauksmų prisidėjo išsigandusių jūreivių riksmai iš jachtos.

Kapitonas nepasimetė ir greit įsakė paleisti vairą pavėjui, tačiau jachta nespėjo nei pakeisti kurso, nei pakankamai skubiai perkirsti kanalą, kad galėtų išvengti susidūrimo.

Tikrai, trabakolas jau čiuožė nuleidžiamuoju taku. Iš po jo priekio kilo trynimosi sukeltas garas, o laivagalis jau leidosi į vandenį.

Staiga iš žiūrovų minios iššoka kažkoks žmogus. Jis čiumpa trabakolo pirmgalyje kabantį trosą. Bet veltui stengiasi, įsispyręs kojomis į žemę, išlaikyti tą trosą rankose. Trabakolas tempia drąsuolį. Netoliese stovi įkastas į žemę geležinis stulpas. Akies mirksniu žmogus užmeta ant jo lyną, kuris pradeda išsivynioti, o pats, rizikuodamas patekti po juo ir būti sutraiškytas, antžmogiška jėga jį sulaiko. Tai tęsiasi dešimt sekundžių.

Trosas trūko. Bet tų dešimties sekundžių pakako: trabakolas pasinėrė į užutekio vandenis, susiūbavo, pakildamas čia priekiu, čia galu, ir, pasukęs į kanalą, praėjo vos per pėdą nuo jachtos laivagalio, o pagaliau, išmetęs inkarą, sustojo.

Jachta buvo išgelbėta.

Nežinomasis, kuriam niekas net padėti nespėjo,— tiek netikėtas buvo jo žygis,— tai Matifu.

— Šaunuolis! Tai šaunuolis! — sušuko Peskadas,

puolęs prie draugo; tas pakėlė jį — tik šį kartą ne žongliruoti, o tik norėdamas pabučiuoti, kaip visad bučiuodavo — stipriai, kad žmogui net kvapą užgniaužia.

Iš visų pusių pasigirdo plojimai. Minia apsupo stipruolį, o jis stovėjo kukliai, kaip mitologinis herojus, atlikęs dvylika žygdarbių, ir negalėjo suprasti, kuo gi čia žmonės žavisi.

Po penkių minučių jachta nuleido inkarą uosto vidury, ir graži šešiairklė valtis pristatė jos savininką į krantinę.

Tai buvo penkiasdešimties metų vyras, aukšto ūgio, beveik visai baltų plaukų, žilsterėjusia rytietiškai pakirpta barzda. Jo veidas taisyklingų bruožų, kiek įdegęs ir vis dar nepaprastai gražus; akys didelės, skvarbios, neapsakomai gyvos. Tik pažvelgus į tą žmogų, stebino visos jo povyzos kilnumas, netgi didingumas. Jūreiviškas kostiumas — tamsiai mėlynos kelnės, toks pat kitelis su metalinėmis sagomis, per liemenį juodas diržas, lengva rusvos drobės skrybėlė — jam labai tiko. Jis buvo gražaus sudėjimo, dar atrodė tvirtas, metų nepaliestas.

Išlipęs į krantą, šis energingas ir stiprus žmogus iš karto žengė prie akrobatų, kuriuos apsupusi sveikino triukšminga minia.

Žmonės prasiskyrė, duodami atvykusiajam kelią.

Priėjęs prie Matifu, jis nesigriebė tuoj traukti iš kišenės piniginę, norėdamas atlyginti stipruoliui dosniu užmokesčiu. Ne! Jis ištiesė milžinui ranką ir tarė itališkai:

— Dėkoju jums, drauge, už išgelbėjimą.

Matifu nepaprastai sumišo dėl nelauktos garbės. Argi verta kalbėti apie tokią smulkmeną!

— Ne, šaunuolis tu! Šaunuolis! — vėl džiugiai sušuko Peskadas, tardamas žodžius su provansišku akcentu.

— Jūs prancūzas? — paklausė svetimšalis.

— Pats tikriausias prancūzas,— didžiuodamasis atsakė Peskadas.— Iš Pietų Prancūzijos.

Svetimšalis pažiūrėjo į juos su nuoširdžia simpatija, truputį susijaudinęs. Labai jau ryškus buvo jų skurdas. Prieš jį tikrai stovėjo du vargšai cirkininkai, kurių vienas, rizikuodamas gyvybe, padarė jam didžiausią paslaugą: juk, jachtai susidūrus su trabakolu, galėjo žūti daugybė žmonių.

— Prašau ateiti pas mane į jachtą,— tarė jiems nepažįstamasis.

— O kada įsakysite, jūsų šviesybe? — paklausė Peskadas ir nusilenkė, kaip įmanydamas maloniau.

— Rytoj pirmą valandą.

— Pirmą valandą! — pakartojo Peskadas, o Matifu sutikimo ženklan tik tylėdamas palingavo savo didžiulę galvą.

O minia kaip ir pirma nesitraukė nuo dienos didvyrio. Žmonės, be abejo, būtų jį pakėlę ant rankų ir nunešę triumfo eisenoj, bet net pačius stipriausius ir ryžtingiausius gąsdino Matifu svoris. O visad sumanus Peskadas nusprendė nepraleisti laimingos progos ir pasinaudoti publikos susidomėjimu. Todėl, kai tik svetimšalis, dar kartą draugiškai padėkojęs stipruoliui, nuėjo krantinės pusėn, Peskadas linksmai ėmė kviesti:

— Ponai! Tuojau prasidės Matifu ir Peskado imtynės! Įeikite, mieli ponai, įeikite! Mokėti tik išeinant. . . Jei norit, galima ir įeinant.

Šį kartą jo kvietimas paveikė, ir paskui pajacą nusekė tiek žiūrovų, kiek jis dar niekad nebuvo matęs. Įsivaizduokite,— net vietų neužteko! Net ne visi galėjo įeiti! Teko grąžinti pinigus!

Tuo tarpu svetimšalis, žengęs kelis žingsnius krantinės link, susitiko merginą, kuri kartu su tėvu buvo atėjusi pažiūrėti, kaip bus nuleistas trabakolas.

Netoliese ėjo ir jaunuolis, sekęs paskui ją. Į jaunuolio pasveikinimą merginos tėvas atsakė iš aukšto, ir svetimšalis spėjo tai pastebėti...

Pats svetimšalis, pamatęs tą poną, baisiausiai pasibiaurėjo, ir jo akyse žybtelėjo neapykanta.

Bet štai merginos tėvas priėjo prie nepažįstamojo ir labai mandagiai paklausė:

— Aš matau, pone, kad jūs to akrobato didvyriškumo dėka išvengėte didelio pavojaus?

— Taip, pone,— atsakė svetimšalis, ir jo balsas virptelėjo nuo neįveikiamo susijaudinimo.

Paskui jis paklausė pašnekovo:

— Leiskite sužinoti, pone, su kuo turiu garbę kalbėtis?

— Silas Torontalis iš Ragūzos,— atsakė buvęs Triesto bankininkas.— Leiskite ir man sužinoti, kas tos puikios jachtos savininkas?

— Daktaras Antekirtas.

Jiedu nusilenkė vienas antram ir išsiskyrė, o tolumoj, prancūziško cirko balagane, buvo girdėti pasigėrėjimo šauksmai ir plojimai.

Tą vakarą ne tik Matifu privalgė ligi soties, kitais žodžiais tariant, suvalgė keturias porcijas, bet maisto pakako ir dar vienam žmogui. Jo puikiam draugui, mažajam Peskadui, tiek mažai tereikia.

TREČIASIS SKYRIUS

DAKTARAS ANTEKIRTAS

Yra žmonių, suteikiančių nemaža rūpesčių Šlovei, tam tūkstančiabalsiui šaukliui, kuris trimitais juos išgarsina visoms pasaulio tautoms.

Toks buvo garsusis daktaras Antekirtas, ką tik atplaukęs į Gravozos uostą. Be to, jo atplaukimą pažymėjo įvykis, kuris savaime būtų atkreipęs dėmesį net ir į visai eilinį keliautoją. O daktaro Antekirto jokiu būdu negalima pavadinti eiliniu žmogum.

Iš tiesų jau prieš keletą metų apie daktarą Antekirtą pasklido savotiška legenda visuose pasakiškuose Rytų kraštuose. Visoje Azijoje nuo Dardanelų ligi Sueco kanalo, visoje Afrikoje nuo Sueco ligi Tuniso sienų, visoje arabų apgyventoje pakrantėje ir Raudonosios jūros pakraščiais jis garsėjo kaip žmogus, nepaprastai gerai nusimanantis mokslų srityje, kaip gnostikas, kuriam atskleistos slapčiausios visatos paslaptys. Biblijos laikais jį būtų pavadinę pranašu. Eufrato žemumoje jis būtų garbinamas kaip senųjų magų palikuonis.

Ar gandai apie to žmogaus gabumus ir žinias buvo perdėti? Taip, perdėti, kai jį laikė burtininku su antgamtine galia. Iš tikrųjų daktaras Antekirtas buvo paprastas mirtingasis, tik labai išsilavinęs, teisingas, nuovokus, nepaprastai įžvalgus, aiškaus ir gilaus proto; be to, jam labai sekdavosi. Pavyzdžiui, vienoje centrinėje Mažosios Azijos srityje jam pavyko išgelbėti visą gentį nuo baisios epidemijos, nes rado reikiamą vaistą. Štai kaip galima paaiškinti jo neregėtą garsą.

Be to, daktarui pagarsėti padėjo ir jo paslaptingumas. Iš kur jis kilęs? Niekas nežinojo. Kokia jo praeitis? Irgi niekam nebuvo žinoma. Kur, kokiose sąlygose jis gyveno? Į šį klausimą niekas nebūtų galėjęs atsakyti. Tik žmonės tvirtina, kad Mažosios Azijos ir Rytų Afrikos gyventojai dievina daktarą Antekirtą, kad laiko jį pačiu geriausiu gydytoju, kad Europos mokslo centruose jau yra žinoma apie jo stebuklingą gydymą, kad jis taip pat noriai gydo ir vargšus, ir turtuolius, ir rytų valdovus. Bet Vakarų šalyse jis niekad nepasirodydavo, o pastaraisiais metais net nebuvo žinoma, kur jis gyvena. Štai kodėl daug kas jam priskirdavo Indijoj žinomą paslaptingą galią įgauti naują pavidalą, laikė jį antgamtine būtybe, gydančia antgamtiniu būdu.

Daktaras Antekirtas ligi to laiko dar nebuvo parodęs savo meno didžiosiose Europos šalyse, ir vis dėlto garsas jį pralenkė. Nors Ragūzoje jis pasirodė kaip paprastas keliautojas, kaip turtingas turistas, plaukiojąs savo jachta susipažinti su įvairiais Viduržemio jūros kampeliais, jo vardas iš karto ėmė sklisti iš lūpų į lūpas, ir, belaukiant daktaro, visų akys buvo nukrypusios į jachtą. Tarp kita ko, vien Matifu žygdarbio, kai jis išgelbėjo daktarą, būtų pakakę atkreipti visų dėmesį į svetimšalį.

Ir iš tikrųjų jachta būtų galėjęs didžiuotis net turtingiausias ir didžiausias Amerikos, Anglijos ar Prancūzijos garbėtroška sportininkas. Du liekni stiebai, pastatyti arčiau laivo centro, teikė didelį išnašumą lotyniškajam fokui, o taip pat ir grotui; ilgas bugšpritas su dviem kliveriais, tiesiųjų burių išdėstymas fokstiebyje, flagštokų grakštumas — visos burės buvo taip įtaisytos, kad škuna galėjo lėkti nepaprastu greičiu bet

kokiam orui esant. Jachtos talpa buvo trys šimtai penkiasdešimt tonų. Ji buvo ilga ir grakšti, judri ir greita, be to, gana plati, pakankamai gilios grimzlės, todėl stabilį — tikras jūrų laivas, lengvas vairuoti. Išskleidusi visas bures ir geram brizui pučiant, jachta nuplaukdavo trylika su puse mazgo per valandą. Jokios britų boadicijos, gaetanos ir mordonos nebūtų galėjusios rungtis su ja tarptautinėsė lenktynėse.

Net pačiam reikliausiam jachtų žinovui nebūtų pavykę rasti nei išorėje, nei viduje kokių nors trūkumų,— tokia ji buvo grakšti ir taip kruopščiai įrengta. Baltutėlis laivo denis, klotas lentomis iš nešakotų Kanados eglių, vidinė falšborto pusė gražiai nupoliruota, vidaus papuošimai ir iliuminatoriai padaryti iš indiško medžio, lyg auksas žvilga varinės dalys, vairo ratas padarytas dailiai, baltutėliais antvalkčiais uždengti rostrai tvarkingai išdėstyti, blokai su galvanizuoto metalo apkaustais nupoliruoti, burių pakėlimui ir valdymui įtaisyti falai ir škotai, gražiai ant balkio sukabintos lakuotos valtelės, visas juodas, žvilgantis korpusas papuoštas medine paauksuota lystele nuo laivo priekio ligi galo, laivagalyje saikingas ornamentas — viskas tame laive buvo padaryta labai skoningai ir dailiai.

Mums svarbu pažinti ir jachtos išorę, ir įrengimą, nes čia beveik visą laiką gyveno paslaptingasis žmogus, kuris taps šios istorijos herojumi. Tarp kitko pašaliniams asmenims nebuvo leidžiama lankytis jachtoje. Bet kiekvienas pasakotojas apdovanotas lyg antru regėjimu, todėl sugeba aprašyti net tai, ko nėra matęs.

Vidinėse jachtos patalpose komfortas pynėsi su prabanga. Kajutės, salonai ir valgomoji salė buvo puošniai išdažytos ir išdailintos. Kilimai, apmušalai, baldai, žodžiu, visas įrengimas taip pritaikytas, kad laive būtų

malonu pailsėti. Kiekviena smulkmena buvo apgalvota; pavyzdinga tvarka viešpatavo ne tik kapitono ir karininkų kajutėse, bet ir bufete, kur specialūs įrengimai saugojo nuo sutrenkimų sidabrinius ir porcelianinius indus, kai laivas supdavosi į šonus ar galais, ir virtuvėje, užlaikomoje olandišku papročiu, ir erdviame kubrike, kur sūpavosi jūrininkų gultai. Maždaug poros dešimčių žmonių ekipažas buvo aprengtas puošnia Maltos jūreivių uniforma: trumpos kelnės, jūreiviški batai, dryžuoti marškiniai, rudas diržas, raudona feska ir palaidinė, ant kurios iš tolo matyti balti jachtos ir jos savininko vardų inicialai.

Kokiame uoste jachta buvo registruota? Kuriame jūriniame sąraše ji figūravo? Kuriame Viduržemio jūros uoste ji žiemojo? Pagaliau, iš kokios šalies ji buvo? Niekas nežinojo, kaip nežinojo ir daktaro tautybės. Ant gafelio plevėsavo žalia vėliava su raudonu kryžiumi viršutiniame kampe. Bet veltui kas ieškotų tokios vėliavos žinynuose tarp daugelio kitų vėliavų, sutinkamų visose žemės rutulio jūrose ir vandenynuose.

Dar prieš daktarui Antekirtui išlipant į krantą, jachtos dokumentai buvo pristatyti uosto valdininkui ir, kaip matyti, pasirodė visai tvarkoje, nes, sanitarinei komisijai apžiūrėjus laivą, keleiviams ir ekipažui buvo duota pilna laisvė.

Jachtos pavadinimas „Savarena" buvo pažymėtas laivo prieky smulkiomis auksinėmis raidėmis, bet jachtos prirašymo uostas nebuvo nurodytas.

Toks puikus buvo tas sportinis laivas, kuriuo dabar visi galėjo gėrėtis Gravozos reide. Peskadas ir Matifu, kuriuos kitą dieną turėjo priimti savo jachtoje daktaras Antekirtas, baigę vaidinimą, atėjo į uostą. Rytoj jiems teks pabuvoti daktaro Antekirto jachtoje, ir todėl

jie žiūrėjo į jachtą ne vien tik iš smalsumo, kaip daugelis uosto jūreivių, bet ir truputėlį jaudindamiesi. Gimę Provanso krante, jie turėjo silpnybę jūrai ir laivams, ypač mažasis Peskadas, kuris žinojo, kaip vertinti šį plaukiojantį stebuklą.

— Ta-aip! — sumurkė Matifu.

— Oho! — pritarė jam Peskadas.

— Na kaip, Peskadai?

— Ką ir besakyti, Matifu!

Tie šūksmai reiškė nuoširdų susižavėjimą.

„Savarenoje" tuo metu jau buvo nuleistas inkaras, burės nuimtos ir pritvirtintos, takelažas rūpestingai pridengtas, ant užpakalinio denio ištemptas tentas. Jachta stovėjo nuošaliam uosto kampe, o tai reiškė, kad ji čia išbus ilgesnį laiką.

Vakare daktaras Antekirtas tiktai truputį pasivaikščiojo Gravozos apylinkėse. Tuo metu, kai Silas Torontalis su dukterimi savo karieta, laukusia jų krantinėje, važiavo į Ragūzą, o jaunuolis, apie kurį kalbėjome, ėjo namo pėsčias ilga alėja, nelaukdamas šventės pabaigos, daktaras Antekirtas apžiūrinėjo uostą. Tai vienas iš geriausių pakrantės uostų, ir tą vakarą čia stovėjo nemaža laivų iš įvairių šalių. Paskui daktaras pasuko į užmiestį ir nuėjo Ombros-Fiumeros įlankos pakraščiu; ši įlanka tęsiasi apie dvylika lje gilyn į sausumą ligi nedidelio Ombros upelio žiočių. Upelio vaga tokia gili, kad net didelės grimzlės laivai gali ja plaukti ligi Vlasticos kalnų papėdės. Apie devintą valandą daktaras vėl parėjo į prieplauką ir ėmė stebėti, kaip į uostą plaukia grįžęs iš Indijos didelis „Loido" kompanijos laivas. Paskui daktaras grįžo į jachtą, nusileido į savo kajutę, apšviestą dviejų lempų, ir jau nebesirodė ligi kitos dienos.

Toks jau buvo daktaro įprotis, ir „Savarenos" kapitonui, keturiasdešimties metų jūreiviui Narsosui, buvo įsakyta netrukdyti šeimininko vakarais ir nedrumsti jam ramybės.

Reikia pasakyti, kad apie daktaro Antekirto praeitį nieko nežinojo ne tik plačioji visuomenė, bet netgi ir jo paties tarnautojai bei jūreiviai. Ir vis dėlto jie buvo jam atsidavę visa širdimi. Tiesa, daktaras Antekirtas nepakentė nė mažiausio disciplinos pažeidimo laive, tačiau būdavo visiems geras, nesigailėdavo pinigų ir tėviškai rūpinosi savo įgula. Todėl „Savarenoj" nerastum jūrininko, kuris nebūtų stengęsis užsitarnauti pagarbos. Daktarui niekad netekdavo barti, bausti ar atleisti kurį nors jūrininką. Jachtos įgula buvo lyg viena šeima.

Daktarui grįžus, buvo pasiruošta nakčiai. Laivo priešakyje ir gale buvo uždegti žibintai, sargybiniai užėmė savo postus, ir jachtoje įsiviešpatavo visiška tyla.

Daktaras Antekirtas atsisėdo ant plačios sofos kajutės kampe, ant stalo gulėjo keli laikraščiai, tarno nupirkti Gravozoje. Daktaras permetė juos akimis, skaitė daugiausia ne rimtuosius straipsnius, bet smulkias žinutes, pranešimus apie atplaukusius ir išplaukiančius laivus, o taip pat apie žymesnius žmones, išvykusius į keliones arba atkeliaujančius į savo vasarnamius Ragūzos apylinkėse. Paskiau laikraščius atidėjo. Jį apėmė snaudulys. Apie vienuoliktą valandą daktaras atsigulė, net nepašaukęs tarno. Tačiau užmigti jis ilgai negalėjo.

Ir jeigu galima būtų įskaityti, kokia mintis be paliovos sukosi daktaro galvoje, tai, kad ir labai keista, ją reiktų pasakyti šiais žodžiais: „Kas tas jaunuolis, pasisveikinęs su Silu Torontaliu krantinėje?"

Kitą rytą apie aštuntą valandą daktaras Antekirtas išėjo į denį. Rytas pranašavo giedrą. Saulė buvo nuauksinusi už įlankos dunksančių kalnų viršūnes. Slinkdamas vandeniu, šešėlis pamažu traukėsi už uosto. Netrukus „Savareną" užliejo saulės spinduliai.

Kapitonas Narsosas priėjo prie daktaro sužinoti, kokie bus įsakymai, daktaras pasisveikino su juo ir davė trumpus nurodymus.

Kiek palaukus, nuo jachtos atsiskyrė valtis su keturiais jūrininkais ir vyresniuoju. Valtis nuplaukė prie krantinės, kur jos turėjo laukti, kaip buvo susitarta, Peskadas ir Matifu.

Didi diena, didis įvykis klajokliškame tų dviejų gerų vaikinų gyvenime! Likimas juos nubloškė toli nuo tėvynės, per kelis šimtus lje nuo Provanso, kurį jiems taip norėtųsi vėl pamatyti.

Jie jau stovėjo krantinėje. Nusimetę juokdarių drabužius, jie apsirengė gerokai padėvėtus, bet tvarkingus kostiumus ir dabar, kaip ir vakar, gėrėdamiesi žiūrėjo į jachtą. Nuotaika buvo puikiausia. Jie ne tik sočiai pavalgė vakar, bet ir šį rytą papusryčiavo. Nepaprasta prabanga! Ją galima paaiškinti nekasdieninėmis pajamomis: jie uždirbo keturiasdešimt du florinus! Tik, prašau, nepagalvokite, kad jie viską jau ir išleido. Ne! Peskadas buvo atsargus, tvarkingas ir išmintingas žmogus, ir abu draugai buvo apsirūpinę bent dešimčiai dienų.

— O juk mums tik per tave taip pavyko, Matifu!

— Nekalbėk niekų, Peskadai.

— Tik per tave, didysis žmogau!

— Na tegu, jei jau taip nori,— sutiko Matifu.

Tuo laiku „Savarenos" valtis priplaukė prie krantinės. Vyresnysis išlipo, nusiėmęs kepurę, priėjo prie

Peskado su Matifu ir mandagiai pasakė, kad jis „pasiruošęs patarnauti ponams".

— Ponams? — nustebo Peskadas. — Kokiems ponams?

— Patarnauti jums,— atsakė vyresnysis,— patarnauti ponams, kurių daktaras Antekirtas laukia jachtoje.

— Štai kaip! Vadinasi, mes jau ponais tapome,— pasakė Peskadas.

Matifu išsprogino akis ir suglumęs mankė rankose skrybėlę.

— Kada teiksitės, ponai? — paklausė vyresnysis.

— Mes teiksimės... štai dabar teiksimės! — atsakė, galantiškai mosterėjęs, Peskadas.

Po kelių minučių draugai sėdėjo valtyje ant suolo, apdengto juodu kilimu su raudonais apvadais, o vyresnysis stovėjo užpakaly.

Kaip ir reikėjo manyti, nuo Heraklio svorio valtis paniro per keturis ar penkis colius giliau, negu paprastai. Teko net pakelti kilimo kraštus, kad nesumirktų.

Pasigirdo švilpukas, keturi irklai vienu metu nusileido į vandenį, ir valtis skriste nuskriejo prie „Savarenos".

Nėra ko slėpti, mūsų vargšai vaikinai gerokai jaudinosi ir net buvo susidrovėję. Tokia pagarba komediantams! Matifu nedrįso pajudėti. O Peskadas, kad ir kaip buvo sumišęs, negalėjo sulaikyti geraširdiškos šypsenos, švytinčios smulkiame, protingame jo veide.

Valtis apiplaukė laivagalį ir sustojo prie dešiniojo šono ties garbinguoju įėjimu į laivą.

Nuleidžiamaisiais laiptais, kurie sulinko nuo Matifu svorio, draugai pakilo į denį, ir buvo tuojau pat nuvesti pas daktarą Antekirtą, kuris jų laukė laivo gale.

Daktaras maloniai su jais pasisveikino, bet atsisėsti jie sutiko tik po ilgų ceremonijų ir įkalbinėjimų.

Kiek laiko daktaras žiūrėjo į juos tylėdamas. Jo šalta, didinga išvaizda darė nepaprastą įspūdį akrobatams. Tačiau galima neklystant pasakyti, kad širdyje daktaras šypsojosi, nors jo veide ir nebuvo šypsenos.

— Mieli draugai,— tarė jis,— vakar jūs išgelbėjote mano jachtos įgulą ir mane patį iš didelio pavojaus. Aš norėjau dar kartą jums padėkoti, dėl to ir pasikviečiau jus.

— Ponas daktare, jūs labai geras, juk tai visai menkniekis,— atsakė Peskadas kiek įsidrąsinęs.— Mano draugas padarė tai, ką padarytų jo vietoje ir kiekvienas kitas, jei tik būtų toks stiprus, kaip jis. Juk tiesa, Matifu?

Tas patvirtindamas linkterėjo galva.

— Tebus taip,— tarė daktaras.— Bet vis dėlto jachtą išgelbėjo ne kas nors kitas, o jūsų draugas. Jis rizikavo gyvybe, ir aš esu jam skolingas.

— Ką jūs, ponas daktare,— prieštaravo Peskadas,— nuo jūsų žodžių mano draugas, ko gero, ims rausti, o jis tiek daug kraujo turi, jį gali ištikti šmūgis...

— Gerai, mieli draugai; matyt, jūs nemėgstate komplimentų,— tarė daktaras Antekirtas.— Dėl to negirsiu. Tačiau kiekviena paslauga turi būti...

— Ponas daktare, atleiskite, kad jus pertraukiu,— įsiterpė Peskadas,— bet kiekvienas kilnus pasielgimas jau savaime ir atlygina, kaip sakoma knygose apie moralę. Todėl mums nebereikia jokio užmokesčio.

— Jau? Kaipgi taip? — paklausė daktaras; jis pagalvojo, kad kažkas jį pralenkė.

— Labai paprastai,— atsakė Peskadas.— Kai žmonės pamatė nepaprastą mūsų Heraklio jėgą, visi pa-

noro pažiūrėti į jį ir scenoje. Todėl susirinko didžiulė minia į mūsų provansišką areną. Matifu paguldė ant menčių apie pustuzinį pačių tvirčiausių kalniečių bei stipriausių šio uosto krovikų, ir mes surinkome milžinišką sumą!

— Milžinišką?

— Taip. Tokios nebuvome niekada surinkę.

— Kokią?

— Keturiasdešimt du florinus.

— Ta-aip! Tik pagalvokit! O aš nė nesitikėjau,— linksmai atsakė daktaras.— Jei būčiau žinojęs, kad jūs vaidinsite, būčiau laikęs malonia pareiga pažiūrėti vaidinimo! Leiskite tad man užmokėti už bilietą.

— Vakare, ponas daktare, vakare, jei malonėsite pagerbti mūsų imtynes,— atsakė Peskadas.

Matifu mandagiai nusilenkė ir pajudino galingus pečius, kurie „dar nė karto nebuvo parmesti ant žemės", kaip aiškindavo nuo pakylos Peskadas.

Daktaras Antekirtas suprato, kad akrobatai jokiu būdu nepriims iš jo pinigų. Todėl sugalvojo pakeisti taktiką. Be to, vieną dalyką jis buvo sumanęs jau vakar. Dar vakare jis kai ką paklausinėjo ir įsitikino, kad akrobatai — padorūs, verti pasitikėjimo žmonės.

— Kuo jūs vardu? — paklausė jis.

— Peskadas, ponas daktare. Jokio kito vardo aš neturiu.

— O jūs?

— Matifu,— atsakė Heraklis.

— Teisingiau, stipruolis Matifu,— pataisė Peskadas, su pasididžiavimu tardamas visuose Pietų Prancūzijos balaganuose išgarsėjusį vardą.

— Bet juk tai pravardės. . .— tarė daktaras.

— Kitų vardų mes neturime,— atsakė Peskadas,— gal kada jie ir buvo, bet mūsų kišenės kiauros, ir mes juos pametėme...

— O... jūsų tėvai...

— Tėvai, ponas daktare? Tokia prabanga mums ne pagal kišenę. Bet jei mes kada praturtėsim, įpėdinių tikriausiai susilauksim.

— Jūs prancūzai? Iš kurios vietos?

— Mes iš Provanso,— išdidžiai atsakė Peskadas,— vadinasi, mes dvigubi prancūzai.

— O sąmojo jums, Peskadai, netrūksta.

— Mūsų amate kitaip negalima. Tik įsivaizduokite, ponas daktare, pajacą, išdaigininką, balaganų juokdarį niūraus būdo. Juk per vieną vakarą į jį paleis tiek obuolių, kad per visą gyvenimą nesuvalgysi! Nieko nepadarysi, aš linksmas, netgi labai linksmas!

— O Matifu?

— Matifu kiek rimtesnis, mąslesnis, santūresnis! — atsakė Peskadas, draugiškai jį tapšnodamas; taip meiliai žmonės tapšnoja arklius.— Tai irgi susiję su amatu. Kai žongliruoji svarsčiais maždaug po penkiasdešimt kilogramų, nenoromis pasidarai rimtas. Kai rungiesi — dirbi ne tik rankomis, bet ir galva! O Matifu nuo pat vaikystės tik ir težinojo rungtynes... net su skurdu. Ir net skurdas jo dar neįveikė!

Susidomėjęs klausėsi daktaras Antekirtas to mažo žmogelio, kurio daliai teko toks sunkus likimas, nors jis dėl to ir nesiskundė. Daktaras jautė, kad Peskadas protingas ir kilnus žmogus, ir mąstė, kas būtų iš jo išėję, jei pačioje gyvenimo pradžioje jam nebūtų stigę iš ko pragyventi.

— O kur dabar jūs keliausite? — paklausė jis.

— Kur akys ves,— atsakė Peskadas.— Atsitiktinumas — ne toks jau blogas vadovas. Galima net pasakyti, kad kelius jis žino gerai. Tik manau, kad per toli šį kartą jis nuvedė mus nuo tėvynės. Pagaliau mes patys kalti. Reikėjo paklausti jo, kur keliauja.

Daktaras Antekirtas atidžiai stebėjo draugus. Patylėjęs jis paklausė:

— Kuo gi aš galiu jums padėti?

— Niekuo, ponas daktare, tikrai sakau, niekuo...

— Gal norėtumėt greičiau grįžti į gimtąjį Provansą?

Akrobatų akys iš karto suspindo.

— Aš galėčiau jus ten nuvežti,— tęsė daktaras.

— Tai būtų puiku! — sušuko Peskadas.

Paskui jis pasisuko į draugą:

— Nori į Provansą, Matifu?

— Dar ir kaip... tik, aišku, kartu su tavim.

— O ką mes ten veiksime? Iš ko gyvensime?

Matifu pasikasė pakaušį,— taip jis darydavo visais kebliais atvejais.

— Mes... mes...— sumišo jis.

— Štai ir nežinai... ir aš nežinau. Bet ką gi, juk ten tėvynė! Na, ar ne keista, ponas daktare, kad tokie plikšiai, kaip mes, turi tėvynę, kad skurdžiai, užaugę netgi be tėvų, vis dėlto kažkur gimė? Man visada tai atrodė kažkaip neišaiškinama.

— O ar nesutiktumėt judu abu pasilikti su manimi? — paklausė daktaras Antekirtas.

Nuo to netikėto pasiūlymo Peskadas pašoko, o Heraklis žiūrėjo į jį, nesuprasdamas, ar ir jam reikia atsistoti.

— Pasilikti su jumis, ponas daktare? — paklausė pagaliau Peskadas.— Bet kokia jums nauda iš mūsų? Juk mes visą gyvenimą daugiau nieko ir neveikėme,

tik žongliravome ir rodėme savo jėgą. Nebent norite, kad jus linksmintume kelionės metu arba jūsų tėvynėje...

— Paklausykite,— tarė daktaras.— Man reikalingi drąsūs, ištikimi, apsukrūs ir protingi žmonės, kurie padėtų įvykdyti kai kuriuos mano sumanymus. Juk jūsų čia niekas nelaiko, ir tėvynėje nieks jūsų nesiilgi. Norite man padėti?

— O kai įvykdysite savo sumanymus, kas tada? — paklausė Peskadas.

— Pasiliksite pas mane, jei jums patiks,— atsakė nusišypsojęs daktaras.— Pasiliksite jachtoje. Galėsite mokyti jūrininkus voltižiravimo. Jei susimanysite grįžti į tėvynę, galėsite važiuoti ten, tuo labiau kad jau būsit apsirūpinę visam gyvenimui.

— Ponas daktare! — sušuko Peskadas.— Betgi jūs nenorite, kad mes dykaduoniautume. Prisipažinsiu, tai mums ne prie širdies!

— Pažadu parūpinti darbą, kuriuo būsit patenkinti.

— Ką čia ir kalbėti, pasiūlymas labai viliojantis,— tarė Peskadas.

— O ar jums kas nors nepatinka?

— Tur būt, tik vienas dalykas. Štai mes du — Matifu ir aš. Mudu tautiečiai ir, jei turėtume šeimas, tikriausiai būtume giminės. Mes — kaip broliai. Matifu negali gyventi be Peskado, Peskadas — be Matifu. Visai kaip Siamo dvyniai. Jų negalima išskirti, nes jie neišgyventų. Tai štai — mudu tokie pat Siamo dvyniai. Ponas daktare, mes mylime vienas kitą!

Ir Peskadas ištiesė ranką Matifu, o tas prispaudė draugą kaip kūdikį prie krūtinės.

— Draugai mano, niekas nesiruošia jūsų išskirti,—

atsakė daktaras Antekirtas,— jūs jokiu būdu neturite palikti vienas kito.

— Tokiu atveju sutarta, ponas daktare. Jeigu tik...

— Kas „jeigu"?

— Jeigu tik Matifu sutinka.

— Sutik, Peskadai,— atsakė Heraklis,— tai reikš, kad tu sutinki už mus abu.

— Taigi sutarta,— pasakė daktaras.— Jums neteks gailėtis. Nuo šios dienos galite niekuo nebesirūpinti.

— Žiūrėkite, tik neapsirikite, ponas daktare! — sušuko Peskadas.— Jūs nė nenuvokiat, kiek daug imatės!

— O kas?

— Juk mes jums nemaža kainuosime, ypatingai Matifu. Mano draugo apetitas baisus, o juk jūs nenorėsite, kad jis sulystų!

— Priešingai, tegu dar daugiau įgyja jėgų.

— Tai jis jus pavers elgeta!

— Mane ne taip lengva nuskurdinti, Peskadai.

— Bet juk maitinti du žmones... tris kartus per dieną...

— Penkis, šešis, dešimt, jei tik panorės,— nusišypsojo daktaras.— Jam stalas visad bus padengtas!

— Žiūrėk, drauguži! — džiugiai sušuko Peskadas.— Tu galėsi prisivalgyti ligi soties!

— Ir jūs, Peskadai.

— Kas aš! Aš tik paukštelis! Bet leiskit pasiteirauti, daktare, ar mes plaukiosime jūromis?

— Labai dažnai, drauguži. Aš dabar turėsiu reikalų visame Viduržemio jūros baseine. Mano pacientai gyvena visam pajūry. Tikiuosi, kad man teks gydyti žmones visuose pasaulio kraštuose. Jeigu, sakysime, ligo-

nis iškvies mane į Tanžerą arba į Balearų salas tuo metu, kai aš būsiu Suece, aš vis tiek važiuosiu pas jį. Kaip gydytojas dideliame mieste važiuoja iš kvartalo į kvartalą, aš lankysiu ligonius nuo Gibraltaro ligi Archipelago, nuo Adrijos ligi Liono užutekio, nuo Jonijos jūros ligi Gabeso įlankos. Aš turiu laivų, daug greitesnių už tą jachtą, ir jums dažnai teks mane lydėti.

— Puiku, ponas daktare! — atsakė, trindamas rankas, Peskadas.

— Jūs nebijote jūros?

— Mes? Mes, Provanso sūnūs? Bijomės jūros? — sušuko Peskadas.— Dar berniūkščiai būdami, mes neišlipdavom iš valties. Ne, mes jūros nebijom, ir mūsų negąsdina jūros liga. Mes įpratę vaikščioti žemyn galva. Jei ponai ir ponios, kurie nori paplaukioti, pasitreniruotų porą mėnesių panašiai kaip mes, jiems nereiktų vis būti užsikniaubus ant bliūdo. „Įeikite, gerbiamieji, įeikite! Neatsilikite, imkite pavyzdį iš kitų!"

Ir Peskadas ėmė berti juokelius, lyg atsidūręs pakyloje prie įėjimo į balaganą.

— Puiku, Peskadai! — atsakė daktaras.— Matau, kad mes sugyvensime. Prašau tiktai: nepraraskite savo gyvumo. Juokitės, mano drauge, juokitės ir dainuokit, kiek tik širdis geidžia. Gal būt, mūsų laukia dideli nemalonumai, ir labai bus gera, kad jūs linksminsite mus kely!

Daktaro veidas apsiniaukė. Peskadas, kuris nenuleido nuo jo akių, galvojo, kad praeity daktaras Antekirtas, matyt, pergyveno didelį sukrėtimą, apie kurį jiedu, tur būt, sužinos, laikui bėgant. Ir akrobatas pasakė:

— Ponas daktare, nuo šios dienos mes visiškai jūsų.

— Ir dar šiandien,— atsakė daktaras,— galit atsikraustyti į laivą ir įsikurti savo kajutėje. Aš ketinu dar kelias dienas pabūti Gravozoje ir Ragūzoje; bus gerai, kad jūs iš karto imsite pratintis prie gyvenimo „Savarenoje".

— Laukdami dienos, kada jūs nusivešite mus į savo tėvynę,— pridūrė Peskadas.

— Aš neturiu tėvynės,— atsakė daktaras,— arba, tikriau, tėvynę aš pats susikūriau; jei panorėsite, ji bus tėvynė ir jums.

— Eime, Matifu,— sušuko Peskadas.— Eime greičiau,— mums reikia uždaryti savo krautuvėlę. Būk ramus: skolų mes neturime ir nesubankrutuosime.

Draugai atsisveikino su daktaru, sėdo į laukiantį laivelį ir grįžo į Gravozą.

Per kokias dvi valandas jie sudėstė savo inventorių ir vienam savo profesijos žmogui perleido balaganą, išpaišytas drobules, būgnelius ir didįjį būgną,— žodžiu, visą savo turtą. Susitvarkė jie greitai ir paprastai, o gauti keli florinai irgi per daug nenusvėrė jiems kišenių.

Tačiau Peskadas nepanoro skirtis su savo akrobatišku triko ir kornet-a-pistonu, o Matifu — su trombonu ir imtynininko drabužiais. Jiems buvo gaila tų skudurų ir instrumentų, primenančių buvusį pasisekimą ir triumfą. Ir draugai susikišo juos į vienintelį savo lagaminą, kuriame buvo sudėtas visas jų turtas ir drabužiai.

Apie pirmą valandą Peskadas ir Matifu grįžo į „Savareną". Jiems buvo paskirta erdvi ištaiginga kajutė, „kur viskas nuteikia kūrybiškai", kaip juokavo Peskadas.

Ekipažas naujus draugus priėmė labai maloniai: juk jie išgelbėjo jachtą nuo baisios katastrofos.

Vos įsikūrę jachtoje, Peskadas ir Matifu įsitikino, kad maitina čia nepalyginti geriau, negu kaimo smuklėse.

— Štai matai, Matifu,— tvirtino Peskadas, sriūbčiodamas skanų Arti vyną,— jei tik gerai elgiesi — gali visko pasiekti. Svarbiausia — gerai elgtis!

Matifu tik linktelėjo galva, nes burna buvo prikimšta keptos kiaulienos. Akimirksniu jis sunaikino didžiulį gabalą kumpio ir porą keptų kiaušinių.

— Vien tik rodydamas, kaip tu valgai, Matifu,— pasakė Peskadas,— jau galėtum surinkti didelius pinigus.

KETVIRTASIS SKYRIUS

IŠTVANO BATORO NAŠLĖ

Daktaro Antekirto atvykimas sukėlė didelį triukšmą ne tik Ragūzoje, bet ir visoje Dalmatijoje. Laikraščiai pranešė apie jachtos pasirodymą Gravozos uoste, o reporteriai taip ir apspito laimikį, iš kurio jie tikėjosi įdomiausių faktų faktelių. „Savarenos" savininkui sunku buvo atsiginti nuo visokių pagarbos reiškėjų ir išvengti nemalonumų, susijusių su išgarsinimu. Jis tapo dienos didvyriu. Visur buvo kalbama vien tik apie jį. Niekas nežinojo, kas jis, iš kur atplaukė, kur žada išplaukti. Tokie dalykai tik dar labiau kurstė visuotinį smalsumą. Juk kai nieko nežinai, turi didžiausią laisvę

spėlioti, fantazija tada gali be galo klestėti. Kiekvienas dedasi žinąs daugiau, negu kiti.

Norėdami įtikti skaitytojams, reporteriai nuskubėjo į Gravozą, o kai kurie net pateko į jachtą. Tačiau jiems nepavyko pamatyti žmogaus, kurio vardas buvo visų lūpose. Daktaras nieko nepriimdavo. Į visus lankytojų klausimus kapitonas Narsosas atsakinėjo vis tą patį.

— Iš kur atplaukė daktaras?

— Tai jo reikalas.

— O kur plauks?

— Kur tik panorės.

— Bet kas gi jis toks?

— Niekas nežino, gal būt, nė jis pats.

Ką gi galima papasakoti skaitytojams, turint tokius menkus duomenis? Taigi vaizduotei buvo duota visiška laisvė. Daktarą Antekirtą pavertė kas kuo sugebėjo: Reporteriai bėgiojo jo pėdomis ir darydavo iš jo viską, kas tik jiems į galvą ateidavo. Vieni tvirtino, kad jis piratų vadas. Kiti — kad jis didelės Afrikos valstybės karalius ir išvyko į kelionę inkognito, norėdamas praplėsti savo akiratį. Treti — kad jis politinis tremtinys. Ketvirti — kad jis sukilusios liaudies nuverstas nuo sosto ir dabar keliauja kaip filosofas ir smalsus žinių žmogus. Kiekvienas galėjo pasirinkti versiją pagal savo skonį. Spėliojimai dėl daktaro vardo buvo labai įvairūs: vieni manė, kad tai jo tikras vardas ir jis yra didelis daktaras, išgydęs daug ligonių, kurie jau buvo pripažinti beviltiškais; kiti tvirtino, kad jis — šarlatanų karalius ir pareikalavus negalėtų pateikti jokio diplomo ar pažymėjimo.

Šiaip ar taip, Gravozos gydytojams neteko skųstis, kad jis praktikuoja jų mieste neteisėtai: daktaras Antekirtas gyveno labai užsidaręs, o kai kas nors kreip-

davosi į jį, prašydamas patarimo, jis tučtuojau atsisakydavo tokios garbės.

Be to, „Savarenos" savininkas neapsistojo krante. Dargi neišsinuomojo kambario viešbutyje. Pirmas dvi dienas jis nebuvo nuvažiavęs toliau kaip iki Ragūzos. Jis tik truputį išeidavo pasivaikščioti Gravozos apylinkėse ir du ar tris kartus vedėsi Peskadą, kurio įgimtą sumanumą jau buvo spėjęs įvertinti.

Į Ragūzą jis beveik neužsukdavo, užtat vieną gražią dieną nusiuntė ten Peskadą. Šauniajam vyrukui, matyt, buvo pavesta kažkokia užduotis, gal reikėjo surinkti kokių nors žinių.

— Vadinasi, jis gyvena Stradone? — paklausė daktaras, kai Peskadas grįžo į jachtą.

— Taip, ponas daktare, pačioje gražiausioje gatvėje. Jis turi nuosavą namą netoli aikštės, kur svetimšaliams rodomi senovės dožų rūmai; jo namai labai puošnūs, daugybė tarnų, ekipažai. Gyvena kaip milijonierius.

— O kita?

— Kita? Tiksliau pasakius, kiti,— atsakė Peskadas.— Tiesa, jie gyvena tame pačiame kvartale, bet jų namų iš karto nesurasi: ten daugybė siaurų vingiuotų skersgatvių staigiai kyla į kalną visai kaip laiptai, ir namukai ten labai skurdūs. Jų namelis — menkas, mažas, nors viduj labai tvarkingas. Iš karto pajunti, ponas daktare, kad ten gyvena neturtingi, bet išdidūs žmonės.

— O pati šeimininkė?

— Aš jos nemačiau. Girdėjau, kad ji beveik neišeina iš namų.

— O jos sūnus?

— Mačiau jį probėgomis, ponas daktare, kai jis ėjo pas motiną.

— Kokį jis tau padarė įspūdį?

— Jis man pasirodė labai rimtas, kažko susirūpinęs. Jaunuolis tikriausiai daug yra kentėjęs... Tai iš karto matyti.

— Bet juk ir tu, Peskadai, daug iškentėjai, o to beveik visai negalima pastebėti.

— Kūno kančios ne tokios, kaip dvasinės, ponas daktare. Todėl man visad pavykdavo nuslėpti jas ir net pasišaipyti iš jų.

Daktaras jau sakė Peskadui „tu", nes klounas pats prašė, kaip prielankumo, kad taip jį vadintų. Netrukus tokios malonės susilaukė ir Matifu. Ką ir sakyti, perdaug jau įspūdingai atrodė Heraklis, kad kas būtų išdrįsęs iš karto kreiptis į jį „tu".

Išklausinėjęs Peskadą ir gavęs minėtus atsakymus, daktaras nebeidavo vaikščioti po Gravozos apylinkes. Jis, matyt, laukė kažkokio žmogaus, bet pats nenorėjo jo skatinti ir todėl liovėsi važinėjęs į Ragūzą, kur apie „Savarenos" atvykimą ir taip visiems buvo žinoma. Taigi daktaras neišeidavo iš jachtos. Ir netrukus atsitiko taip, kaip jis tikėjosi.

Gegužės dvidešimt devintąją apie vienuoliktą valandą ryto, apžvelgęs per žiūroną Gravozos krantinę, daktaras įsakė nuleisti valtį, sėdo į ją ir išlipo prie molo, kur, kaip matyti, jo laukė kažkoks žmogus.

„Tai jis! — pagalvojo daktaras.— Tai jis! Kad ir smarkiai pasikeitęs, bet aš jį pažįstu!"

Ten stovėjo labai iškaršęs senis, nors jis turėjo ne daugiau kaip septyniasdešimt metų. Žila jo galva linko žemyn. Veidas buvo griežtas, liūdnas; blausios, užgesusios akys, matyt, ne kartą buvo liejusios ašaras. Jis stovėjo prieplaukoje, įsmeigęs akis į valtį, kai tik pamatė ją atsiskiriant nuo jachtos.

Daktaras nenorėjo išsiduoti, kad pamatė senį, o dar labiau,— kad jį pažino. Todėl apsimetė, kad net nepastebi jo. Bet nespėjo daktaras žengti ir kelių žingsnių, senis, pagarbiai nusiėmęs kepurę, prisiartino ir paklausė:

— Daktaras Antekirtas?

— Taip,— atsakė daktaras, žiūrėdamas į nuleistomis akimis stovintį vargšą. Paskui pridūrė: — Kas jūs, drauguži, ir ko jums reikia?

— Aš Borikas,— atsakė senis,— esu ponios Batori tarnas; ji pasiuntė mane pasakyti, kad norėtų pasimatyti su jumis.

— Ponia Batori? — pakartojo daktaras. — Nejaugi tai to vengro našlė, kuris gyvybe sumokėjo už meilę tėvynei?

— Ta pati,— atsakė senis.— Ir jei jūs tikrai esate daktaras Antekirtas, negalite apie ją nežinoti, nors ir niekad nebuvot susitikę.

Daktaras atidžiai klausėsi senojo tarno, kuris vis stovėjo, nudelbęs akis. Atrodė, kad Antekirtas stengiasi įspėti: ar kartais neturi senis kokios slaptos minties?

— O ko ponia Batori nori iš manęs? — paklausė jis patylėjęs.

— Dėl jums žinomų priežasčių, ponas daktare, ji norėtų su jumis pakalbėti.

— Aš pas ją užvažiuosiu.

— Ji mieliau su jumis susitiktų jūsų jachtoje.

— Kodėl?

— Pasikalbėjimas turi likti paslapty.

— Paslapty? Kodėl?

— Dėl jos sūnaus. Ponas Peteris neturi žinoti, kad jūs matėtės su ponia Batori.

Toks atsakymas lyg ir nustebino daktarą, nors jis neišsidavė.

— Man patogiau aplankyti ponią Batori jos namuose,— atsakė jis.— Ar negalima jos aplankyti, kai sūnaus nebus?

— Galima, bet tada jūs turit ateiti pas mus rytoj, ponas daktare. Peteris Batoras šiandien vakare išvažiuoja į Zarą, bet po paros grįš.

— O ką veikia Peteris Batoras?

— Jis inžinierius, bet ligi šiol nesuranda darbo. O, jiedu sunkiai gyvena.

— Sunkiai...— pakartojo daktaras Antekirtas. — O argi ponia Batori neturi jokių pajamų?..

Jis nutilo. Senis nuleido galvą, ir jo krūtinė suvirpo nuo tvardomų kūkčiojimų.

— Ponas daktare, aš daugiau nieko jums negaliu pasakyti,— prašneko jis pagaliau.— Kai susitiksite, kaip prašo ponia Batori, sužinosit viską, ką tik jums reikia žinoti.

Daktarui teko sukaupti visą energiją, kad galėtų nuslėpti, kaip jis sukrėstas.

— Kur gyvena ponia Batori? — paklausė jis.

— Ragūzoje, Stradono rajone, Marinelio gatvėje septynioliktas numeris.

— Ar gali ji mane rytoj priimti tarp pirmos ir antros valandos?

— Gali, ponas daktare, ir aš pats jai apie jus pranešiu.

— Pasakykite poniai Batori, kad paskirtą valandą aš pas ją būsiu.

— Jos vardu dėkoju jums! — tarė senis.

Paskui, kiek pasvyravęs, pridūrė:

— Nemanykite tik, kad ji ruošiasi ko prašyti...

— O jeigu ir paprašys? — gyvai pasipriešino daktaras.

— Ji nieko neprašys,— atsakė Borikas.

Ir, pagarbiai nusilenkęs, nuėjo keliu iš Gravozos į Ragūzą.

Buvo matyti, kaip paskutinieji senojo tarno žodžiai suglumino daktarą Antekirtą. Jis ilgai stovėjo, žiūrėdamas į tolstantį Boriką. Grįžęs į jachtą, jis išleido Peskadą ir Matifu pasivaikščioti. Paskui užsirakino savo kajutėje ir visą likusią dienos dalį praleido vienas.

Peskadas ir Matifu, dabar jau tikri rentininkai, nusprendė laisvalaikį praleisti kaip reikiant. Jie net susigalvojo sau tokią prabangą: žvilgterėti į mugės balaganus. Būtų didelė netiesa tvirtinti, kad vikrusis klounas nenorėjo nušluostyti nosį kokiam nors nevykėliui ekvilibristui arba kad galingojo milžino neviliojo stipruolių imtynės. Bet abu gerai prisiminė, kad turi garbės priklausyti „Savarenos" ekipažui. Todėl jiems buvo geras ir paprastų žiūrovų vaidmuo, o kai numeris jiems patikdavo, jie plodavo iš širdies.

Kitą dieną apie pietus daktaras įsakė perkelti jį į krantą. Jis parsiuntė valtį atgal, o pats nužingsniavo iš Gravozos į Ragūzą. Ūksmingų medžių gaubiamas kelias buvo puikus, o abipus jo terasomis kilo vilos.

Kelias dar buvo beveik tuščias. Pagyvėja jis vėliau, kai prasideda pasivaikščiojimų metas: važiuoja daugybė ekipažų ir vaikštinėja ar jodinėja minios žmonių.

Galvodamas apie būsimą susitikimą su ponia Batori, daktaras ėjo vienu šoniniu takeliu ir netrukus pasiekė Borgo Pilę — tai akmeninis pakilimas, savotiškas bokštas, prigludęs prie Ragūzos tvirtovės. Vartai buvo pra-

viri, ir, perėjus tris įtvirtinimų juostas, buvo galima įeiti į pačią tvirtovę.

Stradonas, puikus prospektas, išklotas akmeninėmis plokštėmis, eina per visą miestą nuo Borgo Pilės ligi Plosės priemiesčio. Jis prasideda ties galva, ant kurios stovi amfiteatru išsidėstę daugybė namelių. Tos gatvės gale dunkso senoviniai dožų rūmai — didingas XV amžiaus pastatas su vidiniu kiemu, Renesanso stiliaus portiku ir skliautuotais langais, kurių grakščios kolonėlės primena Toskanijos architektūros žydėjimo laikotarpį.

Daktaras nepriėjo tos aikštės. Marinelio gatvė, vakar Boriko minėta, prasideda maždaug per vidurį Stradono ir tiesiasi į kairę nuo jo. Daktaro žingsniai sulėtėjo, kai jis žvilgterėjo į granitinius rūmus, kurių turtingas fasadas su fligeliais iš šalių kilo dešinėje gatvės pusėje. Pro atvirus vartus kieme buvo matyti ištaigingas ekipažas su eikliais žirgais. Ant pasostės sėdėjo vežėjas, o tarnas lūkuriavo puikioje verandoje. Kaip tik tuo metu kažkoks ponas įsėdo į karietą, arkliai išbėgo per kiemą į gatvę, ir vartai užsitrenkė. Tai tas pats ponas, kuris prieš tris dienas buvo priėjęs prie daktaro Antekirto Gravozos krantinėje, žodžiu, buvęs Triesto bankininkas Silas Torontalis. Norėdamas išvengti susitikimo, daktaras skubiai pasitraukė atgal ir žengė toliau tik tada, kai greitai riedanti karieta pranyko už Stradono kampo.

„Abu tame pačiame mieste! — sušnabždėjo jis.— Kaltas tik atsitiktinumas, aš čia niekuo dėtas."

Kokie siauri, statūs, kaip blogai grįsti ir skurdūs skersgatviai į kairę nuo Stradono! Įsivaizduokite plačią upę, kurios visi intakai tėra vien drumsti upokšniai, įteką tik iš vienos pusės. Kad gautų nors šiek tiek oro,

nameliai tiesiog lipa vienas ant kito. Jie žiūri viens kitam tiesiai į akis, jei galima akimis pavadinti menkus jų langelius. Tų namelių pilna ligi pat dviejų kalvų viršūnių, ant kurių įrengti Minčeto ir San Lorenco fortai. Čia nepravažiuotų joks ekipažas. Tiesa, pro čia nesiveržia kalnų srovė (ji ima tekėti tik po stiprių liūčių), bet vis dėlto gatvelė tėra tik skardis, o kad jis nebūtų toks gūbriuotas, padaryta daugybė aikštelių ir pakopų. Koks skirtumas tarp šių kuklių pastogių ir puošnių Stradono rūmų!

Daktaras priėjo Marinelio gatvę, bet vietoj grindinio čia be pabaigos kilo laipteliai. Jam teko užlipti daugiau kaip šešiasdešimt pakopų, kol sustojo prie 17 numerio.

Durys tučtuojau atsidarė. Senasis Borikas jo laukė. Nė žodžio nesakydamas, jis nuvedė daktarą į varginga, bet švarų kambarį.

Daktaras atsisėdo. Jo veide nebuvo matyti nė mažiausio susijaudinimo, net kai įėjusi ponia Batori paklausė:

— Daktaras Antekirtas?

— Taip, ponia,— atsakė jis stodamasis.

— Aš norėjau pataupoti jus nuo tolimo ir keblaus kelio.

— O aš labai norėjau aplankyti jus, ponia, ir patikėkit, esu jūsų paslaugoms.

— Daktare, aš tik vakar sužinojau, kad jūs atvykote į Gravozą,— šnekėjo toliau ponia Batori,— ir tuojau pasiunčiau Boriką prašyti pasimatymo.

— Klausau jūsų, ponia.

— Aš eisiu,— įsiterpė senasis tarnas.

— Ne, pasilikite, Borikai! — pasipriešino ponia Batori.— Jūs vienintelis mūsų šeimos draugas, ir visa,

ką aš noriu pasakyti daktarui Antekirtui, jums ne paslaptis.

Ponia Batori atsisėdo, daktaras — priešais ją, o senis liko stovėti prie lango.

Profesoriaus Ištvano Batoro našlė tuo metu buvo šešiasdešimties metų. Bet ji dar laikėsi tiesiai, tik visai žili plaukai, raukšlių išvagotas veidas rodė, kaip atkakliai jai teko kovoti su skurdu ir nesėkmėmis. Tačiau galėjai jausti, kad ji vis tokia pat energinga, kaip ir anksčiau. Tai buvo vis ta pati narsioji draugė, kuriai slapčiausias mintis patikėdavo žmogus, paaukojęs savo karjerą dideliam žygiui,— žodžiu, tai buvo bendražygė to patrioto, kuris su Matiju Šandoru ir Ladislavu Zatmaru vadovavo sukilimui.

— Pone, jei jūs daktaras Antekirtas,— tarė ji susijaudinusi,— tai aš esu jums skolinga, ir mano pareiga papasakoti, kas įvyko prieš penkiolika metų Trieste. . .

— Ponia, jei esu daktaras Antekirtas, nevarkit — nepasakokit to, kas jums perdaug skaudu. Aš žinau, ką jūs norite papasakoti. Netgi daugiau: jei aš esu daktaras Antekirtas, žinau, kaip jūs gyvenote po nepamirštamos tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt septintųjų metų liepos tryliktos dienos.

— Sakykite, daktare, kaip paaiškinti, kad jūs rūpinotės mano gyvenimu? — tęsė ponia Batori.

— Taip turėtų jumis rūpintis, ponia, kiekvienas doras žmogus. Juk jūs našlė madjaro, kuris nesvarstydamas pastatė ant kortos savo gyvybę dėl tėvynės nepriklausomybės!

— Jūs pažinojote profesorių Ištvaną Batorą? — virpančiu balsu paklausė našlė.

— Pažinojau, ponia, mylėjau, todėl gerbiu visus, kurie vadinasi jo pavarde.

— Ar jūs iš to paties krašto, už kurį jis praliejo kraują?

— Aš iš jokio krašto, ponia.

— Kas gi tada jūs esat?

— Dar nepalaidotas lavonas,— šaltai atsakė daktaras Antekirtas.

Išgirdę tokį atsakymą, ponia Batori ir Borikas krūptelėjo. Bet daktaras paskubėjo pridurti:

— Aš prašiau nepasakoti man tų įvykių. Tačiau turiu jums tiksliau papasakoti, kaip ten buvo, nes jūs toli gražu ne viską žinote, o jums reikia žinoti visas smulkmenas.

— Ką gi, aš klausau jūsų, daktare,— atsakė ponia Batori.

— Ponia,— tęsė daktaras Antekirtas,— prieš penkiolika metų trys kilnūs vengrai vadovavo sąmokslui, kurio tikslas buvo grąžinti Vengrijai nepriklausomybę. Tai buvo grafas Matijas Šandoras, profesorius Ištvanas Batoras ir grafas Ladislavas Zatmaras, trys draugai, kuriuos daugelį metų siejo vienodos viltys ir vienodi jausmai.

Tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt septintųjų metų birželio aštuntąją, tos dienos išvakarėse, kada turėjo būti duotas sutartas ženklas pradėti sukilimą visoje vengrų žemėje ir Transilvanijoje, į grafo Zatmaro namus Trieste, kur buvo susirinkę sąmokslo vadovai, įsiveržė austrų policija. Grafas Zatmaras ir abu jo draugai buvo areštuoti, išvežti ir tą pačią naktį uždaryti Pizino bokšto kalėjime, o po kelių savaičių nuteisti mirti.

Jaunas sąskaitininkas Sarkanis, sulaikytas kartu su jais grafo Zatmaro namuose, bet nepriklausęs sąmoks-

lui, netrukus buvo pripažintas nekaltu ir po nuosprendžio paleistas.

Bausmės išvakarėse trys nuteistieji, uždaryti kartu vienoje kameroje, bandė bėgti. Nusileidę perkūnsargio laidu iš bokšto lango, du iš jų — grafas Šandoras ir Ištvanas Batoras — pateko į Foibos srovę, o Ladislavą Zatmarą kalėjimo sargai sulaikė, ir jis negalėjo pasekti draugų pavyzdžiu.

Nors bėgliai ir labai maža teturėjo vilties išsigelbėti, nes požeminė upė nunešė juos į visai nepažįstamą vietovę, vis dėlto jiems pavyko pasiekti Lemo kanalo krantus, po to ir Rovinjos miestą. Čia jie rado prieglaudą žvejo Andreos Ferato namuose.

Šis žvejys — drąsus ir kilnus žmogus — jau buvo pasiruošęs perkelti juos į kitą Adrijos jūros krantą, bet ispanas Karpena, sužinojęs, kad bėgliai slepiasi pas Feratą, dėl asmeniško keršto išdavė juos policijai. Jie bandė bėgti antrą kartą. Bet Ištvanas Batoras buvo sužeistas ir iš karto pateko į policininkų rankas. O Matiją Šandorą žandarai vijosi ligi pat pajūrio; čia jis krito pakirstas kulkų, pasinėrė į vandenį, ir net jo lavono nepavyko rasti.

Po dviejų dienų Ištvanas Batoras ir Ladislavas Zatmaras buvo sušaudyti Pizino tvirtovėje. O Andrea Feratas už tai, kad priglaudė bėglius, buvo nuteistas katorgai ligi gyvos galvos ir ištremtas į Šteiną.

Ponia Batori nuleido galvą. Jos širdis sruvo krauju, bet ji išklausė daktaro pasakojimą, nė karto jo nepertraukus.

— Jūs, ponia, žinojote tas smulkmenas? — paklausė daktaras.

— Taip, daktare, žinojau. Žinojau, kaip ir jūs, iš laikraščių.

— Taip, tai iš laikraščių,— atsakė daktaras.— Bet kai ką, ko laikraščiai negalėjo pranešti, nes tardymas vyko griežčiausioje paslaptyje, aš sužinojau iš kalėjimo prižiūrėtojo, kuris man prasitarė. Štai aš jums tuojau ir papasakosiu.

— Kalbėkite, daktare,— sukluso ponia Batori.

— Žvejo Ferato namuose grafas Matijas Šandoras ir Ištvanas Batoras buvo užtikti dėl to, kad juos išdavė ispanas Karpena. O Trieste prieš tris savaites jie buvo areštuoti dėl to, kad juos kažkas įskundė austrų policijai.

— Įskundė? — sušuko ponia Batori.

— Taip, ponia, įskundė! Ir tai pasitvirtino bylos nagrinėjimo metu. Pirmiausia, išdavikams pavyko sugauti pašto karvelį, kuris skrido su šifruotu rašteliu, adresuotu grafui Šandorui; niekšai pasidarė to raštelio kopiją. Antra, jau grafo Zatmaro namuose jiems pavyko nukopijuoti ir tinklelį — šifruoto susirašinėjimo raktą. Pagaliau, susipažinę su pagrobtojo raštelio turiniu, jie pranešė Triesto gubernatoriui. Ir, žinoma, dalis grafo Šandoro turto teko jiems už įdavimą.

— O ar žinoma, kas tie niekšai? — paklausė ponia Batori virpančiu iš susijaudinimo balsu.

— Ne, ponia,— atsakė daktaras.— Bet trys nuteistieji tikriausiai juos pažinojo ir galėtų pasakyti jų vardus, jei tik jiems būtų pavykę prieš mirtį pasimatyti su artimaisiais!

O juk iš tikrųjų nei ponia Batori, kuri su sūnum tada buvo išvažiavusi, nei Borikas, sėdėjęs Triesto kalėjime, negalėjo aplankyti pasmerktųjų paskutinėmis jų gyvenimo dienomis.

— Nejau taip ir nepavyko sužinoti, kas tie niekšai? — paklausė ponia Batori.

— Ponia,— atsakė daktaras Antekirtas,— kiekvienas išdavikas galų gale išsiduoda. O dabar pasakysiu dar vieną dalyką, savo pasakojimui papildyti.

Jūs beveik be lėšų likote našlė su aštuonerių metų sūneliu. Grafo Zatmaro tarnas Borikas nepanoro jūsų apleisti po šeimininko mirties, bet jis buvo neturtingas ir negalėjo jums nieko pasiūlyti, tik savo ištikimybę.

Tuomet jūs išvažiavote, ponia, ir apsigyvenote Ragūzoje, šiame kukliame butelyje. Jūs pati pradėjote dirbti, kad galėtumėt kaip nors pragyventi ir bent truputį pasirūpinti savo dvasiniais poreikiais. Jūs norėjote, kad sūnus mokytųsi ir pasektų tėvo pėdomis. Ir jūs labai didvyriškai grūmėtės su žiauriuoju vargu. Todėl su begaline pagarba aš lenkiuosi prieš kilnią moterį, kuri parodė tiek tvirtybės, prieš motiną, dėl kurios pastangų sūnus tapo žmogumi!

Tardamas paskutinius žodžius, daktaras atsistojo, ir, nors valdėsi, buvo matyti, kad jis labai jaudinasi.

Ponia Batori nieko neatsakė. Ji nežinojo, ar daktaras jau baigė pasakoti, ar dar nori kalbėti apie tuos grynai asmeninius dalykus, dėl kurių ji ir pageidavo pasimatyti su juo.

— Tačiau, ponia,— tęsė daktaras, supratęs jos mintį,— žmogaus jėgos ribotos, ir jūs, ligota, vargų iškankinta, gal ir nebūtumėt atsilaikiusi toj kovoj, jei ne kažkoks nepažįstamasis,— na, ką aš kalbu,— profesoriaus Batoro draugas, nebūtų jums padėjęs. Aš niekad nebūčiau prašnekęs apie tai, jeigu jūsų senasis tarnas nebūtų sakęs, kad norit mane matyti...

— Taip, aš norėjau jus matyti,— atsakė ponia Batori.— Argi neturiu už ką padėkoti daktarui Antekirtui?

— Už ką gi dėkoti, ponia? Ar už tai, kad prieš penkerius ar šešerius metus, prisimindamas draugystę, kuri jungė daktarą Antekirtą su grafu Šandoru ir jo bendraminčiais, daktaras atsiuntė šimtą tūkstančių florinų jums paremti? Ar jam nebuvo didelė laimė jums perduoti tą sumą? Ne, ponia! Tai aš turiu jums dėkoti, kad kilniaširdiškai priėmėte dovaną, jeigu tik ji buvo naudinga Ištvano Batoro našlei ir sūnui!

Našlė nusilenkė ir atsakė:

— Vis tiek, pone, aš būtinai norėjau pareikšti jums savo dėkingumą. Svarbiausia dėl to ir ruošiausi jus aplankyti. Bet yra dar viena priežastis...

— Kokia gi, ponia?

— Tai... grąžinti jums tuos pinigus...

— Kaip, ponia? — skubiai paklausė daktaras.— Jūs nepanorėjote priimti...

— Daktare, aš neturėjau teisės tuos pinigus leisti. Aš nebuvau pažįstama su daktaru Antekirtu. Niekad nebuvau girdėjusi jo vardo. Tie pinigai galėjo būti išmalda nuo tų, su kuriais kovojo mano vyras, o jų gailestis man būtų nepakenčiamas. Todėl aš nepasinaudojau dovana, neišleidau pinigų tiems reikalams, kuriuos turėjo galvoje daktaras Antekirtas.

— Vadinasi... ta sumą...

— Liko nepaliesta.

— O jūsų sūnus?

— Mano sūnus už viską bus dėkingas tik sau...

— Ir motinai! — pridūrė daktaras, labai paveiktas tos garbingos moters kilnumo ir tvirtumo.

O ponia Batori atsistojo, atrakino sekreterą ir išėmė iš jo banknotų pluoštą.

— Prašau paimkit tuos pinigus, daktare,— juk jie

jūsų; tikėkit, aš labai jums dėkinga, nors ir nepasinaudojau jais sūnui auklėti.

— Tie pinigai nebepriklauso man, ponia,— atsakė daktaras, stumdamas banknotus.

— Kartoju, aš negaliu jų priimti.

— Bet gal Peteris Batoras ras, kur juos panaudoti...

— Mano sūnus galų gale išsirūpins vietą, kurios jis vertas, ir bus parama man, kaip aš buvau jam!

— Jis neatsisakys tų pinigų, jeigu jo tėvo draugas labai prašys juos priimti.

— Atsisakys!

— Vis dėlto, ponia, leiskite man pamėginti...

— Prašau jus, daktare, nemėginkite,— atsakė ponia Batori.— Mano sūnus netgi nežino, kad aš buvau gavusi tuos pinigus, ir norėčiau, kad nesužinotų.

— Gerai, ponia, aš suprantu, kodėl jūs taip elgiatės,— juk manęs jūs nepažinote ir nepažįstat dabar. Taip, suprantu kodėl ir gerbiu jus už tai. Bet, kartoju, jei tie pinigai nepriklauso jums, jie nebepriklauso ir man!

Daktaras Antekirtas atsistojo. Ponios Batori atsisakymas priimti pinigus jo neįžeidė. Dėl to skrupulingumo jis tik dar labiau ėmė ją gerbti. Jis nusilenkė našlei ir jau ruošėsi išeiti, bet ponia Batori jį sulaikė.

— Daktare,— tarė ji,— jūs paminėjote intrigas, dėl kurių žuvo Ladislavas Zatmaras, Ištvanas Batoras ir grafas Šandoras.

— Aš jums papasakojau visa kaip buvo, ponia.

— Bet tų išdavikų vardų niekas nežino?

— Žino, ponia.

— Kas?

— Dievas!

Daktaras dar sykį nusilenkė ir išėjo.

Ponia Batori ilgai sėdėjo susimąsčiusi. Keistas jausmas, gal būt, ne visai sąmoningas, nenugalimai ją traukė prie to paslaptingo žmogaus, kažkaip susijusio su visais svarbesniais jos gyvenimo įvykiais. Ar pamatys jį dar kartą? Jeigu jis atplaukė į Ragūzą tik dėl šio pasimatymo, tai, gal būt, „Savarena" vėl išplauks į jūrą ir daugiau nebegrįš?

Sekančią dieną laikraščiai pranešė, kad vietos ligoninė gavo šimtą tūkstančių florinų dovanų nuo nežinomo asmens.

Pinigus paaukojo daktaras Antekirtas, bet argi jie nebuvo paaukoti ir našlės, kuri savo ir sūnaus vardu pinigų atsisakė.

PENKTASIS SKYRIUS

VISOKIAUSI ĮVYKIAI

Ponios Batori spėjimas nepasitvirtino: daktaras neskubėjo išplaukti iš Gravozos. Kadangi jam nepasisekė pagelbėti motinai, jis sugalvojo padėti sūnui. Ligi šiol Peteris Batoras negalėjo rasti darbo, nors, labai gerai baigęs mokslus, jis turėjo teisę gauti gerą vietą. „Todėl,— galvojo daktaras,— jis tikriausiai neatsisakys mano pasiūlymo. Sudaryti jam padėtį, vertą jo talento, jo vardo,— tai jau ne išmalda. Tai bus užtarnautas atpildas."

Bet, kaip sakė Borikas, Peteris Batoras buvo išvažiavęs su reikalais į Zarą.

Daktaras sumanė jam parašyti ir pasiuntė laišką dar tą pačią dieną. Laiške buvo tik pasakyta, kad daktaras džiaugsis, jei Peteris Batoras aplankys jį „Savarenoje", nes turi jam gana įdomų pasiūlymą.

Laiškas buvo išsiųstas per Gravozos paštą, ir teliko laukti, kol jaunasis inžinierius grįš į namus.

O daktaras gyveno jachtoje dar labiau atsiskyręs, negu visada: „Savarena" stovėjo, išmetusi inkarą viduryje įlankos, jūreiviai niekad neišeidavo į krantą, ir jachta buvo izoliuota nuo išorinio pasaulio, tartum ji būtų plūduriavus Atlante ar Viduržemio jūroje.

Tas keistumas glumino reporterius ir kitus smalsuolius, kurie vis dar puoselėjo viltį „apklausinėti" tą legendarinį žmogų, nors jiems jokiu būdu nesisekė patekti į jachtą, tokią pat legendarinę, kaip ir jos šeimininkas. O kadangi Peskadui ir jo draugui buvo suteikta „judėjimo laisvė", korespondentai tuojau ir užpuolė juos, tikėdamiesi gauti bent šiokią tokią žinelę, o jau tą žinelę laikraščiai sugebėtų paversti pačiais nuostabiausiais prisipažinimais.

Kaip žinome, Peskadas nieko neveikė, tik visus linksmino,— aišku, daktarui sutikus. Matifu buvo rimtas ir stambus kaip jautis, su kuriuo būtų drąsiai galėjęs eiti imtynių, o Peskadas nuo ryto ligi nakties juokdavosi bei dainuodavo ir buvo lengvas ir judrus, nelyginant vimpelas. Jis arba laipiojo stiebais, linksmindamas jūrininkus, kuriuos mokydavo voltižiravimo, nes buvo vikrus kaip jūreivis ir miklus kaip junga, arba juokino draugus nesibaigiančiais sąmojais. Juk daktaras Antekirtas liepė jam būti visada geros nuo-

taikos! Nuotaika gera, o, be to, jis dar stengiasi, kad ir kiti nebūtų paniurę.

Jau buvo sakyta, kad Matifu ir Peskadas galėjo laisvai vaikštinėti. Tai yra turėjo teisę panorėję išeiti iš jachtos ir grįžti į ją. Kiti ekipažo nariai nepalikdavo jachtos, o jiedu galėdavo išeiti, kada tik įsimanydavo. Suprantama, smalsuoliai tiesiog sekiojo paskui juos, tikėdamiesi kaip nors gudrumu bent ką sužinoti. Bet ištraukti žodį iš Peskado, jei šis nusprendė tylėti, buvo visai neįmanoma. O jeigu jau vaikinas prasižiodavo, imdavo plepėti be galo, tik ne tai, ką reikia.

— Kas toks tas daktaras Antekirtas?

— Jis garsus gydytojas. Gali išgydyti bet kokią ligą, netgi tą, nuo kurios jūs atsidurtumėt kitame pasaulyje.

— Jis turtingas?

— Neturi nė skatiko. Aš pats skolinu jam šiek tiek sekmadieniais.

— O iš kur jis atplaukė?

— Iš tokio krašto, kurio pavadinimo niekas nežino.

— Kurgi yra tas kraštas?

— Galiu pasakyti tik tiek: šiaurėje nuo gretimo krašto jis vos atskirtas, o iš pietų visai neatskirtas.

Nieko daugiau iš Peskado sužinoti nepavykdavo, o jo draugas, aplamai, tylėjo kaip žemė.

Nors draugai neatsakinėjo į nekuklius reporterių klausimus, tarpusavy jie vis dėlto kalbėdavo apie naująjį savo šeimininką. Jie kalbėdavosi apie jį gana dažnai. Jie mylėjo jį, labai mylėjo. Jie trokšte troško kaip nors jam pasitarnauti. Tarp jų ir daktaro atsirado sakytum kažkoks cheminis giminingumas, tarsi jie būtų traukę vienas kitą; kaskart draugai vis labiau mylėjo daktarą.

Kiekvieną rytą Matifu ir Peskadas laukdavo, kad štai tuojau juos pašauks pas daktarą ir jis jiems pasakys:

— Draugai, man reikalinga jūsų pagalba.

Bet jie labai nusivildavo, nes laukdavo veltui.

— Ar ilgai taip bus? — kartą tarė Peskadas.— Nuobodu sėdėti, rankas susidėjus, Matifu, tuo labiau, kad mes taip neįpratę.

— Taip, rankos surūdys,— sutiko Matifu, pažvelgęs į savo didžiulius raumenis, nejudančius kaip neveikiančios mašinos švaistikliai.

— Sakyk, Matifu...

— Ką gi sakyti, Peskadai?

— Žinai, ką aš galvoju apie daktarą Antekirtą?

— Ne, nežinau. Bet tu man, Peskadai, pasakyk, ką galvoji. Tada man bus lengviau atsakyti.

— Klausyk. Tikriausiai jo praeity yra atsitikę tokių dalykų... tokių dalykų... Iš akių matyti. Jo žvilgsnyje kartais tokie žaibai žaibuoja, kad gali apakti. O kai sudundės griausmas...

— Tai bus triukšmo!

— Taip, Matifu, triukšmo bus nemaža... ir darbo taip pat. Ir čia, man atrodo, mes praversime.

Peskadas ne veltui taip kalbėjo. Nors jachtoje ir viešpatavo visiška ramybė, sumanusis vyrukas rasdavo dėl ko susimąstyti. Kad daktaras nėra paprastas turistas, plaukiojantis Viduržemio jūra savo malonumui, nekilo nė mažiausios abejonės. Matyt, „Savarena" — savotiškas centras, į kurį veda daugybė nepastebimų siūlų, laikomų jos paslaptingo savininko rankose.

Iš tikrųjų į jachtą ateidavo laiškai ir telegramos net iš tolimiausių tos puikiosios jūros kampelių, kurios

bangos skalauja daugelio šalių krantus — ir Prancūzijos pajūrį, ir Ispanijos, ir Maroko, ir Alžyro, ir Tripolio. Kas atsiųsdavo visus tuos laiškus ir telegramas? Matyt, agentai, kuriems pavesti kažkokie nepaprasti svarbūs reikalai,— prielaida, kad rašo pacientai, prašydami žymųjį gydytoją patarimų, buvo nelabai įtikima.

Be to, net Ragūzos telegrafe vargu ar kas suprasdavo tas telegramas, nes jos buvo perduodamos kažkokia negirdėta kalba, kurios paslaptį, matyt, žinojo tik pats daktaras. Net jei telegramų kalba būtų ir suprantama, kas gi paaiškėtų, perskaičius, pavyzdžiui, tokias frazes:

„Almeira. Atrodė, radome Z. R. pėdsakus. Klaida, ieškojimai nutraukti."

„Vėl rastas korespondentas G. V. 5. Susirišo grupė K. Z., tarp Katanijos ir Sirakūzų. Kas bus vėliau, pranešime."

„Nustatytas perėjimas T. K. 7 pro Manderadžį, La Valetą, Maltą."

„Kirenė. Laukiame naujų įsakymų. Eskadra Antek paruošta. „Elektra-3" stovi paruošta dieną ir naktį."

„R. O. Z. Mirė katorgoj. Abu dingo."

Arba štai dar telegrama, kurioje pritaikyta skaitmeninė reikšmė:

„2117. Sark. Buvęs tarpininkas. Toront. Įmonės. Nutraukė ryšius su Afrikos Tripoliu."

O iš „Savarenos" į daugumą tų telegramų buvo siunčiamas visą laiką tas pats atsakymas:

„Ieškoti toliau. Negailėti nei pastangų, nei lėšų. Siųskite naujus duomenis."

Daktaras intensyviai susirašinėjo, ir tie nesuprantami laiškai, atrodė, buvo viso Viduržemio jūros ba-

seino sekimo rezultatas. Vadinasi, daktaras visai ne toks dykinėtojas, kaip apsimeta. Apie tą keistą susirašinėjimą, žinoma, negalėjo nesužinoti plačioji visuomenė, nors telegrafo darbuotojai turi saugoti profesinę paslaptį. Tai kėlė dar didesnį susidomėjimą slaptingu nepažįstamuoju.

Iš aukštosios Ragūzos visuomenės žmonių pats smalsiausias buvo Silas Torontalis. Jau sakėme, kad buvęs Triesto bankininkas susitiko daktarą Antekirtą Gravozos krantinėje, vos tik „Savarenai" atplaukus. Šis susitikimas sukėlė vienam nepaprastą pasišlykštėjimą, kitam sudirgino ne mažiau stiprų smalsumą. Bet iki tol bankininkas vis dar nieko nebuvo sužinojęs.

Tiesą sakant, daktaras padarė Silui Torontaliui kažkokį ypatingą įspūdį, kurio apibūdinti nė pats nebūtų galėjęs. Dėl taip stropiai saugomo daktaro inkognito, dėl gandų, sklindančių apie jį Ragūzoje, ir dėl to, kad daktaras nieko nepriimdavo, bankininkas vis labiau norėjo dar kartą su juo pasimatyti. Stovėdamas krantinėje, jis ilgai stebėdavo jachtą ir degė troškimu patekti į ją. Vieną kartą net liepė nuplukdyti jį prie jachtos, bet išgirdo tik įprastinį sargybinio atsakymą:

— Daktaras Antekirtas nepriima.

Ir matydamas, kad jokiu būdu neįveikia kliūties, Silas Torontalis buvo nuolat kažkaip susierzinęs.

Tada bankininkas sumanė pats pasekti daktarą. Patikimam sekliui buvo duotas nurodymas stebėti kiekvieną paslaptingojo svetimšalio žingsnį, nors jis važinėtų tik po Gravozą ir jos apylinkes.

Spręskite patys, kaip susijaudino Silas Torontalis, sužinojęs, kad senasis Borikas kalbėjosi su daktaru ir kad kitą dieną daktaras aplankė ponią Batori!

„Kas gi toks tas žmogus?" — spėliojo bankininkas. Ko gi galėjo bijoti bankininkas dabartinėje savo padėtyje? Per praėjusius penkiolika metų neišaiškėjo nė vienas tamsus jo darbelis. Bet jam visad būdavo neramu, kai susidurdavo su jo išduotųjų ir parduotųjų šeimomis, ir todėl tas paslaptingas nepažįstamasis, toks nepaprastai galingas dėl savo turtų ir garso, o ypač nesuprantamas jo elgesys negalėjo nesutrikdyti bankininko.

„Kas gi tas žmogus? — kartojo jis. — Ko jis buvo nuvažiavęs į Ragūzą pas ponią Batori? Ar ji išsikvietė jį kaip gydytoją? Žodžiu, kokie reikalai juos sieja?"

Silas Torontalis nerado atsakymo į tą klausimą. Tiesa, jis kiek aprimo, sužinojęs, kad nepažįstamasis nebesilanko pas ponią Batori.

Bet vis dėlto bankininkas nekeitė savo sumanymo trūks pliš susipažinti su daktaru. Priešingai, šis noras įsiliepsnojo dar smarkiau. Ta mintis nedavė jam ramybės nei dieną, nei naktį. Reikėjo surasti kažkokią išeitį. Dėl keistos iliuzijos, kuriai dažnai pasiduoda labai sujaudintos smegenys, bankininkas įsivaizdavo, kad jeigu tik jis dar kartą pasimatys su daktaru, pasikalbės su juo, sužinos, ko tas atvyko į Gravozą, jis iš karto nurims. Todėl jis visaip ieškojo progos kur nors su juo susitikti.

Ir staiga bankininkui pasirodė, kad jis surado progą.

Ponia Torontal jau keleri metai negalavo, ir vietiniai gydytojai niekaip negalėjo jos išgydyti. Nepaisant visų gydytojų pastangų, nepaisant dukters rūpesčių, ponia Torontal, nors dar ir laikėsi ant kojų, vis dėlto aiškiai nyko. Ar ta liga buvo kokio nors dvasinio sukrėtimo pasėka? Gali būti, bet niekam dar nepavyko to išaiškinti. Tik pats bankininkas būtų galė-

ję̃s atsakyti į klausimą: ar tik ne dėl to jo žmona neteko noro gyventi, kad žino visą jo praeitį?

Visgi ponios Torontal liga, kurią gydyti atsisakė visi vietiniai daktarai, pasirodė bankininkui tinkama dingstis vėl susitikti su nepažįstamuoju. Paprašius atvažiuoti ir apžiūrėti ligonę, kaži ar gydytojas atsisakys, juk tai būtų nežmoniška!

Taigi Silas Torontalis parašė daktarui laišką ir nusiuntė jį per tarną į „Savareną". „Mes būtume laimingi, galėdami pasinaudoti tokio įžymaus gydytojo patarimais",— rašė jis. Jis prašė daktarą Antekirtą atleisti, kad jį trukdo, ardydamas jo ramų gyvenimą, ir paskirti dieną, kada daktaras teiksis aplankyti juos Stradono namuose.

Kitą dieną daktaras gavo tą laišką. Nė vienas raumuo netruktelėjo jo veide, žiūrint į parašą. Jis perskaitė laišką ligi paskutinės eilutės, neišduodamas savo minčių.

Ką atsakyti? Ar, pasinaudojus pasiūlymu, įeiti į Torontalio namus ir susipažinti su bankininko šeima? Bet taip įsibraudamas į tuos namus, net gydytojo vaidmeny, ar neras ten visai nepageidaujamų aplinkybių?

Daktaras greitai apsisprendė. Jis parašė paprastą raštelį ir tuoj pat įteikė bankininko tarnui. Raštely buvo tik keli žodžiai:

„Daktaras Antekirtas apgailestauja, kad negali pasitarnauti poniai Torontal. Europoje jis nepraktikuoja."

Ir viskas.

Gavęs šį lakonišką atsakymą, bankininkas su apmaudu suplėšė raštelį. Perdaug buvo aišku, kad daktaras su juo nenori turėti jokių reikalų. Atsisakymas buvo labai menkai maskuotas, vadinasi, Antekirtas taip pasielgė ne atsitiktinai.

„Bet jei daktaras Europoje neužsiima praktika,— galvojo bankininkas,— tai kodėl jis neatsisakė aplankyti ponios Batori?.. Vadinasi, jis ten buvo ne kaip gydytojas? Tai ko jis važiavo pas ją? Kas juos riša?"

Nežinia kankino Silą Torontalį. Daktaro pasirodymas Gravozoje visai išmušė bankininką iš vėžių, ir jis negalės nurimti, kol „Savarena" nebus išplaukusi į jūrą. Tačiau bankininkas nė žodžio nepasakė apie savo nepasisekimą nei žmonai, nei dukteriai. Graužiantį nerimą jis užgniaužė širdyje. Tuo tarpu jo samdytasis seklys nuolat stebėjo daktarą ir pranešinėjo Torontaliui, ką Antekirtas darydavo ir Gravozoje, ir Ragūzoje.

Sekančią dieną įvyko dar vienas dalykas, sukėlęs bankininkui didelį nerimą.

Peteris Batoras grįžo iš Zaros labai nusiminęs. Jam nepavyko susitarti dėl siūlomos tarnybos, tai yra dėl direktoriaus vietos metalurgijos įmonėje Hercogovinoje.

— Nepriimtinos sąlygos,— taip jis pasakė motinai.

Ponia Batori tik pažiūrėjo į sūnų ir visai neklausinėjo, kodėl pasiūlytos sąlygos nepriimtinos. Ji padavė Peteriui jam nesant gautą laišką.

Tame laiške daktaras Antekirtas prašė jaunuolį apsilankyti „Savarenoje" ir pasikalbėti apie jį dominančius reikalus.

Peteris Batoras padavė laišką motinai. Daktaro pasiūlymas nė kiek jos nenustebino.

— Aš to tikėjausi,— pasakė ji.

— Jūs laukėte to pasiūlymo, mama? — paklausė jaunuolis, nepaprastai nustebintas jos žodžių.

— Taip, Peteri... Daktaras Antekirtas buvo atėjęs, kai tu buvai išvažiavęs.

— Vadinasi, jūs žinote, kas yra tas žmogus, apie kurį taip daug kalba Ragūzoje?

— Ne, nežinau. Bet daktaras Antekirtas buvo pažįstamas su tavo tėvu, jis buvo grafo Šandoro ir grafo Zatmaro draugas, todėl ir aplankė mane.

— O kokius jis pateikė įrodymus, kad buvo mano tėvo draugas?

— Jokių,— atsakė ponia Batori, nenorėdama paminėti šimto tūkstančių florinų, nes ir daktaras jų neminėjo savo laiške Peteriui.

— O ar jis ne koks intrigantas, šnipas ar austrų agentas? — tęsė jaunuolis.

— Tu pats nuspręsi, Peteri.

— Tai jūs patariate man pas jį nuvažiuoti?

— Taip, patariu. Nereikia niekinti žmogaus, kai jis nori parodyti tau draugiškus jausmus, kuriuos anksčiau jautė tavo tėvui.

— Bet ko jis atvažiavo į Ragūzą? — vis klausinėjo Peteris.— Jis turi čia reikalų?

— Gal jis nori įsteigti kokią įmonę,— atsakė ponia Batori.— Girdėjau, kad jis nepaprastai turtingas, ir labai gali būti, jog nori tau pasiūlyti gerą vietą.

— Nuvažiuosiu pas jį ir sužinosiu, ko jam iš manęs prireikė.

— Važiuok šiandien, Peteri, aplankyk jį vietoj manęs.

Peteris Batoras pabučiavo motiną. Jis tvirtai prispaudė ją prie krūtinės. Atrodė, jį slegia kažkokia paslaptis, kurios jis negali jai sakyti. Kokia ta paslaptis, taip kankinanti ir svarbi, kad net motinai negalima jos atverti?

— Vargšas berniukas,— sušnabždėjo ji.

Pirmą valandą Peteris išėjo į Stradoną ir pasuko žemyn, į Gravozos uostą.

Eidamas pro Torontalio namus, jis akimirką sustojo — tik akimirką. Jis žvilgterėjo į šoninį fligelį su langais į gatvę. Užuolaidos buvo nuleistos. Namai atrodė visai negyvenami.

Peteris Batoras vėl paspartino žingsnį. Bet kad jis stabtelėjo ties Torontalio namais, pastebėjo moteris, vaikštinėjanti kitoje gatvės pusėje.

Moteris buvo aukšto ūgio. Jos amžius? Galėjo būti ir keturiasdešimt ir penkiasdešimt metų. Eisena? Ritminga, beveik mechaniška, tarsi eitų ne žmogus, o kažkokia mašina. Kad ji svetimšalė, aiškiai liudijo juodi garbanoti plaukai ir Maroko gyventojams būdingas įdegimas. Vilkėjo ji tamsiu apsiaustu su gobtuvu, dengiančiu monetomis papuoštus plaukus. Ar ji buvo čigonė „gitana", „romanišel", paryžietišku žargonu tariant, ar moteris, kurios sentėviai atvyko iš Egipto ar Indijos? Sunku būtų pasakyti, nes tie žmonės labai panašūs vienas į kitą. Išmaldos ji neprašinėjo ir, žinoma, jos nebūtų ėmusi. Ar savo noru, ar kieno pavesta, bet vaikštinėjo ji čia ne veltui: sekė iš karto dvejus namus — Torontalio rūmus ir namelį Marinelio gatvėje.

Iš tikrųjų, kai tik ji pastebėjo jaunuolį, einantį Stradono gatve į Gravozą, pasuko paskui jį, tiek atsilikusi, kad neišleistų jo iš akių ir kad neatkreiptų į save dėmesio. Bet Peteris buvo per daug paskendęs savo mintyse ir nematė, kas dedasi už jo nugaros. Jam sulėtinus žingsnį ties Torontalio namais, moteris irgi stabtelėjo. Kai jis pajudėjo, žengė ir ji.

Peteris gana skubiai praėjo pro tvirtovės sienos vartus, ir moteris nuo jo atsiliko tik truputį. Už vartų

ji pasivijo jaunuolį ir patraukė per dešimt žingsnių nuo jo aukštų medžių gaubiamu šoniniu takeliu.

Tuo metu Silas Torontalis grįžo atvira karieta iš Ragūzos ir turėjo neišvengiamai susitikti su Peteriu Batoru.

Numatydama šį susitikimą, marokietė akimirką stabtelėjo. Gal būt, ji pagalvojo, kad Peteris Batoras ir Torontalis sustos pakalbėti. Jos žvilgsnis pagyvėjo, ir ji prigludo prie storo medžio. Bet kaip jai nugirsti, jeigu jie šnekėsis?

Jos lūkesčiai nepasitvirtino. Silas Torontalis jau iš tolo pastebėjo jaunuolį ir šį kartą neatsakė jam net tuo išdidžiu linktelėjimu, kurio negalėjo išvengti, kai buvo Gravozos krantinėje su dukterimi. Kai jaunuolis pakėlė skrybėlę, jis paprasčiausiai nusigręžė, ir karieta kaip vėjas nušvilpė Ragūzos link.

Nuo svetimšalės akių nepaspruko nė viena tos scenos smulkmena. Vos pastebima šypsena praslinko ramiu jos veidu.

O Peterį Batorą bankininko pasielgimas ne papiktino, tik įskaudino; jis žingsniavo savo keliu neatsigręždamas, tik jau ne taip žvaliai.

Marokietė iš tolo sekė paskui jį, ir jeigu kas nors būtų ėjęs greta jos, būtų išgirdęs, kaip ji arabiškai sumurmėjo:

— Laikas būtų jam atvažiuoti.

Po ketvirčio valandos Peteris jau stovėjo Gravozos krantinėje. Kelias akimirkas jis gėrėjosi grakščia jachta, kurios grotstiebyje, lengvo vėjelio judinamas, plevено breidvimpelas.

„Iš kur atplaukė daktaras Antekirtas? — nepaliaujamai galvojo jis. — Tokios vėliavos aš dar niekad gyvenime nesu matęs."

Jis kreipėsi į krantine vaikštinėjantį locmaną:

— Drauge, ar nežinote, kokia čia vėliava?

Locmanas nežinojo. Jis galėjo tik pasakyti, kad jachtos žurnale pažymėta, jog ji plaukia iš Brindizio. Jos dokumentus patikrino uosto viršininkas, ir jie esą visiškai teisingi. O kadangi jachta sportinė, valdžia nusprendė pagerbti jos inkognito.

Tada Peteris Batoras pasišaukė valtį ir liepė plaukti į „Savareną", o marokietė, labai stebėdamasi, žiūrėjo, kaip jis tolsta nuo kranto.

Po kelių minučių jaunuolis jau stovėjo denyje ir teiravosi, ar yra daktaras.

Matyt, įsakymas, draudžiantis pašaliniams užeiti į „Savareną", Peterio nelietė, nes bocmanas atsakė, kad daktaras savo kajutėje.

Peteris Batoras padavė vizitinę savo kortelę ir paprašė sužinoti, ar daktaras gali jį priimti.

Sargybinis paėmė kortelę ir nusileido laipteliais į saloną laivagalyje. Po minutės jis grįžo ir pranešė, kad daktaras prašo svečią užeiti.

Jaunuolį tuojau pat nuvedė žemyn, ir jis atsidūrė apytamsiame salone, nes visi iliuminatoriai buvo pridengti.

Daktaras Antekirtas sėdėjo ant sofos tamsiame kampe. Pamatęs Ištvano Batoro sūnų, jis krūptelėjo, bet Peteris to nepastebėjo. Daktaras nejučiomis sušnabždėjo: „Tai jis! Tai Ištvanas!"

Ir iš tiesų Peteris Batoras buvo gyvas tėvas; taip atrodė jo tėvas, turėdamas dvidešimt dvejus metus: tas pats ryžtingas žvilgsnis, ta pati kilni laikysena, tos pat akys, kurios žavisi viskuo, kas šviesu, tauru, gražu.

— Aš labai laimingas, ponas Batorai,— tarė stodamasis daktaras,— kad jūs neatsisakėte manęs aplankyti.

Daktaras ranka parodė kėdę, ir Peteris Batoras atsisėdo kitame salono kampe.

Daktaras kalbėjo vengriškai, nes žinojo, kad tai gimtoji jaunuolio kalba.

— Pone,— atsakė Peteris Batoras,— jeigu jūs ir nebūtumėt manęs pakvietęs, aš vis tiek būčiau atėjęs, norėdamas atsilyginti už jūsų vizitą pas mano motiną. Aš žinau, kad jūs — vienas tų nežinomų draugų, kurie nepamiršta mano tėvo ir dviejų su juo žuvusių patriotų. Esu dėkingas, kad gerbiate jų atminimą.

Prisiminęs dabar jau tolimą praeitį, paminėjęs savo tėvo ir jo draugų grafo Matijo Šandoro ir Ladislavo Zatmaro vardus, Peteris negalėjo nuslėpti susijaudinimo.

— Atleiskite, daktare,— tarė jis.— Kai prisimenu jų žygdarbį, negaliu. . .

Nejaugi jis nejuto, kad daktaras sujaudintas, gal būt, net labiau, nei jis pats, ir tyli, tik bijodamas išsiduoti?

— Jums nėra ko manęs atsiprašinėti. Jūsų skausmas visai suprantamas, ponas Batorai,— tarė jis pagaliau.— Be to, jūsų gyslomis teka vengriškas kraujas, o kuriam Vengrijos sūnui nesugniaužia širdies, tai prisiminus! Tada, prieš penkiolika metų,— taip, praslinko jau penkiolika metų,— jūs buvote dar vaikas. Jūs, galima sakyti, beveik nepažinojote savo tėvo ir nesupratote tų įvykių, kuriuose jis dalyvavo.

— Mano motina — jo antrininkas, daktare! — atsakė Peteris Batoras.— Ji iš mažens man įteigė giliausią pagarbą žmogui, kurio pati rauda ligi šios dienos! Visa, ką jis padarė, visa, ką jis norėjo atlikti, viską apie jo gyvenimą, kurį jis paskyrė savo tautiečiams ir kuris kupinas meilės jiems ir tėvynei, aš žinau iš

jos. Kai tėvas mirė, man buvo aštuoneri metai, bet atrodo, kad jis nėra miręs, nes jis gyvas mano motinos širdyje.

— Jūs labai mylite motiną, ir mylėti ją verta, Peteri Batorai,— atsakė daktaras Antekirtas,— mes visi ją gerbiame, kaip kankinio našlę!

Peteris buvo labai dėkingas už pareikštus jausmus. Daktarui kalbant, jaunuolio širdis neramiai plakė, ir jis tuose žodžiuose net nepastebėjo sąmoningo ar nesąmoningo šaltumo, kuris, matyt, jam įgimtas.

— Leiskite paklausti, ar jūs pažinojote mano tėvą? — paklausė Peteris.

— Taip,— atsakė, kiek pasvyravęs, daktaras,— bet pažinojau jį tik, kaip eilinis studentas pažįsta profesorių, o jūsų tėvas buvo vienas gabiausių Vengrijos profesorių. Aš studijavau jūsų tėvynėje mediciną ir fiziką. Buvau jūsų tėvo mokinys, nors jis už mane vyresnis tebuvo tik dešimčia metų. Iš jo paskaitų dvelkė didelis taurumas, būdingas šio nuoširdaus patrioto dvasiai, ir aš jį labai mylėjau ir gerbiau. Nebegalėjau su juo susitikti tik tada, kai man teko išvažiuoti į užsienį tęsti Vengrijoje pradėtą mokslą. Bet netrukus profesorius Ištvanas Batoras paaukojo mokslininko karjerą už idėjas, kurios jam atrodė kilnios ir teisingos, ir jau jokie asmeniniai interesai negalėjo jo pasukti iš pasirinkto kelio. Kaip tik tada jis išvažiavo iš Bratislavos ir apsigyveno Trieste. Tuo sunkiu laiku jūsų motina palaikydavo jį savo patarimais, švelniu rūpestingumu. Ji buvo tobula moteris, kaip jūsų tėvas — tobulas vyras. Atleiskite, ponas Peteri, kad aš žadinu tuos sunkius prisiminimus, bet juk jūs, aišku, ne toks, kad atsisakytumėt praeities.

— Žinoma, ne, daktare,— su visu jaunatvės įkarš-

čiu sušuko Peteris.— Aš niekada nepamiršiu. Kaip ir Vengrija nepamirš trijų didvyrių, atidavusių gyvybę už tėvynę — Ladislavo Zatmaro, Ištvano Batoro ir, gal būt, paties narsiausio — grafo Matijo Šandoro.

— Gal jis ir buvo pats narsiausias,— atsakė daktaras,— bet jo draugai, patikėkite, sugebėjo taip pat aukotis, buvo ne mažiau ištikimi ir drąsūs! Visi trys verti tokios pat pagarbos! Visi trys užsitarnavo, kad būtų už juos atkeršyta!

Daktaras nutilo. Jis svarstė: ar pasakė ponia Batori sūnui, kokiomis aplinkybėmis buvo išduoti sąmokslo vadai, ar ištarė ji sūnaus akivaizdoje žodį „išdavimas"?.. Iš jaunuolio elgesio negalėjai atspėti.

Iš tikrųjų ponia Batori nieko sūnui apie tai nebuvo sakiusi. Matyt, ji nenorėjo nuodyti sūnaus gyvenimo neapykanta, o gal bijojo nukreipti jį klaidingu keliu, nes išdavikų vardai nebuvo žinomi.

Todėl daktaras pagalvojo neturįs teisės — bent šiuo metu — liesti tą temą.

Užtat jis nesvyruodamas pasakė jaunuoliui, kad jei niekšas ispanas nebūtų išdavęs bėglių, pasislėpusių žvejo Andreos Ferato namuose, grafas Šandoras ir Ištvanas Batoras veikiausiai būtų ištrūkę iš Rovinjos žandarų rankų. O jeigu jie kaip nors būtų perėję Austrijos sieną — visos durys būtų atsivėrusios jiems priimti.

— Pas mane jie būtų radę prieglaudą bet kuriuo metu,— pridūrė jis.

— Kur, daktare?

— Katalonijoje, kur tuo metu gyvenau.

— Taip, Jonijos salose, Graikijos protektorate, jie būtų išgelbėti, ir mano tėvas būtų gyvas!

Kiek laiko abu tylėjo, paskendę prisiminimuose. Bet staiga daktaras vėl prabilo:

— Ponas Peteri, mudu nuklydome į praeitį. Grįžkime prie dabarties, aš net noriu pasikalbėti su jumis apie ateitį — kai ką turiu jums numatęs.

— Klausau jūsų, daktare,— atsakė Peteris.— Savo laiške jūs leidote man suprasti, kad bus kalbama apie mano reikalus, gal būt...

— Taip ir yra, ponas Batorai. Aš žinau, kaip rūpinosi jumis motina, kol buvote vaikas, kaip ji atiduodavo jums visas jėgas, bet man taip pat žinoma, kad ir jūs deramai pergyvenote jūsų daliai tekusius sunkius išbandymus, ir dabar, kai tapote vyru...

— Vyru! — su kartėliu pakartojo Peteris Batoras.— Vyru, kuris ligi šiol negali išmaitinti savęs, o tuo labiau — atsilyginti motinai už viską, ką ji dėl manęs yra padariusi!

— Tegu ir taip,— paprieštaravo daktaras,— bet juk čia ne jūsų kaltė. Aš puikiai žinau, kaip sunku dabar iškilti: konkurentų daugybė, o vietų taip maža. Jūs inžinierius?

— Taip, daktare. Turiu inžinieriaus diplomą, bet nenoriu tarnauti valstybinėse įstaigose, todėl stengiausi įsitaisyti kokioje nors pramonės firmoje, bet kol kas neradau nieko tinkamo — bent Ragūzoje.

— O ne Ragūzoje?

— Ne Ragūzoje...— pakartojo sumišęs Peteris Batoras.

— Taip, kitur. Argi jūs ne dėl to važiavote šiomis dienomis į Zarą?

— Tiesa, man sakė, kad vienoje metalurgijos įmonėje yra vieta...

— Ir kaip?

— Man ją pasiūlė.

— O jūs atsisakėte?

— Teko atsisakyti todėl, kad reikėtų išsikelti į Hercogoviną...

— Į Hercogoviną? Vadinasi, ponia Batori negali ten su jumis važiuoti?

— Motina važiuotų su manim visur, kur tik man reiktų.

— Tai kodėl nepriėmėte pasiūlymo? — primygtinai klausinėjo daktaras.

— Pone, dėl labai rimtos priežasties šiuo metu negaliu išvažiuoti iš Ragūzos,— atsakė jaunuolis.

Daktaras pastebėjo, kad Peteris atsakė į jo paskutinį klausimą sumišęs. Kalbant apie nutarimą nevažiuoti iš Ragūzos, jaunuolio balsas smarkiai virpėjo. Kokia gi ta svarbi priežastis, dėl kurios jis atsisako siūlomos tarnybos?

— Vadinasi, neįgyvendinamas ir tas planas, kurį norėjau jums pasiūlyti,— vėl prašneko daktaras Antekirtas.

— Tada man reikėtų išvažiuoti iš Ragūzos?

— Taip... į šalį, kur vykdau didelius darbus: jiems vadovauti mielai pavesčiau jums.

— Labai apgailestauju, pone, bet, patikėkite, taip nusprendžiau tik...

— Tikiu, ponas Peteri, ir gailiuosi gal net daugiau už jus. Būčiau laimingas, galėdamas mylėti jus taip, kaip mylėjau jūsų tėvą.

Peteris Batoras tylėjo. Jo sieloje vyko kova, aiškiai buvo matyti, kaip jam sunku. Daktaras jautė, kad jaunuolis norėtų pasipasakoti ir nesiryžta. Bet staiga kažkokia nenugalima jėga patraukė Peterį Batorą prie žmogaus, parodžiusio tokį nuoširdumą ir jo motinai, ir jam pačiam.

— Daktare... daktare...— tarė jis, jau nebandydamas slėpti susijaudinimo.— Prašau negalvokite, kad aš atsisakau vietos dėl paprastos užgaidos ar užsispyrimo! Jūs kalbėjotės su manim kaip Ištvano Batoro draugas... Jūs norit būti man toks pat draugas, kaip ir mano tėvui... Aš irgi be galo jumis pasitikiu, nors pažįstu jus tik kelias minutes... O pone, aš galiu pamilti jus kaip tikrą tėvą...

— Peteri!.. Mano vaike! — stvėręs jaunuolio ranką, sušuko daktaras.

— Taip, pone! — tęsė Peteris Batoras.— Ir aš jums prisipažinsiu! Aš myliu mūsų mieste gyvenančią mergaitę!.. Tarp mūsų gili bedugnė, skirianti skurdą nuo turto!.. Bet aš nepaisau tos bedugnės, o ir mergina greičiausiai ją niekina. Nors matau ją retai — gatvėje ar pro langą,— bet man tai didelė laimė, ir neturiu jėgų jos atsisakyti... Mintis, kad teks išvažiuoti, ilgam išvažiuoti, varo mane iš proto!.. Daktare... Supraskite mane... ir atleiskite, kad atsisakau...

— Taip, Peteri, suprantu ir neturiu dėl ko atleisti! — atsakė daktaras Antekirtas.— Gerai padarėte, kad atvirai man prisipažinote. Ta aplinkybė viską keičia... O jūsų motina ar žino tai, ką dabar man papasakojote?

— Jai dar nieko nesakiau, pone. Nesiryžau papasakoti dėl to, kad ji, turėdama galvoje mūsų skurdą, tikriausiai pasistengtų atimti man bet kokią viltį!.. O gal ji ir pati spėja ir supranta, kaip man sunku...

— Peteri, jūs manim pasitikėjote, ir teisingai!.. Ta mergaitė turtinga?

— Labai turtinga! Labai! Man ji perdaug turtinga!

— O ji verta jūsų?

— Jei būtų neverta, argi aš išdrįsčiau prašyti motinos pavadinti ją savo dukra?

— Tada, Peteri,— tęsė daktaras,— gal bedugnė ne tokia jau gili ir galima ją peržengti.

— Pone! Nejaudinkit manęs; juk čia neįvykdoma svajonė! — sušuko jaunuolis.

— Neįvykdoma!

Ir daktaro Antekirto žodžiuose suskambo toks pasitikėjimas savo jėgomis, kad Peteris Batoras tiesiog pasikeitė, lyg supratęs, kad dabartis ir ateitis priklauso nuo jo paties.

— Taip, Peteri, pasitikėkite manimi!.. Kai norėsite, pasakykite man tos merginos vardą, ir aš imsiuosi priemonių...

— Kam man slėpti, daktare? — atsakė Peteris Batoras.— Tai panelė Torontal!

Daktaras sukaupė visas savo jėgas, kad neparodytų, kaip susijaudino, išgirdęs neapkenčiamą pavardę. Tartum bomba būtų sprogusi greta jo. Akimirką jis patylėjo, tiesiog apmiręs.

Paskui, slėpdamas susijaudinimą, tarė:

— Gerai, Peteri! Man reikia laiko viską apgalvoti, apsvarstyti...

— Leiskit atsisveikinti, daktare,— atsakė jaunuolis, stipriai spausdamas jam ranką,— leiskit padėkoti, kaip dėkočiau savo tėvui!

Peteris Batoras išėjo iš salono, pakilo į denį, sėdo į valtį ir, išlipęs prieplaukoje, pasuko į Ragūzą.

Svetimšalė, laukusi jo grįžtant iš „Savarenos", vėl nusekė paskui.

Peteriui Batorui buvo daug lengviau ant širdies. Pagaliau jis surado kam išsipasakoti! Yra draugas, kuriam galima viską pasakyti... Gal net geriau, negu draugui! Kokia nuostabi diena! Nedaug tokių dienų dovanoja likimas!

Einant pro rūmus Stradono gatvėje, laimė dar kartą jam nusišypsojo: jis pastebėjo, kaip vieno lango užuolaida truputėlį pakilo ir vėl tučtuojau nusileido.

Bet užuolaidos krustelėjimas neprasprūdo ir pro svetimšalės akis, ir kai tik Peteris Batoras pasuko už Marinelio gatvės kampo, marokietė sustojo. Ji tuojau nuskubėjo į telegrafą ir išsiuntė vieno vienintelio žodžio telegramą: „Atvažiuok!"

Adresas buvo toks: „Sicilija. Sirakūzai. Ligi pareikalavimo. Sarkaniui."

SEŠTASIS SKYRIUS

KATAROS ŽIOTYS

Taigi likimas, labai galingas šiame pasaulyje, suvedė į vieną miestą ir Batoro, ir Torontalio šeimas. Ir ne tik suvedė į vieną miestą, bet ir suartino, nes abi jos gyveno Stradono rajone. Dar daugiau, Sava Torontal ir Peteris Batoras pamatė vienas antrą, susitiko, vienas kitą pamilo — Peteris, kurio tėvas žuvo išduotas, ir Sava, išdaviko duktė.

Štai apie ką galvojo daktaras Antekirtas, jaunajam inžinieriui išėjus.

„Peteris išėjo pilnas vilčių,— mąstė daktaras,— o viltis, kurių jis neturėjo, suteikiau aš!"

Ar daktaras buvo pasiryžęs pradėti negailestingą kovą su likimu? Ar jautėsi pakankamai turįs jėgų pa-

kreipti įvykių eigą pagal savo norą? Ar pakaks jam galios, dvasinės stiprybės pažaboti likimą?

— Taip, aš kovosiu! — sušuko jis.— Šitokia meilė neįmanoma, nusikalstama! Jeigu Peteris Batoras taps Silo Torontalio dukters vyru ir vieną gražią dieną sužinos tiesą, jis jau nebegalės atkeršyti už tėvą! Jam nebeliks nieko, kaip tik iš nevilties nusižudyti! Todėl, jei reikės, aš jam pasakysiu viską!.. Papasakosiu, kokį smūgį suteikė ta šeima jo šeimai! Šiaip ar taip,— išardysiu tą meilę!

Ir iš tiesų tokios vedybos būtų tikras siaubas!

Kaip jau minėjau, kalbėdamasis su ponia Batori, daktaras Antekirtas jai pasakė, kad bylos metu išryškėjo biauriausios intrigos, dėl kurių žuvo trys sąmokslo vadai, ir kad jis tai sužinojo, papirkęs Pizino bokšto kalėjimo prižiūrėtoją.

Mes taip pat žinome, kad ponia Batori dėl tam tikrų sumetimų dar nieko nebuvo sakiusi sūnui apie tą išdavystę. Be to, ji nežinojo išdavikų vardų. Ji nežinojo, kad vienas jų, turtingas ir gerbiamas žmogus, gyvena netoli jos Ragūzoje. Daktaras nepasakė jai išdavikų vardų. Kodėl? Tik todėl, kad dar nebuvo atėjusi jų valanda. Bet jis juos žinojo. Jis žinojo, kad vienas išdavikas — Silas Torontalis, o antras — Sarkanis. Jis visko nepapasakojo dėl to, kad tikėjosi Peterio Batoro pagalbos. Jis norėjo, kad Peteris pats atsiteistų už tėvo mirtį ir kartu atkeršytų už du Ištvano Batoro bendražygius — Ladislavą Zatmarą ir grafą Matiją Šandorą.

Ir štai dabar jis negali to pasakyti Ištvano Batoro sūnui, nesmogdamas į pačią širdį!

— Ką gi! — pakartojo jis.— Teks sudaužyti tą širdį!

Apsisprendęs jis susimąstė: kaip tai įvykdyti? Gal papasakoti poniai Batori ir jos sūnui apie Triesto

bankininko praeitį? Bet ar turi jis nesugriaunamų išdavystės įrodymų? Ne, tokių įrodymų nėra, nes vienintelių žmonių, turinčių įrodymus,— Matijo Šandoro, Ištvano Batoro ir Ladislavo Zatmaro — jau nėra gyvųjų tarpe. Paskleisti mieste gandus apie tą niekšingą išdavimą, neperspėjus Batoro šeimos? Taip, to, žinoma, užtektų dar pagilinti prarają tarp Peterio ir turtingos merginos; tada tos prarajos jie niekaip nebegalėtų peržengti. Tačiau jei mieste prasidės šnekos, Silas Torontalis, ko gero, ims ir išvažiuos iš Ragūzos.

O daktaras nenorėjo, kad Torontalis pradingtų. Išdavikas turi būti teisėjo rankose ligi teismo pradžios.

Bet įvykiai susiklostė visai kitaip, negu galvojo daktaras.

Apsvarstęs visas aplinkybes, daktaras sugalvojo, kad kol kas negali imtis jokių tiesioginių priemonių prieš Silą Torontalį. Pirmiausia reikia pradėti nuo neatidėliojamų reikalų. Peteris Batoras turi išvažiuoti iš miesto, kad nenukentėtų geras jo vardas. Taip! Jis sugebės paslėpti Peterį, ir niekas nesuras jo pėdsakų. Kai jaunuolis bus su daktaru, tas pasakys viską, ką žino apie Silą Torontalį ir jo bendrininką Sarkanį: jis įtrauks Peterį į kovą. Bet negalima gaišti nė vienos dienos!

Visų pirma daktaras iššaukė savo greitaeigį laivą, stovėjusį Kataros žiotyse prie Adrijos jūros į pietus nuo Ragūzos. Šis laivas buvo vienas puikiųjų „tornikraftų" (dabartinių minininkų prototipas). Tai plieninis keturiasdešimt vieno metro ilgio ir septyniasdešimties tonų talpos laivas be stiebų ir kaminų, tik su paprasta platforma iš viršaus ir metaline vairininko kabina pailgais iliuminatoriais. Jei jūroje kildavo audra, laivą buvo galima hermetiškai uždaryti ir plaukti, nekeičiant kurso ir negaištant laiko kovai su bangomis. Greitumu

šis laivas pralenkė visus Senojo ir Naujojo pasaulio minininkus: jis lengvai nuplaukdavo penkiasdešimt kilometrų per valandą. Dėl tokio negirdėto greitumo daktarui Antekirtui ne kartą buvo pavykę praplaukti didelius nuotolius per nepaprastai trumpą laiką, ir daktaras žaibo greitumu persikeldavo nuo Tripolio krantų į pačias nuošaliausias Archipelago saleles. Aišku, kaip tik todėl daktarui buvo priskiriama galia būti iš karto keliose vietose.

Tačiau tarp „tornikraftų" ir daktaro laivų buvo esminis skirtumas: daktaras garus buvo pakeitęs elektra. Jo išrasti galingi akumuliatoriai sukaupdavo milžiniškos įtampos srovę, kuri buvo naudojama laivams varyti. Todėl šie greitaeigiai laivai buvo vadinami tiesiog „Elektra" ir prie pavadinimo buvo pridedamas tik eilės numeris. Toks ir buvo tas laivas „Elektra-2", kuriam daktaras įsakė atplaukti iš Kataros žiočių.

Iššaukęs laivą, daktaras ėmė laukti valandos, kada bus galima veikti. Jis perspėjo Peskadą ir Matifu, kad netrukus prireiks jų paslaugų.

Nėra ko nė aiškinti, kokie laimingi buvo abu draugai, kad pagaliau atsirado proga įrodyti, kaip jie prisirišę.

Jų džiaugsmą temdė tik vienas debesėlis.

Peskadui teks pasilikti Ragūzoje ir sekti Stradono gatvės rūmus bei namelį Marinelio gatvėje, o Matifu turės lydėti daktarą Antekirtą į Katarą. Vadinasi, teks išsiskirti — pirmą kartą po daugelio metų, praleistų skurde petys į petį. Ir stipruolį Matifu apimdavo nerimas tik pagalvojus, kad greta nebus mažojo Peskado.

— Kantrybės, drauguži Matifu, kantrybės! — ramino jį Peskadas.— Juk neilgai! Tik suvaidinsi — ir viskas. O vaidinimas, atrodo, ruošiamas nepaprastas, ir

mūsų direktorius šaunus: abiem mudviem žada tokius puikius vaidmenis... Tikėk, dėl vaidmens tau nereiks skųstis!

— Taip manai?

— Esu tikras. Žinoma, mums neteks vaidinti įsimylėjėlių. Tai ne tavo žanras, nors ir esi velniškai sentimentalus. Bet ir ne išdavikų. Tu per storas ir perdaug nuoširdus. Ne, tau skirta suvaidinti gerąjį burtininką, kuris pasirodo pjesės gale, bausdamas už bloga ir atlygindamas už gera.

— Kaip cirke? — nustebo Matifu.

— Kaip cirke! Taip, aš puikiai įsivaizduoju, kaip tu vaidinsi, Matifu! Tą akimirką, kai išdavikas mažiausiai tikisi, pasirodai tu, pakeli galingą kumštį, ir tau pakanka juo mostelėti, kad piktybei būtų padarytas galas! Gal vaidmuo ir nedidelis, bet labai gražus, ir kiek tau plos, kiek pinigų tu uždirbsi, jau nekalbant apie tai, kaip džiaugsis tau širdis!

— Taip, tiesa, — atsiduso Heraklis, — o vis dėlto teks išsiskirti, kad ir ką tu kalbėtum!

— Juk tik kelioms dienoms! Bet pažadėk, kol manęs nebus, nesigraužti iš ilgesio. Nepamiršk valgyti šešis kartus per dieną ir žiūrėk, kad pastorėtum. O dabar, drauguži Matifu, apkabink mane arba geriau kaip balagane dėkis, kad apkabini, nes, ko gero, gali pasmaugti! Nieko nepadarysi, šiame pasaulyje nenoromis tenka vaidinti komediją! Apkabink mane dar kartą ir nepamiršk savo mažylio Peskado, o Peskadas tikrai niekad nepamirš savo storulio Matifu.

Taip jautriai išsiskyrė du draugai. Ką ir sakyti, kai Matifu vienas grįžo į „Savareną", jo širdis buvo prislėgta. Tą pačią dieną, vykdydamas daktaro nurodymus, jo draugas apsigyveno Ragūzoje. Jam buvo įsa-

kyta neišleisti iš akių Peterio Batoro, sekti Torontalio rūmus ir rinkti reikalingas žinias.

Peskadas turėjo ilgai būti Stradono rajone, ir jis galėjo susidurti su svetimšale, kuri buvo gavusi tokį pat pavedimą. Ir jie tikrai būtų susitikę, jei marokietė, pasiuntusi telegramą, nebūtų išvažiavusi iš Ragūzos į anksčiau numatytą vietą susitikti su Sarkaniu. Taigi Peskadas netrukdomas galėjo sumaniai ir išradingai vykdyti užduotį.

Peteriui Batorui, žinoma, nei į galvą neatėjo, kad jis taip atidžiai sekamas, o kur ten jam įspėti, kad seklės akis pakeitė Peskado akys. Pasikalbėjęs su daktaru, jam prisipažinęs, jaunuolis aprimo. Kam gi slėpti nuo motinos, apie ką jis kalbėjosi „Savarenoje"? Argi ji nesupranta, kas vyksta jo sieloje ir be žodžių, vien iš akių, iš nuotaikos? Argi nepastebi, kad įvyko kažkokia permaina, kad skausmą ir neviltį pakeitė viltis ir džiaugsmas?

Peteris Batoras viską papasakojo motinai. Jis pasakė mylimosios vardą, prisipažino, kad tik dėl jos atsisakė važiuoti iš Ragūzos. Tiesa, jis vargšas, bet kas čia tokio? Daktaras Antekirtas sakė neprarasti vilties.

— Tai todėl tu taip liūdėjai, sūneli,— atsakė ponia Batori.— Tepadeda tau dievas ir teatsiunčia laimę, kurios mes ligi šiol neturėjome!

Ponia Batori gyveno labai atsiskyrusi. Namelį Marinelio gatvėje ji palikdavo, tik kai tarno lydima eidavo į bažnyčią, krikščioniškų apeigų dienomis. Jos pamaldumas buvo kažkoks griežtas ir nepalenkiamas kaip ir daugelio vengrų katalikų. Apie Torontalio šeimą jį nebuvo nieko girdėjusi. Nė sykio net probėgšmais ji nebuvo žvilgterėjusi į rūmus, pro kuriuos eidavo į Išganytojo bažnyčią pranciškonų vienuolyne, pačioje

Stradono gatvės pradžioje. Dėl to nepažinojo nė Triesto bankininko dukters.

Peteriui teko nusakyti, kaip atrodo mergaitė ir koks jos būdas, prisipažinti, kur jis ją pamatė pirmą kartą ir iš kur žino, kad į meilę jam atsakoma meile. Visas tas smulkmenas jis pasakojo tikrai susižavėjęs, o ponia Batori nė kiek nesistebėjo: juk jos sūnaus tokia švelni ir aistringa siela!

Tačiau kai ji sužinojo, kokią padėtį visuomenėje užima Torontalio šeima, kai sužinojo, kad ta mergina — viena turtingiausių Ragūzos nuotakų, jai pasidarė sunku nuslėpti nerimą. Ar sutiks bankininkas, kad vienintelė jo duktė ištekėtų už jaunuolio, kuris gal ir iškils ateityje, bet vis dėlto šiuo metu dar yra labai neturtingas?

Peteris gi nenorėjo pasakoti motinai, kaip šaltai, net niekinamai elgiasi su juo Silas Torontalis, tik dar kartą pakartojo jai daktaro žodžius. O daktaras pasakė, kad Peteris gali, netgi privalo visiškai pasikliauti savo tėvo draugu, kad jis, Antekirtas, žiūri į jaunąjį inžinierių kaip tikras tėvas, ir ponia Batori dėl to neabejojo, nes žinojo, kaip daktaras stengiasi padėti jai ir jos sūnui. Žodžiu, panašiai kaip Peteris ir Borikas, kuris irgi pasakė savo nuomonę, ponia Batori su viltimi pradėjo galvoti apie ateitį, ir kuklų namelį Marinelio gatvėje nutvieskė laimės spindulys.

Be to, Peteriui Batorui pasisekė — sekmadienį jis vėl išvydo Savą Torontal pranciškonų vienuolyne. Paprastai kiek liūdnas mergaitės veidas aiškiai pagyvėjo, kai ji pamatė, kaip pasikeitė Peteris. Jiedu pažvelgė vienas į kitą reikšmingais žvilgsniais ir vienas antrą suprato. Savą Torontal šis susitikimas smarkiai

paveikė, ir ji parėjo į namus, atsigavusi nuo jaunuolio akyse švytinčių laimės spindulių.

Peteris daugiau nebuvo susitikęs su daktaru. Jis laukė pakvietimo vėl apsilankyti jachtoje. Praslinko kelios dienos, o daktaro laiško vis nebuvo.

„Matyt, daktaras renka žinias,— galvojo jis.— Jis arba pats nuvažiavo į Ragūzą, arba ką nors pasiuntė sužinoti apie Torontalio šeimą... Gali būti, kad jis net panoro susipažinti su Sava! Taip, galimas dalykas, kad jis jau matėsi su jos tėvu ir mėgino jį paruošti... Kad gaučiau iš jo nors sakinį, nors vieną žodį — tai būtų laimė! Ypač jei tas žodis reikštų „Atvažiuokite!"

Bet laukiamos žinios vis nebuvo. Dabar ponia Batori stengėsi nuraminti sūnų, bet paguosti jį buvo nelengva. Jis visiškai nusiminė, o ji norėjo palaikyti jo viltį, nors ir pati labai jaudinosi. Namelis Marinelio gatvėje atviras daktarui, ir daktaras negali to nežinoti. Ir netgi negalvojant apie Antekirto prielankumą Peteriui, į šį vienišą namelį jį turėjo atvesti bent užuojauta, kurią jis rodė jų šeimai.

Peteris skaičiavo dienas ir valandas ir pagaliau neištvėrė. Jis turėjo žūt būt pasimatyti su daktaru. Nenugalima jėga traukė jį į Gravozą. Kai jis atsidurs jachtoje, daktaras supras, ko jis toks nekantrus, atleis, kad taip nerimauja, nors gal truputį ir per anksti.

Birželio septintąją apie aštuntą valandą ryto Peteris Batoras atsisveikino su motina, tačiau nieko nepasakė, kur ketina eiti. Iš Ragūzos jis pasuko Gravozos link tokiu skubiu žingsniu, kad Peskadui sunku būtų buvę jį sekti, jei ne įgimtas vikrumas. Atėjęs į tą krantinės vietą, kur tik neseniai buvo matyti „Savarena", Peteris sustojo.

„Savarenos" uoste nebuvo.

Peteris ėmė ieškoti akimis, gal ji stovi kur kitur... Bet jachtos niekur nerado.

Jis paklausė krantine slampinėjantį jūrininką:

— Kur pradingo daktaro Antekirto jachta?

— Vakar vakare „Savarena" išplaukė,— atsakė jūrininkas.

Ir kaip niekas nežinojo, iš kur jachta buvo atplaukus, taip niekas nežinojo, kur ji išplaukė.

Jachtos nėra! Daktaras Antekirtas dingo taip pat paslaptingai, kaip ir buvo atsiradęs!

Peteris Batoras nuėjo Ragūzos keliu, apimtas tokio sielvarto, kokio dar niekad nebuvo jautęs.

Jeigu jaunuoliui būtų kas prasitaręs, kad jachta nuplaukė į Katarą, jis, nė akimirkos nesvyruodamas, būtų puolęs jai iš paskos. Tačiau toks važiavimas būtų betikslis: „Savarena" sustojo ties Kataros žiotimis, bet į jas neįplaukė. Daktaras, lydimas Matifu, persikėlė valtele į krantą, o jachta nuplaukė nežinoma kryptim.

Visoje Europoje, o gal net visame Senajame Pasaulyje nėra įdomesnės vietelės tiek orografiniu, tiek ir hidrografiniu požiūriu, kaip vadinamosios Kataros žiotys.

Katara — ne upė, kaip galima pagalvoti. Tai miestas, srities centras, ir ten gyvena vyskupas. „Žiotis" gi sudaro eilė užutekių, sujungtų neplačiais sąsiauriais. Juos galima praplaukti per šešias valandas. Užutekiai atrodo lyg ant kaspino suverti ežerai; juos supa kalnai, o paskutinis užutekis, Norio kalno papėdėje, yra Austrijos valdų siena. Kitame jo krante prasideda Otomanų imperija.

Daktaras, atplaukęs iš Gravozos, ten, kur prasideda tie užutekiai, liepė iškelti į krantą. Čia jo laukė elektra varomas kateris, kuris turėjo jį nugabenti į paskutinį

užutekį. Aplenkęs Ostro iškyšulį, praplaukęs Kastel Nuovą, pralėkęs pro miestus ir koplyčias, pro Stolivą ir garsųjį maldininkų lankomą Perastą, pro Rizaną, kur tarp dalmatiškų rūbų jau galima pamatyti turkiškų ir albaniškų, persikėlęs per visus ežerus, daktaras pasiekė kalnų amfiteatrą, kurio gilumoje stovi Kataros miestas.

„Elektra-2" buvo išmetusi inkarą per kelis kabeltovus nuo kranto snaudžiančiuose tamsiuose vandenyse, kurių tą puikų birželio mėnesio vakarą nejudino nė mažiausias vėjelis.

Bet daktaras neketino nakvoti laive. Matyt, dėl kažkokių priežasčių jis nenorėjo, kad kas sužinotų, kam priklauso laivas. Todėl jis išlipo pačioje Kataroje, nusprendęs apsigyventi su Matifu kokiame nors viešbutyje.

Pristatęs juos į krantą, kateris tuojau pat pranyko nakties migloje ir nuplaukė į dešinę nuo uosto, į mažą įlankėlę, kur galėjo likti nepastebėtas. Kataroje niekas nepažinojo daktaro, ir todėl jis jautėsi saugus, lyg pasislėpęs pačiame nuošaliausiame žemės kampelyje. Tos turtingos dalmatų provincijos gyventojai slavų kilmės. Jie net nepastebėjo svetimšalio.

Kai žiūri į miestą iš jūros, atrodo, lyg jis būtų įsikūręs ankštame Norio kalno plyšyje. Jo pirmieji namai išsidėstę palei krantinę, atkovotą iš jūros gale užutekio, kampu smingančio į kalnagūbrius. Pačiame jo smaigaly puikiais medžiais ir nuostabiais žalumynais apaugę krantai džiugina akį, yra prieplauka, kur sustoja okeaniniai paketbotai, daugiausia „Loido" kompanijos, ir dideli po Adriją plaukiojantieji laivai.

Daktaras iš karto ėmė ieškoti viešbučio. Matifu visur ėjo paskui jį, net nepasiklausęs, kur jie išlipo. Ar čia Dalmatija, ar Kinija — jam buvo visiškai vis

tiek. Kaip ištikimas šuo jis sekė savo šeimininką. Jis buvo tiesiog instrumentas, paklusnus įrankis, pasiruošęs suktis, gręžti, kalti, ir daktaras tikėjosi, kai tik prireiks, jį panaudoti.

Jie perėjo krantinės alėją, praėjo tvirtovės sieną ir pasuko į gatves. Miestelio, kur gyvena penki tūkstančiai žmonių, gatvės siauros ir stačios. Buvo tas metas, kada uždaromi Jūros vartai, atviri ligi aštuntos valandos vakaro, išskyrus tas dienas, kai atvyksta paketbotai.

Daktaras greit įsitikino, kad mieste nėra nė vieno viešbučio. Vadinasi, reikia ieškoti žmogaus, kuris sutiktų jiems išnuomoti kambarį, o vietiniai namų savininkai mielai nuomodavo kambarius, nes iš to jie gaudavo neblogas pajamas.

Toks šeimininkas atsirado, atsirado ir butas. Netrukus daktaras įsikūrė pirmame mažo namelio aukšte gana švarioje gatvėje, radęs sau ir savo draugui tinkamą patalpą. Iš karto buvo susitarta, kad Matifu valgys pas šeimininką, ir nors tas užsiprašė negirdėtą kainą,— kuri, beje, neatrodė per didelė, pažiūrėjus į neapsakomai didžiulį naująjį valgytoją,— visi buvo patenkinti.

Pats daktaras sakė valgys kitur.

Kitą dieną, palikęs Matifu tvarkytis, kaip jis nori, daktaras išėjo pasivaikščioti ir pirmiausia užsuko į paštą, kur turėjo būti pagal susitartus inicialus adresuoti laiškai ir telegramos. Korespondencijos dar nebuvo. Tada jis nuėjo už miesto, norėdamas susipažinti su apylinkėmis. Netrukus priėjo neblogą restoraną, kur paprastai susirenka Kataros visuomenė, austrų valdininkai ir karininkai, kuriems gyvenimas čia atrodo kaip ištrėmimas ar net kalėjimas.

Dabar daktaras tik laukė patogaus momento veikti. Štai koks buvo jo planas.

Jis nusprendė pagrobti Peterį Batorą. Bet pačiupti jį ir nugabenti į jachtą, kol ji stovėjo Ragūzos uoste, buvo ne taip lengva. Jaunąjį inžinierių Gravozoje visi pažinojo; visuotinis dėmesys buvo atkreiptas ir į „Savareną" bei jos savininką, todėl, jeigu ir būtų pavykę pagrobti Peterį, viskas labai greitai būtų išaiškėję. O juk jachta tėra burinis laivas, ir bet koks garlaivis gali bematant pasivyti.

Kataroje pagrobti Peterį Batorą žymiai lengviau. Atsikviesti jį čia visai nesunku. Galima neabejoti, kad jis atskubės, vos daktarui pakvietus. Čia jo niekas nepažįsta, kaip ir daktaro, o kai tik Peteris atsidurs „Elektroje", laivas išplauks į atvirą jūrą, ir tada jaunuolis sužinos visą tiesą apie Silo Torontalio praeitį, ir Savos vaizdas, kurį užstos mirusio tėvo veidas, nublanks.

Planas buvo labai paprastas. Dar dvi ar trys dienos,— paskutinis daktaro numatytas terminas,— ir sumanymas bus įvykdytas: Peteris bus visam laikui išskirtas su Sava Torontal.

Kitą dieną, birželio devintąją, atėjo laiškas nuo Peskado. Jis rašė, kad Stradono rūmuose nėra nieko naujo. O Peterio Batoro Peskadas visai nebemato nuo tos dienos, kai šis buvo nuėjęs į Gravozą, dvylikai valandų praslinkus po jachtos išplaukimo.

Peteris juk negalėjo išvažiuoti iš Ragūzos: matyt, jis neišeidavo iš savo namelio. Peskadas spėjo,— ir jis neapsiriko,— kad jaunojo inžinieriaus elgesys pasikeitė dėl „Savarenos" išplaukimo, nes, neradęs jachtos, jis parėjo į namus labai nusiminęs.

Daktaras norėjo kitą dieną pasiųsti Peteriui Batorui laišką ir pakviesti jį nedelsiant atvažiuoti į Katarą. Tačiau netikėtas įvykis suardė Antekirto planus, nors galų gale jis pasiekė tą patį tikslą.

Apie aštuntą valandą vakaro, kai daktaras vaikštinėjo krantine, buvo gauta žinia, kad atvyko paketbotas „Saksonija".

„Saksonija" plaukė su keleiviais iš Brindizio. Dabar ji vyko į Triestą, sustodama Kataroje, Ragūzoje, Zaroje ir kituose Adrijos pakrantės uostuose.

Temstant daktaras stovėjo ties prietilčiu, žiūrėdamas, kaip keleiviai lipa į krantą, tik staiga krūptelėjo ir nustėro, pamatęs vieną keleivį, kurio daiktus tuo metu nešė į krantą.

Tas žmogus, maždaug keturių dešimčių metų amžiaus, išdidaus, netgi įžūlaus žvilgsnio, garsiai kažką įsakinėjo. Jis buvo vienas iš tų subjektų, kurių blogas išauklėjimas matyti net tada, kai jie mandagūs.

„Jis čia? Kataroje?"

Tie žodžiai vos neišsprūdo iš daktaro lūpų, bet jis laiku susitvardė ir prislopino akyse blykstelėjusį pyktį.

Tas keleivis buvo Sarkanis. Penkiolika metų praslinko nuo to laiko, kai jis dirbo sąskaitininku grafo Zatmaro namuose. Dabar jis buvo — sprendžiant iš drabužių — jau nebe tas avantiūristas, kurį šio apsakymo pradžioje mes matėme valkiojantis Triesto gatvėmis. Jis vilkėjo puikiu kelionės kostiumu, lengvu, paskutinės mados apsiaustu, o daugybė lagaminų žvilgančiais variniais užraktais sakyte sakė, kad buvęs Tripolio reikaliukų įgaliotinis mėgsta prabangą.

Ir iš tikrųjų išdavikas už tuos didžiulius pinigus galėjo visus penkiolika metų smagiai gyventi, visai nesivaržydamas. Kas liko jam iš to didžiulio turto?

Net geriausi draugai, jei tokių jis turėjo, nebūtų galėję atsakyti į tą klausimą. Šiaip ar taip, iš veido buvo matyti, kad jo turėta rūpesčių, net nerimasčio, kurių priežastis sunku būtų buvę išaiškinti — tiek tas žmogus buvo neatviras.

„Iš kur jis atplaukė?.. Kur važiuoja?"— klausė save daktaras, neišleisdamas jo iš akių.

Iš kur atplaukė Sarkanis, buvo lengva sužinoti, paklausus „Saksonijos" kapitono padėjėją. Pasirodo, jis įlipo į paketbotą Brindizyje. Bet kur jis buvo anksčiau,— ar šiaurės, ar pietų Italijoje, — niekas nežinojo. O iš tikrųjų Sarkanis atplaukė iš Sirakūzų. Gavęs marokietės telegramą, jis nedelsdamas išsiruošė iš Sicilijos į Katarą.

Šį miestą jis jau seniai buvo numatęs kaip patogią vietą susitikimui,— ten jo ir laukė ta moteris, atlikusi Ragūzoje viską, kas jai buvo pavesta.

Svetimšalė stovėjo čia pat krantinėje, laukdama atplaukiant paketboto. Antekirtas ją pamatė, kai Sarkanis žengė tiesiai prie jos. Puikiai mokėdamas arabų kalbą, daktaras net nugirdo, kaip ji pasakė:

— Delsti negalima.

Sarkanis atsakydamas tik linktelėjo galvą. Paskui, atidavęs savo lagaminus į muitinės bagažinę, jis nuėjo su marokiete į dešinę, aplenkdamas miesto sieną, kad nereikėtų eiti pro Jūros vartus.

Iš karto daktaras sutriko. Nejaugi Sarkanis paspruks? Gal eiti iš paskos?

Atsigręžęs jis pamatė Matifu, kuris kartu su kitais žiopliais žiūrėjo, kaip įlipa ir išlipa „Saksonijos" keleiviai. Užteko daktarui linkterėti, ir Heraklis atsirado greta.

— Matai tą žmogų? — paklausė jis, rodydamas tolstantį Sarkanį.

— Matau.

— Jei įsakysiu, ar sučiupsi jį?

— Sučiupsiu.

— O jei jis sugalvos priešintis, ar susidorosi su juo?

— Susidorosiu.

— Nepamiršk, kad noriu turėti jį gyvą!

— Gausite jį gyvą.

Matifu nemėgo gražbyliauti, bet kaip tik todėl jo posakiai būdavo labai aiškūs. Daktaras galėjo visiškai juo pasitikėti. Kas įsakyta, bus įvykdyta!

Su marokiete nebus sunku susitvarkyti — pakaks ją surišti, užkimšti burną ir kur nors paslėpti. Pirm negu ji spės sukelti triukšmą, Sarkanis bus „Elektroje".

Tamsoje, nors dar ir ne visai bus sutemę, Matifu lengvai tą darbą padarys.

Sarkanis ir svetimšalė ėjo palei tvirtovės sieną, nepastebėdami, kad juos seka. Jiedu žingsniavo tylėdami. Matyt, nenorėjo pradėti pokalbio todėl, kad ėjo į tokią vietą, kur jiems niekas netrukdys. Taip jie priėjo Pietų vartus, nuo kurių prasideda kelias iš Kataros į kalnus prie Austrijos sienos.

Prię tų vartų būva dideli turgūs, į kuriuos susirenka juodkalniečiai. Čia jie parduoda ir perka įvairiausias prekes, nes į miestą jie mažai leidžiami ir tik be ginklų. Antradieniais, ketvirtadieniais ir šeštadieniais iš Niegos ar iš Cetinjės susirenka kalniečiai, pražingsniavę pėsčiomis po penkias — šešias valandas. Jie atsineša kiaušinių, bulvių, paukščių ir net žagarų ryšulėlius, kuriuos tuojau pat iš jų nuperka.

Sarkanis atvažiavo kaip tik turgaus dieną. Būrelis kalniečių, vėlai pabaigę prekybą, pasiliko turguje, nu-

sprendę čia pat pernakvoti. Apie trisdešimt žmonių be paliovos vaikštinėjo šen bei ten, šnekėjosi, ginčijosi, barėsi; vieni jau buvo išsitiesę žemėje, ruošdamiesi miegoti, kiti, albanų papročiu, kepė ant iešmo ėriuką.

Čia ir pasuko Sarkanis su savo bendre. Matyt, ta vieta jau buvo jiems žinoma. Iš tiesų čia patogu pasikalbėti, čia net galima praleisti naktį, kad nereikėtų lakstyti, ieškant nakvynės. Mat, atvažiavusi į Katarą, svetimšalė nepasirūpino susirasti sau kampą.

Daktaras ir Matifu vienas paskui kitą atsidūrė tamsos apgaubtoje turgaus aikštėje. Kai kur traškėjo baigią degti laužai ir jau nieko nebeapšvietė. Tokiomis sąlygomis pagrobti Sarkanį bus nelengva, nebent jis išeitų iš čia, dar neprašvitus. Daktaras gailėjosi, kad neužpuolė Sarkanio pakely tarp Jūros ir Pietinių vartų. Bet gailėtis buvo jau vėlu. Beliko tik laukti, ar nepasitaikys patogi proga.

Dėl visa ko kateris stovėjo pasiruošęs už uolų, per du šimtus žingsnių nuo kranto, o kiek toliau, per du kabeltovus nuo jo, juodavo „Elektros" siluetas ir neaiškiai žybčiojo ant jos švieselė.

Sarkanis ir marokietė atsisėdo pačiame tamsiausiame kamputyje, šalia jau sumigusių kalniečių. Čia jie galėjo aptarti savo reikalus, nebijodami, kad kas juos nugirs. Tačiau daktaras, susisupęs į kelioninį apsiaustą, vikriai įsiterpė į miegančiųjų grupę. Niekas neatkreipė į jį dėmesio. Matifu irgi pasistengė kuo geriau pasislėpti ir stovėjo pasiruošęs, laukdamas sutarto ženklo.

Sarkanis ir svetimšalė kalbėjosi arabiškai, visiškai tikri, kad jų čia niekas nesupras. Bet jie apsiriko. Daktaras puikiausiai mokėjo visas rytiečių ir afrikiečių

tarmes ir nepraleido nė vieno žodžio iš Sarkanio ir marokietės pokalbio.

— Ar gavai Sirakūzuose mano telegramą? — paklausė marokietė.

— Gavau, Namira,— atsakė Sarkanis,— ir kitą dieną mudu su Zirone išvažiavome.

— O kur Zironė?

— Katanijos apylinkėse. Jis ten renka naują gaują.

— Tau, Sarkani, reikia rytoj pat važiuoti į Ragūzą ir pasimatyti su Silu Torontaliu.

— Nuvažiuosiu ir pasimatysiu. Bet ar tu neapsirikai, Namira? Ar iš tikrųjų man laikas pasirodyti?

— Žinoma. Bankininko duktė...

— Bankininko duktė...— pakartojo Sarkanis tokiu keistu balsu, kad daktaras nenoromis krūptelėjo.

— Taip, Torontalio duktė!

— Kas gi čia? Ji duoda laisvę savo širdžiai, neatsiklaususi manęs? — pašaipiai tęsė Sarkanis.

— Tu stebiesi? O vis dėlto taip yra. Bet tu dar labiau nustebsi, sužinojęs, už ko Sava Torontal nori ištekėti.

— Tikriausiai koks nors nusigyvenęs bajorėlis svajoja pataisyti savo reikalus uošvio milijonų pagalba.

— Taip,— tarė Namira,— jaunuolis labai aukštos kilmės, bet neturtingas...

— Ir kuo vardu tas akiplėša?

— Peteris Batoras.

— Peteris Batoras! — sušuko Sarkanis.— Peteris Batoras nori vesti Silo Torontalio dukterį!

— Nusiramink, Sarkani! — tarė Namira.— Kad Silo Torontalio duktė ir Ištvano Batoro sūnus mylisi — man jau ne paslaptis. Bet gal Silas Torontalis nė neįtaria?

— Jis! Neįtaria? — paklausė Sarkanis.

— Labai gali būti. Tarp kitko, jis jokiu būdu nesutiks.

— Kas žino? — atsakė Sarkanis.— Iš Silo Torontalio galima visko tikėtis... jis gali net sutikti su tomis vedybomis, vien norėdamas nuraminti savo sąžinę, jei tik per penkiolika metų jo sąžinė pabudo. Laimė, esu čia ir pasistengsiu sumaišyti jo kortas. Rytoj pat būsiu Ragūzoje!

— Gerai,— pagyrė Namira, matyt, turinti Sarkaniui didelės įtakos.

— Silo Torontalio duktė bus tik mano, Namira, ir aš vėl praturtėsiu.

Daktaras sužinojo viską, ką jam reikėjo žinoti, ir tolimesnis Sarkanio pokalbis su svetimšale jo jau nebedomino.

Vienas niekšas atvažiavo pirštis kito niekšo dukteriai ir reikalauti jos rankos. Štai jis — dievo teismas! Dabar jau nebėra ko nerimauti dėl Peterio Batoro, nes gresiantį jam pavojų pašalins varžovas! Taigi nebereikia kviesti Peterio į Katarą, nebereikia pagrobti ir to žmogaus, kuris siekia garbės tapti Silo Torontalio žentu!

„Tegu tie niekšai susigiminiuoja ir ima gyventi kaip viena šeima,— tarė daktaras.— O tada pažiūrėsim."

Ir jis tyliai nuėjo, davęs Matifu ženklą sekti paskui.

Matifu neklausė, kodėl daktaras Antekirtas ruošėsi pagrobti „Saksonijos" keleivį; nepaklausė jis ir dabar, kodėl daktaras atsisakė savo sumanymo.

Kitą dieną, birželio dešimtąją, devintą valandą vakaro Stradono rūmų paradinės svetainės durys plačiai atsivėrė, ir tarnas garsiai pranešė:

— Ponas Sarkanis.

SEPTINTASIS SKYRIUS

KOMPLIKACIJOS

Praslinko jau keturiolika metų nuo to laiko, kai Silas Torontalis išsikėlė iš Triesto ir apsigyveno Ragūzoje, puikiuose Stradono rajono rūmuose. Jis buvo dalmatas ir, suprantama, pasitraukęs nuo reikalų, panoro grįžti į gimtąjį kraštą.

Paslaptis buvo išlaikyta. Atlyginimas išdavikams buvo tiksliai išmokėtas. Tokiu būdu į Torontalio ir jo buvusio patikėtinio Tripolyje rankas pateko didelis lobis.

Įvykdžius mirties bausmę dviem nuteistiesiems Pizino tvirtovėje ir grafui Matijui Šandorui žuvus Adrijos bangose, jų turtas buvo konfiskuotas. Ladislavui Zatmarui priklausę namai ir nedidelis dvarelis buvo pusvelčiui parduoti, neliko net pinigų pragyventi pasenusiam jo tarnui. Ištvanas Batoras gyveno tik iš pamokų ir neturėjo jokio turto. Užtat Artenako pilis ir derlingos žemės, rūdynai ir miškai šiaurinių Karpatų šlaituose,— visos šios grafo Matijo Šandoro valdos buvo didelis turtas. Viskas buvo padalinta į dvi dalis: vieną konfiskavo valstybė ir atidavė išdavikams, kita buvo sekvestruota ir turėjo atitekti grafo įpėdinei, kai ta sulauks aštuoniolikos metų. O jei mergaitė mirtų nepilnametė, kapitalas galutinai pereitų į valstybės iždą.

Išdavikams teko daugiau kaip pusantro milijono florinų, kuriuos jie galėjo naudoti savo nuožiūra.

Bendrininkai nusprendė, kad pirmiausia jiems reikia išsiskirti. Suktas Sarkanis visai nenorėjo, kad Silas

Torontalis jį matytų. Pastarasis irgi neturėjo nė mažiausio noro palaikyti santykius su buvusiu savo agentu. Todėl Sarkanis išvažiavo iš Triesto, o su juo ir Zironė, kuris, neapleidęs draugo varge, visai nebuvo linkęs jį palikti gero gyvenimo dienomis. Abu jie kažkur dingo, ir bankininkas apie juos nieko nebegirdėjo. Kur jie nukeliavo? Aišku, į kokį nors Europos didmiestį, kur taip maža domimasi žmogaus kilme, jei tik jis turtingas, ir nesidomima, iš ko praturtėjo, jei tik jis nešykštaudamas švaistosi pinigais. Žodžiu, Trieste jau niekas neprisimindavo tų valkatų. Beje, čia juos ir pažinojo tik vienas Silas Torontalis.

Jiems išvažiavus, bankininkas lengviau atsikvėpė. Dabar nebereiks bijoti žmogaus, kuris žino jo nešvarius darbelius ir gali tuo pasinaudoti. Be to, nors Sarkanis ir praturtėjo, pasitikėti panašiais žmonėmis vis dėlto negalima: lengvai gauti pinigai lengvai ir iššvaistomi, o pralėbavęs turtą, Sarkanis nepasidrovės grįžti pas savo buvusį bendrininką.

Praslinkus pusmečiui, Silas Torontalis, iš anksto sutvarkęs savo pašlijusius reikalus, uždarė banko kontorą ir galutinai persikėlė iš Triesto į Ragūzą. Jis neabejojo, kad gubernatorius — vienintelis žmogus, žinąs, kokį vaidmenį suvaidino bankininkas, atskleidžiant sąmokslą,— aišku, išlaikys viską paslaptyje, bet šito jam neužteko: jis norėjo išsaugoti savo prestižą, o pasinaudoti gėrybėmis, kurias teikė turtas, jis galėjo bet kur.

Gali būti, kad jis nusprendė išsikelti iš Triesto dėl aplinkybių, žinomų tik jam ir jo žmonai. Kaip tik dėl to — tiesa, vieną vienintelį kartą — jis turėjo reikalų su Namira; kokie jos santykiai su Sarkaniu, mes jau žinome.

Taigi bankininkas nutarė vėl apsigyventi Ragūzoje. Išvažiavo jis iš ten dar labai jaunas; nei tėvų, nei giminių neturėjo. Ir netrukus buvo pamirštas. Nuo to laiko praslinko keturiasdešimt metų, ir dabar jis vėl pasirodė čia kaip niekam nepažįstamas žmogus.

Naujai atvykusį turtuolį Ragūzos visuomenė priėmė labai maloniai. Apie jį visi žinojo tik tiek, kad Trieste jo padėtis buvo labai gera. Bankininkas įsigijo namus pačiame aristokratiškiausiame miesto kvartale. Gyventi ėmė plačiai, senuosius tarnus pakeitė nauji, pasamdyti Ragūzoje. Jis ruošė priėmimus ir pats buvo visur priimamas. Apie jo praeitį niekas nieko nežinojo, ir jis atrodė tarsi likimo numylėtinis.

Tiesa, Silas Torontalis nepažinojo sąžinės graužimo. Ir jei ne baimė, kad niekšingas įskundimas vieną dieną išaiškės, niekas nebūtų trikdęs jo malonaus gyvenimo.

Tačiau greta, nelyginant gyvas priekaištas, buvo jo žmona.

Nelaiminga moteris, dora ir tiesi, žinojo apie šlykščią intrigą, dėl kurios buvo nužudyti trys patriotai. Atsitiktinai bankininkui išsprūdęs žodis, kai buvo pašliję reikalai, neatsargiai išreikšta viltis, kad jam atiteks grafo Matijo Šandoro turto dalis, kai kurie dokumentai, kuriuos, jo prašoma, pasirašė ponia Torontal,— visa tai privertė jį prisipažinti žmonai ir papasakoti, kokį vaidmenį jis suvaidino, atskleidžiant Triesto sąmokslą.

Sužinojusi tiesą, bankininko žmona ėmė biaurėtis žmogumi, su kuriuo surišo ją likimas, o tas jausmas buvo ypač stiprus dar ir dėl to, kad ponia Torontal pati buvo vengrė. Bet, kaip jau minėjome, ši moteris nepasižymėjo dvasine galia. Netikėto smūgio pakirsta, ji taip ir negalėjo atsigauti. Nuo to laiko — ir Trieste,

ir Ragūzoje — gyveno užsidariusi, kiek jai leido visuomeninė padėtis. Ji, suprantama, pasirodydavo per priėmimus Stradono gatvės rūmuose — taip reikėjo, ir vyras būtų ją privertęs,— bet atlikusi šią aukštuomenės moters pareigą, ji vėl ilgą laiką neišeidavo iš savo kambarių. Ji stengėsi užsimiršti, atsidėdama dukters auklėjimui, skirdama jai visą savo dėmesį ir meilę. Bet kaip užsimiršti, jei tokį šlykštų darbą padaręs žmogus gyvena su tavim po vienu stogu!

Po kokių poros metų, įsikūrus Torontaliams Ragūzoje, jų padėtis dar labiau susikomplikavo. Tai sujaudino bankininką, o jo žmonai suteikė naują skausmą.

Ponia Batori su sūnumi ir Boriku taip pat persikėlė iš Triesto į Ragūzą, nes čia turėjo tolimų giminaičių. Ištvano Batoro našlė nepažinojo Silo Torontalio; ji net neįtarė, kad bankininkas buvo kada nors susitikęs su grafu Matiju Šandoru. O apie tai, kad šis žmogus prisidėjo prie piktadarybės, dėl kurios turėjo paguldyti galvas trys garbingi vengrai, ji ir negalėjo žinoti, nes jos vyras prieš mirtį neturėjo progos jai pasakyti, kas juos išdavė austrų policijai.

Bet nors ponia Batori ir nepažino Triesto bankininko, jis pažinojo ją. Gyventi tame pačiame mieste, retkarčiais sutikti tą vargšę moterį, tokiame skurde auginančią sūnų,— buvo jam labai nemalonu. Tikriausiai jis nebūtų kėlęsis į Ragūzą, jei būtų iš anksto žinojęs, kad ten apsigyvens ponia Batori. Bet našlė išsinuomojo namelį Marinelio gatvėje, kai bankininkas jau buvo nusipirkęs rūmus Stradone ir užmezgęs ryšius su vietos visuomene. Gyvenamos vietos trečią kartą jis nebepanoro keisti.

„Prie visko galima priprasti",— pagalvojo jis.

Ir Torontalis pradėjo nebepastebėti moters, jo išdavystės liudytojos.

Pasirodo, Silui Torontaliui pakakdavo užsimerkti, ir jis net nebematydavo, kas dedasi jo sieloje.

Tačiau ponia Torontal nemokėjo užsimerkti ir ją nuolat graužė sąžinė ir skausmas dėl to, kas bankininkui buvo tik menkas nemalonumas. Keletą kartų ji bandė slapta padėti našlei, kuriai teko sunkiai dirbti dėl duonos kąsnio. Bet ta pagalba buvo visad atmetama, kaip ir visos pastangos, kai nežinomi draugai stengdavosi ponią Batori palaikyti. Narsioji moteris nieko neprašė ir nenorėjo nieko imti.

Nenumatyta, tiesiog neįmanoma aplinkybė padarė tą padėtį visai nepakenčiamą, netgi siaubingą, nes per ją kilo naujos komplikacijos.

Ponia Torontal visą savo meilę skyrė dukteriai, kuri, keliantis į Ragūzą 1867 metų gale, buvo maždaug dvejų su puse metų.

Dabar Sava ėjo aštuonioliktus metus. Ji buvo puiki mergaitė, greičiau vengrų nei dalmatų tipo. Tankūs juodi plaukai, didelės liepsningos akys, aukšta kakta, frenologų nuomone rodanti aukštesnių psichinių centrų išsivystymą, gražiai apibrėžtos lūpos, rausvas veidelis, ir visa — grakšti, kiek aukštesnė, negu vidutinio ūgio,— traukė į save akis.

Tačiau ta mergaitė ypatingai stebino ir jautrioms sieloms palikdavo neišdildomą įspūdį savo rimtumu, mąslumu,— atrodė, ji stengiasi kažką prisiminti. Visa jos išvaizda buvo tokia, kad ji ir traukdavo žmones, ir kartu keldavo nesuprantamą liūdesį. Todėl kas tik pabuvodavo jų namuose arba sutikdavo ją gatvėje, jautė jai kažkokią savotišką pagarbą.

Suprantama, Sávai nestigo jaunikių. Juk buvo ži-

noma, kad ji paveldės didžiulį turtą, kuris anksčiau ar vėliau priklausys tiktai jai. Jau keletą kartų jai piršosi visais atžvilgiais tinkami pretendentai, bet į motinos klausimus mergaitė visad atsakydavo, kad nenori tekėti, tačiau daugiau nieko neaiškindavo. Be to, Silas Torontalis nevertė jos ir neskubino su vedybomis. Matyt, jis dar nesutiko žmogaus, kurį būtų norėjęs turėti žentu,— apie Savos jausmus jis negalvojo.

Baigiant dvasinį Savos Torontal apibrėžimą, tenka pasakyti, kad ji žavėdavosi žygiais, atliktais iš meilės tėvynei. Nepasakytum, kad Savą domino politika, bet kiekvieną kartą kalba apie tėvynę, apie aukas, sudėtas jos labui, apie kilnaus patriotizmo pasireiškimus palikdavo jai gilų įspūdį. Aišku, Sava ne iš tėvo paveldėjo tokius jausmus, o tiktai todėl, kad buvo tauri ir kilni, juos pati atrado savo širdyje.

Tuo ir paaiškinamas potraukis, kurį Peteris Batoras ir Sava Torontal pajuto vienas antram. Lyg tyčia likimas jaunuolius suvedė. Savai dar nebuvo nė dvylikos metų, kai kažkas, parodęs Peterį, pasakė:

— Štai už Vengriją žuvusio žmogaus sūnus.

Ir šie žodžiai visam laikui įsmigo jos atmintin.

Vaikai išaugo. Sava ėmė svajoti apie Peterį anksčiau, negu jis atkreipė į ją dėmesį. Ji pastebėjo, kad jaunuolis visada susimąstęs, visada susirūpinęs. Jis neturtingas, bet stropiai mokosi, kad būtų vertas savo tėvo, kurio vardas jai buvo gerai žinomas.

Visa kita mes jau žinome: pamatęs Savą, Peteris buvo sužavėtas ir pavergtas, nes jų būdai buvo tokie artimi. Mums jau žinoma, kad tuo metu, kai Sava, gal būt, dar nesuprato gimstančio jos širdyje jausmo, jaunuolis jau giliai ją mylėjo, ir mergina netrukus jam tuo pačiu atsakė.

Tačiau norint Savą geriau pažinti, reikia papasakoti, kaip ji gyveno ir jautėsi šeimoje.

Su tėvu Sava visad būdavo labai santūri. Bankininkas nemėgo švelnumų, o duktė niekad prie jo meiliai neprisiglausdavo. Tėvo širdis buvo kaip iš medžio, o Sava laikėsi šaltai todėl, kad nesutiko su tėvo pažiūromis. Sava elgėsi su tėvu pagarbiai, kaip dera kiekvienai dukteriai, ir tiek. Tarp kitko, jis jai davė visišką laisvę, atsižvelgdavo į jos skonį, neribojo jos labdaringumo, kuris netgi teikė malonumo jo garbėtroškai. Žodžiu, jis buvo visiškai abejingas. Jinai gi — nėra ko slėpti — jautė jam antipatiją, beveik pasibiaurėjimą.

Su motina Sava elgdavosi visai kitaip. Nors ponia Torontal buvo visiškai pasidavusi vyro įtakai, kuris mažai ją tegerbė, ji buvo geros širdies, ir jos sąžiningumas, jos doras gyvenimas iškėlė ją aukščiau už jį. Ponia Torontal karštai mylėjo dukterį. Ji žinojo, kad dukters santūrumas slepia dideles vertybes. Į tą pernelyg egzaltuotą meilę dukteriai pynėsi ir susižavėjimas, ir pagarba, ir netgi baimė. Toks savotiškas motinos jausmas atsirado tikriausiai dėl tauraus Savos būdo, jos tiesumo, o kai kuriais atvejais ir nepalenkiamumo. Reikia pasakyti, kad mergaitė mylėjo motiną taip pat, kaip motina ją. Net jeigu tarp jų ir nebūtų buvę kraujo ryšių, jos vis tiek būtų nuoširdžiai prisirišusios viena prie kitos.

Todėl nieko nuostabaus, kad ponia Torontal pirmoji pastebėjo, kas vyksta Savos galvoje, o vėliau ir širdyje. Duktė dažnai imdavo kalbėti su ja apie Peterį ir jo šeimą, nepastebėdama, kokį skausmą kelia motinai Batoro vardas. O kada ponia Torontal sužinojo, kad jos duktė pamilo Peterį, ji sukuždėjo:

— Nejaugi tokia viešpaties valia?

Mums suprantama, ką reiškė tie žodžiai ponios Torontal lūpose. Bet dar neaišku, ar galėjo Savos meilė Peteriui teisingai atlyginti už jo šeimai padarytą blogį.

Tačiau, jei poniai Torontal, tokiai pamaldžiai ir dievobaimingai, atrodė, kad pats dangus laimina tų dviejų šeimų suartėjimą, tai vis dėlto reikėjo dar, kad ir jos vyras su tuo sutiktų. Todėl, nieko nesakydama dukteriai, ji nusprendė pasikalbėti su juo.

Vos žmonai ištarus pirmuosius žodžius, Silas Torontalis tiesiog įsiuto. Poniai Torontal, kuriai šis pasikalbėjimas ir taip kainavo daug jėgų, teko kuo skubiausiai išeiti iš kambario ir grįžti į savo pusę, bet bankininkas dar pridurmui jai šūktelėjo:

— Saugokitės, ponia! Jeigu jūs dar sykį užsiminsite apie tai, žiūrėkit, kad netektų gailėtis!

Taigi jėga, bankininko vadinama lemtim, ne tik atvedė Batoro šeimą į tą miestą, bet dargi padėjo Savai ir Peteriui susitikti ir susimylėti!

Gali kilti klausimas: ko gi bankininkas supyko? Ar neturėjo jis slaptų planų dėl Savos, dėl jos ateities? Gal jos meilė kliudo tiems planams? Bet jeigu kada nors nelauktai jo niekšingas įskundimas iškiltų viešumon, ar nebūtų geriau jam pačiam, kad nusikaltimo pasėkos būtų nors kiek sušvelnintos? Ką besakytų apie išdavystę Peteris Batoras, būdamas Savos Torontal vyru? Ką tada begalėtų padaryti ponia Batori? Žinoma, padėtis būtų baisi: išdavystės aukos sūnus būtų žmogžudžio dukters vyras! Bet visa tai būtų siaubinga tik jiems, o ne jam, ne Silui Torontaliui!

Žinoma, taip. Bet nederėjo pamiršti Sarkanio, nors jis ir nesirodė. Galimas dalykas, kad jis dar ateis, ir tada tikriausiai vėl užsimegs kokie nors santykiai tarp

jo ir bankininko. O Sarkanis, žinoma, tuoj atsimins, kas rišo juos praeityje, jei tik laimę nusigręš nuo jo.

Savaime suprantama, Silą Torontalį nuolat kankino mintis: kas atsitiko su buvusiu jo įgaliotiniu Tripolyje? Nuo to laiko, kai jiedu išsiskyrė Trieste, apie jį nebuvo girdėti nė žinelės, o jau praslinko penkiolika metų. Jokių rezultatų nedavė nė teiravimasis Sicilijoje, kur Sarkanis turėjo pažinčių per savo draugą Zironę. Ir vis dėlto Sarkanis galėjo pasirodyti kiekvieną dieną. Ta mintis nepaliaujamai graužė bankininką. Nebent jis mirė? Tokia naujiena, suprantama, Silas Torontalis būtų labai patenkintas. Tada bankininkas gal jau visai kitaip sutiktų mintį apie galimą giminystę su Batoro šeima. O kol kas apie tai nebuvo ko ir galvoti.

Todėl Silas Torontalis nebeatnaujino pokalbio, dėl kurio jis buvo taip baisiai supykęs. Žmonai tuo klausimu jis nieko neaiškino. Tačiau pats nusprendė griežtai sergėti Savą, netgi sekti ją. O su jaunu inžinierium nutarė laikytis išdidžiai, susitikus — nusigręžti, žodžiu, elgtis taip, kad jaunuoliui neliktų nė mažiausios vilties. Ir bankininkui buvo nesunku parodyti, kad bet kokie Peterio žygiai visai beprasmiški!

Štai kaip tik tada, birželio dešimtosios vakare, Torontalio svetainės durys atsidarė ir suskambo Sarkanio vardas. Tą rytą, Namiros lydimas, Sarkanis traukiniu atvažiavo iš Kataros į Ragūzą. Akiplėša apsistojo viename geriausių viešbučių, labai rūpestingai pasipuošė ir, negaišdamas nė minutės, atėjo į savo buvusio bendro namus.

Silas Torontalis jį priėmė ir įsakė jų netrukdyti. Kaip jis pažiūrėjo į Sarkanio vizitą? Ar sugebėjo nuslėpti, kas jį jaudina, ir ar pavyko susitarti su buvusiu bendrininku? O Sarkanis — ar laikėsi, kaip seniau, įžū-

liai ir iššaukiamai? Ar priminė jis bankininkui pažadus ir sąlygas, dėl kurių susitarę prieš penkiolika metų jiedu išsiskyrė? Pagaliau, ar jiedu kalbėjosi apie praeitį, dabartį ar ateitį? Atsakyti į tuos klausimus neįmanoma, nes tarėsi jie tik vienu du.

Bet štai kas atsitiko vėliau.

Parai praslinkus, mieste pasklido sensacinga naujiena. Pradėta kalbėti, kad panelė Sava Torontal išteka už kažkokio Tripolio turtuolio Sarkanio.

Matyt, bankininkas nusileido, bijodamas, kad šis žmogus jo nepražudytų. Todėl nei žmonos maldavimai, nei Savos pasišlykštėjimas tuo sandėriu,— niekas negalėjo paveikti Torontalio, nusprendusio savo nuožiūra sutvarkyti dukters likimą.

Dabar paaiškinsim, kodėl Sarkanis taip troško tų vedybų. Jis neslėpė tikrosios priežasties: nebeturėjo lėšų. Nors jis buvo gavęs tokią pat sumą, kokia Torontaliui pavyko pataisyti savo banko reikalus, avantiūristui vos užteko penkiolikai metų. Nuo to laiko, kai tik išvyko iš Triesto, Sarkanis važinėjo po Europą, gyveno plačiai ir švaistė pinigus į dešinę ir į kairę pačiuose puošniausiuose Paryžiaus, Londono, Berlyno, Vienos, Romos viešbučiuose. Išbandęs visas malonumų rūšis, jis įniko į azartinį lošimą ir greit pralošė savo turto likučius rulete, kuri dar gyvavo Šveicarijoje ir Ispanijoje, o ypač mažoje Monako kunigaikštystėje prie Prancūzijos sienos.

Savaime suprantama, kad Zironė nuo jo nesitraukė visą tą laiką. Kai juodviem liko vos keli tūkstančiai florinų, jie grįžo į rytinę Siciliją, kur Zironė buvo gimęs. Čia jie nesėdėjo, sudėję rankų, laukdami to laiko, kada Sarkanis vėl galės atnaujinti santykius su Triesto bankininku. Ir teisybė, kas gali būti lengviau,

kaip pataisyti reikalus, vedus Savą — vienintelę turtuolio Silo Torontalio dukterį? Juk bankininkas neišdrįs atsakyti Sarkaniui.

Ir iš tikrųjų apie atsisakymą nebuvo nė kalbos, bankininkas netgi nebandė išsisukinėti. Gal būt, tuos du žmones jungė dar kokie niekam nežinomi ryšiai, kuriuos tik ateitis tegali atskleisti.

Tačiau Sava labai ryžtingai pareikalavo tėvą pasiaiškinti, kodėl jis, neatsižvelgdamas į ją, tvarko jos likimą?

— Nuo tų vedybų priklauso mano garbė,— tarė jis pagaliau.— Kad ir kas būtų, vedybos įvyks!

Kai Sava perdavė tą atsakymą motinai, ši beveik be sąmonės puolė jai į glėbį ir beviltiškai pravirko.

Vadinasi, Silas Torontalis sakė tiesą!

Vestuvės buvo paskirtos liepos šeštą dieną.

Galima įsivaizduoti, ką pergyveno per tas tris savaites Peteris Batoras! Jis buvo visai priblokštas. Bejėgio įsiutimo plėšomas, jis užsidarydavo savo namelyje Marinelio gatvėj arba vėl lėkdavo, kur akys mato, ir ponia Batori baimindavosi, kad jis gali visai nebegrįžti.

Ką ji galėjo pasakyti jam paguosti? Kol dar nebuvo kalbama apie tas vedybas, Peteris Batoras, nepaisydamas aiškaus Savos tėvo nepalankumo, vis dar galėjo bent truputį viltis. Bet jei mergaitė ištekės — atsivers nauja bedugnė, šį kartą jau neperžengiama. O daktaras Antekirtas, nors tiek buvo kalbėjęs, tiek žadėjęs, apleido Peterį! Ir kaip galėjo,— svarstė jaunasis inžinierius,— mergaitė, kurią jis myli ir kurios tvirtą būdą pažįsta, kaip galėjo ji sutikti su tomis vedybomis? Kokia paslaptis glūdi Stradono rūmuose, jei ten gali vykti tokie dalykai? Ak, geriau Peteris būtų iš-

važiavęs iš Ragūzos, ėmęs dirbti kur nors kitur, geriau būtų nebematęs Savos, kurią dabar atiduoda kažkokiam svetimšaliui, kažkokiam Sarkaniui!

— Ne,— kartojo jis.— Tai neįmanoma! Aš myliu ją!

Namelyje, kurį kelias dienas šildė laimės spindulys, įsiviešpatavo visiška neviltis.

Akylusis Peskadas puikiai sužinodavo visus mieste sklindančius gandus ir vienas pirmųjų suprato, kas čia ruošiama. Kai tik jį pasiekė šnekos apie Sarkanio vedybas su Sava Torontal, jis tuoj parašė į Katarą. Kai tik jis pastebėjo, į kokią neviltį įstūmė ši žinia jaunąjį inžinierių, kurį visa širdim atjautė, nedelsdamas pranešė daktarui Antekirtui.

Atsakyta jam buvo trumpai: toliau stebėti viską, kas vyksta Ragūzoje, ir rašyti į Katarą.

Kuo labiau artėjo lemiamoji liepos šeštosios diena, tuo sunkiau darėsi Peteriui Batorui. Motinai jau nebesisekdavo jį apraminti. Juk nebuvo jokios galimybės pakeisti Silo Torontalio nutarimą! Iš to, kaip skubėta paskelbti apie būsimas jungtuves ir jų datą, buvo galima neabejoti, kad reikalas nuspręstas jau seniai, kad Sarkanis ir bankininkas — seni pažįstami ir kad „Tripolio turčius" turi nepaprastą įtaką Savos tėvui.

Nebesitverdamas Peteris Batoras išdrįso parašyti Silui Torontaliui laišką, likus savaitei prieš jungtuves.

Į laišką nebuvo atsakyta.

Peteris bandė patykoti bankininką kur nors gatvėje...

Jam nepavyko.

Peteris pasiryžo aplankyti Torontalį namuose...

Jo nepriėmė.

O Sava ir jos motina dabar visai nebeišeidavo iš namų. Pamatyti jas nebuvo nė mažiausios galimybės. Bet užtai kelis kartus Peteris Batoras susidūrė akis į akį su Sarkaniu Stradono gatvėje. Į pilnus neapykantos jaunuolio žvilgsnius Sarkanis atsakė įžūlia panieka. Peteriui Batorui šmėstelėjo mintis susikirsti su Sarkaniu ir priversti šį kautis dvikovoje... Bet dėl ko ir kokiu pagrindu Sarkanis stos kautis savo vestuvių su Sava Torontal išvakarėse? Tai būtų jam neparanku.

Praėjo šešios dienos. Liepos ketvirtosios vakare, nepaisydamas motinos maldavimų, neklausydamas Boriko įkalbinėjimų, Peteris išėjo iš namų. Senasis tarnas bandė eiti paskui, bet netrukus pametė jį iš akių. Kaip išprotėjęs Peteris ėjo, kur akys veda, pačiomis nuošaliausiomis gatvėmis palei miesto sieną.

Nepraslinkus nė valandai, jį parnešė namo. Jis buvo prie mirties. Viršutinė kairiojo plaučio dalis buvo perverta durklu.

Nekilo jokių abejonių: iš beribio sielvarto Peteris norėjo nusižudyti.

Sužinojęs Peskadas tuoj puolė į telegrafą.

Po valandos daktaras Antekirtas Kataroje jau gavo žinią, kad jaunuolis nusižudė.

Trūksta žodžių aprašyti ponios Batori skausmą, kai ji pamatė sūnų, kuriam, matyt, gyventi liko tik kelios valandos. Motinos stiprybė nugalėjo moters silpnumą. Visų pirma — pagalba. Ašaros vėliau.

Tuoj buvo iškviestas gydytojas. Jis atvyko nedelsdamas, apžiūrėjo sužeistąjį, pasiklausė silpno, trūksmingo kvėpavimo, ištyrė žaizdą, sutvarstė — žodžiu, padarė viską, ką galėjo. Bet vilties jis neturėjo jokios.

Po penkiolikos valandų ligonio padėtis susikompli-

kavo dėl smarkaus kraujoplūdžio, kvėpavimas buvo vos juntamas, atrodė, jis tuoj pat nutrūks.

Ponia Batori atsiklaupė ir karštai meldė dievą išgelbėti sūnui gyvybę.

Tuo metu durys atsidarė, ir ant slenksčio pasirodė daktaras Antekirtas. Jis žengė tiesiai prie mirštančiojo lovos.

Ponia Batori norėjo pulti prie jo, bet jis rankos mostu ją sustabdė.

Daktaras pasilenkė prie Peterio ir atidžiai, nė žodžio nesakydamas, apžiūrėjo jį. Paskui įsmeigė į sužeistąjį kažkokį ypatingai įdėmų žvilgsnį. Jo akys tarytum skleidė magnetinę jėgą; jis tarytum norėjo perduoti šioms gęstančioms smegenims savo paties gyvybę, savo paties valią.

Staiga Peteris pakėlė galvą. Jo vokai atsivėrė, jis pažvelgė į daktarą ir... krito negyvas.

Ponia Batori puolė prie jo, šūktelėjo ir, netekusi sąmonės, susmuko į Boriko rankas.

Daktaras užspaudė jaunuoliui akis. Paskum atsistojo ir, eidamas iš kambario, sušnabždėjo senovės indų išminčiaus žodžius:

— „Mirtis nenaikina žmogaus, ji tik padaro jį nematomu!"

AŠTUNTASIS SKYRIUS

SUSITIKIMAS STRADONO GATVĖJE

Ši mirtis sukėlė mieste didelį triukšmą, tačiau niekas neįtarė, kokia buvo Peterio Batoro savižudybės priežastis, tuo labiau, kad prie to prisidėjo Sarkanis ir Silas Torontalis.

Kitą dieną, liepos šeštąją, turėjo įvykti Savos Torontal ir Sarkanio jungtuvės.

Žinia apie savižudybę tokiomis jaudinančiomis aplinkybėmis dar nebuvo pasiekusi nei ponios Torontal, nei jos dukters. Silas Torontalis, susitaręs su Sarkaniu, ėmėsi griežčiausių priemonių, kad tik jos nesužinotų.

Buvo nutarta jungtuves atšvęsti labai kukliai. Sugalvota pasiteisinti tuo, kad Sarkanio šeimoje šiuo metu gedulas. Toks kuklumas, žinoma, nesiderino su garbėtroškos Torontalio užmojais, bet, susidėjus tokioms aplinkybėms, jis nusprendė, kad geriau nekelti bereikalingų kalbų. Jaunavedžiai praleis Ragūzoje tik kelias dienas, o paskum važiuos į Tripolį, kur, buvo sakoma, gyvena Sarkanis.

Svečiai nebus kviečiami nei skaitant jungtuvių sutartį, pagal kurią jaunoji turėjo gauti nemažą kraitį, nei bažnytinių apeigų metu, kurios įvyks pranciškonų bažnyčioje tuoj pat po sutarties pasirašymo.

Kol Torontalio rūmuose vyko paskutinieji pasiruošimai jungtuvėms, kita gatvės puse vaikštinėjo kalbėdamiesi du vyrai.

Tai buvo Matifu ir Peskadas.

Grįždamas į Ragūzą, daktaras Antekirtas parsivežė ir Matifu. Jis jau nebebuvo reikalingas Kataroje, ir galima įsivaizduoti, kaip susitikę džiaugsis draugai, arba, Peskado išsireiškimu, „dvyniai".

Kaip žinome, daktaras iš karto atskubėjo į namelius Marinelio gatvėje, o paskum pasitraukė į kuklų viešbutį Plosės priemiestyje ir ten laukė, kol įvyks Sarkanio ir Savos Torontal jungtuvės, kad galėtų toliau daryti, ką numatęs.

Kitą dieną jis vėl atėjo pas ponią Batori ir pats pa-

dėjo paguldyti Peterio kūną į karstą. Paskui grįžo į viešbutį, o Peskadą ir Matifu nusiuntė sekti Stradono rūmų.

Peskadas atidžiausiai žvalgėsi ir klausėsi, tačiau tai jam nekliudė kalbėtis su draugu.

— Tu, atrodo, pastorėjai, Matifu! — tarė jis, stiebdamasis pačiupinėti milžino krūtinę.

— Taip! Stiprus, kaip visada.

— Aš pastebėjau, kai tik mane apkabinai.

— Na, o kaip vaidinimas, apie kurį kalbėjai? — paklausė Matifu; labai jau jis norėjo suvaidinti žadėtą vaidmenį.

— Bus, bus. Bet, žinai, pjesės siužetas pasirodė labai sudėtingas.

— Sudėtingas?

— Taip. Tai ne komedija, o drama. Ji prasideda labai jaudinančiai.

Peskadas nutilo. Juos pralenkė karieta; ji sustojo prie Torontalio rūmų.

Vartai tuojau pat atsidarė, ir, karietai įvažiavus, vėl užsidarė, bet Peskadas spėjo pastebėti, kad karietoje sėdi Sarkanis.

— Taip, net labai jaudinanti pradžia,— vėl prašneko jis.— Pasisekimas, galima lažintis, bus nepaprastas.

— O išdavikas? — paklausė Matifu, nes jį, matyt, tas personažas labiausiai domino.

— Išdavikas... kol kas dar triumfuoja, kaip ir turi būti gerai parašytoje pjesėje. Bet kantrybės! Palauksime galo.

— Kataroje man atrodė, kad jau...

— Išeisi į sceną?

— Taip, aš jau buvau visai pasiruošęs.

Ir Matifu papasakojo viską, kas įvyko Kataros turguje, tai yra, kaip jo rankos jau tiesėsi pagrobimui, kuris tačiau neįvyko.

— Nieko, vadinasi, dar buvo per anksti,— atsakė Peskadas. Akims apdumti jis be paliovos plepėjo, bet atidžiai žvalgėsi į šalis. — Tu pasirodysi ne anksčiau kaip ketvirtame ar penktame veiksme. O gal vien tik finalinėje scenoje. Bet nesijaudink. Tavo pasirodymas bus velniškai efektingas! Gali neabejoti!

Tuo metu nuo Marinelio gatvės pasigirdo tolimas balsų gaudesys.

Peskadas nutilo ir paėjėjo į dešinę nuo Torontalio rūmų.

Tuo metu iš Marinelio gatvės išėjo laidotuvių eisena. Ji pasuko į Stradoną pranciškonų bažnyčios link, kur turėjo būti gedulingos pamaldos.

Paskui karstą ėjo labai maža žmonių, nes kuklios laidotuvės nesubūrė praeivių: paprastas, juoda gelumbe aptrauktas karstas buvo nešamas ant rankų.

Eisena palengva slinko pirmyn, tik staiga Peskadas, vos sulaikęs šūksnį, įsikibo į Matifu ranką.

— Kas tau? — nustebo Matifu.

— Nieko. Ilgai reikėtų aiškinti!

Tarp einančių paskui karstą jis pažino ponią Batori. Ji norėjo pati palydėti sūnų į kapines.

Ponia Batori ėjo paskui karstą, tačiau ji neverkė, nebeturėjo jėgų. Jos akys, tartum paklaikusios, čia klydinėjo į šalis, čia įsižiūrėdavo į juodą uždangalą, slepiantį jos sūnaus lavoną.

Senukas Borikas, net graudu žiūrėti, vos paėjo greta jos.

Peskadą smaugė ašaros. Taip, jei tam šauniajam vaikinui nebūtų reikėję stovėti poste, jis tikrai būtų

prisijungęs prie negausaus draugų ir kaimynų būrelio, lydinčio Peterį Batorą į paskutinę kelionę.

Tą akimirką, kai procesija ėjo pro Torontalio rūmus, vartai staiga atsidarė. Kieme, ties priebučiu stovėjo du ekipažai, pasiruošę važiuoti.

Pirmasis išriedėjo iš kiemo ir pasuko žemyn Stradonu.

Tame ekipaže Peskadas pamatė Silą Torontalį, jo žmoną ir dukterį.

Palūžusi nuo skausmo ponia Torontal sėdėjo greta Savos, baltesnės net už savo vestuvinius rūbus.

Antrame ekipaže važiavo Sarkanis su dviem—trim giminaičiais ar draugais.

Vestuvės nebuvo iškilmingesnės, kaip kad jaunuolio laidotuvės. Ir čia, ir ten toks pat baisus liūdesys.

Tuo momentu, kai pirmasis ekipažas pasirodė tarpvartėje, pasigirdo veriantis klyksmas.

Ponia Batori sustojo ir, ištiesusi ranką į Savą, pasiuntė prakeikimą!

O ten sukliko Sava. Ji pamatė motiną gedulo rūbais. Ir suprato, ką nuo jos slėpė. Peteris mirė, mirė per ją ir dėl jos, ir dabar jį lydi į kapus tuo metu, kai vestuvinė karieta ją veža į jungtuves.

Sava krito be sąmonės. Ponia Torontal, netekusi galvos, bandė ją gaivinti... Viskas veltui! Mergaitė vos kvėpavo!

Silas Torontalis negalėjo suvaldyti pykčio. Užtat pribėgęs Sarkanis greitai susitvardė.

Tokioje būklėje jaunosios negalima vežti pas notarą. Vežėjams buvo įsakyta pasukti atgal, ir rūmų vartai vėl užsitrenkė.

Savą nunešė į jos miegamąjį, paguldė į lovą, tačiau ji nė nekrustelėjo. Motina klūpojo prie jos. Buvo

skubiai iškviestas gydytojas. Tuo metu laidotuvių eisena pamažu artėjo prie pranciškonų bažnyčios. Po gedulingų pamaldų lydintieji pasuko į miesto kapines.

Peskadas susivokė, kad kuo skubiausiai reikia pranešti daktarui Antekirtui apie netikėtą įvykį.

— Pasilik čia ir stebėk! — tarė jis Matifu.

O pats nubėgo į Plosės priemiestį.

Daktaras išklausė skuboto pasakojimo, neištaręs nė žodžio.

„Ar neperžengiau savo teisių? — galvojo jis.— Ne! Aš smogiau smūgį nieku nekaltai mergaitei? Taip, žinoma! Betgi ji — Silo Torontalio duktė!"

Paskui paklausė:

— Kur Matifu?

— Prie Torontalio namų.

— Vakare jūs abu būsite reikalingi.

— Kelintą valandą?

— Devintą.

— Kur jūsų laukti?

— Prie kapinių vartų.

Peskadas nuskubėjo pas Matifu. Šis nebuvo pajudėjęs iš vietos, tiksliai vykdydamas savo užduotį.

Apie aštuntą valandą daktaras, apsisiautęs plačiu apsiaustu, nuėjo į Ragūzos prieplauką. Išėjęs už miesto sienos, jis pasiekė nedidelę įlankėlę, pasislėpusią tarp uolų truputį aukščiau uosto.

Ten buvo visai tuščia. Nei namelių, nei laivų. Žvejų valtys čia niekad neišmeta inkaro, nes įlanka labai akmenuota. Daktaras sustojo, apsidairė ir šūkterėjo. Matyt, tai buvo sutartas ženklas. Beveik tuoj pat prie jo priėjo jūrininkas.

— Ką įsakysite, šeimininke?

— Ar valtis čia, Paceri?

— Taip, už uolos.

— Su visais tavo žmonėmis?

— Su visais.

— O „Elektra"?

— Ji kiek toliau į šiaurę, gal per tris kabeltovus už įlankėlės.

Ir jūrininkas parodė tamsoje vos įžiūrimą ilgą laivą be jokio žiburėlio.

— Kada ji atplaukė iš Kataros? — paklausė daktaras.

— Tik prieš valandą.

— Niekas jos nepastebėjo?

— Visiškai niekas, ji plaukė palei uolas.

— Visi tebūna savo vietose, Paceri. Laukite manęs čia, jei prireiks, visą naktį!

— Klausau, šeimininke.

Jūrininkas nuėjo prie laivelio, kuris tamsoje tarsi susiliejo su pakrantės uolomis.

Daktaras Antekirtas dar truputį palaukė krante. Matyt, jis norėjo, kad labiau sutemtų. Protarpiais jis vaikštinėdavo dideliais žingsniais. Paskum sustodavo. Sukryžiavęs rankas, tylus ir nejudąs, jis žvelgė į jūros tolumas, lyg norėdamas išpasakoti Adrijai savo paslaptis.

Naktis buvo tamsi, be mėnulio ir žvaigždžių. Nuo kranto dvelkė vos juntamas vakaris vėjelis. Aukšti, bet gana tiršti debesys gaubė dangų ligi pat horizonto vakaruose, kur jau buvo išnykusi šviesi rūko juosta.

— Laikas! — tarė pagaliau daktaras.

Jis vėl nuėjo į miestą ir palei miesto sieną pasuko į kapines.

Prie vartų jo laukė Peskadas ir Matifu. Jie stovėjo, prigludę prie medžio, kad niekas nepamatytų.

Tą valandą kapinės jau buvo uždarytos. Sargo namelyje ką tik užgeso šviesa. Dabar niekas čia nebeateis ligi ryto.

Daktaras, atrodo, puikiai žinojo kapinių planą. Be abejo, jis nesirengė eiti pro vartelius, nes tai, ką buvo sugalvojęs padaryti, turėjo likti visiškoje paslaptyje.

— Sekit paskui mane,— tarė Antekirtas, kai Peskadas su draugu priėjo.

Ir jie trise atsargiai ėmė slinkti palei aukštoką tvorą, nes ji stovėjo ant pylimo.

Po kokių dešimties minučių daktaras sustojo.

— Čia,— tarė jis, rodydamas į angą sienoje, neseniai atsiradusią, plytoms išvirtus.

Jis pirmas prasmuko pro plyšį, Peskadas ir Matifu paskui.

Kapinėse tarp tankių medžių buvo dar tamsiau. Bet daktaras nesvyruodamas pasuko vienu takeliu, paskum kitu, vedančiu į aukštutinę kapinių dalį. Pakilo išgąsdinti naktiniai paukščiai. Tačiau kapinėse be šitų pelėdų bei apuokų tarp žolėje išsibarsčiusių antkapių nebuvo nė gyvos dvasios.

Netrukus visi trys sustojo prie kuklaus paminklo — mažytės koplytėlės. Varteliai nebuvo užrakinti.

Daktaras pastūmė vartelius, paskum paspaudė elektrinio žibintuvėlio mygtuką, pridengęs jį, kad šviesos nebūtų matyti lauke.

— Įeik,— tarė jis Matifu.

Matifu įėjo į rūsį ir atsidūrė priešais sieną, kur įmūrytos trys marmurinės lentos.

Vidurinėje buvo iškalta:

IŠTVANAS BATORAS
1867

Kairėje lentoje nieko nebuvo įrašyta. Dešinėje užrašas turėjo netrukus atsirasti.

— Atstumk tą marmurą,— tarė daktaras.

Matifu lengvai pakėlė dar neužcementuotą marmuro lentą. Jis padėjo ją ant žemės, ir atsivėrusioje angoje galėjai įžiūrėti karsto viršų.

Tenai gulėjo Peterio Batoro kūnas.

— Ištrauk,— įsakė daktaras.

Matifu ištraukė sunkų karstą, netgi Peskadui nepadedant. Iškėlęs iš rūsio, jis pastatė karstą ant žemės.

— Imk suktuvą,— tarė daktaras Peskadui, duodamas įrankį,— ir atsuk antvožą.

Darbas truko vos kelias minutes.

Daktaras Antekirtas atmetė nuo kūno baltą drobulę ir prigludo prie mirusiojo krūtinės, kaip kad daro gydytojai, klausydami ligonį. Paskum atsistojo ir paliepė Matifu:

— Išimk kūną.

Matifu paklausė. Nei jis, nei Peskadas nepratarė nė žodžio, nors žinojo, kad lavono išvogimas griežtai draudžiamas įstatymu.

Kai Peterio Batoro kūnas buvo padėtas ant žemės, Matifu vėl susupo jį į drobulę, ant kurios daktaras dar užmetė savo apsiaustą. Po to Matifu priveržė dangtį, pastatė karstą į vietą ir plyta pridengė angą.

Daktaras užgesino elektrinį žibintuvėlį, ir viskas aplink paskendo tamsoje.

— Paimk kūną,— įsakė jis Matifu.

Matifu stipriomis rankomis paėmė jaunuolio kūną tartum kūdikį ir alėja nusekė paskui daktarą prie spragos. Peskadas ėjo iš paskos.

Maždaug po penkių minučių jie išėjo iš kapinių ir, aplenkę miesto sieną, pasuko jūros pusėn.

Eidami jie neištarė nė žodžio. Paklusnusis milžinas nepajėgė mąstyti daugiau už kokią nors mašiną, bet Peskado galvoje spėliojimai ir samprotavimai kunkuliuote kunkuliavo.

Nuo kapinių ligi jūros daktaras Antekirtas ir jo bendrakeleiviai nesutiko jokio žmogaus. Bet kada jie artėjo prie įlankėlės, kur jų laukė valtis iš „Elektros", pastebėjo prie pakrantės uolų vaikštinėjantį muitinės prižiūrėtoją.

Tačiau jie ėjo toliau, nekreipdami į jį dėmesio. Daktaras vėl šūkterėjo, ir tuoj pat pasirodė ligi šiol visai nematoma valtis.

Daktarui mosterėjus, Matifu ėmė leistis nuo uolų. Tą valandėlę, kai jis jau kėlė koją į valtį, prie jų priėjo prižiūrėtojas.

— Kas jūs? — paklausė.

— Žmonės, kaip ir visi, ir duodame jums pasirinkti: arba dvidešimt florinų grynais, arba to pono kumštis... irgi grynais, — atsakė Peskadas, rodydamas Matifu.

Prižiūrėtojas nesuabejojo: jis pasirinko florinus.

— Plaukit, — sukomandavo daktaras.

Po akimirkos valtelė dingo tamsoje. Praslinkus kelioms minutėms, jie priplaukė laivą, visai nuo kranto nepastebimą.

Valtelė buvo įkelta, „Elektros" motoras ėmė negirdimai suktis, ir laivas netrukus išplaukė į atvirą jūrą.

Matifu pernešė Peterio Batoro kūną į siaurą kajutę su aklinai uždangstytais iliuminatoriais, kad iš oro nebūtų matyti nė spindulėlio.

Likęs vienas su lavonu, daktaras pasilenkė ir priglaudė lūpas prie išbalusios mirusiojo kaktos.

— Dabar, Peteri, atbusk! — tarė jis. — Aš taip noriu!

Ir Peteris tuojau pat atsimerkė, lyg būtų miegojęs į mirtį panašiu magnetiniu miegu.

Kai jis pamatė daktarą Antekirtą, jo veidas išsikreipė.

— Jūs? — sušnabždėjo jis.— Juk jūs mane apleidote!

— Taip, tai aš, Peteri!

— Bet kas gi jūs toks?

— Lavonas... kaip ir tu!

— Lavonas?

— Aš grafas Matijas Šandoras.

TREČIOJI DALIS

PIRMASIS SKYRIUS

VIDURŽEMIO JŪRA

„Viduržemio jūra yra labai graži ypač dviem atžvilgiais: jos pakrantės išraižytos nepaprastai dailiai, ir tiek daug ten saulės ir tokio skaidraus, tokio tyro oro... Ji nuostabiai užgrūdina žmogų, padaro jį atsparų ir gyvybingą, sukuria pačias tvirčiausias rases."

Mišle sakė teisybę. Žmonijai pasisekė, nes gamta, neturėdama Heraklio, pati praskyrė Kalpės ir Abylos uolas, ir taip susidarė Gibraltaro sąsiauris.[1] Priešingai, negu tvirtina daugelis geologų, galima spėti, kad tas sąsiauris egzistuoja jau nuo neatmenamų laikų. Kitaip nebūtų Viduržemio jūros. Iš tikrųjų: šioje jūroje vandens išgaruoja tris kartus daugiau, negu pribūva iš įtekančių upių, ir jei Atlanto vandenys, besiverždami pro Gibraltarą, jos neatgaivintų, ji senų seniausiai būtų virtusi savotiška Negyvąja jūra, kai dabar ji puikiausia Gyvybės jūra.

Grafas Matijas Šandoras, pasinaudodamas, kad visi jį laiko mirusiu, pasirinko sau vieną nuošaliausių šio didžiulio ežero kampelių, kur numatė laukti lemiamos

---

[1] Pagal antikinius padavimus, tas uolas praskyrė Heraklis ir sujungė Viduržemio jūrą su vandenynu. Iš čia kilęs senas Gibraltaro pavadinimas — Heraklio stulpai. *(Aut. past.)*

valandos, kai daktaras Antekirtas galės galutinai įvykdyti savo uždavinį.

Žemėje yra dvi Viduržemio jūros: viena Senajame Pasaulyje, antra — Naujajame. Amerikiečių Viduržemio jūra — tai Meksikos įlanka; jos paviršius apytikriai užima keturis su puse milijono kilometrų. Lotyniškoji Viduržemio jūra užima iš viso du milijonus aštuonis šimtus aštuoniasdešimt tūkstančių penkis šimtus dvidešimt du kvadratinius kilometrus, tai yra pusę Meksikos įlankos paviršiaus, bet Viduržemio jūros krantai daug vaizdingesni, gausu čia užutekių užutekėlių ir net didžiulių įlankų, kurias galima pavadinti jūromis. Pavyzdžiui, Graikijos archipelagas, Kretos jūra, kiek į šiaurę nuo Kretos salos, Libijos jūra — į pietus nuo jos, Adrijos jūra tarp Italijos, Austrijos, Turkijos ir Graikijos, Jonijos jūra, skalaujanti Korfą, Zakinfą, Kefaliniją ir kitas salas, Tirėnų jūra į vakarus nuo Italijos, Eolijos jūra aplink Liparų salas; Ligūrijos jūra, Lijono, Provanso, Genijos įlankos, Gabeso įlanka Tuniso pakrantėje, Didžiojo Sirto užutekis, giliai įsiterpęs į Afrikos žemyną tarp Kirenaikos ir Tripolio.

Kokį gi slaptą kampelį pasirinko sau daktaras Antekirtas tos jūros platybėse, kur dar ne visos salelės gerai žinomos? Šiame didžiuliame baseine salų — šimtai, o salelių — tūkstančiai. Jo iškyšulių ir įlankėlių nesuskaičiuosi. Kokia daugybė tautelių, skirtingų savo kilme, papročiais, politine santvarka gyvena susispietusi jūros pakrantėse, kur jau prieš dvidešimt amžių žmonija paliko savo pėdsakus! Čia gyvena ir prancūzai, ir italai, ir ispanai, ir austrai, ir turkai, ir graikai, ir arabai, ir egiptiečiai, ir tripoliečiai, ir tunisiečiai, ir alžyriečiai, ir marokiečiai, net anglai — Gibraltare, Maltoje ir Kipre. Viduržemio jūra skalauja tris didžiulius

žemynus: Europą, Aziją ir Afriką. Kurgi grafas Matijas Šandoras, pasivadinęs daktaru Antekirtu,— tokiu visiems Rytų gyventojams brangiu vardu,— nusprendė apsistoti, kad galėtų toli nuo žmonių planuoti naują gyvenimą? Peteris Batoras netrukus sužinos.

Akimirką pravėręs akis, Peteris vėl sustingo kaip ir Ragūzoje, kai jis atrodė miręs. Tą dieną daktaras pasinaudojo įtaiga — psichiniu poveikiu, kurio dabar jau niekas nebeginčija. Daktaras turėjo ypatingą hipnozės galią, ir jam pavyko be magnijaus ugnies ir be jokio metalinio žvilgančio daikto, vien tik skvarbiu žvilgsniu užmigdyti jaunuolį hipnotiniu miegu ir jo valią pakeisti savo valia. Nusilpęs nuo kraujo netekimo, Peteris atrodė miręs, bet iš tikrųjų jis tik miegojo, ir daktaras jį pažadino. Tačiau dabar reikėjo išsaugoti tą vos rusenančią gyvybę. Užduotis nebuvo lengva: reikėjo labai atidžiai slaugyti ligonį ir imtis visų medicinai žinomų priemonių. Daktaras visus tuos sunkumus pasiryžo nugalėti.

— Jis liks gyvas! Noriu, kad jis liktų gyvas! — kartojo jis sau.— Ak, kodėl aš neįvykdžiau Kataroje savo pirmojo plano? Kaip gaila, kad Sarkanio atvykimas į Ragūzą sukliudė man išgabenti Peterį iš to prakeikto miesto! Bet aš jį išgelbėsiu! Peteris Batoras turi tapti Matijaus Šandoro dešine ranka!

Iš tikrųjų jau penkiolika metų daktaras Antekirtas puoselėjo vieną mintį: nubausti ir atlyginti. Daugiau, negu apie save, jis galvojo apie savo draugus — Ištvaną Batorą ir Ladislavą Zatmarą. Dabar išmušė valanda ryžtingai veikti, todėl „Savarena" ir atplaukė į Ragūzą.

Per tuos ilgus metus grafas labai pasikeitė, sunku būtų jį ir bepažinti. Ežiuku pakirpti plaukai pražilo,

veidas pabalo. Jis buvo toks žmogus, kuris, ir penkiasdešimties metų sulaukęs, vis dar tebėra jaunatviškai stiprus, tik su amžium įgijęs daugiau šaltumo ir savitvardos. Žiūrėdamas į rūstų ir šaltą daktarą Antekirtą, niekas nebūtų įžvelgęs jauno grafo Šandoro bruožų: jo tankių plaukų, skaistaus veido, rusvos kaip venecijiečio barzdos. Negandų užgrūdintas, įgijęs didžiulę patirtį, jis liko toks pat geležinis žmogus, kuriam priartėjus prie magnetinės rodyklės, ji turėtų sukrutėti. Taigi jis sugalvojo perauklėti Ištvano Batoro sūnų ir jį padaryti savo bendražygiu.

Tarp kitko, daktaras Antekirtas buvo vienintelis kadaise gausios Šandorų šeimos palikuonis. Skaitytojas prisimena, kad daktaras turėjo kūdikį — mergaitę, kuri, jį areštavus, buvo palikta auginti Artenako pilies valdytojo Landeko žmonai. Ši mergaitė, tuo metu jau dvejų metų, buvo vienintelė grafo turtų paveldėtoja. Pagal teismo nuosprendį, kuriuo buvo pasmerktas mirti jos tėvas ir konfiskuotas jo turtas, pusę to turto turėjo paveldėti dukra, sulaukusi aštuoniolikos metų. Bet, atrodė, piktas likimas persekiojo Šandorų šeimą, kurios vienintelė palikuonė buvo ši mažytė. Praslinkus keliems mėnesiams po Triesto sąmokslininkų teismo ir visų kitų įvykių, mergaitė dingo, ir jokie ieškojimai nedavė vaisių. Tik ant vieno upelio kranto — į parką tekėjo daug upelių nuo aplinkinių kalnų — buvo rasta jos kepuraitė. Taigi neliko abejonių, kad mažytę nusinešė srovė į kurį nors sūkurį, kur įteka audringos Karpatų upės. Jokių kitų mergytės pėdsakų nepavyko surasti. Ta nelaimė taip sukrėtė valdytojo žmoną Roženą, kad po kelių savaičių ji mirė. Tačiau vyriausybė nepakeitė ankstesnio nutarimo. Pusė grafo Šandoro turto liko sekvestruota ir turėjo pereiti iždui tik tada, kai

grafo įpėdinės mirtis bus oficialiai nustatyta, jei ligi paskirto laiko įpėdinė neatsiras.

Toks buvo paskutinis smūgis Šandorų šeimai. Dingus tos kilnios ir galingos giminės jauniausiajai atžalai, galėjo išnykti ir pati giminė. Tačiau, laikui bėgant, visi pamiršo mergaitės žuvimą, o taip pat ir kitus su Triesto sąmokslu susijusius faktus.

Žinia apie dukters mirtį Matiją Šandorą pasiekė Otronte, kur tuo metu jis gyveno visiškai slaptai. Dingus dukteriai, nebeliko nieko, kas buvo susiję su grafiene Rena, taip trumpai su juo žengusia gyvenime ir taip karštai jo mylėta. Netrukus jis išsikėlė iš Otronto, išvažiavo toks pat nežinomas, kaip ir buvo atvažiavęs, ir niekas nebūtų galėjęs pasakyti, kur jis galvojo pradėti gyvenimą iš naujo.

Po penkiolikos metų, kai grafas Matijas Šandoras vėl pasirodė žmonėse, niekas nė pagalvoti negalėjo, kad tai jis pasivadino daktaru Antekirtu ir vaidina jo vaidmenį.

Dabar Matijas Šandoras visiškai atsidėjo savo plano vykdymui. Jis buvo vienas visame pasaulyje, bet pasiryžęs atlikti, jo manymu, šventą pareigą.

Daugeliui metų praslinkus, kai išvažiavo iš Otronto, grafas įsigijo turto, o per jį ir didelę galybę. (Iš kur tas turtas atsirado, mes netrukus sužinosime.) Visų pamirštas ir rūpestingai slėpdamas savo praeitį, jis ėmė ieškoti žmonių, kuriuos buvo prisiekęs nubausti ar apdovanoti. Jis norėjo, kad Peteris Batoras padėtų jam atsiteisti. Jis pasisamdė agentų įvairiuose Viduržemio jūros pakrančių miestuose. Daktaras dosniai jiems mokėjo ir reikalavo laikytis griežčiausios paslapties. Pranešimus jie siųsdavo tiesiai pačiam daktarui jau mums žinomais greitaeigiais laivais arba povandeniniu kabe-

liu, kuris jungė Antekirto salą su Malta, o per Maltą — su visa Europa.

Tokiu būdu daktarui pavyko užtikti pėdsakus visų tų, kurie vienaip ar kitaip buvo prisidėję prie grafo Šandoro sąmokslo. Daktaras galėjo iš tolo stebėti tuos žmones, žinojo, ką jie veikia, ir, tiesą sakant, sekė kiekvieną jų žingsnį, ypatingai per pastaruosius penkerius — šešerius metus. Jis žinojo, kad Silas Torontalis išsikėlė iš Triesto ir apsigyveno su žmona ir dukterimi Ragūzoje, Stradono gatvės rūmuose. Žinojo, kad Sarkanis važinėjo iš vieno Europos miesto į kitą ir švaistė savo turtą, o paskum persikėlė į Siciliją, rytines jos provincijas, ir kartu su savo draugu Zirone ėmė svarstyti, kaip galėtų vėl atsigauti. Daktaras žinojo, kad Karpena išvažiavo iš Rovinjos, Istrijos, ir gyvena, nieko neveikdamas, Italijoje ar Austrijoje iš tų kelių tūkstančių florinų, kuriuos buvo gavęs už išdavimą. Daktarui buvo žinoma, kad Andrea Feratas kalėjo katorgoje Šteine, Tirolyje, nubaustas už didžiadvasiškumą, parodytą Pizino bėgliams. Su džiaugsmu daktaras būtų padėjęs jam pabėgti, bet mirtis išlaisvino sąžiningą žveją iš katorgos vos po kelių mėnesių nuo teismo. Jo vaikai, Marija su Liuidžiu, taip pat išvažiavo iš Rovinjos ir, netekę tėvo, greičiausiai skursta dideliame varge ir neturte. Tačiau jie kažkur taip pasislėpė, kad vis nesisekė užtikti pėdsakų. Daktaras visą laiką neišleido iš akių ponios Batori, kuri apsigyveno Ragūzoje su sūnum Peteriu ir senuoju Ladislavo Zatmaro tarnu Boriku, ir mes jau žinome, kad jis nusiuntė jai nemažą sumą pinigų, tačiau ši išdidi ir narsi moteris nepriėmė.

Ir štai pagaliau atėjo valanda, kada daktaras jau galėjo vykdyti savo sunkų uždavinį. Būdamas tikras, kad po penkiolikos metų jo niekas nepažins (juk jį

laikė mirusiu), jis atplaukė į Ragūzą. Ir pataikė kaip tik laiku, nes rado Ištvano Batoro sūnų ir Silo Torontalio dukterį įsimylėjusius, o tą meilę žūt būt reikėjo suardyti.

Skaitytojas prisimena, kas įvyko, atvažiavus daktarui į Ragūzą, prisimena, kaip įsimaišė Sarkanis ir kas iš to išėjo, kaip Peterį Batorą atnešė pas motiną beveik be gyvybės žymių, ko ėmėsi tada daktaras Antekirtas, kaip ir kokiomis aplinkybėmis jis grąžino jaunuoliui gyvybę ir pasisakė jam tikrąjį vardą.

Dabar reikėjo jaunuolį išgydyti, papasakoti jam viską, ko jis dar nežinojo, kitaip tariant, papasakoti, kaip Ištvanas Batoras ir du jo bendraminčiai žuvo dėl niekšingos išdavystės, ir pasakyti, kas išdavikai; pagaliau reikėjo, kad Peteris taptų teisaus keršto vykdytoju, nes daktaras ruošėsi teisti be oficialaus teismo, kadangi pats buvo nuo jo nukentėjęs.

Taigi pirmiausia reikėjo sukaupti visas jėgas ir išgydyti į salą atvežtą Peterį Batorą.

Pirmąją savaitę Peteris tikrai buvo tarp gyvybės ir mirties. Nekalbant jau apie labai pavojingą žaizdą, jis kentėjo didelį dvasinį skausmą. Ar jis prisimindavo Savą, kurią jau manė ištekėjus už Sarkanio, ar pagalvodavo apie motiną, apraudančią jo mirtį, ar matydavo Matiją Šandorą (patį artimiausią jo tėvo draugą!), atgimusį daktaro Antekirto asmenyje,— viskas žeidė jo sielą, ir taip jau gerokai įskaudintą.

Daktaras nesitraukė nuo Peterio nei dieną, nei naktį. Jis girdėjo, kaip jaunuolis klejodamas šnabžda Savos Torontal vardą, suprato, kokia gili ta meilė, ir įsivaizdavo, kokias kančias sukėlė nelaimingajam mylimos mergaitės ištekėjimas. Jis net susimąstė: kas bus, jei ta meilė pergyvens visus išbandymus, kas, jei Pe-

teris nenustos mylėjęs Savos, net ir sužinojęs, kad ji duktė to žmogaus, kuris išdavė, pardavė, pražudė jo tėvą? O daktaras būtinai jam pasakys. Taip jis nusprendė. Čia jo pareiga.

Daug kartų atrodė, kad Peteris tuoj mirs. Sužeistu kūnu ir siela, jis buvo taip arti mirties, kad jau nebepažino galvūgalyje sėdinčio grafo Matijo Šandoro. Jis jau nebeturėjo jėgų net ištarti Savos vardą.

Tačiau rūpestinga priežiūra nugalėjo, ir krizė praėjo. Jaunystė paėmė viršų. Fiziškai ligonis ėmė sveikti žymiai anksčiau, negu kad prasidėjo dvasinis gijimas. Žaizda užsitraukė, plaučiai ėmė normaliai dirbti, ir liepos septynioliktąją daktaras įsitikino, kad Peteris bus išgelbėtas.

Tą dieną jaunuolis jį pažino. Dar visai silpnu balsu jis pavadino grafą jo tikruoju vardu.

— Taip, sūnau, tau aš Matijas Šandoras,— atsakė daktaras,— bet tiktai tau!

O kai Peteris pažiūrėjo į jį, lyg nekantriai prašydamas paaiškinti, daktaras pridūrė:

— Palauk truputį, palauk!

Peteris gulėjo skoningai įrengtame kambaryje. Pro jo langus į šiaurę ir vakarus dvelkė gaivus jūros vėjelis; po langais, šaltinėlių drėkinami, augo amžinai žaliuojantieji ūksmingi medžiai. Ligonis greitai sveiko. Daktaras visą laiką rūpinosi juo, kiekvienu momentu atbėgdavo prie lovos. Bet įsitikinęs, kad Peteris tikrai pasveiks, paėmė sau padėjėją — žmogų, kuriuo galėjo visiškai pasitikėti, žinodamas, koks jis protingas ir kokios geros širdies.

Tai buvo Peskadas, ne mažiau atsidavęs Peteriui Batorui, kaip pačiam daktarui. Nėra ko nė sakyti, kad Matifu ir Peskadas išlaikė giliausioje paslaptyje, kas

atsitiko Ragūzos kapinėse: jie niekam nė žodžio neprasitarė, kad jaunuolį gyvą ištraukė iš kapo.

Peskadas buvo dalyvavęs visuose paskutiniųjų mėnesių įvykiuose. Dėl to jis labai prisirišo prie savo saugomo ligonio. Tai, kad mylinčiam Peteriui Batorui skersai kelio atsistojo Sarkanis — akiplėša, kurio Peskadas, visai suprantama, nekentė, kad laidotuvių eisena susitiko su vestuvininkais ties Stradono rūmais, kad jaunuolis buvo išneštas iš kapo Ragūzos kapinėse — visa giliai sujaudino geraširdį ir jautrų Peskadą, nekalbant apie tai, kad jis džiaugėsi galįs būti daktaro Antekirto pagalbininku, nors ir nesuvokė, kokio gi tikslo daktaras siekia.

Todėl Peskadas labai noriai ėmėsi slaugyti ligonį. Jam buvo pavesta, kiek tik jis galės, pralinksminti jaunuolį. Ir Peskadas labai stengėsi. Jis juk dar nuo Gravozos šventės jautėsi Peteriui Batorui skolingas ir norėjo, progai pasitaikius, vienaip ar kitaip atsilyginti.

Štai kodėl Peskadas, sėdėdamas prie sveikstančiojo, visaip stengėsi atitraukti jį nuo niūrių minčių, šnekino, be paliovos juokavo ir neleido jam susimąstyti.

Ir štai kartą, Peterio paklaustas, Peskadas papasakojo, kaip jis susipažino su daktaru Antekirtu.

— Vis per tą trabakolą, ponas Peteri! — tarė jis.— Jūs tikriausiai prisimenat. Vis per trabakolą, nes dėl jo Matifu tapo tikru didvyriu!

Peteris, žinoma, nebuvo užmiršęs to atsitikimo per šventę Gravozoje, atplaukiant jachtai, tačiau jis nežinojo, kad daktaras pasiūlė akrobatams mesti savo profesiją ir pereiti tarnauti pas jį.

— Taip, ponas Batorai,— pasakojo Peskadas.— Taip ir buvo, ir Matifu žygdarbis atnešė mums laimę! Bet

kada ir kiek mes būtume kalti daktarui, mums nedera pamiršti, kad ir jums mes daug skolingi!

— Man?

— Jums, ponas Peteri! Prisimenat, tą dieną jūs vos netapote mūsų žiūrovu? Mes jums skolingi du florinus, kurių neuždirbome, nes publika pabėgo, nors ir sumokėjo už įėjimą!

Ir Peskadas priminė Peteriui Batorui, kaip tą dieną, sumokėjęs du florinus ir jau ketindamas įeiti į provansiečių balaganą, jis staiga pranyko.

Jaunuolis buvo pamiršęs tą atsitikimą, bet, išgirdęs Peskado pasakojimą, nusišypsojo. Šypsena buvo liūdna, nes jis prisiminė, jog įsimaišė į minią tik todėl, kad galėtų rasti Savą Torontal!

Jis vėl užsimerkė. Prisiminė, kas atsitiko vėliau. Pagalvojus apie Savą, kurią manė jau esant kito žmona, jam vėl sugėlė širdį ir apėmė noras prakeikti tuos, kurie jį ištraukė iš mirties nagų!

Peskadas atspėjo, kad kalba apie Gravozos šventę sukėlė Peteriui liūdnų prisiminimų. Todėl ir jis nutilo, svarstydamas: „Duoti ligoniui kas pusvalandį po pusę šaukšto geros nuotaikos — toks daktaro įsakymas. Bet ne taip lengva jį vykdyti!"

Netrukus Peteris pravėrė akis ir prašneko pirmas.

— Vadinasi, ligi atsitikimo su trabakolu jūs nepažinote daktaro Antekirto? — paklausė jis.

— Kaip gyvi nebuvome matę, ponas Peteri, ir net jo vardo negirdėję.

— O nuo tos dienos jūs jau nebesiskyrėte nuo jo?

— Nė vienai dienai, nebent daktaras pavesdavo man ką nors atlikti.

— O kokiame krašte mes esame? Galite man pasakyti, Peskadai?

— Kiek aš suprantu, ponas Peteri, mes esame saloje: juk jūra mus supa iš visų pusių.

— Tiesa. O kurioje Viduržemio jūros dalyje yra sala?

— Nežinau,— atsakė Peskadas.— Ar pietinėje, ar šiaurinėje, ar rytinėje, ar vakarinėje — supratimo neturiu. Bet pagaliau ar ne vis tiek? Vienas dalykas tikras: mes esame pas daktarą Antekirtą, maitina mus sočiai, rengia puikiai, miegam, kiek širdis geidžia, mums jis geras, ir ko daugiau norėti...

— Bet jei nežinote, kur yra ta sala, tai gal bent žinote, kaip ji vadinasi? — paklausė Peteris.

— Kaip vadinasi? Kurgi nežinosi! — atsakė Peskadas.— Ji vadinasi Antekirta.

Veltui rausėsi atmintyje Peteris Batoras, stengdamasis prisiminti tokią salą, paskui žvilgterėjo į Peskadą.

— Tikrai, ponas Peteri! — atsakė geraširdis vyrukas.— Antekirta! Ir be jokios ilgumos, be jokios platumos! Paprastai: Viduržemio jūra. Jei turėčiau dėdę, jis man rašytų kaip tik šiuo adresu. Bet likimas nedavė man dėdės. Tarp kitko, nieko čia nuostabaus, kad sala vadinasi Antekirta, juk ji priklauso daktarui Antekirtui. Tačiau, net ir būdamas Geografų draugijos moksliniu sekretorium, neįstengčiau pasakyti, ar daktaras pasisavino salos vardą, ar sala buvo pavadinta daktaro vardu.

Peteris sveiko. Komplikacijų, kurių galėjai bijoti, nebuvo. Ligonis gaudavo labai maistingus, bet atsargiai dozuotus valgius, ir jo jėgos kas dieną augo. Daktaras dažnai jį lankė, ir jiedu kalbėdavosi apie viską, tik ne apie tai, kas labiausiai domino jaunuolį. O Peteris, nenorėdamas per anksti reikalauti atvirumo, laukė, kol pats daktaras pradės kalbą.

Peskadas visad tiksliai pakartodavo daktarui savo pasikalbėjimus su ligoniu. Matyt, Peteriui labai rūpėjo, kodėl Matijas Šandoras ir net sala, kur jis gyvena, apsupti tokio nepaprasto paslaptingumo. Be abejo, jis, kaip ir pirma, galvojo apie Savą Torontal, kuri dabar taip toli nuo jo, nes jokio ryšio tarp Antekirtos ir Europos žemyno nėra. Tačiau Peteris Batoras pakankamai sutvirtėjo ir netrukus turės sužinoti visą tiesą!

Taip! Visą tiesą! Ir tą dieną, daktaras bus kurčias paciento aimanoms kaip chirurgas operacijos metu.

Praslinko kelios dienos. Peterio žaizda visai užgijo. Jis jau galėjo keltis ir pasėdėti prie lango. Jį glamonėjo malonūs Viduržemio jūros saulės spinduliai, o gaivus vėjelis, įkvepiamas į plaučius, teikė sveikatos ir jėgų. Peteris jautė, nors ir nenoromis, kad grįžta į gyvenimą. Bet jo akys atkakliai smigo į bekraštį horizontą, norėdamos persmelkti jį, ir tada jis jausdavo, kad dvasinė žaizda dar visai neužgijusi. Tas didžiulis vandens plotas aplink nežinomąją salą beveik visada būdavo tuščias. Tik retkarčiais koks nors kabotažinis laivas, šebeka arba tartana, polakra arba škuna pasirodydavo horizonte, bet šie laivai niekad neatplaukdavo prie salos. Nė karto akiratyje nepasirodė prekiniai ar keleiviniai garlaiviai, kurie visomis kryptimis raižo tą didžiulį Europos ežerą.

Buvo galima pagalvoti, kad Antekirta iš tikrųjų yra pasaulio krašte.

Liepos dvidešimt ketvirtąją daktaras pasakė Peteriui Batorui, kad kitą dieną po pietų jis galės eiti pasivaikščioti, ir pasisiūlė jį palydėti.

— Daktare, jei jau turiu pakankamai jėgų vaikščioti, jų pakaks ir jūsų pasakojimą išklausyti,— tarė Peteris.

— Išklausyti mano pasakojimą? Ką nori pasakyti, Peteri?

— Noriu pasakyti, kad jūs žinote mano gyvenimą su visomis smulkmenomis, o aš jūsų nežinau!

Daktaras atidžiai pažiūrėjo į jį, tačiau ne kaip draugas, o kaip gydytojas, sprendžiąs klausimą: prideginti atvirą ligonio žaizdą įkaitinta geležim, ar ne? Paskui jis atsisėdo greta jaunuolio ir tarė:

— Nori žinoti mano istoriją, Peteri? Tad klausyk!

ANTRASIS SKYRIUS

PRAEITIS IR DABARTIS

— Pirmiausia išklausyk daktaro Antekirto istoriją. Ji prasideda tą akimirką, kai grafas Matijas Šandoras pasinėrė į Adrijos bangas.

Nepaisant policijos salvių, ištiso kulkų sriauto, aš likau gyvas ir sveikas. Naktis buvo labai tamsi. Pastebėti manęs niekas negalėjo. Jūros srovė nešė nuo kranto į atvirą jūrą, ir net labai norėdamas, nebebūčiau galėjęs grįžti į sausumą. Bet aš ir nenorėjau grįžti. Geriau mirti, negu vėl patekti į policijos rankas ir būti sušaudytam Pizino kalėjime. Jei būčiau nuskendęs — viskas būtų baigta. Jeigu man lemta išsigelbėti — visi galvotų, kad žuvau. Tada jau niekas man netrukdytų bausti kaltuosius, kaip prisiekiau grafui Zatmarui ir tavo tėvui. Ir aš atsiteisiu už skriaudą bet kuria kaina!

— Atsiteisit? — pakartojo Peteris tą nelauktą žodį, ir jo akys sublizgėjo.

— Taip, Peteri, ir tu pats turi dalyvauti atsiteisiant, nes tik norėdamas tave pasitelkti, išnešiau tave iš rūsio Ragūzos kapinėse, kur buvai gyvas palaidotas! Miręs, kaip aš, ir gyvas, kaip aš.

Klausydamas grafo, Peteris Batoras tartum persikėlė į tolimą praeitį, į tas dienas, kada Pizino tvirtovėje buvo sušaudytas jo tėvas.

— Priešais mane,— pasakojo daktaras,— plytėjo bekraštė jūra iki pat Italijos pakraščių. Nors ir buvau puikus plaukikas, nesitikėjau ją perplaukti ir pasiekti Italiją. Buvau pasmerktas žūti, ir tik pats dangus galėjo man padėti: arba jei man pasitaikytų nuolauža, arba jeigu mane paimtų koks nors užsienio laivas. Tačiau tas, kas nebijo paaukoti gyvybę, atranda jėgų ją apginti, kai tik pasitaiko galimybė.

Pirmiausia aš kelis kartus pasinėriau, gelbėdamasis nuo paskutiniųjų kulkų. Paskum, įsitikinęs, kad manęs negalima įžiūrėti, aš ėmiau plaukti, toldamas nuo kranto. Drabužiai man beveik netrukdė, nes buvo labai lengvi ir glaudžiai dengė kūną.

Buvo tikriausiai pusė dešimtos. Mano apskaičiavimu, plaukiau jau daugiau kaip valandą, vis toldamas nuo Rovinjos uosto, kurio paskutinieji žiburiai nyko migloje.

Kur plaukiau, ko galėjau tikėtis? Aš nieko nesitikėjau, Peteri, bet buvau kupinas energijos, atkaklumo ir pasiryžęs ligi paskutinio atodūsio kovoti su stichija.

Aš norėjau išsigelbėti ne dėl savęs, bet dėl to didžiojo uždavinio, kurį privalėjau įvykdyti ateityje. Ir jeigu tuo metu būtų pasirodęs koks žvejų barkasas, aš būčiau pasinėręs, slėpdamasis nuo žmonių. Juk kiek niekšų, kurie mielai mane išduotų už pinigus, galėjau

sutikti čia, taip arti Austrijos pasienio,— daug daugiau tokių, kaip Karpena, negu tokių, kaip Andrea Feratas.

Nepraslinkus nė valandai, mano būkštavimai pasitvirtino. Beveik staiga iš miglos išniro barkasas. Jis plaukė link kranto. Ligi to laiko aš buvau gerokai pavargęs ir gulėjau ant nugaros, bet čia instinktyviai apsiverčiau, ketindamas pasinerti į vandenį. Žvejų barkasas, plaukiąs į Istrijos uostą, buvo man įtartinas.

Tuojau pat įsitikinau, kad esu teisus. Vienas jūrininkų dalmatiškai šūktelėjo pasukti laivą. Aš panėriau, jūreiviams dar nespėjus manęs pastebėti, ir laivas praplaukė man ties galva.

Pritrūkęs kvapo, iškilau į paviršių ir su malonumu sriūbtelėjau gaivaus oro. Paskui vėl ėmiau judėti į vakarus.

Atėjus nakčiai, vėjas nutilo ir jūra nurimo. Dabar mane lengvai supo nedidelės bangos, nešdamos tolyn nuo kranto.

Taip plaukiau dar valandą, kartkartėmis ilsėdamasis. Aš mačiau prieš save tikslą, tik nežinojau, kaip jį pasiekti. Reikėjo perkirsti Adriją, kitais žodžiais tariant — praplaukti penkiasdešimt mylių! Taip, tokia buvo mano valia! Taip, aš būčiau tiek praplaukęs! Ak, Peteri, reikia patirti tokius išbandymus, kad suprastum, ką pajėgia žmogus, kada jis sukaupia visas dvasines ir fizines savo jėgas!

Praslinko dar valanda, o aš vis laikiausi. Jūra buvo visai tuščia. Paskutiniai paukščiai nuskrido nakvoti į pakrantės uolų plyšius. Ties mano galva sklandė tik žuvėdros, jos pralėkdavo poromis, šaižiai klykdamos.

Tačiau nors aš ir tvirtai buvau nusprendęs nepaisyti nuovargio, mano rankos vos judėjo, kojos tirpo. Pirštai ėmė skirtis, ir buvo sunku juos besuglausti. Galva

taip apsunko, tarytum ant kaklo būtų karojęs svarstis, ir man reikėjo nemaža pastangų išlaikyti galvą vandens paviršiuje.

Prasidėjo haliucinacijos. Aš jau nebegalėjau sutelkti minčių. Aptemusioje sąmonėje ėmė kilti keisti vaizdiniai. Pajutau, kad nebegalėsiu nieko gerai išgirsti, nei pastebėti šviesos, jei ji pasirodytų akiratyje. Taip ir atsitiko.

Buvo, tur būt, pusiaunaktis, kada iš rytų pusės išgirdau tolimą kurtų ūžesį,— niekaip negalėjau suprasti, kas tai. Prieš savo valią buvau užsimerkęs, bet pajutau šviesos tvykstelėjimą. Stengiausi pakelti galvą, tačiau dėl to turėjau dar giliau pasinerti į vandenį. Ėmiau dairytis aplink.

Pasakoju visas tas smulkmenas todėl, kad tau, Peteri, būtinai reikia jas žinoti, taip pažinsi ir mane.

— Aš viską žinau apie jus, daktare, tikrai viską! — atsakė jaunuolis.— Nejaugi manote, kad motina nėra man pasakojusi apie grafą Matiją Šandorą?

— Tikiu, kad ji pažinojo Matiją Šandorą, bet daktaro Antekirto ji negalėjo pažinti! O tau reikia susipažinti. Klausyk, ką jis tau sako. Klausyk manęs.

Iš rytų pamačiau Italijos link plaukiantį laivą. Fokstiebyje pakabintas žibintas skleidė baltą šviesą,— ten buvo garlaivis. Įžiūrėjau ir šviesas ant bortų — raudonas kairėje, žalias dešinėje; jas mačiau abi iš karto, vadinasi, garlaivis plaukė tiesiai į mane.

Reikėjo kam nors ryžtis. Iš visko buvo galima spręsti, kad tai austrų garlaivis, nes juk jis plaukia tikriausiai iš Triesto. Paprašyti jų pagalbos — tas pats, kaip pasiduoti į rankas žandarams! Sugalvojau nieko neprašyti, bet vis dėlto pasinaudoti praplaukiančiu laivu ir išsigelbėti.

Tai buvo greitaeigis garlaivis. Artėdamas jis greitai didėjo, ir aš mačiau, kaip putoja vanduo ties jo foršteveniu. Po poros minučių jis turėjo plaukti pro tą vietą, kur aš nejudėdamas gulėjau.

Kad garlaivis austrų — aš jau neabejojau. Bet gal jis plaukia į Brindizį ar Otrontą arba bent užsuks ten. Tokiu būdu jis pasieks vieną tų uostų ne vėliau kaip po paros.

Greit apsisprendžiau. Supratau, kad tamsoje manęs niekas nepamatys, todėl ėmiau plaukti priešais garlaivį. Jis judėjo vidutiniu greičiu, vos pastebimai supdamasis ant bangų.

Garlaivis plaukė tiesiai į mane; jo korpusas kilo virš jūros lygio ne mažiau kaip per dvidešimt pėdų. Dar akimirka — ir mane visą užliejo putotas vanduo. Plaukdamas pro šalį, garlaivis truputį užkliudė mane, bet aš iš visų jėgų ranka atsistūmiau. Visa tai įvyko per kelias sekundes. Pamatęs aukštą laivagalį, aš čiupau už vairo, nežiūrėdamas, kad sraigtas gali man sutraiškyti galvą.

Mano laimė, garlaivis buvo pilnas prikrautas, todėl sraigtas buvo giliai paniręs į vandenį; jeigu sraigtas būtų sukęsis vandens paviršiuj, man nebūtų pavykę išsikapstyti iš sūkurio ir išlaikyti rankose vairą, už kurio buvau nusitvėręs. Kaip paprastai, nuo garlaivio galo karojo dvi geležinės grandinės ir jungėsi ties vairu. Aš nusitvėriau už vienos, pasikėliau ligi apkabos, kuria jos buvo pritvirtintos, ir šiaip taip įsitaisiau prie achterštevenio. Jaučiausi palyginti saugiai.

Po kokių trijų valandų ėmė švisti. Supratau, kad jei garlaivis plaukia į Brindizį ar Otrontą, man teks tokioje padėtyje ištverti dar apie dvidešimt valandų. Labiausiai teks kentėti dėl alkio ir troškulio. Bet užtat

čia manęs negalėjo pastebėti nuo denio ir net iš laivelio, prikabinto ties laivagaliu. Mane, tiesa, galėjo pamatyti iš kokio nors sutikto garlaivio ir pranešti kapitonui. Bet tą dieną mes sutikome tik du ar tris laivus, ir praplaukė jie tokiam nuotolyje, kad buvo neįmanoma pastebėti tarp grandinių prie vairo prigludusį žmogų.

Tuo tarpu patekėjo saulė, pasidarė karšta, aš nusivilkau drabužius ir išsidžiovinau. Andreos Ferato įduoti trys šimtai florinų, kaip ir pirma, gulėjo mano dirže. Turėsiu iš ko gyventi, atsidūręs sausumoje. Ten man jau neteks bijoti. Svetimoje valstybėje grafui Matijui Šandorui nebebus baisūs austrų agentai. Politiniai emigrantai neišduodami. Tačiau man buvo maža tik išlikti gyvam; aš norėjau, kad mane laikytų mirusiu. Niekas neturi žinoti, kad bėglys iš Pizino bokšto pasislėpė Italijoje.

Mano noras išsipildė. Diena praėjo ramiai. Sutemo. Apie dešimtą valandą pietvakariuose sutvyksčiojo šviesa. Tai buvo Brindizio švyturys. Po dviejų valandų garlaivis įplaukė į uostą.

Bet dar per dvi mylias nuo kranto, prieš atsikeliant į laivą locmanui, aš susukau drabužius į ryšulėlį, prisirišau prie kaklo ir tyliai nusileidau nuo grandinės į vandenį.

Po minutės aš jau nebemačiau garlaivio, tik girdėjau jo šaižią sireną.

Jūra buvo rami. Po pusvalandžio aš išėjau į tuščią krantą ir pasislėpiau tarp uolų. Čia apsirengiau, radau patogią įdubą, atsiguliau ant sausų jūros augmenų ir tuojau pat užmigau. Nuovargis nugalėjo badą.

Išaušus nuėjau į Brindizį, susiradau kuklų viešbutį ir, dar nieko neplanuodamas, ėmiau laukti, kas bus.

Po dviejų dienų iš laikraščių sužinojau, kad Triesto sąmokslas likviduotas. Buvo pranešta, kad ieškoma grafo Šandoro kūno, bet kol kas nesėkmingai. Mano mirtim visi tikėjo, tarytum būčiau kritęs peršautas Pizino tvirtovės kieme kartu su savo bendraminčiais Ladislavu Zatmaru ir tavo tėvu, Ištvanu Batoru!

— Aš — lavonas! Ne, ne, Peteri! Ir dar įrodysiu, kad esu gyvas!

Peteris Batoras godžiai klausėsi pasakojimo. Jis buvo sukrėstas ligi sielos gelmių. Jaunuoliui atrodė, kad daktaro balsas eina iš kapo. Taip, tai kalbėjo grafas Matijas Šandoras! Peteris buvo taip panašus į tėvą, kad daktaras, nors paprastai būdavo labai užsidaręs, patikėjo jam savo paslaptį. Tiek metų jis slapstėsi nuo žmonių, o dabar atvėrė Peteriui širdį. Bet apie tai, ką Peteris nekantravo išgirsti, grafas dar nepasakė nė žodžio — ko jis tikisi iš Peterio?

Apie savo drąsų persikėlimą per Adriją daktaras papasakojo gryną teisybę, neperdėdamas nė mažiausių smulkmenų. Taigi Matijas Šandoras gyvas ir sveikas pasiekė Brindizį, o žmonėms jis buvo miręs.

Bet reikėjo kuo greičiau išvažiuoti iš Brindizio. Tai tik tranzitinis uostas. Iš čia plaukiama į Indiją, čia išlipa keliaujantieji į Europą. Paprastai tas uostas tuščias, išskyrus vieną — dvi dienas per savaitę, kai atplaukia paketbotai, daugiausia priklausantieji *„Peninsular and Oriental Company"*. Todėl pabėgėlis iš Pizino lengvai galėjo būti atpažintas. Dėl savo gyvybės jis jau nebebijojo, bet, kaip sakyta, jam buvo labai svarbu, kad jį laikytų mirusiu.

Antrą dieną būdamas Brindizyje ir vaikštinėdamas Kleopatros kolonos papėdėje, kaip tik toj vietoj, kur prasideda senovinis Apijos kelias, grafas ir svarstė

visus tuos dalykus. Naujo gyvenimo planas jau buvo pribrendęs. Grafas galvojo važiuoti į Rytus, kad galėtų įsigyti turto, o su juo ir galybę. Bet plaukti kokiu nors garlaiviu, kursuojančiu palei Mažosios Azijos krantus, kartu su įvairių tautybių keleiviais jam nesinorėjo,— ten jis būtų perdaug pastebimas. Reikėjo rasti kokį nors kitą būdą išvykti, o Brindizyje, tai buvo neįmanoma. Todėl jis tą patį vakarą geležinkeliu išvažiavo į Otrontą.

Po pusantros valandos traukinys pristatė jį į tą miestelį pačiame Italijos „bato kulnyje", prie neplataus sąsiaurio į Adrijos jūrą. Čia, beveik apmirusiame uoste, stovėjo pasiruošęs išplaukti į Smirną tristiebis burlaivis su banda arklių, kurių niekas nepirko Otronte. Daktaras susitarė su jo savininku.

Kitą dieną burlaivis išplaukė į jūrą, ir daktaras patenkintas stebėjo, kaip dingsta už horizonto Puntos di Luka švyturys — tolimiausias Italijos taškas. O iš kitos pusės migloje nyko kalnai. Kelyje nieko neatsitiko, o praslinkus keletui dienų, burlaivis aplenkė Matapano iškyšulį, pietinį Graikijos kraštą, ir atvyko į Smirnos uostą.

Daktaras trumpai papasakojo Peteriui ir apie šią savo kelionę, o taip pat, kaip sužinojo, kad netikėtai žuvo jo duktė. Dabar jis neturi nė vieno artimo žmogaus pasaulyje!

— Pagaliau,— pasakojo jis,— aš patekau į Mažąją Aziją, kur man buvo lemta tiek metų pragyventi nežinomam! Jaunystėje aš buvau studijavęs mediciną, chemiją, gamtos mokslus Vengrijos mokyklose ir universitetuose, kur tavo tėvas buvo žymus profesorius,— dabar tie mokslai padėjo man užsidirbti duoną.

Man pasisekė, ir aš iškilau netgi anksčiau, negu tikėjausi. Iš pradžių gyvenau Smirnoje, kur per septynerius—aštuonerius metus susidariau vardą kaip labai geras gydytojas,— tose vietose medicina yra labai apverktinoje padėtyje. Netikėtai išgydęs keletą beviltiškų ligonių, aš užmezgiau pažintis su vietiniais turtuoliais. Paskum išvažiavau iš Smirnos. Panašiai kaip senųjų laikų išminčiai, aš ir gydžiau, ir mokiau gydyti, ir pats studijavau mums nežinomą Mažosios Azijos talebų ir Indijos panditų mediciną. Taip apvažiavau visas tas sritis, kai kur sustodamas kelioms savaitėms, kai kur — keliems mėnesiams. Mane kviesdavo ir į Karachisdrą, ir į Binduną, ir į Adaną, ir į Chalebą, ir į Tripolį, ir į Damaską, o garsas apie mane visur skriejo pirma manęs. Kartu su garbe augo ir mano turtas.

Bet man dar buvo maža. Reikėjo įgyti neribotą galią, maždaug tokią, kokią turėtų radža, jei jo žinios atitiktų jo lobius.

Ir tokia galimybė atsirado.

Chomse, Šiaurės Sirijoje, gyveno žmogus, žūstąs nuo lėtos ligos. Jokiam gydytojui nepavyko nustatyti, kokia ta liga. Taigi niekas negalėjo rasti ir tinkamo gydymo. Tas žmogus, vardu Faz-Ratas, užėmė labai aukštą postą Otomanų imperijoje. Tuo metu jis turėjo keturiasdešimt penkerius metus. Jis nenorėjo mirti, juo labiau kad buvo labai turtingas ir būtų galėjęs džiaugtis visais gyvenimo malonumais.

Faz-Ratą pasiekė gandai apie mane, nes tuo metu jau buvau plačiai žinomas. Jis pakvietė mane į Chomsą, ir aš nuvažiavau.

— Daktare,— tarė jis man,— jei grąžinsi mane gyvenimui, pusė mano turtų — tau.

— Pasilik sau tą pusę,— atsakiau.— Aš tave gydysiu ir, jei bus tokia dievo valia, išgydysiu!

Aš ėmiau atidžiai tirti tą vargšą, nuo kurio jau buvo atsisakę visi gydytojai. Jie jau manė, kad gyventi jam liko daugiausia keli mėnesiai. Bet man pavyko nustatyti teisingą diagnozę. Tris savaites aš nesitraukiau nuo Faz-Rato, stebėdamas, kaip veikia mano nustatytas gydymas. Faz-Ratas pasveiko. Kai norėjo atsiskaityti su manim, aš paėmiau tik tiek, kiek man atrodė teisinga. Po to išvažiavau iš Chomso.

Praslinkus trejiems metams, Faz-Ratas žuvo medžioklėje. Nei tiesioginių įpėdinių, nei giminių jis neturėjo, ir pagal testamentą vieninteliu viso savo turto, ne mažiau kaip penkiasdešimt milijonų florinų, paveldėtoju paskyrė mane.

Praslinko jau trylika metų nuo to laiko, kai bėglys pasislėpė Mažosios Azijos provincijose. Legendarinis daktaro Antekirto vardas skambėjo visoje Europoje. Taigi pasiekiau, ko norėjau. Dabar liko tik įvykdyti pagrindinį uždavinį.

Nusprendžiau grįžti į Europą arba įsikurti kokiame nors tolimame Viduržemio jūros kampelyje. Aš apvažiavau visą Afrikos pakrantę ir pagaliau už labai aukštą kainą įsigijau nemažą salą, žydinčią, derlingą, kurioje galima įkurti nedidelę koloniją — Antekirto salą. Čia, Peteri, aš karaliauju, čia esu visagalis šeimininkas, pavaldinių neturiu, užtat mane supa žmonės, visa širdimi man atsidavę. Saloje baigiam įrengti apsigynimo įtaisus. Patobulintos susisiekimo priemonės man padeda palaikyti ryšius su įvairiais Viduržemio jūros taškais. Aš susikūriau tokį greitaeigį laivyną, kad jūra dabar yra tartum mano tėvonija.

— O kurioj jūros daly yra Antekirto sala? — paklausė Peteris Batoras.

— Didžiojo Sirto rajone, į kurį dar nuo antikinių laikų žiūrima labai nepalankiai: tai pati neprieinamiausia jūros dalis, nes dėl šiaurės vėjų ji labai pavojinga net šiuolaikiniams laivams. Sirto užutekis įsirėžia į žemyną tarp Tripolio ir Kirenaikos, o jo gilumoje ir yra ta sala.

Tikrai, čia, į šiaurę nuo Sirto salų grupės, ir yra Antekirto sala. Prieš kelerius metus daktaras apvažiavo visą Kirenaikos pakrantę, aplankė senovinį Kirenos uostą Susą, Barkos sritį, visus miestus, pastatytus vietoj senųjų Ptolimeiso, Berenikos, Adrianopolio,— žodžiu, visą antikinę Pentapoliją, kažkada priklausiusią graikams, paskui makedoniečiams, romėnams, persams, saracėnams, ir t. t., o dabar ją valdo arabai ir Tripolio paša. Daktarui teko pabuvoti (nes jis važiavo visur, kur tik jo šaukėsi) daugybėje salų, išblaškytų pagal Libijos pakrantę,— Farose ir Antirodėje, Plintino „dvyniuose", Enezipte, Tindarijos uolose, Sirte, Pirgose, Platejoje, Ilose, Ifalose, Pontijos ir pagaliau Baltosiose salose.

Čia, Didžiojo Sirto užutekyje, netoli kranto, per trisdešimt mylių į pietvakarius nuo Bengazio vilajeto[1], daktaro dėmesį patraukė Antekirto sala. Ji taip pavadinta dėl to, kad yra priešais Sirkirtų, arba Kirtų, salas[2]. Daktarui iš karto atėjo mintis pasiimti salą sau, ir, dar prieš ją pirkdamas, jis pasivadino Antekirto vardu,— vardu, kurio garsas netrukus apskriejo visą Senąjį Pasaulį.

---

[1] Stambus administracinis teritorinis vienetas Turkijoje.

[2] „Ante" — priešais, ligi *(lot.)*.

Šią salą daktaras pasirinko dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia, ji buvo pakankamai didelė — jos plotas aštuoniasdešimt mylių — ir čia galima apgyvendinti visus daktarui reikalingus žmones; pakankamai iškili, ypač viena kalva 800 pėdų aukščio, iš kurios galima sergėti jūrą iki pat Kirenaikos krantų. Salą drėkino upeliai, ir augo įvairūs augalai, taigi ji galėtų išmaitinti kelis tūkstančius gyventojų. Be to, užutekis, kurio gilumoje yra sala, garsus savo štormais,— dar priešistoriniais laikais jie buvo lemtingi argonautams. Rodoso Apolonijus, Horacijus, Vergilijus, Propercijus, Seneka, Valerijus Flakas, Lukianas ir daugelis kitų, jau ne poetų, o geografų — Polibijus, Saliustijus, Strabonas, Mela, Plinijus, Prokopijus — mini pragaištingas tos jūros savybes, apdainuodami arba aprašydami Sirtus, visai pelnytai pavadintus „vylingaisiais".

Kaip tik tokios vietos ir ieškojo daktaras. Jis įsigijo salą už stambią sumą visiškon nuosavybėn, neprisiėmęs jokių feodalinių ar kitokių įsipareigojimų. Pirkimo aktą patvirtino sultonas ir suteikė Antekirtos savininkui visas suverenines teises.

Jau treji metai daktaras gyveno šioje saloje. Apie tris šimtus europiečių ir arabų šeimų, kurias jis atsikvietė čia, pažadėjęs laimingą gyvenimą, sudarė nedidelę koloniją — maždaug du tūkstančius gyventojų. Jie buvo ne vergai ir net ne pavaldiniai, o tiesiog žmonės, ištikimi savo šefui kaip ir žemės kampeliui, kurį mylėjo kaip tikrą tėvynę.

Pamažu buvo suorganizuota nuolatinė valdyba ir milicija salos gynimui; buvo išrinktas magistratas iš pačių garbingiausių piliečių tarpo, bet valdininkams beveik netekdavo naudotis savo įgaliojimais. Be to,

pagal brėžinius, daktaro išrašytus iš geriausių Anglijos, Prancūzijos ir Amerikos laivų statyklų, buvo sukurtas puikus laivynas: garlaiviai, motorinės jachtos, kateriai, arba „Elektros", skirtos skubioms išvykoms į įvairius Viduržemio jūros kampelius. Antekirtoje buvo statomi įtvirtinimai, bet jie dar nebuvo baigti, nors daktaras ir labai skubėjo dėl tam tikrų, labai rimtų priežasčių.

Vadinasi, Antekirtas Sirto rajone turėjo kažkokį priešą, kurio reikėjo bijoti? Taip, turėjo. Viena rūsti sekta, tikriau, piratų sąjunga, su pavydu ir priešiškumu stebėjo, kaip nežinomas ateivis kuria koloniją netoli Libijos krantų.

Tai buvo Sidi-Mohamedo Ben-Ali-Es-Senusio įsteigta musulmonų brolija. Tais metais, tūkstantis trys šimtaisiais chidžros metais, brolija buvo ypatingai galinga ir turėjo apie tris milijonus šalininkų. Šis judėjimas buvo apėmęs visą eilę vilajetų: Egipte, europinėje ir azijinėje Otomanų imperijos dalyje, Baelės ir Tubu srityse, Rytų Sudane, Tunise, Alžyre, Maroke, nepriklausomoje Sacharoje — ligi pat Vakarų Sudano. O Tripolyje ir Kirenaikoje sekta buvo dar gausingesnė. Todėl visoms Šiaurės Afrikos europinėms įmonėms ir įstaigoms nuolat grėsė pavojus; grėsė nuostabiajam Alžyrui, kuris galėtų tapti turtingiausia pasaulio šalim, ir ypač — Antekirto salai, kuo skaitytojas netrukus įsitikins. Todėl būtinai reikėjo apsiginkluoti visomis to meto gynybos priemonėmis.

Štai ką sužinojo Peteris iš daktaro pasakojimo. Tačiau tai buvo dar ne viskas. Peteris buvo atvežtas į Antekirto salą, į Didžiojo Sirto užutekį, tolimą Senojo Pasaulio kampelį, už kelių šimtų lje nuo Ragūzos,

kur jis paliko du žmones, kurių niekad nepamirš: motiną ir Savą Torontal.

Paskum daktaras trumpai papasakojo apie savo gyvenimą saloje. Rūpindamasis salos saugumu, stengdamasis kuo geriau išnaudoti žemės turtus ir patenkinti materialinius ir dvasinius kolonistų poreikius, jis kartu domėjosi senųjų draugų likimu. Jų jis niekad nebuvo išleidęs iš akių,— nei ponios Batori su sūnum ir Boriku, persikėlusių iš Triesto į Ragūzą, nei kitų.

Dabar Peteris sužinojo, kodėl „Savarena" atplaukė į Gravozą tokiomis aplinkybėmis, kurios žadino vietinių gyventojų smalsumą, kodėl daktaras aplankė ponią Batori; sužinojo, kad pinigų ponia Batori nepriėmė, sužinojo, kaip daktaras spėjo laiku išnešti Peterį iš kapo, kuriame jis miegojo magnetiniu miegu.

— Taip, mano sūnau, aš išgelbėjau tave tada, kai tu, pametęs galvą, griebeisi savižudybės!

Išgirdęs tą žodį, pasipiktinęs Peteris pakilo lovoje.

— Savižudybės? — sušuko jis.— Nejaugi jūs patikėjote, kad aš pats susižeidžiau?

— O kas, Peteri... nevilties minutę...

— Neviltis! Taip, aš buvau nevilty! Aš galvojau, kad net jūs, mano tėvo draugas, apleidote mane, apleidote, pažadėjęs tai, ko aš jūsų neprašiau! Taip, aš buvau nevilty! Bet net ir neviltin puolusiems viešpats draudžia savižudybę. Jis įsako jiems gyventi... kad galėtų atkeršyti!

— Ne! Kad galėtų nubausti,— pataisė jį daktaras.— Bet kas gi tave sužeidė?

— Žmogus, kurio aš nekenčiu,— atsakė Peteris,— žmogus, kurį aš tą vakarą atsitiktinai sutikau tuščiame kelyje prie miesto sienos. Gal jis pagalvojo, kad aš jį

pulsiu... Bet jis mane pralenkė... Jis smogė man... tas žmogus — Sarkanis, tai...

Peteris neturėjo jėgų baigti. Prisiminus tą niekšą, dabar jau Savos vyrą, jam aptemo protas, akys užsimerkė, ir, atrodė, jis tučtuojau mirs, tarytum vėl būtų atsivėrusi jo žaizda.

Daktaras skubiai jaunuolį atgaivino ir, žiūrėdamas į nelaimingąjį, sukuždėjo:

— Sarkanis! Sarkanis!

Po nervinio sukrėtimo Peteriui būtų reikėję pailsėti, bet ne poilsis dabar jam rūpėjo.

— Daktare,— tarė jis.— Jūs man pažadėjote, kad pirma papasakosite daktaro Antekirto istoriją nuo tos akimirkos, kai grafas Matijas Šandoras puolė į Adrijos bangas...

— Taip, Peteri.

— O paskui papasakosite apie grafą Matiją Šandorą tai, ko aš dar nežinau.

— Užteks tau jėgų mane išklausyti?

— Kalbėkite!

— Gerai! — atsakė daktaras.— Geriau iš karto atskleisti paslaptis, kurias tu turi teisę žinoti, atskleisti tą siaubą, kurio pilna praeitis, kad daugiau jau niekad netektų apie jį kalbėti! Peteri! Nejaugi tu galėjai pagalvoti, kad aš apleidau tave, jei išvažiavau iš Gravozos? Paklausyk gi! Paskui spręsk apie mane pats! Tau žinoma, Peteri, kad mirties bausmės įvykdymo išvakarėse aš su draugais bandžiau pabėgti iš Pizino tvirtovės. Bet tą minutę, kai Ladislavas Zatmaras buvo belipąs paskui mus, jį sugavo prižiūrėtojai. O tavo tėvą ir mane nusinešė kunkuliuojanti Foibos srovė, ir mūsų jie negalėjo pavyti.

Stebuklingu būdu praplaukę Foibos sūkurius, mes išlipome į Lemo kanalo krantą, bet čia mus pastebėjo vienas niekšas. Jis nesvyruodamas pardavė mūsų galvas, nes vyriausybė buvo paskyrusi už jas stambų atlyginimą. Mus užklupo Rovinjoje tą valandą, kai vienas žvejys ruošėsi mus pervežti į kitą Adrijos pusę. Tavo tėvą sugavo ir vėl uždarė Pizino tvirtovėje. Man pavyko pasprukti nuo persekiotojų. Tuos faktus tu jau žinai, bet kai ko dar ne.

Dar prieš ispano Karpenos išdavystę, už kurią žvejys Andrea Feratas sumokėjo gyvybe, du niekšai buvo pardavę Triesto sąmokslo paslaptį vyriausybei.

— Kas jie tokie? — sušuko Peteris Batoras.

— Pirma paklausk, kaip pavyko išaiškinti tuos išdavikus,— tarė daktaras.

Ir jis apsakė viską, kas įvyko kalėjimo kameroje, papasakojo, kaip savotiško akustikos efekto dėka jis sužinojo dviejų išdavikų vardus.

— Pasakykit man juos, daktare! — vėl šūktelėjo Peteris Batoras.— Jūs privalot man juos pasakyti!

— Pasakysiu.

— Kas gi jie?

— Vienas jų — sąskaitininkas, į Ladislavo Zatmaro namus prasigavęs šnipas. Tai žmogus, kuris kėsinosi į tavo gyvybę. Sarkanis.

— Sarkanis! — sušuko Peteris, šiaip taip priėjęs prie daktaro.— Sarkanis! Tas niekšas! Ir jūs žinojote! Jūs, Ištvano Batoro draugas, siūlęs jo sūnui savo globą, jūs, kuriam aš patikėjau savo meilės paslaptį, jūs, paskatinęs tą meilę,— jūs leidote tam šlykštynei įeiti į Silo Torontalio namus, kada būtų užtekę vieno jūsų

žodžio, ir rūmų durys būtų jam uždarytos! Jūs savo tylėjimu skatinote nusikaltimą... taip, nusikaltimą, dėl kurio nelaiminga mergaitė tapo Sarkanio grobiu!

— Taip, Peteri, aš tai padariau!

— Kodėl gi?

— Dėl to, kad ji negalėjo būti tavo žmona.

— Negalėjo?.. Kodėl?

— Todėl, kad Peteriui Batorui vedus Savą Torontal, būtų įvykęs dar siaubingesnis nusikaltimas!

— Bet kodėl? Kodėl? — kartojo susijaudinęs Peteris.

— Todėl, kad Sarkanis turėjo sėbrą! Taip, niekšingas pinkles, dėl kurių žuvo tavo tėvas, jie pynė dviese... Ir tas sėbras... Tau reikia žinoti, kas jis toks... Tai Triesto bankininkas Silas Torontalis!

Peteris išgirdo. Peteris suprato. Atsakyti jis neturėjo jėgų. Jo lūpos mėšlungiškai susičiaupė. Jis būtų kritęs, jeigu siaubas nebūtų surakinęs sąnarių. Jo akių vyzdžiai išsiplėtė, tartum žvelgdami į beribes tamsumas.

Tas kelias sekundes daktaras išsigandęs abejojo — ar išliks gyvas pacientas po tokios baisios operacijos.

Bet Peteris Batoras buvo stiprios prigimties. Jam pavyko užgniaužti visus jį apėmusius jausmus. Kelios ašaros nuriedėjo skruostais. Paskum, vėl atsisėdęs, jis nuolankiai padėjo rankas ant ištiestos daktaro rankos.

— Peteri,— tarė tas švelniai ir rimtai.— Visam pasauliui mudu su tavim mirę. Dabar aš vienas žemėje, nebeturiu nei draugų, nei vaikų... Nori būti man sūnum?

— Taip, tėve! — atsakė Peteris Batoras.

Ir jiedu apsikabino kaip tėvas ir sūnus.

TREČIASIS SKYRIUS

KAS VYKO RAGŪZOJE

Kol Antekirtoje vyko aukščiau aprašyti įvykiai, štai kas atsitiko Ragūzoje.

Ponios Batori šiame mieste jau nebuvo. Mirus sūnui, Borikas ir kai kurie kiti šeimos draugai pasistengė išvežti ją iš Ragūzos. Pirmomis dienomis buvo baisu, kad nelaiminga motina iš sielvarto neišprotėtų. Daktarai buvo labai susirūpinę, nes pastebėjo, kad tai visuomet energingai moteriai ima trikti protas. Tokiomis aplinkybėmis, daktarams patarus, ponia Batori buvo išvežta iš Ragūzos į Vintičelio kaimelį pas vieną jų šeimos draugą. Čia ji buvo puikiai slaugoma. Bet kas galėjo nuraminti nelaimingą moterį, netekusią ir vyro, ir sūnaus?

Senasis tarnas nusprendė jos neapleisti. Todėl namai Marinelio gatvėje buvo užkalti, ir ištikimasis Borikas išvažiavo kartu su ponia Batori, kad ir toliau galėtų ją guosti ir globoti, ištikus tokiai daugybei bėdų.

Kalbėdamiesi jie niekad neminėdavo Savos Torontal, kurią prakeikė Peterio Batoro motina. Jie netgi nežinojo, kad jos jungtuvės atidėtos nenumatytam laikui.

Mergaitės būklė buvo tokia, kad ją reikėjo paguldyti į lovą. Baisus ir kartu nelauktas smūgis ją palaužė. Jos mylimasis mirė... mirė, žinoma, iš nevilties! Jo kūną vežė į kapines tą valandą, kai ji važiavo iš namų susituokti su nekenčiamu žmogum!

Dešimt dienų, tai yra ligi liepos mėnesio šešioliktos dienos, Savos būklė buvo labai sunki. Motina nesitraukė nuo ligonės. Bet poniai Torontal nebuvo lemta ilgai slaugyti dukterį, nes netrukus ji pati sunkiai susirgo.

Apie ką gi kalbėjosi motina su dukterimi per tas ilgas, slogias valandas? Nesunku įspėti. Tarp raudų ir ašarų be paliovos buvo kartojami du vardai: Sarkanis ir Peteris. Sarkaniui buvo siunčiami prakeiksmai, o Peteris buvo graudžiai apraudamas, nes iš jo vardo beliko tik antkapyje iškaltos raidės.

Tuose pokalbiuose Silas Torontalis niekad nedalyvaudavo (jis net vengė susitikti su dukterimi), bet galų gale ponia Torontal dar kartą pabandė paveikti vyrą. Ji norėjo, kad jis atsisakytų tų jungtuvių, nes Savai vien mintis apie jas kėlė pasišlykštėjimą ir siaubą.

Bankininkas buvo neperkalbamas. Jei tą klausimą būtų sprendęs vienas, nekurstomas iš šalies, gal ir būtų paklausęs žmonos įkalbinėjimų, o gal ir pats būtų apsigalvojęs. Tačiau, bendrininko įtakos veikiamas, jis nenorėjo nė girdėti, ką sako žmona. Savos ir Sarkanio jungtuvės įvyks, kai tik mergaitė pasveiks.

Lengva įsivaizduoti, kaip įsiuto Sarkanis, kai viskas susikomplikavo ir ėmė griūti jo planai, kaip jis ragino Silą Torontalį skubėti su jungtuvėmis. Žinoma, tai tik laikinas uždelsimas, bet jei Savos liga užsitęs, visi jo planai gali žlugti. Be to, jis puikiausiai žinojo, kad Sava juo biaurisi iš visos širdies.

Bet kokia baisia neapykanta virstų tas pasišlykštėjimas, jeigu mergaitė sužinotų, kad Peteris Batoras krito kaip tik nuo to žmogaus rankos, už kurio ją verčia tekėti!

Sarkanis gi buvo labai patenkintas, atsikratęs varžovu. Jokio sąžinės graužimo jis nejautė, nes visi žmogiški jausmai jam buvo svetimi.

— Kokia laimė, kad tas vaikinas įsigeidė nusižudyti! — tarė jis kartą Silui Torontaliui.— Kuo mažiau liks Batoro šeimos atstovų, tuo mums geriau! Iš tiesų pats dangus mus globoja!

Ir iš tikrųjų, kas dabar buvo belikę iš Šandoro, Zatmaro ir Batoro šeimų? Tik viena sena moteris, kurios dienos suskaičiuotos. Taip, matyt, dievas globoja tuos niekšus, ir ta globa pasieks aukščiausią laipsnį tą dieną, kai Sarkanis taps Savos vyru, o kartu viso jos turto šeimininku.

O dievas, atrodė, dar norėjo išbandyti jo kantrybę, nes vestuvės vis buvo atidėliojamos.

Kai mergaitė pasveiko — bent fiziškai — nuo baisaus sukrėtimo ir Sarkanis vėl ėmė raginti su jungtuvėmis, netikėtai susirgo ponia Torontal. Tos nelaimingos moters sveikata buvo visai palaužta. Ir nenuostabu, nes koks galėjo būti jos gyvenimas po Triesto įvykių, kai sužinojo, kad yra sujungusi savo likimą su niekšu! Nors ji ir nepajėgė kovoti, tačiau stengėsi užtarti Peterį, iš dalies norėdama atlyginti Batoro šeimai už padarytą blogį. Tačiau poniai Torontal nieko nepavyko padaryti, nes, nelauktai į Ragūzą atvažiavus Sarkaniui, bankininkas visai pasidavė jo įtakai.

Iš pat pirmųjų ligos dienų buvo aišku, kad ponios Torontal gyvenimas netrukus pasibaigs. Gydytojai sprendė, kad ligonei liko gyventi vos kelios dienos. Ji merdėjo nuo išsekimo. Jokie vaistai jau nebegalėjo jos išgelbėti, jos nebebūtų išgelbėjęs nė Péteris, kad ir būtų atsikėlęs iš kapo ir atėjęs Savos.

Sava slaugė motiną, nesitraukdama nei dieną, nei naktį nuo jos lovos.

Nesunku suprasti, kaip, iš naujo vestuves atidėjus, reagavo Sarkanis. Jis apibėrė bankininką begale priekaištų, nors tas negalėjo nieko pakeisti.

Betgi tos komplikuotos situacijos atomazga nebuvo tolima.

Liepos dvidešimt devintąją poniai Torontal lyg ir pagerėjo.

Tiktai čia buvo tariamas pagerėjimas, nes ligonę apėmė tokia stipri karštligė, kad po poros dienų jos jau neliko gyvųjų tarpe.

Priešmirtiniame kliedesy iš ponios Torontal lūpų veržėsi kažkokie nesuprantami sakiniai.

Ypatingai Sava stebėjosi, kad mirštančioji vis kartojo vieną vardą. Tas vardas — Batori; bet ne Peterį Batorą prisiminė ponia Torontal, o jo motiną. Ji šaukėsi jos, kažko maldavo, lyg baisių sąžinės priekaištų graužiama:

— Atleiskite!.. Ponia Batori!.. Atleiskite!..

Kai ligonė atgavo sąmonę, Sava paklausė motiną, ką reiškia tie žodžiai, bet ponia Torontal išsigandusi sušuko:

— Nutilk, Sava! Tylėk!.. Aš taip nesakiau!..

Užėjo naktis iš liepos trisdešimtosios į trisdešimt pirmąją. Kurį laiką gydytojams atrodė, kad krizė praėjo ir ponia Torontal taisosi.

Dieną ji nekliedėjo, ir visi stebėjosi netikėtu ligos pakrypimu. Buvo galima tikėtis, kad naktis praslinks taip pat ramiai, kaip ir diena.

Bet taip atsitiko todėl, kad prieš mirtį ligonė pasijuto tokia energinga, kokia ji niekuomet nebuvo bu-

vusi. Susitaikiusi su dievu, ji kažką sumanė ir dabar tik laukė akimirkos, kad galėtų savo nutarimą įvykdyti.

Tą naktį ji užsispyrė, kad Sava eitų truputį pailsėti. Kad ir labai prieštaravo mergaitė, jai teko paklausyti motinos, nes pamatė, kad ligonė nenusileis.

Apie vienuoliktą valandą Sava nuėjo į savo kambarį. Ponia Torontal liko viena. Namuose visi miegojo. Aplinkui viešpatavo tyla, tikra „kapų tyla".

Likusi viena, ponia Torontal atsikėlė iš lovos. Ir štai ligonė, kuri be pašalinės pagalbos nė pajudėti negalėjo, dabar pati apsirengė ir atsisėdo prie rašomojo stalo rašyti laiško.

Virpančia ranka ji paėmė popieriaus lapą ir, parašiusi vos kelis žodžius, pasirašė. Paskui įdėjo laišką į voką, užlipino ir užrašė adresą: „Ragūza, Marinelio gatvė, Stradonas. Poniai Batori".

Laikydamasi iš visų jėgų, nes jautėsi labai pavargus, ponia Torontal atidarė duris, nusileido paradiniais laiptais, perėjo kiemą, šiaip taip atidarė vartelius į gatvę ir atsidūrė Stradone.

Buvo gerokai po vidurnakčio, todėl gatvėje buvo tamsu ir tuščia.

Ponia Torontal svyruodama nuėjo kairiuoju šaligatviu. Už kokių penkiasdešimt žingsnių ji sustojo prie pašto dėžutės, įmetė laišką ir pasuko atgal.

Tačiau dabar, įvykdžius paskutinį troškimą, jėgos visai ją apleido, ir ji be sąmonės parkrito prie savo rūmų vartų.

Čia po valandos ją ir atrado. Prie vartų atbėgo Silas Torontalis ir Sava. Mirštančią pernešė į jos kambarį, bet ji nebeatgavo sąmonės.

Kitą dieną Silas Torontalis papasakojo Sarkaniui, kas įvyko. Nei vienam, nei antram nė į galvą neatėjo,

kad ponia Torontal buvo išėjus naktį iš namų išsiųsti laiško. Bet ko ji išėjo? Jie niekaip negalėjo paaiškinti to keisto elgesio ir todėl labai susirūpino.

Ligonė išgyveno dar parą. Tik retkarčiais jos kūnas sutrūkčiodavo, primindamas, kad ji dar gyva. Tai buvo paskutinės jau gęstančios gyvybės pastangos. Sava laikė motiną už rankos, tarsi norėdama jos neišleisti iš šio pasaulio, kur be motinos ji bus tokia vieniša! Bet mirštančiosios lūpos buvo sučiauptos ir nebetarė Batori vardo. Dabar jos sąžinė nurimo, ji įvykdė paskutinį savo troškimą, ir jai jau nebebuvo ko prašyti, nebereikėjo maldauti atleidimo.

Kitą naktį, apie trečią valandą, kai Sava sėdėjo viena prie motinos, mirštančioji krustelėjo ir ranka palytėjo dukters ranką.

Ji pramerkė akis. Paskui įsmeigė žvilgsnį į Savą. Jos akys taip iškalbingai kažko maldavo, kad Sava nejučiomis paklausė:

— Mama... tu nori kažką pasakyti?

Ponia Torontal linktelėjo galva.

— Nori pasikalbėti su manim?

— Taip! — aiškiai ištarė ponia Torontal.

Sava pasilenkė ties jos galvūgaliu ir be žodžių suprato, kad mirštančioji prašo prisislinkti dar arčiau.

Sava prigludo prie motinos galvos, o ta ėmė šnabždėti:

— Vaike, aš mirštu!

— Mama! Mama!

— Tyliau,— sukuždėjo ponia Torontal.— Tyliau! Kad kas mūsų nenugirstų! — Paskui vos girdimai kalbėjo:

— Sava, aš turiu maldauti tave atleidimo už visa bloga, ką tau padariau... aš neturėjau jėgų pasipriešinti...

— Ką tu, mama! Tu niekad nepadarei man nieko blogo. Tu neturi už ką prašyti atleidimo.

— Pabučiuok mane dar kartą, Sava... paskutinį kartą... paskutinį... Tai bus ženklas, kad man atleidi...

Mergaitė atsargiai palietė lūpomis mirštančiosios kaktą.

Ponia Torontal dar pajėgė apkabinti dukterį. Kiek pakilusi ir atidžiai žiūrėdama jai į veidą, ji sušnabždėjo:

— Sava! Tu ne Silo Torontalio duktė! Tu ne mano duktė! Tavo tėvas...

Užbaigti ji nebepajėgė. Mėšlungis ištraukė ją iš Savos rankų, ir gyvybė išskrido su paskutiniais žodžiais.

Mergaitė pasilenkė ties mirusiąja. Mėgino ją atgaivinti, bet veltui.

Tada ji ėmė šauktis pagalbos. Į jos šauksmą subėgo žmonės. Vienas pirmųjų pasirodė Silas Torontalis.

Pamačiusi jį, Sava nejučiomis atsitraukė, apimta pasibiaurėjimo. Dabar ji turėjo teisę niekinti, neapkęsti jo: juk jis jai ne tėvas! Taip pasakė mirštančioji, o mirštantieji nemeluoja!

Sava išbėgo iš kambario, pasibaisėjusi tuo, ką pasakė nelaimingoji moteris, kuri ją mylėjo kaip savo tikrą dukterį, o kartu apimta nevilties, kad mirusioji nespėjo pasakyti visos tiesos.

Kitą dieną įvyko labai iškilmingos laidotuvės. Bankininką apsupo draugai, kurių turtuoliams niekad netrūksta. Šalia jo paskui karstą ėjo Sarkanis; jo dalyva-

vimas turėjo pabrėžti, kad neįvyko jokių pasikeitimų ir kad jis netrukus bus Torontalio šeimos narys. Tokia buvo Sarkanio svajonė; tačiau jis puikiai žinojo, kad ta svajonė išsipildys, tiktai nugalėjus nemaža kliūčių. Be to, Sarkaniui atrodė, kad ponios Torontal mirtis jam net į naudą: juk dabar Sava nebeturi gynėjos.

Betgi, mirus poniai Torontal, vestuves vėl teko atidėti. Kol šeima gedės mirusiosios, negali būti nė kalbos apie jungtuves. Dėl padorumo po ponios Torontal mirties turėjo praslinkti bent pusė metų.

Suprantama, kad Sarkanis buvo baisiai nepatenkintas,— jis nekantravo kuo greičiau pasiekti tikslą. Tačiau nebuvo kas daryti, reikėjo gerbti nusistovėjusius papročius. Jis nuolat kirsdavosi su Torontaliu. Ir kas kartą bankininkas atsakydavo:

— Aš bejėgis. Bet nėra ko nerimauti: vestuvės vis tiek įvyks, nors ir po penkių mėnesių.

Kaip matyti, niekšai puikiai vienas antrą suprato. Sarkanis, nors ir sutikdavo su bankininko įrodinėjimais, vis dėlto dažnai, netekęs kantrybės, imdavo smarkiai triukšmauti.

Be to, jiedu abu gerokai nerimavo dėl keisto mirusios elgesio. Sarkaniui net dingtelėjo, ar tik nesiruošė mirštančioji slapčia išsiųsti kam laišką.

Tuos savo įtarimus jis pasakė bankininkui, kuriam ši prielaida pasirodė visai įtikima.

— O jeigu taip,— tvirtino Sarkanis,— vadinasi, dėl to laiško mes galim susilaukti didelių nemalonumų. Jūsų žmona visad palaikė Savą, buvo nusistačiusi prieš mane ir netgi rėmė mano konkurentą. Kas žino, gal jai prieš mirtį užteko jėgų išduoti mūsų paslaptis? Tokiu atveju mudviem protingiausia išvažiuoti iš Ragūzos — juk čia pasilikti rizikinga.

— Jei laiškas būtų buvęs parašytas,— keliom dienom praslinkus, pasakė jam Silas Torontalis,— nemalonumai jau būtų mus prislėgę. O juk ligi šiol viskas tebėra, kaip buvę.

Sarkanis neturėjo ką atsakyti. Iš tikrųjų kol kas buvo ramu, ir, atrodė, jiems negresia jokie nemalonumai.

O nemalonumai artėjo, bet visai ne tie, kurių jie tikėjosi. Įvyko tai po dviejų savaičių nuo ponios Torontal mirties.

Mirus motinai, Sava visai užsidarė ir neišeidavo iš savo kambario. Ji neidavo net pietų. Bankininkas jos akivaizdoje jautėsi nesmagiai ir stengėsi nepasilikti su ja dviese. Tegu ji elgiasi, kaip nori, o jis gyveno, kaip jam patinka, kitoje namo pusėje.

Sarkanis griežai smerkė tokį Silo Torontalio elgesį. Juk taip gyvendamas, jis niekad nebematydavo Savos. Tokie įpročiai neatitiko Sarkanio sumanymų. Todėl jis vis priekaištavo bankininkui. Nors pirmaisiais gedulo mėnesiais negalėjo būti nė kalbos apie vestuves, Sarkanis nenorėjo, kad Sava pamanytų, jog jis nebegalvoja apie jas.

Sarkanis pasidarė toks atkaklus, kad Siluі Torontaliui teko nusileisti, ir rugpiūčio šešioliktąją jis įsakė pranešti dukteriai, jog tuoj pat nori su ja pasikalbėti. Jis perspėjo ją, kad jų pokalbio metu bus ir Sarkanis, todėl tikėjosi, kad Sava atsisakys ateiti. Tačiau jis klydo. Mergaitė tuoj sutiko.

Vakare Silas Torontalis ir Sarkanis, sėdėdami didžiojoje svetainėje, nekantriai laukė Savos. Torontalis ketino pasinaudoti tėvo teise ir niekur nenusileisti. Sarkanis stengėsi būti santūrus, daugiau klausyti, negu kalbėti, ir vylėsi, kad jam pavyks įspėti slaptus mer-

gaitės ketinimus. Jis, kaip ir pirma, bijojo, kad ji kažką žino.

Nustatytu laiku Sava pasirodė svetainėj. Jai įėjus, Sarkanis atsistojo, bet mergaitė neatsakė, net galva nelinktelėjo. Ji tartum jo nepastebėjo, tikriau, nenorėjo pastebėti.

Silui Torontaliui mostelėjus, ji atsisėdo ir abejingai laukė, kol ją užkalbins. Gedulo suknelė dar labiau ryškino jos išbalimą.

— Sava, aš gerai suprantu, kad tu prislėgta skausmo, ir ligi šiol netrikdžiau tavo vienatvės. Bet po to skausmingo įvykio noromis nenoromis tenka spręsti kai kuriuos materialinius klausimus. Nors tu dar ir nepilnametė, reikia, kad sužinotum, kokia palikimo dalis tau tenka. . .

— Jeigu jums rūpi tik mano materialiniai interesai,— atsakė Sava,— tai nėra ko daugiau kalbėti. Aš nepretenduoju į jokį palikimą!

Sarkanis nejučiomis krustelėjo, nusivylęs ir nustebęs, gal net truputį išsigandęs.

— Man atrodo, Sava, tu pati nesupranti ką kalbi,— tęsė Silas Torontalis.— Ar nori, ar ne — tu savo motinos, ponios Torontal, įpėdinė, ir pagal veikiančius įstatymus, tą dieną, kai tapsi pilnametė, aš turėsiu atsiskaityti. . .

— Jei tik aš to palikimo neatsisakysiu,— ramiai tarė mergaitė.

— Atsisakysi? Kodėl?

— Todėl, kad neturiu į palikimą jokių teisių!

Bankininkas krūptelėjo. Tokio atsakymo jis nesitikėjo. Sarkanis tylėjo. Jam pasirodė, kad Sava pradėjo kažkokį žaidimą, ir jis stengėsi įspėti kokį.

— Nesuprantu, Sava,— tarė Silas Torontalis, suerzintas šalto mergaitės tono,— visai nesuprantu, ką reiškia tavo žodžiai. Aš visai neketinu aptarinėti su tavimi juridinių klausimų. Tu, kaip nepilnametė, esi mano globoje ir neturi teisės savarankiškai ką nors spręsti. Tu turi manęs klausyti. Tikiuosi, tu pripažįsti tėvo autoritetą?

— Gal būt,— atsakė Sava.

— Štai kaip! — sušuko, netekęs kantrybės, Silas Torontalis.— Štai kaip! Bet tu, Sava, per daug skubi. Palauk dar trejus metus. Kai būsi pilnametė, galėsi tvarkyti savo turtą, kaip norėsi, bet šiuo metu, aš, kaip tavo globėjas, privalau tvarkyti tavo reikalus, kaip man atrodo geriau.

— Gerai,— atsakė Sava,— aš palauksiu.

— Ko laukti? — prieštaravo bankininkas.— Tu pamiršti, kad, praėjus gedului, tavo padėtis pasikeis. Jau vien dėl to neturi teisės niekinti turto: netrukus ne vien tik tau jis bus reikalingas...

— Taip!.. Reikalingas! — su panieka pabrėžė Sava.

— Patikėkite, panele...— manydamas, kad reikia, įsiterpė Sarkanis, įžeistas niekinamo Savos tono,— patikėkite, kad mano jausmai kuo garbingiausi...

Sava neatkreipė į jį jokio dėmesio, atrodė, nė neišgirdo, ką jis pasakė. Ji vis žiūrėjo tik į bankininką, o šis, vos valdydamas įniršį, kalbėjo:

— Taip, tu būsi ne viena... juk tavo motinos mirtis nė kiek nepakeitė mūsų planų.

— Kokių planų?

— Planų dėl tavo vedybų. Tu apsimeti pamiršusi, kad ponas Sarkanis turi tapti mano žentu!

— O ar jūs įsitikinęs, kad, mane vedęs, ponas Sarkanis taps jūsų žentu?

Šį kartą užuomina buvo tokia aiški, kad Silas Torontalis pašoko ir, stengdamasis paslėpti sumišimą, norėjo išeiti. Bet Sarkanis mostelėjo ir jį sulaikė. Jis norėjo viską išsiaiškinti.

— Išklausykite mane, tėve, nes aš paskutinį kartą vadinu jus šiuo vardu,— pasakė mergaitė.— Ponas Sarkanis nori mane vesti ne iš meilės, o dėl turto, nuo kurio aš dabar atsisakau. Kad ir koks begėdis jis yra, tos tiesos nuneigti neišdrįs. Jis primena, kad aš pati sutikau su tomis jungtuvėmis, — man lengva jam atsakyti: taip, aš buvau pasiryžusi aukotis, juk tada galvojau, kad nuo to priklauso mano tėvo garbė. Bet mano tėvas — jūs puikiausiai žinote — negali būti įsipainiojęs į tokį šlykštų sandėrį. Taigi, jei norite praturtinti poną Sarkanį, atiduokite jam savo turtą! Jis tik apie tai ir tegalvoja.

— Sava! — riktelėjo Silas Torontalis, užstodamas jai kelią:— Tu kažką painioji... Aš nieko nesuprantu... ir pati tikriausiai nežinai, ką kalbi... Nejaugi motinos mirtis...

— Motinos... taip, ji buvo man motina... ji taip mane mylėjo...— sušnabždėjo mergaitė.

— Nejaugi tu iš skausmo netekai proto? — tęsė Silas Torontalis, jau neklausydamas Savos.— Taip, jei tik neišprotėjai...

— Išprotėjau?

— Tačiau bus taip, kaip aš noriu: ne vėliau kaip po pusmečio tu ištekėsi už Sarkanio!

— Niekada!

— Aš priversiu tave paklusti!

— O kokia teise? — atsakė mergaitė, jau nebepajėgdama suvaldyti pasipiktinimo.

— Tėvo teise!..

— Jūs, pone... man ne tėvas, ir mano vardas ne Sava Torontal.

Išgirdęs tuos žodžius, bankininkas žengė atatupstas, nerasdamas, ką atsakyti, o mergaitė, net nepažvelgusi į jį, išėjo iš svetainės.

Sarkanio, kuris visą laiką labai atidžiai sekė Savą, nenustebino jos elgesys. Jis spėjo, kad taip gali baigtis. Įvyko tai, ko jis bijojo. Sava žino, kad jos niekas nериša su Torontalio šeima.

Tačiau bankininką mergaitės žodžiai giliai sukrėtė, tuo labiau kad įsikarščiavęs jis nepastebėjo, kur krypsta jų pasikalbėjimas.

Tada prašneko Sarkanis ir, kaip visada, tiksliai įvertino susidariusią padėtį. Silas Torontalis klausėsi. Jo senasis bendras samprotavo taip logiškai, kad bankininkui teliko tik sutikti su jo išvedžiojimais.

— Dabar jau nėra ko nė galvoti, kad Sava kada nors sutiks už manęs tekėti savo noru,— kalbėjo Sarkanis.— Bet jūs pats suprantate, kad dabar labiau negu kada nors reikia, kad tos jungtuvės įvyktų. Ką ji žino apie mūsų praeitį? Nieko,— kitaip ji būtų prasitarusi. Ji tik žino, kad nėra jūsų duktė,— štai ir viskas. Ar žino ji, kas jos tėvas? Nežino. Jeigu žinotų, tikrai sviestų jo vardą mums į veidą. Ar seniai ji sužinojo, kad jūs jai svetimas žmogus? Aišku, visai neseniai,— tikriausiai tik prieš pat mirtį ponia Torontal jai pasakė. Labai galimas dalykas, kad ji pasakė Savai ne viską, o tik tiek, kad Sava galėtų neklausyti žmogaus, kuris nėra jos tėvas!

Silas Torontalis linktelėjo,— taip, jis sutiko su Sarkanio išvedžiojimais. O mes žinome, kad Sarkanis nė trupučio neklydo nei dėl to, kaip ir kada mergaitė

sužinojo tiesą, nei dėl to, kas ir ką jai pasakė apie jos kilmę.

— Dabar padarysime išvadas,— tęsė Sarkanis.— Nors Sava ir labai mažai žino apie save ir visai nieko nežino apie mūsų praeitį, mums gresia pavojus. Jūs galit netekti garbingos padėties Ragūzoje, o aš didžiulės naudos, kurią gaučiau po vedybų ir nuo kurios visai nemanau atsisakyti... Todėl reikia, ir kuo skubiausiai, štai ką padaryti: išvažiuoti iš Ragūzos ir išsivežti kartu Savą, tik kad ji nespėtų su niekuo nei pasimatyti, nei pakalbėti. Išvažiuoti reikia nedelsiant. Grįžti mes galime tik po jungtuvių: kai Sava taps mano žmona, jai pačiai rūpės tylėti! Užsienyje jau niekas negalės jos iš šalies paveikti, ir mums nebus ko bijoti! O aš tai jau sugebėsiu išgauti jos sutikimą jungtuvėms ir dargi tokiais terminais, kokie man bus parankiausi,— te mane kipšas parauna, jei nepadarysiu, kaip noriu.

Silas Torontalis sutiko su Sarkaniu: jis teisingai įvertino padėtį. Bankininkas ir nemanė prieštarauti. Tarp kitko, jis nebūtų nė pajėgęs atsispirti prieš savo bendrą, kuris kuo toliau, tuo tvirčiau jį valdė. Be to, kuriems galams ginti mergaitę, kuri visai jo nekentė ir nelipo jam pačiam prie širdies?

Jiedu sugalvojo kuo greičiau įvykdyti savo kėslus, kol dar Sava nespėjo išeiti iš namų. Taip susitarę, Silas Torontalis ir Sarkanis išsiskyrė. Mes netrukus įsitikinsime, kad jiems iš tikrųjų reikėjo skubėti.

Pasirodo, po dviejų dienų ponia Batori, Boriko lydima, grįžo iš Vintičelio kaimo į Marinelio gatvės namelius. Ji sumanė visam laikui išsikelti iš tų namų ir net iš miesto, su kuriuo buvo susiję tiek skaudžių prisiminimų, ir atvažiavo į Ragūzą susiruošti kelionei.

Atrakinęs duris, Borikas dėžutėje rado laišką.

Tai buvo tas pats laiškas, kurį išsiuntė ponia Torontal prieš pat mirtį mums jau žinomomis aplinkybėmis.

Ponia Batori paėmė voką, praplėšė, žvilgterėjo pirmiausia į parašą ir skubiai perskaitė silpstančia ranka išvedžiotas eilutes apie Savos gimimo paslaptį.

Ponios Batori galvoje iš karto susijungė du vardai: Savos ir Peterio.

— Ji!.. Jis!..— sušuko nelaiminga motina.

Ir, nesakydama nė žodžio,— žodžiams nebeužteko jėgų,— atstūmusi norintį ją sulaikyti senuką tarną, išpuolė iš namų, perbėgo Marinelio gatvę, Stradoną ir sustojo prie Torontalio rūmų.

Ar ji suvokė, ką nori daryti? Ar suprato, kad, atsižvelgiant į Savos interesus, jai reikėtų veikti ne taip skubiai, o geriau apgalvojus ir atsargiai? Ne! Ją nenugalimai traukė prie tos mergaitės, tarytum jos vyras Ištvanas Batoras ir jos sūnus Peteris, pakilę iš kapo, būtų šaukę jai: „Išgelbėk ją! Išgelbėk ją!"

Ponia Batori pasibeldė į paradines duris. Durys atsidarė. Išėjęs tarnas paklausė, ko jai reikia.

Ponia Batori norėjo pasimatyti su Sava.

Panelės Torontal nebuvo namuose.

Ponia Batori norėjo pasikalbėti su bankininku Torontaliu.

Bankininkas dar vakar išvažiavo kartu su dukterim, nepasakęs kur.

Šio atsakymo priblokšta, ponia Batori pasviro ir krito ant rankų paskui ją atbėgusiam Borikui.

Kai senasis Borikas ją parvedė į Marinelio gatvės namelius, ji jam pasakė:

— Rytoj, Borikai... rytoj mudu su tavim eisime į Savos ir Peterio jungtuves!

Ponia Batori neteko proto.

KETVIRTASIS SKYRIUS

MALTOS VANDENYSE

Kol visa tai vyko, Peterio Batoro sveikata diena po dienos gerėjo. Žaizda beveik visai užgijo ir jau nekėlė jokios baimės.

Tačiau kaip gėlė Peteriui širdį, kai jis pagalvodavo apie motiną, apie Savą, kurios, jo manymu, jau buvo netekęs amžinai.

O motina? Juk negalima, kad ji kentėtų dėl tariamos jo mirties! Todėl buvo nuspręsta atsargiai jai pasakyti tiesą, kad ji galėtų atvažiuoti į Antekirtą. Vienam Ragūzoje gyvenančiam daktaro agentui buvo įsakyta nepaleisti jos iš akių, kol Peteris visai pasveiks. O pasveikti jis netruks.

Peteris pasiryžo, kalbėdamas su daktaru Antekirtu, niekad neminėti Savos vardo. Tačiau, nors jis ir galvojo, kad ji jau Sarkanio žmona — argi galėjo ją pamiršti? Argi jis nebemyli jos, nors ir žino, kad ji — Silo Torontalio duktė? Ne! Nejaugi Sava atsakinga už tėvo padarytą nusikaltimą? Tačiau vis dėlto tas nusikaltimas pražudė Ištvaną Batorą. Taigi tik pats Peteris galėtų pasakyti, kokia dvasinė kova draskė jo širdį.

Daktaras tai suprato. Jis stengėsi atitraukti jaunuolio mintis nuo Savos, vėl primindamas, kad jie turi kartu atlyginti už įskundimą. Išdavikus reikia bausti, ir jie bus nubausti! Kaip juos pasiekti, dar neaišku, bet anksčiau ar vėliau jie bus pasiekti!

— Kelių — tūkstančiai, tikslas — vienas! — tvirtino daktaras.

Ir jei prireiks, jis pereis tūkstančius kelių!

Pagaliau Peteris tiek sutvirtėjo, kad galėjo eiti pasivaikščioti ir apžiūrėti salą, kartais pėsčiom, kartais važiuotas. Kas nebūtų nustebęs, matydamas, kaip klesti daktaro Antekirto tvarkoma kolonija.

Visą laiką buvo statomi sutvirtinimai. Juos įrengus, miestas kalno papėdėje, uostas ir visa sala bus visiškai apsaugoti nuo užpuolimų. Baigus šiuos darbus, buvo numatyta atitinkamose vietose pastatyti toli šaudančias patrankas, kurių ugnis užtvertų priėjimą prie salos priešo laivui.

Gynybos sistemoje didžiulį vaidmenį vaidino elektra: ir minos, išdėliotos į uostą vedančiame farvateryje, ir patrankos turėjo pradėti veikti, tik įjungus elektros srovę. Daktarui pavyko pasiekti nuostabių rezultatų, panaudojant elektrą, kuriai priklauso ateitis. Katilais bei gariniais varikliais aprūpintoje centrinėje stotyje buvo dvidešimt patobulintos konstrukcijos dinamo mašinų. Jos gamino srovę, kuria buvo pakraunami galingi akumuliatoriai. Elektra buvo naudojama apšvietimui ir vandens tiekimui, telegrafui ir telefonui, elektros veikiami judėjo ir traukiniai, nes sala buvo išraižyta geležinkelių tinklo. Žodžiu, daktaras sugebėjo sėkmingai pritaikyti jaunystėje įgytas mokslo žinias ir išsprendė vieną šiuolaikinio mokslo problemą — elektros energijos perdavimą per didelį atstumą. Elektra varė ir daktaro katerius, apie kuriuos jau buvo kalbėta anksčiau, o taip pat greitaeiges „Elektras", ekspreso greičiu persikeliančias iš vienos Viduržemio jūros vietos į kitą.

Elektros energiją gaminančioms garo mašinoms būtinai reikėjo kuro. todėl Antekirtos sandėliuose visada

būdavo didelės atsargos nuolat iš Anglijos pristatomos anglies.

Miestelis buvo lyg amfiteatras, išsidėstęs aplink įlanką, paverstą puikiu uostu. Dvi dambos, molas ir bangolaužis saugojo uostą nuo štormų. Taigi bet kokiu oru Antekirtos laivynas buvo visai saugus. Šį laivyną sudarė: „Savarena"— prekinis garlaivis, skirtas anglies pervežimui iš Suonsio ir Kardifo, aštuonių šimtų tonų grimzlės garinė jachta „Feratas" ir trys „Elektros", kurių dvi, perdirbtos į minininkus, labai tiko salos gynybai.

Taigi daktaras rūpinosi, kad sala būtų sparčiai fortifikuojama. Tai puikiai žinojo Tripolio ir Kirenaikos piratai. Bet vis dėlto jie gobėjo salos, kurstomi tuometinio senusitų sektos vado Sidi-Mohamedo el Mahedžio, kuris dėl tos salos turėjo savo sumanymų. Tačiau, suprasdami tokio žygio sunkumus, piratai kantriai laukė patogios progos, o kantrybė — viena pagrindinių arabų būdo bruožų. Daktaras žinojo jų planus, todėl skubėjo pasiruošti salos gynybai. Kai sutvirtinimai bus baigti, pakaks panaudoti šiuolaikinius griaunamuosius ginklus, kad tokios artilerijos neturintieji puolėjai būtų išblaškyti. Be to, visi vyrai nuo aštuoniolikos ligi keturiasdešimt metų buvo įtraukti į milicijos būrius, apginkluoti taikliais greitašaudžiais ginklais ir apmokyti šaudyti iš patrankų. Tiems būriams vadovavo iš geriausiųjų tarpo išrinkti vadai. Liaudies miliciją sudarė kokie šeši šimtai žmonių, ir ji buvo patikima apsauga.

Tiesa, kai kurie kolonistai gyveno po salą išsimėčiusiose fermose, bet dauguma spietėsi Artenako miestelyje, pavadintame grafo Šandoro Karpatuose valdyto dvaro vardu. Miestelio vaizdas yra labai įdomus. Namų

čia stovi tik keli šimtai. Jie pastatyti amerikiečių pavyzdžiu šachmatine tvarka su tiesiomis gatvėmis. Namai stovi kur pakliuvo, daugiausia aukštumose. Juos supa ūksmingi sodai ir plačiašakiai medžiai. Nameliai — tikras mišinys: vieni europinės, kiti arabų architektūros — išsidėstę palei dirbtinius upelius, į kuriuos vanduo nukreipiamas mašinomis. Viskas aplinkui miela, gaivu, malonu, patrauklu. Miestelis kuklus, o jo gyventojai, sakytum, vienos šeimos nariai, įsijungę į bendrą visuomeninį gyvenimą ir saloje jaučiasi tikri šeimininkai.

Tikrai, Antekirtos gyventojai buvo laimingi. *Ubi bene, ibi patria*[1],— žinoma, tai nelabai patriotinis šūkis, tačiau tebūnie atleista geriesiems žmonėms, kurie tėvynėje vargo, o, daktaro pakviesti, čia, vaišingoje saloje, rado laimę ir gerbūvį.

Daktaro Antekirto namus kolonistai vadino Rotuše. Čia gyveno ne valdovas, bet pirmasis tarp lygių. Tai buvo puikus maurų stiliaus pastatas su belvederiais ir mediniais groteliais ant langų, su vidiniu kiemu, galerijomis, portikais, fontanais, svetainėmis ir kambariais, kurių sienas buvo išdekoravę talentingi dailininkai iš arabiškų provincijų. Namai buvo pastatyti iš brangios medžiagos, iš įvairių marmuro ir onikso rūšių nuo Filfilo kalno prie Numidijos įlankos, už kelių kilometrų nuo Filipvilio. Namo statybai vadovavo inžinierius, ne tik išmanąs savo darbą, bet ir tikras menininkas. Šis marmuras tiko perduoti visus architekto užmanymus ir buvo jau įgavęs auksingą atspalvį nuo karštos Afrikos saulės, kuri šituos rytų kraštuos lyg teptuku nudažo viską.

---

[1] Kur gerai, ten ir tėvynė *(lot.)*.

Truputį atokiau nuo Artenako stiebėsi grakšti nedidelės bažnytėlės varpinė. Bažnytėlės statybai iš tų pačių karjerų buvo atvežtas juodas ir baltas marmuras, plačiai naudojamas ir statyboje, ir skulptūroje, be to, mėlynasis marmuras ir geltonas chalcedonas, giminingas senajam Karoros ir Paroso marmurui.

Už miesto ribų apylinkės kalvose stovėjo specialios paskirties nameliai, jų tarpe kelios vilos, o aukščiau buvo matyti nedidelė ligoninė, ir čia daktaras, vienintelis salos gydytojas, guldytų ligonius, jei kas susirgtų. Nuo ligoninės į jūros pusę šlaituose taip pat buvo išsidėstę gražūs nameliai: ten buvo savotiškas kurortas. Vieną geriausiai įrengtų namelių, nors ir žemą kaip blokhauzą, buvo galima pavadinti Peskado ir Matifu vila. Čia ir gyveno neperskiriami draugai, o jiems patarnavo arabas saisas. Niekad gyvenime jie net svajoti nedrįso apie tokią laimę!

— Kaip čia puiku! — nuolat kartojo Matifu.

— Net perdaug puiku. Tai ne mums,— atsakydavo Peskadas.— Dabar, Matifu, mums reikėtų pasimokyti: įstoti į mokyklą, rinkti penketus, gauti atestatą.

— Bet tu ir taip išsilavinęs,— prieštaraudavo Heraklis: — moki skaityti, rašyti, skaičiuoti. . .

Iš tikrųjų, palyginus su draugu, Peskadas buvo tikras mokslininkas! Bet vargšas vaikinas puikiai suprato, kiek daug spragų yra jo išsilavinime. Kur ir kaip jis galėjo mokytis? Juk, jo paties žodžiais tariant, vienintelė mokykla, kurią jis lankė, buvo „Fonteneblo Karpių licėjus". Todėl dabar Peskadas valandų valandas išsėdėdavo Artenako bibliotekoje, stengdamasis papildyti savo žinias, skaitė, mokėsi, o Matifu, daktarui leidus, vartė pakrantės akmenis ir kasė smėlį, ruošdamas vietą žuvims gaudyti.

Peteris Batoras visaip skatino Peskadą mokytis. Jis matė, kad Peskadas nepaprastai gabus ir jam trūksta tiktai išsilavinimo. Peteris pradėjo jį mokyti, kad jis kuo geriau išeitų visą pradinės mokyklos kursą, ir mokinys darė sparčią pažangą. Tačiau Peteris suartėjo su Peskadu ir dėl kitų priežasčių. Juk Peskadas daug ką žinojo iš jo praeities. Juk jam buvo pavesta stebėti Torontalio rūmus. Juk jis buvo Stradono gatvėje, kai Peterį vežė į kapines, ir matė, kaip įnešė į namus apalpusią Savą. Peskadas ne kartą pasakojo Peteriui tuos liūdnus įvykius, kuriuose jis netiesiogiai dalyvavo. Tik jam galėjo Peteris atverti širdį, kai pasidarydavo nebepakenčiamai sunku.

Tuo tarpu vis artėjo momentas, kada daktaras turėjo įvykdyti dvigubą uždavinį: atlyginti nukentėjusiems ir nubausti piktadarius.

Jis nespėjo pagelbėti Andreai Feratui, taip greitai mirusiam katorgoje, todėl labai norėjo padėti jo vaikams. Deja, kad ir kaip stengėsi visi jo agentai, niekaip nevyko sužinoti Liuidžio ir jo sesers likimo. Tėvui mirus, jie išvažiavo iš Rovinjos, iš Istrijos, ir vėl tapo tremtiniais. Kur jie nuklydo? Niekas nežinojo, ir daktaras buvo labai nusiminęs. Tačiau jis vis dar tikėjosi rasti to žmogaus vaikus, kuris dėl jo paaukojo gyvybę, ir atkakliai jų ieškojo.

Karščiausias Peterio troškimas buvo atsivežti motiną į Antekirtą, tačiau daktaras norėjo pasinaudoti tariama Peterio mirtimi, ir aiškino jaunuoliui, kad reikia veikti nepaprastai atsargiai. Be to, daktaras norėjo palaukti, kol Peteris galutinai sustiprės, kad galėtų jį paimti į kelionę. Pagaliau, žinodamas, kad, mirus poniai Torontal, Savos ir Sarkanio jungtuvės atidėtos,

daktaras nusprendė nieko nedaryti, kol tos jungtuvės nebus įvykusios.

Vienas daktaro agentas Ragūzoje atidžiai stebėjo ir ponios Batori namus, ir Stradono rūmus ir pranešinėjo apie viską, kas ten vyko.

Tokie buvo reikalai. Daktaras nekantriai laukė tinkamo momento, kad galėtų imtis ryžtingų veiksmų. Tiesa, Karpena buvo dingęs be žinios, išvažiavęs iš Rovinjos, tačiau Silas Torontalis ir Sarkanis, kurie tebegyveno Ragūzoje, jau negalėjo paspukti iš jo rankų.

Lengva įsivaizduoti, kaip pasijuto daktaras, kai į Rotušę buvo pristatyta iš Maltos gauta telegrama. Buvo pranešama, pirmiausia, kad Silas Torontalis, Sava ir Sarkanis išvažiavo iš Ragūzos, o, be to, kad ponia Batori ir Borikas dingo ir nepavyko užtikti jų pėdsakų.

Dabar jau buvo nebegalima delsti. Daktaras išsikvietė Peterį ir parodė jam telegramą. Peteriui tai buvo baisus smūgis! Jo motina dingo, Savą tėvas nežinia kur išvežė, ir, žinoma, ji, kaip ir pirma, yra Sarkanio valdžioje!

— Mes važiuojame rytoj,— pasakė daktaras.

— Ne, šiandien! — sušuko jaunuolis.— Bet kur mums ieškoti motinos? Kur jos ieškoti? . .

Jis nebaigė. Daktaras jį nutraukė:

— Galimas dalykas, kad nėra jokio ryšio tarp skubaus Torontalio ir Sarkanio išvykimo iš Ragūzos ir ponios Batori dingimo, ir čia tik papraščiausias atsitiktinumas. Tačiau pirmiausia reikia surasti tuos du niekšus.

— O kur jų ieškoti?

— Sicilijoje. . . tikriausiai.

Skaitytojas prisimena, kad Pizino bokšte grafas Šandoras buvo nugirdęs, kaip Zironė, šnekėdamasis su Sarkaniu, paminėjo Siciliją, kur jis darbuojasi, ir pasiūlė

savo bendrui, jei prireiks, ten grįžti. Daktaras gerai įsiminė tą dalyką ir Zironės vardą. Žinoma, tokie duomenys buvo menki, bet jie vis dėlto galėjo padėti, ieškant Sarkanio ir Silo Torontalio pėdsakų.

Taigi buvo nuspręsta nedelsiant leistis į kelionę. Daktaras perspėjo Peskadą ir Matifu, kad būtų pasiruošę, nes teks plaukti kartu. Dabar Peskadas pirmą sykį sužinojo, kas yra Silas Torontalis, Sarkanis ir Karpena.

— Trys niekšai. Aš taip ir maniau!

Paskui jis kreipėsi į Matifu:

— Netrukus tavo pasirodymas!

— Greitai?

— Taip, bet lauk mano replikos.

Visi išvyko tą patį vakarą. „Feratas" stovėjo paruoštas, maisto ir anglies atsargos buvo pakankamos, kompasai tvarkingi, ir apie aštuntą valandą vakaro jachta išplaukė į jūrą.

Nuo paties tolimiausio Didžiojo Sirto įlankos taško ligi Portio di Polo rago pietų Sicilijoje yra apytikriai devyni šimtai penkiasdešimt mylių. Daugiau kaip po aštuoniolika mylių per valandą nuplaukianti greitaeigė garinė jachta tą nuotolį galėjo įveikti per pusantros paros.

„Feratas", šis miniatiūrinis Antekirtos laivyno kreiseris, buvo puikus laivas! Jis buvo pastatytas Prancūzijoje, Luaros laivų statykloje, jo garo mašina galėjo išvystyti ligi pusantro tūkstančio arklio jėgų. Jo katilams, įtaisytiems pagal Belvilio sistemą, kur vamzdžiais eina vanduo, o ne liepsna, reikėjo mažai kuro, o garų spaudimą galėjai greitai ir lengvai pakelti ligi keturiolikos ir net ligi penkiolikos kilogramų. Šie garai buvo dar kartą kaitinami ir virsdavo nepaprastai galinga

mechanine jėga. Tas mažas laivas greičiu nenusileido lengviesiems eskadrų kreiseriams.

Suprantama, keleiviams „Ferate" buvo įrengti visokiausi patogumai. Be to, laivas turėjo keturias plienines patrankas, užtaisomas per uoksą, o taip pat dvi Hočkiso revolverines patrankas ir dvi Gatlingso mitraljezes. Be to, laivo priekyje stovėjo ilga patranka, šaudanti kūgio formos sviediniais šešių kilometrų atstumu.

„Feratui" vadovavo kapitonas Kestrikas, kilimo iš Dalmatijos. Jis turėjo vyresnįjį padėjėją ir du leitenantus. Mašinų skyriuje dirbo vyresnysis mechanikas, antrasis mechanikas, keturi kūrikai ir du anglininkai. Įgulą sudarė trisdešimt jūrininkų, bocmanas ir du jo padėjėjai. Kambuze dirbo du virėjai, ir keleivius aptarnavo trys liokajai. Taigi laivo personalą sudarė keturi karininkai ir keturiasdešimt trys eiliniai.

„Feratas" lengvai perkirto Didžiojo Sirto užutekį ir išėjo į atvirą jūrą. Nors vėjas ir nebuvo palankus (pūtė šaltokas nordvestas), kapitonui pavyko išvystyti nemažą greitį, tačiau pasinaudoti burėmis nebuvo galima.

Naktį daktaras ir Peteris gretimose kajutėse, o taip pat Peskadas ir Matifu, įsikūrę laivo priešakyje, lengvai supami, galėjo ramiai ilsėtis. Tačiau, tiesą sakant, tuo metu, kai du draugai saldžiai miegojo, daktaras ir Peteris, kuriuos kankino neramios mintys, vos trumpam sumerkė akis.

Kitą rytą, kai keleiviai išėjo ant denio, jachta jau buvo daugiau kaip per šimtą dvidešimt mylių nuo Antekirtos, nors nuo išplaukimo buvo praslinkę vos dvylika valandų. Vėjo kryptis buvo vis ta pati, nors jis žymiai stiprėjo. Saulė kilo debesuotame horizonte, oras buvo sunkus ir slogus — artėjo audra.

Peskadas ir Matifu džiaugsmingai pasveikino daktarą ir Peterį Batorą.

— Sveiki, mano draugai,— atsakė jiems daktaras.— Ar gerai miegojote?

— Puikiai, visai kaip tinginiai, kurių sąžinė rami,— linksmai atsakė Peskadas.

— Matifu jau papusryčiavo?

— Taip, ponas daktare, jis išgėrė dubenį juodos kavos ir suvalgė du kilogramus džiovintų paplotėlių.

— Paplotėliai gal kiek kieti?

— Ką jūs! Žmogui, kuris dar taip neseniai graužbeing akmenį alkiui numalšinti, tai vieni niekai!

Matifu švelniai linkčiojo didžiule galva. Taip jis paprastai pritardavo savo draugo atsakymams.

„Feratas", daktarui įsakius, plaukė visu pajėgumu, ir jo forštevenis palikdavo du kunkuliuojančius putotus vandens ruožus.

Iš tikrųjų reikėjo skubėti. Kapitonas Kestrikas jau tarėsi su daktaru ir dabar svarstė, ar ne geriau užsukti į Maltą, kurios šviesos turėjo pasirodyti apie aštuntą valandą vakaro.

Audra vis artėjo. Saulei leidžiantis sustiprėjo vakarų vėjas, tačiau vis tiek iš rytų slinko didžiuliai debesys, jau pridengę tris ketvirtadalius dangaus. Virš jūros leidosi kaip pelenai pilka uždanga, o kai ją apšviesdavo pro debesis prasismelkęs saulės spindulys, ji tapdavo juoda kaip rašalas. Žaibai raižė elektros prisotintą debesį, kurio viršutiniam krašte kabėjo sunkūs kamuoliai su ryškiais kontūrais. Griausmo dar nebuvo girdėti. Atrodė, kad vakarų vėjas stoja į kovą su dar beveik nejuntamu rytų vėju. Jūra atsiliepė į tą kovą: bangos kilo, putojo ir retkarčiais griūdavo ant denio. Apie šeštą valandą visai sutemo, dangų užklojo debe-

sys, sunkiu skliautu pakibę ties jūra. Dusliai niurnėjo griaustinis, akinantys žaibai skrodė tamsą.

— Manevruokite laisvai,— pasakė daktaras kapitonui.

— Taigi, būtinai, ponas daktare,— atsakė kapitonas Kestrikas,— Viduržemio jūroje turi šeimininkauti vienas šeimininkas, o dabar rytai ir vakarai nusprendė išbandyti savo jėgas, ir kad tik nenugalėtų rytai. Aplink Goco ir Maltos salas jūra bus labai audringa, ir mums tikriausiai nepavyks išvengti pavojaus. Aš nesiūlau užsukti į La Valetą, bet nebloga būtų pasislėpti ligi ryto vakariniame kurios nors vienos salos pakraštyje.

— Darykite, kaip jums atrodo geriau,— tarė daktaras.

Tuo metu „Feratas" buvo per trisdešimt mylių į vakarus nuo Maltos. Goco saloje, truputį labiau į šiaurės vakarus, negu Malta, nuo kurios tą salą skiria du neplatūs sąsiauriai su įsiterpusia tarp jųjų dar viena nedidele salele, stovi puikus švyturys, ir šviesa matoma net už dvidešimt septynių mylių.

Nepaisant blogo oro, jau po valandos iš „Ferato" turėjo būti matoma švyturio šviesa. Nustačius pagal švyturio pelengą savo vietą, buvo galima prisiartinti prie salos ir paieškoti kelioms valandoms užuobėgos.

Kapitonas Kestrikas taip ir padarė, dėl atsargos sulėtinęs greitį, kad nesužalotų laivo korpuso ar mechanizmų.

Praslinko valanda, o švyturio vis dar nebuvo matyti. Salos irgi negalima buvo įžiūrėti, nors jos krantai uolėti ir statūs.

Audra siautėjo. Šilto lietaus srovės čaižė jūrą. Vėjo suplėšyti gauruoti debesys skriejo pasiutusiu greičiu. Retkarčiais debesų properšose pasirodydavo žvaigždės,

bet jos tuojau pat geso, o sujaukti debesys, nusileidę ligi pat jūros, šlavė bangas lyg didžiulė šluota. Žaibai taip ir smigo į gelmę, iš visų pusių apšviesdami garlaivį; perkūno griausmas netilo.

Ligi šiol padėtis buvo sunki, dabar ji darėsi pavojinga.

Kapitonas Kestrikas nesiryžo plaukti arčiau salos, nes žinojo, kad jie jau netoli švyturio. Jis netgi būkštavo, kad pakrantės uolos tikriausiai užstoja jiems švyturio šviesą. Taigi „Feratas" yra visai arti salos. O, atsitrenkę į pakrantės uolas, jie neišvengtų pražūties.

Todėl apie pusę dešimtos kapitonas nusprendė dreifuoti mažu greičiu. Jis ne visai sustabdė mašinas, o tik sulėtino jų darbą, kad sraigtas vos suktųsi ir kad laivas lengviau duotųsi vairuoti ir nekryptų šonu į bangas. Taip plaukiant, „Feratą" baisiausiai supo, užtai negrėsė pavojus būti išmestiems į krantą.

Laivas siūbavo tris valandas — maždaug ligi vidurnakčio, o tada padėtis dar pablogėjo.

Kaip dažnai atsitinka audros metu, priešingų vėjų kova staiga baigėsi. Pūtė vėl tas pats vėjas, kaip ir dieną, tik žymiai sustiprėjęs. Kelias valandas jis kovojo su priešininku, bet grumtynes laimėjo, ir dabar jau niekas nebestabdė jo pašėlusių gūsių. Dangus pamažu švito.

— Šviesa priešaky, iš dešinės! — sušuko sargybinis jūrininkas, stovintis ant bako prie bugšprito.

— Kairiuoju bortu! — iš karto sukomandavo kapitonas Kestrikas, norėdamas nutolti nuo kranto.

Jis irgi pastebėjo šviesą. Vadinasi, tai Goco švyturys. Reikėjo skubiai pasukti atgal, nes vėjas siautėjo su baisia jėga. „Feratas" buvo per kokias dvi mylias nuo iškyšulio, kai kapitonas staiga pamatė švyturį.

Mechanikui buvo įsakyta padidinti garo spaudimą, bet mašina staiga užsikirto ir netrukus visai nutilo.

Daktaras, Peteris Batoras ir jūrininkai puolė į denį, būkštaudami, kad kas nors nebūtų smarkiai sugedę.

Iš tikrųjų, kažkas sugedo. Nustojo veikęs oro siurblio vožtuvas, kondensatorius dirbo blogai, sraigtas kelis kartus grėsmingai supokšėjo, lyg sproginėdamas, ir visai sustojo.

Mašinų pataisyti nebuvo galima, bent dabartinėmis sąlygomis. Reikėjo išardyti siurblį, o tai truktų kelias valandas. Tuo tarpu audra kiekvieną minutę gali išmesti laivą į krantą.

— Statyti foką! Pakelti kliverį! Statyti bizanį! — komandavo kapitonas Kestrikas, nes dabar jis tegalėjo operuoti tiktai burėmis. Jūrininkai skubiai ir vieningai įvykdė jo įsakymą. Savaime suprantama, jiems padėjo ir vikruolis Peskadas, ir stipruolis Matifu. Greičiau jau lynai nutrūks, negu kad Matifu išleis juos iš rankų.

Tačiau „Ferato" padėtis vis buvo labai pavojinga. Nedidelės grimzlės siauru prailgintu korpusu laivas nebuvo pritaikytas laviravimui priešais vėją, nes buvo varomas garu ir neturėjo daug burių. Štormo metu, laivui pasisukus prieš staigų beidevindą, galima apvirsti.

Tai ir grėsė „Feratui". Likęs vien su burėmis, jis ir taip menkai tejudėjo ir visai negalėjo pasukti į vakarus prieš vėją. Laivą pamažu nešė į pakrantės uolas, ir, atrodė, lieka tik pasirinkti mažiau pavojingą vietą, nes jis vis vien bus išmestas į krantą. Nelaimė, naktis buvo tokia tamsi, kad kapitonas Kestrikas niekaip nematė krantų. Jis žinojo, kad Goco salą nuo Maltos skiria du sąsiauriai, tarp kurių yra Komino salelė. Bet kaip tokioje tamsoje surasti praėjimą į sąsiaurius, kaip

įplaukti į juos, jūrai taip banguojant, kaip prisikasti ligi rytinio kranto ir pasislėpti La Valetos uoste? Tik įgudęs locmanas, tik prityręs žvejys galėtų išdrįsti tokiam pavojingam manevrui. Bet koks žvejys mėgins plaukti prie žūstančio laivo neįžvelgiamoje tamsoje, migloje, tokiame lietuje?

„Feratas" siuntė pavojaus signalus; gūsingas vėjas nešė jo šauksmą; buvo tris kartus iššauta iš patrankų.

Staiga nuo sausumos migloje pasirodė juodas taškas. Prie „Ferato" plaukė barkasas nuleista bure. Matyt, tai buvo žvejų barkasas, prisiglaudęs nuo štormo Meljecho užutekyje. Žvejys savo laive, užstotas uolų, prisiglaudęs žavioje Kalipso grotoje, kurią galima palyginti su Fingalo ola Hebridų salose, išgirdo signalus ir šūvius.

Tuojau pat, negalvodamas apie pavojų, jis nuplaukė į pagalbą. Tik jis galėjo „Feratą" išgelbėti.

Barkasas pamažu artėjo. „Ferate" jūreiviai paruošė trosą, kad galėtų mesti, kai tik barkasas prisiartins. Minutės virto amžinybe. Ligi uolų liko vos pusė kabeltovo.

Štai trosas mestas, tačiau didžiulė banga pagavo barkasą ir visa jėga trenkė į „Feratą". Barkasas sutrupėjo į šipulius, ir juo plaukęs žvejys tikrai būtų žuvęs, jei jo nebūtų pačiupęs Matifu. Stipruolis paėmė jį ant rankų ir tarsi kūdikį pastatė ant denio.

Tada, nė žodžio nesakydamas,— ne laikas juk buvo kalbėtis,— žvejys užbėgo ant kapitono tiltelio ir tą akimirką, kai laivas, pirmgaliu nukrypęs į krantą, buvo besitrenkiąs į olą, staiga pakreipė šturvalą ir nuvedė laivą į siauras Nort-Komino užutekio žiotis. Palankaus vėjo genamam garlaiviui nereikėjo nė dvidešimties minučių perplaukti sąsiauriui. Dabar jis atsidūrė rytuose nuo Maltos — čia jūra buvo žymiai ramesnė.

Laivas dreifavo per pusmylį nuo kranto. Apie ketvirtą valandą, kai ėmė švisti, „Feratas" įplaukė į La Valetos uostą ir išmetė inkarą prie Senglejaus krantinės, netoli įėjimo į karinį uostą.

Tada ant tiltelio užlipo daktaras.

— Jūs mus išgelbėjote, drauge! — tarė jis jaunam jūrininkui.

— Aš tik įvykdžiau savo pareigą.

— Jūs locmanas?

— Ne, aš paprastas žvejys.

— O kuo jūs vardu?

— Liuidžis Feratas!

PENKTASIS SKYRIUS

MALTA

Tikrai, tai buvo žvejo iš Rovinjos sūnus! Laimingas atsitiktinumas padėjo mikliam ir drąsiam Liuidžiui Feratui išgelbėti laivą, jo keleivius ir ekipažą iš neišvengiamos pražūties!

Daktaras norėjo tvirtai apkabinti Liuidžį... Bet susivaldė. Tik grafas Šandoras būtų galėjęs taip išreikšti savo dėkingumą, bet grafą Šandorą visi privalėjo laikyti mirusiu, net Andreos Ferato sūnus!

Sužavėtas Liuidžio Ferato žygdarbiu, pamiršęs bet kokį santūrumą, Peteris Batoras puolė prie žvejo, bet daktaras žvilgsniu jį sustabdė. Paskui jie nusileido į saloną, pasikvietę kartu ir Liuidžį.

— Mano drauge, ar jūs Istrijos žvejo Andreos Ferato sūnus? — paklausė daktaras.

— Taip, pone,— atsakė Liuidžis.

— Jūs turit seserį?

— Turiu, ir mudu kartu gyvename La Valetoje. Bet nejaugi jūs,— paklausė jis kiek sumišęs,— pažinojote mano tėvą?

— Ar pažinojau jūsų tėvą?! — sušuko daktaras.— Jūsų tėvas prieš penkiolika metų priglaudė savo namuose Rovinjoje du pabėgėlius. Jie buvo artimi mano draugai. Deja! Jūsų tėvui nepavyko jų išgelbėti nuo mirties, o jis pats pateko katorgon ir ten mirė.

— Bet mirė, nė kiek nesigailėdamas dėl to, ką padarė! — atsakė Liuidžis.

Daktaras suspaudė jaunajam žvejui ranką.

— Liuidži,— tarė jis.— Mano draugai nespėjo atsilyginti jūsų tėvui už kilnią širdį, bet jie man pavedė kaip nors jums atsiteisti. Daug metų ieškojau jūsų ir sesers, bet nuo tos dienos, kai išvažiavote iš Rovinjos, visi jūsų pėdsakai dingo. Ačiū dievui, kad mums į pagalbą atėjote kaip tik jūs! Laivas, kurį išgelbėjot, jūsų tėvo atminimui pavadintas „Feratu". Leiskit man jus apkabinti, mano vaike!

Kai daktaras Liuidžį apkabino, jaunuolio akyse pasirodė ašaros.

Žiūrėdamas į tą jaudinantį reginį, Peteris nebegalėjo susivaldyti. Dvasios pakilimo pagautas, jis puolė prie drąsaus jaunuolio, maždaug vienmečio su juo.

— Leiskite ir man... man irgi! — sušuko jis, tiesdamas rankas.

— O jūs, pone?

— Aš... Ištvano Batoro sūnus!

Ar pagailėjo daktaras, kad Peteriui išsprūdo šis prisipažinimas? Ne! Liuidžis pajėgs išsaugoti paslaptį, kaip saugo ją Peskadas ir Matifu.

Liuidžis sužinojo visus daktaro Antekirto planus ir kokio tikslo jis siekia. Tik vieną dalyką daktaras nutylėjo,— kad jaunuolis sutiko patį grafą Matiją Šandorą.

Daktaras panoro, kad jį tuojau pat nuvežtų pas Mariją Ferato. Jam norėjosi vėl ją pamatyti ir sužinoti, kaip ji gyvena. Jai, aišku, tenka daug dirbti ir kovoti su skurdu, juk, Andreai mirus, ji liko viena su jaunesniuoju broliuku, kuriuo turėjo rūpintis.

— Gerai, ponas daktare, važiuokime kad ir tuojau pat, jei norit,— tarė Liuidžis.— Marija tikriausiai jaudinasi dėl manęs. Jau dvi paros, kaip aš išsiskyriau su ja ir išplaukiau žvejoti į Meljecho užutekį, o naktį kilo štormas. Ji tikriausiai rūpinasi ir galvoja, kad mane ištiko nelaimė.

— Jūs labai mylit seserį? — paklausė daktaras.

— Ji man ir sesuo, ir motina,— atsakė Liuidžis.

Malta yra per šimtą kilometrų nuo Sicilijos, ir vos tik du šimtai penkiasdešimt kilometrų ją skiria nuo Europos. Tačiau klausimas, ar ji priklauso Afrikai, ar Europai, labai domino geografus. Šią salą Karolis V-sis atidavė valdyti hospitaljerų ordinui. Šiuos riterius Suleimanas išvijo iš Rodoso, o jie vėl susivienijo Maltos riterių vardu. Pastaruoju metu Malta priklauso anglams, o iš jų ne taip jau lengva ją atimti.

Sala yra dvidešimt aštuonių kilometrų ilgio ir šešiolikos pločio. Maltos sostinė — uostamiestis La Valeta, bet yra ten ir kiti miestai, pavyzdžiui, Notabilė arba Čita-Vekja, savos rūšies šventasis miestas, riterių laikais buvusi vyskupo būstinė, o taip pat Boske, Din-

gis, Cebugas, Imdžaras, Berkerkara, Luka, Farudžis ir kiti. Salos rytinė pusė labai derlinga, o vakarinė — atvirkščiai, tikras kontrastas rytinei. Už tai beveik visi gyventojai susibūrę rytuose, jų bendras skaičius — šimtas su viršum tūkstančių žmonių.

Maltos pakraščiuose įsikūrę keturi ar penki gražiausi pasaulio uostai, o ir visa sala nuostabiai puiki. Visur vanduo, visur uolos, iškyšuliai, tinkamos įtvirtinimams ir patogios artilerijai kalvos. Dar riteriai pavertė Maltą stambia tvirtove, o anglai, išlaikę salą, nepaisydami Amjeno taikos sutarties, padarė ją visai neprieinama. Joks priešo šarvuotis neprasiskverbs į Grand Marso užutekį, kuriame yra svarbiausias uostas, nei į Karantino uostą Mars Mušeto užutekyje. Netgi arti priplaukti prie tų užutekių neįmanoma, nes į jūros pusę nukreiptos dvi šimtatonės patrankos su hidrauliniais užtaisomaisiais įrenginiais bei taikikliais. Devynių šimtų kilogramų jų sviediniai lekia penkiolikos kilometrų atstumu,— tai perspėjimas valstybėms, kurioms nepatinka, kad anglų rankose yra puiki bazė, viešpataujanti centrinėje Viduržemio jūros dalyje ir galinti priimti visus Didžiosios Britanijos laivynus ir eskadras.

Suprantama, Maltoje daug anglų. Čia gyvena generalgubernatorius senoje didžiojo magistro pilyje, admirolas, vadovaujantis laivynui ir uostams, yra keturių — penkių tūkstančių karių įgula,— tačiau nemaža saloje ir italų (iš seno ten gyvenančių), kurie norėtų būti Maltos šeimininkai, daug įvairiausių ateivių, kaip ir Gibraltare, bet daugiausia čia maltiečių.

Maltiečiai — tai afrikiečiai. Uostuose jų laivus galima pažinti iš margumo, stačiomis gatvėmis jų kinkiniai važiuoja svaiginančiu greičiu, turguose baisiam triukšme jie prekiauja vaisiais, daržovėmis, mėsa ir

žuvimi, pridengę savo prekes ryškiai išdažytais jų pavyzdžiais. Visi vyrai atrodo vienodi: įdegę, juodaplaukiai, garbanoti, degančiomis akimis, žemi ir kresni. O moterys, tai galima prisiekti, kad jos visos — vienos šeimos: jų didelės ilgomis blakstienomis akys, tamsūs plaukai, dailios rankos, grakščios kojos, lankstus liemuo, o, be to, jos kiek svajingos; jų oda akinamai balta,— jos neįdega, nes visuomet apsigaubusios „falcetėmis" — savotiškais juodais apsiaustais, panašiais į tunisiškį; tokius apsiaustus dėvi visų klasių moterys Maltoje, jis kartu ir galvos apdangalas, ir šerpė, ir net vėduoklė.

Maltiečiai — pirkliai iš prigimimo. Juos sutiksi visuose apylinkės prekybiniuose uostuose, visose mugėse. Jie darbštūs, nagingi amatininkai, taupūs, nereiklūs, bet staigūs, kerštingi, pavydūs. Žinoma, lengviausia pažinti prastuomenės būdą. Kalba maltiečiai savotiška tarme, kurios pagrinde arabų kalba, nes, žlugus Rytų Romos imperijai, salą užkariavo arabai. Maltiečių kalba išsiskiria sąmoju, gyvumu, spalvingumu, ji turtinga metaforų bei poetinių vaizdų. Kai pavyksta maltiečius išmokyti, jie būva geri jūreiviai ir bebaimiai žvejai, nes dėl dažnų štormų įpranta prie pavojų.

Čia dabar ir žvejojo Liuidžis ir pasižymėjo tokia drąsa, lyg būtų buvęs tikras maltietis. Šioje saloje jis gyveno su seserim Marija Ferato jau penkiolika metų.

Aplink La Valetą be dviejų uostų — Grand Marso ir Karanteno — pakrantėmis išsiblaškę dar šeši miesteliai: Floriana, Senglėja, Kospika, Vitoriosa, Sliema, Mizida. Tai ne priemiesčiai, ne varguomenės gyvenami miesteliai, o tikri miestai su prabangiais namais, rūmais, bažnyčiomis. Sostinė turi dvidešimt penkis tūkstančius gyventojų; ją puošia rūmai, kukliai vadinami viešbu-

čiais; — jų penki: Provanso, Kastilijos, Overno, Italijos ir Prancūzijos rūmai.

Brolis ir sesuo gyveno La Valetoje, tikriau, prie La Valetos, nes jie buvo įsikūrę savotiškame požeminiame kvartale, vadinamame Manderadžio, kur galima patekti iš San Marko gatvės. Ten jie turėjo butą pagal savo kuklutes pajamas. Į tą požemį ir atvedė Liuidžis daktarą Antekirtą.

Šiaip taip atsikratę juos apgulusių maltiečių valtininkų, Liuidžis, daktaras ir Peteris išlipo į krantinę. Jie praėjo Jūros vartus, palikę užpakaly Maltos sostinę, kur nenutyla kurtinantis varpų gaudesys. Praėję įtvirtinimus su dvigubais kazematais, jie užkopė stačiu šlaitu, paskum pasuko siaura gatvele laiptais; abipus stovėjo aukšti namai su žaliais balkonėliais ir nišomis, kuriose degė lempelės. Pagaliau jie priėjo šv. Jono katedrą; aplinkui telkėsi triukšminga minia.

Pasiekę kalvos viršūnę, beveik tokio pat aukščio, kaip ir soboras, daktaras ir jo draugai vėl ėmė leistis į Karanteno prieplaukos pusę. San Marko gatvėje jie sustojo prie laiptų į dešinę; jie veda į miesto gilumą.

Manderadžio kvartalas beveik prieina ligi miesto sienų. Į jo siauras gatveles niekad neprasiskverbia saulė, pro aukštas gelsvas sienas kur-ne-kur žvelgia iškalti langeliai, kai kurie net su grotomis. Kas žingsnis — laiptai; jie leidžiasi į kiemus, o tie kiemai — tikros šiukšlių duobės. Žemutės, apipelijusios, purvinos durys, išrausti grioveliai, tamsūs perėjimai, net skersgatviais jų nepavadinsi. Prie visų durų, prie visų langelių, ant pakrypusių aikštelių, ant sulinkusių laiptų knibžda baisios išvaizdos sutvėrimai: į raganas panašios senės, liesos ir išbalusios dėl oro stokos jaunos moterys, susivėlusios mergaitės, pusnuogiai, liguisti berniu-

kai, besivolioją purve, žaizdoti ar luoši elgetos, kurie pelnosi iš savo žaizdų, vyrai — nešikai ar žvejai — žvėriškais veidais, pasiryžę bet kokiai piktadarystei; kai kur minioje pasitaiko flegmatiškas policininkas, jau prisižiūrėjęs į keistus gyventojus ir ne tik apsipratęs, bet net susigiminiavęs su tais valkatomis. Žodžiu, tikri „Stebuklų rūmai"[1], tik perkelti į dar keistesnę aplinką. To kvartalo gatvelės tęsiasi ligi Karanteno prieplaukos, o grotuoti susmegę į žemę paskutiniųjų lūšnų langai žvelgia į skaisčios saulės užlietą ir vėjo gaivinamą krantinę.

Vieno tokio namo viršutiniame aukšte gyveno Marija ir Liuidžis Feratai. Jie turėjo tik du kambarius. Daktarą nustebino, kad tas vargingas butas buvo toks skurdus, bet ir toks švarus. Jauste jautei rūpestingos šeimininkės ranką, tos pačios, kuri kažkada tvarkėsi Rovinjos žvejo namuose.

Įėjus daktarui ir Peteriui Batorui, Marija atsistojo. Pamačiusi brolį, ji sušuko:

— Liuidži, mielas!

Galima įsivaizduoti, ką ji iškentėjo praeitą naktį!

Liuidžis pabučiavo seserį ir supažindino su savo draugais.

Daktaras keliais žodžiais papasakojo, kaip Liuidžis, rizikuodamas gyvybe, išgelbėjo žūstantį laivą. Jis pridūrė, kad jo bendrakeleivis — žuvusio Ištvano Batoro sūnus.

Kol daktaras kalbėjo, Marija atidžiai, susijaudinusi žiūrėjo į nepažįstamąjį, o jam dingtelėjo mintis, ar tik ji nespėja, kad jis — grafas Šandoras? Bet Antekirtas

---

[1] Viduramžių Paryžiaus aikštė, kur rinkdavosi elgetos; „Stebuklų rūmai" aprašyti V. Hugo romane „Paryžiaus katedra".

tuojau pat nurimo. Negi galėjo ji pažinti žmogų po penkiolikos metų, kai jis tik kelias valandas buvo jos tėvo svečias?

Andreos Ferato dukteriai jau buvo suėję trisdešimt treji metai. Ji vis dar atrodė graži: tie patys taisyklingi bruožai, tos pačios liepsnojančios akys. Tik juoduose plaukuose atsiradusios kelios žilos gijelės liudijo, kad, nors ir jauna, ji jau spėjo prisikentėti. Taip anksti pražilo ir dėl to, kad po tėvo mirties jai teko labai daug vargti.

— Dabar mes pasirūpinsime jumis ir Liuidžiu,— tarė daktaras, baigęs pasakoti.— Juk mano draugai tiek daug skolingi Andreai Feratui! Jūs neprieštarausite, Marija, jei Liuidžis liks su mumis?

— Šią naktį, suteikdamas jums pagalbą, mano brolis išpildė tik savo pareigą,— atsakė Marija,— ir aš dėkoju dangui, kad jis Liuidžiui įkvėpė tą mintį. Liuidžio tėvas visad šventai vykdydavo savo pareigą.

— Štai ir mes manome, kad mūsų pareiga padaryti ką nors vaikams to žmogaus, kuris...

Daktaras nutilo. Marija vėl žiūrėjo į jį, ir jos žvilgsnis smigo jam širdin. Daktaras išsigando, ar nepasakė ko nereikalingo.

— Marija, jūs leisite man vadinti Liuidžį broliu? — kreipėsi į ją Peteris Batoras.

— O man leiskite pakeisti jam tėvą,— pridūrė daktaras, tiesdamas ranką.

Dabar Marija papasakojo, kaip jie gyveno, išvažiavę iš Rovinjos, kaip ją persekiojo austrų agentai, nuodydami gyvenimą, kaip ji sugalvojo apsistoti Maltoje, kur Liuidžis turėjo mokytis jūreivystės, neatitrūkdamas nuo žvejybos; pagaliau, papasakojo, kaip ilgus

metus jie kovojo su skurdu, nes menkos santaupos netruko ištirpti.

Tačiau greitai Liuidžis savo drąsa ir sumanumu ėmė lenktyniauti su maltiečiais, nors jų narsumas plačiai žinomas. Jis buvo toks pat puikus plaukikas, kaip ir garsusis La Valetos Nikolo Pešejus, kuris, kaip kalbama, pristatydavo telegramas iš Neapolio į Palermą, perplaukęs Tirėnų jūrą. Liuidžis medžiojo tilvikus ir laukinius karvelius. Gūžtas jie suka pakrantės olose ir juos pasiekti galima tik rizikuojant gyvybe, nes uolas nuolat užlieja. Liuidžis buvo bebaimis žvejys, ir niekad jo laivelis nebėgdavo nuo vėjo, kai reikėdavo statyti tinklus ar mesti meškeres. Praėjusią naktį, kai išgirdo žūstančio laivo pavojaus signalus, jis žvejojo Meljecho užutekyje.

Tačiau Maltoje tiek daug žuvies, jūros paukščių ir moliuskų, kad jų kainos labai žemos ir verslas duoda tik labai menką pelną. Kad ir kaip stengėsi Liuidžis, jo uždarbio nepakakdavo net jų kukliems poreikiams, užtai Marija pradėjo siūti. Jie turėjo samdytis pustamsį butelį Manderadžio kvartale.

Kol Marija pasakojo savo istoriją, Liuidžis išėjo į gretimą kambarį ir grįžo su laišku rankose. Tai buvo Andreos Ferato prieš mirtį parašytos eilutės.

„Marija,— rašė jis,— tau pavedu brolį. Netrukus jis nieko nebeturės pasaulyje, tik tave vieną. Aš nė kiek nesigailiu, kad taip pasielgiau, mieli vaikai, ir nors netekau laisvės, o greit neteksiu ir gyvybės, gailiuosi tik, kad nepavyko išgelbėti manim patikėjusių žmonių. Tai, ką padariau, padaryčiau ir antrą kartą. Nepamirškite savo tėvo, kuris prieš mirtį siunčia jums palaiminimą.

Andrea Feratas"

Skaitydamas laišką, Peteris Batoras neslėpė susijaudinimo, o daktaras Antekirtas nusigręžė, kad išvengtų įdėmaus Marijos žvilgsnio.

— Liuidži,— kiek palaukęs, tarė jis su dirbtiniu griežtumu,— jūsų barka, susidūrus su jachta, sudužo...

— Ji buvo jau visai sena, ponas daktare,— atsakė Liuidžis,— ir bet kuriam žvejui tai menkas nuostolis.

— Gerai, Liuidži, bet vis dėlto leiskite pasiūlyt kitą laivą, sakysim, tą, kurį išgelbėjot.

— Kaip tai?

— Ar norite būti „Ferato" kapitono padėjėju? Man reikalingas sumanus jaunuolis, geras jūrininkas.

— Sutik, Liuidži, sutik! — sušuko Peteris.

— O kaip... sesuo?

— Jūsų sesuo bus narys tos didelės šeimos, kuri gyvena mano saloje Antekirtoje,— atsakė daktaras.— Dabar jau aš tvarkysiu jūsų gyvenimą ir stengsiuosi, kad jums būtų taip gera, jog netektų gailėtis praeities,— tik tėvo, žinoma, jūs niekad negalėsite pamiršti!

Liuidžis sučiupo daktaro rankas, jas spaudė ir bučiavo, o Marija savo dėkingumą galėjo išreikšti tiktai ašaromis.

— Rytoj aš jūsų lauksiu laive! — pasakė daktaras.

Ir, nebepajėgdamas ilgiau sutūrėti savo susijaudinimo, pamojęs Peteriui, skubiai išėjo.

— Kokia laimė, mielas sūnau, kai yra kam atlyginti! — tarė jis jaunuoliui.

— Tikrai, daug maloniau, negu bausti,— atsakė Peteris.

— Bet bausti vis dėlto reikia!

Kitą dieną daktaras laukė Andreos Ferato vaikų savo jachtoje.

Kapitonas Kestrikas sugedusias mašinos dalis sutaisyti pavedė „Semiuel Greč ir K°" firmos laivininkystės kontorai Levantės gatvėje. Darbas vyko labai sklandžiai. Vis dėlto jachtos remontas turėjo užtrukti penkias ar šešias dienas — reikėjo išardyti oro siurblį ir kondensatorių, nes kai kurie vamzdžiai dirbo nepatenkinamai. Tas uždelsimas labai jaudino daktarą Antekirtą — jis nekantravo kuo skubiausiai patekti į Siciliją. Net galvojo, ar ne geriau iššaukti į Maltą „Savareną", tačiau netrukus tos minties atsisakė. Iš tiesų verčiau lukterėti dar kelias dienas ir plaukti į Siciliją greitesniu ir geriau ginkluotu laivu.

Tačiau dėl atsargos,— juk visko gali atsitikti,— povandeniniu kabeliu, jungiančiu Maltą su Antekirta, buvo pasiųsta telegrama su įsakymu „Elektrai-2" nedelsiant plaukti į Sicilijos pakrantę prie Portio di Polo iškyšulio.

Apie devintą valandą ryto į jachtą laiveliu atplaukė Marija ir Liuidžis. Daktaras juos priėmė labai maloniai.

Jis pristatė Liuidžį kapitonui, karininkams ir ekipažui, kaip kapitono padėjėją, o dabartinis kapitono padėjėjas turėjo pereiti į „Elektrą-2", kai tik laivas atplauks prie pietinių Sicilijos krantų.

Tik pažvelgęs į Liuidžį, tuoj pasakytum: tai jūrininkas iš prigimties. Be to, visi žinojo, kokią drąsą jis parodė praeitą naktį Meljecho įlankoje. Visi jį karštai pasveikino. Paskum Peteris ir kapitonas Kestrikas aprodė jam laivą, nes Liuidžis norėjo smulkiai jį pažinti.

Tuo metu daktaras kalbėjosi su Marija ir taip gyrė jai brolį, kad ji net susijaudino.

Daktaras paklausė, ko ji norėtų, ar pasilikti „Ferate" ligi numatytos ekspedicijos galo, ar vykti tiesiog į Antekirtą, kur galėtų jau dabar ją pristatyti. Marija geriau norėjo plaukti kartu su daktaru į Siciliją. Todėl buvo sutarta, kad ji pasinaudos „Ferato" užtrukimu La Valetoje ir sutvarkys savo reikalus: išparduos daiktus, nesurištus su prisiminimais, susidės drabužius ir dieną prieš išplaukiant įsikurs jai skirtoje kajutėje.

Daktaras papasakojo Marijai savo sumanymus, kuriuos jis žadėjo įvykdyti nuo a iki z. Dalį savo planų jis jau realizavo, nes pavyko aprūpinti Andreos Ferato vaikus. Bet dabar pirmiausia, reikia surasti Silą Torontalį ir Sarkanį, vėliau sučiupti Karpeną. Tai reikia padaryti ir bus padaryta. Bankininko ir jo bendro pėdsakus jis tikėjosi užtikti Sicilijoje. Karpenos gi dar reikėjo ieškoti.

Tada Marija pasakė norinti pakalbėti su juo vienu.

— Aš noriu jums kai ką pasakyti, ką žadėjau nuslėpti nuo brolio,— tarė ji.— Jis nebūtų susivaldęs, o tada mums būtų prisidėję tik naujų nelaimių.

— Liuidžis dabar tikrina sargybą,— atsakė daktaras.— Eikim į saloną, Marija, ten galima pasikalbėti, nesibijant, kad kas nugirs.

Kai salono durys užsidarė, jie susėdo ant sofos, ir Marija pasakė:

— Karpena čia, ponas daktare!

— Maltoje?

— Taip, jau kelios dienos.

— La Valetoje?

— Dar arčiau — jis Manderadžyje, netoli mūsų.

Daktarą ir nustebino, ir nepaprastai pradžiugino ši žinia. Kiek patylėjęs, jis paklausė:

— Ar jūs neapsirinkate, Marija?

— Ne, neapsirinku. Aš gerai įsidėmėjau jo veidą. Ir po šimto metų jį pažinčiau. Jis čia!

— Liuidžis nežino?

— Nežino, ponas daktare, ir jūs, aišku, nujaučiat, kodėl jam nepasakiau. Jis eitų pas Karpeną, susibartų...

— Teisingai pasielgėt, Marija. Aš pats susidorosiu su tuo niekšu. Kaip galvojat: pažino jis jus ar ne?

— Nežinau,— atsakė Marija.— Aš kelis kartus buvau jį sutikus Manderadžio gatvelėse. Kartą jis atsisuko ir kažkaip nepatikliai ir įdėmiai pažiūrėjo į mane. Jei jis mane pasekė, galėjo pasiteirauti ir sužinoti, kas aš.

— Jis nė sykio jūsų neužkalbino?

— Nė sykio.

— O ar jūs žinote, Marija, ko jis atvažiavo į La Valetą ir ką čia veikia?

— Galiu tik pasakyti, kad jis gyvena pačioje šlykščiausioje aplinkoje, kokią galima rasti Manderadžyje. Dieną ir naktį sėdi įtartinose smuklėse ir draugauja su biauriausiais piktadariais. Pinigų jis turi ir, matyt, renka gaują kažkokiam nusikaltimui įvykdyti.

— Čia?

— Man nepavyko sužinoti, ponas daktare.

— Na, tai aš sužinosiu!

Tuo metu į saloną įėjo Peteris su Liuidžiu, ir pokalbis nutrūko.

— Na kaip, Liuidži, ar jūs patenkintas apžiūra? — paklausė daktaras Antekirtas.

— Koks nuostabus laivas „Feratas"! — sušuko Liuidžis.

— Aš laimingas, kad jums patinka, Liuidži,— tarė

daktaras,— juk jūs būsite kapitono padėjėjas, o su laiku ir kapitonu tapsite.

— Ką jūs, pone!..

— Žinok, mielas Liuidži, kad daktaras Antekirtas viską gali padaryti! — įsiterpė Peteris.

— Taip, jis viską gali, Peteri, bet tik dievui padedant!

Marija ir Liuidžis atsisveikino su daktaru ir Peteriu ir nukeliavo namo. Buvo nuspręsta, kad Liuidžis perims savo pareigas tik tada, kai sesuo atsikraustys į jachtą. Nesaugu buvo palikti Mariją vieną Manderadžyje, nes galimas dalykas, kad Karpena bus pažinęs Andreos Ferato dukterį. Kai brolis ir sesuo išėjo, daktaras pasišaukė Peskadą. Jis norėjo su juo pasikalbėti prie Peterio Batoro.

Peskadas tučtuojau atėjo, kaip visada, pasiruošęs klausyti ir vykdyti.

— Peskadai, tu man reikalingas,— tarė daktaras.

— Aš ir Matifu?

— Kol kas — tik tu.

— Ką įsakysite?

— Tuojau pat persikelk į krantą, eik į Manderadžį,— tai vienas požeminis La Valetos kvartalas,— ir nusisamdyk ten kokį nors kambarėlį ar urvą, nors ir pačioje šlykščiausioje lindynėje.

— Klausau.

— Tau teks sekti žmogų, kurio jokiu būdu nebegalima pamesti iš akių. Bet reikia taip veikti, kad niekas neįtartų, jog mudu pažįstami. Jei reikėtų — persirenk.

— Tai man nieko nereiškia!

— Tas žmogus, sako, renka gaują, verbuoja pačius biauriausius, šlykščiausius niekšus, kokius tik galima sutikti Manderadžyje. Kieno sąskaita ir kokiu tikslu

jis tai daro, kol kas dar nežinoma, bet tu privalai sužinoti, ir kuo skubiau.

— Sužinosiu.

— Kai viską išsiaiškinsi — negrįžk į jachtą, tave gali sekti. Išsiųsk man iš La Valetos laišką ir paskirk pasimatymą kur nors Senglėjos priemiestyje. Aš ateisiu.

— Bus padaryta, ponas daktare! — atsakė Peskadas.— Bet kaip jį pažinti?

— Pažinti nesunku. Tu, mano drauge, esi protingas, ir aš pasitikiu tavo nuovokumu.

— Gal pasakysite bent to džentelmeno vardą?

— Jį vadina Karpena.

Išgirdęs tą vardą, Peteris sušuko:

— Kaip? Ispanas čia?

— Taip,— atsakė daktaras Antekirtas,— ir bastosi tam pačiam kvartale, kur gyvena Andreos Ferato vaikai.

Daktaras papasakojo viską, ką sakė Marija, ir Peskadas suprato, kad reikia kuo skubiausiai sužinoti ispano kėslus,— juk jis tikriausiai rengia kokį nors nešvarų žygį.

Praslinkus valandai, Peskadas išlipo iš laivo. Norėdamas suklaidinti žioplius, jei kartais būtų sekamas, jis ėmė vaikštinėti ilga Realės gatve. Vakare pasuko į Manderadžį.

Iš tikrųjų nėra geresnės vietos kaip tas sąšlavynas, jeigu kas nori surinkti gaują įvairių tautybių perėjūnų, linkusių labiau žudyti, negu plėšikauti, Rytų ir Vakarų atmatų, pabėgėlių iš prekybinių laivų ir dezertyrų iš karinių laivų, o svarbiausia — atskilėlių iš maltiečių tarpo, pačių padugnių, pašėlusių nutrūktgalvių. Jų gyslomis dar vis teka piratų kraujas, nes jų protėviai

buvo išgarsėję savo žiauriais antpuoliais, dar barbarų laikais.

Karpenai buvo pavesta suburti tuziną pačių nuožmiausių pramuštgalvių ir čia jam tereikėjo tik išrinkti tinkamiausius. Todėl jis nuo pat savo atvykimo beveik neišeidavo iš smuklių niūriausiose Manderadžio gatvelėse ir vedė derybas su įvairiausiais valkatomis. Peskadui buvo visai nesunku jį čia susirasti, daug sunkiau — sužinoti, kam jis dirba, kieno pinigus eikvoja.

Suprantama, tie pinigai negalėjo būti jo. Savo laiku gautus už įdavimą penkis tūkstančius florinų jis jau seniai buvo praleidęs. Visuotinis Istrijos žmonių priešiškumas išgujo išdaviką iš visų druskos viryklų, ir jis leidosi per pasaulį. Pinigus netruko iššvaistyti ir vėl liko toks pat skurdžius, kaip buvęs, gal net dar didesnis.

Nieko nuostabaus, kad jis pradėjo tarnauti didelei piktadarių gaujai, verbuodamas naujus narius, kurie turėjo papildyti kartuvių praretintas gretas. Tuo tikslu Karpena atvyko į Maltą ir apsistojo Manderadžyje. Karpena niekam nesakė, kur rengiasi vežti užverbuotuosius: jis nepasitikėjo savo draugais. Be to, jo pasamdyti žmogžudžiai tuo ir nesidomėjo. Kad tik gerai mokėtų, kad tik leistų vogti ir plėšti, o jie nesvarstydami važiuos kad ir į pasaulio kraštą.

Reikia pasakyti, kad Karpena labai nustebo, sutikęs Mariją Manderadžio gatvelėje. Nors buvo praslinkę jau penkiolika metų, jis iš karto ją pažino, lygiai kaip ir Marija pažino jį. Tarp kitko, Karpenai buvo labai nesmagu, kad ji sužinojo, kur jis gyvena.

Taigi, norėdamas gauti daktarui reikalingų žinių, Peskadas ėmėsi gudrumo. Ir jis netrukus apgavo Karpeną. Kaip ispanui galėjo nepatikti jaunas plėšikas,

kuris sukosi aplink jį, ieškojo jo draugystės, iš aukšto kalbėjo apie valkatas iš Manderadžio ir vis gyrėsi savo nusikaltimais, juk už kiekvieną jam grėsė Maltoje kartuvės, Italijoje — giljotina, Ispanijoje — kilpa ant kaklo, kaip galėjo jis nesusidomėti chuliganu, su didžiausia panieka kalbančiu apie visus tuos bailius, kurie, vos pamatę policininką, ima tūpčioti,— trumpiau tariant, kaip galėjo nepatikti toks užkietėjęs niekšas? Didelis tokių žmonių gerbėjas Karpena nuoširdžiai gėrėjosi savo naujojo pažįstamo gabumais.

Peskadas vaidino puikiai ir netrukus sužinojo, ką reikia; rugpiūčio dvidešimt šeštosios rytą daktaras Antekirtas gavo iš jo raštelį, kviečiantį pasimatyti tą patį vakarą Senglėjos pakraštyje.

Per tas dienas darbai „Ferate" vyko pilnu tempu. Maždaug po trijų dienų remontas turėjo būti baigtas, anglies atsargos papildytos, ir laivas galės išplaukti į jūrą.

Vakare daktaras nuvyko į Peskado nurodytą vietą. Tai buvo nedidelė turgaus aikštelė, apsupta skliautuotų pastatų, netoli tvirtovės pylimo, pačiame priemiesčio pakraštyje.

Buvo aštunta valanda. Aikštėje sukosi koks penkiasdešimt žmonių, nes turgavietė dar nebuvo uždaryta.

Daktaras vaikštinėjo vyrų ir moterų, daugiausia maltiečių, minioje ir staiga pajuto, kad kažkas jį truktelėjo.

Kažkoks biaurus perėjūnas, skarmaluotas, su aplamdyta skrybėle ant galvos, parodė jam nosinę ir nusišaipė:

— Štai ką aš ištraukiau iš jūsų malonybės! Patariu geriau saugoti kišenes!

Ten stovėjo Peskadas, bet taip išsipustęs, kad jo pažinti niekaip nebūtum galėjęs.

— Niekšiška išdaiga! — pasipiktino daktaras.

— Išdaiga, bet ne niekšiška, ponas daktare.

Dabar daktaras pažino Peskadą ir negalėjo nuslėpti šypsenos. Jis iš karto paklausė:

— Na, kaip Karpena?

— Jis iš tikrųjų turi Manderadžyje surinkti tuziną pačių pasiučiausių žmogžudžių.

— Kam?

— Kažkokiam Zironei.

Sarkanio bendrui, siciliečiui Zironei? Koks gi gali būti ryšys tarp tų piktadarių ir Karpenos?

Pasvarstęs daktaras rado, kaip paaiškinti tą ryšį ir neapsiriko.

Sarkanis, be abejo, sužinojo, kad pabėgėliai iš Pizino bokšto buvo areštuoti, Karpenai išdavus. Matyt, jis susirado Karpeną, kai tas jau buvo nuskurdęs, susitarė su juo, ir ispanas pasidarė Zironės gaują aptarnaujančiu agentu. Taigi Karpena buvo pirmoji gairė kelyje, kurį nusižymėjo daktaras, ir dabar jis jau galės veikti nebe aklai.

— O ar žinai, kam jis renka žmones? — paklausė daktaras.

— Sicilijoje siaučiančiai gaujai.

— Sicilijoje? Taip, taip ir turėjo būti! O tiksliau?

— Salos rytinėje dalyje, tarp Sirakūzų ir Katanijos.

Jie užtiko pėdsakus!

— Kur tu viską sužinojai?

— Iš paties Karpenos, kuris teikėsi su manim susidraugauti. Leiskite jį pristatyti jūsų malonybei.

Daktaras tiktai linktelėjo.

— Dabar gali grįžti į jachtą,— tarė jis,— ir padoriau apsirengti.

— Ne, šie drabužiai man patys tinkamiausi.

— Kodėl?

— Dėl to, kad aš turiu garbę būti Zironės gaujos nariu.

— Saugokis, mielas drauge! — atsakė daktaras.— Šis žaidimas labai rizikingas.

— Dėl jūsų aš viskam pasiryžęs, ponas daktare, juk aš jums tiek skolingas,— atsakė Peskadas.

— Šaunus vaikinas!

— Be to, nesigirdamas pasakysiu: nesu iš kelmo spirtas ir suvarysiu tuos niekšus į ožio ragą.

Daktarui buvo aišku, kad, taip aplinkybėms susidėjus, Peskadas gali būti jam labai naudingas. Apsimetęs sukčium, gudrusis vyrukas įsigijo tokį Karpenos pasitikėjimą, kad net sužinojo jo paslaptis,— vadinasi, tegu ir toliau laisvai veikia.

Kad jų kas nepamatytų kartu, daktaras ir Peskadas išsiskyrė, pakalbėję kokias penkias minutes. Peskadas nuėjo į Senglėjos krantinės galą, sėdo į valtį ir nuplaukė į Manderadžį.

Dar nespėjo jis ten nuvykti, o daktaras jau buvo grįžęs į „Feratą". Jis papasakojo Peteriui Batorui viską, ką sužinojo iš Peskado. Taip pat jis nenorėjo slėpti nuo Matifu, kad jo draugas visų labui ėmėsi pavojingo darbo.

Heraklis pakraipė galvą ir išskėtė rankas. Paskum tartum sau kelis kartus pakartojo:

— Kad nė plaukas nenukristų jam nuo galvos! Kitaip. . .

Paskutinis žodis nuskambėjo iškalbingiau, nei ilga tirada, jei Matifu ir būtų sugebėjęs ją pasakyti.

ŠEŠTASIS SKYRIUS

KATANIJOS APYLINKĖSE

Jeigu sukurti žemės rutulį būtų buvę pavesta žmogui, jis tikriausiai būtų jį nutekinęs staklėmis kaip biliardo kamuolį, nepalikęs paviršiuje jokių nelygumų ar raukšlių. Bet pasaulį sukūrė didelis kūrėjas. Štai todėl puikioje Sicilijos pakrantėje tarp Asi Realės ir Katanijos išblaškyta tiek vaizdingų iškyšulių, rifų, grotų, skardžių ir kalnų.

Toje Tirėnų jūros dalyje ir prasideda Mesinos sąsiauris, o jo krante susibūrę Kalabrijos kalnai. Tas sąsiauris, ta pakrantė ir tie kalnai su viešpataujančia juose Etna tebėra tokie pat, kaip Homero laikais. Iš tikrųjų puikūs! Miško, kuriame Enėjas surado Achemenidą, nebėra, bet užtai Galatėjos grotas, Polifemo grotas, Kiklopų salelės, o kiek į šiaurę Skilės ir Charibdės uolos stovi ligi šių dienų savo istorinėse vietose, ir net galima išlipti į tą patį krantą, kur kadaise buvo išlipęs Trojos didvyris, norėdamas įkurti naują valstybę.

Matifu nė kiek ne menkiau galėtų pasigirti žygdarbiais, kaip ir milžinas Polifemas. Tačiau Matifu turi vieną esminį privalumą — jis gyvas, o Polifemas mirė prieš tris tūkstančius metų (jei iš viso kada nors gyveno pasaulyje), kaip tvirtina Ulisas. Elizejas Rekliu, pavyzdžiui, spėja, kad garsusis kiklopas buvo tik Etnos ugnikalnis: „Jo krateris išsiveržimų metu žiba kaip didžiulė akis pačioje kalno viršūnėje, nuo kurio ritasi į jūrą uolų nuolaužos ir tampa salomis ir rifais, panašiai kaip Faraljonio salos."

Faraljonio salos, išblaškytos per kelis šimtus metrų nuo kranto ir nuo kelio į Kataniją (o mūsų dienomis ir nuo geležinkelio iš Sirakūzų į Mesiną), ir yra senosios Kiklopo salos. Čia pat netoliese yra ir Polifemo grotas. Jūra daužosi į bazalto uolas, ir visa pakrante aidi jos kurtinantis gausmas.

Tarp tų uolų rugpiūčio dvidešimt devintosios vakare du žmonės, visai abejingi istoriniams padavimams, kalbėjosi apie įvairiausius reikalėlius, kurie būtų labai sudominę Sicilijos žandarus.

Vienas, kurį laiką laukęs antrojo, buvo Zironė. Kitas, ką tik pasirodęs kelyje iš Katanijos, buvo Karpena.

— Štai ir tu! Pagaliau! — sušuko Zironė.— Kaip pavėlavai! Aš jau maniau, kad Malta išnyko jūros gelmėse kaip senovėj jos kaimynas, Džulijos sala, o tu nukeliavai kaip maistas žuvims į Viduržemio jūros dugną!

Skaitytojas mato, kad per penkiolika metų Sarkanio kompanionas nebuvo praradęs savo plepumo, kaip ir įgimto įžūlumo. Jis stovėjo, nusismaukęs skrybėlę ant ausies, užsimetęs ant pečių rudą apsiaustą, ilgais ligi kelių getrais — tikras banditas, nes jis visad toks buvo ir tebėra.

— Negalėjau anksčiau ateiti,— atsakė Karpena.— Tik šiandien rytą išlipau iš laivo Katanijoje.

— Kartu su draugais?

— Taip.

— Kiek jų?

— Tuzinas.

— Tiktai?

— Taip, bet kokie vyrukai!

— Iš kur jie, iš Manderadžio?

— Iš visur po truputį, bet daugiausia iš Maltos.

— Kad ir labai geri, bet vis tiek maža. Paskutiniu metu darbas darosi vis sunkesnis ir pavojingesnis! Tiek priviso Sicilijoje žandarų, kad netrukus jų bus daugiau, negu popiežiaus pakalikų. Tarp kitko, jei tavo prekė geros rūšies...

— Taip, Zirone, tu ir pats pamatysi. Be to, aš atsivežiau puikų bernioką, anksčiau jis buvo mugių akrobatas,— vikrus ir landus, prireikus jį galima perrengti mergaite; manau, kad jis mums gerai pasitarnaus.

— Ką jis veikė Maltoje?

— Pelnėsi laikrodžiais, kai pasitaikydavo proga, o kai nerasdavo laikrodžių — nosinėmis.

— Kuo jis vardu?

— Peskadoras.

— Gerai, žiūrėsim, kaip panaudoti jo protą ir gabumus... Kurgi tu nukišai savo vyrukus?

— Jie Santa Grotoj prie Nikolozio miestelio, užvažiuojamuose namuose.

— Tu vėl ketini ten šeimininkauti?

— Taip, nuo rytdienos.

— Ne, nuo šio vakaro, kai tik gausiu naujų nurodymų. Aš čia laukiu, kol praeis traukinys iš Mesinos. Iš paskutinio vagono man išmes raštelį.

— Raštelį... nuo jo?

— Taip... nuo jo! Tos nelaimingos jo vedybos vis atidedamos,— pridūrė juokdamasis Zironė,— o kol kas aš turiu jam uždarbiauti! Na, bet ko gi nepadarytum tokiam šauniam draugui!

Tuo metu toli Katanijos pusėj kažkas sudundėjo, bet tai nebuvo jūros ūžimas. Artinosi Žironės laukiamas traukinys. Zironė su Karpena užkopė ant uolų ir po kelių minučių sustojo prie neužtvertos ties ta vieta geležinkelio linijos.

Prieš įvažiuodamas į nedidelį tunelį, garvežys du kartus sušvilpė, pranešdamas, kad artėja traukinys, kuris čia sulėtina greitį. Netrukus pasigirdo garvežio pūškavimas, ir du ryškūs spindulių ruožai perskrodė tamsą, toli apšviesdami bėgius.

Zironė atidžiai žiūrėjo į vagonus, riedančius per tris žingsnius nuo jo.

Paskutiniam vagonui besiartinant, vienas jo langas nusileido, ir pasirodė moteris. Pamačiusi banditą savo poste, ji vikriai išmetė pro langą apelsiną, kuris nuriedėjo keliu ir sustojo už dešimties žingsnių nuo jo.

Ta moteris buvo Sarkanio šnipė Namira. Po kelių minučių traukinys ją nusinešė Asi Realės link.

Zironė pakėlė apelsiną, ar tikriau, virvele surištas apelsino žieveles ir dingo su Karpena už aukštos uolos. Ten jis užsidegė nedidelį žibintuvėlį, atrišo apelsiną ir išėmė šitokį raštelį:

„Jis prie jūsų prisidės Nikolozyje po penkių ar šešių dienų. Labiausiai saugokitės tokio daktaro Antekirto!"

Sarkanis Ragūzoje sužinojo, kad šis paslaptingas, visų smalsumą sukėlęs žmogus du kartus buvo apsilankęs pas ponią Batori. Sarkanis, įpratęs nepasitikėti visais ir viskuo, susirūpino. Štai kodėl jis pasiuntė tą raštelį savo bendrui ne paštu, o tiesiog per Namirą.

Zironė įsikišo raštelį į kišenę, užgesino žibintą ir, pasisukęs į Karpeną, paklausė:

— Ar esi ką nors girdėjęs apie daktarą Antekirtą?

— Ne! Bet gal mažasis Peskadoras bus girdėjęs apie jį. Jis viską žino, tai apsukrus berniokas!

— Gerai, pamatysim. Sakyk, Karpena, kaip galvoji, ar nepavojinga čia keliauti naktį?

— Ne taip pavojinga, kaip dieną, Zirone!

— Taip... Dieną žandarai perdaug smalsūs! Tad

į kelionę! Ligi trijų mes turime pasiekti Santa Grotos užeigą.

Ir, perėję geležinkelį, jie pasuko Zironei gerai žinomais vingriais takeliais, vedančiais užšalusia lava po Etnos atšakas.

Prieš aštuoniolika metų Sicilijoje, daugiausia jos sostinėje Palerme, plėšikavo pavojingų nusikaltėlių gauja. Jai priklausė keli tūkstančiai banditų, kuriuos vienijo savotiški įstatai, kiek panašūs į frankmasonų[1] ritualą. Vagystės ir įvairių rūšių šantažas sudarė Mafijos bendrijos veiklą. Daugybė pirklių ir pramonininkų buvo priversti kasmet mokėti jiems duoklę, kad netrukdytų prekiauti ar gaminti prekes.

Tada — o tai buvo dar prieš Triesto sąmokslą — Sarkanis ir Zironė priklausė Mafijos gaujoms ir pasižymėjo ypatingu aršumu.

Tačiau gyvenimui progresuojant, gerėjant valdymui, jei dar ne nuošaliuose provincijos kampeliuose, tai jau bent svarbesniuose miestuose, Mafijos asociacija vis labiau buvo spaudžiama. Duoklės ir rinkliavos sumažėjo, daugumas gaujos narių išsklydo ir pradėjo plėšikauti — tai tikresnis būdas pinigams gauti.

Tuo laikotarpiu Italija susivienijo ir jos politinis režimas pasikeitė. Sicilija neišvengė bendro likimo ir turėjo, kaip ir kitos provincijos, paklusti naujiems įstatymams,— pirmiausia, įstatymui dėl visuotinės karinės tarnybos. Tačiau atsirado nemaža maištininkų, nenorinčių pripažinti naujų įstatymų, ir dezertyrų, atsisakiusių eiti karinę prievolę. Tai buvo įvairūs naktibal-

[1] Slapta religinė filosofinė draugija, įsteigta 18 a. Anglijoje, vėliau išplitusi ir kitose Europos šalyse. Tai antiklerikalinė, bet revoliuciniam judėjimui priešiška organizacija.

dos — jų tarpe ir mafiečiai ar kitokie nenaudėliai: jie būrėsi į gaujas ir plėšė kaimus.

Zironė buvo vadovavęs vienai tokiai gaujai, ir kai dalį Matijo Šandoro turto, tekusio Sarkaniui už įdavimą, paleido vėjais, jiedu abu grįžo prie senojo užsiėmimo, laukdami, kol vėl pasitaikys proga sučiupti didelį laimikį.

Ir tokia proga pasitaikė: Sarkanio vedybos su Silo Torontalio dukterim. Tačiau dėl mums žinomų priežasčių Sarkaniui vis niekaip nesisekė vesti.

Sicilija tikrai nuostabus kraštas: ji lyg tyčia pritaikyta plėšikams. Senoji Trinakrija yra septynių šimtų dvidešimt kilometrų ilgio ir sudaro trikampį, kurio šiaurės rytuose yra Faro iškyšulys, vakaruose — Maršalos iškyšulys ir pietryčiuose — Pasero iškyšulys. Salą kerta Peloro ir Nebrodo kalnagūbriai, joje yra keli ugnikalniai, pats didžiausias — Etna. Ten teka Džarelos, Kantaros, Platonio upės ir daugybė kalnų upokšnių. Yra krioklių, slėnių ir lygumų, miestų, kuriuos jungia sunkiai pereinami keliai, nepasiekiamų vietovių, kaimų, išblaškytų skardžiuose, kur niekaip neužlipsi, tarpekliuose ar uolingose atšakose pasimetusių vienuolynų, įvairiausių priebėgų, kur galima pasislėpti, ir pagaliau begalinė daugybė įlankų ir užutekių, iš kurių taip lengva pabėgti per jūros platybes. Sicilija yra tarsi miniatiūrinis žemės rutulys, ten rasi viską, kas išblaškyta po visą žemę: kalnų, ugnikalnių, slėnių, pievų, upių, šaltinių, ežerų, krioklių, miestų, miestelių, kaimų, uostų, užutekių, pusiasalių, iškyšulių, rifų, uolų,— ir tame krašte, dvidešimt šešių tūkstančių kvadratinių kilometrų plote, gyvena maždaug du milijonai žmonių.

Kur dar galėtumėte rasti plėšikavimui patogesnę šalį? Ir nors plėšimų Sicilijoje po truputį mažėja, nors

Sicilijos ir Kalabrijos plėšikai jau atgyveno savo amžių — bent šių dienų literatūroje — ir daugelis galvoja, kad sąžiningas darbas naudingesnis už vagystę, vis dėlto keleiviams geriau būti atsargesniems šioje Kakiuso numylėtoje ir Merkurijaus globojamoje šalyje.

Tačiau pastaraisiais metais Sicilijos žandarai, visad budrūs, visad pasirengę kovai, įvykdė keletą labai sėkmingų ekspedicijų rytinėse provincijose. Kelios gaujos buvo apsuptos ir beveik sunaikintos. Jų tarpe ir Zironės gauja, kurioje liko iš viso tik apie trisdešimt ar keturiasdešimt žmonių. Todėl jam ir kilo mintis įsilieti kiek naujo kraujo, ypač maltiečių. Jis žinojo, kad Manderadžio lūšnose, kur dažnai yra glaustęsis ankstesniais laikais, galima rasti šimtus valkataujančių banditų be jokio užsiėmimo. Tuo tikslu Karpena ir nuvažiavo į La Valetą, ir nors jis atsivežė tiktai tuziną „šaunuolių", užtai visi buvo rinktiniai.

Tegu skaitytojas nesistebi, kad Karpena pasidarė toks ištikimas Zironės pagalbininkas. Toks darbas jam buvo visai prie širdies. Bailys iš prigimties, jis stengėsi kuo mažiausiai veržtis į priekį, vengdamas susidūrimų, kurių metu taip lengva gauti kulką į kaktą. Jis verčiau ruošdavo antpuolius, sudarydavo planus arba šeimininkaudavo purvinoj Santa Grotos landynėj, šlykščiam užkabory ugnikalnio papėdėje.

Suprantama, Sarkanis ir Zironė žinojo, koks vaidmuo Karpenai priklauso Andreos Ferato byloje, o šiam nieko nebuvo žinoma apie Triesto išdavimą. Jis galvojo susidėjęs su sąžiningais banditais, kurie jau seniai „dirba savo darbą" Sicilijos kalnuose.

Visu keliu nuo Polifemo uolų ligi Nikolozio — apie aštuonias itališkas mylias — Zironė ir Karpena nieko

įtartino nematė, nesutiko nė vieno žandaro. Kildami gana stačiais takeliais, jie ėjo čia tarp vynuogynų, alyvmedžių ir apelsinų miškelių, čia pro aukštus kedrus, kamštinius ąžuolus, uosių giraites ir figmedžius. Tarpais jie pakildavo išdžiūvusiomis upokšnių vagomis, kurios iš toli atrodo lyg skalda išbarstyti, bet dar sunkių volų nesutrombuoti keliai. Sėbrai praėjo San Džiovanio ir Tramastijerio kaimus ir pakilo aukštai virš Viduržemio jūros lygio. Maždaug pusę vienuoliktos jie pasiekė Nikolozį. Tas miestelis stovi vidury gana didelės daubos, kurią iš šiaurės ir vakarų supa Monpilijerio, Monte Rosio ir Siera Picutos vulkaniniai masyvai.

Nikolozyje yra šešios bažnyčios, San Nikolo d'Arena vardo vienuolynas, o dveji užvažiuojamieji namai liudija, kad miestelis — svarbus centras. Bet tie užvažiuojamieji namai nedomino Zironės ir jo bendro. Jie skubėjo į Santa Grotos smuklę, ligi kurios buvo likę vos valanda kelio. Ši landynė slypėjo pačiame tamsiausiame Etnos papėdės tarpeklyje, ir jiedu pasiekė ją anksčiau, negu Nikolozio bažnyčių bokštuose išmušė vidunaktį.

Santa Grotoje žmonės nemiegojo. Ten buvo susirinkę Karpenos naujokai. Jie vakarieniavo, skardendami užeigą šauksmais ir keiksmais, o juos aptarnavo vienas senas Zironės gaujos narys, vardu Benitas. Jo draugai — apie keturiasdešimt žmonių, daugiausia kalniečių ir dezertyrų,— buvo per dvylika mylių į vakarus; jie plėšikavo kitoje Etnos pusėje ir turėjo netrukus prie jo prisidėti. O tuo metu Santa Grotoje buvo apsistoję tik Karpenos užverbuotieji dvylika maltiečių. Jų tarpe buvo ir Peskadoras,— kitaip sakant, Peskadas,— ir narsiai vedė savo partiją bendrame keiksmų ir pagyrų chore. Tačiau jis klausėsi, stebėjo ir įsiminė

viską, kas galėjo jam praversti. Taigi, prieš pat ateinant Karpenai ir Zironei, jis įsidėmėjo Benito žodžius, kai tas mėgino nuraminti triukšmingus svečius:

— Užsičiaupkite, jūs velnio nešti maltiečiai, nustokite rėkti! Kitaip jus išgirs karabinieriai Kasonėje, kur vyriausias komisaras, maloningasis provincijos kvestorius, pasiuntė jų būrį!

Benitas pagrasino juokais, nes Kasonė buvo gana toli nuo Santa Grotos. Tačiau naujokai patikėjo, kad jų balsus gali išgirst žandarai, čia karabinieriais vadinami, ir pritilo, bet ėmė dar uoliau gurkšnoti vietinį vyną, kurį vyrukų atvykimo proga pilstė pats Benitas. Visi jau buvo įgėrę, kai smuklės durys atsidarė.

— Kokie malonūs vyrukai! — sušuko įeidamas Zironė.— Karpenos lengva ranka, o Benitas, matyt, žino, ką daryti!

— Tie berniokai merdėjo nuo troškulio! — atsakė Benitas.

— O kadangi tai pati baisiausia mirtis,— tęsė Zironė juokdamasis,— tu nusprendei juos išgelbėti! Na gerai! Tegul jie dabar eina miegoti, mes susipažinsime rytoj.

— Kam atidėlioti rytdienai? — paklausė vienas naujokas.

— Todėl, kad jūs perdaug girti ir jums nieko neišaiškinsi!

— Girti! Tik pamanykit! Negi galima pasigerti nuo kelių butelių rūgštaus jūsų vyno, kai esam įpratę lakti džiną ir viski Manderadžio smuklėse?

— Kas gi čia toks? — paklausė Zironė.

— Mažasis Peskadoras,— atsakė Karpena.

— Pagalvokit! O jis kas gi toks? — paklausė Peskadoras, rodydamas į Zironę.

— Tai Zironė!

Zironė ėmė apžiūrinėti Karpenos išgirtą jaunąjį banditą. Berniokas jautėsi visiškai laisvai. Matyt, Zironei pasirodė, kad jo snukis pakankamai suktas ir įžūlus, ir jis patenkintas linktelėjo galvą ir paklausė:

— Vadinasi, tu išgėrei ne mažiau kaip kiti?

— Net daugiau!

— Ir tavo galva tvarkoje?

— Mano galva nesvaigsta nuo tokio menkniekio!

— Paklausyk, mažyli, Karpena man sakė, kad tu gali suteikti kai kurių žinių.

— Veltui?

— Gaudyk!

Zironė išmetė į viršų pusę piastro, ir moneta akimirksniu dingo Peskadoro kišenėje, kaip užburtas rutuliukas, patekęs į fokusininko rankas.

— Jis iš tiesų mielas! — sušuko Zironė.

— Labai mielas! — patvirtino Peskadoras.— Tai koks gi reikalas?

— Tu gerai pažįsti Maltą?

— Maltą, Italiją, Istriją, Dalmatiją ir visą Adriją!

— Tu daug keliavai?

— Labai daug ir visad savo sąskaita!

— Patariu tau ir toliau keliauti tokiu pat būdu, nes, jei tave veža valdžia. . .

— Per brangiai kainuoja!

— Teisingai! — nusitvėrė Zironė, džiaugdamasis, kad atsirado draugas, su kuriuo galima smagiai paplepėti.

— O toliau? — paklausė mažasis valkata.

— O toliau pasakyk, Peskadorai, ar neteko tau bekeliaujant išgirsti apie daktarą Antekirtą?

Kad ir koks įžvalgus buvo Peskadas, vis dėlto nesitikėjo išgirsti tokio klausimo! Tačiau jis mokėjo susivaldyti ir neišsidavė, kad nustebo.

Iš kur Zironė galėjo sužinoti daktaro vardą, juk jis nebuvo nei Ragūzoje, kai ten stovėjo „Savarena", nei Maltoje, kai ten buvo „Feratas".

Bet išradingasis Peskadoras tuojau pat susivokė, kaip kalbėti, kad atsakymas išeitų jam pačiam į naudą.

— Apie daktarą Antekirtą? — atsakė jis.— Kurgi ne!.. Juk visoje pakrantėje tik apie jį ir kalba!

— Matei tu jį kada nors?

— Ne, neteko.

— O žinai koks jis tipas?

— Šis vargšelis, sakoma, turi vos šimtą milijonų ir, eidamas pasivaikščioti, įsideda po milijoną į savo kelionės švarko kišenes, o tokių kišenių turi ne mažiau kaip šešias. Nevykėlis gydytojas mėgėjas priima ligonius tik savo škunoje arba gariniame kateryje ir žino vaistus nuo visų dvidešimt dviejų tūkstančių ligų, kuriomis gamta apdovanojo žmoniją.

Buvusio balaganininko aštrus liežuvis labai pravertė Peskadui, jo plepėjimas žavėjo Zironę ir Karpeną, kurio mina tartum sakė: „Na, kaip mano naujokas?"

Peskadoras nutilo, užsirūkė papirosą ir ėmė leisti dūmų ratilus, kurie, rodos, ėjo ne tik iš nosies, bet ir iš akių bei ausų.

— Sakai, tas daktaras labai turtingas? — paklausė Zironė.

— Toks turtingas, kad gali nupirkti visą Siciliją ir paversti ją anglišku parku! — atsakė Peskadoras.

Čia jam šovė mintis paspęsti spąstus ir suvilioti Zironę vienu sumanymu.

— Žinote, kapitone, nors aš ir nebuvau sutikęs daktaro Antekirto, esu matęs vieną jo jachtą; o juk, sako, jis turi visą flotilę pasivažinėjimams po jūrą!

— Jo jachtą?

— Taip, „Feratą". Puikus laivas! Jis labai tiktų man paplaukyti Neapolio įlankoje su pora pasirinktų princesių.

— Kur matei tą jachtą?

— Maltoje.

— Kada?

— Prieš tris dienas La Valetos užutekyje. Kai mes sėdome į laivą su seržantu Karpena, ji stovėjo ant inkaro kariniame uoste. Man sakė, kad po paros jachta išplauks.

— Kur?

— Irgi į Siciliją, tiesiog į Kataniją.

— Štai kaip, į Kataniją!

Daktaro išvykimas sutapo su gautu nuo Sarkanio įspėjimu, ir Zironė sukluso.

Peskadas suprato, kad Zironė kažko susirūpinęs,— bet ko? Jis negalėjo įspėti, tad sumanė kaip nors sužinoti. Todėl, kai Zironė paklausė: „Įdomu, ko reikia tam prakeiktam daktarui Sicilijoje, ypač Katanijoje?"— jis atsakė:

— Kaip tai ko? Šventoji Agota! Jis norėjo apžiūrėti miestą ir įkopti į Etną! Taip daro visi žymūs keliautojai!

— Paklausyk, Peskadorai,— pasakė Zironė, kuris vėl suabejojo,— ar ne per daug žinai apie tą žmogų.

— Aš žinau tiek, kiek man reikia, kad galėčiau, progai pasitaikius, veikti!

— Ką nori pasakyti?

— Nagi, jei daktaras Antekirtas iš tikrųjų sugalvos pasivaikštinėti mūsų apylinkėse, jo didenybė, velniai griebtų, turės mums sumokėti padorų kelionės mokestį!

— Aišku!

— Ir jei jis sumokės vieną ar du milijonus, pasakysiu, kad dar pigiai išsisuko!

— Tu manai?

— Taip, ir dar manau, kad Zironė ir jo draugai tuo atveju pasirodys gana kvaili!

— Gerai! — nusijuokė Zironė.— O dabar, pasakęs mums tokį komplimentą, gali eiti miegoti.

— Su dideliu malonumu, kapitone, juk aš žinau, ką šiąnakt sapnuosiu!

— Ką gi?

— Daktaro Antekirto milijonus... Auksinis sapnas, tiesa?

Išleidęs paskutinį dūmų ratilą, Peskadoras atsigulė prie draugų, suvirtusių daržinėje, o Karpena nuėjo į savo kambarį.

Tačiau drąsusis vaikinas ir neketino miegoti: jis apsvarstė visus savo veiksmus ir žodžius.

Ar gerai jis elgėsi, išgirdęs taip jį nustebinusius Zironės žodžius apie daktarą Antekirtą? Ar susidorojo jis su savo užduotim? Apie tai tegu sprendžia skaitytojas.

Sicilijoje daktaras tikėjosi užklupti Sarkanį, o gal ir Silą Torontalį, juk jie kartu išvažiavo iš Ragūzos. Jei Sarkanio ten nesutiktų, daktaras norėjo nutverti bent jo sėbrą Zironę, o paskui, papirkdamas ar grasindamas, tikėjosi sužinoti, kur yra Sarkanis ir Silas Torontalis. Toks buvo daktaro planas. Ir štai kaip jis ketino tą planą vykdyti.

Dar jaunystėje daktaras ne kartą buvo aplankęs Siciliją, daugiausia Etnos apylinkes. Jis žinojo kelius, kaip užlipti į kalną. Pats patogiausias kelias eina pro nedidelį namelį pačioje kalno papėdėje, vadinamą „Kasa Ingleza"[1]—„Anglų prieglobsčiu".

Kaip žinome, Zironės gauja, kuriai Karpena atvežė pastiprinimą iš Maltos, tuo metu bastėsi Etnos atšlaitėmis. Nėra abejonės, kad, atvykus tokiam įžymiam žmogui, kaip daktaras Antekirtas, mieste visi ims apie jį kalbėti. O kadangi daktaras, visiems girdint, pareikš norą užkopti į Etną, Zironė, žinoma, irgi turės tai sužinoti, ypač jei Peskadoras pasistengs. Mes matėme, kad Peskadorui nesunku buvo paruošti dirvą, nes Zironė pirmas ėmė jį klausinėti apie daktarą Antekirtą.

O čia Zironei ir buvo spendžiami spąstai, į kuriuos jis galėjo labai lengvai įkliūti.

Iš vakaro prieš daktaro numatytą žygį į ugnikalnį dvylika gerai ginkluotų „Ferato" jūrininkų slapta nukeliaus į „Kasa Inglezą". Kitą dieną daktaras, Liuidžio, Peterio ir vadovo lydimas, išeis iš Katanijos, kad galėtų ligi aštuntos valandos pasiekti „Kasa Inglezą" ir ten apsinakvoti. Taip visuomet daro turistai, kai nori pasigėrėti saulėtekiu ir Kalabrijos kalnų vaizdu nuo Etnos viršūnės.

Nėra abejonės, kad, Peskado kurstomas, Zironė pasistengs pagrobti daktarą Antekirtą, galvodamas, kad jis čia tik su dviem bendrakeleiviais. Bet „Kasa Inglezoj" niekšą pasitiks jūrininkai iš „Ferato" ir netruks su juo susidoroti.

---

[1] Keli anglų džentelmenai, komforto mėgėjai, pastatė „Kasa Inglezą" — poilsio vietą 3000 metrų aukštyje virš jūros lygio. *(Aut. past.)*

Peskadoras žinojo tą planą. Jis labai apsukriai pasinaudojo proga ir įteigė Zironei mintį pagrobti daktarą — turtingą, lengvai pagaunamą laimikį — ir nenusižengti gautiems nurodymams. O, be to, jei Zironė turi saugotis to žmogaus, tai ar ne geriau juo atsikratyti, net jeigu reikėtų netekti išpirkimo? Taip ir nusprendė pasielgti Zironė, laukdamas naujų Sarkanio nurodymų. Tiesa, čia nebuvo visos jo gaujos, bet Zironė galvojo, kad pakaks ir Karpenos maltiečių. Zironės sumanymas nejaudino Peskadoro, nes jis žinojo, kad šie niekšai neatstoja „Ferato" jūrininkų.

Zironė niekad nepasitikėjo atsitiktinumu. Sužinojęs iš Peskado, kad daktaro jachta turi atvykti kitą dieną, jis iš pat ryto išėjo iš Santa Grotos ir nusileido į Kataniją. Jo ten niekas nepažinojo, todėl jis galėjo pasirodyti mieste nebijodamas.

Daktaro laivas jau kelios valandos suposi ant inkaro. Jis buvo sustojęs ne prieplaukoje, kur spietėsi laivai, o nedidelėje įlankėlėje tarp šiaurinio molo ir į jūrą išsikišusių juodų uolų — sustingusios lavos masyvo, nutekėjusio nuo kalno per 1669 metų Etnos išsiveržimą.

Auštant, Matifu ir Liuidžio vadovaujami, vienuolika jūrininkų išlipo Kataroje. Po to jie išsklydo į visas puses ir po vieną pasuko į „Kasa Inglezą".

Zironė nieko nežinojo, o kadangi „Feratas" stovėjo per kabeltovą nuo kranto, niekas negalėjo įžiūrėti, kas dedasi laive.

Apie šeštą valandą vakaro iš laivo buvo nuleista valtis, kuria į krantą atplaukė du keleiviai — daktaras ir Peteris Batoras. Jie nuėjo Stesikoro keliu ir Etnėjos gatve į puikų miesto sodą — Vila Belini, ko gero, vieną gražiausių Europos parkų. Čia yra daugybė žydinčių

klombų, vingrių takelių, čiurlenančių šaltinių ir aukštais medžiais apsuptų terasų. O tolumoje dunkso didingas ugnikalnis, apvainikuotas garų kamuoliais.

Zironė sekė du turistus, įsitikinęs, kad vienas jų — daktaras Antekirtas. Skverbdamasis pro minią, susirinkusią paklausyti muzikos miesto sode, jis priėjo prie jų gana arti. Daktaras ir Peteris pastebėjo to įtartino tipo manevrus ir suprato, kad jiems pasitaikė patogi proga jį įvilioti į spąstus, jei jis Zironė.

Apie vienuoliktą valandą, eidamas iš miesto sodo į laivą, daktaras tyčia garsiai pasakė Peteriui:

— Nuspręsta! Išeisime rytoj rytą ir pernakvosime „Kasa Inglezoje".

Matyt, šnipas sužinojo viską, ko jam reikėjo, nes tuojau pat dingo.

SEPTINTASIS SKYRIUS

„KASA INGLEZA"

Kitą dieną apie pirmą valandą daktaras ir Peteris Batoras susiruošė į krantą; jiems nuleido valtelę.

Prieš išvykdamas, daktaras įsakė kapitonui Kestrikui pasiųsti „Elektrą-2", kuri turėjo atplaukti po valandos kitos, prie Polifemo uolų, kaip kartais vadinamos Faraljonio salos. Jeigu daktarui pasiseks ir Sarkanis ar bent Zironė su Karpena bus sugauti, greitaeigis laivas tuojau pat juos nugabens į Antekirto salą, kur išdavikai pateks į daktaro valdžią.

Valtelė nuplaukė. Po kelių minučių ji sustojo prie laiptų į Katanijos krantinę. Daktaras Antekirtas ir Peteris buvo apsirengę alpinistų drabužiais, pasiruošę kopti į didelę aukštumą, kur temperatūra galėjo kristi ligi septynių—aštuonių laipsnių žemiau nulio, tuo tarpu kai pajūryje buvo trisdešimt laipsnių karščio. Krantinėje jų laukė vadovas, pakviestas iš vietinės alpinistų klubo sekcijos Linkolno gatvėje, 17. Jų laukė pabalnoti arkliai, kurie Nikolozyje turėjo būti pakeisti į mulus,— tie ramūs ir patvarūs gyvuliai patys naudingiausi, keliaujant į kalnus.

Keleiviai greitai prajojo miestą, siauru ruožu nusitiesusį palei jūros pakrantę. Daktaras nepastebėjo, kad kas būtų juos sekęs. Pasukę į Belvederio kelią, jie ėmė kilti Etnos masyvo priekalnėmis, siciliečių vadinamomis Mandžibelo. To masyvo pagrindo diametras mažiau kaip dvidešimt penkios mylios.

Kelias čia nelygus ir vingiuotas, staigiais posūkiais jis aplenkia bazaltines uolas, susiklosčiusias prieš milijonus metų, sustingusios lavos telkinius ir išdžiūvusias upokšnių vagas, kuriomis pavasarį putodamas verčiasi vanduo. Kalno šlaitai apaugę uosiais, alyvmedžiais, apelsinmedžiais bei saldžiavaisiais pupmedžiais, o tarp jų, kibdami ilgais ūgiais už šakų, auga vynuogienojai. Tai žemutinioji iš trijų Etnos juostų, lyg pirmasis aukštas, lipant į tą „kalną — žaizdrą", kaip jį vadina finikiečiai, o senųjų laikų „geologai", kol dar nebuvo geologijos, laikė jį „žemės ašimi ir dangaus ramsčiu".

Po poros valandų keleiviai sustojo, kad galėtų pailsėti arkliai. Pažvelgę žemyn, daktaras ir Peteris pamatė po kojų visą Kataniją, gražuolę Palermo konkurentę, kur gyvena ne mažiau kaip aštuoniasdešimt

penki tūkstančiai žmonių. Lyg ant delno čia matyti svarbiausios gatvės, nutiestos lygiagrečiai su krantine, daugybės bažnyčių bokštai ir kupolai, puošnūs vienuolynai, įmantrūs XVII šimtmečio stiliaus namai, be to, lyg kokia nuostabi juosta, miestą juosia žalias medžių kaspinas. Toliau matyti uostas; jam per baisų 1669 metų išsiveržimą Etna supylė natūralią dambą, išliejusi daugiau kaip milijoną kubinių metrų lavos, kuri palaidojo keturiolika miestų bei kaimų ir beveik aštuoniolika tūkstančių žmonių.

Dabar, XIX amžiuje, Etna pasidarė ramesnė, ir, reikia pripažinti, ji užsitarnavo poilsio. Iš tikrųjų nuo krikščioniškosios eros pradžios priskaičiuojama daugiau kaip trisdešimt Etnos išsiveržimų, ir jei Sicilija dar egzistuoja, vadinasi, jos pamatai tvirti. Tarp kita ko, ugnikalnis neturi vieno pastovaus kraterio. Jis juos keičia pagal užgaidą: vulkano paviršius pratrūksta ten, kur išauga vienas tų ugnim alsuojančių pūlinių, per kuriuos išsilieja kalno gelmėse susitelkusi lava. Todėl aplink ir susidarė daugybė nedidelių ugnikalnių, kaip Monte Rosi — kalnas su dviem viršūnėm maždaug šimto trisdešimt septynių metrų aukščio, išaugęs per kokius tris mėnesius iš šlako ir pelenų, Etnos išmestų per 1669 metų išsiveržimą, Frumento, Simonio, Stornelio, Krisinko ugnikalniai, susitelkę aplink pagrindinį kūgį, lyg varpinės aplink katedros kupolą. Be to, po 1809, 1811, 1819, 1838, 1852, 1865, 1879 metų išsiveržimų liko daugybė kraterių, kurių žiotys centrinio kūgio šlaituose panašios į milžiniškų korių akutes.

Prajojus Belvederio kaimelį, vadovas pasuko į šalį ir artimiausiu takeliu išvedė turistus prie Tramestjerio, kur prasideda kelias į Nikolozį. Kaip ir pirma, jie jojo tarp sodų ir vynuogynų. Tai vis pirmoji Etnos juosta,

kuri tęsiasi ligi Nikolozio miestelio, dviejų tūkstančių šimto dvidešimt pėdų virš jūros lygio aukštyje. Apie ketvirtą valandą jie pamatė Nikolozį. Taigi visus penkiolika kilometrų nuo Katanijos keleiviai nujojo laimingai, nesutikę nei vilko, nei laukinio šerno. Ligi „Kasa Inglezos" buvo likę dar dvidešimt kilometrų.

— Kiek laiko jūsų šviesybė galvoja pabūti Nikolozyje? — paklausė vadovas.

— Kuo trumpiau. Mums reikia būti prie kalno ne vėliau kaip devintą vakaro,— atsakė daktaras.

— Keturiasdešimt minučių — nebus per daug?

— Tegu...

Per tą trumpą laiką keleiviai spėjo užkąsti vienoje miestelio užkandinėje, kurios šeimininkui pavyko daugmaž pateisinti sicilietiškos virtuvės reputaciją. Tebus tai garbė mažai Nikolozio gyvenvietei su trim tūkstančiais gyventojų ir daugybe elgetų! Deja, ne kiekviename Italijos miestelyje, net žymesniame kaip Nikolozis, gali taip skaniai pavalgyti, kaip keleiviai buvo pavalgydinti toje kuklioje užkandinėje: jie gavo gabalą kepto ožiuko, vaisių — vynuogių, apelsinų ir granatų, be to, butelį san plačido, vyno iš Katanijos apylinkėse auganČių vynuogių.

Dar nebuvo penkių, kai daktaras, Peteris ir vadovas — jau raiti ant mulų — ėmė kilti antrąja kalnų masyvo juosta. Dabar jie įžengė į miškų sritį. Tačiau medžių ten ne taip jau tanku, nes Etnos šlaituose, kaip ir visur kitur, medkirčiai sistemingai naikina puikius senuosius miškus, apie kuriuos netrukus liks tik prisiminimas, o ir tai gal tik senuosiuose mituose. Vis dėlto vietomis palei sustingusios lavos sriautus, griovų ir bedugnių pakraščiais, dar galima matyti bukų, ąžuolų ir tamsiai žaliais, beveik juodais lapais figmedžių

giraites, o dar aukščiau auga eglės, pušys ir beržai. Tuose šlaituose, kur gruntas yra su puvenomis sumišę pelenai, klesti didžiuliai paparčiai, raudonėliai, malva, o samanos lyg minkštas kilimas dengia žemę.

Apie aštuntą valandą vakaro daktaras ir Peteris pakilo į trijų tūkstančių metrų aukštumą, maždaug jau ties amžinojo sniego riba. Čia, Etnos šlaituose, tiek sniego, kad juo būtų galima aprūpinti visą Italiją ir Siciliją.

Toliau, už Val del Bovo, didžiulės eliptinės daubos, tįso juodos lavos, pelenų ir šlako juosta. Keleiviams teko lenkti kraterio pakraščių uolas ligi trijų tūkstančių pėdų aukščio. Ant tų uolų buvo galima aiškiai matyti laiko dar nepaliestas trachitų ir bazalto plokštes.

Priešakyje kilo pagrindinis ugnikalnio kūgis, kurne-kur ant jo žaliavo skurdžios aukštumų augmenijos ploteliai. Šis kūgis buvo lyg kalnas ant kalno — Pelionas ant Osos; jo nugludinta viršūnė yra per tris tūkstančius tris šimtus šešiolika metrų virš jūros lygio.

Jau keleiviai juto po kojomis žemės virpėjimą. Sniegu padengta žemė krūpčiojo nuo nepaliaujamų požeminių smūgių. Iš vulkano žiočių raitėsi į viršų platėdamas sieringų garų stulpas. Vėjas jį plaikstė, ir kartkartėmis garai nusileisdavo ir driekdavosi prie kūgio papėdės, o įkaitusio šlako gabalai birte biro ant sniego ir šnypšdami geso.

Buvo labai šalta, keli laipsniai žemiau nulio, ir dėl praretėjusio oro darėsi vis sunkiau kvėpuoti. Keleiviai geriau įsisupo į apsiaustus. Iš anapus kalno pūtęs žvarbus vėjas kėlė snaigių sūkurius. Nuo šios aukštumos, žemiau negu ugniaspiaudės žiotys, iš kurių veržėsi liepsningi atodūsiai, buvo matyti kiti šoniniai krateriai,— siauri rūkstą piltuvėliai arba gilūs šuliniai, ku-

rių dugne ūžė požeminė ugnis. Jie be paliovos dundėjo ir griaudėjo, net kurtindami: atrodė, kunkuliuoja milžiniškas katilas, kuriame, garų spaudžiami, buvo atsidarę visi apsauginiai vožtuvai. Išsiveržimo nebuvo tikimasi, ir nors nuo požeminio įniršio vaitojo ugnikalnio krateris, lava nekilo ir pro vulkaninius nasrus veržėsi tik garai.

Buvo devinta valanda vakaro. Danguje jau žibėjo miriadai žvaigždžių,— čia, aukštai, atmosfera ne tokia tanki, todėl jų šviesa žymiai ryškesnė. Siauras jauno mėnulio piautuvas atsispindėjo Eolijos jūros bangose. Naktis būtų buvusi iškilni ir rami, jei ne duslus ugnikalnio kunkuliavimas.

— Mes, tur būt, jau vietoje? — paklausė daktaras.

— Taip, štai „Kasa Ingleza".

Už penkiasdešimt žingsnių, maždaug keturiais šimtais metrų žemiau pagrindinio kūgio viršūnės, stovėjo mažas apipustytas namelis. Buvo matoma tik priekinė jo siena su dviem langais ir durimis, daugiau viską slėpė sniego kepurė. Tai ir buvo „Kasa Ingleza", 1811 metais karininkų pastatytas namelis nedidelėj aikštelėj iš sustingusios lavos, žinomos Piano del Lago[1] vardu.

„Kasa Ingleza", arba „Kasa Etnea", ilgus metus išlaikoma senjoro Džemelaro, žymaus mokslininko Džemelaro brolio, visai neseniai buvo alpinistų klubo atremontuota. Netoliese iš tamsos kilo niūrūs vadinamojo Filosofų bokšto griuvėsiai, išlikę dar nuo Romos imperijos laikų. Kaip pasakoja padavimas, žymusis filoso-

---

[1] Tuo metu čią turėjo būti pradėta statyti „Kasa Inglezos" observatorija. Statybą turėjo vykdyti Italijos vyriausybė kartu su Katanijos municipalitetu. *(Aut. past.)*

fas Empedoklis iš Agrigento puolė iš to bokšto į Etnos kraterį. Iš tikrųjų reikia būti dideliam filosofui, kad čia ištvertum savaitę vienumoje. Todėl nenuostabu, kad Empedoklis nusižudė.

Keleiviai prisiartino prie „Kasa Inglezos" ir pasibeldė, durys tuoj pat atsidarė. Po akimirkos daktaras ir Peteris atsidūrė tarp savųjų.

„Kasa Inglezoje" tik trys kambariai. Stalas, kelios kėdės, virtuvės rakandai, bet keleiviams, pakilusiems į dviejų tūkstančių aštuonių šimtų aštuoniasdešimt penkių metrų aukštį ir apsistojusiems čia pailsėti, to visai pakanka.

Ligi daktarui atvykstant, Liuidžis, nors buvo ir labai šalta, neleido užkurti ugnies,— bijojo išduoti, kad čia slepiasi būrelis. Bet dabar šio atsargumo jau nebereikėjo, juk Zironė žino, kad daktaras žada nakvoti „Kasa Inglezoje". Iš sandėliuko atnešę malkų, vyrai pakūrė židinį, ir ugnis linksmai įsiliepsnojo, šildydama ir apšviesdama kambarius.

Tuo metu daktaras, pasišaukęs Liuidžį į šalį, paklausė, ar kas nors neatsitiko per tą laiką, kol būrys buvo „Kasa Inglezoje".

— Ne,— atsakė Liuidžis,— kol kas viskas ramu. Bijau tik, ar nebus jie suuodę, kad mes čia.

— Kodėl taip galvoji?

— Todėl, kad nuo pat Nikolozio mus sekė kažkoks žmogus. Jis dingo, kai mes priartėjome prie kūgio papėdės.

— Kaip gaila! Zironei gali praeiti noras mane užpulti. Ar niekas nesirodė prie „Kasa Inglezos", saulei nusileidus?

— Ne, ponas daktare. Dėl atsargumo aš net įsakiau

apieškoti Filosofų bokšto griuvėsius, bet ir ten nieko neradom.

— Ką gi, palauksime. Tik pastatyk sargybą. Naktis šviesi, toli matyti. Negalima leisti, kad mus užkluptų netikėtai!

Įsakymas buvo beregint įvykdytas. Daktaras atsisėdo ant suolo priešais židinį, visi kiti paklojo ant žemės šiaudų ir sugulė.

Matifu priėjo prie daktaro ir tylėdamas ėmė žiūrėti į jį, nesiryždamas prašnekti. Bet nesunku buvo įspėti, kas jį jaudina.

— Tu nori žinoti, kur Peskadas? Pakentėk truputį. Jis netrukus grįš, nors, tiesą sakant, jis žaidžia labai pavojingą žaidimą...

— Ir kaip visad laimės! — įsiterpė Peteris, nes norėjo nuraminti milžiną, susirūpinusį dėl mažojo savo draugo.

Praslinko valanda, bet aplink centrinį kūgį buvo tuščia ir tylu. Joks šešėlis nesirodė ant sniegu padengto šlaito priešais Piano del Lago. Daktaras ir Peteris jau ėmė nekantrauti ir nejuokais susirūpino. Juk jeigu Zironę kas nors įspėjo, kad čia yra visas būrys, jis, aišku, nesiryš jų pulti. Tai būtų didelė nesėkmė, nes, kol dar nepagautas Sarkanis, būtinai reikia sučiupti bent jo bendrą ir sužinoti jų paslaptis.

Apie dešimtą valandą per pusmylį žemiau „Kasa Inglezos" driokstelėjo šūvis.

Visi išbėgo iš namelio, bet nieko nepamatė.

— Čia tikrai šautuvo šūvis,— tarė Peteris.

— Tikriausiai koks nors medžiotojas šovė į erelį ar šerną,— pasakė Liuidžis.

— Greičiau eikit į namus! Mus gali pastebėti,— paragino daktaras.

Visi suėjo į namelį.

Nepraslinkus nė dešimčiai minučių, į kambarį įbėgo lauke ėjęs sargybą jūrininkas.

— Pavojus! — sušuko jis.— Čia ateina!

— Ar daug? — skubiai paklausė Peteris.

— Ne, tik vienas.

Daktaras, Peteris, Liuidžis ir Matifu puolė laukan, stengdamiesi laikytis namelio šešėlyje. Sustingusiu lavos sriautu į aikštelę greitai kaip stirna bėgo žmogus. Jis buvo vienas. Akimirką — ir jis atsidūrė Matifu glėbyje.

Tai buvo Peskadas.

— Greičiau, greičiau į namus, ponas daktare!

Visi puolė į vidų ir tuojau pat užsklendė duris.

— Kurgi Zironė? Kur jis dingo? Tu nuo jo pabėgai? — klausinėjo daktaras.

— Taip, norėjau jus įspėti. . .

— Jis neateis?!

— Bus čia po dvidešimt minučių!

— Tuo geriau!

— Ne, tuo blogiau! Nežinau kaip, bet jis sužinojo, kad dar prieš jus čia atėjo dvylika žmonių.

— Tikriausiai jam pasakė mus sekęs kalnietis,— tarė Liuidžis.

— Šiaip ar taip, jis sužinojo ir suprato, kad jūs spendžiate jam spąstus.

— Na ir tegul! Kad tik greičiau jis čia patektų! — sušuko Peteris.

— Jis tai ateis, ponas Peteri, bet prie dvylikos plėšikų, atsivežtų iš Maltos, prisidėjo visa jo gauja. Šiandien rytą tie banditai grįžo į Santą Grotą.

— Kiek jų? — paklausė daktaras.

— Penkiasdešimt žmonių.

Liuidžio būrį sudarė vienuolika jūrininkų. Kartu su daktaru, Peteriu, Liuidžiu, Matifu ir Peskadu jų buvo šešiolika žmonių. Šešiolika prieš penkiasdešimt! Padėtis buvo labai pavojinga. Reikėjo tuojau pat apsispręsti,— juk banditai galėjo užpulti kiekvieną minutę.

Bet pirma daktaras norėjo sužinoti, kaip sekėsi Peskadui per tą laiką pas Zironę.

Zironė praleido vakarą Katanijoje ir grįžo tos dienos rytą,— jį ir matė daktaras Vila Belinio parke. Atėjęs į Santa Grotos smuklę, Zironė ten rado kalnietį, kuris jam pranešė, kad į „Kasa Ingleza" įvairiais keliais nuėjo gal koks dvylika žmonių.

Zironė iš karto suvokė, kas ten sumanyta. Vadinasi, ne jis spendė spąstus daktarui Antekirtui, o daktaras jam. Ne veltui jis buvo įspėtas, kad to daktaro reikia saugotis. Tačiau Peskadas įkalbinėjo eiti į „Kasa Inglezą", tikindamas, kad maltiškiai banditai lengvai susidoros su nedideliu daktaro būreliu. Primygtinis Peskado įkalbinėjimas pasirodė Zironei toks įtartinas, kad jis įsakė sekti jaunuolį. Tačiau Peskadas labai greitai apsižiūrėjo, kad yra sekamas. Tikriausiai Zironė būtų atsisakęs paimti daktarą į nelaisvę,— labai jau abejotinas buvo galimumas laimėti,— bet apie trečią valandą dienos į Santa Grotą grįžo likusi gaujos dalis. Dabar jau Zironė turėjo penkiasdešimt žmonių ir nusprendė veikti. Netrukus visa jo gauja išėjo iš Santa Grotos ir pasuko į „Kasa Inglezą".

Peskadas suprato, kad reikia nedelsiant įspėti daktarą, tada būriui gal ir pavyktų pabėgti arba bent pasiruošti gynimuisi, bet jis nežinojo, kur yra „Kasa Ingleza". Todėl Peskadas sulaukė, kol banditai išėjo į tokią vietą, iš kur namelis matomas,— jau buvo sutemę, ir jis tolumoje pastebėjo apšviestus langus. Ligi „Kasa Ingle-

zos" nebuvo likę nė dviejų mylių. Peskadas galvotrūkčiais puolė namelio link. Zironė dar iššovė jam iš paskos, bet nepataikė. Tą šūvį ir išgirdo „Kasa Inglezoje". Peskadas nėrė pirmyn vikriai, kaip akrobatai temoka, nebuvo ko tikėtis jį pašauti. Jis atbėgo į „Kasa Inglezą", pralenkęs Zironės gaują maždaug dvidešimčia minučių.

Išklausęs šio drąsaus ir sumanaus jaunuolio, daktaras dėkingai paspaudė jam ranką. Reikėjo tuoj pat apsispręsti, ką daryti.

Naktį eiti iš „Kasa Inglezos" ir bandyti nusileisti kalno šlaitais, kuriuos Zironė ir jo gauja žino kaip penkis pirštus, reikštų žengti į tikrą pražūtį. Daug geriau įsitvirtinti namelyje ir, ginantis kaip blokhauze, sulaukti ryto. O tada jau pamėginti ištrūkti, jei dar liks gyvų. Taip bent neteks klaidžioti tamsoje, rizikuojant nugarmėti į bedugnę ar į kokias veikiančio kraterio žiotis. Taigi buvo nuspręsta pasilikti ir priešintis. Tuojau pat visi ėmė ruoštis gynimuisi.

Pirmiausia vyrai uždarė abu langus ir užsklendė iš vidaus langines. Plyšiai tarp stogo ir priekinės sienos, kur ėjo gegnės, bus panaudoti kaip ambrazūros. Kiekvienas jūrininkas turėjo greitašaudį šautuvą ir po dvidešimt šovinių, o daktaras, Peteris ir Liuidžis — revolverius. Matifu turėjo tik kumščius, o Peskadas — vikrias rankas. Bet dėl to jie nebuvo menkiau apginkluoti už kitus!

Praslinko apie keturiasdešimt minučių, bet plėšikai vis dar nesirodė. Gal Zironė, žinodamas, kad Peskadas perspėjo daktarą ir jam nepavyks užklupti namelio netikėtai, atsisakė jį pulti? Tačiau gauja buvo didelė ir vietovę pažino puikiai, todėl plėšikai turėjo aiškią persvarą.

Apie vienuoliktą valandą į kambarį įbėgo sargybinis jūrininkas — artinosi gauja. Plėšikai ėjo išsisklaidę, norėdami apsupti namelį iš trijų pusių. Užpakalinė namelio siena glaudėsi prie kalno šlaito, ir iš tos pusės prieiti buvo neįmanoma.

Supratę priešininkų manevrą, daktaras ir jo žmonės skubiai uždarė duris, užbarikadavo jas ir kiekvienas atsistojo savo vietoje prie plyšių. Buvo įsakyta šaudyti tik tada, kai tikrai bus aišku, kad pataikysi.

Tuo tarpu Zironė su savo banditais, slapstydamiesi už uolų, lėtai kilo kalno šlaitu. Aikštelės pakraštyje riogsojo suverstos didžiulės bazaltinių ir trachitinių uolų atskalos. Jos, matyt, buvo suneštos, norint apsaugoti „Kasa Inglezą" nuo sniego žiemos pūgų metu. Iš tos vietos banditams buvo patogiausia pulti namelį, išversti duris ir langus ir, patekus į vidų, pačiupti į nelaisvę daktarą ir jo būrį.

Staiga nuskardėjo šūvis, ir iš po gegnių pakilo vos matomas dūmelis. Vienas banditas, mirtinai sužeistas, parpuolė. Kiti tuojau pat pasitraukė atgal kelis žingsnius ir pasislėpė už uolų. Bet štai, glaustydamiesi už nelygumų, jie vėl ėmė iš lėto slinkti pirmyn. Zironė juos atvedė prie aikštelės krašto.

Tada iš karto pasigirdo dvylika šūvių, jų žybčiojimai apšvietė „Kasa Inglezos" stogą, ir ant sniego liko gulėti dar du banditai.

Zironė garsiai sušuko, ir gauja puolė prie namelio, palikusi kelis sužeistus. Kulkos daugelyje vietų pramušė duris. Namelyje buvo sužeisti du jūrininkai, tiesa, nelabai sunkiai, bet toliau kautis jie nebegalėjo.

Užvirė tikras mūšis. Puolantiems kirvių ir durtuvų pagalba pavyko išlaužti duris ir vieną langą. Norėdamas nustumti banditus nuo namelio, daktaro būrys

protarpiais išbėgdavo į lauką. Ir vieni, ir kiti šaudė be atvangos. Kulka pramušė Liuidžiui skrybėlę, o Peteris vos nežuvo nuo durtuvo, kai jį užpuolė vienas banditas. Laimė, greta buvo Matifu,— tas Heraklis išplėšė ietį iš bandito rankų ir vienu smūgiu jį pribaigė.

Matifu buvo baisus. Į jį visą laiką šaudė, bet kulkos jo nelietė. Jis suprato, kad jei nugalės Zironė, Peskadui nepavyks išsisukti, ir nuo tos minties jis dvigubai niršo.

Susidūrę su tokiu stipriu pasipriešinimu, plėšikai turėjo pasitraukti. Daktaras su savo žmonėmis vėl užsidarė „Kasa Inglezoje".

— Kiek liko šovinių? — paklausė jis.

— Maždaug po dešimt ar dvylika kiekvienam.

— O kiek dabar laiko?

— Tik pradžia pirmos.

Ligi ryto buvo dar keturios valandos. Reikėjo taupyti šovinius, kad būtų galima pridengti būrio atsitraukimą išaušus.

Bet kaip apginti priėjimą prie „Kasa Inglezos", kaip sutrukdyti banditams įsiveržti į namus, jei Zironė vėl ims atakuoti?

Ir iš tikrųjų po penkiolikos minučių atokvėpio, kai plėšikai, nusitempę savo sužeistuosius, suguldė juos duburyje, jie vėl ėmė pulti.

Įtūžę, kad mažasis būrelis taip atkakliai priešinasi, ir savo nuostolių įsiutinti (penki ar šeši buvo užmušti), banditai užropojo sustingusia lava, perbėgo tarpą nuo akmenų krūvos ir atsidūrė aikštelėje.

Per visą tą laiką iš namelio nepokštelėjo nė vienas šūvis. Dėl to Zironė tuoj sumetė, kad apsuptieji turi maža šovinių. Ir jis puolė prie namelio, vesdamas paskui banditus. Jie taip veržėsi į mūšį, nes nekantravo

pačiupti turtuolį, kuris, Zironės žodžiais, turėjo daugiau kaip šimtą milijonų.

Įniršę plėšikai ėmė laužtis į duris ir langus ir tikriausiai būtų įsiveržę į namus, tik staiga trenkė nauja papliūpa, ir gauja vėl nusirito atgal, netekusi dar kelių žmonių. Apsuptieji irgi turėjo nuostolių: buvo sunkiai sužeisti dar du jūrininkai.

Šoviniai namelyje baigėsi, liko ne daugiau kaip po keturis — penkis kiekvienam žmogui. Tokiomis sąlygomis nebuvo ko nė galvoti apie pasitraukimą net prašvitus. Juos galėjo išvaduoti tik kokia nors netikėta pagalba, tačiau jos nebuvo iš kur laukti.

Tikėtis, kad Zironė ir jo bendrai atsisakys savo sumanymo, nebuvo ko. Nors ir daug banditų gulėjo nukauta, jie dar turėjo beveik keturiasdešimt gerai ginkluotų žmonių. Jie žinojo, kad apsuptieji greit pritrūks šovinių atsakyti į jų šūvius, tad vėl puolė į ataką.

Tuo metu šlaitu tiesiai ant kopiančių banditų ėmė ristis didžiuliai akmenys. Trys plėšikai, nespėję atšokti, buvo sutrinti.

Tai stipruolis Matifu stūmė žemyn prie aikštelės krašto suverstas uolų nuolaužas.

Žinoma, tokia gynyba negalėjo sustabdyti puolančiųjų, pagaliau ir akmenų neilgai būtų užtekę. Apsuptiesiems grėsė neišvengiama pražūtis, jei niekas nepadės.

Staiga Peskadui dingtelėjo gera idėja, bet ją tepasakė tik vienam Matifu, nes daktaras, galimas dalykas, nebūtų jam pritaręs.

Iš banditų pokalbių Santa Grotos smuklėje Peskadas buvo girdėjęs, kad Kasonėje stovi žandarų būrys. Nuo „Kasa Inglezos“ iki Kasonės valanda kelio. Ar nebūtų galima nubėgti ir atvesti čia žandarus? Taip, bet

pirmiausia reikia nepastebėtam prasmukti pro plėšikus, o paskui jau bėgti, kiek kojos įkerta, į vakarus, kur stovi Kasonės kaimelis.

„Reikia praeiti — ir aš praeisiu! — tarė sau Peskadas.— Po velnių, akrobatas aš, ar ne!"

Ir Peskadas papasakojo Matifu, kaip jis sumanė ieškoti pagalbos.

— Bet juk tu rizikuoji...— bandė prieštarauti Matifu.

— Reikia rizikuoti!

Su Peskadu ginčytis Matifu niekad nedrįsdavo.

Ir draugai pasuko į dešinę nuo namelio prie didelės kaip kalnas pusnies.

Po dešimties minučių aikštelės pakrašty pasirodė Matifu; jis rito didžiulį sniego luitą. Kova tebesitęsė. Jūrininkai vertė ant ropojančių į kalną banditų didžiulius akmenis. Matifu irgi nustūmė savo luitą, ir šis, nuriedėjęs šlaitu, pralėkė pro plėšikus ir sustojo nedideliame įdubime per penkiasdešimt žingsnių už jų.

Tada iš pusiau suirusio luito iššoko mažas vikrus žmogelis. Tai buvo Peskadas, „vaikinas su galva", kaip jis mėgo save vadinti.

Jis buvo įlindęs į sukietėjusio sniego luitą ir, rizikuodamas kartu su juo nuriedėti į bedugnę, pralėkė žemyn kalno šlaitu, o dabar, išsilaisvinęs, bėgo, neatgaudamas kvapo, Kasonės link.

Buvo pusė pirmos.

Daktaras, nematydamas Peskado ir susirūpinęs, ar tik jo nesužeidė, jį pašaukė:

— Peskado nėra?! Kur jis?

— Jis sakė, kad eis pagalbos.

— Kaipgi jis sugebėjo iš čia ištrukti?

— Ogi sniego luite.

Ir Matifu papasakojo daktarui, kaip buvo.

— Šaunuolis! — sušuko daktaras. — Nenusiminkite, draugai! Mes jiems dar parodysime.

Akmenys vis lėkė puolantiesiems ant galvų. Bet ir šios naujos apsigynimo priemonės neilgai užteko: pasibaigė akmenys.

Apie trečią valandą daktaro būrys, pasiėmęs sužeistuosius, pasitraukė iš „Kasa Inglezos", kurią tuojau pat užėmė banditai. Apie dvidešimt Zironės banditų žuvo, tačiau gyvų vis tiek buvo daugiau, negu daktaro gynėjų. Todėl mažasis daktaro žmonių pulkelis negalėjo prasiveržti ir jiems teliko vienas kelias: kopti sustingusios lavos, šlako ir pelenų sąvartomis aukštyn pagrindinio kūgio šlaitu, nors viršūnėje jų laukė krateris — atvira ugnies bedugnė.

Nešdami sužeistuosius, dusdami sieros garuose, kuriuos vėjas pūtė ant jų iš viršaus, jie pakilo du šimtus penkiasdešimt metrų, ir ligi kraterio liko ne daugiau kaip penkiasdešimt metrų.

Pradėjo švisti. Pirmieji saulės atšvaitai nuspalvino Kalabrijos kalnų viršūnes virš rytinės Mesinos užutekio dalies.

Tačiau daktaro ir jo būrio padėtis buvo tokia beviltiška, kad dabar nė dienos šviesa nebegalėjo jiems pagelbėti. Jie vis traukėsi, kildami ugnikalnio atšlaitėmis, atsišaudydami paskutiniais šoviniais ir ritindami ant banditų uolų atlaužas, kurias Matifu stumdavo su nežmoniška jėga. Atrodė, viskas jau baigta... tik staiga kūgio papėdėje pasigirdo šūviai.

Zironės gauja sumišo, pasuko atgal ir ėmė bėgti, kūlvirsčiais risdamiesi kalnu.

Jie pamatė Peskado atvestą žandarų būrį.

Drąsiajam vyrukui net nereikėjo lėkti iki Kasonės. Išgirdę šūvius kalnuose, žandarai patys skubėjo ten. Peskadas sutiko juos kelyje ir atsivedė į „Kasa Inglezą".

Dabar ėmė pulti daktaro būrys. Matifu kaip viesulas užgriuvo bėgančius banditus ir, du paguldęs vietoje, puolė Zironę.

— Bravo, Matifu, bravissimo! — šaukė tuo metu pribėgęs Peskadas.— Taip jam ir reikia! Patiesk jį ant abiejų menčių! Dėmesio, dėmesio, ponai! Prasideda dvikova! Zironė prieš Matifu!

Išgirdęs Peskado balsą, Zironė laisva ranka išsitraukė revolverį ir šovė į jį.

Jaunuolis parkrito.

Dabar įvyko baisus dalykas. Matifu pačiupo Zironę už pakarpos ir, sugniaužęs kumštyje jo kaklą, nusitempė. Banditas nė krustelti nespėjo.

Veltui daktaras šaukė milžinui palikti Zironę gyvą. Peteris ir Liuidžis puolė prie Matifu, bet jo pavyti negalėjo. Matifu nieko nematė, nieko negirdėjo. Jis žinojo tik viena: Zironė, gal būt, užmušė Peskadą! Stipruolis dėl to neteko galvos. Jis net nežvilgterėjo į Zironę, ar, tikriau sakant, į tai, kas liko iš Zironės jo rankose.

Pribėgęs vieno kraterio žiotis, Matifu atsivėdėjęs trenkė Zironę į ugnies šulinį.

Peskadas gulėjo atsirėmęs į daktaro kelius, o daktaras tvarstė jam žaizdą, kuri buvo gana rimta. Matifu priėjo prie jų. Didžiulės ašaros ritosi jo skruostais.

— Nieko, Matifu, nebijok! Viskas bus gerai,— vos girdimai sušnabždėjo Peskadas.

Matifu pakėlė jį kaip kūdikį ant rankų ir ėmė leis-

tis ugnikalnio šlaitu žemyn. Kiti ėjo paskui. O žandarai, sugaudę beveik visus banditus, medžiojo likusius. Šešioms valandoms praslinkus, daktaras ir visas jo būrys, grįžę į Kataniją, jau sėdo į „Feratą".

Peskadas buvo paguldytas į lovą kajutėje. Daktaras Antekirtas gydė ligonį, o Matifu jį slaugė. Geriau jo niekas negalėtų prižiūrėti. Be to, Peskado žaizda — kulka buvo įstrigusi viršutinėje peties dalyje — pasirodė ne tokia jau pavojinga. Pagulėti, žinoma, reikės, bet išgyti nebus sunku. Kai Peskadui ateidavo laikas miegoti, Matifu sekdavo jam pasaką, visą laiką tą pačią, ir draugas kietai užmigdavo.

Taigi daktarui nepavyko. Tiesa, jie nepateko į plėšikų rankas, bet Zironė žuvo, o jiems buvo labai svarbu paimti gyvą Sarkanio kompanioną ir iš jo sužinoti Sarkanio planus. Ir kaltas dėl to tik Matifu. Bet argi galima ant jo pykti?

Daktaras išbuvo Katanijoje dar savaitę, bet jam taip ir nepavyko nieko sužinoti apie Sarkanį. Gal Sarkanis ir žadėjo susitikti su Zirone Sicilijoj, bet, išgirdęs apie įvykį kalnuose ir apie savo bendro žuvimą, aišku, atsisakė to ketinimo.

Rugsėjo aštuntąją „Feratas" išvairavo į jūrą ir greitai nuplaukė Antekirto salos link. Netrukus daktaras ir jo draugai jau buvo saloje.

Čia daktaras, Peteris ir Liuidžis vėl pradėjo svarstyti, kaip geriau įvykdyti pagrindinį savo gyvenimo tikslą. Dabar pirmiausia reikėjo surasti Karpeną, kuris, be abejo, žinojo, kur yra Sarkanis ir Silas Torantalis. Ispanas nedalyvavo užpuolime, jis buvo likęs Santa Grotos užeigoje ir nepateko į žandarų rankas; tačiau tai buvo trumpalaikė laimė.

Iš tikrųjų po dešimties dienų vienas daktaro agentas pranešė, kad Karpena areštuotas Sirakūzuose, bet ne kaip Zironės bendras, o už žmogžudystę, įvykdytą dar prieš penkiolika metų Malagoje. Dėl to jis ir buvo pabėgęs iš Ispanijos ir apsigyvenęs Rovinjoje.

Po trijų savaičių Ispanijos vyriausybė, kuriai buvo perduotas Karpena, nuteisė jį katorgai ligi gyvos galvos. Jį išsiuntė į Maroko pakrantę, į Seutą, kur yra vienas stambiausių Ispanijos sunkiųjų darbų kalėjimų.

— Pagaliau vienas niekšas pateko į katorgą! Tikiuosi, jis nebeišeis iš ten ligi pat mirties! — sušuko Peteris, išgirdęs naujieną.

— Ligi mirties! Ne! — atsakė daktaras.— Andrea Feratas dėl jo žuvo katorgoje, tačiau Karpena mirs ne ten!

KETVIRTOJI DALIS

PIRMASIS SKYRIUS

SEUTOS KATORGA

Praėjus trims savaitėms po įvykių Katanijoje, rugsėjo dvidešimt pirmąją garinė jachta „Feratas", stipraus šiaurės rytų brizo genama, skrodė Gibraltaro sąsiaurio vandenis, praplaukdama tarp Europos iškyšulio,— Anglijos valdų Ispanijos žemėje,— ir La-Almino iškyšulio,— ispanų valdų marokiečių žemėje. Jei tikėti mitologija, Heraklis, šis inžinieriaus Lesepso pirmtakas, čia vėzdo smūgiu perskėlė pakrančių uolas, ir Atlanto vandenys įsiveržė į Viduržemio jūrą, sudarydami keturių lje pločio sąsiaurį.

Peskadas tikrai būtų papasakojęs šitą legendą savo draugui Matifu, rodydamas šiaurėje Gibraltaro uolas, o pietuose — El Choro kalną. Du akmens stulpai — Kalpė ir Abyla — ligi šių dienų primena mums įžymųjį mitologinį didvyrį. Be abejo, Matifu mokėtų įvertinti tokią jėgą, bet pavydo geluonis nebuvo niekad palietęs kuklios ir atviros jo širdies. Provanso Heraklis būtų tik pagarbiai nulenkęs galvą prieš Jupiterio ir Alkmenės sūnų.

Bet garinės jachtos keleivių tarpe Matifu nebuvo, nebuvo tarp jų ir Peskado. Matifu tebeslaugė sužeistą savo draugą, ir jie abu liko Antekirtoje. Jei prireiktų

jų paramos, juos iškvies telegrama ir skubiai pristatys, kur reikia, kuria nors „Elektra" iš Antekirtos eskadros.

„Ferato" laivu, kuriam vadovavo kapitonas Kestrikas ir jo pavaduotojas Liuidžis, plaukė tiktai daktaras ir Peteris Batoras. Paskutinė ekspedicija į Siciliją, ieškant Sarkanio ir Silo Torontalio, baigėsi nesėkmingai, nes žuvo Zironė. Reikėjo vėl užčiuopti jų pėdsakus, privertus Karpeną pasakyti, ką jis žino apie Sarkanį ir jo bendrininką. O kadangi ispanas buvo nuteistas katorgos darbams ir išsiųstas į Seutą, tik ten buvo galima jį surasti.

Seuta — nedidelis tvirtovės miestelis, lyg anglų Gibraltaras, išsidėstęs El Choro kalnų rytiniuose šlaituose. Mūsų aprašomą dieną apie devintą valandą ryto „Feratas" manevravo už trijų mylių nuo Seutos uosto.

Kur gali būti didesnis judėjimas kaip Gibraltaro sąsiauryje — Viduržemio jūros vartuose! Per juos į jūrą liejasi Atlanto vanduo, per juos praplaukia tūkstančiai laivų iš Šiaurės Europos, Pietų ir Šiaurės Amerikos ir užpildo daugybę Viduržemio jūros pakrantėmis išbarstytų uostų. Per šiuos vartus praplaukia taip pat ir didžiuliai keleiviniai garlaiviai bei karo laivai, kuriems į Indijos vandenyną ir pietų jūras atvėrė kelią vieno prancūzo genijus. Kas gali būti gražiau už neplatų Gibraltaro sąsiaurį, įsiterpusį tarp tokių įvairiaformių kalnų! Šiaurėje matyti Andaluzijos kalnai. Pietuose, palei įmantriai išraižytą krantą, nuo Espartelio iškyšulio ligi La Almino rago tęsiasi Buloneso kalnų grandinė tamsiomis viršūnėmis, kyšo Beždžionių kalnas ir *Septem fratres*[1] — septyngalvis milžinas. Dešinėje

[1] Septyni broliai *(lot.)*.

ir kairėje matyti įspūdingi miestai: jie prigludę įlankėlių pakraščiuos, stiebiasi kalnų šlaitais, tįso prie smėlėtų krantų, o toli užpakaliniam plane įsikūrę tokie uostai, kaip Tarifa, Alchesyras, Tanžeras, Seuta. Tarp sąsiaurio krantų plyti nerimstanti, permaininga jūra, čia pilka, audringa, čia žydra ir rami, pasišiaušusiom bangų skiauterėlėm tose vietose, kur susiduria priešingos srovės; jos paviršių vagoja greitaeigiai garlaiviai, nesulaikomi nei bangavimo, nei vėjo, ir lengvi buriniai laivai, kurių, pučiant vakariui, šimtai susitelkia prie išėjimo į Atlanto vandenyną. Ties Gibraltaro sąsiauriu du kontinentai išdėstė vienas priešais kitą savo grožybes, ir nėra žmogaus, kuris liktų abejingas tos dvigubos panoramos žavesiui.

„Feratas" greitai artėjo prie Afrikos. Įlanka, kur slepiasi Tanžeras, jau nyko tolumoje, o Seutos uola vis labiau ryškėjo, nes krantas toje vietoje žymiai linksta į pietus. Keleiviai matė, kaip ta uola pamažu kilo iš jūros tartum salelė prie iškyšulio, sujungto su ja tik siaurute sąsmauka. Eldoro kalno viršūnėje jie pamatė tvirtovę, pastatytą vietoj senovinės romaniškos citadelės; dieną ir naktį joje budi sargyba, stebinti sąsiaurį, o svarbiausia — Maroko teritoriją, nes Ispanijos valda — Seuta — yra į ją įsiterpusi. Orografiniu požiūriu ši vietovė labai panaši į mažytę Monako kunigaikštystę Prancūzijos teritorijoje.

Dešimtą valandą ryto „Feratas" išmetė inkarą Seutos uoste arba, tiksliau, per du kabeltovus nuo prieplaukos, į kurią įnirtingai plakasi didžiulės bangos. Tiesą sakant, čia tėra tik atviras reidas, neapsaugotas nuo jūros bangų antplūdžio. Bet kai laivai negali išmesti inkaro į vakarus nuo Seutos, jie randa puikią

prieglaudą antroje skardžio pusėje, kur jiems nebaisūs vakariniai vėjai.

Apie pirmą valandą, kai karantino pareigūnai aplankė laivą ir pasirašė pažymėjimą, kad įgula sveika, daktaras su Peteriu įsėdo valtin, kuri po kelių minučių sustojo mažoje prieplaukoje prie miesto sienų. Nebuvo abejonės, kad daktaras pasiryžęs sučiupti Karpeną. Bet kaip? Tai bus nuspręsta, tik apžiūrėjus vietovę, ir priklausys nuo aplinkybių. Bus galima arba pagrobti Karpeną, arba padėti jam pabėgti iš Seutos katorgos.

Šį kartą daktaras Antekirtas nenorėjo laikytis inkognito. Uosto tarnautojai, pabuvoję „Ferato" laive, jau paskleidė gandą apie tokio žymaus asmens atvykimą. Arabų kraštuose nuo Sueco ligi Espartelio iškyšulio visi nors iš gandų žinojo apie mokytą vyrą, pastaruoju laiku gyvenusį Didžiojo Sirto įlankoje Antekirtos saloje. Štai kodėl ir ispanai, ir marokiečiai jį nuoširdžiausiai sutiko. Be to, visiems buvo leidžiama aplankyti „Feratą", ir daugybė valčių tuojau pat apsupo laivą.

Šis triukšmas daktarui, matyt, buvo reikalingas. Garsas apie jį turėjo padėti jam vykdyti planus. Taigi nei pats daktaras, nei Peteris nesislėpė nuo smalsių žvilgsnių. Važinėdami geriausio Seutos viešbučio pasiūlyta atvira karieta, jie pirmiausia apžiūrėjo miestą, jo siauras, tarp niūrių bespalvių namų įspraustas gatveles, aikšteles, kuriose po nuskurdusiais dulkėtais medžiais glaustėsi menkutės smuklės ir į kareivines panašūs valdiniai pastatai. Trumpai tariant, čia nebuvo nieko įdomaus išskyrus mauriškąjį kvartalą, kuris dar nėra praradęs savitumo.

Apie trečią valandą daktaras įsakė jį nuvežti pas

Seutos gubernatorių, kuriam norėjo padaryti vizitą,— visiškai natūralus žymaus užsieniečio dėmesys.

Savaime suprantama, kad Seutos gubernatorius negali būti civilis asmuo. Seuta — visų pirma karinė kolonija. Apie dešimt tūkstančių žmonių: karininkai, kareiviai, pirkliai, žvejai, kabotažinių laivų jūrininkai gyvena mieste ir pakrantėje,— tas siauras žemės ruoželis, nusitiesęs į rytus, užbaigia ispanų valdą.

Tuo laiku Seutos gubernatorium buvo pulkininkas Gyara. Jis vadovavo trims kontinentinės armijos pėstininkų batalionams, einantiems privalomą tarnybą Afrikoje, nuolat Seutoje stovinčiam drausmės pulkui, dviem artilerijos baterijoms, pontoninei kuopai ir iš vietos gyventojų sudarytai maurų kuopai, kurių šeimos gyvena specialiame miesto kvartale. Kalinių čia buvo apie du tūkstančius.

Važiuodama į gubernatoriaus rezidenciją, karieta už miesto riedėjo skalda grįstu plentu link Seutos rytų sienos.

Išilgai kelio tęsėsi siauras laukų ruožas, iš vienos pusės atskirtas kalnų, o iš antros — jūros: vietiniai gyventojai juos puikiai įdirbdavo, atkakliai grumdamiesi su akmeningos dirvos skurdumu. Čia gausiai auga įvairiausios daržovės bei vaisiai, bet, reikia pripažinti, kad ir darbo rankų nestinga.

Ir tikrai, Seutoje kaliniai dirba valstybės naudai ne tik specialiose dirbtuvėse, statydami įtvirtinimus ir taisydami nuolatinės priežiūros kelius, bet ir miesto policijoj (už gerą elgesį šiems žmonėms kartais pavedama saugoti tvarką, nors jie patys irgi yra saugomi). Tremtiniai, nuteisti dvidešimčiai metų ar net ligi gyvos galvos, kartais valdžios nustatytomis sąlygomis ateina dirbti ir pas privačius gyventojus.

Apžiūrėdamas Seutą, daktaras sutiko laisvai gatvėmis vaikštančius katorgininkus; matyt, jie tarnavo miestiečiams. Bet daugumas vis dėlto dirbo už Seutos tvirtovinių sienų, prie kelių, laukuose.

Visų pirma reikėjo sužinoti, kokiai katorgininkų kategorijai priklauso Karpena. Juk pagal tai, ar ispanas uždarytas, ar laisvas, dirba pas privačius asmenis, ar valstybei, daktaras atitinkamai turėtų taikyti vienokią ar kitokią taktiką.

— Ispanas dar neseniai nuteistas,— pasakė daktaras Antekirtas Peteriui,— taigi, galimas dalykas, kad dar nesinaudoja lengvatomis kaip kiti katorgininkai už gerą elgesį.

— O jei jis kalėjime? — paklausė Peteris.

— Tada jį pagrobti bus sunkiau,— atsakė daktaras,— bet pagrobti privalome, ir pagrobsime!

Arkliai bėgo ristele, ir karieta pamažu riedėjo keliu. Už kokių dviejų šimtų metrų nuo miesto įtvirtinimų, sargų prižiūrimi, dirbo apie penkiasdešimt katorgininkų. Vieni skaldė akmenis, kiti pylė skaldą ant plento, treti ją volais trambavo. Dėl to karietai teko važiuoti šalikele.

Staiga daktaras sugriebė Peterio Batoro ranką ir sušnabždėjo:

— Tai jis!

Atsirėmęs į kauptuko rankeną, per dvidešimt žingsnių nuo savo draugų stovėjo kažkoks žmogus.

Tai buvo Karpena.

Nors jau buvo praslinkę penkiolika metų, daktaras lengvai pažino Istrijos druskos virintoją, nors šis vilkėjo kalinio drabužiais, kaip jį pažino Marija Ferato maltiečio kostiumu Manderadžio gatvelėje. Jokio amato nemokąs dykinėtojas negalėjo dirbti Seutos dirbtu-

vėse. Niekam jis daugiau netiko, tiktai skaldyti akmenis prie kelio.

Bet nors daktaras ir pažino Karpeną, šis jokiu būdu negalėjo pažinti Matijo Šandoro. Juk niekšas tik probėgomis buvo matęs žymųjį bėglį Andreos Ferato namuose, kai atvedė ten policiją. Tačiau jį, kaip ir visus, buvo pasiekusi žinia apie daktaro Antekirto atvykimą į Seutą. O garsusis gydytojas buvo tas pats žmogus, apie kurį jam kalbėjo Zironė, jiems susitikus prie Polifemo grotos Sicilijoje, paslaptinga asmenybė, kurios saugotis patarė Sarkanis, žinomas milijonierius, kurį „Kasa Inglezoje" pagrobti veltui bandė Zironė.

Ką galvojo Karpena, staiga susidūręs su daktaru akis į akį? Ar jo smegenis paveikė tas susitikimas, ar tik šmėstelėjo neaiškus vaizdas, kaip kad būna fotografuojant? Sunku pasakyti. Tačiau ispanas staiga pajuto, kad daktaras jį užvaldė, kad jo paties asmenybė tartum visiškai išnyko ir pašalinė stipresnė valia pavergė jo valią. Veltui jis mėgino priešintis: niekaip nepajėgė atsispirti tai nepalenkiamai jėgai.

O daktaras, sustabdęs vežėją, žiūrėjo į nusikaltėlį veriančiu žvilgsniu. Tos blizgančios, skvarbios akys tiesiog suparalyžiavo Karpeną. Jo sąmonė aptemo, atbuko, vokai virptelėjo, užsimerkė ir tik retkarčiais sukrutėdavo. Paskum jis visiškai neteko sąmonės, parkrito pakelėje, tačiau aplinkiniai nieko nepastebėjo. Karpena užmigo hipnotiniu miegu, ir jį pažadinti galėjo tik vienas žmogus.

Daktaras gi liepė toliau važiuoti į gubernatoriaus rezidenciją. Šis incidentas sulaikė jį ne ilgiau kaip trisdešimt sekundžių. Niekas, be Peterio Batoro, nė nepamatė, kas įvyko tarp jo ir ispano.

— Dabar šis žmogus mano valdžioje,— tarė daktaras,— ir aš jį priversiu. . .

— Pasakyti viską, ką tik jis žino? — paklausė Peteris.

— Ne, daryti viską, ką tik aš panorėsiu, nesąmoningai, žinoma. Tik pažvelgęs į šį niekšą, supratau, kad galiu jį valdyti, pajungti savo valiai.

— Bet jis nepanašus į ligonį.

— Nejaugi tu manai, kad hipnozė veikia tik neuropatus? Ne, Peteri, kaip tik nenormalūs žmonės labiausiai priešinasi įtaigai. Kad pasiduotų hipnozei, subjektas privalo turėti valią, o šį kartą man pasisekė, nes Karpena linkęs pasiduoti mano valiai. Dabar jis miegos tol, kol pažadinsiu.

— Tegu,— pasakė Peteris,— bet kam visa tai? Juk tokioje būsenoje Karpena negalės papasakoti, kas mus labiausiai domina!

— Be abejo,— atsakė daktaras,— ir man, suprantama, nepavyks jo priversti, kad pasakotų tai, ko pats nežinau. Bet priversiu jį daryti, ką tik panorėsiu, ir jis negalės priešintis mano valiai. Jeigu tik panorėsiu, Karpena pabėgs iš katorgos nurodytą dieną — ryt, poryt, po savaitės ar pusmečio, nors ir nebus užmigęs hipnotiniu miegu.

— Pabėgs iš katorgos?! — sušuko Peteris.— Išeis iš čia savo valia?.. Na, o sargai negi snaudžia? Juk įtaigos jėga nėra visagalė, ji neprivers žmogaus sutraukyti grandines, išlaužti kalėjimo duris ar perlipti neperlipamą sieną. . .

— Žinoma ne, Peteri,— atsakė daktaras,— jis niekuomet nepadarys to, ko negalėčiau padaryti aš pats. Todėl ir nekantrauju aplankyti Seutos gubernatorių!

Daktaras Antekirtas nė kiek neperdėjo. Hipnozės faktai dabar visiems žinomi. Šarko, Brouno-Sekaro, Azano, Riše, Diumonpalje, Modsli, Bernheimo, Heko, Tiuko, Rigerio ir daugelio kitų mokslininkų darbai bei stebėjimai nekelia šioje srityje nė mažiausio abejojimo. Keliaudamas po Rytus, daktaras galėjo ištirti pačius įdomiausius hipnozės reiškinius ir išlpėsti šią fiziologijos sritį savo stebėjimais. Taip, jis gerai nusimanė apie hipnozę ir žinojo nuostabias jos pasekmes. Iš prigimties apdovanotas didele įtaigos jėga, daktaras dažnai ja naudojosi, gyvendamas Mažojoje Azijoje. Šia jėga jis ir pasikliovė, ketindamas pasigrobti Karpeną, nes, atsitiktinai (kokia laimė!), tas iš karto pasidavė jo įtakai.

Taigi Karpena dabar buvo daktaro valdžioje; daktaras, pajungęs jo valią savajai, galėjo jam įsakinėti, ką norėdamas ir kada norėdamas. Bet kad galėtų įvykdyti vieną ar kitą jam įteigtą veiksmą, nusikaltėlis turėjo būti laisvas. O jam išlaisvinti reikėjo gubernatoriaus sutikimo. Tokį leidimą daktaras ir tikėjosi gauti, kitaip ispano pabėgimas būtų neįmanomas.

Po dešimties minučių jie privažiavo prie ilgų kareivinių korpusų, kurie ėjo beveik iki pat Seutos sienų, ir sustojo priešais gubernatoriaus rezidenciją.

Pulkininkas Gyara, aišku, žinojo apie daktaro Antekirto atvykimą į Seutą. Šį žymųjį žmogų, pagarsėjusį savo talentu ir turtais, visur sutikdavo tarsi keliaujantį valdovą. Štai kodėl, kai daktarą Antekirtą ir jaunajį jo draugą Peterį Batorą įvedė į gubernatoriaus namų svetainę, pulkininkas Gyara juos priėmė labai maloniai. Iš karto jis pasiūlė svečiams apžiūrėti Seutą — „šį Ispanijos kampelį, taip puikiai įsiterpusį į Maroko teritoriją".

— Mes mielai priimame jūsų pasiūlymą, ponas gubernatoriau,— atsakė daktaras ispaniškai. Ta kalba ir jis, ir Peteris kalbėjo laisvai.— Bet iš tiesų nežinau, ar galėsiu pasinaudoti jūsų svetingumu, nes teturiu labai maža laiko.

— Na ką jūs, daktare, kolonija juk nedidelė,— prieštaravo gubernatorius.— Per pusdienį mes suskubsime ją visą apžiūrėti. Beje, ar ilgai žadate pas mus pabūti?

— Daugiausia keturias — penkias valandas. Dar šiandien vakare turiu išvykti, nes rytoj rytą nepakliūsiu į Gibraltarą, o ten manęs laukia.

— Nejaugi jūs išvykstate šį vakarą?! — sušuko gubernatorius.— Labai prašau — pasilikite! Patikėkite, daktare, mūsų karinę koloniją verta geriau pažinti. Aišku, savo kelionių metu jums teko matyti ir pažinti daug visokių įdomybių, bet, užtikrinu jus, Seuta verta ir mokslininkų, ir ekonomistų dėmesio. Paimkime kad ir mūsų penitenciarinę sistemą!

Suprantama, kad gubernatoriaus žodžiuose, kai jis taip gyrė savo koloniją, buvo nemaža savimeilės. Tačiau jis neperdėjo: Seutos penitenciarinė sistema (tokia pat įvesta ir Sevilijos pataisos kalėjimuose) pagrįstai laikoma viena iš geriausiųjų Senajame ir Naujajame pasaulyje tiek kalinių priežiūros, tiek ir moralinio poveikio atžvilgiu. Taigi gubernatorius primygtinai norėjo, kad žymusis daktaras Antekirtas neskubėtų išvykti ir savo atsilankymu pagerbtų Seutos pataisos įstaigas.

— Negaliu, ponas gubernatoriau, bet šiandien aš jūsų paslaugoms, ir jei leistumėt. . .

— Bet dabar jau ketvirta valanda,— prieštaravo pulkininkas Gyara,— ir mums lieka labai mažai laiko. . .

— Tiesa,— sutiko daktaras,— tuo labiau apmaudu,

kad ne tik jūs norit man parodyti savo koloniją, bet ir aš jums savo jachtą.

— Nejaugi, daktare, jūs negalėtumėt išplaukti viena diena vėliau?

— Mielai, ponas gubernatoriau, jei dėl rytdienai paskirto pasimatymo man nereiktų išplaukti dar šį vakarą!

— Kaip gaila,— atsakė gubernatorius,— aš visą gyvenimą graušiuos, kad nesugebėjau jūsų sulaikyti ilgesniam laikui! Bet saugokitės! Jūsų jachtai gresia mano pakrančių artilerija,— man tereikia įsakyti, ir „Feratas" beregint bus paskandintas.

— O jūs nebijote atsakomojo smūgio, ponas gubernatoriau? — juokdamasis paklausė daktaras.— Nejaugi norite pradėti karą su galinga Antekirtos valstybe?

— Aišku, ne, tai būtų perdaug pavojinga! — tokiu pat tonu atsakė gubernatorius.— Bet ko nesiimtum, norėdamas sulaikyti jus dar vienai dienai!

Peteris į pokalbį nesikišo. Jis tik spėliojo: ar daktaras artėja prie siekiamo tikslo? Daktaro nutarimas šį vakarą išplaukti iš Seutos Peterį kiek nustebino. Nejaugi per tokį trumpą laiką jie galės paruošti Karpenos pabėgimą? Juk po kelių valandų nusikaltėliai grįš į kalėjimą ir visą naktį bus uždaryti. O tokiomis sąlygomis vargu ar pavyktų išlaisvinti ispaną.

Bet Peteris suprato, kad daktaras taip kalba dėl to, kad jau numatė, ką daryti, kai išgirdo jį sakant:

— Baisiai liūdna, ponas gubernatoriau, kad negaliu išpildyti jūsų noro, bent šiandien! Bet gal mums pavyks susitvarkyti taip, kad abu būsime patenkinti.

— Sakykite gi, sakykite, daktare!

— Rytoj rytą aš turiu būti Gibraltare, ir išplaukti reikia šiandien vakare. Bet tame Britanijos iškyšulyje kažin ar užtruksiu ilgiau kaip dvi — tris dienas. Šiandien ketvirtadienis; taigi, užuot keliavęs toliau Viduržemio jūros šiauriniu pakraščiu, sekmadienio rytą galiu grįžti į Seutą...

— Tikrai jūs puikiai sugalvojot! — sušuko gubernatorius,— ir padarėt man didelį malonumą. Prisipažįstu, čia man garbės klausimas. Bet kas šiame pasaulyje neturi bent krislelio savimylos? Vadinasi, sutarta, daktare: jūs grįšite sekmadienį!

— Taip, bet su viena sąlyga!

— Kad ir kokia ji būtų, aš iš anksto sutinku.

— Jūs su savo adjutantu turite papusryčiauti „Ferate".

— Prižadu, daktare, prižadu... bet taip pat su viena sąlyga.

— Kaip ir jūs, ponas gubernatoriau, aš besąlygiškai sutinku.

— Jūs su ponu Batoru būtinai turite pas mane papietauti,— pareiškė gubernatorius.

— Mielai,— atsakė daktaras,— o tarp pusryčių ir pietų...

— Aš piktnaudžiausiu savo valdžia ir versiu jus apžiūrėti mano karalystės įžymybes! — spausdamas daktarui ranką, sušuko pulkininkas.

Peteris Batoras taip pat priėmė pakvietimą, mandagiai nusilenkdamas tokiam vaišingam Seutos gubernatoriui, kuris buvo sužavėtas savo svečiais.

Daktaras pakilo atsisveikinti, ir Peteris iš jo akių suprato, kad jis pasiekė, ko norėjo. Gubernatorius už-

sigeidė būtinai palydėti svečius ligi pat miesto, taigi visi trys sėdo į karietą ir nuvažiavo Seutos link.

Naudodamasis proga, gubernatorius liaupsino mažąją koloniją: jis kalbėjo apie patobulinimus, kuriuos numato padaryti karinėje bei civilinėje valdymo sistemoje, teigė, kad geografinė senosios Abylos padėtis nė kiek ne blogesnė už Kalpės padėtį priešingame sąsiaurio krante, tikino, kad Seutą nesunku paversti nepaimamu, kaip kad nepaimamas yra anglų valdomas Gibraltaras, piktinosi įžūliu pono Fordo pasisakymu, kuris pareiškė: „Seuta turi priklausyti Anglijai, nes Ispanija nežino, ką su ja daryti, ir vos pajėgia išlaikyti savo valdžioje", pyko ant akiplėšų anglų, kurie vos tik įkelia kur koją, o jau amžiams ten įleidžia šaknis. Tokia šneka nė kiek nestebino, žinant, kad kalbą ispanas.

— Bet tegu jie gerai pagalvoja, prieš ryždamiesi užgrobti Seutą,— šaukė gubernatorius,— ir verčiau tepasirūpina išlaikyti savąjį Gibraltarą! Mes ten turime tokį kalną, kuris vieną gražią dieną gali užgriūti jiems stačiai ant galvų!

Daktaras neklausė, kokiu būdu ispanai sukels tokią geologinę katastrofą, ir neginčijo gubernatoriaus tvirtinimų, dėstomų su tikru hidalgo užsidegimu, o ir pašnekesys buvo staiga nutrauktas: vežikui teko sustabdyti arklius, nes koks penkiasdešimt katorgininkų stovėjo susibūrę ant kelio.

Gubernatorius davė ženklą brigadininkui, ir šis priėjo pagal visas karinio statuto taisykles. Priėjęs sumušė užkulniais ir, pridėjęs ranką prie kepurės, išsitempė prieš viršininką.

Visi kiti — ir katorgininkai, ir prižiūrėtojai — prasiskyrė ir sustojo abipus kelio.

— Kas atsitiko? — paklausė gubernatorius.

— Jūsų prakilnybe,— atsakė brigadininkas,— čia šalikelėje guli vienas kalinys. Jis, atrodo, miega, bet mes jokiu būdu negalime jo pažadinti.

— Ir seniai jis užmigo?

— Prieš valandą.

— Ir niekaip negali pabusti?

— Niekaip, jūsų prakilnybe. Jis panašus į numirėlį: jį kumščiavo, badė, net iššovė prie pat ausies iš revolverio, o jis nieko negirdi, nieko nejaučia!

— Kodėl jūs neiškvietėt kalėjimo gydytojo?

— Buvau pasiuntęs gydytojo, jūsų prakilnybe, bet jo nerado namie, ir dabar nežinome, ką su tuo žmogum daryti.

— Na, tai nuvežkit jį ligoninėn.

Brigadininkas jau buvo bevykdąs gubernatoriaus įsakymą, bet į pokalbį įsiterpė daktaras Antekirtas.

— Ponas gubernatoriau,— tarė jis,— leiskite man apžiūrėti tą nepažadinamą miegalį. Man, kaip gydytojui, įdomu sužinoti, kas jam yra.

— Kaip jums patinka,— atsakė gubernatorius.— Niekšui pasisekė: pats daktaras Antekirtas juo susidomėjo!

Visi trys išlipo iš karietos, ir daktaras priėjo prie šalikelėje paguldyto kalinio. Žmogus miegojo giliu miegu. Nelygus kvėpavimas bei dažnas pulsas buvo vieninteliai gyvybės požymiai.

Daktaras mostelėjo, kad visi pasitrauktų. Tada pasilenkė prie to inertiško kūno ir, įsmeigęs į jį akis, pašnibždomis kažką pasakė, tartum norėdamas savo valią perduoti miegančiam.

— Menkniekis! — pagaliau tarė atsitiesdamas daktaras.— Paprasčiausias hipnotinis miegas.

— Nejaugi! — sušuko gubernatorius.— Tai įdomu! O ar jūs galit pažadinti kalinį?

— Tai labai paprasta! — atsakė daktaras. Jis palietė Karpenos kaktą ir, lengvai kilstelėjęs jam vokus, tarė: — Pabuskit! Aš jums įsakau!

Karpena sujudėjo, atsimerkė, bet vis dėlto dar buvo apsnūdęs. Tada daktaras pamojavo ranka prieš jo veidą, norėdamas atgaivinti ligonį, ir sustingimas pamažu praėjo. Ispanas atsistojo ir, nesuvokdamas, kas įvyko, priėjo prie savo draugų.

Gubernatorius, daktaras ir Peteris Batoras vėl sėdo į karietą ir nuvažiavo toliau.

— Ar tik šis niekšas nebuvo girtas? — paklausė gubernatorius.

— Nemanau,— atsakė daktaras,— tai paprasčiausias somnambulizmo pasireiškimas, štai ir viskas.

— Bet kaip tai atsitiko?

— Neturiu supratimo, ponas gubernatoriau. Gal jis, aplamai, turi palinkimą į tokią ligą. Bet dabar, kai jis jau atsikėlė, nieko jam nebebus.

Netrukus karieta pasiekė tvirtovines Seutos sienas, pravažiavo įžambiai miesto ir sustojo mažoje aikštelėje prie pat prieplaukos.

Daktaras ir gubernatorius nuoširdžiausiai atsisveikino.

— Štai ir „Feratas",— rodydamas lengvai besisupančią ant bangų jachtą, tarė daktaras.— Jūs, aišku, nepamiršite, ponas gubernatoriau, kad pažadėjote sekmadienio rytą pusryčiauti mano laive.

— Jūs irgi neturite pamiršti, daktare Antekirtai, kad tą patį sekmadienį pietaujate pas mane!

— Aš tokios progos nepraleisiu.

Jie draugiškai išsiskyrė, bet gubernatorius dar stovėjo prieplaukoje, kol daktaro velbotas išplaukė į jūrą.

Jau jachtoje Peteris paklausė daktarą, ar viskas vyko taip, kaip jis norėjo.

— Taip! .. — atsakė daktaras Antekirtas.— Sekmadienį vakare Karpena bus „Ferate", pačiam Seutos gubernatoriui sutikus!

Aštuntą valandą garinė jachta pakėlė inkarą ir pasuko į šiaurę. Netrukus nakties rūkuose išnyko El Choro kalnas, kurio viršūnė dunkso šioje Maroko pakrantės dalyje.

ANTRASIS SKYRIUS

DAKTARO EKSPERIMENTAS

Išlipęs į krantą Gibraltare, keleivis jokiu būdu neįspės, kuriame žemės rutulio taške jis atsidūrė, jeigu tik iš anksto nežinos, kur plaukia jo laivas.

Pirmiausia jis pamatys uostą ir daugybę prieplaukų, paskum tvirtovės sieną su bastionais ir paprastais vartais, toliau netaisyklingos formos aikštę tarp aukštų kareivinių kalvos šlaituose bei ilgos, siauros, vingiuotos, Mein-stritu vadinamos gatvės pradžią.

Ši gatvė, kurios grindinys bet kokiu oru yra drėgnas, visuomet labai judri: nešikai, kontrabandininkai, batų valytojai, cigarų bei degtukų pardavėjai telkiasi čia tarp vežimų, ratų bei karučių su daržovėmis ir vaisiais, šen bei ten zuja maltiečiai, marokiečiai, ispanai,

italai, arabai, prancūzai, portugalai, vokiečiai. Tame kosmopolitiniame tautų mišinyje galima sutikti net Jungtinės karalystės piliečių. Jiems daugiausia atstovauja pėstininkai raudonais mundurais ir mėlynšvarkiai artileristai su mažytėmis plokščiomis kepurėmis, kurios tiesiog stebuklingai laikosi ant vienos ausies.

Tai Gibraltaras ir Mein-stritas, einantis per visą miestą nuo Jūros vartų ligi Alamedos vartų. Nuo čia keturis kilometrus kelias veda pro margaspalves vilas ir žaliuojančius, pilnus gėlių skverus aukštų medžių paunksmėj, pro šovinių sandėlius, visokiausių patrankų baterijas, tankiai sukerojusią visų klimato juostų augmeniją ligi Europos iškyšulio. Šie keturi kilometrai ir trys šimtai metrų sudaro Gibraltaro iškyšulį, panašų į begalvį kupranugarį, susirietusį San Roko smėlyje ir įmerkusį uodegą į Viduržemio jūrą.

Keturių šimtų dvidešimt penkių metrų aukščio skardis kyla iš kontinento pusės ir graso Ispanijai savo patrankomis — „Senės dantimis", kaip sako ispanai. Tvirtovėje daugiau kaip septynių šimtų artilerijos pabūklų vamzdžiai žvelgia iš nesuskaitomų šaudomųjų angų... Dvidešimt tūkstančių Gibraltaro gyventojų ir šeši tūkstančiai įgulos kareivių gyvena kalno apačioje, skalaujamoje įlankos vandenų, o senosios Kalpės viršūnėje vis dar tebevaliūkauja tikrieji šios žemės šeimininkai — garsiosios keturrankių šeimos beuodegės beždžionės „monos", nuo seno gyvenančios pietų Ispanijoje. Nuo uolos, iškilusios prie sąsiaurio, matyti visas Maroko krantas: iš vienos pusės Viduržemio jūra, iš antros — Atlanto vandenynas, o per angliškus žiūronus galima apžvelgti horizontą už kokių dviejų šimtų kilometrų, sekti, kas dedasi net mažiausiose įlankėlėse, ką, tarp kitko, ir daro įgulos kariai.

Jeigu laimingo atsitiktinumo dėka „Feratas" būtų atplaukęs į Gibraltarą dviem dienom anksčiau, jeigu tarp saulės užtekėjimo ir laidos daktaras Antekirtas su Peteriu Batoru būtų išlipę mažojoje prieplaukoje ir išėję pro Jūros vartus į Mein-stritą ir pro Alamedos vartus pasukę kairėn į kalvos šlaituose žaliuojantį puikų parką, šioje knygoje pasakojami įvykiai būtų pakrypę kita linkme, ir atomazgos, ko gero, būtume sulaukę žymiai anksčiau.

Ir tikrai, rugsėjo devynioliktosios pavakarę ant vieno aukšto suolelio, kokius anglai stato skveruose, gražių medžių pavėsyje nugaromis į reido baterijas sėdėjo du žmonės ir tyliai kalbėjosi, kad jų niekas negirdėtų. Tai buvo Sarkanis ir Namira.

Skaitytojai jau žino, kad Sarkanis turėjo susitikti su Namira Sicilijoje tą dieną, kai, puldamas „Kasa Inglezą", žuvo Zironė. Laiku įspėtas, Sarkanis pakeitė savo planą, ir daktaras veltui visą savaitę jo laukė Katanijoje. O Namira, gavusi įsakymą tučtuojau išvažiuoti iš Sicilijos, grįžo į Tetuaną, kur tuo metu gyveno. Iš Tetuano ji ir atvyko į Gibraltarą, į Sarkanio paskirtą susitikimo vietą. Jis čia atsirado išvakarėse ir tikėjosi išvažiuoti kitą dieną.

Ta rūsti Sarkanio bendrininkė Namira buvo be galo jam atsidavusi. Ji kaip motina išauklėjo Sarkanį Tripolio duaruose ir neapleido net tada, kai jis buvo makleris Tripolyje ar palaikė slaptus ryšius su baisia senusitų sekta, kuri, kaip jau sakėme, laukė progos užgrobti Antekirtą.

Visus savo jausmus bei mintis paskyrusi Sarkaniui, Namira buvo prie jo prisirišusi daug labiau, negu kažkada Zironė, jo draugas ir varge, ir džiaugsme. Sarkaniui tik mostelėjus, ji būtų padariusi bet kokį nusi-

kaltimą ir nedvejodama būtų žengus mirti. Taigi Sarkanis galėjo visiškai pasikliauti Namira; dabar jisai buvo išsikvietęs savo patikėtinę į Gibraltarą pakalbėti apie Karpeną, nes tasai tapo jam labai pavojingas.

Nuo to laiko, kai Sarkanis atvyko į Gibraltarą, jie susitiko tik tą vieną vienintelį kartą. Kalbėjosi jie arabiškai.

Pirmiausia Sarkanis paklausė Namirą, kas abiem suokalbininkams, matyt, buvo svarbiausia, nuo ko priklausė jų ateitis.

— Kur Sava?

— Ji Tetuane, saugioje vietoje,— atsakė Namira,— tu gali būti visiškai ramus!

— O kai tu išvažiuoji?

— Kai aš išvažiuoju, namie lieka sena žydė ir ją saugo — dieną ir naktį. Tas namas — tikras kalėjimas, ten niekas neįsiskverbs. Be to, Sava ir nežino, kad ji Tetuane, nežino, kas aš, ir nėt neįtaria, kad yra tavo valdžioje.

— Ar tu, kaip ir anksčiau, kalbi su ja apie vedybas?

— Taip, Sarkani,— atsakė Namira.— Aš nuolat stengiuosi jai įteigti, kad ji turi būti tavo žmona. Taip ir bus!

— Būtinai, Namira, būtinai, tuo labiau kad iš Torontalio turto liko tik trupiniai... Ką padarysi, vargšui Silui labai nesiseka lošti.

— Jis tau nereikalingas, Sarkani; greit tu būsi žymiai turtingesnis, negu anksčiau.

— Žinau, Namira, bet vestuvių terminas jau artėja. Reikia, kad Sava savo noru sutiktų tapti mano žmona, kitaip...

— Aš priversiu ją paklusti,— sušuko Namira.— Taip, norom nenorom ji sutiks... Gali manim pasikliauti, Sarkani!

Tariant tuos žodžius, marokietės veidas buvo neapsakomai ryžtingas ir žiaurus.

— Puiku, Namira! — atsakė Sarkanis.— Ir toliau gerai ją saugok! Greit aš jus aplankysiu.

— Ar tau neatrodo, kad mums būtų geriau išvažiuoti iš Tetuano? — paklausė marokietė.

— Ne, o kam? Juk ten niekas Savos nepažįsta ir negali pažinti! O jeigu kas nors pasikeistų, aš tuojau tau pranešiu.

— Dabar pasakyk, Sarkani,— vėl paklausė Namira,— kam mane iškvietei į Gibraltarą?

— Matai, apie kai kuriuos dalykus verčiau pasikalbėti, o ne rašyti.

— Sakyk, Sarkani, aš stengsiuos išpildyti, ką tik tu liepsi.

— Tai paklausyk, kokie reikalai,— tarė Sarkanis.— Ponia Batori dingo, jos sūnus mirė. Taigi tos šeimos man nėra ko bijoti. Ponia Torontal mirė, o Sava mano valdžioje! Ir iš tos pusės man niekas negresia. Bet yra ar buvo žmonių, kurie žino mano paslaptis: vienas jų — mano bendras Silas Torontalis, visiškai klauso manęs, o antrasis — Zironė — žuvo Sicilijoje. Nei vienas, nei kitas neliudys, o ir negali liudyti prieš mane!

— Tai ko gi tu bijai? — paklausė Namira.

— Aš bijau tik dviejų žmonių. Vienas kai ką žino iš mano praeities, na, o antras, atrodo, domisi mano reikalais daugiau, negu jam reikėtų.

— Pirmasis — Karpena? .. — paklausė Namira.

— Taip,— atsakė Sarkanis.— O antrasis — daktaras Antekirtas. Jo santykiai su Batorų šeima Ragūzoje man

visuomet atrodė įtartini. Be to, aš sužinojau iš Santa Grotos smuklininko Benito, kad šis milijonų savininkas buvo paspendęs spąstus Zironei, padedamas savo tarno, kažkokio Peskadoro. Jei jis taip pasielgė, vadinasi, norėjo pagrobti Zironę,— nes manęs pačiupt negali,— ir išgauti iš jo mūsų paslaptį!

— Aišku kaip dieną,— atsakė Namira.— Todėl tau reikia ypatingai saugotis daktaro Antekirto...

— Ir reikia, kiek įmanoma, žinoti, ką jis daro, o svarbiausia, kur yra.

— Ne taip lengva, Sarkani,— paprieštaravo Namira.— Man sakė Ragūzoje, kad daktaras Antekirtas būna šiandien viename Viduržemio jūros gale, o rytoj — kitame!

— Taip, šis žmogus, atrodo, sugeba būti iš karto visur! — sušuko Sarkanis.— Bet aš jam neleisiu kištis į mano reikalus ir sugebėsiu jį rasti nors ir pačioje Antekirtos saloje...

— Po vestuvių,— atsakė Namira,— tau neteks bijoti nei jo, nei kitų!

— Be abejo... bet kol kas...

— O kol kas būsim labai atsargūs. Be to, mes turim vieną svarbų pranašumą: visuomet galim sužinoti, kur yra daktaras Antekirtas, o jis nieko nežino apie mus. Pakalbėkim dabar apie Karpeną. Kodėl bijai to žmogaus, Sarkani?

— Karpena žino apie mano draugystę su Zirone. Pastaraisiais metais ispanas dalyvavo daugelyje žygių, kur ir aš buvau prikišęs savo ranką, jis gali prasitarti...

— Tiesa, bet Karpena dabar Seutoje, jis nuteistas katorgai ligi gyvos galvos!

— Dėl to aš ir rūpinuos, Namira! Norėdamas pagerinti savo padėtį ir gauti lengvatų, Karpena gali pranešti apie mane. Kad jis ištremtas Seuton, gali sužinoti ir kiti, ne tik mes. Pavyzdžiui, Peskadoras, kuris taip apmovė Karpeną Maltoje. Per jį daktaras Antekirtas visuomet gali susisiekti su ispanu. Už auksą jis gali nupirkti paslaptį, net padėti jam pabėgti iš katorgos. Iš tikrųjų, Namira, man net keista, kad daktaras ligi šiol dar taip nepadarė, nes čia taip paprasta.

Labai įžvalgus ir labai gudrus Sarkanis puikiai atspėjo daktaro ketinimus dėl ispano ir sumojo, koks pavojus jam pačiam dėl to gresia.

Namirai teko pripažint, kad Karpena dabar gali būti labai pavojingas.

— Kodėl gi,— sušuko Sarkanis,— kodėl vietoj Zironės nežuvo Karpena!

— Na, jeigu jis neprapuolė Sicilijoje,— šaltai pasakė Namira,— argi negali žūti Seutoje?

Klausimas buvo labai nedviprasmiškas. Namira pradėjo aiškinti Sarkaniui, kad jai nieko nereiškia nuvykti iš Tetuano į Seutą tiek kartų, kiek tik reikės. Tie miestai vienas nuo kito ne daugiau kaip už dvidešimties mylių. Tetuanas yra kiek į šalį nuo Seutos kolonijos, Maroko pakrantės pietuose. Namirai nebus sunku užmegzti ryšį su Karpena, kuris ją pažinojo: juk kaliniai dirba prie kelių, o kai kurie net laisvai vaikštinėja po Seutą. Ji įtikins ispaną, kad padės jam pabėgti, ir net perduos šiek tiek pinigų ir maisto, nes kalinio davinys juk toks menkas. Na, o jeigu duona ir vaisiai bus užnuodyti, kas ten jaudinsis dėl Karpenos ir ieškos mirties priežasčių.

Katorgoje vienu niekšu bus mažiau, ir viskas, o Seutos gubernatorius dėl to tikrai nekvaršins sau gal-

vos. Užtat Sarkaniui nebereikės bijoti ispano ir daktaro Antekirto, kuris taip norėtų išgauti Sarkanio paslaptis.

Šio pokalbio pasekmės buvo tokios: tuo metu, kai daktaras Antekirtas ir jo draugai ruoš Karpenos pabėgimą, Sarkanis ir Namira stengsis sukliudyti, pasiųsdami Karpeną į tokią koloniją, iš kur jau niekas nebegrįžta.

Aptarę, ką veikti, Sarkanis ir Namira grįžo į miestą ir tuojau pat išsiskyrė. Vakare Sarkanis išvažiavo iš Ispanijos pas savo bendrininką Silą Torontalį, o Namira kitą dieną, persikėlusi per įlanką į Alchesyrą, sėdo į paketbotą, reguliariai kursuojantį tarp Europos ir Afrikos.

Bet kaip tik tuo metu, kai laivas plaukė iš uosto, jis susitiko įlankoje jachtą, kuri ruošėsi nuleisti inkarą anglų vandenyse.

Tai buvo „Feratas". Namira, jau mačiusi tą jachtą Katanijoje, iš karto ją pažino.

— Kaip, daktaras Antekirtas čia? — sušnabždėjo ji.— Sarkanis teisus: mums gresia pavojus, ir jis visai arti!

Po keleto valandų marokietė išlipo Seutoje. Prieš grįždama į Tetuaną, ji norėjo susirišti su ispanu. Jos planas buvo paprastas, ir jai turėjo pasisekti, jei tik užteks laiko.

Bet Namira nenumatė, kad reikalai gali susipainioti. Karpena, naudodamasis tuo, kad, pirmą kartą apsilankęs Seutoje, daktaras Antekirtas jį apžiūrėjo, apsimetė ligoniu ir, nors iš tikrųjų jis beveik nesirgo, jam pavyko kelioms dienoms atsigulti kalėjimo ligoninėn. Veltui slankiojo Namira gatvėmis,— į ligoninę pakliūti jai taip ir nepasisekė. Ją ramino tik tai, kad ne tik

ji negali pamatyti Karpenos, daktarui Antekirtui ar jo pasiuntiniams jis taip pat nepasiekiamas. Vadinasi, galvojo Namira, tiesioginio pavojaus kol kas nėra. O bijoti, kad Karpena pabėgs, kol nedirba prie kolonijos kelių, nėra ko.

Bet Namira klydo. Daktarui kaip tik buvo paranku, kad Karpena guli ligoninėje, nes taip galėjo pasisekti jo sumanymai.

Rugsėjo dvidešimt antrosios vakare „Feratas" nuleido inkarą Gibraltaro įlankoje, kur nuolat ūžauja rytų bei pietvakarių vėjai. Jachta turėjo išbūti Gibraltare tik vieną dieną — šeštadienį, rugsėjo dvidešimt trečiąją. Išlipę rytą į krantą, daktaras ir Peteris tuoj nuskubėjo į paštą Mein-strite, kur jų laukė laiškai iki pareikalavimo.

Vienas daktarui Antekirtui adresuotas laiškas buvo iš Sicilijos; agentas rašė, kad, „Feratui" išplaukus, Sarkanis nepasirodė nei Katanijoje, nei Sirakūzuose, nei Mesinoje.

Kitas laiškas buvo Peteriui Batorui nuo Peskado. Jis rašė, kad jaučiasi žymiai geriau ir kad jo žaizda visai užgijo. Kai tik daktaras Antekirtas panorės, galės pasinaudoti abiejų draugų paslaugomis. Matifu, tas Provanso Heraklis, puikiai pasilsėjo ir siunčia sveikinimus daktarui ir Peteriui Batorui.

Trečias laiškas buvo Liuidžiui nuo Marijos. Iš šių eilučių dvelkė ne vien sesers, bet ir tikros motinos nuoširdumas.

Jeigu daktaras ir Peteris Batoras būtų atvykę į Gibraltarą pusantros paros anksčiau ir būtų sugalvoję pasivaikščioti puikiajam jo parke, aišku, būtų ten susidūrę su Sarkaniu ir Namira.

Rugsėjo dvidešimt trečiąją visą dieną buvo pildomos kuro atsargos „Ferato" triume; anglis iš reide plaukiojančių sandėlių į jachtą vežiojo krovinių gabaros. Laivo katilinei, maisto sandėliams ir kitiems reikalams buvo apsirūpinta gėlu vandeniu. Viskas jau buvo paruošta, kai, pavalgę pietus Komercinio bulvaro viešbutyje, daktaras ir Peteris grįžo į „Feratą". Kaip tik tada patrankos šūvis paskelbė, kad miesto vartai uždaromi — Gibraltare viešpatauja nė kiek ne mažesnė disciplina, kaip Norfolko ar Kajenos bausmės stovyklose.

Tačiau tą vakarą „Feratas" nepakėlė inkaro. Toks greitaeigis laivas perplaukia sąsiaurį per dvi valandas, todėl jis pajudėjo tik kitos dienos aštuntą valandą ryto. „Feratas" praplaukė pro anglų baterijas, kur tuo metu buvo vykdomas mokomasis šaudymas, laimingai išvengė į vandenį krintančių sviedinių, nes, matydami jachtą, artileristai nukreipė taikiklius, ir pilnu greičiu pasuko į Seutą. Pusę dešimtos „Feratas" jau buvo El Choro kalno papėdėje, bet, kadangi pūtė šiaurės vakarų vėjas, jachta nesustojo reide, kur buvo stovėjusi prieš tris dienas. Kapitonas įsakė nuleisti inkarą užuovėjoj iš kitos miesto pusės, mažoje įlankėlėje per du kabeltovus nuo kranto.

Po ketvirčio valandos daktaras Antekirtas išlipo į krantą. Laukdama Namira stebėjo visus garinės jachtos manevrus. Daktaras negalėjo pažinti marokietės, nes tebuvo matęs ją vos prabėgomis naktį Kataros turguje, užtat Namira, kuri dažnai susidurdavo su juo Gravozoje ir Ragūzoje, lengvai atpažino jachtos savininką. Ji sugalvojo sekti daktarą, kol tik jis bus Seutoje.

Prieplaukoje daktaro jau laukė kolonijos gubernatorius su savo adjutantu.

— Labas rytas, brangusis mūsų svety, sveiki atvykę! — sušuko gubernatorius.— Jūs tikrai laikotės žodžio. Dabar aš jūsų nepaleisiu ligi vakaro, o gal ir dar ilgiau. . .

— Sutinku, ponas gubernatoriau, bet pirma aplankykite „Feratą". Nepamirškite, kad pusryčiai jau laukia jūsų.

— Jei taip, daktare, tai tikrai nemandagu versti juos laukti!

Velbotu daktaras ir svečiai nusikėlė į jachtą. Stalas laivo valgomajame buvo turtingai padengtas, ir visi pradėjo valgyti įvairiausius valgius.

Pusryčių metu kalbėtasi daugiausia apie kolonijos valdymą, jos gyventojų būdą bei papročius, apie tai, kokie dabar ispanų santykiai su vietiniais Seutos gyventojais. Daktaras tartum iš netyčių užsiminė apie kalinį, kurį pažadino iš hipnotinio miego prieš porą dienų, važiuodamas iš gubernatoriaus rezidencijos.

— Jis tikriausiai nieko neatsimena? — pasiteiravo daktaras Antekirtas.

— Visiškai nieko,— atsakė gubernatorius,— bet dabar jis nebedirba prie kelio.

— Kurgi jis yra? — paklausė daktaras, bet tiktai vienas Peteris pastebėjo jo nerimą.

— Kalinį paguldė ligoninėn,— ne be ironijos atsakė gubernatorius.— Pergyventas sukrėtimas, matyt, pakenkė jo brangiajai sveikatai.

— Kas jis per žmogus?

— Ispanas, Karpena. Jis paprasčiausias žmogžudys, daktare, ir nevertas užuojautos. Jeigu jis kartais ir mirtų, kolonijai nuostolis tikrai nebūtų didelis.

Paskui šneka nukrypo kitur. Daktarui, aišku, nebuvo reikalo per daug domėtis Karpena, juo labiau kad po kelių dienų ligoninėje jis bus visiškai sveikas.

Po pusryčių ant denio buvo paduota kava. Lengvi cigarų bei cigarečių dūmai sklaidėsi ore. Tada daktaras pasiūlė nebedelsti ir keltis į krantą. Dabar jau jis klausys gubernatoriaus ir mielai apžiūrės ispanų koloniją bei visas jos įstaigas.

Daktaro pasiūlymas buvo priimtas. Ligi pietų gubernatoriui užteks laiko parodyti garbingajam svečiui Seutos įžymybes.

Daktaras ir Peteris Batoras buvo mielai vežiojami po visą koloniją: po miestą ir jo apylinkes. Juos vedė ir į kalėjimą, ir į kareivines. Tą dieną buvo kaip tik sekmadienis, kaliniai ilsėjosi, ir daktaras galėjo juos pamatyti jau kitokiose sąlygose. Karpeną jis rado ligoninėje, bet tas, atrodo, į lankytojus nekreipė jokio dėmesio.

Pabuvęs didesnę vakaro dalį pas gubernatorių, daktaras tikėjosi dar tą pačią naktį išplaukti į Antekirtą. Todėl apie šeštą valandą jie atvažiavo į gubernatoriaus rezidenciją, kur jau laukė puikiai padengtas stalas: gubernatorius labai nenorėjo likti skolingas savo svečiui.

Savaime suprantama, kad per visą tą pasivažinėjimą *intra et extra muros*[1] daktarą visur sekiojo Namira, bet jis nė neįtarė.

Per pietus buvo labai linksma. Gubernatorius buvo pakvietęs garbingiausius miestiečius, kelis karininkus su žmonomis ir du ar tris turtingus pirklius. Visi jie labai džiaugėsi, kad susipažino su daktaru Antekirtu.

---

[1] Viduje ir išorėje *(lot.)*.

Daktaras noriai pasakojo susirinkusiems apie savo keliones Rytuose, po Siriją ir Arabiją, o taip pat po Šiaurės Afriką. Paskui, vėl prašnekęs apie Seutą, jis pasakė daug komplimentų gubernatoriui, taip sumaniai tvarkančiam ispanų koloniją.

— Bet man atrodo,— baigdamas pasakė jis,— kad saugoti kalinius, tur būt, nelengva.

— Kodėl gi, brangusis daktare?

— O dėl to, kad kaliniai, aišku, bando bėgti. Kadangi suimtieji svajoja apie laisvę, o sargybai ne visada tokios mintys ateina į galvą, todėl pranašumas yra pirmųjų pusėj. Apskritai, aš visiškai nesistebiu, kad kartais per vakarinį patikrinimą jūs pasigendate vieno ar kito kalinio.

— Niekuomet taip neatsitinka,— paprieštaravo gubernatorius,— niekuomet! O ir kur jie gali bėgti? Jūros neperplauksi! O slampinėti tarp puslaukinių Maroko gyventojų gerokai pavojinga! Štai kodėl mūsų kaliniai ramiausiai pasilieka Seutoje ne dėl malonumo, žinoma, bet taip saugiau!

— Galiu jus tik pasveikinti, ponas gubernatoriau,— tarė daktaras.— Bet aš bijau, kad greit jums bus labai sunku juos išsaugoti.

— O kodėl gi? — paklausė vienas svečias. Daktaro žodžiai labai jį sudomino, nes jis buvo kalėjimo viršininkas.

— Matote, gerbiamasis,— atsakė daktaras,— pastaruoju metu pasiekta didelių laimėjimų tyrinėjant magnetizmą. Dabar bet kas gali išmokti hipnotizuoti, tokių atvejų vis dažnėja, o hipnozė visiškai pajungia vieną žmogų kito žmogaus valiai.

— Na ir kas?..— paklausė gubernatorius.

— O štai kas: jeigu ligi šiol jūs saugojote tik ka-

linius, tai dabar visai būtų ne pro šalį kontroliuoti ir sargybinius. Aš daug keliavau, ponas gubernatoriau, ir man teko matyti tikrai nepaprastų hipnozės atvejų, beveik stebuklų. Jūsų labui patariu nepamiršti, kad ne tik kalinys, nesąmoningai pasidavęs svetimai valiai, gali bėgti, bet ir sargybinis, pasidavęs įtaigai, taip pat nesąmoningai gali išleisti kalinį.

— Būkit malonus, paaiškinkit, kaip suprasti šį reiškinį,— paprašė kalėjimo viršininkas.

— Mielai, gerbiamasis,— atsakė daktaras.— Paprasčiausia bus paaiškinti pavyzdžiu. Įsivaizduokite, kad kuris nors kalėjimo prižiūrėtojas turi įgimtą palinkimą pasiduoti hipnozei, arba magnetizmui. Sakykim, kad hipnotizuojančios įtakos jam turės kalinys. Tuo atveju kalinys valdys prižiūrėtoją ir galės jam įsakinėti, o šis klausys: nueis, kur jam lieps, ir net atidarys kalėjimo duris, jeigu tokia mintis jam bus įteigta.

— Žinoma, žinoma,— tarė kalėjimo viršininkas,— bet prieš tai dar reikia prižiūrėtoją užmigdyti...

— Klystate, gerbiamasis, — nesutiko daktaras. — Hipnotizuojamas prižiūrėtojas gali ir nemiegoti, ir vis dėlto jis padarys viską, ką jam įsakys, bet pats to nenuvokdamas!

— Jūs manote?..

— Taip, aš įsitikinęs, kad kalinys gali prižiūrėtojui įteigti: „Tą ir tą dieną bei valandą tu padarysi, ką aš įsakau",— ir šis padarys! „Tu man atneši kameros raktus",— ir jis atneš! „Tu atrakinsi kalėjimo duris",— ir jis atrakins! „Aš praeisiu pro tave ir išeisiu į laisvę, o tu manęs nepastebėsi!"

— Ir prižiūrėtojas nemiegos?..

— Aišku, ne!..

Susirinkusieji netikėdami sužiuro į daktarą.

— O vis dėlto tuo reikia tikėti,— pareiškė Peteris Batoras,— aš pats mačiau tokių faktų!

— Vadinasi,— tarė gubernatorius,— įtaigos dėka vienas žmogus gali tapti kitam nematomu?

— Visiškai nematomu,— patvirtino daktaras.— Ir kai kurių subjektų jutimo organus galima taip paveikti, kad jie druską palaikys cukrumi, pieną — actu arba paprastą vandenį — vidurius paleidžiančiais vaistais, ir net pajus jų veikimą. Kai žmogus užhipnotizuotas, jo smegenys priima visokiausias iliuzijas, haliucinacijas.

— Man atrodo, daktare, su manim sutiks visi: kol tokių dalykų pats nesi matęs, sunku jais patikėti! — sušuko gubernatorius.

— Ko gero, ir tada nepatikėsi!.. — pridūrė vienas svečias.

— Kaip gaila,— tęsė gubernatorius,— kad jūs neilgai tebūsite Seutoje ir nespėsite parodyti mums pavyzdžio, kuriuo mes patikėtume.

— Bet... kodėl gi? Aš tai galiu padaryti... — atsakė daktaras.

— Dabar tuoj?

— Taip, jeigu pageidaujate!

— Žinoma! Kalbėkit, įsakinėkit!

— Jūs, ponas gubernatoriau, dar nepamiršot, kad prieš tris dienas prižiūrėtojai rado vieną kalinį, kietai miegantį prie kelio. Aš jums dar tada sakiau, kad jis miegojo hipnotiniu miegu.

— Taip, taip! — sušuko kalėjimo viršininkas.— Tas žmogus dabar ligoninėje.

— Prisimenat taip pat, kad aš jį pažadinau, nors nė vienas sargas jo negalėjo prikelt.

— Taip, tikrai.

— Taigi tada tarp manęs ir kalinio... nežinau, kuo jis vardu...

— Karpena.

— ... tarp manęs ir Karpenos susidarė tam tikri ryšiai, ir dabar jis — visiškai mano valioje.

— O kad ta valia pasireikštų, jis turi būti čia, prie jūsų!

— Visiškai ne!

— Kaip?! Jūs mano namuose, o Karpena ligoninėje, ir vis dėlto jis pasiduos jūsų įtaigai? — paklausė gubernatorius.

— Taip, ir jeigu įsakysit išleisti Karpeną, atidarysit jam ligoninės duris, o paskum — kalėjimo vartus, tai žinot, ką jis padarys?

— O! Jis pabėgs! — juokdamasis atsakė gubernatorius.

Nusijuokė ir visi svečiai.

— Ne, ponai,— rimtai tarė daktaras Antekirtas.— Karpena pabėgs tik tuo atveju, kai aš panorėsiu. Be mano valios jis nieko nepadarys.

— Na, o ką jūs jam įteigsite?

— Kai tik jis išeis iš kalėjimo, jam įsakysiu, pavyzdžiui, pasukti į jūsų rezidenciją, ponas gubernatoriau.

— Ir ateiti į mano namus?

— Taip, ir jei tik aš panorėsiu, jis pareikalaus pasimatymo su jumis.

— Su manim?

— Taip, jeigu jūs neprieštaraujat. Jis visiškai paklus mano valiai. O aš galėsiu jam įteigti, kad jūs ne gubernatorius, o kitas asmuo... na, sakysim... karalius Alfonsas Dvyliktasis.

— Jo didenybė Ispanijos karalius?

— Taip, ponas gubernatoriau, ir jis jus paprašys...

— Dovanoti bausmę?

— Taip, dovanoti bausmę ir, be to, jeigu leisit, apdovanoti jį Izabelės kryžiumi!

Išgirdę tuos daktaro žodžius, visi vėl nusikvatojo.

— Ir tuo metu kalinys nemiegos? — paklausė kalėjimo viršininkas.

— Žinoma, ne, jo akys bus atmerktos kaip ir mudviejų!

— Na. . . bet tai tiesiog neįmanoma, neįtikima! — sušuko gubernatorius.

— Pabandykit! . . Įsakykit, kad Karpenai būtų duota visiška laisvė. . . O dėl atsargos tegu vienas ar du policininkai iš tolo seka kalinį, kai jis išeis už kalėjimo vartų. . . Patikėkit, jis padarys viską, ką aš jums sakiau.

— Sutarta, o kada jūs norit. . .

— Greitai aštuonios,— atsakė, pažvelgęs į laikrodį, daktaras.— Na ką gi, devintą valandą?

— Gerai, o po eksperimento. . .

— Po eksperimento Karpena ramiausiai grįš į ligoninę, visiškai neprisimindamas, kas įvyko. Kartoju, tą reiškinį galima paaiškinti tiktai taip: Karpena bus hipnozės būsenoje, ir, tiesą sakant, ne jis viską darys, o aš.

Aiškiai netikėdamas hipnoze, gubernatorius parašė raštelį kalėjimo prižiūrėtojui, įsakydamas paleisti kalinį Karpeną, bet vis dėlto jį sekti. Paskui vienas sargybos raitelis tuojau pat nunešė raštelį.

Po pietų visi svečiai sukilo ir, gubernatoriui pakvietus, perėjo į svetainę.

Žinoma, ir vėl buvo kalbama apie visokius magnetizmo, ar hipnozės, reiškinius, kuriais vieni tiki, o kiti ne

ir dėl to nuolat ginčijasi. Svečiai siurbčiojo kavą, pūtė cigarų bei cigarečių dūmus, nes rūkyti Ispanijoj neatsisako net moterys, o daktaras Antekirtas vis pasakojo apie hipnozę daugybę tikrų, nepaneigiamų faktų, įvykusių, jam matant ar dalyvaujant, bet, atrodo, niekas juo netikėjo.

Daktaras pridūrė, kad hipnoze turi rimtai susirūpinti įstatymų leidėjai, kriminalistai bei teisėjai, nes įtaigą galima panaudoti ir nusikalstamiems tikslams. Gali būti, kad daugeliu atvejų bus beveik neįmanoma nustatyti, kas padarė nusikaltimą.

Be dvidešimt septynių minučių devintą daktaras staiga pertraukė savo kalbą ir pareiškė:

— Karpena dabar eina iš ligoninės.— O po minutės pridūrė: — Jis ką tik išėjo pro kalėjimo vartus.

Daktaro tonas padarė didelį įspūdį svečiams. Tik gubernatorius vis dar nepatikliai kraipė galvą.

Visi vėl ėmė kalbėti, nesiklausydami vienas kito, kai kurie neigė daktaro nuomonę, kiti su juo sutiko, o be penkių minučių devintą daktaras dar kartą pertraukė ginčus:

— Karpena stovi prie gubernatoriaus namų durų.

Beveik tuo pat metu į svetainę įėjo tarnas ir pranešė gubernatoriui, kad kažkoks žmogus kalinio drabužiais nori pakalbėti su juo.

— Įleiskit,— tarė gubernatorius jau nebe taip skeptiškai tokių faktų akivaizdoje.

Buvo lygiai devynios, kai Karpena įėjo į svetainę. Lyg nepastebėdamas susirinkusiųjų,— nors visiškai atmerktomis akimis,— jis pasuko tiesiog prie gubernatoriaus ir priklaupė prieš jį.

— Jūsų didenybe,— tarė jis,— prašau pasigailėjimo!

Gubernatorius buvo taip sukrėstas, tartum ir pats būtų apimtas haliucinacijų, kad net nežinojo, ką atsakyti.

— Jūs galit drąsiai dovanoti bausmę šiam žmogui,— šypsodamasis tarė daktaras,— jis neprisimins nieko, kas čia įvyko.

— Aš tau atleidžiu! — gubernatorius atsakė oriai kaip Ispanijos karalius.

— Neatsakykite man dar vienos malonės, jūsų didenybe,— tęsė, vis dar klūpodamas, Karpena,— suteikite man Izabelės kryžių...

— Apdovanoju tave Izabelės kryžiumi!

Karpena ištiesė ranką, paėmė iš gubernatoriaus įsivaizduojamąjį kryžių, prisisegė jį prie palaidinės, atsistojo ir atbulas išėjo iš kambario.

Apstulbę svečiai palydėjo jį ligi paradinių durų.

— Norėčiau pasekti jį ir pamatyti, kaip jis grįš ligoninėn! — sušuko gubernatorius, vis dar kovodamas su savim ir nenorėdamas patikėti net tokiais akivaizdžiais faktais.

— Eikime! — pasiūlė daktaras.

Gubernatorius, Peteris Batoras, daktaras Antekirtas ir dar keli svečiai nulydėjo Karpeną keliu į miestą. Namira irgi sekė kalinį nuo pat to momento, kai tik jis išėjo iš kalėjimo vartų, ir dabar, slapstydamasi tamsoje, stengėsi neatsilikti.

Naktis buvo gana tamsi. Ispanas ėjo gana lygiu, tvirtu žingsniu. Gubernatorius ir jį lydintieji asmenys sekė kalinį, atsilikę nuo jo per kokius trisdešimt žingsnių drauge su policininkais, kuriems buvo įsakyta nepaleisti jo iš akių.

Netoli miesto kelias sukasi ties maža įlankėle, kurioj yra antrasis Seutos uostas. Ant juosvo vandens

mirguliavo kelios švieselės. Tai „Ferato" žibintai spindėjo naktį, o pats laivas tartum padidėjęs dūlavo tamsus ir vos įžiūrimas.

Priėjęs tą vietą, Karpena pasuko į dešinę nuo kelio prie uolų telkinio, stūksančio maždaug dvylika pėdų virš jūros lygio. Tur būt, niekieno nepastebėtas daktaro judesys ar mintimi perduotas įsakymas privertė ispaną pasukti iš kelio.

Policininkai jau buvo bešoką artyn vytis Karpenos ir vėl nukreipti jį ligoninės pusėn, bet gubernatorius įsakė nesikišti, žinodamas, kad kalinys negali pabėgti.

Tuo tarpu Karpena, tartum kažkokios nenugalimos jėgos veikiamas, sustojo uolos viršūnėje. Jeigu jis būtų norėjęs pakelti koją ar žengti nors vieną žingsnį, nebūtų galėjęs,— daktaro valia, kurios jis visiškai klausė, laikė prikausčiusi jį prie žemės.

Gubernatorius kiek pažiūrėjo į kalinį, paskui atsigręžė į daktarą Antekirtą:

— Taip, brangus daktare, nori nenori tenka nusilenkti akivaizdiems faktams.

— Jūs įsitikinot, kad aš teisus, ponas gubernatoriau, visiškai įsitikinot?

— Taip, įsitikinau, kad yra tokių reiškinių, kuriais reikia tikėti nesamprotaujant. O dabar, daktare, įteikite tam žmogui, kad jis nedelsdamas grįžtų į kalėjimą. Jums tai įsako Alfonsas Dvyliktasis!

Nespėjo gubernatorius ištarti paskutinių žodžių, o Karpena, net nešūkterėjęs, puolė nuo uolos į vandenį. Ar čia buvo nelaimingas atsitikimas, savižudybė, ar nusikaltėlis minutę išsilaisvino iš daktaro valdžios? Neaišku.

Visi šoko prie uolų, o policininkai nubėgo žemyn apžiūrėti smėlėto kranto palei pat jūrą. . . Karpena

dingo be pėdsakų. Atskubėjo keletas žvejų valtelių, nuleido laivelius ir garinė jachta... Viskas buvo veltui. Niekas nerado net kalinio lavono: matyt, srovė jį nunešė į atvirą jūrą.

— Aš labai gailiuosi, ponas gubernatoriau, kad mūsų bandymas taip tragiškai pasibaigė,— tarė daktaras Antekirtas,— bet tokio dalyko tikrai nebuvo galima tikėtis.

— Kaipgi jūs paaiškinsite, kas čia įvyko? — paklausė gubernatorius.

— Tur būt, tiriant hipnotinius reiškinius, kurių jūs dabar juk nebegalite paneigti, yra dar daug kas nežinoma, nesuprantama. Neginčytina viena: šis žmogus akimirką išsivadavo iš mano įtakos ir nukrito nuo šių uolų, nes jam apsvaigo galva, o gal dėl kokios nors kitos priežasties. Vis dėlto pikta, kad netekome tokio vertingo objekto!

— Vienu niekšu mažiau, ir viskas,— su filosofiniu ramumu atsakė gubernatorius.

Taip Karpena buvo palydėtas į aną pasaulį.

Daktaras ir Peteris Batoras čia pat atsisveikino su gubernatorium: dar neišaušus jachta turėjo pakelti inkarą ir išplaukti į Antekirtą. Abu karštai padėkojo pulkininkui Gyarai už malonų priėmimą ispanų kolonijoje.

Paspaudęs daktarui ranką ir palinkėjęs laimingo plaukiojimo, priprašęs vėl atsilankyti Seutoje, gubernatorius grįžo į savo rezidenciją.

Gal skaitytojai pasakys, kad daktaras Antekirtas pernelyg egoistiškai išnaudojo Seutos gubernatoriaus pasitikėjimą. Galima kritikuoti, galima net smerkti jo poelgį, bet nereikia pamiršti, kokiam dideliam tikslui buvo paskyręs savo gyvenimą grafas Matijas Šando-

ras. Pravartu prisiminti ir tai, kad jis kartą pasakė: „Kelių tūkstantis, o tikslas vienas!"

Visi tos dienos įvykiai ir buvo vienas iš „tūkstančio kelių".

Po keleto minučių „Ferato" valtis perkėlė daktarą ir Peterį Batorą į laivą. Liuidžis jau laukė prie tiltelio.

— Kur tas žmogus? — paklausė daktaras.

— Kaip jūs buvote liepęs,— atsakė Liuidžis,— mūsų valtis plaukiojo uolų papėdėje ir ištraukė kalinį, vos jam įkritus į vandenį. Aš liepiau jį nunešti į priekinę kajutę.

— Jis nieko nepasakė? — paklausė Peteris.

— Ką gi jis kalbės? Jis miega kaip negyvas.

— Puiku! — tarė daktaras.— Aš norėjau, kad Karpena kristų nuo uolų, ir jis nukrito! .. Aš norėjau, kad jis užmigtų, ir jis miega! .. Kai aš panorėsiu, kad pabustų, jis pabus. O dabar, Liuidži, įsakykite pakelti inkarą, ir į kelionę!

Garlaivio katilai jau ūžė, mašinos buvo įjungtos, ir po kelių minučių „Feratas" išplaukė į atvirą jūrą tiesiai Antekirtos link.

TREČIASIS SKYRIUS

SEPTYNIOLIKA KARTŲ

— Septyniolika kartų?

— Septyniolika!

— Taip, taip! Raudona išėjo septyniolika kartų iš eilės!

— Ar tai įmanoma?

— Įmanoma ar ne, bet taip yra!

— Nejaugi lošėjai visą laiką atkakliai statė ant juodos?

— Bankas laimėjo daugiau kaip devynis šimtus tūkstančių frankų.

— Septyniolika kartų!.. Septyniolika kartų!..

— Rulete ar „trisdešimt ir keturiasdešimt"?

— „Trisdešimt ir keturiasdešimt".

— Taip nepasitaikė ištisus penkiolika metų!

— Penkiolika metų, tris mėnesius ir dvi savaites,— šaltai pasakė vienas nuolatinis ruletės lankytojas, iš garbingos visiškai nusigyvenusių lošėjų kategorijos.— O svarbiausia, įdomu, gerbiamasis, kad tas pat įvyko ir tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt septintaisiais metais... patį vidurvasarį. Aš gerai prisimenu tą dieną!

Tokius šūkčiojimus buvo galima išgirsti Monte Karlo Svetimtaučių klubo didžiajame hole ir net galerijoje spalio trečiosios vakare, lygiai po savaitės, kai Karpena išnyko iš Seutos kolonijos.

Lošėjų minioje, kur knibždėjo visų tautų vyrai ir moterys, seni ir jauni, turtingi ir vargšai, buvo girdėti entuziastingas klegesys. Visi jie mielai būtų ėmę ploti raudonai spalvai, kaip Lonšanės ar Epsonės lenktynėse pirmąjį prizą laimėjusiam žirgui. Šiai kompanijai, į kurią kasdien plūsta visokiausio plauko tipeliai iš Senojo ir Naujojo pasaulio, „septyniolikos serija" buvo iš tikrųjų tokia pat svarbi, kaip koks nors žymus politinis įvykis, sudrumstęs Europos ramybę.

Raudonos spalvos laimėjimas dėl visiškai nesuprantamo lošėjų užsispyrimo, reikia manyti, daugelį nuskurdino, nes bankas laimėjo gana žymią sumą. „Beveik milijonas",— šnibždėjosi minioje. Tai paaiškinama

tuo, kad beveik visi lošėjai atkakliai kovojo su nesėkme, vis statydami ant juodos.

Du svetimšaliai atidavė ypatingai didelę duoklę tam, ką žaliojo stalo riteriai vadina „nesėkme". Pirmasis buvo labai ramus bei šaltas, nors nuo jo išbalusio veido dar nebuvo išnykusios pergyventos audros žymės, antrasis atrodė kaip beprotis ar savižudis: išsidraikę plaukai, persikreipęs veidas, klaikus žvilgsnis. Jie nulipo laiptais, pasuko į terasą, kur yra tiras šaudyti į balandžius, ir greitai išnyko tamsoje.

— Ši prakeikta serija mums kainavo daugiau kaip keturis šimtus tūkstančių frankų! — sušuko vyresnysis lošėjas.

— Tiksliau, keturis šimtus trylika tūkstančių,— patikslino jaunesnysis tokiu tonu, kaip kasininkas, skaičiuodamas stambią sumą.

— Dabar man beliko kokie du šimtai tūkstančių frankų... O gal dar nė tiek! — tęsė pirmasis lošėjas.

— Tiktai šimtas devyniasdešimt septyni,— šaltakraujiškai patikslino antrasis.

— Taip... Iš dviejų milijonų, kuriuos aš turėjau, kai jūs jėga ištempėt mane važiuoti!

— Iš vieno milijono septynių šimtų septyniasdešimt penkių tūkstančių frankų.

— Ir per kokius du mėnesius...

— Per vieną mėnesį ir šešiolika dienų.

— Sarkani!.. — išvestas iš kantrybės dėl palydovo šaltakraujiškumo bei pajuokiamos manieros tikslinti skaičius, sušuko vyresnysis lošėjas.

— Kas tokio, Silai?

Taip, čia kalbėjo Silas Torontalis ir Sarkanis. Prieš tris mėnesius išvažiavę iš Ragūzos, abu skolininkai beveik visiškai nusigyveno. Išsvaistęs visus pinigus,

gautus kaip atpildą už niekšybę, Sarkanis atvyko pas Silą Torontalį į Ragūzą. Tada jie iškeliavo ir išsivežė Savą. Sarkanio kurstomas, Silas Torontalis įsitraukė į lošimą ir netruko iššvaistyti savo milžiniško turto. Sarkaniui nebuvo sunku paversti sėbrą beviltišku lošėju — nuolatiniu klubų, o vėliau ir landynių lankytoju, nes bankininkas, iš prigimties avantiūristas, ne kartą jau buvo rizikavęs savo turtu, dalyvaudamas įvairiose finansinėse operacijose, kur viskas priklausė nuo atsitiktinumo.

Tarp kitko, ar galėjo Silas Torontalis atsispirti? Argi jis nebuvo visiškai priklausomas nuo savo maklerio? O kai bankininkas kartais imdavo spyriotis, Sarkanis valdingai jį numalšindavo, o nevykėlis lošėjas taip jau buvo žemai puolęs, kad nebeturėjo jėgų pasikelti. Sarkanio nebebaugino jo sėbro bandymai nusikratyti nekenčiamo jungo, ir jis su būdingu griežtumu bei geležine logika iš karto vėl sugniauždavo Silą Torontalį savo letenomis.

Skaitytojas atsimena, kas tada vyko Ragūzoje, kai suokalbininkai iš ten išvažiavo. Jie pirmiausia paslėpė Savą patikimoje vietoje ir pavedė Namirai ją saugoti. Dabar, kai Sava buvo Tetuane, marokiečių valdų pakraštyje, surasti ją būtų buvę sunku, ko gera, ir visai neįmanoma. Negailestinga Sarkanio patikėtinė pasižadėjo įveikti merginos ryžtingumą ir gauti jos sutikimą tekėti už Sarkanio. Ligi šiol Sava atkakliai priešinosi šioms vedyboms: ji biaurėjosi Sarkaniu ir niekaip negalėjo užmiršti Peterio. Bet ar ilgai jai užteks jėgų?

Tuo tarpu Sarkanis įtraukė savo bendrą į lošimo sūkurį, nors pats ten buvo praradęs visą savo turtą. Silas Torontalis visur nuolankiai sekė Sarkanį: jie pabuvojo Prancūzijoje, Italijoje, Vokietijoje, visuose stam-

biuose miestuose, kur tik klestėjo azartiniai lošimai, biržoje, lenktynių aikštėse, sostinių klubuose, pajūrio bei mineralinių vandenų kurortuose, ir greitai iš didžiulio bankininko turto liko tik keli šimtai tūkstančių frankų. Silas Torontalis rizikavo savo pinigais, Sarkanis — bendrininko pinigais, ir šiuo dvigubu nuolydžiu jie riedėjo dvigubai greičiau į visišką nuskurdimą. Be to, partneriams „nesisekė" (žodis, kuriuo lošėjai pabrėžia neapsakomą savo kvailumą), nes, nepaisant visų pastangų, laimė taip ir neatsigręžė į juos. Galų gale jie pralošė didesnę dalį milijonų, gautų už grafo Matijo Šandoro išdavimą. Reikėjo parduoti Torontalio vilą Ragūzoje, Stradono gatvėje.

Pavargę nuo įtartinų landynių, kur tradiciniai krupje[1] žodžiai: „Ėjimų nebėra" — skamba pernelyg suktai, sėbrai nusprendė, pagaliau pabandyti laimę „garbingesniuose" lošimuose — ruletėje bei „trisdešimt ir keturiasdešimt". Jei jie ir vėl praloš, teks kaltinti tik save už savo užsispyrimą kovoti prieš nepalankų likimą.

Štai kodėl abu partneriai jau trys savaitės gyveno Monte Karle, kur ištisomis dienomis prasėdėdavo prie lošimo stalų. Jie bandė įvairius ir visuomet nesėkmingus ėjimus, tam tikra proporcija didino statomas sumas, stebėjo besisukančio ruletės rato apsisukimus, kai vakare krupje ranka pradėdavo virpėti iš nuovargio, statydavo ant didžiausio numerių skaičiaus, kuris net nepasirodydavo, jungdavo paprastas ir sudėtingas kombinacijas, klausydavosi, ką pataria anksčiau prasilošusieji ruletės žinovai,— žodžiu, išmėgino įvairiausias neprotingas sistemas bei talismanus. Nuo visų tų naivių ir tuščių pastangų lošėjas darosi panašus į vaiką

[1] Lošimo namų banko tvarkytojas.

dar neišmokusį protauti, ar į idiotą, jau visai praradusį protą. Kad bent lošėjai rizikuotų tik savo pinigais! Ne, jie eikvoja savo dvasines jėgas, ieškodami beprasmiškų kombinacijų, ir žemina savo garbę, bendraudami su visais tais abejotinos reputacijos kazino lankytojais.

Po to vakaro, įamžinto Monte Karlo metraščiuose, kai abu lošėjai atkakliai kovojo prieš „raudoną spalvą", išėjusią septyniolika kartų iš eilės, lošiant „trisdešimt ir keturiasdešimt", jiems liko mažiau kaip du šimtai tūkstančių frankų. Dar truputis, ir jie bus visiški skurdžiai.

Tiesa, bendrininkai pralošė beveik viską, bet proto dar nebuvo praradę. Kol jie šnekučiavo terasoje, sode pro juos prabėgo, klaikiai dejuodamas, nusivylęs lošėjas:

— Jis vis sukasi! .. Sukasi!

Vargšas įsivaizdavo, kad pastatė pinigus ant laimingo numerio, o fantastiškai sukdamasis ruletės ratas niekaip negali sustoti ir nesustos ligi amžių pabaigos... Ši mintis ir išvedė jį iš proto.

— Na kaip, nurimote pagaliau, Silai? — paklausė Sarkanis savo draugą, kuris vis negalėjo atitokti.— Pažiūrėkit į tą beprotį ir atminkit, kad niekuomet nereikia prarasti galvos... Mes pralošėm, tai tiesa, bet laimė grįš, ji turi grįžti, net mums nė kiek nesistengiant! .. Tik nereikia grumtis su nesėkme! .. Tai pavojinga, o ir nenaudinga! Nieko nepadarysi — arba sekasi, arba nesiseka. Kai tik laimė ims šypsotis, jos jau niekas nenubaidys. Palaukim, kol ji sugrįš. O tada jau nebūkim lepšiai ir išnaudokim laimę lošimui tęsti.

Ar Silas Torontalis klausė tų visai beprasmiškų patarimų, kaip ir visi patarimai azartiniuose lošimuose? Ne, neklausė. Jis buvo perdaug priblokštas, ir galvoje

jam sukosi tik viena mintis: reikia ištrūkti iš Sarkanio nagų, bėgti bėgti kuo toliau ir pasprukti nuo savo praeities! Bet ryžtas neilgai tvėrė šio nusmukusio, valios netekusio žmogaus sieloje. Be to, ir bendrininkas nuo jo neatstoja. Prieš pamesdamas Torontalį likimo valiai, Sarkanis norėjo pirma vesti Savą. Paskum jis atsiskirs nuo buvusio bankininko, pamirš jį, niekuomet net neprisimins, kad šis silpnavalis žmogus gyveno pasaulyje ir kad juos kažkada siejo bendri reikalai. Bet ligi to laiko Torontalį reikia kietai laikyti.

— Paklausykit, Silai,— vėl prabilo Sarkanis,— mums šiandien velniškai nesisekė, bet laimė būtinai turi sugrįžti! .. Pamatysite, rytoj ji vėl bus su mumis!

— O jei aš nustosiu visko, kas dar man liko? — paklausė Silas Torontalis, veltui bandydamas priešintis tiems pragaištingiems patarimams.

— Mes dar turime Savą Torontal! — karštai atkirto Sarkanis. Mūsų lošime ji svarbiausias koziris, kurio niekas nepaims.

— Taip, rytoj... rytoj! .. — sumurmėjo bankininkas, jau pasiryžęs rizikuoti net savo galva.

Abu bendrininkai nuėjo į viešbutį tarp Monte Karlo ir Kondamino.

Monako uostas, įspraustas tarp Fočinanos iškyšulio ir Antonijaus forto, tai gana plati įlankėlė, atvira šiaurės rytų ir pietryčių vėjams. Ji išsiriečia ten, kur ant uolos stovi Monako valstybės sostinė, o kitoje pusėje ant plokščiakalnio ilsisi viešbučiai, vilos ir garsieji lošimo namai. Truputį toliau stūkso puikusis tūkstančio šimto metrų aukščio Aželo kalnas. Nuo jo viršūnės matyti nuostabi Ligurijos pakrančių panorama. Miniatiūrinė Monako sostinė, turinti vos tūkstantį du šimtus gyventojų, atrodo kaip brangus servizas, tartum ant

stalo išdėliotas ant plokščio Monako skardžio, iš trijų pusių skalaujamo jūros. Namai skendi tarp amžinai žaliuojančių ir vaizdingai suaugusių palmių, pipirmedžių, eukaliptų, figų, granatų, apelsinų bei citrinų, tarp aukštų kaip medžiai geranijų, aloės, mastikos, mirtų bei ricinos krūmų.

Iš kitos uosto pusės į sostinę žvelgia Monte Karlas. Jo namai originaliai susigrupavę, nes stovi ant kalvelių, siauros, įkalnios jo gatvelės rangosi iki pat Kornišo kelio, kybančio ties kalno viduriu, čia sodai žydi žiemą ir vasarą, įvairių formų bei stilių kotedžai nusileidžia iki pat skaidriųjų įlankos vandenų, ir tas nuostabus reginys traukia žvilgsnį.

Pačiam įlankos įdubime tarp Monako ir Monte Karlo glaudžiasi trečias miestas: Kondaminas. Jis prasideda pačioje pakrantėje ir tęsiasi ligi slėnio, vingiuojančio tarp kalnų.

Dešinėje kyla didinga viršūnė su atgręžtu į jūrą profiliu, labai panaši į šuns galvą, todėl taip ir praminta. Ant šios „galvos" penkių šimtų keturiasdešimt dviejų metrų aukštyje dabar stovi tvirtovė, kuri teisingai laikoma nepaimama ir turi garbės priklausyti Prancūzijai. Čia yra Monako valdų riba.

Iš Kondamino į Monte Karlą karietos rieda puikiu nestačiu keliu, palei kurį išsirikiavę privatūs namai bei viešbučiai. Vienam tokiam viešbuty ir buvo apsistojęs Sarkanis su Silu Torontaliu. Pro jų langus puikiai matyti Kondaminas, Monakas ir „Šuns galva", panaši į Libijos dykumos sfinksą, kažko maldaujantį Viduržemio jūros bangas.

Sarkanis ir Silas Torontalis nuėjo į savo kambarius ir kiekvienas savaip ėmė svarstyti, kas įvyko. Nejaugi

likimas, prieš penkiolika metų prirakinęs juodu vieną prie kito, dabar išskirs.

Įėjęs į savo miegamąjį, Sarkanis pirmiausia pamatė laišką iš Tetuano ir tuoj atplėšė voką.

Laiškas buvo nuo Namiros. Ji trumpai pranešė svarbias žinias: pirma, apie Karpenos mirtį, kuris gana keistomis aplinkybėmis nuskendo Seutos uoste, antra, apie daktaro Antekirto pasirodymą Maroko pakrantėse, jo susitikimus su ispanu ir staigų išvykimą.

Perskaitęs šias eilutes, Sarkanis atidarė langą. Atsirėmęs į palangę ir žvelgdamas nieko nematančiomis akimis, jis galvojo.

„Karpena nuskendo?.. Labai laiku... Dabar su juo palaidotos visos paslaptys!.. Šiuo atžvilgiu aš ramus. Nebėra ko bijoti!"

Antroji laiško dalis jam kėlė didesnį rūpestį.

„Daktaro Antekirto pasirodymas Seutoje — nemalonus dalykas. Kas jis toks, tas žmogus? Aš nekreipčiau dėmesio į jį, bet jau kiek laiko jis stoja man skersai kelio. Ragūzoje — jo santykiai su Batoro šeima. Katanijoje — Zironei paspęsti spąstai... Seutoje, jam įsikišus, prigėrė Karpena!.. Nuo Seutos netoli ir Tetuanas, bet neatrodo, kad jis ten buvo nuvykęs ar suradęs, kur paslėpta Sava. Man tai būtų baisus smūgis, ir nuo jo mes dar nesam apsidraudę... Pažiūrėsim, ar negalima ko nors tuojau pat sugalvoti! Netrukus senusitų sekta šeimininkaus visoje Kirenaikoje. Jos šalininkams tereikia perplaukti įlanką, kad galėtų užpulti Antekirto salą... O ką, jeigu juos pakurstčius?.. Aš mokėsiu..."

Aišku, kad Sarkanio horizonte buvo susibūrę nemaža juodų debesų. Šis žmogus žingsnis po žingsnio yrėsi prie tamsaus savo tikslo, o dabar, kai tas tikslas jau visai arti, mažiausia kliūtis galėjo niekšą pargriauti, ir

gal jis jau nebeatsikeltų. O juk Sarkanį jaudino ne tik daktaro Antekirto kišimasis į jo reikalus, bet ir Silo Torontalio padėtis.

„Taip,— samprotavo jis,— mudu priremti prie sienos. Rytoj pastatysim ant kortos viską... Arba mes susišluosime visą banką, arba patys būsim nušluoti!.. Jeigu prasilosčiau aš vienas, tikrai sugebėčiau vėl atsistoti ant kojų! Bet Silas — kitas dalykas! Kai jis prasiloš, pasidarys pavojingas,— jis gali mane išduoti, atskleisti paslaptį, nuo kurios priklauso visa mano ateitis! Ligi šiol jis buvo mano rankose, bet dabar vaidmenys gali pasikeisti!"

Sarkanis teisingai vertino susidariusią padėtį. Jokių iliuzijų dėl savo bendrininko moralės jis negalėjo turėti. Jis pats kadaise duodavo bankininkui patarimų, ir Silas Torontalis būtinai jais pasinaudos, kai jau nebeturės ko prarasti.

„Ką daryti?" — klausė save Sarkanis ir, paskendęs mintyse, nebematė kas dedasi prie įėjimo į Monako uostą, netoli nuo viešbučio.

Puskabeltovio atstumu nuo kranto jūra šliuožė pailgas kaip verpstė laivas, be kaminų ir be stiebų, ir jo korpusas tik per dvi ar tris pėdas kyšojo virš vandens. Priplaukęs prie Fočinano iškyšulio, kaip tik toj vietoj, kur Monte Karlo lankytojai šaudo karvelius, laivas išmetė inkarą nuo potvynių apsaugotoje ramioje įlankoje. Tada nuo jo atsiskyrė anksčiau tamsoje neįžiūrimas lengvas plieninis laivelis. Laivelyje sėdėjo trys žmonės. Keletas mosterėjimų irklais, ir jie sustojo prie nedidelio paplūdimio. Du iššoko ant kranto, o tretysis grįžo atgal prie laivo. Tada paslaptingasis laivas tylutėliai ir be šviesų išnyko tamsoje, nepalikdamas jokių pėdsakų šiuose vandenyse.

Išlipę ant kranto, abu atplaukusieji perėjo paplūdimį, pasuko palei pakrantės uolas geležinkelio stoties link ir ėmė kilti Speliugų aveniu, kuris juosia Monte Karlo sodus.

Sarkanis nieko nepastebėjo. Šiuo metu jis mintimis buvo toli nuo Monako, Tetuane... Bet jis save matė ne vieną: bendrininkas turėjo sekti paskui jį.

„Nejaugi Silas mane nugalės!.. — kartojo jis.— Juk jam pakanka vieno žodžio, kad man sukliudytų pasiekti tikslą!.. Ne, to niekuomet nebus!.. Jeigu rytoj ruletė mums negrąžins visko, ką pagrobė, aš priversiu jį sekti paskui mane... Taip!.. Mes drauge vyksime į Tetuaną, o ten, Maroko žemėje, kas kvaršins sau galvą, kad dingo Silas Torontalis!"

Kaip žinome, Sarkanis nebuvo koks nors bailys ir neišsigąs, jei reikės įvykdyti dar vieną nusikaltimą, ypač ten, kur sąlygos tokios palankios, nes dėl didelio nuotolio ir laukinių gyventojų bus neįmanoma surasti kaltininką.

Viską gudriai apgalvojęs, Sarkanis uždarė langą, atsigulė ir tuojau pat užmigo, tarsi jo sąžinė būtų buvusi visai gryna.

Kitaip jautėsi Silas Torontalis. Bankininkui naktis buvo baisi. Kas liko iš viso jo turto? Nepralošti gal tik kokie du šimtai tūkstančių frankų, o ir tie jau nebe jo! Rytoj jis viską pastatys ant kortos. Taip nori jo bendrininkas, taip nori jis pats. Torontalis nebegalėjo galvoti, jis pavargo nuo fantastinių apskaičiavimų ir nustojo sugebėjimo ramiai ir blaiviai samprotauti. Bankininkas jau nebepajėgė — bent šią minutę — įvertinti savo padėties taip blaiviai, kaip Sarkanis. Jis nesuprato, kad vaidmenys pasikeitė, ir dabar tas, kuris tiek ilgai jį valdė, pats atsidūrė jo rankose. Jis tik matė, kad vis-

kas jau žlunga, ir galvojo vien apie rytojų. Taip, arba jis praturtės, arba taps elgeta.

Taip praleido naktį Sarkanis ir Torontalis. Vienas kietai miegojo keletą valandų, o antrasis, kovodamas su nemiga, prasikankino ligi ryto.

Kitą dieną apie dešimtą valandą Sarkanis užėjo pas Silą Torontalį. Bankininkas sėdėjo už stalo ir atsidėjęs rašė į savo užrašų knygelę skaičius bei formules.

— Na kaip, Silai,— nerūpestingai paklausė jį Sarkanis, kaip žmogus, kurį ne per daug jaudina šio pasaulio nesmagumai,— gal sapnavot, kas geriau: raudonoji spalva ar juodoji.

— Aš nemiegojau nė vienos minutės! Net akių nesumerkiau! — atsakė bankininkas.

— Tuo blogiau, Silai, tuo blogiau jums! Šiandien mes turime susikaupti, ir kelios poilsio valandos jums tikrai būtų ne pro šalį. Pažiūrėkit į mane! Miegojau neilgai, o jau esu pakankamai žvalus grumtis su fortūna. Juk fortūna — moteris ir myli tuos, kas sugeba ją valdyti!

— Bet ji mums neištikima!

— Niekis!.. Paprastas kaprizas!.. Kaprizas praeis, ir fortūna ims mums šypsotis!

Silas Torontalis tylėjo. Ar jis girdėjo, ką sakė Sarkanis? Jis nepakėlė akių nuo užrašų knygelės, pilnos niekam nereikalingų formulių.

— Ką jūs čia rašote? — paklausė Sarkanis.— Kas čia, apskaičiavimai, statomosios sumos?.. Velniai griebtų!.. Ar tik nesusirgot, brangusis mano Silai?.. Atsitiktinumas nepriklauso nuo apskaičiavimų, o šiandien tik atsitiktinumas nulems mūsų likimą!

— Tiesa! — atsakė Silas Torontalis, užversdamas knygelę.

— Be abejo, Silai!.. Aš žinau vieną būdą, kaip paveikti atsitiktinumą,— ironiškai pridūrė Sarkanis.— Bet tam reikalingas specialus mokslas, o mes čia kaip tik ir šlubuojame! Tai patikėkim savo likimą laimei!.. Vakar pavyko bankui! Galimas dalykas, šiandien laimė nusigręš nuo jo!.. O jei taip, Silai, mes susigrąžinsime viską, ką praradome!

— Viską!..

— Taip, viską, Silai! Tik nereikia nusiminti. Priešingai. Daugiau drąsos ir šalto kraujo!

— Bet jeigu šį vakarą visiškai prasilošime? — paklausė Silas, atkakliai žiūrėdamas į Sarkanį.

— Na ką gi, išvažiuosim iš Monako!

— Bet kur?! — sušuko Silas Torontalis.— Tebus prakeikta ta diena, kada susipažinau su jumis, Sarkani, diena, kai aš pasinaudojau jūsų paslaugomis!.. Jei ne jūs, aš niekuomet nebūčiau taip žemai puolęs!

— Per vėlu priekaištauti, mielasis,— begėdiškai pasakė Sarkanis.— Tikrai, negražu kaltinti žmogų, kai jau esi juo pasinaudojęs.

— Saugokitės! — sušuko bankininkas.

— Taip!.. Aš saugosiuos,— sumurmėjo Sarkanis.

Silui Torontaliui pagrasinus, Sarkanis dar labiau panoro nusikratyti bankininku.

— Na, nesiginčysim, brangusis Silai,— pasakė jis garsiai,— ir kam? Ginčai audrina nervus, o šiandien mums negalima nervintis!.. Imkit pavyzdį iš manęs: tikėkit likimu ir nenusiminkit. Jeigu mums ir vėl nepasiseks, nepamirškit, kad milijonai mūsų laukia kitoj vietoj, juk jūs taip pat gausit dalį!

— Taip!.. Taip!.. Aš turiu atsilošti! — tvirtai pasakė Silas Torontalis, kuriam vėl prabudo azartas.—

Taip, bankui vakar jau per daug sekėsi, ir šiandien vakare...

— Šiandien vakare mes būsim turtingi, labai turtingi! — sušuko Sarkanis.— Ir pažadu jums, Silai, kad dabar jau nebeiššvaistysim savo laimikio! Tačiau, kad ir kas būtų, rytoj važiuojam iš Monte Karlo! Važiuosim...

— Kur?

— Į Tetuaną. Ir ten sulošim paskutinę partiją, šį kartą be pralaimėjimo! Taip, be pralaimėjimo!

KETVIRTASIS SKYRIUS

PASKUTINIS KIRTIS

Svetimtaučių klubas, paprastai vadinamas kazino, atidaromas vienuoliktą valandą. Lošėjų buvo maža, bet ruletė jau sukosi.

Stalai buvo iš anksto sustatyti labai lygiai. Mažiausias jų paviršiaus pasvyrimas galėtų iškreipti ant besisukančios ruletės rato užmesto rutuliuko judėjimą, o lošėjai, tai pastebėję, tuo pasinaudotų.

Ant šešių ruletės stalų gulėjo po šešiasdešimt tūkstančių frankų auksu bei asignacijomis, ant dviejų stalų, kur buvo kortomis lošiama „trisdešimt ir keturiasdešimt",— po šimtą penkiasdešimt tūkstančių. Tokią sumą paprastai statydavo bankas lošimo pradžiai, ir administracija nedažnai turėdavo ją papildyti. Juk bankas visuomet laimi, sakysim, net tada, kai atsisuka nulis, arba kai „trisdešimt ir keturiasdešimt" lošime

reikia pakartoti ėjimą. Taigi azartinis lošimas ne tik kad savaime nedoras, bet ir visai beprasmis, kadangi laimėjimo galimumai nėra lygūs.

Prie ruletės stalų jau stovėjo po aštuonis krupje su mentelėmis rankose. Aplink juos spietėsi lošėjai ir žiūrovai. Po sales vaikščiojo inspektoriai, sekdami ir krupje, ir lošėjus, o liokajai tyliai patarnaudavo svečiams bei kazino tarnautojams, kurių čia yra virš šimto penkiasdešimt.

Apie pietus iš Nicos atėjęs traukinys atvežė naują lošėjų sriautą ir nemaža nuolatinių kazino lankytojų. Tą dieną keleivių, atrodo, buvo daugiau, negu paprastai, mat, septyniolika kartų išėjusi raudona spalva padarė didelį įspūdį. Tai buvo tartum naujas atrakcionas, ir visi azarto vergai susirinko į kazino, kad, sulaikę kvapą, galėtų stebėti kovos peripetijas.

Po valandos visos salės jau buvo perpildytos. Žmonės kalbėjosi pusbalsiu, daugiausia apie paskutinį nepaprastą banko išlošimą. Sunku įsivaizduoti, ar yra kur niūriau, kaip tose didžiulėse salėse, nors jos ir gausiai paauksuotos, įmantriai papuoštos, ryškiai nupliekstos daugybės dujinių sietynų ir aliejinių lempų žaliais gaubtais. Publikos susirinko gana daug, ir vis dėlto geriausiai buvo girdimas ne balsų klegesys, o metamų ant stalo auksinių bei sidabrinių monetų skambčiojimas, banko bilietų čežėjimas ir nepaliaujami tai vieno, tai kito partijos šefo abejingi pranešimai: „Išlošė raudona", „Septyniolika! Juoda! Nelyginis! Trūksta!"

Tačiau dviejų svetimtaučių, vakar taip siaubingai prasilošusių, salonuose kol kas dar nebuvo matyti. Kai kurie lankytojai jau mėgino laimę,— kas rulete, o kas „trisdešimt ir keturiasdešimt". Bet lošimo laimė

kaitaliojosi, išlošimų ir pralošimų buvo po lygiai, ir negalėjai žinoti, ar vakarykštis „stebuklas" pasikartos.

Sarkanis ir Silas Torontalis atėjo į kazino tik apie trečią valandą. Bet, prieš pasirodydami lošimo salėse, jie keletą kartų perėjo erdviu prieškambariu, patraukdami visų dėmesį. Į juos žiūrėjo, jų tykojo, ir smalsuoliai spėliojo, ar šie lošėjai vėl stos į kovą su atsitiktinumu, kuri vakar jiems taip brangiai atsiėjo. Kai kurie žinovai mielai būtų jiems pardavę savo nepralaiminčias sistemas, bet svetimtaučiai atrodė neprieinami. Bankininkas klaidžiojančiu žvilgsniu dairėsi į šalis, beveik nepastebėdamas, kas dedasi aplink. Sarkanis buvo dar šaltesnis bei santūresnis, negu visada. Abu stengėsi susikaupti prieš lemiamą žingsnį.

Tarp asmenų, žvelgiančių į juos smalsiai, bet atsargiai, kaip paprastai spoksoma į sergančius arba nuteistuosius, išsiskyrė svetimšalis, kuris, matyt, buvo pasiryžęs nė minutėlės jų nepalikti.

Tai buvo dvidešimt dvejų — dvidešimt trejų metų jaunuolis smulkaus, judraus veido, su šelmiška kibirkštėle akyse ir smaila nosim, kuri, atrodo, daug gali suuosti. Jo gyvos kaip reta akys slėpėsi už akinių stiklų. Jaunuolis stovėjo, susikišęs rankas į palto kišenes, suglaudęs užkulnius, tarytum norėdamas sutramdyti savo veržlumą: matyt, jo gyslose tekėjo ne kraujas, o gyvasis sidabras. Apsirengęs jis buvo gana gražiai, bet kukliai ir ne pagal paskutinę madą. O vis dėlto atrodė, kad jis nekaip jaučiasi su gerai pasiūtais drabužiais.

Pagaliau, tai ir nenuostabu: tas jaunuolis buvo Peskadas.

O kazino sode jo laukė Matifu.

Į tą Monako rojų, arba pragarą, abu draugus atsiuntė daktaras Antekirtas.

Į Monte Karlą juos vakar pristatė laivas iš Antekirto salos flotilijos —„Elektra-2".

Jie čia atvyko štai kokiu tikslu.

Dvi dienas sėdėjęs „Ferate", Karpena buvo iškeltas į krantą ir, nepaisant protestų, uždarytas viename salos kazemate. Čia katorgininkas greit suprato, kad iš vieno kalėjimo pateko į kitą: išsilaisvino iš Seutos katorgos, bet, pats to nežinodamas, pakliuvo daktaro Antekirto valdžion. Kur jis atsidūrė? Ar laimėjo dėl šio pasikeitimo, ar ne? Tokius klausimus nerimastaudamas kėlė sau Karpena. Šiaip ar taip, jis tvirtai pasiryžo išnaudoti visas progas, kad tik jam būtų geriau.

Dėl to jis visiškai atvirai atsakė į pirmą daktaro klausimą.

Ar jis pažįsta Silą Torontalį ir Sarkanį?

Sarkanį jis pažįsta, nors susitikdavo su juo labai retai. O Silo Torontalio nepažįsta.

Ar Sarkanis ir toliau bendravo su Zirone ir jo gauja, jiems persikėlus į Katanijos apylinkes?

Taip, nes Zironė jo laukė Sicilijoje, ir jis tikrai būtų ten atvažiavęs, jeigu ne ta nelaiminga ekspedicija, pasibaigusi Zironės mirtimi.

Kur dabar Sarkanis?

Monte Karle, jeigu dar neišvažiavo iš to miesto, kur gyveno pastaruoju metu tikriausiai su Silu Torontaliu.

Daugiau Karpena nieko nežinojo, bet ir tų žinių pakaks, kad būtų galima toliau ieškoti.

Be abejo, ispanas nė supratimo neturėjo, kodėl jį privertė bėgti iš katorgos, o paskum paėmė į nelaisvę; net neįtarė, kad daktaras, kuris jį klausinėja, žino,

kaip buvo išduotas Andrea Feratas. Nežinojo jis taip pat, kad Liuidžis yra Rovinjos žvejo sūnus. Antekirtos tvirtovėje Karpena buvo budriau saugomas, negu Seutos katorgoje. Laukiant dienos, kol kalinio likimas bus nulemtas, jis buvo visiškai atskirtas nuo pasaulio.

Tuo būdu iš trijų išdavikų, dėl kurių Triesto sąmokslas baigėsi kruvina atomazga, vienas jau buvo daktaro rankose. Reikėjo suimti ir likusius, o Karpena ką tik nurodė, kur juos galima rasti.

Bet Sarkanis pažinojo Peterį, o Silas Torontalis — ir daktarą, ir Peterį, dėl to buvo nuspręsta, kad jie pasirodys tik tada, kai pasisekimas bus užtikrintas. Dabar, kai abiejų bendrininkų pėdsakai rasti, tereikia nepaleisti jų iš akių ir laukti tinkamos akimirkos, kada bus galima veikti prieš niekšus atvirai.

Todėl Peskadas ir Matifu buvo pasiųsti į Monaką: pirmasis turėjo visą laiką sekti bankininką ir Sarkanį, o antrasis — prireikus padėti draugui galingu kumščiu. Daktaras, Peteris ir Liuidžis atplauks „Feratu", kai tik jie bus reikalingi.

Išlipę naktį į krantą, draugai tuojau pat pradėjo veikti. Sužinoti, kuriame viešbutyje apsistojo Silas Torontalis ir Sarkanis, buvo nesunku. Kol Matifu vaikštinėjo netoliese, Peskadas stebėjo abu sėbrus. Apie pirmą valandą jie išėjo iš viešbučio. Jam pasirodė, kad bankininkas labai prislėgtas ir mažai šneka, nors Sarkanis stengiasi jį prakalbinti. Peskadas dar rytą girdėjo, kas įvyko vakar kazino salėse, girdėjo apie nepaprastą banko išlošimą, nuo kurio nukentėjo daugelis lošėjų, o labiausiai Sarkanis ir Silas Torontalis. Reikia manyti, kad bendrininkai ir kalbėjo apie tą baisią nesėkmę. Sužinojęs, kokias stambias sumas paskutiniu laiku prarado abu lošėjai, Peskadas visiškai pa-

grįstai samprotavo, kad jų turtas jau beveik visai išeikvotas ir diena, kada daktaro įsikišimas bus reikalingas, jau nebetoli.

Visas šias žinias Peskadas, žinoma, nieko vardais nevadindamas, rytą pasiuntė telegrafu į La Valetą Maltos saloje, prašydamas perduoti specialiu laidu į Antekirtą.

Kai Sarkanis ir Silas Torontalis įėjo į kazino, Peskadas įsekė paskui; vos tik jie pasuko į sales, kur lošiama rulete bei „trisdešimt ir keturiasdešimt", jis taip pat ten įslinko.

Buvo trečia valanda. Lošimas vis gyvėjo. Bankininkas su Sarkaniu apėjo visas sales. Jie tik trumpai stabteldavo prie stalų, pažiūrėdavo, bet lošti nepradėjo.

Smalsiai dairydamasis, Peskadas vaikščiojo šen bei ten, nepaleisdamas sėbrų iš akių. Kad neatkreiptų į save dėmesio, jis pastatė ant ruletės tuzinų bei kolonų keletą monetų po penkis frankus, bet, kaip ir reikėjo laukti, pralošė, tarp kitko, labai šaltakraujiškai. Žinoma, reikėjo paklausyti vieno patyrusio lošėjo, didelio šio reikalo žinovo, kuris jam kaip paslaptį pasakė puikų patarimą:

— Kad sektųsi, pone, reikia pasistengti pralošti mažas sumas ir išlošti stambias. Ir visa paslaptis!

Kai išmušė keturias, Sarkanis ir Silas Torontalis nusprendė, kad jau laikas išbandyti laimę. Prie vieno ruletės stalo kaip tik atsirado laisva vieta. Bendrininkai atsisėdo vienas prieš kitą, ir juos tuojau pat glaudžiu žiedu apsupo ne tik lošėjai, bet ir žiūrovai, smalsaudami, kaip baigsis dviejų vakar prasilošusių revanšas.

Aišku, Peskadas įsispraudė į pirmą šių smalsuolių eilę ir kaip visi kiti susidomėjęs sekė žaliojo stalo kovą.

Iš pradžių lošimas buvo permainingas. Vaikydamiesi laimę, Silas Torontalis ir Sarkanis išsiskyrė: kiekvienas pontavo atskirai ir statė gana stambias sumas, mėgindami paprastas ir sudėtingas ruletės kombinacijas, o kartais net kelias kombinacijas iš karto. Likimas nebuvo palankus nei lošėjams, nei bankui.

Bet tarp ketvirtos ir šeštos valandos laimė, atrodo, šyptelėjo lošėjams. Jie keletą kartų iš eilės statė ant vieno numerio ir išlošė po maksimalią sumą — šešis tūkstančius frankų.

Silo Torontalio rankos drebėjo, kai jis mesdavo pinigus arba griebdavo auksą ir banknotus stačiai iš po krupje mentelės.

Sarkanis, kaip ir pirma, puikiai valdėsi, niekšo veidas neišdavė audringų vidinių pergyvenimų. Jis tik žvilgsniu padrąsindavo bendrininką, nes laimė šypsojosi kaip tik Silui Torontaliui.

Kiek apsvaigęs nuo tokios daugybės aukso banknotų, Peskadas vis dėlto atidžiai sekė sėbrus. Į partnerių rankas plaukia didžiulis turtas, bet ar pakaks jiems proto laiku nutraukti lošimą?

Paskum Peskadui kilo tokia mintis: gali būti, kad Sarkanis ir Silas Torontalis bus pakankamai išmintingi (nors sunku tuo patikėt); praturtėję jie, ko gero, išvažiuos iš Monte Karlo. Jie pasislėps kokiam nors nuošaliame Europos kampelyje, kur vėl reikės jų ieškoti. Pinigų jiems nestigs, ir daktarui Antekirtui jie bus nepasiekiami.

„Tikrai,— sumojo jis,— būtų geriau, kad jie prasiloštų. Esu įsitikinęs, kad tas niekšas Sarkanis negalės laiku susilaikyti, kai jam sekasi."

Kad ir kokios būtų buvusios Peskado mintys ir viltys, sėbrams visą laiką sekėsi. Jau bent tris kartus jie

būtų galėję paimti banką, jeigu partijos vadovas nebūtų pridėjęs dar po dvidešimt tūkstančių frankų.

Toks dalykas labai patiko stebintiems kovą žiūrovams, ir jų dauguma buvo aiškiai lošėjų pusėje. Juk tas pasisekimas buvo revanšas kazino administracijai, kuri vakar taip puikiai pasinaudojo nepaprasta „septyniolikos serija".

Pusę septynių, kai Silas Torontalis ir Sarkanis galų gale nustojo lošti, jie turėjo daugiau kaip dvidešimt tūkstančių luidorų. Jie atsikėlė nuo stalo ir išėjo iš kazino. Silas Torontalis ėjo netvirtu žingsniu lyg girtas, girtas nuo susijaudinimo ir nuovargio. Jo sėbras tik abejingai žvilgčiojo į jį, labiausiai bijodamas, kad Silas Torontalis nesumanytų bėgti su taip sunkiai atgautu savo turtu ir neišslystų jam iš nagų.

Abu tylėdami pražingsniavo holą ir, nusileidę laiptais, pasuko į viešbutį.

Peskadas iš tolo juos sekė.

Išėjęs iš kazino, jis pastebėjo prie sodo pavėsinės ant suoliuko sėdintį Matifu.

Peskadas pasuko prie draugo.

— Kaip, jau laikas? — paklausė Matifu.

— Koks laikas?

— Išeiti...

— Išeiti į sceną?.. Dar ne, drauguži!.. Ankstoka!.. Pasilik už kulisų. Tu pietavai?

— Taip, Peskadai.

— Sveikinu tave. O man žarna žarną ryja, nors aš nepakenčiu, kai pilvas tuščias. Bet palauk, aš tuoj atsigriebsiu... Taigi nepasitrauk iš čia, kol tave pašauksiu.

Ir Peskadas puolė paskui besileidžiančius laiptais Sarkanį ir Silą Torontalį. Išgirdęs, kad abu bendrinin-

kai liepė paduoti pietus į savo kambarius, Peskadas sumanė pasistiprinti viešbučio restorane. Po kokio pusvalandžio, jo žodžiais tariant, jis pripildė savo skrandį taip, kad organizmo varikliai vėl galėjo gerai veikti.

Tada Peskadas išėjo iš viešbučio su puikiu cigaru dantyse ir, atsistojęs netoliese, ėmė stebėti.

— Aš tikrai seklys iš prigimimo,— sušnibždėjo jis.— Tik pražiopsojau savo pašaukimą.

Dabar jį domino tik vienas klausimas: ar grįš tie džentelmenai į kazino, ar negrįš.

Apie aštuntą valandą viešbučio tarpdury jis pamatė Silą Torontalį ir Sarkanį. Peskadui pasirodė, kad jie kažko karštai ginčijasi. Tur būt, bankininkas bandė paskutinį kartą pasipriešinti įkyriems savo bendro įtikinėjimams ar net reikalavimams, nes Sarkanis pagaliau įsakmiai sušuko:

— Taip reikia, Silai! .. Aš taip noriu!

Ir abu pasuko keliu į kazino. Peskadas ėjo paskui juos, bet, deja, jau nebegalėjo girdėti nė vieno žodžio.

O Sarkanis kalbėjo tokiu tonu, kad prieštarauti niekaip nebuvo galima.

— Būtų beprotybė mesti lošimą dabar, kai laimė ėmė šypsotis! Jūs paprasčiausiai pakvaišot. Paklausykit, kai mums nesisekė, mes kaip bepročiai atkakliai lošėm, tai nejaugi dabar, kai sekasi, mes kaip kokie mulkiai pasitrauksim? Mums pasitaikė proga,— ko gero, ji niekuomet nebepasikartos,— tapti turtuoliais, savo likimo šeimininkais! Nejaugi ją praleisim? .. Argi jūs nejaučiat, Silai, kad laimė. . .

— O kas, jeigu laimė mus apvils? — jau pasiduodamas, sušnabždėjo Silas Torontalis.

— Ne, tūkstantį kartų ne! — sušuko Sarkanis.— Nuojautą sunku paaiškint, po velnių! Bet ji žmogų persmelkia iki pat kaulų smegenų! Šį vakarą ant kazino stalų mūsų laukia milijonas. Taip, milijonas, ir aš jokiu būdu neleisiu jam išslyst iš rankų.

— Tai loškit, Sarkani!

— Man!.. Lošti vienam?.. Tik su jumis, Silai! Taip!.. Ir jeigu tektų pasirinkti kurį nors iš mudviejų, aš užleisčiau vietą jums!.. Laimė šypsosi ne kiekvienam, o dabar ji palanki jums!.. Loškit ir išlošit!.. Aš taip noriu!

Ko iš tikrųjų norėjo Sarkanis? Kad Silas Torontalis nenurimtų, laimėjęs keletą šimtų tūkstančių frankų, nes tada galėtų ištrūkti iš Sarkanio rankų. Šiam parankiau matyti Torontalį arba milijonierium, arba elgeta. Gavęs milijoną, bankininkas vėl imtų gyventi, kaip anksčiau. Netekęs pinigų, jis seks Sarkanį visur, kur tik šis panorės. Abiem atvejais jo nereikės bijoti.

Bet nors Silas Torontalis vis dar mėgino priešintis, visos jo aistros lošimui vėl sujudo. Jis taip žemai buvo puolęs, kad ir troško, ir bijojo grįžti į kazino. Sarkanio žodžiai jam kaitino kraują. Matyt, likimas jam tikrai palankus, juk paskutinėmis valandomis buvusiam bankininkui nuostabiai sekėsi, ir būtų neprotinga sustoti pusiaukelėje.

Beprotis! Kaip ir visi lošėjai, jis priskyrė sėkmę dabarčiai, nors ji buvo jau praeity. Užuot sakęs tiesą: „Man sekėsi",— jis sakė: „Man sekasi." O čia jau klaida. Tačiau visi žmonės, pasikliaują atsitiktinumu, kaip tik taip samprotauja! Jie perdaug dažnai pamiršta žymaus prancūzų matematiko žodžius: „Atsitiktinumas turi daug kaprizų, bet visai neturi įpročių!"

Tuo metu Sarkanis ir Silas Torontalis, Peskado sekami, priėjo prie kazino ir minutėlę stabtelėjo.

— Nėra ko daugiau galvoti, Silai! — tarė Sarkanis.— Juk jūs pasiryžot vėl lošti, ar ne taip?

— Taip, aš tvirtai nusprendžiau rizikuoti savo laimikiu. Viskas arba nieko! — atsakė bankininkas, kuris, vos tik atsidūręs ant kazino laiptų, nebejuto jokių abejonių.

— Ne man patarinėti,— vėl prabilo Sarkanis.— Klausykit savo vidinio balso, ne mano! Tas balsas jūsų neapgaus! Norit lošti rulete?

— Ne, „trisdešimt ir keturiasdešimt"! — atsakė, žengdamas į holą, Silas Torontalis.

— Jūs teisus, Silai! Klausykit tik savo nuojautos! Ruletė davė jums didelį turtą, „trisdešimt ir keturiasdešimt" padarys jus milijonierium!

Jie įėjo į kazino ir pirmiausia apžiūrėjo sales. Po dešimties minučių Peskadas pamatė, kad jie atsisėdo prie vieno stalo, kur buvo lošiama „trisdešimt ir keturiasdešimt".

Reikia pasakyti, kad tai dar rizikingesnis lošimas, kaip ruletė. Jeigu žaidimas nesusikomplikuoja, jeigu tenka saugotis tik refeto, didžiausia suma būna dvylika tūkstančių frankų, ir per keletą ėjimų galima laimėti ar pralaimėti stambią sumą. Štai kodėl „trisdešimt ir keturiasdešimt"— geriausia dirva pasireikšti vadinamiems stambiems lošėjams. Čia svaiginančiu greičiu sukraunami turtai arba jų nustojama taip pat, kaip Paryžiaus, Niujorko ar Londono biržose.

Atsisėdęs už stalo, Silas Torontalis tuojau pamiršo visus savo būkštavimus. Dabar jis lošė jau ne baikščiai, o su įkarščiu, kaip žmogus, kurio jau niekas nebesulaikys. Tarp kitko, argi galima tvirtinti, kad esama

įvairių lošimo būdų, įvairių būdų „rizikuoti pinigais"? Žinoma, ne! Kad ir ką sakytų nuolatiniai lošimų namų lankytojai, vis tiek lošiant viską lemia atsitiktinumas. Taigi bankininkas lošė, o Sarkanis nenuleido nuo jo akių, nes šios lemiamos kovos pabaiga, kad ir kokia ji būtų, jam rūpėjo labiau, negu pačiam Torontaliui.

Pirmą valandą išlošimai ir nuostoliai buvo maždaug vienodi. Bet pagaliau svarstyklės ėmė linkti į Silo Torontalio pusę.

Tada Torontalis ir Sarkanis patikėjo, kad pasisekimas užtikrintas. Jie ėmė, kaip sakoma, kurstyti kits kitą ir statyti didžiausias sumas. Bet netrukus ėmė lošti bankas, kurio šaltakraujiškumo niekas negali paveikti, nes jis nepažįsta beprotiškų aistrų ir gana gerai apsaugo savo interesus lošėjams nustatytu „maksimumu".

Kelis kartus iš eilės sėbrai baisiai pralošė. Ankstyvesnis Silo Torontalio laimikis ėmė pamažu tirpti. Buvo sunku žiūrėti į bankininką: veidas išraudo, akys paklaiko, pirštai mėšlungiškai gniaužė stalo kraštą, kėdę, banknotų ryšulėlius, auksinių monetų stulpelius, su kuriais išsiskirti jam trūko jėgų. Kūną krėtė mėšlungiškas drebulys ir nerviniai traukuliai, tartum skęstančio. Ir nebuvo kas sulaikytų beprotį ant bedugnės krašto! Niekas neištiesė jam pagalbos rankos! Sarkanis nė piršto nepajudino, kad atitrauktų jį nuo lošimo stalo ir išvestų, kol dar galutinai nebuvo žuvęs ir pamišęs nuo staigios katastrofos.

Dešimtą valandą Silas Torontalis pastatė paskutinius pinigus. Iš karto jis išlošė, paskui pralošė. Kai visiškai sutrikęs bankininkas atsikėlė nuo stalo, pasiutiškai trokšdamas, kad kazino lubos užgriūtų ir sutraiškytų jį drauge su visais čia esančiais, nieko nebebuvo

likę iš Torontalio banko kapitalo, kurį jis taip vykusiai buvo papildęs grafo Šandoro milijonais.

Lydimas Sarkanio, nelyginant kalėjimo prižiūrėtojo, Silas Torontalis skubiai išėjo iš lošimo salės ir per holą išlėkė iš kazino. Paskui abu perbėgo parką ir keliu nužingsniavo į Tiurbijos gyvenvietę.

Peskadas juos nusekė. Pakeliui jis pažadino snaudžiantį ant suolelio Matifu, sušukęs:

— Nežiopsok! Lėk ir žiūrėk!

Matifu pašoko ir drauge nusivijo išdavikus, kurių dabar jiems jau nevalia paleisti.

Sarkanis ir Silas Torontalis ėjo greta vingiuotu takeliu, vis aukštyn besiranganciu kalno šlaitu tarp alyvų ir apelsinų sodų. Slėpdamiesi už staigių posūkių, Peskadas su Matifu nė minutėlei neišleido bėgančiųjų iš akių, nors ir negalėjo girdėti, ką jie kalba.

— Grįžkit viešbutin, Silai! — įsakomai kartojo Sarkanis.— Grįžkit ir susitvardykit!

— Ne... Mes — elgetos!.. Išsiskirkime!.. Nebenoriu jūsų matyti!.. Nebenoriu!..

— Kam mums skirtis?.. Kodėl?.. Jūs važiuosit su manim. Silai!.. Rytoj mes paliksime Monaką!.. Mums užteks pinigų nuvažiuoti į Tetuaną. Ten mes baigsim, ką esam pradėję.

— Ne!.. Ne!.. Palikit mane, Sarkani, palikit mane! — atsakinėjo Silas Torontalis.

Ir jis šiurkščiai atstumdavo sėbrą, kai tas norėdavo pastverti jį už rankos. Paskum pradėdavo bėgti, kiek įkabina, ir Sarkanis vos suspėdavo su juo. Nenuvokdamas, ką darąs, Silas Torontalis su kiekvienu žingsniu rizikavo nupulti į gilią griovą, ties kuria vingiavo kalnų takelis. Jį persekiojo viena mintis: bėgti iš Monte Karlo, kur jis visiškai sužlugo, bėgti nuo Sar-

kanio, kurio patarimai pavertė jį elgeta, bėgti, kur akys veda, o ten — kaip bus, taip!

Sarkanis puikiai suprato, kad jis nebegalės susidoroti su savo sėbru, nes tas jau slysta jam iš rankų. Ak, jeigu bankininkas nežinotų paslapties, kuri gali Sarkanį pražudyti arba visiškai sukliudyti paskutiniam jo lošimui! Tada jam visai neberūpėtų tas žmogelis, kurį pats nutempė ant bedugnės krašto. Bet, prieš nusirisdamas į prarają, Silas Torontalis gali sušukti, ir žūt būt reikia užgniaužti tą šauksmą!

Nuo minties apie nusikaltimą ligi paties nusikaltimo beliko vienas žingsnis, ir Sarkanis nesvyruodamas ryžosi jį žengti. Argi jis negali šią naktį čia, nuošaliose aukštumose, įvykdyti tai, ką ketino padaryti pakeliui į Tetuaną, Maroko glūdumoje?

Bet tą valandą tarp Monte Karlo ir Tiurbijos dar pasitaikydavo pavėlavusių keleivių, lipančių žemyn ar aukštyn kalno šlaitu. Silui Torontaliui riktelėjus, gali kas nors atbėgti, o nusikaltėlis, žinoma, norėjo, kad niekas jo neįtartų. Taigi reikėjo laukti. Ten, aukščiau, už Tiurbijos gyvenvietės ir Monako sienos, Kornišo kelyje, einančiame Pamario Alpių atšakomis dviejų tūkstančių pėdų aukštyje, jau nebėra ko bijoti. Nebus kam gelbėt jo aukos! Kas ras Torontalio lavoną, nulėkusį nuo kelio pakraščio į patį prarajos dugną?

Ir vis dėlto Sarkanis dar kartą pabandė savo sėbrą įkalbėti, kad grįžtų į Monte Karlą.

— Einam gi, Silai, einam! — sušuko jis, griebdamas bankininką už rankos.— Mes rytoj vėl lošim! Aš dar turiu šiek tiek pinigų. . .

— Ne! . . Palikit mane, palikit! — suriko įsiutęs Torontalis.

Ir jeigu bankininkas būtų pajėgęs grumtis su Sarkaniu ar būtų turėjęs ginklą, jis negalvodamas būtų atkeršijęs už tą piktą skriaudą savo buvusiam Tripolio agentui.

Iš piktumo Torontalio jėgos padvigubėjo. Jis atstūmė Sarkanį, pribėgo posūkį ir peršoko kelias uoloje nelygiai iškirstas pakopas tarp atkalnėj pakibusių sodų. Netrukus jis atsidūrė pagrindinėje Tiurbijos kaimelio gatvėje. Gyvenvietė buvo įsikūrusi siauroje perėjoje tarp „Šuns galvos" ir Aželo kalno,— čia kadaise ėjo siena tarp Italijos ir Prancūzijos.

— Eik, Silai! — paskutinį kartą šūktelėjo Sarkanis.— Eik, bet netoli tenueisi!

Ir, pasukęs dešinėn, jis perlipo neaukštą akmeninį aptvarą, greit pralėkė sodelio terasą ir nubėgo per gyvenvietę, kad būtų ant kelio anksčiau už Silą Torontalį.

Peskadas ir Matifu, nors ir negalėjo girdėti jų ginčo, puikiai matė, kaip bankininkas piktai atstūmė Sarkanį ir kaip tas dingo tamsoje.

— Pats velnias įsimaišė! — sušuko Peskadas. — Staiga mums išslydo toks grobis! Kad ir antrojo nepražiopsotume! Bent jau nereikia niekinti Torontalio! .. Mums nebėra ko rinktis, Matifu, pirmyn!

Ir, paspaudę žingsnį, jie pasivijo Silą Torontalį.

Bankininkas skubiai kopė Tiurbijos gatve. Kairėje liko nedidelė kalvelė su Augusto bokštu viršūnėj, o jis tekinas prabėgo eilę namelių su užvertomis nakčiai langinėmis ir pagaliau atsidūrė ant Kornišo kelio.

Peskadas ir Matifu bėgo paskui už kokių penkiasdešimt žingsnių.

Bet Sarkanis dingo. Arba jis pasuko kalvos ketera

į dešinę, arba galutinai pametė savo bendrą ir nusileido atgal į Monte Karlo.

Kornišas — senosios Romos laikų kelias iš Tiurbijos į Nicą. Jis vingiuoja tarp nuostabių kūgio formos uolų, gilių bedugnių pakraščiais, kurios nusileidžia prie pakrante nutiesto geležinkelio. Tą žvaigždėtą naktį rytuose tekančio mėnulio sidabrinėje šviesoje tolumoj dūlavo Sent Ospiso sala, Varos žiotys, Harupo pusiasalis, Antibų iškyšulys, Žuano įlanka, Lereno salos, Napulio ir Kanų užutekiai, o už jų visų — Estrelio kalnų grandinė. Šen bei ten žybčiojo šviesos: Bolje uoste, prie Mažosios Afrikos pakriaušių, ir Vilfranšo, Lezos kalno papėdėje. Žvejų valčių žibintai atsispindėjo ramiame jūros vandenyje.

Buvo jau po pusiaunakčio. Išėjęs iš Tiurbijos, Silas Torontalis iš Kornišo plento pasuko į kelią, vedantį tiesiai į nuošalią kalnų gyvenvietę Ezą, panašią į erelio lizdą, drąsiai prilipusį prie uolos viršūnės aukščiau tankaus pušų bei pupmedžių miško.

Kelyje nebuvo nė gyvos dvasios. Beprotis kurį laiką ėjo nelėtindamas žingsnių ir nesidairydamas, staiga jis šoko kairėn į siaurą takelį, visai jau kalno pakraštу, kur aukštas, status kriaušis išeina į jūrą ir per jį iškirstas tunelis geležinkeliui ir plentui.

Peskadas ir Matifu nusekė paskui.

Nuėjęs dar šimtą žingsnių, Silas Torontalis sustojo ant uolos, pakibusios ties stačiu skardžiu, į kurį apačioj, keliolikos šimtų pėdų gelmėj, plakėsi jūros bangos.

Ką ketino daryti Silas Torontalis? Ar tik nešovė jam mintis nusižudyti? Ar tik nesumanė jis nušokti į tą bedugnę ir taip pabaigti savo nelaimingą gyvenimą?

— Tūkstantis velnių! — sušuko Peskadas.— Turim paimt jį gyvą! .. Griebk jį, Matifu, ir tvirtai laikyk!

Nespėjo jis nužengti nė dvidešimt žingsnių, o takelio dešinėje pasirodė kažkoks žmogus. Slėpdamasis jis sėlino tarp mirtų ir mastikos krūmynų, paskum ėmė šliaužti uola, kurios viršūnėje stovėjo Silas Torontalis.

Tai buvo Sarkanis.

— Kad tu prasmegtum! — sumurmėjo Peskadas.— Jis nori pasitarnauti savo bendrui ir pasiųsti jį į geresnį pasaulį! .. Griebk vieną, Matifu, o aš kitą!

Staiga Sarkanis sustojo. Jis pastebėjo žmones ir išsigando, kad jo nepažintų...

Jis nusikeikė, puolė dešinėn ir išnyko krūmynuose.

Tą akimirką Matifu sugriebė ketinantį bedugnėn šokti Silą Torontalį ir išnešė jį ant kelio.

— Leiskit mane! Leiskit mane! — klykė bankininkas.

— Nejaugi aš galiu leisti, kad jūs nužengtumėt, ponas Torontali? — tarė Peskadas.— Niekuomet.

Sumanusis vyrukas teisingai pasielgė, nors ir nebuvo iš anksto ketinęs Torontalio pagrobti. Sarkanis pabėgo, užtat Silas Torontalis sučiuptas ir dabar teliko jį nugabenti į Antekirto salą, kur jis bus sutiktas pagal nuopelnus.

— Ar apsiimi pristatyti šį poną, kur paskirta? Mokestis už pristatymą pagal kainininką! — kreipėsi Peskadas į savo draugą Matifu.

— Mielai.

Vargu ar Silas Torontalis nuvokė, kas nutiko,— jis visiškai nesipriešino. Peskadas pirmas ėmė leistis į pakrantę gana stačiu, ties bedugne vingiuojančiu keliu, jį sekė Matifu, čia vilkdamas, čia nešdamas ant kupros nusilpusį bankininką...

Leistis buvo nepaprastai sunku, ir jeigu ne nuosta-

bus Peskado vikrumas bei nepaprasta jo draugo jėga, abu tikrai būtų nusiritę nuo skardžio ir užsimušę.

Bent dvidešimt kartų jų gyvybė buvo pakibusi ant plauko, tačiau vis dėlto jie prisikapstė ligi pakrantės uolų. Kalkinį krantą čia raižo daugybė mažų įlankėlių, kurias nuo jūros skiria aukšti skardžiai bei povandeniniai akmenys, ir į juos atsimušusios bangos nusidažo kraujo spalva, nes šiose uolienose yra nemaža geležies priemaišų.

Pradėjo aušti, kai Peskadas vienoj tokioj įlankėlėj surado nedidelį grotą, susidariusį griūnant uolienoms dar senais geologinių perversmų laikais, ir čia paliko Matifu saugomą Silą Torontalį.

Provanso Heraklis pernešė ten bankininką, kuris, atrodo, niekuo nesidomėjo ir visiškai nesijaudino, kas bus.

— Tu pabūsi čia, Matifu? — paklausė draugą Peskadas.

— Pabūsiu, kiek tik reikės!

— Net ir dvylika valandų, jeigu aš negrįšiu ligi vakaro?

— Net ir dvylika valandų.

— Ir valgyti neįsinorėsi?

— Na, jeigu aš nepapusryčiausiu, tai atsigriebsiu paskui ir papietausiu už du.

— O jeigu nepapietausi už du, tai pavakarieniausi už keturis!

Nenuleisdamas akių nuo belaisvio, Matifu atsisėdo ant uolos, o Peskadas iškeliavo nuo įlankėlės prie įlankėlės Monako pusėn.

Peskadas grįžo greičiau, negu tikėjosi. Po kokių dviejų valandų vienoj tokioj įlankėlėj, rifų apsaugotoj nuo bangų mūšos, stovėjo, išmetusi inkarą,

„Elektra", o po valandos greitaeigis laivas priplaukė prie įlankos, kur ant uolos nejudėdamas sėdėjo Matifu, panašus į mitinį Protėją, ganantį Neptuno bandą.

Netrukus Silas Torontalis ir Matifu jau buvo ant „Elektros" denio, ir laivas nedelsdamas nuplaukė į Antekirtą, nepastebėtas nei muitininkų, nei vietinių žvejų.

PENKTASIS SKYRIUS

PER DIEVO MALONĘ

O dabar tebus mums leista žvilgterėti į Antekirtos salą ir jos gyventojus.

Silas Torontalis ir Karpena buvo daktaro valdžioje, ir jisai telaukė žinių apie Sarkanį, kad vėl galėtų leistis jo pėdomis. Daktaro agentai, kuriems buvo pavesta surasti ponios Batori gyvenamąją vietą, ieškojo jos visuose kraštuose, bet vis dar veltui. Nuo to laiko, kai Peterio Batoro motina dingo drauge su Boriku, vieninteliu artimu žmogum, Peteris buvo labai nusiminęs. Ir kaip galėtų daktaras jį paguosti — juk jaunuolio širdyje kraujuoja dvi nepagydomos žaizdos. Kai Peteris kalbėdavo su daktaru apie motiną, argi neprisimindavo ir Savos Torontal, nors jos vardas niekuomet nebūdavo minimas?

Mažoje Antekirtos sostinėje Artenake, gražiame namelyje netoli Rotušės, gyvena Marija Ferato. Atsidėkodamas už praeitį, daktaras pasistengė kuo geriau ją aprūpinti. Liuidžis išsiskirdavo su seserimi, tik plauk-

damas į jūrą arba eidamas į sargybą. Nebūdavo dienos, kad brolis ir sesuo neaplankytų daktaro arba kad jis pats neužsuktų pas juos. Vis geriau pažindamas Rovinjos žvejo vaikus, daktaras dar labiau ėmė juos mylėti.

— Kaip mes būtume laimingi,— dažnai kartodavo Marija,— kad ir Peteris galėtų džiaugtis drauge su mumis.

— Jis bus laimingas tik tada, kai suras motiną,— atsakydavo Liuidžis.— Bet aš nenustoju vilties, Marija. Juk daktaras toks galingas! Anksčiau ar vėliau mes surasim, kur Borikas ją išvežė iš Ragūzos.

— Aš taip pat tikiuosi, Liuidži. Bet ar Peteris visai nusiramins, kai suras motiną?

— Ne, Marija, ne visai. Juk Sava Torontal niekuomet negalės būti jo žmona!

Kai Peteris pasakė Liuidžiui, kad bus jam brolis, jis dar nepažinojo Marijos, nesitikėjo, kad tokią puikią, jautrią ir atsidavusią jis turės seserį. Kai tik pajuto, kokia ji nuoširdi, Peteris nedvejodamas atskleidė savo skausmą. Kalbėdamasis su ja, jis nusiramindavo. Ko Peteris nenorėdavo ar nesiryždavo pasakyti daktarui, papasakodavo Marijai. Labai švelni, supratinga, kupina meilės ir tikėjimo, ji mokėjo jį užjausti ir viltingai nuteikti. Kai Peteriui būdavo ypatingai sunku, kai norėdavo kam nors išlieti savo skausmą, jis bėgdavo pas Mariją ir ne kartą, jos paguostas, vėl patikėdavo ateitimi.

O Antekirtos tvirtovėje kalėjo žmogus, žinąs, kur Sarkanis, pagrobęs į savo nagus, laiko Savą. Tai buvo Silas Torontalis, pavadinęs ją savo dukterim. Bet, gerbdamas tėvo atminimą, Peteris niekuomet neklaus šio niekšo apie ją.

Be to, Torontalis po pagrobimo buvo toks priblokštas, taip nusilpęs kūnu ir dvasia, kad nieko nebūtų galėjęs pasakyti, net ir norėdamas sau pagelbėti. O pagaliau kodėl jis turi aiškinti, kur Sava. Juk jis nežinojo, kad yra daktaro kalinys, kad Peteris Batoras gyvas ir gyvena Antekirtos saloje, apie kurią Torontalis nebuvo nė girdėjęs.

Tikrai, Marija Ferato sakė teisybę — tik dievas gali pagelbėti tokioj painiavoj.

Antekirtos aprašymas būtų nebaigtas, jei mes šioje trumpoje mažosios kolonijos apžvalgoje nepaminėtume Peskado ir Matifu.

Tiesa, Sarkaniui pavyko pabėgti ir jo pėdsakai dingo, bet Šilo Torontalio pagrobimas buvo toks reikšmingas, kad Peskadui nebuvo gailėta padėkų. Tik pamanykit, šaunusis vaikinas vienas pats pasielgė taip, kaip reikėjo. Daktaras buvo patenkintas, o abu draugai nieko daugiau nė netroško. Jie vėl gyveno savo puikiame namely, laukdami, ar neprireiks jų paslaugų, vis tikėdamiesi, kad dar teks pasitarnauti visų labui.

Grįžę į Antekirtą, Peskadas ir Matifu tuojau užėjo pas Mariją ir Liuidžį, o taip pat aplankė kai kuriuos žymesnius Artenako gyventojus. Visi draugus maloniai sutiko, nes juos jau buvo pamilę. Reikėjo tik pažvelgti tais iškilmingais momentais į Matifu, kai jis susidrovėjęs stengdavosi pasirodyti kuo mažesnis, o vis dėlto stambi jo figūra užimdavo kone visą svetainę!

— Aš toks mažytis, kad tu turi mane atsverti,— ramindavo draugas.

Peskadas buvo visos kolonijos širdis. Jis linksmino Antekirtos gyventojus, visi žavėjosi jo neišsenkamu sąmoju, guvumu bei vikrumu. Ak, jeigu viskas sėk-

mingai susiklostytų, kokią šventę jis surengtų mieste ir apylinkėse, kokių prigalvotų pramogų bei atrakcionų! Matifu ir Peskadas mielai vėl būtų ėmęsi ankstesnio akrobatų amato, kad tik galėtų palinksminti Antekirtos gyventojus!

Laukdami tos laimingos dienos, draugai tvarkė ir puošė puikių medžių priaugusį savo sodą ir gėlėse skęstančią vilą. Darbai prie dirbtinio baseino taip pat žymiai pasistūmėjo priekin. Matifu tampė didžiulius akmens luitus, ir buvo matyti, kad Provanso Heraklis taip pat nuostabiai stiprus, kaip ir anksčiau.

O daktaro agentams vis dar nepavyko nieko sužinoti apie ponią Batori, taip pat nesisekė ir tiems, kuriems buvo pavesta ieškoti Sarkanio. Nė vienas nerado, kur pasislėpė tas niekšas, pabėgęs iš Monte Karlo.

Ar Silas Torontalis žinojo, kur prisiglaudė jo bendrininkas? Vargu. Prisiminkim, kaip jie išsiskyrė kelyje į Nicą. Be to, gal bankininkas ką nors ir žinojo, bet ar sutiks jis pasakyti?

Daktaras nekantriai laukė tos dienos, kada bankininkas pajėgs kalbėti, kad galėtų jį išklausinėti.

Silas Torontalis ir Karpena buvo įkalinti vienutėse nedidelėje tvirtovėje, Artenako šiaurės vakarų pakraštyje. Jie buvo mažai girdėję vienas apie kitą, nes bankininkas niekuomet nesikišo į Sarkanio reikalus Sicilijoje, bet vis dėlto pasižinojo. Štai dėl ko buvo griežčiausiai įsakyta: kaliniai jokiu būdu neturi įtarti, kad yra toje pačioje tvirtovėje. Jų kameros buvo toli viena nuo kitos, ir pasivaikščioti jie išeidavo į visiškai atskirtus kiemus. Sargų ištikimybe — tai buvo du Antekirtos milicijos seržantai — daktaras galėjo visiškai pasikliauti: jie neleis kaliniams susižinoti.

Neteko bijoti ir kieno nors plepumo: kad ir kiek Silas Torontalis ir Karpena klausinėjo, kur jie yra, į jų klausimus nebuvo ir nebus atsakyta. Taigi nei vienas, nei antras net įtarti negalėjo, kad atsidūrė pas paslaptingąjį daktarą Antekirtą, kurį bankininkas keletą kartų buvo sutikęs Ragūzoje.

Tačiau dabar daktarui nedavė ramybės mintis, kaip surasti Sarkanį, kaip sučiupti tą niekšą, kuris iš visos gaujos vienas tebebuvo laisvas. Dėl to spalio šešioliktąją, matydamas, kad Silas Torontalis jau pakankamai sustiprėjo ir gali šnekėti, daktaras nutarė jį išklausinėti.

Pirmiausia susirinko pasitarti daktaras, Peteris ir Liuidžis, prie jų prisidėjo ir Peskadas, kurio nuomonė taip pat buvo labai svarbi.

Daktaras pasakė visiems savo ketinimą.

— Kažin ar, paminėjus Sarkanį,— pastebėjo Liuidžis,— Silas Torontalis neįtars, kad mes norim sučiupti jo bendrininką?

— Ar ne vis tiek, tegu sau įtaria! — atsakė daktaras.— Juk Silas Torontalis dabar mūsų rankose!

— Ne, ne vis tiek, ponas daktare,— prieštaravo Liuidžis.— O jei staiga Silas Torontalis nepanorės nieko sakyti, bijodamas pakenkti Sarkaniui.

— Kodėl?

— Kad kartu nepakenktų ir pats sau.

— Ar galiu aš pasakyti vieną pastabą? — paklausė Peskadas, stovėjęs truputį atokiau, kad nepasirodytų įkyrus.

— Žinoma, mano drauge! — sušuko daktaras.

— Mano nuomone, ponai,— samprotavo Peskadas,— šie džentelmenai nesigailės vienas kito,— nepamirškit, dėl ko jie išsiskyrė. Ponas Silas turėtų visa širdimi ne-

apkęsti pono Sarkanio, kurio padedamas jis visiškai nuskurdo. Ir tikriausiai ponas Torontalis nieko nenutylės, jeigu tiktai žino, kur šiuo metu yra ponas Sarkanis. Bent man taip atrodo. Jeigu jis nieko nepasakys, vadinasi, jis neturi, ką sakyti.

Tikrai, Peskado samprotavimai buvo gana įtikimi. Jeigu bankininkas žino, kur pasislėpė Sarkanis, jis tikriausiai pasakys. Savo paties labui jis nenorės tylėti.

— Šiandien paaiškės, kaip mes turim elgtis,— pasakė daktaras.— Jei Torontalis nieko nežino arba nenorės kalbėti, tada ir nuspręsim, ką daryti. Tegu jį apklausia Liuidžis, nes dar nereikia, kad Torontalis sužinotų, jog yra daktaro Antekirto rankose ir jog Peteris Batoras gyvas.

— Aš jūsų paslaugoms, ponas daktare,— atsakė jaunuolis.

Liuidžis nuėjo į tvirtovę, ir jį įvedė į Silo Torontalio kamerą.

Bankininkas sėdėjo kampe prie stalo. Jis ką tik buvo atsikėlęs. Jo dvasinė būsena atrodė aiškiai pagerėjusi. Jis nebesijaudino nei dėl savo nuskurdimo, nei dėl Sarkanio. Torontaliui rūpėjo kiti klausimai: kur jis yra, kodėl jį čia laiko ir kas įsakė jį pagrobti? Jam sukosi galva nuo spėliojimų ir nuogąstavimų.

Pamatęs įeinantį Liuidžį Feratą, bankininkas atsistojo, bet jaunuoliui mostelėjus, tuojau vėl atsisėdo. Apklausa buvo štai kokia.

— Jūs Silas Torontalis, buvęs Triesto bankininkas, pastaruoju metu gyvenęs Ragūzoje?

— Man nėra reikalo atsakyti į šį klausimą. Tie, kurie laiko mane nelaisvėje, turi žinoti, kas aš esu.

— Taip, jie žino.

— Kas jie tokie?

— Sužinosite vėliau.

— O kas jūs esat?

— Žmogus, kuriam pavesta jus apklausti.

— Kas pavedė?

— Tie, kuriems jūs turit atsiskaityti dėl savo poelgių.

— Dar kartą prašau pasakyti, kas jie?

— Nesu įpareigotas jums sakyti.

— Tada ir aš neįpareigotas jums atsakinėti.

— Tebūna taip. Jūs buvote Monte Karle su žmogum, kurį seniai pažįstat, o, jums išvažiavus iš Ragūzos, jis nesitraukė nuo jūsų. Jis kilęs iš Tripolio, jo vardas Sarkanis. Jis dingo tuo metu, kai jūs buvot sulaikytas ant kelio į Nicą. Man pavesta jus paklausti: ar žinot, kur dabar yra Sarkanis, o jeigu žinot, tai ar sutinkat mums pasakyti?

Silas Torontalis neatsakė. Jei nori iškvosti, kur pasislėpė Sarkanis, tai, tur būt, dėl to, kad pačiuptų ir jo bendrininką. Bet kam? Ar tai nėra susiję su praeitimi, arba, tiksliau, su Triesto sąmokslu, kurį jie kažkada išdavė. Bet kas ir kaip galėjo sužinoti apie tą išdavystę ir kam kilo noras keršyti už žuvusius prieš penkiolika metų grafą Matiją Šandorą ir du jo draugus? Štai kokios mintys skverbėsi bankininkui į galvą. Antra vertus, buvo sunku net įsivaizduoti, kad jį ir Sarkanį galėtų persekioti teisingumas. Ir visgi kaip tik dėl to bankininkas labiausiai nerimavo. Todėl jis nutarė tylėti, nors ir neabejojo, kad Sarkanis rado prieglobstį Tetuane, Namiros namuose, kur netrukus turi įvykti paskutinis lošimas. Jei vėliau paaiškės, kad prabilti būtų naudingiau, jis viską atskleis. O kol kas geriau būti atsargesniam.

— Na, ką gi pasakysit? ..— paklausė Liuidžis, kai bankininkas kiek laiko pagalvojo.

— Aš galėčiau jums pasakyti, gerbiamasis,— tarė Silas Torontalis,— kad žinau, kur yra Sarkanis, bet nenoriu jo išduoti. Tik, deja, aš nieko nežinau.

— Ir tai vienintelis jūsų atsakymas?

— Taip, nes aš pasakiau teisybę.

Iš kameros Liuidžis nuėjo pas daktarą Antekirtą papasakoti, kaip kalbėjosi su Silu Torontaliu. Bankininko atsakymu, aplamai, buvo galima patikėti. Taigi reikėjo dar energingiau ieškoti Sarkanio, nesigailint nei darbo, nei pinigų.

Belaukiant, kol bus užtikti kokie nors išdaviko pėdsakai, daktarui reikėjo skubiai tvarkyti Antekirtos apsaugą, nes kolonijai grėsė rimtas pavojus.

Neseniai iš Kirenaikos buvo gauti slapti pranešimai. Daktaro agentai patarė sustiprinti sargybą Didžiojo Sirto užutekyje. Jie perspėjo, kad žiaurioji senusitų sekta telkia pajėgas Tripolio pasienyje. Fanatikų būriai pamažu vis artėja prie užutekio krantų. Didžiojo magistro patikėtiniai skubiai vežioja jo raštus po visą Šiaurės Afriką. Iš užsienio gauta ginklų. Priešas buria pajėgas Bengazio vilajete, tai yra visai netoli Antekirtos.

Numatydamas pavojų, daktaras ėmėsi būtinų atsargumo priemonių. Pastarąsias tris savaites Peteris ir Liuidžis drauge su kitais kolonistais jam talkininkavo. Keletą kartų Peskadas slapta buvo siunčiamas į Kirenaikos pakrantes užmegzti tiesioginio ryšio su daktaro agentais. Pasirodė, kad pavojus tikrai nepramanytas. Gavę didelių pastiprinimų, sumobilizavę visus provincijos senusitus, Bengazio piratai ruošė žygį į Antekirtos salą. Ar greitai įvyks numatomas užpuolimas?

Kas žino. Kol kas sektos vadovai dar tebebuvo pietiniuose vilajetuose, o be vadų vargu ar karo veiksmai bus pradėti. Vis dėlto visas Antekirtos „Elektrų" laivynas gavo įsakymą kreisuoti Didžiojo Sirto užutekio rajone ir stebėti Kirenaikos, Tripolio ir Tuniso pakrantes net ligi Bono rago.

Kaip žinome, gynybiniai sustiprinimai saloje dar nebuvo pastatyti. Bet nors gyventojai ir nespėjo laiku pabaigti darbų, Antekirtos arsenaluose visi turėjo pakankamai ginklų bei šaudmenų.

Nuo Kirenaikos krantų Antekirtą skyrė ne mažiau kaip dvidešimt mylių, ir sala užutekio vidury būtų buvusi visiškai izoliuota, jeigu per dvi mylias pietryčiuose nebūtų kyšojusi trijų šimtų metrų spindulio Kenkrafo salelė. Daktaras buvo numatęs šią salelę paversti ištrėmimo vieta, jeigu kurį nors kolonistų tektų taip nubausti,— ligi šiol tokių dalykų dar nė karto nebuvo pasitaikę. Bet dėl viso pikto salelėje buvo pastatyti keli barakai.

Visgi Kenkrafo sala nebuvo fortifikuota, ir, jeigu priešo laivynas sugalvotų pulti Antekirtą, ji sudarytų didelį pavojų kolonistams. Priešams ten išsilaipinus, tas žemės sklypelis taptų jiems stipriu placdarmu. Iš tikrųjų užpuolikams nebūtų sunku permesti į Kenkrafą maisto bei šaudmenų atsargų, ir, ten pasistatę pabūklus, jie turėtų puikų atsparos tašką. Dėl to visų geriausia išsprogdinti salelę, nes jai įtvirtinti vis tiek nebebūtų pakakę laiko.

Kenkrafo padėtis, tokia patogi priešui, kėlė daktarui daug rūpesčių. Apsvarstęs visas aplinkybes, jis nutarė sunaikinti salelę, bet taip, kad drauge žūtų ir šimtai piratų, jeigu išdrįstų ją užimti.

Planas tuojau buvo įvykdytas. Visa Kenkrafo sala buvo iškasinėta ir paversta didžiuliu minų lauku, kuris povandeniniu kabeliu buvo sujungtas su Antekirta. Pakaks tik tuo kabeliu paleisti elektros srovę, ir salelė išlėks į orą.

Sprogdinimui daktaras nutarė nenaudoti nei parako, nei piroksilino, nei dinamito. Jis žinojo, kaip gaminama neseniai išrasta nepaprastos griaunamosios jėgos medžiaga: ji galingesnė už dinamitą beveik tiek pat, kiek dinamitas už paprastą paraką. Ją naudojant nereikia tokio atsargumo, kaip nitroglicerinui, o ir gabenti patogiau, nes naujoji medžiaga sudaroma iš dviejų skysčių, kurie sumaišomi tik prieš pat naudojimą; ji užšąla tik prie dvidešimt laipsnių šalčio, o ne prie penkių ar šešių laipsnių, kaip dinamitas, ir ima veikti nuo stipraus sukrėtimo, pavyzdžiui, sprogus karbiloksimo druskos kapsulei,— žodžiu, panaudoti šį baisų griaunamąjį ginklą visiškai nesunku.

Jis gaunamas skystam dehidruotam azoto oksidui veikiant įvairias anglingų junginių mineralines, augalines ar gyvulines alyvas. Tuos du visiškai nepavojingus skysčius lengva sumaišyti reikiama proporcija, kaip vyną su vandeniu. Tuo būdu gaunama medžiaga, vadinama „panklastitu", tai yra „visa naikinanti". Ir tikrai ji viską naikina.

Saloje buvo išdėliota daugybė fugasų su šia medžiaga. Prie kiekvieno užtaiso buvo pridėta karbiloksimo druskos kapsulė, ir viskas buvo prijungta prie Antekirtos povandeninio kabelio. Kabeliu paleista srovė akies mirksniu galėjo sukelti baisios jėgos sprogimą. Dėl atsargumo — juk kabelis gali sugesti — saloje buvo užkasta keletas kitų degtuvų ir sujungta su užtaisais.

Užtektų, kad ir atsitiktinai, užminti bent vieno degtuvo plokštelę, ir susijungimas įvyktų, o salelė išlėktų į orą. Žodžiu, jeigu stambios priešo jėgos išsikeltų į Kenkrafą, kažin ar jos išvengtų sunaikinimo.

Lapkričio pirmomis dienomis, kai salelės minavimo darbai jau artėjo į pabaigą, dėl nenumatytų įvykių daktaras turėjo kelioms dienoms palikti Antekirtą.

Lapkričio trečiosios rytą krovinių laivas, pristatinėjąs kolonijai anglį iš Kardifo, nuleido inkarą Antekirtos uoste. Beplaukiant dėl blogo oro laivas buvo sustojęs Gibraltare, kur kapitonas pašte gavo laišką, adresuotą daktarui. Šis laiškas seniai buvo siuntinėjamas iš vienos pašto kontoros į kitą, bet ligi šiol taip ir nebuvo pasiekęs adresato.

Daktaras paėmė Maltos, Katanijos, Ragūzos, Seutos, Otronto, Malagos, Gibraltaro pašto agentūrų antspaudais išmargintą laišką.

Ant voko buvo parašyta stambia nelygia rašysena; atrodė, kad keverzojo žmogus neįgudusia arba labai jau nusilpusia ranka. Be to, ant voko buvo tik daktaro pavardė. „*Daktarui Antekirtui*" ir jaudinantis prierašas: „*Per dievo malonę*".

Daktaras atplėšė voką, išskleidė laišką — pageltusį popieriaus lakštelį — ir perskaitė šias eilutes:

Ponas daktare,

Tepadeda dievas, kad šis laiškas patektų į jūsų rankas! Aš labai senas! Galiu mirti! Ji pasiliks visiškai viena pasaulyje! Pasigailėkite ponios Batori, jos varganas gyvenimas jau baigiasi! Pagelbėkite jai! Padėkite!

Nuolankus jūsų tarnas

Borikas

Laiško kampelyje buvo įrašyta „Kartagena", o žemiau —„Tunisas".

Daktaras buvo vienas Rotušės svetainėje, kai skaitė šį laišką. Jis net šūktelėjo ir iš džiaugsmo, ir iš nevilties. Jis nudžiugo, kad pagaliau surado ponios Batori pėdsakus, bet jį apėmė siaubas, kai pastebėjo, kad laiškas išsiųstas prieš mėnesį!

Tuojau pat buvo iškviestas Liuidžis.

— Nedelsdamas įspėk kapitoną Kestriką, Liuidži,— tarė daktaras.—„Feratas" turi būti pasiruošęs lygiai po dviejų valandų!

— Po dviejų valandų jachta išplauks į jūrą,— atsakė Liuidžis.— Ar pats plaukiate, ponas daktare?

— Taip.

— Ar ilgam?

— Kokiom trim — keturiom dienom.

— Jūs keliausit vienas?

— Ne, surask Peterį, jis plauks kartu.

— Peteris vadovauja darbams Kenkrafo saleléje, bet jis grįš ne vėliau kaip po valandos.

— Aš taip pat norėčiau, Liuidži, kad ir tavo sesuo plauktų su mumis. Tegul ji tučtuojau pasiruošia kelionei.

— Tuoj pasakysiu.

Ir Liuidžis paskubom išėjo iš kambario vykdyti gautų įsakymų.

Po valandos Peteris buvo jau Rotušėje.

— Perskaityk,— tarė daktaras, duodamas jam Boriko laišką.

ŠEŠTASIS SKYRIUS

SUSITIKIMAS

Kapitono Kestriko ir jo pavaduotojo Liuidžio Ferato vairuojama garinė jachta pakėlė inkarą ir dar prieš vidudienį išplaukė į jūrą. Keleivių denyje buvo nedaug: daktaras, Peteris ir Marija. Mergina pasiliks slaugyti ponią Batori, jeigu jos iš karto nebus galima pervežti iš Kartagenos į Antekirtos salą.

Nesunku įsivaizduoti, kaip jaudinosi Peteris Batoras. Jis žinojo, kur jo motina, žinojo, kad netrukus ją pamatys!.. Bet kodėl Borikas taip paskubomis išvežė ponią Batori iš Ragūzos į tą tolimą Tuniso pakrantę? Kaip jiedu bevargsta, begyvena?

Visus savo būkštavimus Peteris pasakodavo Marijai, o ji ramino jį vilties ir pasitikėjimo kupinais žodžiais. Jai atrodė, kad apvaizda pridėjo ranką, jei Boriko laiškas pateko daktarui.

Kapitonui įsakius, „Feratas" buvo paleistas didžiausiu greičiu. Papildomo kaitinimo aparatais didinant slėgimą, laivas plaukė vidutiniškai penkiolika mylių per valandą. Tarp Didžiojo Sirto užutekio ir Bono rago šiaurės rytų Tunise ne daugiau kaip tūkstantis kilometrų, o nuo Bono rago ligi La Guleto uosto Tuniso įlankoje greitaeigė jachta teplaukia pusantros valandos. Taigi, jeigu nekils audra ar neįvyks avarija, „Feratas" per trisdešimt valandų atplauks į Tunisą.

Jūra buvo rami, pūtė pastovus šiaurės vakarų vėjas, kai jachta išplaukė iš Didžiojo Sirto užutekio. Kapitonas Kestrikas kreipė laivą tiesiog į Bono ragą ar net kiek labiau į pietus nuo to taško, kad būtų leng-

viau priplaukti krantą, jeigu pasikeistų vėjas. Jis norėjo aplenkti Bono ragą kuo arčiau sausumos, todėl nenorėjo priartėti prie Pantelerijos salos, kuri yra pusiaukelyje tarp šio rago ir Maltos.

Į vakarus nuo Didžiojo Sirto užutekio krantas puslankiu išsikiša į jūrą. Čia tęsiasi Tripolio valdos. Toliau, tarp Džerbo salos ir Sfakso miesto yra Gabeso įlanka; paskui kranto linija kiek krypsta į rytus, sudarydama už Diniaso iškyšulio Chamameto įlanką, ir tęsiasi į šiaurę ligi Bono rago.

„Feratas" kaip tik ir suko link tos Chamameto įlankos, ten jis turėjo priartėti prie sausumos ir toliau jau plaukti pakrante ligi pat La Guleto.

Lapkričio trečiąją ir naktį į lapkričio ketvirtąją bangavimas žymiai sustiprėjo. Iš tikrųjų šiose vietose užtenka net ir nedidelio vėjo, kad jūra įšėltų — juk Didžiojo Sirto užutekio rajone teka permainingiausios Viduržemio jūros srovės. Kitą dieną apie aštuntą valandą ryto kaip tik Diniaso iškyšulio platumoje pasirodė žemė, ir, aukšto kranto užuovėjoj buvo galima plaukti lengviau ir greičiau.

„Feratas" plaukė per kokias dvi mylias nuo sausumos, ir keleiviai matė visą krantą kaip ant delno. Už Chamameto įlankos laivas priplaukė dar arčiau kranto ir pro Kelibiją atsidūrė prie Sidi Jusufo įlankėlės, kurią iš šiaurės pusės užstoja ilga uolų virtinė.

Už įlinkio prasideda puikus smėlio paplūdimys, o toliau tęsiasi ilga grandinė neaukštų kalvelių, apaugusių skurdžiais žemaūgiais krūmokšniais, vargiai prasikalusiais tarp akmenų. Tolumoje tos kalvos susijungia su aukštais kalnais jau pačiam žemyne. Šen bei ten ant tolimų kalnų keterų boluoja tarp žalumynų viena kita apleista mečetė. Priekyje matyti nedidelės

senovinės pilies griuvėsiai, o truputį aukščiau ant kalno, šiaurėj užstojančio Sidi Jusufo įlanką, stovi dar gerai išsilaikęs fortas.

Vietovė tačiau nebuvo negyvenama. Puskabeltovio atstumu nuo kranto uolų prieglobstyje stovėjo keletas rytietiškų laivų — šebekų ir polakrų. Šioje vietoje žaliasis vanduo toks skaidrus, kad dugne matyti juodi akmenys, nelygiai susiklostęs smėlis ir į jį įstrigę inkarai, kurie dėl šviesos lūžimo vandenyje atrodo pačių nuostabiausių formų.

Smėlio krante, smulkių mastikmedžiais bei tamarindais apaugusių kopų papėdėje, stovėjo koks dvidešimt smarkiai išblukusių gelsvų dryžuotų palapinių, tai arabų kaimas — duaras, iš tolo panašus į platų arabišką burnusą, nerūpestingai numestą ant smėlio. To apsiausto raukšlėse ganėsi avinai ir ožkos, iš tolo panašūs į juodvarnius; atrodė, reikia tik iššauti, ir visas šis būrys karkdamas nuplasnos. Šalia siauros uolų atbrailos, labai tinkamos prieplaukai, keletas kupranugarių gulėjo ant smėlio, kiti, tartum suakmenėję, stovėdami atrajojo.

Kai jachta plaukė pro Sidi Jusufo įlankėlę, daktaras pastebėjo, kad ten buvo iškrauta šaudmenys, ginklai ir net keletas lauko patrankų. Ši nuošali Tuniso pakrančių įlankėlė puikiausiai tiko tokiai kontrabandinei prekybai.

Liuidžis parodė daktarui į krantą, kur mirgėjo daugybė žmonių.

— Jei aš neklystu, Liuidži,— atsakė daktaras,— arabai čia atvyksta ginklų. Gal būt, jie skirti kalniečiams kovoti su prancūzų kariais, ką tik išlaipintais Tunise. O gal greičiau didžiajai senusitų sąjungai — tiems jūrų ir sausumos plėšikams, kurie kaip tik telkia jėgas Kire-

naikoje. Man atrodo, kad jie panašesni į Centrinės Afrikos gyventojus, negu į tunisiečius.

— Bet kodėl Tuniso valdžia ar bent prancūzų administracija nedraudžia įvežti ginklus ir šaudmenis? — paklausė Liuidžis.

— Tuniso sostinėje nežinoma, kas vyksta šioje Bono rago pusėje,— paaiškino daktaras,— ir net kai prancūzai užvaldys visą Tuniso teritoriją, galima būkštauti, kad šis rytinis pakraštys negreit pasiduos. Šiaip ar taip, o ginklų iškrovimas man labai įtartinas. Jeigu ne „Ferato" greitumas, šis laivynas tikrai mus užpultų. Bet arabams mūsų nepavyt.

Ir tikrai, jeigu arabai ir būtų turėję tokių kėslų, nebuvo ko bijoti. Mažiau kaip per pusvalandį garinė jachta praplaukė Sidi Jusufo įlankėlę. Bono ragas stūkso galingai iškirstas Tuniso masyve; jachta greitai aplenkė jo smaigalį, kur tarp stačių, nuostabiai gražių uolų stovi švyturys.

Tada „Feratas" jau visu greičiu pasileido per Tuniso įlanką, tarp Bono rago ir Kartagenos iškyšulio. Kairėje stūkso Bon Karnino, Roso, Zaguano kalnynų atšakos, o tarpekliuose šen bei ten glūdi maži kaimeliai. Dešinėje, saulės nužertas, stovi šventasis Sidi bu Saido miestas, kuris kadaise, matyt, buvo senosios Kartagenos priemiestis. Toliau visai baltas nuo gausybės spindulių tviska Tunisas. Jo namai iškilę virš El Bachiro lagūnos už kanalo, svetingai atsiveriančio atvykstantiesiems keliautojams iš Europos.

Per dvi—tris mylias nuo La Guleto stovėjo prancūzų eskadra, o arčiau kranto ant bangų suposi keli prekybiniai laivai, ir reide mirgėjo įvairiaspalvės jų vėliavos.

Buvo pirma valanda, kai „Feratas" nuleido inkarą už trijų kabeltovų nuo La Guleto uosto. Atlikus įprastinius formalumus, garinės jachtos keleiviams buvo leista išlipti į krantą. Daktaras Antekirtas, Peteris ir Liuidžis su seserimi sėdo į valtį ir tuojau atsistūmė nuo jachtos. Aplenkusi molą, valtis pračiuožė siauru kanalu, prisikimšusiu laivelių, baržų bei valčių, ir sustojo prie medžiais apsodintos aikštės, apsuptos vilų, kontorų, kavinių; čia, svarbiausios La Guleto gatvės pradžioje, gyvena maltiečiai, žydai, arabai, Prancūzijos bei Tuniso kareiviai.

Boriko laiške buvo užrašyta „Kartagena". Iš senojo Hanibalo miesto tik ir likęs šis pavadinimas bei keletas skurdžių griuvėsių.

Norint patekti į Kartageną, visiškai nereikia važiuoti mažuoju geležinkeliu tarp La Guleto ir Tuniso, kuris tartum juosia El Bachiro lagūną. Ligi neaukštos kalvos, kur stovi šv. Liudviko koplytėlė ir Alžyro misionierių vienuolynas, nesunku prieiti pėsčiam lygiu smėlėtu, patogiu vaikščioti krantu arba žemuma vingiuojančiu dulkinu keliu.

Kai valtis priplaukė prie kranto, aikštėje stovėjo keletas mažais arkliukais pakinkytų ekipažų. Mūsų draugai bematant sušoko į vieną ir įsakė vežikui skubėti į Kartageną. Arkliai smarkia risčia perbėgo svarbiausiąją La Guleto gatvę, ir ekipažas netrukus atsidūrė kelyje; abiem jo pusėm buvo išsirikiavusios puošnios vilos, kur Tuniso turtuoliai praleidžia karščiausią metų laiką. Arčiau prie jūros, kur kažkada buvo senosios Kartagenos uostas, dunkso Keredino ir Mustafo rūmai. Prieš du tūkstančius metų Kartagena — Romos varžovė — užėmė visą pakraštį nuo La Guleto rago ligi Kartagenos iškyšulio.

Šv. Liudviko koplytėlė stovi ant poros šimtų pėdų aukščio kalvos, kur, pagal padavimus, 1270 metais mirė Prancūzijos karalius. Ši vieta aptverta tvorele, bet ten žymiai mažiau medžių bei krūmų, negu sudužusių antikinių statulų, vazų, piliastrų, kolonų, kapitelių bei stelių. Už koplyčios yra misionierių vienuolynas, jo viršininkas tuo metu buvo mokytas archeologas tėvas Delatras. Iš čia matomas visas pakraštys nuo Kartagenos iškyšulio ligi La Guleto priemiesčio.

Kalvos papėdėje stūkso keletas arabų stiliaus rūmų su pirsais pagal anglišką madą, kurių pastoliai grakščiai išsikišę į jūrą, ir prie jų gali sustoti įvairiausi laivai. Tolumoje matyti puiki įlanka, kur, tiesa, nėra antikinių griuvėsių, užtat kiekviena nerija, kiekvienas iškyšulys, kiekvienas kalnas primena kokį nors istorinį įvykį.

Ne vien tik rūmai ir vilos užima visą pakrantę ligi tos vietos, kur kažkada buvo Kartagenos karo uostas. Kur-ne-kur griovose, tarp akmenynų ar pilkšvos, beveik visiškai nederlingos žemės, prisiglaudę skurdūs vargšų nameliai. Dauguma tų žmonių užsidirba pragyvenimui, rinkdami arba kasdami iš žemės daugiau ar mažiau vertingus Kartagenos epochos daiktus: bronzą, akmenis, molio dirbinius, medalius, monetas, kuriuos vienuolynas perka savo archeologiniam muziejui ne tiek iš reikalo, kiek gailėdamasis šių vargšų.

Kai kurios lūšnos teturi dvi ar tris sienas, ir atrodo kad tai senų mečečių griuvėsiai, vis dar balti šioj saulėtoj pakrantėj.

Daktaras ir jo palydovai privažiuodavo prie kiekvienos lūšnos, atsidėję ją apžiūrėdavo, visur ieškodami ponios Batori, nors ir nesinorėjo tikėti, kad ji galėtų gyventi tokiame skurde.

Staiga vežimas sustojo prie visai apgriuvusios lūšnos, kur vietoj durų buvo atvira anga, iškalta žole ir krūmais apaugusioje sienoje.

Prie angos sėdėjo senelė tamsiu apsiaustu.

Peteris ją pažino! .. Jis aiktelėjo! Tai buvo jo motina. Jis puolė ant kelių, apkabino ją. Bet ji neglamonėjo sūnaus, atrodė, kad jo nepažino.

— Mama! .. Mamyte! ..— kartojo jis. Daktaras, Liuidžis ir Marija apsupo ponią Batori.

Tuo metu pro namo kampą pasirodė senelis.

Tai buvo Borikas.

Pirmiausia jis pažino daktarą Antekirtą, ir jam pakirto kojas. Paskum jis pastebėjo Peterį. .. Peterį, kurį jis pats lydėjo į paskutinę kelionę Ragūzos kapinėse! To jau buvo per daug! Senelis be sąmonės susmuko ant žemės, sušnibždėjęs:

— Ji išėjo iš proto.

Taigi Peteris surado savo motiną, bet jos sąmonė buvo užgesusi. Net ir netikėtai pasirodęs sūnus, kurį ji laikė mirusiu, nesužadino jai praeities prisiminimų.

Ponia Batori atsistojo. Nors dar ne visiškai paklaikusios jos akys nieko nematė. Nieko nepažinusi, neištarusi nė žodžio, ji įėjo į lūšną, kur, daktarui paliepus, nusekė Marija.

Peteris tebestovėjo prie slenksčio, jis nedrįso, nepajėgė žengti nė vieno žingsnio.

Tuo tarpu daktaras atgaivino Boriką. Atmerkęs akis, senis sušuko:

— Jūs, ponas Peteri! Jūs gyvas?!

— Taip! — atsakė Peteris.— Aš gyvas. .. Bet verčiau būčiau miręs!

Keliais žodžiais daktaras papasakojo Borikui viską, kas įvyko Ragūzoje. Tada senasis tarnas silpnu

balsu vargais negalais apsakė visas nelaimes, kurias jiems teko pergyventi per pastaruosius du mėnesius.

— Pasakykit, Borikai,— visų pirma paklausė jį daktaras,— ar ponia Batori nustojo proto, mirus sūnui?

— Ne, gerbiamasis, ne! — atsakė Borikas.

Štai ką jis papasakojo.

Likusi viena pasaulyje, ponia Batori sugalvojo persikelti iš Ragūzos į Vintičelio kaimelį, kur ji turėjo tolimų giminaičių. Prieš išvažiuodama, ji norėjo parduoti savo kuklų namelį ir visą turtą, nes nežadėjo ten grįžti.

Po pusantro mėnesio ji su Boriku grįžo į Ragūzą baigti visų reikalų ir Marinelio gatvės namo laiškų dėžutėje rado kažkokį laišką.

Perskaičiusi tą laišką, tartum jis būtų pastūmęs ją į beprotybę, ponia Batori garsiai sušuko ir leidosi bėgti į Stradono gatvę; ten pasibeldė į Torontalio namų duris, kurios tuojau atsidarė.

— Motina nuėjo pas Torontalį?! — sušuko Peteris.

— Taip! — patvirtino Borikas.— Ir kai aš pavijau ponią Batori, ji manęs nebepažino! Ji jau buvo. . .

— Bet ko motina ėjo pas Torontalį? Ko? — kartojo Peteris, suglumęs žiūrėdamas į senąjį tarną.

— Gal ji norėjo pakalbėti su ponu Torontaliu,— spėjo Borikas.— Bet jis buvo išvykęs su dukterim dar prieš dvi dienas, ir niekas negalėjo pasakyti kur.

— Na, o laiškas? Laiškas?

— Aš jo taip ir neradau, ponas Peteri,— atsakė senis.— Manau, kad ponia Batori laišką pametė arba sunaikino. O gal kas nors jį atėmė iš jos, tik aš nesužinojau, kas ten buvo rašoma.

Čia glūdėjo kažkokia paslaptis. Daktaras klausėsi Boriko tylėdamas ir nežinojo, kaip suprasti tą keistą

ponios Batori poelgį. Ko jai reikėjo iš Stradono gatvės namų, nuo kurių ją viskas stūmė, ir kodėl Torontalio išvykimas taip paveikė nelaimingą moterį, kad ji išprotėjo?

Senasis tarnas keliais žodžiais baigė savo pasakojimą. Jam pavyko nuslėpti nuo žmonių šeimininkės ligą, ir jis išpardavė visą jų turtą. Nors ir pamišusi, našlė buvo tyli ir rami, todėl jam buvo nesunku viską sutvarkyti, nesukeliant įtarimo. Jis ničnieko nenorėjo: tiktai pasislėpti kur nors, nesvarbu kur, kad tik toliau nuo to prakeikto miesto. Po kelių dienų jis su ponia Batori sėdo į keleivinį garlaivį, plaukiojusį Viduržemio jūra, ir pasiekė Tunisą, tiksliau, La Guletą. Čia jis ir panoro apsistoti.

Jie užėmė šią apleistą lūšną, ir senukas visom jėgom rūpinosi savo šeimininke, kuri buvo netekusi ne tik proto, bet ir sugebėjimo kalbėti. O Borikui liko baisiai mažai pinigų, ir jiems grėsė visiškas skurdas. Tada senasis tarnas prisiminė, kaip daktaras Antekirtas visuomet užjausdavo Ištvano Batoro šeimą. Bet nežinojo, kur ieškoti daktaro. Vis dėlto jis parašė keletą eilučių ir „per dievo malonę" išsiuntė tą beviltišką savo šauksmą. Pasirodo, apvaizda gana gerai atliko pašto uždavinį, nes laiškas pasiekė adresatą.

Ką dabar daryti, pasidarė visai aišku. Ponia Batori buvo pasodinta ekipažan su Peteriu, Boriku ir Marija, kuri dabar jau niekad nesitrauks nuo jos. Ekipažas nuriedėjo keliu į La Guletą, o daktaras ir Liuidžis pasuko ten pėsti smėlėtu krantu.

Po valandos visi susirinko jachtoje, kurios mašinos nebuvo nustojusios veikti. Inkaras tuoj buvo pakeltas, ir, aplenkęs Bono ragą, „Feratas" pasuko link

Pentelerijos salos švyturio. Po paros auštant laivas įplaukė į Antekirtos uostą.

Ponia Batori buvo iškelta į krantą, nuvežta į Artenaką ir apgyvendinta viename Rotušės kambary, kur persikėlė ir Marija jos slaugyti.

Koks baisus skausmas vėl apėmė Peterį Batorą! Jo motina pamišo, o dėl ko, matyt, taip ir nepavyks sužinoti. Ak, kad taip sužinojus ponios Batori ligos priežastį, tada dar būtų galima sužadinti kokią nors gydomąją reakciją. Bet niekas tos priežasties nežino ir vargu ar kada sužinos.

— Reikia ją išgydyti!.. Taip!.. Reikia!..— nusprendė daktaras ir stengėsi sutelkt visas savo jėgas ir žinias.

Tačiau gydymas buvo sunkus, nes ponia Batori vis taip pat neturėjo nuovokos ir ničnieko neprisimindavo.

Bet ar negali daktaras panaudoti gydymui savo didžiulę ir jau daugelį kartų patikrintą įtaigos galią? Ar magnetizmo įtaka nepadėtų sužadinti mąstymą? O tada jau liktų laukti, kol smegenyse įvyks norima reakcija.

Peteris Batoras maldavo daktarą padaryti, ką tik galima, kad tik išgydytų motiną.

— Matai,— atsakydavo daktaras,— čia hipnozė nepadės! Proto ligoniai kaip tik labiausiai atsparūs sugestijai. Kad pasiduotų įtaigai, Peteri, reikia, jog tavo motina turėtų savo valią, kurią aš galėčiau valdyti. Kartoju, jos hipnozė nepaveiks!

— Negali būti! — tvirtino Peteris, kuris niekaip negalėjo susitaikyti su ta mintimi.— Ne, aš jokiu būdu nepatikėsiu, kad motina taip ir nepažins manęs. Ateis diena, ir ji pažins sūnų... sūnų, kurį laiko mirusiu...

— Taip. . . Laiko mirusiu. . .— pakartojo daktaras.— Bet. . . jeigu ji laikytų tave gyvu. . . arba atsidurtų prie tavo kapo. . . ir tu staiga pasirodytum jai. . .

Daktarui patiko ši mintis. Juk atitinkamomis sąlygomis toks nervinis sukrėtimas galėtų teigiamai paveikti ponią Batori!

— Pamėginsiu! — sušuko jis.

Kai daktaras paaiškino, kaip jis tikisi išgydyti ponią Batori, Peteris iš džiaugsmo jį apkabino.

Nuo tos dienos visi tik ir rūpinosi, kaip kuo kruopščiau paruošti daktaro sugalvotą inscenizavimą. Reikėjo, sudarius panašias sąlygas, sužadinti tuos skaudžius pergyvenimus, kurie atbuko moters sąmonėj ligos metu. Tada būtų galima tikėtis, kad jos sąmonėje įvyks laukiamas lūžis.

Daktaras paprašė Boriką ir Peskadą, kad jie padėtų kuo tiksliau atkurti Ragūzos kapines ir Batorų šeimos rūsį.

Salos kapinėse, už kokios mylios nuo Artenako, tarp amžinai žaliuojančių medžių stovėjo koplytėlė, labai panaši į koplytėlę Ragūzos kapinėse. Reikėjo viską tik taip sutvarkyti, kad tie du paminklai būtų dar panašesni. Paskui vidinėje koplyčios sienoje buvo įtaisyta juoda marmurinė lenta su Ištvano Batoro vardu ir jo mirties data — 1867 metais.

Lapkričio tryliktąją viskas buvo paruošta, ir reikėjo pradėti pamažu, labai atsargiai žadinti ponios Batori sąmonę.

Septintą valandą vakaro Marija ir Borikas išvedė našlę iš Rotušės ir nulydėjo į kapines. Ant koplytėlės slenksčio ponia Batori sustojo, kaip visada, bejausmė ir abejinga, nors, lempelei šviečiant, aiškiai buvo

matyti marmurinėje lentoje išgraviruotas Ištvano Batoro vardas. Tik kai Marija ir senasis tarnas atsiklaupė, ligonės akyse švystelėjo sąmonės kibirkštėlė, bet tuoj pat ir vėl užgeso.

Po valandos ponia Batori grįžo į Rotušę, o drauge su ja ir visi tie, kurie iš arti ar tik iš tolo sekė bandymą.

Kitą dieną ir vėliau kasdien tie bandymai buvo kartojami, bet vis nesėkmingai. Labai jaudindamasis, Peteris Batoras stebėjo juos ir kankinosi dėl jų beviltiškumo, nors daktaras ir įrodinėjo, kad laikas — geriausias talkininkas. Todėl jis atidėjo lemiamąjį bandymą tai dienai, kai ponia Batori bus taip paruošta, kad pajustų visą jo jėgą.

Ir vis dėlto, kiekvieną kartą apsilankius kapinėse, buvo galima pastebėti, kad ponios Batori sąmonė lyg ir atgyja. Pavyzdžiui, kartą vakare, kai Borikas ir Marija atsiklaupė prie koplyčios slenksčio, stovėjusi už jų ponia Batori lėtai priėjo prie geležinio aptvaro, atsirėmė į jį rankomis ir, žvilgterėjusi į lempelės apšviestą marmurinę lentą, skubiai pasitraukė.

Paskui ją ėjusi Marija išgirdo, kaip senelė keletą kartų tyliai ištarė kažkieno vardą.

Pirmą kartą po ilgo laiko ponia Batori prašneko!

Bet kaip nustebo ir net suglumo tie, kurie išgirdo, ką ji pasakė.

Ponia Batori ištarė ne savo sūnaus, ne Peterio vardą... Ne, ji paminėjo Savą!

Nesunku suprasti, ką pajuto tuo metu Peteris Batoras, bet kas aprašys audrą, kilusią daktaro sieloj, taip netikėtai paminėjus Savos Torontal vardą? Tačiau jis nieko nepasakė ir neparodė, kas dedasi jo širdyje.

Netrukus bandymas buvo pakartotas. Šį sykį ponia Batori, tartum nematomos rankos vedama, pati atsiklaupė prie koplytėlės slenksčio. Ji nuleido galvą, gilus atodūsis išsiveržė iš jos krūtinės, ašara nuriedėjo skruostu. Bet tą vakarą jos lūpos neištarė nė vieno žodžio. Sakytum senelė vėl pamiršo Savos vardą.

Grįžus į Rotušę, ligonė buvo neįprastai susijaudinus. Būdinga jai apatija virto keista egzaltacija. Matyt, jos sąmonė budo, ir buvo galima tikėtis, kad ji pasveiks.

Naktį ponia Batori nervingai blaškėsi. Ji murmėjo kažkokius neaiškius žodžius, kurių Marija taip ir negalėjo suprasti, bet buvo aišku, kad ligonė sapnuoja. O jeigu regi sapnus, vadinasi, jai grįžta sąmonė, vadinasi, ji pasveiks, tik reikia žiūrėti, kad jos protas vėl neaptemtų.

Dėl to daktaras ryžosi kitą dieną vėl padaryti bandymą, tik viską sutvarkyti taip, kad ligonė būtų dar stipriau paveikta.

Visą lapkričio aštuonioliktąją ponia Batori buvo labai sudirgusi. Marija jaudinosi, o Peteriui, kuris visą laiką nesitraukė nuo motinos, alpo širdis, nujaučiant laimę.

Po karštos dienos, kaip kad būna Antekirtos platumoje, naktis užėjo tamsi bei tvanki, be mažiausio vėjelio.

Apie pusę devynių Marijos ir Boriko lydima ponia Batori išėjo iš Rotušės. Daktaras su Liuidžiu ir Peskadu sekė iš paskos.

Visa mažoji kolonija su nerimu laukė, kas bus. Žibintai skleidė blyškią šviesą ant aukštų kapinių medžių ir ant įėjimo į koplyčią. Toli, Artenako bažnyčioje, vienodai ir liūdnai gaudė varpas, tartum kviesdamas tikinčiuosius į laidotuves.

Toje pamažu judančioje eisenoje stigo tik Peterio Batoro. Jis pralenkė draugus, nes turėjo pasirodyti šio lemiamo bandymo pabaigoje.

Buvo beveik devynios, kai ponia Batori atėjo į kapines. Staiga ji atstūmė Mariją Ferato, į kurios ranką buvo atsirėmusi, ir skubiai žengė prie koplyčios.

Niekas jos nelaikė. Buvo aišku, kad ligonę staiga apėmė nenugalimas jausmas.

Gilioj tyloj,— tesigirdėjo tik tolimas varpo gaudesys,— ponia Batori sustojo prie koplyčios durų, paskum atsiklaupė ant pirmojo laiptelio ir užsidengė veidą rankomis. Pasigirdo rauda...

Tuo metu koplyčios groteliai lėtai atsivėrė. Ryškiai apšviestas, ant slenksčio pasirodė Peteris, apsisiautęs balta drobule, kaip ką tik iš karsto atsikėlęs numirėlis...

— Sūnus! Mano sūnus! — tiesdama į jį rankas, suklikо ponia Batori ir neteko sąmonės.

Bet tai niekis! Svarbu, kad buvo sužadinti jos atsiminimai, mintys! Prabilo motinos širdis: ji pažino sūnų!

Daktaras greitai ligonę atgaivino, ir kai ponia Batori galutinai atsipeikėjo ir jos akys susidūrė su sūnaus akimis, ji sušuko:

— Tu gyvas, Peteri! Gyvas!

— Taip! .. Aš likau gyvas dėl tavęs, brangioji mamyte, kad galėčiau mylėti tave...

— Ir ją taip pat!

— Ką?

— Savą! ..

— Savą Torontal? .. — sušuko daktaras.

— Ne! Savą Šandor!

Ir ponia Batori, ištraukusi iš kišenės sumaigytą laišką, ponios Torontal parašytą prieš mirtį, padavė daktarui.

Tos eilutės bylojo tiesą apie Savos kilmę! Sava vaikystėje buvo pagrobta iš Artenako pilies! Sava buvo grafo Matijo Šandoro duktė! . .

PENKTOJI DALIS

PIRMASIS SKYRIUS

MATIFU PASPAUDŽIA RANKĄ

Kaip žinome, grafas Matijas Šandoras norėjo likti daktaru Antekirtu savo mažosios kolonijos nariams, išskyrus Peterį, ligi to laiko, kol bus įvykdyti jo sumanymai. Todėl, kai ponia Batori netikėtai ištarė jo dukters vardą, jis tik vargais negalais nuslopino savo susijaudinimą. Vis dėlto tėvo širdis minutę nustojo plakusi, ir, jeigu daktaras Anetkirtas būtų nesusitvardęs, jis būtų susmukęs prie koplyčios slenksčio kaip žaibo nutrenktas.

Vadinasi, jo duktė gyva! Ji myli Peterį, ir Peteris myli ją! O jis, Matijas Šandoras, padarė visa, kad sukliudytų jų meilę! Ir jei ponia Batori tiesiog per stebuklą nebūtų atgavusi sąmonės, paslaptis apie jo dukterį niekuomet nebūtų išaiškėjusi.

Kas gi atsitiko Artenako pilyje prieš penkiolika metų? Dabar viskas buvo aišku. Mergaitė, vienintelė grafo Matijo Šandoro įpėdinė, buvo pagrobta iš pilies ir perduota į Silo Torontalio rankas, todėl jos lavono taip ir nepavyko surasti. O kiek vėliau, kai bankininkas persikėlė į Ragūzą, ponia Torontal jau augino Savą Šandor kaip tikrą dukterį.

Tokį nusikaltimą sugalvojo Sarkanis, o įvykdė jo bendrininkė Namira. Sarkanis žinojo, kad, sulaukusi

aštuoniolikos metų, Sava gali paveldėti didžiulį turtą. Jam tereikia vesti mergaitę, o tada jis jau sugebės įrodyti jos įpėdinystės teises. Jis taps Artenako valdų šeimininku. Tai būtų puikiausias jo niekšingo gyvenimo apvainikavimas.

Bet ar pasisekė jų šlykštusis planas? Tur būt, ne. Jeigu jungtuvės jau būtų įvykusios, Sarkanis būtų tuoj jas išnaudojęs savo tikslams.

Daktaras Antekirtas graužėsi iš visos širdies. Argi ne jis kaltas, kad taip nelemtai susipynė aplinkybės?! Iš pradžių jis atsisakė padėti Peteriui, vėliau leido laisvai veikti Sarkaniui, nors dar Kataroje galėjo sulaikyti šį niekšą nuo tolimesnio kenkimo, ir netgi negrąžino poniai Batori iš mirties nagų išplėšto sūnaus. Kiek nelaimių jie būtų išvengę, jei Peteris būtų buvęs prie motinos tą minutę, kai Marinelio gatvės namuose buvo gautas ponios Torontal laiškas! Žinodamas, kad Sava yra grafo Šandoro duktė, Peteris jau būtų sugebėjęs ją išgelbėti nuo Sarkanio bei Torontalio!

Kas atsitiko Savai Šandor? Aišku, ji Sarkanio valdžioj. Bet kur jis ją paslėpė? Kaip išplėšti merginą iš grobiko rankų? Po kelių savaičių grafo Šandoro dukteriai sukaks aštuoniolika metų, ji taps pilnametė ir turės teisę paveldėti tėvo palikimą. Sarkanis iš kailio nersis, kad tik priverstų mergaitę tekėti už jo, nors ji ir biaurisi šia santuoka.

Šios mintys akimirka praskriejo daktaro Antekirto galvoje. Prisiminęs praeitį, jis suprato, kokių priekaištų, kad ir neužtarnautų, galėtų padaryti jam Ištvano Batoro našlė ir sūnus. Ir vis dėlto, kad ir viskas būtų buvę taip, kaip jis spėjo, ar turėjo grafas Šandoras tei-

sę leisti Peteriui susituokti su mergina, kuri visiems, net ir jam pačiam, buvo bankininko Torontalio duktė? O dabar! trūks pliš, reikia surasti Savą, dukterį. Juk jos garbei jis pavadino savo škuną „Savarena", sujungęs dukters ir žmonos, grafienės Renos, vardus, panašiai kaip garinę jachtą pavadino žvejo Ferato vardu. Nebuvo galima delsti nė vienos dienos.

Ponia Batori buvo jau Rotušėje, kai grįžo daktaras, lydimas Peterio, kuris taip ir blaškėsi tarp audringo džiaugsmo ir gilios nevilties.

Smarkiai nusilpusi nuo pergyvento sukrėtimo, bet visiškai pasveikusi, ponia Batori sėdėjo savo kambaryje, kai pas ją atėjo daktaras ir Peteris.

Marija, suprasdama, kad jiems reikia pabūti vieniems, išėjo į didžiąją Rotušės salę.

Uždėjęs ranką Peteriui ant peties, daktaras priėjo prie našlės.

— Ponia Batori,— tarė jis,— aš jau seniai myliu jūsų Peterį kaip savo sūnų, bet dabar aš padarysiu, ką tik galėsiu, kad jis taptų tikru mano sūnum, vesdamas Savą... mano dukterį...

— Jūsų dukterį?!. — sušuko ponia Batori.

— Taip, aš — grafas Matijas Šandoras.

Ponia Batori pakilo nuo kėdės, ištiesė priekin rankas ir sukniubo ant sūnaus rankų. Ji neturėjo jėgų kalbėti, bet klausyti galėjo. Peteris keliais žodžiais jai papasakojo, ko ji nežinojo: paaiškino, kaip narsusis žvejas Andrea Feratas išgelbėjo Matiją Šandorą, kodėl grafas ištisus penkiolika metų buvo laikomas mirusiu ir kaip pasirodė Ragūzoje daktaro Antekirto vardu. Jaunuolis taip pat jai pasakė, kad Triesto sąmokslininkus išdavė Sarkanis ir Silas Torontalis, o vėliau prisidėjo

Karpena, dėl kurio žuvo Ladislavas Zatmaras ir Ištvanas Batoras, ir apie tai, kaip daktaras išgelbėjo jį, Peterį, gyvą palaidotą Ragūzos kapinėse, kad ir jis prisidėtų kovojant už teisingumą. Baigdamas jis pridūrė, kad du niekšai — bankininkas Silas Torontalis ir ispanas Karpena — jau yra jų rankose ir trūksta tik trečiojo — Sarkanio, įsigeidusio vesti Savą Šandor.

Visą valandą tarėsi daktaras, ponia Batori ir jos sūnus,— juk ateity jie bus tokie artimi giminės,— smulkiai nagrinėdami viską, kas lietė nelaimingąją mergaitę. Sarkanis, aišku, nė truputėlio nesivaržys, norėdamas priversti Savą tekėti už jo,— juk per vedybas jis gauna grafo Šandoro turtus. Tą klausimą jie svarstė labai susirūpinę. Tiesa, praeityje visos šio niekšo pastangos nuėjo niekais, bet tuo labiau reikia jų bijoti dabar. Taigi svarbu kuo greičiausiai surasti Savą, nors tektų apversti dangų ir žemę!

Pirmiausia jie susitarė, jog, be ponios Batori ir Peterio, niekas neturi žinoti, kad daktaras Antekirtas iš tikrųjų yra grafas Matijas Šandoras. Atskleisti tą paslaptį tas pat, kaip ir paskelbti, kad Sava yra grafo Matijo Šandoro duktė, bet kol ji dar nesurasta, naudingiau bus tylėti.

— Bet kur dabar yra Sava?.. Kur jos ieškoti?.. Kaip sužinoti, kur ji slepiama? — klausinėjo ponia Batori.

— Sužinosime,— atsakė Peteris,— dabar jis jau nebebuvo nusiminęs, o kupinas ryžto ir energijos.

— Taip, sužinosime! — atsiliepė daktaras.— Gal, sakysim, Silas Toronalis ir nežino, kur pasislėpė Sarkanis, bet jis turi žinoti, kur niekšas slepia mano dukterį.

— Na, o jeigu žino, mes jį priversim pasakyti! — sušuko Peteris.

— Taip!.. Priversim!.. — pakartojo daktaras.

— Tuojau pat!

— Taip! Tuojau pat!

Daktaras Antekirtas, ponia Batori ir Peteris negalėjo ilgiau nustygti, nieko nežinodami.

Tuojau buvo pakviestas Liuidžis, kuris laukė didžiojoje salėje drauge su Marija, Peskadu ir Matifu. Jam buvo įsakyta su Matifu nueiti pas Silą Torontalį ir nedelsiant jį atvesti iš tvirtovės.

Po ketvirčio valandos svarbiausia Artenako gatve žingsniavo Matifu, stipriai laikydamas už rankos bankininką, išleistą iš kazemato, kur buvo įkalintas. Torontalis paklausė Liuidžį, kur jį veda, bet jam nebuvo atsakyta. Torontaliui vis labiau darėsi neramu, juk jis net nežinojo, koks galingas asmuo laiko jį suėmęs.

Visi trys įėjo į salę; priekyje — Liuidžis, už jo — Torontalis ir Matifu, vis dar laikydamas bankininko ranką. Pirmiausia suimtasis pamatė Peskadą, bet nepastebėjo nei ponios Batori, nei jos sūnaus, nes jie stovėjo kiek atokiau. Netikėtai bankininkas atsidūrė priešais daktarą Antekirtą, su kuriuo jis veltui stengėsi susitikti tada, kai „Savarenos" jachta stovėjo Ragūzoje.

— Tai jūs!.. Jūs! — sušuko Torontalis, paskum, vos-ne-vos susitvardęs, pridūrė: — Tai daktaras Antekirtas pagrobė mane Prancūzijos teritorijoje!.. Tai jis laiko mane nelaisvėje. Kokią jis turi teisę?

— Jis turi teisių! — atsakė daktaras.

— Ką aš jums padariau? — paklausė bankininkas, kuris, matydamas daktarą, truputį aprimo.— Pasakykit, ką aš jums padariau?

— Man?.. Jūs tuojau sužinosit,— tarė daktaras.— Bet pirma prisiminkite, ką jūs padarėte šiai nelaimingai moteriškei...

— Ponia Batori! — sušuko bankininkas, traukdamasis nuo priėjusios prie jo našlės.

— O taip pat jos sūnui! — pridūrė daktaras.

— Peteris! .. Peteris Batoras! — mikčiojo Silas Torontalis.

Jis tikriausiai būtų pargriuvęs, jeigu tvirta Matifu ranka nebūtų jo prilaikiusi.

Peteris Batoras, kurį jis laikė mirusiu, kurio kūną laidotuvių karieta pravežė pro jo namus, Peteris, palaidotas Ragūzos kapinėse, atsistojo prieš jį kaip vaiduoklis, pakilęs iš kapo! Netikėtas Peterio pasirodymas sukėlė siaubą Silui Torontaliui. Jis suprato, kad negalės išvengti bausmės už savo nusikaltimus, ir pajuto, kad yra žuvęs.

— Kur Sava? — nelauktai paklausė daktaras.

— Mano duktė? ..

— Sava ne jūsų duktė! .. Sava yra grafo Matijo Šandoro duktė; jūs su Sarkaniu, niekšingai išdavę, pasiuntėt mirti jį ir du jo draugus — Ištvaną Batorą ir Ladislavą Zatmarą!

Išgirdęs šį rūstų kaltinimą, bankininkas visiškai pasimetė. Daktaras Antekirtas žino, kad Sava ne jo duktė, kad jos tėvas yra grafas Matijas Šandoras! Jis žino, kas ir kaip išdavė Triesto sąmokslininkus! Visa niekšinga Torontalio praeitis stojo prieš jį.

— Kur Sava? — pakartojo vos besivaldydamas daktaras. — Kur Sava, kurią jūsų sėbras Sarkanis pagrobė prieš penkiolika metų iš Artenako pilies? .. Kur Sava? Niekšas ją paslėpė ir nori vesti, nors jai ir biauri ta santuoka! .. Jūs žinot, kur ji dabar, jūs turit žinoti! .. Paskutinį kartą klausiu, kur Sava?

Daktaras buvo baisus, jo balsas skambėjo grėsmingai, ir vis dėlto Silas Torontalis neatsakė. Jis suprato,

kad liks gyvas tik tol, kol niekas nežino, kur yra mergaitė. Jis jautė, kad ši paslaptis jį saugo.

— Klausykit gi,— šiek tiek susitvardęs vėl ėmė kalbėti daktaras,— gerai manęs klausykite, Torontali! Gal būt, jūs jaučiat pareigą tausoti savo sėbrą? Nedrįstat prabilti, kad nepakenktumėt jam? Tai žinokit, kad kai jūs, Sarkanio padedamas, praradot visą turtą, bijodamas, kad jo neišduotumėt, jis nutarė jus užmušti, kaip kažkada Ragūzoje Peterį Batorą! Taip, jis buvo jus bepuoląs tuo momentu, kai mano agentai jus pagrobė Nicos kelyje!.. Nejaugi jūs ir dabar vis taip atkakliai tylėsit?

Bet Silas Torontalis neatsakė, įsitikinęs, kad tylėjimas — tai išsigelbėjimas.

— Kur Sava?.. Kur Sava?..— kartojo jau nebesivaldydamas daktaras.

— Nežinau!.. Nežinau... — atsakinėjo Silas Torontalis, pasiryžęs žūt būt išlaikyti paslaptį.

Staiga jis sušuko ir, raitydamasis iš skausmo, ėmė stumti Matifu, bet veltui.

— Pasigailėkit!.. Pasigailėkit!..— suklykė jis.

Pasirodo, Matifu, gal būt, visai net nejučiom, per stipriai suspaudė jam ranką.

— Pasigailėkit! — kartojo bankininkas.

— Atsakysit ar ne?

— Taip... taip... Sava... Sava...— užsikirsdamas vebleno Silas Torontalis,— Sava Tetuane... Pas Namirą... Sarkanio patikėtinę ir šnipę...

Matifu paleido Torontalio ranką, kuri nukaro kaip skuduras.

— Išveskit suimtąjį! — įsakė daktaras.— Mes sužinojom viską, ko norėjom!

Liuidžis tuojau išvedė Silą Torontalį iš Rotušės ir palydėjo atgal į tvirtovę.

Sava Tetuane! Vadinasi, maždaug prieš du mėnesius, kai daktaras Antekirtas ir Peteris Batoras buvo Seutoje, ruošdami ispano pabėgimą, vos keletas mylių juos skyrė nuo tų namų, kur marokietė laiko uždariusi mergaitę!

— Šią naktį, Peteri, mes vykstame į Tetuaną! — ryžtingai pasakė daktaras.

Tais laikais nebuvo tiesioginio geležinkelio iš Tuniso į Maroką. Dėl to į Tetauną greičiausiai buvo galima nuvykti plaukiant kuria nors greitaeige Antekirtos laivyno „Elektra".

Dar prieš pusiaunaktį „Elektra-2" pakėlė inkarą ir visu greičiu nuplaukė Didžiojo Sirto užutekiu.

Laive tebuvo daktaras, Peteris, Liuidžis, Peskadas ir Matifu (iš jų Sarkanis pažinojo tik Peterį). Tik atvykę į Tetuaną, draugai nuspręs, ką daryti toliau: ar veikti gudrumu, ar jėga. Viskas priklausys nuo aplinkybių, kurioj to grynai marokietiško miesto daly gyvena Sarkanis, ar jis įsikūręs Namiros namuose, ar turi ten bendrininkų, ar ne. Bet pirmiausia reikia pasiekti Tetuaną.

Nuo Didžiojo Sirto užutekio ligi Maroko sienos yra du tūkstančiai penki šimtai kilometrų, taigi apie tūkstantį tris šimtus penkiasdešimt jūrmylių. Plaukdama didžiausiu greičiu, „Elektra-2" darydavo ne daugiau kaip 27 mylias per valandą. Bet juk toli gražu ne visi traukiniai važiuoja tokiu greičiu! Taigi, šis ilgas plieninis verpstas, kuriam nebaisu nei vėjas, nei bangos, nei audros, galėjo per dvi paras atplaukti, kur reikia.

Kitą dieną, dar prieš aušrą, „Elektra-2" jau aplenkė Bono ragą. Dar po keleto valandų laivas praplaukė

Tuniso įlanką, horizonte išnyko Bizerta. Kalio ir Bono uostai, Diu Fero iškyšulys, kurio uolose yra tiek metalo, kad, kaip pasakojama, nukrypsta kompaso rodyklė, Alžyro krantai, Storo įlanka, Bužio, Delio, Alžyro, Šeršelio, Mostagano, Orano, Nemūro miestai, Er Rifo kalnagūbris, Melilos uostas, kaip ir Seuta, priklausąs ispanams, Tres Forkaso iškyšulys, už kurio kranto linija lanksčiai pasisuka ir baigiasi Kapo Negro kyšuliu,— visa ši Afrikos pakrančių panorama praslinko pro keliauninkų akis lapkričio dvidešimtąją ir dvidešimt pirmąją. Per tą laiką nieko neatsitiko, nebuvo jokių nuotykių. Dar niekuomet elektros srove varoma mašina nebuvo išvysčiusi tokio greičio. Jeigu „Elektra-2", kai ji plaukė palei krantą, kirto įlanką arba lenkė iškyšulį, būtų buvusi pastebėta kokiam nors stebėjimo poste, ją tikriausiai būtų palaikę laivu vaiduokliu arba milžinišku banginiu, kurio joks garlaivis pavyti negalėtų.

Apie aštuntą valandą vakaro daktaras Antekirtas, Peteris, Liuidžis, Peskadas ir Matifu tuoj pat išlipo į krantą prie mažo upelio žiočių, kai tik jų greitaeigis laivas išmetė inkarą. Maždaug per šimtą žingsnių stovėjo nedidukas karavansarajus, kur jiems pasisekė gauti mulų ir nusamdyti vadovą arabą, kuris žadėjo juos nuvesti ligi Tetuano, už kokių keturių mylių nuo kranto. Arabo prašomą kainą daktaras sumokėjo nesiderėdamas, ir mažasis būrys iš karto leidosi kelionėn.

Šioje krašto dalyje europiečiams netenka bijoti nei sėslių gyventojų, nei klajoklių. Žmonių čia maža, žemė beveik nedirbama. Nuskurdusių krūmokšnių priaugusia lyguma eina kelias, kurį nutiesė ne žmonės, o išmynė gyvulių vilkstinės. Kairėje vingiuoja upelis, pelkėtose jo pakrantėse kurkia varlės, ir svirpia žiogai. Kai kur

matyti žvejų valtys čia vandenyje, čia ištrauktos į krantą. Dešinėje išsirikiavusios plikos uolos pietuose palaipsniui pereina į kalnų masyvą.

Naktis buvo nuostabi. Viskas aplinkui skendo mėnesienoj. Upelio veidrodyje švelniai atsispindėjo šiaurinės aukštumos. Tolumoj bolavo Tetuanas lyg šviesi dėmė pažemiu nugulusioj migloj.

Vadovas skubiai vedė mažąjį būrį. Du ar tris kartus teko sustoti prie sargybos postų; pro mėnulio neapšviestus jų langelius skverbėsi gelsva šviesa. Iš namelio išeidavo su blausiu žibintu rankose pora marokiečių ir pasišnekėdavo su vadovu. Po to, keliais žodžiais padėkoję, keleiviai skubėdavo toliau.

Daktaras ir jo draugai tylėjo. Paskendę savo mintyse, jie neragino mulų, bet gyvuliai, pripratę prie šio nelygaus akmeningo kelio, su kyšančiomis šaknimis, ramiai žengė priekin. Tiktai pats stipriausias mulas kartais kažkodėl atsilikdavo nuo vilkstinės. Visgi negalima buvo jo barti,— juk juo jojo Matifu.

O Peskadas tuoj sugalvojo pasišaipyti:

— Jau geriau mulas jotų ant Matifu, ne Matifu ant mulo!

Apie pusę dešimtos vadovas sustojo prie baltos dantytos sienos su bokšteliais, saugančios Tetuaną nuo užpuolimų. Sienoje buvo žemi varteliai, papuošti marokietiško stiliaus arabeskais. Iš šaudomųjų angų žvelgė patrankų vamzdžiai, panašūs į tingiai snaudžiančius mėnulio šviesoje kaimanus.

Varteliai buvo uždaryti. Teko derėtis su sargyba, pasitelkiant saują monetų. Tada durys atsivėrė, ir keleiviai įėjo labirintan siaurų, vingiuotų gatvelių, vietomis dengtų skliautais. Čia vėl pasitaikydavo vartai,

užremti geležiniais skersiniais, ir atsidarydavo vis tokiu pat būdu.

Po ketvirčio valandos daktaras ir jo palydovai atsidūrė prie vienintelių mieste užvažiuojamųjų namų, vietine tarme vadinamų fonda, kuriuos laikė pagyvenusi žydė, padedama negražios vienaakės merginos. Nebuvo šioje fondoje jokių patogumų, skurdūs kambarėliai ėjo į vidinį kiemą, bet tai tik dėl to, kad į Tetuaną retai teužklysta europiečiai. Mieste keli tūkstančiai gyventojų, daugiausia vietiniai, ir tėra vienos Europos valstybės atstovas — ispanų konsulas. Kad ir labai norėjosi daktarui Antekirtui pasiteirauti, kur yra Namiros namai, ir kuo greičiausiai ten nuvykti, jis užgniaužė tą norą. Reikėjo būti labai atsargiam. Bet pagrobti Savą būtų perdaug rizikinga. Draugai smulkiai apsvarstė visas galimybes. Gal pasisektų mergaitę išpirkti nesvarbu už kokią kainą? Bet kad atvyko daktaras ir Peteris, niekas neturi žinoti, ypač Sarkanis, kuris tikriausiai yra mieste. Jam Sava būsimojo turto laidas, ir jis lengvai jos nepaleis. Be to, mūsų keleiviai buvo Maroke, o ne kultūringoje Europoje valstybėje, kur gali įsimaišyti teisingumas bei policija. Kaip įrodyti šiame vergų krašte, kad Sava nėra teisėta marokietės nuosavybė? Kaip įrodyti, kad ji grafo Šandoro duktė, juk nėra jokių dokumentų, vien tik ponios Torontal laiškas ir bankininko žodinis pripažinimas? Arabų miestuose namai smarkiai saugomi, ir į juos ne taip paprasta įeiti! Ko gero, ir pats kadis[1] nieko nepeštų, net ir norėdamas jiems padėti.

Buvo nuspręsta iš pradžių atidžiai sekti Namiros namus, bet atsargiai, kad nekiltų įtarimas. Peskadas

[1] Turkų dvasininkas ir teisėjas.

eis žvalgybon su Liuidžiu, kuris, gyvendamas Maltos saloje, kur galima sutikti visų kraštų atstovų, buvo pramokęs susišnekėti arabiškai. Jie pasistengs sužinoti, kokiam kvartale, kokioj gatvėj gyvena Namira, juk čia marokietę turi pažinti. Tada ir paaiškės, ką daryti. „Elektra-2" pasislėpė vienoje mažoje pakrantės įlankėlėj prie Tetuano upės žiočių, pasirengusi išplaukti, vos gavus signalą.

Ši naktis užvažiuojamuose namuose daktarui ir Peteriui Batorui atrodė begalinė. Tik Peskadui ir Matifu, jeigu jie kada nors svajojo miegoti fajansu inkrustuotose lovose, šį kartą išsipildė svajonės.

Kitą dieną Liuidžis ir Peskadas pirmiausia pasuko į turgų, kur jau iš visų pusių plaukė tetuaniečiai. Peskadas pažinojo Namirą, kurią daug kartų buvo matęs Ragūzoje, kada ji, Sarkaniui pavedus, kažką sekė miesto gatvėse. Galimas dalykas, jis sutiks ją čia, bet nieko tokio, kadangi Namira jo nepažįsta, Peskadui reikės tik pasekti marokietę.

Svarbiausioje Tetuano turgavietėje susispietė krautuvėlės, daržinės, stoginės bei žemos purvinos lūšnos, atskirtos siaurų purvinų perėjimų. Ant virvių ištempti įvairiaspalvės drobės gabalai saugoja prekybininkus nuo deginančios saulės. Apytamsėse krautuvėse parduodami siuvinėti šilko audiniai, įvairių spalvų juostelės, šlepetės, piniginės, apsiaustai, indai, brangenybės — karoliai, apyrankės, žiedai, visokiausi vario išdirbiniai — sietynai, peleninės, žibintai,— žodžiu, tokie pat daiktai, kokius galima įsigyti didžiųjų Europos miestų parduotuvėse.

Turgavietėje jau telkėsi žmonės. Jie skubėjo, kol dar vėsu. Šen ir ten zujo ligi pat akių apsiaustais apsigaubusios maurės, nepridengtais veidais žydės, ara-

bai, kabylai, marokiečiai, galima buvo sutikti taip pat ir europiečių. Todėl Liuidžis Feratas ir Peskadas nebijojo, kad juos kas pastebės.

Visą valandą bastėsi draugai turgavietėje, tikėdamiesi šioje margoje minioje sutikti Namirą. Veltui! Marokietė taip ir nepasirodė, nebuvo matyti ir Sarkanio.

Tada Liuidžis sumanė pasiteirauti pusnuogių vaikėzų, kurių knibžda visose marokietiškose turgavietėse. Matant, kokių įvairių tipų šie vaikai, nesunku suprasti, kaip yra sumišusios visos afrikiečių rasės nuo Er Rifo kalnagūbrio ligi Sacharos ribų.

Iš pradžių niekas negalėjo atsakyti į Liuidžio klausimus. Pagaliau kokių dvylikos metų kabylas, judriu paryžietiško gameno veidu, pasakė žinąs, kur marokietės namai, ir pasisiūlė už keletą smulkių monetų nuvesti ten užsieniečius.

Pasiūlymas buvo priimtas, ir visi trys patraukė klaidžiomis gatvelėmis, miesto sustiprinimų pusėn. Per dešimt minučių jie pasiekė tuščią miesto dalį, kur reti žemi nameliai atsukti į gatvę aklinomis be langų sienomis.

Tuo tarpu daktaras ir Peteris Batoras karštligiškai nekantraudami laukė Liuidžio ir Peskado. Dvidešimt kartų jie buvo beeiną ieškoti žvalgų. Bet Sarkanis ir marokietė juodu pažinojo. Netikėtas susitikimas, ko gero, nubaidytų niekšą ir jo patikėtinę, ir jie vėl išspruktų. Taigi ir daktaras, ir Peteris pasiliko namuose, nors jie nerado sau vietos iš nerimo. Devintą valandą Liuidžis ir Peskadas grįžo į užvažiuojamuosius namus.

Iš niūrių jų veidų buvo nesunku įspėti, kad pasiuntiniai atnešė blogų žinių.

Tikrai, Sarkanis, Namira, ir mergaitė, kurios niekas Tetuane nepažinojo, prieš penkias savaites išvažiavo, palikę kažkokią senę saugoti namų.

Nesitikėję tokio smūgio, daktaras ir Peteris baisiai nusiminė.

— Bet tokio išvykimo priežastį lengva suprasti! — pasakė Liuidžis.— Tikriausiai Sarkanis bijojo, kad iš keršto ar dėl kokios nors kitos priežasties Silas Torontalis neišduotų jo prieglobsčio!

Kol reikėjo persekioti išdavikus, daktaras Antekirtas nė karto nesuabejojo savo jėgomis. Bet dabar, kai prireikė išplėšti iš Sarkanio rankų savo tikrą dukterį, jis visai nusiminė.

Ir vis dėlto jis kartu su Peteriu nusprendė tuojau nuvykti į Namiros namus. Ne vien dėl to, kad ten prisimintų Savą. Gal būt, kokia nors smulkmena nurodys jiems, kas atsitiko mergaitei. Gal senoji žydė, kuriai pavesta saugoti namus, išduos arba, tikriau sakant, parduos ateiviams žinias, kur vėl būtų galima ieškoti Savos.

Liuidžis tuoj nuvedė juos į marokietės namus. Daktaras mokėjo arabiškai, lyg būtų dykumoje gimęs, ir apsimetė Sarkanio draugu. Jo žodžiais, jis pravažiuodamas užsuko į Tetuaną ir labai norėtų pamatyti savo draugą arba bent apžiūrėti jo namus.

Iš pradžių senė spyrėsi, bet, gavusi saują cechinų, tuoj pasidarė malonesnė. O svarbiausia, sutiko atsakyti į daktaro klausimus, kuris dėjosi, kad labai domisi Sarkaniu.

Marokietės atvežta mergaitė turėjo ištekėti už Sarkanio. Taip buvo jau seniai nuspręsta, ir tikriausiai vestuvės būtų įvykusios Tetuane, jeigu jiems nebūtų reikėję taip netikėtai išvažiuoti. Per visą tą laiką Te-

tuane, tai yra per tris mėnesius, mergina nė karto nebuvo išėjusi iš namų. Kalbėjo, kad jos gyslomis teka arabų kraujas, bet senei ji atrodė europietė. Be to, ji matydavo mergaitę labai retai, tik tada, kai marokietė kur nors išvykdavo, ir nieko daugiau apie ją pasakyti negalėjo.

Į klausimą, kur Sarkanis išvežė abi moteris, senė nieko neatsakė. Ji tik žinojo, kad jie prieš penkias savaites iškeliavo su vilkstine, ėjusia į rytus. Dabar ji prižiūri namus ir turi čia gyventi, kol Sarkanis juos parduos. Iš tų žodžių buvo aišku, kad niekšas nežada grįžti į Tetuaną.

Daktaras šaltai klausėsi senės atsakymų ir čia pat vertė juos Peteriui Batorui.

Buvo aišku viena: Sarkanis nesėdo į paketbotą, kuris užsuka į Tanžerą, neišvažiavo ir geležinkeliu, kurio pagrindinė linija eina iki Orano. Jis prisidėjo prie vilkstinės, vykstančios iš Tetuano... Bet kur? Į kokią nors tolimą dykumų oazę arba dar toliau kur nors į šio puslaukinio krašto gilumą, kur Sava taps visiškai nuo jo priklausoma? Kas gali žinoti? Šiaurės Afrikos keliuose sunku rasti vilkstinės pėdsakus.

Daktaras pradėjo dar atkakliau klausinėti senąją žydę. Jis ėmė pasakoti, kad turi svarbių žinių Sarkaniui kaip tik dėl namo, kuriuo draugas norįs atsikratyti. Bet nors ir labai stengėsi daktaras, nieko daugiau nepešė. Tikriausiai senė nežinojo, kur pabėgo Sarkanis, ir negalėjo paskubinti šios dramos atomazgos.

Daktaras, Peteris ir Liuidžis paprašė, kad senė leistų apžiūrėti namus, įrengtus arabų papročiu taip, kad visi jų kambariai buvo nukreipti į vidinį keturkampį kiemą su galerija aplink.

Netrukus jie priėjo kambarį, tikriau, kamerą, kur buvo gyvenusi Sava. Kiek valandų čia praleido nelaimingoji mergaitė visiškai nusiminusi, nebesitikėdama jokios pagalbos! Daktaras ir Peteris tylėdami apžiūrinėjo kambarį: ar nepamatys kokios nors žymelės?

Staiga Antekirtas pripuolė prie mažos varinės žarijų krosnelės, pastatytos ant trikojo kambario kampe; krosnelės dugne gulėjo apdegę popieriaus gabalėliai.

Gal būt, šį laišką rašė Sava, o paskum, prireikus netikėtai išvažiuoti, nusprendė jį sudeginti, prieš palikdama Tetuaną? Arba gal — taip pat ne mažiau tikėtina — laišką rado ir sudegino Sarkanis ar Namira?

Peteris atidžiai žiūrėjo į daktarą, pasilenkusį prie krosnelės. Ką jis ten rado?

Popieriaus skiautelėse, kurios nuo vieno pūstelėjimo galėjo pavirsti pelenais, buvo išlikę keli žodžiai, gaila, nepilni žodžiai: „Pon... Bat..."

Sava nežinojo, o ir negalėjo žinoti, kad ponios Batori nebėra Ragūzoje, todėl, tur būt, norėjo kreiptis į vienintelį žmogų pasaulyje, iš kurio tikėjosi pagalbos.

Tuoj po ponios Batori vardo buvo galima įskaityti kitą vardą, jos sūnaus vardą...

Sulaikęs kvapą, Peteris stengėsi surasti dar nors vieną ugnies nesunaikintą žodį!.. Bet jo akis užplūdo ašaros... Jis nieko nebematė...

O suplėšytame, suanglėjusiame laiške buvo išlikęs žodis, kuris galėjo jiems nurodyti Savos pėdsakus; tas žodis buvo beveik nepaliestas ugnies, ir daktaras galų gale jį perskaitė.

— Tripolis! — sušuko jis.

Taip, vadinasi, Sarkanis nusprendė pasislėpti Tripolyje, savo tėvynėje, kur galėjo gyventi visiškai sau-

giai! Ten ir traukė vilkstinė, prie kurios jis prisidėjo prieš penkias savaites.

— Važiuojam į Tripolį! — pareiškė Antekirtas.

Tą patį vakarą „Elektra-2" išplaukė į jūrą. Jeigu Sarkanis jau ir būtų spėjęs prisikasti iki Tripolio sostinės, mūsų draugai tikėjosi ten atvykti nedaug pavėlavę.

ANTRASIS SKYRIUS

GANDRŲ ŠVENTĖ

Sung Etelatės lyguma už Tripolio sienos lapkričio dvidešimt trečiąją atrodė labai savotiškai. Tą dieną buvo neįmanoma pasakyti, ar jos dirva derlinga, ar ne. Visa ji buvo pristatyta įvairiaspalvių palapinių, papuoštų kutais bei ryškiomis vėliavomis, o taip pat skurdžios išvaizdos nublukusia sulopyta medžiaga padengtų stoginių, kurios, reikia manyt, menkai tesaugojo savo gyventojus nuo šaižaus pietų vėjo. Šen bei ten stovėjo turtingai rytiečių papročiu pabalnoti žirgai, ant smėlio, ištiesę savo plokščias, į pustuštį vynmaišį panašias galvas, gulėjo kupranugariai, zujo asiliukai, didumo sulig šunim, bei šunys, dideli kaip asiliukai, drybsojo mulai, dėl gremėzdiškų arabiškų balnų su didžiule guga iš tolo panašūs į dvikuprius. Su šautuvais ant pečių bei dviašmeniais aštriais kardais prie juostos risnojo raiteliai, prisilenkę prie arklių taip, kad keliai beveik siekė krūtinę, ir įsispyrę į kilpas, panašias į rytietiškas

kurpes; žvilgsnį traukė čiabuviai, beveik visi apsigaubę savotiškais apsiaustais chauli, dėl to sunku atskirti vyrą nuo moters,— visas skirtumas tik, kad vyrai apsiaustą susega ant krūtinės didele varine sage, o moterys vieną skverną užmeta ant galvos, palikdamos pradengtą tik kairiąją akį. Kiekvienos klasės šis drabužis truputį skiriasi: vargšai velkasi storą vilnonį apsiaustą tiesiog ant nuogo kūno, pasiturintieji dar nešioja apačioj palaidinę ir arabiškas plačkelnes, o turtuoliai dėvi puikų apdarą baltais ir mėlynais langais, auksiniais blizgučiais siuvinėtą palaidinę ir antrą beveik permatomą chauli, išaustą iš spindinčio šilko ir matinės baltos vilnos.

Ar vien tik tripoliečiai buvo tą dieną užplūdę lygumą? Ne. Prie sostinės sienų grūdosi juodųjų vergų lydimi prekybininkai iš Hadameso bei Soknos; iš kitų miestų atvykę žydai su savo apkūniomis žmonomis, kurios nedengia veidų ir nešioja ilgas plačkelnes; iš aplinkinių kaimų, palikę savo skurdžias nendrių bei palmių šakų lūšnas, atėjo dalyvauti šioje liaudies šventėje negrai, vietoj drabužių apsikabinėję įvairiausiais papuošalais — storomis varinėmis apyrankėmis, žvėrių dantų bei kriauklelių karoliais, su sidabriniais žiedais ausyse ir nosyje; čia buvo ir benuljų bei avagirų giminės žmonių, nuo Didžiojo Sirto įlankos pakrančių, kurie gimtinės vyną, vaisius, duoną bei uogienę gauna iš palmių. Pagaliau, šiame maurų, berberų, turkų, beduinų bei „musafirų", kaip čia vadina europiečius, maišatyje, stumdydami prasčiokus, vaikščiojo vietiniai didikai: pašos, šeichai, kadžiai bei kaidai, o minia nuolankiai traukėsi prieš plikus kareivių kardus ar policininkų lazdas, kai tie skynė kelią didingam turkų

imperijos atstovui — šios provincijos generalgubernatoriui, kuris klauso tik paties sultono.

Visame Tripolyje yra apie pusantro milijono gyventojų, įskaitant šešis tūkstančius kareivių. Džebelo plynumoj gyvena milijonas, o Kirenaikoje — penki šimtai tūkstančių. Pačiame Tripolyje gyvena ne daugiau kaip dvidešimt penki tūkstančiai žmonių. Tačiau galima drąsiai tvirtinti, kad šią dieną, iš visų šalies kampelių suplaukus smalsuoliams, žmonių skaičius sostinėje padvigubėjo. Ateiviai neieškojo prieglobsčio stiprių tvirtovės sienų žiede. Menki miesto nameliai, pastatyti iš rastų medžiagų ir greitai griūvantys, siauros, vingiuotos gatvelės ne tik be grindinio, bet, jeigu taip galima išsireikšti, net ir be dangaus, kvartalas greta molo, kur yra konsulatai, vakarinis kvartalas, gyvenamas daugiausia žydų, na ir ta miesto dalis, kuri lieka musulmonams,— žodžiu, visas Tripolis niekaip negalėtų sutalpinti tų didžiulių minių.

Dėl to žiūrovai, susirinkę į gandrų šventę, kurios legendą ligi šių laikų pagarbiai pasakoja Rytinėje Afrikoje, tikrai galėjo susirasti prieglobstį Sung Etelatės lygumoje. Ši kilometro pločio geltono smėlio lyguma yra Sacharos dalis, kurią kartais, smarkiems rytų vėjams pučiant, užlieja jūra. Ji prieina prie miesto iš trijų pusių. O pietiniam jos pakrašty, kaip ryškus kontrastas, Menchijės oazė su skaisčiai baltais nameliais, sodais, kuriems drėkint įkinkyta liesa karvė visą laiką suka odinį kaušą; su apelsinų, citrinų, finikinių palmių plantacijomis, vešliais krūmynais ir gėlėmis, antilopėmis, gazelėmis, lapėmis, flamingais; tame derlingame plote gyvena ne mažiau kaip trisdešimt tūkstančių žmonių. Toliau plyti dykuma, kuri nė vienoj kitoj Afrikos

vietoj neprieina taip arti prie Viduržemio jūros, dykuma su savo lekiojančiomis kopomis, bekraščiu smėlio kilimu, kur, barono Krafto žodžiais tariant, „vėjas taip pat lengvai sukelia bangas, kaip ir jūroje",— tikras beribis Libijos okeanas, kurį taip pat kartais aptraukia rūkas iš smulkutėlių smėlio dulkelyčių.

Tripolio teritorija beveik tokia pat, kaip Prancūzija, ji užima tris šimtus kilometrų Viduržemio jūros pakraščio tarp Tuniso, Egipto ir Sacharos.

Išvykęs iš Tetuano, Sarkanis ir pasiskubino persikelti į šią mažai ištirtą Šiaurės Afrikos provinciją, kur galima ilgai pragyventi, nesibijant persekiojimo.

Sarkanis buvo kilęs iš Tripolio, ten jis pradėjo savo veiklą, o dabar vėl grįžo į gimtinę. Kaip žinome, Sarkanis buvo vienos iš pačių baisiausių Šiaurės Afrikos sektų narys ir galėjo tikėtis didelės senusitų paramos, juo labiau kad vis dar tebebuvo jų agentas šaudmenims bei ginklams iš užsienio parūpinti. Dėl to, atvykęs į Tripolį, Sarkanis apsigyveno šios apylinkės senusitų vado mokademo Sidi Chazamo namuose.

Kai Silas Torontalis buvo pagrobtas ant Nicos kelio, Sarkanis, nors ir nesuprato pagrobimo priežasties, išvažiavo iš Monte Karlo. Keletas tūkstančių frankų, išloštų paskutiniu laiku kazino,— šiuos pinigus jis buvo įžvalgiai atidėjęs,— labai pravertė kelionėms bei nenumatytiems reikalams. Juk tikrai buvo pagrindo bijoti, kad, apimtas nevilties, Silas Torontalis panorės atkeršyti bendrininkui — arba išpasakos jo darbelius praeity, arba išduos, kur slepiama Sava. Juk bankininkas žinojo, kad mergaitė yra Tetuane, Namiros namuose. Dėl to Sarkanis nusprendė kuo greičiau išvykti iš Maroko.

Ir tikrai, jis pasielgė gudriai, nes Silas Torontalis netrukus iš tikrųjų pasakė daktarui Antekirtui, kokiam krašte ir kokiam mieste gyvena marokietės saugoma mergaitė.

Dabar Sarkanis sumanė pasislėpti Tripolyje, kur galėjo tikėtis ir apsaugos, ir pagalbos. Bet plaukti ten jūra ar važiuoti Alžyro geležinkeliu daktaras puikiai suprato,— būtų per daug rizikinga,— dėl to Sarkanis prisijungė prie emigruojančių į Kirenaiką senusitų vilkstinės; pakeliui jie tikėjosi užverbuoti naujų pasekėjų didesniuose Maroko, Alžyro ir Tuniso provincijų vilajetuose. Vilkstinė išvyko spalio dvyliktąją ir turėjo šiaurine dykumos riba skubiai nukeliauti penkių šimtų mylių atstumą tarp Tetuano ir Tripolio.

Dabar Sava atsidūrė tikroj pagrobėjų nelaisvėj. Bet mergina buvo nepalenkiama. Nei Namiros grasinimai, nei Sarkanio pyktis jos neįveikė.

Tetuane vilkstinę sudarė apie penkiasdešimt kariškai organizuotų imamo vadovaujamų sektantų. Niekas nė negalvojo keliauti prancūzams priklausomomis provincijomis, kur kelyje galėtų susidurti su vienokiais ar kitokiais sunkumais.

Alžyro ir Tuniso kranto linija lanku eina ligi Didžiojo Sirto užutekio, o nuo ten staiga pasuka į pietus. Trumpiausias kelias nuo Tetuano į Tripolį, aišku, sutampa su to lanko styga ir nesiekia Laguato, paskutinio prancūzų miesto prie Sacharos sienos.

Išėjus iš Maroko teritorijos, vilkstinė pasuko palei turtingas Alžyro provincijas; ne veltui buvo siūloma Alžyrą pavadinti „Naująja Prancūzija"; ir tikrai, yra daugiau pagrindo laikyti jį Prancūzija, kaip Naująją Kaledoniją — Kaledonija, Naująją Olandiją — Olandija ir Naująją Škotiją — Škotija, nes tik trisdešimt

valandų kelio jūromis skiria šias Afrikos valdas nuo Prancūzijos.

Beni Matane, Ulad Naile ir Šarfat el Hamelio kalnuose prie vilkstinės prisidėjo senusitų sektos nariai. O kai išėjo prie jūros, netoli Didžiojo Sirto įlankos, joje jau buvo daugiau kaip trys šimtai žmonių. Dabar jie keliavo krantu, verbuodami naujus sektos narius Tuniso provincijos kaimuose, ir pagaliau po pusantro mėnesio kelionės, lapkričio dvidešimtąją, vilkstinė peržengė Tripolio sieną.

Taigi tuo metu, kai Tripolyje buvo pradėta ruoštis iškilmingai gandrų šventei, Sarkanis ir Namira jau trys dienos viešėjo mokademo Sidi Chazamo namuose, kurie Savai Šandor tapo kalėjimu.

Tie grakščiu minaretu apvainikuoti rūmai šiek tiek priminė tvirtovę su šaudymo angomis aklinose baltose sienose, su terasomis, dantytu aptvaru bei siauromis žemomis durimis. Tiesą sakant, tai ir buvo tvirtovė, pastatyta užmiestyje, kur ribojasi smėlio dykuma ir žalioji Menchijės oazė. Į šią oazę buvo įsiskverbę Sidi Chazamo sodai, aptverti aukšta siena.

Kambariai išdėstyti buvo taip pat, kaip ir visuose arabų namuose, tik mokademo namuose buvo ne vienas, o trys vidiniai kiemai, arba patio. Kiekvieną kiemą supo galerija su kolonomis ir arkomis, kur ir išeidavo visų kambarių durys. Kambariai čia beveik visi turtingai įrengti. Antrojo kiemo gilumoje buvo erdvi skifa — nelyginant koks priimamasis, arba holas, kur Sidi Chazamas priimdavo savo lankytojus ir kviesdavo susirinkimus.

Šią mažą tvirtovę saugojo ne tik aukšta siena, ji turėjo ir gausingą sargybą, kuri visuomet galėjo atremti puslaukinių klajoklių puolimą ir net susidoroti su

Tripolio valdžia, besistengianti pažaboti senusitus. Namuose gyveno penkiasdešimt sektantų, puikiai apginkluotų tiek gynybai, tiek ir puolimui.

Į tvirtovę vedė tik vienos durys, bet jos labai storos, tvirtos, apkaustytos geležimi, ir jas išlaužti būtų nelengva, o ir išlaužus retai kam pavyktų peržengti slenkstį.

Sidi Chazamo namuose Sarkanis rado puikų prieglobstį. Čia jis tikėjosi sėkmingai užbaigti savo sumanymą. Santuoka su Sava turėjo atnešti jam didžiulį turtą, ir, reikalui esant, jis galėjo tikėtis pagalbos iš sektos, kuriai ir pačiai rūpėjo, kad jam pasisektų.

Atvykę iš Tetuano ir kelyje suverbuoti senusitai išsklido po Menchijės oazę, pasiruošę susirinkti, kai pasigirs pirmasis signalas. Gandrų šventę, Tripolio policijai nė neįtariant, sekta rengėsi panaudoti savo kėslams. Kaip tik čia, Sung Etelatės lygumoje, Šiaurės Afrikos senusitai turėjo gauti mufčių įgaliojimus sukoncentruoti savo pajėgas Kirenaikoje, kur buvo numatyta įkurti tikrą piratų valstybę, vadovaujamą kalifo. Sąlygos tokiam susivienijimui buvo palankios, nes Bengazio vilajete, Kirenaikoje, jų sekta turėjo daugiausia šalininkų.

Gandrų šventės dieną trys svetimšaliai vaikščiojo tarp Sung Etelatės lygumoje susirinkusių žmonių. Niekas jų nebūtų palaikęs europiečiais, nes visi jie buvo apsirengę arabiškai. Vyriausiasis taip laisvai jautėsi su tais drabužiais, kad, atrodė, seniai buvo įpratęs juos dėvėti.

Tai buvo daktaras Antekirtas su Peteriu Batoru ir Liuidžiu Feratu. Peskadas ir Matifu liko mieste, ten jie kažką ruošė ir, be abejo, pasirodys scenoje, kai ateis laikas suvaidinti savo vaidmenį.

Praėjo para nuo to laiko, kai „Elektra-2" nuleido inkarą ilgos uolų virtinės užuovėjoj, kuri sudaro natūralų Tripolio uosto molą.

Iš Tetuano jie plaukė taip pat greitai, kaip ir į Tetuaną. Buvo sustoję tiktai Filipvilyje, mažoje Filfilio įlankėlėje, ir tai tik kokiom trim valandom, kol gavo arabiškus drabužius; po to „Elektra-2" tuojau vėl išplaukė, o jos pasirodymas Numidijos įlankoje net nebuvo pastebėtas.

Kai daktaras ir jo bendrakeleiviai išlipo į Tripolio krantą — ne prieplaukoje, bet tarp uolų už Tripolio uosto,— jie buvo jau ne penki europiečiai, o penki Rytų gyventojai, kurių drabužiai nesiskyrė nuo kitų. Gal priekabi akis būtų pastebėjusi, kad Peteris ir Liuidžis yra persirengę europiečiai, užtat Peskadas ir Matifu, įpratę nuolat persivilkinėti triukams, jautėsi visiškai laisvai.

Naktį „Elektra-2" pasislėpė nuošalioj įlankėlėj iš kitos uosto pusės, visiškai nesaugomoj, kaip ir visas šis pajūris. Čia ji turėjo stovėti, pasiruošusi bet kurią dienos ar nakties valandą išplaukti į jūrą. Atsidūrę sausumoje, daktaras ir jo bendrakeleiviai įkopė į uolingą krantą, perėjo krantinę, sukrautą iš didžiulių akmens luitų, ligi Bab-el-Baro, kitaip sakant, ligi jūros vartų, ir pasinėrė siaurų miesto gatvelių labirinte. Pirmas pasitaikęs viešbutis,— rinktis neteko,— keleiviams pasirodė visiškai pakenčiamas, nes jie ketino čia praleisti vos keletą dienų, o, gal būt, tik keletą valandų. Jie apsimetė esą paprasti, nelabai turtingi Tuniso pirkliai, užsukę į Tripolį dalyvauti gandrų šventėje. Arabiškai ir kitomis Šiaurės Afrikos tarmėmis daktaras kalbėjo labai gerai, ir iš kalbos niekas negalėjo spėti, kad jis europietis.

Išskėstomis rankomis priėmė šeimininkas keleivius, kurie, apsistodami jo viešbutyje, suteikė jam didelę garbę. Tai buvo gan plepus storulis. Jį pašnekinęs, daktaras sužinojo daug naudingų dalykų. Pasirodo, iš Maroko į Tripolį neseniai atkeliavo vilkstinė, su ja atvyko, šeimininko žodžiais, gerai žinomas krašte žmogus, vardu Sarkanis, ir apsistojo Sidi Chazamo namuose.

Tą pat vakarą daktaras, Peteris ir Liuidžis, stengdamiesi, kad jų nepastebėtų, įsimaišė tarp atvykėlių, apsistojusių Sung Etelatės lygumoj. Vaikštinėdami jie stebėjo mokademo namus Menchijės oazės pakrašty.

Štai kur uždaryta Sava Šandor! Nuo to laiko, kai daktaras buvo apsilankęs Ragūzoj, tėvas ir duktė dar niekuomet nebuvo taip arti vienas antro! Ir vis dėlto juos skyrė neįveikiama siena. Žinoma, Peteris būtų sutikęs netgi derėtis su Sarkaniu, kad tik galėtų išlaisvinti Savą. Ir jis, ir grafas Matijas Šandoras nesvyruodami būtų atidavę tam niekšui turtą, kurio jis taip gviešėsi! Tačiau jų pareiga buvo atlikti dar ir teisingumo aktą — nubausti niekšą, išdavusį Ištvaną Batorą ir Ladislavą Zatmarą!

Jie gerai suprato, kad pagrobti Sarkanį ir išplėšti Savą iš Sidi Chazamo namų nepaprastai sunku, beveik neįmanoma. Gal būtų geriau pasinaudoti gudrumu, o ne jėga? Ar rytdienos šventė nebūtų patogi proga pagrobimui? Taip, aišku, tokį planą ir sugalvojo Peskadas, o daktaras, Peteris ir Liuidžis jam aptarti paskyrė visą tą vakarą. Vykdyti planą ėmėsi Peskadas, nors ir žinojo, kad rizikuoja gyvybe. Bet jei vikriam vyrukui pavyks įsibrauti į mokademo namus, gal būt, jis sugebės išvaduoti Savą Šandor? Su jo sumanumu ir drąsa, atrodė, nėra nieko negalimo.

Taigi kitą dieną trečią valandą po pietų daktaras Antekirtas, Peteris ir Liuidžis užėmė stebėjimo postus lygumoj, o Peskadas ir Matifu ruošėsi suvaidinti savo vaidmenis pačiame šventės įkarštyje.

Kol kas dar nebuvo jokių požymių, kad vakarop lyguma sumirguliuos, nušviesta begalės žibintų, suaidės nuo daugybės balsų. Vos buvo galima pastebėti tirštoj minioj zujančius skurdžiai apsirengusius senusitus, kurie masoniškais ženklais perdavinėjo kits kitam savo vadų įsakymus.

Dabar reikia trumpai papasakoti rytietišką arba, tikriau, afrikietišką legendą, kurios pagrindiniai epizodai bus pavaizduoti gandrų šventės metu, nes musulmonams tai yra pats įdomiausias pasilinksminimas.

Seniai praėjusiais laikais Afrikos žemyne gyveno džinų giminė. Tada juos vadino bu-lchebrais, ir jie užėmė didelę teritoriją prie pat Chamada-el-Chamra dykumos ribos, tarp Tripolio ir Fecano karalijos. Tai buvo galinga, rūsti, neteisinga, klastinga, karinga bei žiauri tauta, kurios visi bijojo. Nė vienas Afrikos valdovas negalėjo džinų įveikti.

Atėjo diena, ir pranašas Suleimanas sumanė ne užpulti džinus, ne, bet juos atvesti į tikrą kelią. Jis nusiuntė pas juos vieną savo pamokslininką, kad išmokytų mylėti gėrį ir neapkęsti blogio. Bergždžias darbas! Laukiniai džinai pačiupo misionierių ir nužudė.

Džinai buvo tokie akiplėšiški todėl, kad jie žinojo, jog nė vienas karalius nebūtų ryžęsis pasiųsti savo kariuomenės į jų dyką ir neprieinamą kraštą. Jie manė, kad niekas nepraneš Suleimanui, kaip jie priėmė jo pamokslininką. Tačiau smarkiai apsiriko.

Džinų valstybėje buvo daug gandrų. O, kaip žino-

ma, jie labai kilnūs, labai išmintingi ir, svarbiausia, sveikos nuovokos paukščiai, kadangi, pagal legendas, jie niekuomet neapsigyvena krašte, kurio vardas pažymėtas monetose, nes pinigai yra visų nelaimių šaltinis ir įtraukia žmogų į pražūtingų aistrų bedugnę.

Matydami, kad džinai paskendę ydose, gandrai sukvietė pasitarimą ir nutarė pasiųsti vieną gandrą pas pranašą Suleimaną, kad šis teisėtai užsirūstintų ant misionieriaus užmušėjų.

Pranašas tuojau pasišaukė savo mylimą dudutį ir įsakė surinkti Afrikos dangaus aukštybėse visus žemėje gyvenančius gandrus.

Įsakymas buvo įvykdytas, ir, kada gausybė gandrų suskrido pas pranašą Suleimaną, jie, sako legenda, „sudarė milžinišką debesį, savo šešėliu apdengusį visą kraštą nuo Mizdos ligi Murzuko."

Visi gandrai pasiėmė į snapą po akmenį ir nuskrido į džinų kraštą. Ten, sklandydami padangėje, paukščiai akmenimis išmušė tuos blogus žmones, kurių sielos dabar amžių amžiams uždarytos Chamada-el-Chamra dykumos gelmėse.

Tokia yra legenda, kurią musulmonai rengėsi pavaizduoti šventės metu. Milžiniški tinklai buvo ištempti Sung Etelatės lygumoje, kur buvo surinkta šimtai gandrų. Stovėdami ten beveik visi ant vienos kojos, jie laukė išlaisvinimo valandos ir taip kaleno snapais, kad kartais pasigirsdavo keistas garsas, panašus į būgno tratėjimą. Davus ženklą, gandrai pakils į orą ir numes ant tikinčiųjų minios nesunkius žemės grumstelius, o tuo tarpu lygumoje užsitvieks įvairiaspalvės žibintų ugnys, ir, miniai šaukiant, ims skambėti muzikos instrumentai bei sutrinksės šūviai.

Peskadas žinojo šventės programą, ir jam šingtelėjo mintis suvaidinti joje tam tikrą vaidmenį. Gal kartais jam pavyks įsibrauti į Sidi Chazamo namus.

Kai tik nusileido saulė, iš tvirtovės nuskardėjo patrankos šūvis — tai buvo ženklas, kurio nekantriai laukė prie miesto sienų susirinkę žmonės.

Daktaras, Peteris ir Liuidžis buvo apkurtinti kilusio aplink baisaus triukšmo, apakinti tūkstančių lygumoje sužibusių šviesų.

Kai pasigirdo šūvis, žmonės dar vakarieniavo. Turkai ir laikę save turkais valgė keptą aviną arba vištienos plovą, turtingesnieji arabai vaišinosi kuskusu, o vargšai, kurių kišenėse daugiau varinių, negu auksinių monetų, malšino alkį aliejum uždaryta miežinių miltų putra. Bet visur upeliais tekėjo lagbis — datulių sultys, kurios įrūgusios smarkiai svaigina žmones.

Praslinkus kelioms minutėms nuo šūvio, vyrai, moterys ir vaikai, turkai, arabai, negrai jau nesivaržydami šėlo. Laukiniai jų instrumentai, matyt, buvo nuostabiai skardūs, nes negalėjo jų nustelbti net minios stūgavimas. Pasišokėdami balnuose, raiteliai šaudė į orą iš šautuvų ir pistoletų, raketos bei tarškučiai dundėjo kaip artilerijos pabūklai tame neapsakomame triukšme bei maišatyje.

Žibintų šviesoje, mediniams būgnams tarškant bei monotoniškai dainai pritariant, šoko fantastiškai apsirengęs negrų vadas. Jis buvo apsijuosęs džerškiančiu iš kaulų suvertu diržu, ant veido turėjo demono kaukę ir mojo prisidėti prie šokio kokiai trisdešimčiai juodaodžių, kurie kraipėsi bei vaipėsi, stovėdami karštligiškai plojančių moterų rate.

Kitoje vietoje šėlo religinės ekstazės pagauti girti

musulmonų aisasua sektos nariai. Apsiputoję, išsprogusiomis akimis jie krimto medį, graužė geležį, badė save peiliais, žongliravo įkaitusiomis anglimis, vyniojo aplink kaklą gyvates, kurios gėlė jiems rankas, veidus, lūpas, o fanatikai kandžiojo kraujuotas jų uodegas.

Bet staiga minia siūbtelėjo prie Sidi Chazamo namų, kur jos laukė naujas reginys.

Du akrobatai: vienas baisiai stambus, antras — mažas ir judrus ten rodė jėgos bei vikrumo stebuklus. Žiūrovai apsupo juos glaudžiu žiedu, reikšdami savo pasitenkinimą griausmingais šauksmais.

Tai buvo Peskadas ir Matifu. Savo artistiniams pasirodymams jie išsirinko aikštelę vos už kelių žingsnių nuo Sidi Chazamo namų. Tokia proga draugai vėl ėmėsi savo senojo mugės akrobatų amato. Apsivilkę ryškių arabiškų audinių kostiumais, jie ryžosi užkariauti publikos pripažinimą.

— Ar tu ne per daug surambėjai? — paklausė Peskadas savo draugą Matifu prieš pasirodymą.

— Ne, Peskadai.

— Ir tu viską padarysi, kad sužavėtum tuos kvailius? Nieko nepabūgsi?

— Ar tai aš... pabūgsiu!

— Nors reikėtų graužti akmenis ir ryti gyvates?..

— Virtas? — paklausė Matifu.

— Ne... žalias!

— Žalias?!

— Ir dar gyvas!

Matifu susiraukė, bet vis dėlto pasiryžo, prireikus, suryti gyvatę, tartum būtų eilinis aisasua sektos narys.

Įsimaišę minioje daktaras, Peteris ir Liuidžis neišleido iš akių abiejų draugų.

Ne, Matifu nebuvo surambėjęs. Jis nebuvo nustojęs nuostabios savo jėgos. Pirmiausia jis paguldė ant menčių penkis ar šešis stambius arabus, kurie išdrįso stoti su juo į grumtynes.

Paskum abu akrobatai ėmė žongliruoti, stebindami arabus. Miniai ypač patiko numeris su degančiais fakelais, kurie skraidė iš Peskado rankų į Matifu rankas, kryžiuodamiesi ore kaip žaibai.

O žiūrovai čia buvo ypatingai reiklūs. Tarp jų buvo daug puslaukinių tuaregų gerbėjų, „kurie vikrumu neužsileidžia patiems plėšriausiems tų platumų žvėrims", kaip sakoma viliojančioje žymiosios Brako trupės afišoje. Vietiniai žinovai ne kartą plojo bebaimiui Mustafai, žmogui-patrankai, pavadintam dar ir dykumų Samsonu, „kuriam Anglijos karalienė per kamerdinerį perdavė prašymą nebekartoti tokio numerio, kad išvengtų nelaimingo atsitikimo"! Bet Matifu buvo neprilygstamas ir galėjo nebijoti varžovų.

Paskutinis numeris ypač patiko tai įvairiatautei miniai, susispietusiai aplink akrobatus iš Europos. Šis fokusas, jau įgrisęs Europos cirkų arenose, dar nebuvo žinomas Tripolio žiopliams.

Štai kodėl stumdydamiesi žiūrovai stengėsi prasibrauti arčiau prie žibintų šviesoje „dirbusių" akrobatų.

Matifu abiem rankom laikė dvidešimt penkių — trisdešimties pėdų ilgio kartį, o Peskadas, beždžionės vikrumu užsliuogęs į jos viršūnę, ėmė balansuoti, darydamas tokias drąsias figūras, kad kartis linko čia į vieną, čia į kitą pusę.

Tačiau Matifu atrodė nepajudinamas lyg monumentas ir tik retkarčiais perstatydavo kojas, kad išlaikytų pusiausvyrą. Atsidūręs visai arti prie Sidi Chazamo

namų, stipruolis pakėlė kartį, ištiesęs rankas, o Peskadas, stovėdamas alegorinės Garbės pozoje, siuntė publikai pabučiavimus.

Nesitverdami iš susižavėjimo, arabai ir negrai klykė, plojo, trypė kojomis. Ne, niekados dykumų Samsonas, bebaimis Mustafa, drąsiausias tuaregas, nebuvo pasiekęs tokio tobulumo!

Tą minutę nuo Tripolio tvirtovės sienų sugaudė patrankos šūvis. Pagal šį ženklą šimtai paleistų laisvėn gandrų pakilo į orą, ir ant lygumos pasipylė žemės grumstų kruša, ore baisiai spiegė paukščiai, o žemėj jiems atsakė ne mažiau kurtinantis žmonių balsų koncertas.

Šventė pasiekė savo apogėjų. Buvo galima pagalvoti, kad visų Afrikos beprotnamių gyventojai susirinko Tripolyje Sung Etelatės lygumoje.

Tiktai mokademo namai liko tylūs bei kurti tomis liaudies linksmybių valandomis: nė vienas Sidi Chazamo parankinis nepasirodė nei tarpdury, nei ant plokščio stogo.

Bet stebuklų stebuklas! Tą minutę, kai debesys gandrų pakilo virš lygumos, o žibintai užgeso, staiga išnyko Peskadas, tartum jis būtų išskridęs į dangaus aukštumas drauge su pranašo Suleimano mėgiamais paukščiais.

Kur jis pasidėjo?

Matifu visai nesijaudino dėl draugo dingimo. Mostelėjęs ilga kartim, stipruolis nustvėrė už kito galo ir pradėjo ją sukti, tarsi būgnininkas savo lazdelę. Peskado išnykimas, matyt, buvo jam visiškai natūralus reiškinys.

Apstulbinti žiūrovai iš susižavėjimo griausmingai šaukė valio, kuris tikriausiai buvo girdėti net kitoj

oazės pusėj. Niekas nesuabejojo, kad vikrusis gimnastas nuskrido drauge su gandrais į jų karalystę virš debesų.

Patį didžiausią įspūdį miniai visuomet daro tai, ko ji negali paaiškinti.

TREČIASIS SKYRIUS

SIDI CHAZAMO NAMAI

Buvo devinta valanda vakaro. Šaudymas, muzika, šauksmai staiga nutilo. Žmonės ėmė skirstytis. Vieni grįžo į Tripolį, kiti į Menchijės oazę, treti į gretimus kaimelius. Nepraeis nė valanda, o Sung Etelatės lyguma ištuštės, nutils. Nuėmę palapines, išardę stovyklas, negrai ir berberai jau iškriko į įvairias puses Tripolio keliais, o senusitai pasuko į Kirenaiką, į Bengazio vilajetą, kur kalifas telkė pajėgas.

Tiktai daktaras Antekirtas, Peteris ir Liuidžis neketino trauktis iš aikštės per naktį. Nuo to laiko, kai dingo Peskadas, jie buvo viskam pasiruošę ir taip sustojo prie aukštų Sidi Chazamo namų sienų, kad galėtų viską matyti.

Kas gi atsitiko Peskadui? Tą akimirką, kai Matifu aukštai iškėlė kartį, Peskadas vienu šuoliu peršoko ant plokščio stogo ir atsidūrė prie minareto, kuris vainikuoja Sidi Chazamo rūmus.

Naktis buvo tokia tamsi, kad jo negalėjo pastebėti nei iš lygumos pusės, nei iš antrojo vidinio kiemo, kur

buvo susirinkę keletas senusitų. Dalis jų miegojo, o kiti, mokademui įsakius, stovėjo sargyboje.

Suprantama, Peskadas iš anksto nebuvo susidaręs kokio nors aiškaus veikimo plano, nes įvairiausi netikėtumai galėjo viską pakeisti. Jis nežinojo, kaip išdėstyti kambariai tuose namuose, ir negalėjo įspėti, kur uždaryta Sava, ar ji viena, ar yra saugoma ir ar pakaks merginai jėgų pabėgti su savo išvaduotoju. Reikėjo veikti aklai. Ir štai jis pats sau tarė:

„Vienaip ar kitaip, jėga ar gudrumu, bet aš turiu surasti Savą Šandor. Sakysim, jei ji negalės eiti su manim arba aš negalėsiu jos pagrobti šią naktį, vis tiek turiu jai pranešti, kad Peteris Batoras gyvas, kad jis čia, prie namų, kad daktaras Antekirtas ir jo draugai pasiruošę jai padėti,— žodžiu, ji neturi nusileisti grasinimams, juk, anksčiau ar vėliau, mes ją vis tiek išvaduosim! .. Tiesa, mane gali sučiupti, dar jos nesuradus! Bet tada ir matysim, ką daryti!

Peršokęs baltą dantytą aptvarą su daugybe šaudomųjų angų, Peskadas pirmiausia išsitraukė mazguotą virvę, kurią buvo iš anksto paslėpęs po savo lengvu klouno drabužiu, paskum ją pririšo prie kampinio sienos danties taip, kad jos galas nukaro ligi žemės iš lauko pusės. Tai buvo tik atsargumo priemonė, bet labai reikalinga. Tada Peskadas atsigulė kniūbsčias ant stogo ir prigludo prie aptvaro. Juk jeigu jį kas nors pastebės, tuojau į terasą subėgs Sidi Chazamo žmonės ir virvę teks panaudoti ne Savai išvaduoti, o pačiam pabėgti.

Aplink viešpatavo gili tyla. Nei Sidi Chazamas, nei Sarkanis, nei kiti šio namo gyventojai nedalyvavo gandrų šventėje, ir namų durys nebuvo atsivėrusios nuo pat ryto.

Palaukęs keletą minučių, Peskadas nusliuogė ligi stogo kampo, kur kilo minaretas. Laipteliai minareto viršuje vedė, reikia manyti, į pirmąjį kiemą. Čia pat buvo ir durelės, pro kurias galėjai patekti iš karto į terasą, o paskum ir į kiemus. Bet jos buvo uždarytos iš vidaus, tiesa, ne raktu, o skląsčiu. Norėdamas jį atstumti, turėtum durų sąvaroje padaryti skylę. Peskadas būtų lengvai ją išpiovęs, juk kišenėje turėjo peilį su keliomis geležtėmis — vertingą daktaro dovaną. Tačiau tokio darbo tyliai nepadarysi, be to, jis užimtų daug laiko.

Bet skylės piauti nereikėjo. Minareto sienoje, trys pėdos virš terasos, buvo iškaltas langelis, panašus į šaudomąją angą. Langas, tiesa, siaurutis, bet juk ir Peskadas nebuvo storas. Be to, jis buvo kačių giminės ir, išsitempęs kaip styga, galėjo pralįsti ten, kur iš pirmo žvilgsnio atrodė neįmanoma prasiskverbti. Taigi jis surizikavo ir, truputį nusibraižęs pečius, atsidūrė minareto viduje.

„Matifu jokiu būdu nebūtų pralindęs!" — visiškai pagrįstai pamanė Peskadas.

Tada apgraibomis jis prislinko prie durų ir dėl visa ko atitraukė skląstį, jei reikėtų grįžti tuo pačiu keliu.

Leisdamasis sraigtiniais minareto laiptais, Peskadas ne ėjo, bet šliaužė, bijodamas, kad nesugirgždėtų medinės pakopos. Apačioje jis atsidūrė prieš kitas duris, bet jos atsidarė, tik truputį stumtelėjus.

Šios durys vedė į galeriją su kolonomis aplink pirmąjį vidinį kiemą, kur buvo daug ir kitų durų. Atėjus iš visiškos tamsos laiptuose, čia atrodė kiek šviesiau, nors niekur nebuvo matyti žiburio, negirdėti nė mažiausio brazdesio.

Kiemo viduryje buvo apvalus baseinas su tekančiu vandeniu, o aplink, sudarydami žalią salelę, dideliuose moliniuose puoduose augo įvairūs krūmeliai bei medeliai: pipirai, palmės, laurai, kaktusai.

Peskadas ant pirštų galų apėjo galeriją, sustodamas prie kiekvieno kambario. Galėjai pagalvoti, kad niekas čia negyvena. Tačiau už vienų durų buvo girdėti tylūs balsai.

Peskadas iš karto atšoko atgal. Jis pažino Sarkanio balsą, nes keletą kartų jį buvo girdėjęs Ragūzoje. Paskui priglaudė ausį prie durų ir vis dėlto nesuprato, ką kambaryje kalbėjo.

Tą minutę balsai sustiprėjo, ir Peskadas vos spėjo atšokti nuo durų ir pasislėpti už didžiulio ąsočio prie baseino.

Iš kambario išėjo Sarkanis, aukšto arabo lydimas. Vaikščiodami po galeriją, jie ir toliau šnekučiavo.

Nelaimė, Peskadas nesuprato, apie ką kalbėjo Sarkanis su savo palydovu, nes jis nemokėjo arabiškai. Du žodžiai, tikriau du vardai, vis dėlto jį nustebino: Sidi Chazamo, nes pats mokademas kalbėjo su Sarkaniu, ir Antekirtos salos vardas, keletą kartų pakartotas pokalbyje.

„Ką tai reiškia? — pagalvojo Peskadas.— Kodėl jie kalba apie Antekirtą? . . Nejaugi Sidi Chazamas, Sarkanis ir visi Tripolio plėšikai ketina pulti mūsų salą? Tūkstantis velnių! Kaip gaila, kad aš nesuprantu tų dviejų niekšų žargono!"

Ir Peskadas stengėsi užgirsti dar nors vieną pažįstamą žodį, tuoj slėpdamasis tarp žalumynų, kai Sarkanis ir Sidi Chazamas artėdavo prie baseino. Bet buvo taip tamsu, kad jie negalėjo jo pastebėti.

„Jeigu Sarkanis būtų vienas,— samprotavo toliau Peskadas,— ko gero, griebčiau jį už gerklės, ir niekšas nebegalėtų mums kenkti! Bet tai neišgelbėtų Savos Šandor, o juk tik dėl jos aš padariau šį pavojingą šuolį! .. Kantrybės! .. Ateis dar Sarkanio eilė! .."

Sidi Chazamas ir Sarkanis šnekėjosi gal dvidešimt minučių. Keletą kartų buvo paminėtas Savos vardas ir prie jo prijungiamas žodis „arus",— čia Peskadas prisiminė, kad arabiškai jis reiškia „nuotaka". Matyt, mokademui žinomi Sarkanio ketinimai, ir jis padeda juos vykdyti.

Pagaliau pašnekovai įėjo pro duris kiemo kampe, pro kur buvo galima patekti į kitą namų dalį.

Kai tik Sarkanis ir Sidi Chazamas išėjo, Peskadas vogčiomis nuslinko galerija ir sustojo prie tų pačių durų. Jas pastūmęs, jis atsidūrė siaurame koridoriuje ir apgraibomis nusėlino pasieniu. Koridoriaus gale buvo dviguba arka su nedidele kolona viduryje, o už jos antrasis vidinis kiemas.

Apšviesti skifos langai žvelgė į kiemą, ir ryškios šviesos lopai krito ant plytelių grindinio. Būtų neatsargu žengti per jas, ypač kad už šios patalpos durų klegėjo daugybė balsų.

Peskadas akimirką pastovėjo. Jis ieškojo kambario, kur kalinama Sava. Ir rasti jį galėjo tik atsitiktinai.

Staiga priešingame kiemo kampe blykstelėjo šviesa. Iš kampinio kambario išėjo moteris, nešina arabišku kutais bei raižytu variu papuoštu žibintu. Ji nuėjo galerija tiesiai prie „skifos"..

Peskadas tuojau pažino moterį... Tai buvo Namira.

Ar tik marokietė neina į Savos miegamąjį? Jeigu taip, tai reikia pasekti Namirą, bet pirmiausia reikia ją praleisti, o pačiam likti nepastebėtam. Nuo šio

momento priklausė viskas: ir Peskado drąsaus žygio sėkmė, ir Savos Šandor likimas.

Namira artinosi. Iš jos nešamo žibinto ant plytelių grindinio krito ryški šviesa. Moteris būtinai eis pro dvigubą arką, ir Peskadas nežinojo, ką daryti, tik staiga žibinto spindulys nušvietė šio architektūrinio statinio viršų — akmeninį mauriškųjų arabeskų rezginį.

Akies mirksniu Peskadas užsikorė ant nedidelės kolonos, įsikibo į arabeskas ir, pasikėlęs rankomis, atsistojo apvaliame arkos įdubime, kaip šventasis nišoje.

Namira praėjo po arka ir, nepastebėjusi Peskado, pasuko į kitą galerijos pusę. Priėjusi prie „skifos" durų, jas atidarė.

Šviesos sriautas siūbtelėjo į kiemą, bet vos tik durys užsivėrė, vėl pasidarė visiškai tamsu.

Peskadas susimąstė, juk ši vieta, kur jis stovėjo, geriausiai tiko apmąstymams.

„Namira ką tik įėjo į šią salę,— svarstė jis.— Aišku, ji nuėjo ne į Savos Šandor kambarį! Bet, gal būt, ji ėjo iš merginos. Tokiu atveju Savos kambarys priešingoje kiemo pusėje! .. Reikia būtinai sužinoti!"

Peskadas palaukė keletą minučių, o paskui išlipo iš savo prieglobsčio. „Skifoje" darėsi vis tamsiau, ir klegesys virto šnabždesiu. Matyt, Sidi Chazamo tarnai tuo metu ėjo ilsėtis. Dar truputį, ir bus galima ką nors pabandyti, juk namuose įsiviešpataus visiška tyla, nors paskutinis šviesos spindulys ir nebus užgesęs. Taip ir buvo.

Peskadas nusliuogė kolona žemyn, šliaužte peršliaužė galerijos grindimis, aplenkė „skifą", apsuko vidinį kiemą ir atsidūrė priešingam kampe ties tuo kambariu, iš kurio išėjo Namira.

Drąsusis jaunuolis pravėrė duris,— jos buvo neužrakintos,— ir greitai apžvelgė kambarį, apšviestą nedidelės arabiškos lempos su matiniu stiklu.

Šilku aptrauktos sienos, keletas mauriško stiliaus taburečių, krūvos pagalvėlių kampuose, du kilimai ant mozaikinių grindų, žemas stalas su valgio liekanomis, o kambario gilumoje vilnone gelumbe uždengta sofa — štai ką iš karto pastebėjo Peskadas.

Jis įėjo ir uždarė duris.

Ant sofos gulėjo moteris, apsiklojusi tokiu burnusu, į kokius arabai įsisiaučia nuo galvos ligi kojų. Tur būt, ji snaudė, o ne miegojo.

Tai buvo Sava Šandor.

Peskadas iš karto pažino merginą, kurią ne kartą buvo matęs Ragūzoje. Bet kaip ji pasikeitė! Sava jam pasirodė tokia pat išbalusi, kaip tada, kai jos vestuvinė karieta susitiko su Peterio Batoro laidotuvių vežimu. Merginos poza, liūdnas veidas, liguistas snaudulys — visa kalbėjo apie tai, kiek daug ji iškentėjus.

Nebuvo galima delsti nė sekundės.

Iš tikrųjų, jeigu Namira neužrakino durų, vadinasi, ji tuojau sugrįš. Marokietė tikriausiai dieną ir naktį saugo savo kalinę. Bet jeigu Savai ir pavyktų išeiti iš kambario, ji vis tiek negalėtų pabėgti be pašalinės pagalbos. Sidi Chazamo namai buvo jai tikras kalėjimas!

Peskadas pasilenkė prie sofos ir, įsižiūrėjęs į mergaitės veidą, baisiai nustebo: Sava buvo nepaprastai panaši į daktarą Antekirtą!

Sava atmerkė akis.

Pamačiusi nepažįstamąjį, kuris stovėjo prieš ją margu akrobato kostiumu, pridėjęs pirštą prie lūpų ir žvilgsniu prašydamas ją tylėti, mergaitė labiau nu-

stebo, negu išsigando. Ji pašoko nuo sofos, bet vis dėlto nesušuko.

— Tyliau! — sušnabždėjo Peskadas. — Nebijokit manęs! .. Aš atėjau jūsų išgelbėti. Prie namų jūsų laukia draugai, jie nepagailės gyvybės, kad tik jus išplėštų iš Šarkanio rankų! .. Peteris Batoras gyvas...

— Peteris... gyvas? — stengdamasi nuraminti širdies plakimą, sušuko Sava.

— Perskaitykit!

Ir Peskadas ištiesė merginai raštelį, kuriame buvo vos keli žodžiai:

„Sava, pasitikėk žmogum, kuris rizikavo gyvybe, norėdamas tave surasti... Aš gyvas... Aš čia.

Peteris Batoras"

Peteris gyvas! .. Jis ten, už šių namų sienų! Koks čia stebuklas! .. Nesvarbu... Sava vėliau sužinos! .. Svarbiausia, Peteris čia!

— Bėkim! .. — tarė ji.

— Taip, bėkim, — atsakė Peskadas, — bet reikia viską apgalvoti. Vienas klausimas: ar Namira nakvoja šiame kambaryje?

— Ne, — atsakė Sava.

— O išeidama ar užrakina duris?

— Taip.

— Vadinasi, ji grįš?

— Taip... Bėgam! ..

— Tučtuojau!

Peskadas sumetė: pirmiausia reikės užlipti minareto laiptais, paskum išeiti ant plokščio stogo, o ten prie dantytos sienos pririšta virve lengvai bus galima nusileisti žemėn.

— Einam! — griebdamas merginos ranką, sušnibždėjo Peskadas.

Jis jau buvo beatidarąs kambario duris, kai akmeninėmis galerijos plytelėmis suaidėjo žingsniai ir kažkieno valdingas balsas tarė keletą žodžių. Peskadas pažino Sarkanio balsą ir sustojo ant slenksčio.

— Tai jis! .. Jis! ..— šnabždėjo mergina.— Jei jis jus suras čia, jūs žuvęs!

— Ne, ne, jis manęs neras! — atsakė Peskadas.

Ir vikrusis vaikinas, išsitiesęs ant grindų, greitai susisuko į kilimą — šį numerį jis dažnai rodydavo mugių balaganų scenose — ir nusirito į tamsiausią kambario kampą.

Tą akimirką durys atsidarė, ir į kambarį įėjo Sarkanis su Namira.

Sava jau vėl gulėjo ant sofos.

Ko Sarkanis taip vėlai atėjo pas ją? Ar ne dėl to, kad nugalėtų jos pasipriešinimą kokiais nors naujais įtikinėjimais? .. Bet Savos dabar niekas nepalauš! Ji žino, kad Peteris gyvas ir laukia jos laisvėje.

Per kilimą Peskadas nieko nematė, bet girdėjo kiekvieną žodį.

— Sava,— tarė Sarkanis,— rytoj rytą mes išvyksime į kitą vietą. Bet aš nenoriu išvažiuoti, kol dar nesu gavęs jūsų sutikimo tekėti ir kol dar neatšvęstos mūsų jungtuvės. Viskas paruošta, ir dabar reikia. . .

— Nei dabar, nei vėliau! — šalfai ir griežtai tarė mergina.

— Sava,— Sarkanis kalbėjo, tartum negirdėdamas jos žodžių,— mūsų visų labui jūs turite gera valia sutikti, supraskit, tai būtina mudviejų bendram reikalui! . .

— Mes neturim ir negalim turėt jokių bendrų reikalų! . .

— Saugokitės! .. Primenu, kad jau davėt man sutikimą Ragūzoje.

— Tada buvo priežasčių, kurių dabar nėra.

— Paklausykit manęs, Sava,— tęsė Sarkanis, stengdamasis kalbėti ramiai, nors išorinis jo ramumas menkai slėpė kraštutinį susierzinimą,— paskutinį kartą prašau jus sutikti...

— Aš niekuomet nesutiksiu, kol turėsiu jėgų.

— Tai jūs tuojau jų neturėsit! — sušuko Sarkanis.— Neveskit manęs iš kantrybės! Taip, Namira sugebės palaužti jūsų valią, jeigu prireiks! Nebūkit užsispyrėlė, Sava! Imamas čia, jis pasiruošęs palaiminti mūsų santuoką pagal šios šalies — mano tėvynės papročius... Einam su manim!

Sarkanis priėjo prie mergaitės, bet Sava pašoko iš vietos ir nubėgo į kambario gilumą, sušukusi:

— Niekšas!

— Einam! .. Einam gi,— kartojo jau nesivaldydamas Sarkanis.

— Niekuomet!

— Ak taip! .. Saugokis!

Ir, sugriebęs merginą už rankos, Sarkanis drauge su Namira norėjo nutempti ją į „Skifą", kur jų jau laukė Sidi Chazamas ir imamas.

— Gelbėkit! .. Gelbėkit! ..— sušuko Sava.— Peteri Batorai, gelbėk mane!

— Peteri Batorai?! — suriko Sarkanis.— Tu sugalvojai šauktis lavoną!

— Ne! .. Jis gyvas! .. Gelbėk mane, Peteri!

Šie žodžiai įvarė Sarkaniui siaubą: jis išsigando labiau, negu kad būtų pamatęs savo auką, atsikėlusią iš karsto. Bet tuojau atitoko. Kaip? Peteris Batoras

gyvas?! Peteris, kurį jis pats nužudė ir kuris palaidotas Ragūzos kapinėse!.. Niekai, tai tik išprotėjusios mergiščios kliedėjimas: Sava, matyt, pamišo iš širdgėlos!

Peskadas girdėjo visą pašnekesį. Aišku, kad pasakydama Sarkaniui, jog Peteris Batoras gyvas, Sava pastatė ant kortos savo gyvybę — dėl to nebuvo jokios abejonės. Ir Peskadas buvo pasiryžęs iššokti iš savo slėptuvės su peiliu rankose, jeigu niekšas būtų ėmęsis kraštutinių priemonių. Kas mano, kad šaunusis jaunuolis neišdrįstų užmušti Sarkanio, paprasčiausiai nepažįsta Peskado.

Bet taip neatsitiko. Sarkanis staiga ištempė Namirą iš kambario. Durys užsitrenkė, spragtelėjo raktas, Sava liko uždaryta laukti, kas bus toliau.

Išskleidęs kilimą, Peskadas vėl atsistojo priešais merginą.

— Einam! — sušnabždėjo jis.

Kadangi užraktas buvo iš vidaus ir Peskadas turėjo peilį su atsuktuvu, jis išėmė spyną labai lengvai, greitai ir tyliai.

Atidaręs duris, Peskadas tuoj tylutėliai nuslinko galerija, laikydamasis prie pat sienos. Sava ėjo paskui jį.

Buvo apie pusę dvyliktos. „Skifos" languose dar matėsi šviesa. Peskadas nenorėjo eiti pro tą salę ir pasuko į priešingą pusę, kur tikėjosi koridorium išeiti į pirmąjį vidinį kiemą.

Bėgliai jau priėjo koridoriaus galą. Liko tik keli žingsniai ligi minareto laiptų, tik staiga Peskadas nustėro ir sulaikė įsikibusią į jo ranką Savą.

Trys vyrai vaikštinėjo pirmajame kieme prie baseino. Vienas jų — Sidi Chazamas — kažką įsakė sa-

vo palydovams. Jie tučtuojau nubėgo minareto laiptais į viršų, o mokademas įėjo į gretimą kambarį. Peskadas suprato, kad Sidi Chazamas sumanė stebėti, kas dedasi aplink namus. Vadinasi, kai juodu užlips ant stogo, ten jau bus pastatyta sargyba.

— Na ką gi, vis tiek rizikuosim! — pasakė Peskadas.

— Taip, rizikuosim! — pritarė Sava.

Perėję galeriją, bėgliai nepaprastai atsargiai pakilo laiptais. Ant paskutinės pakopos Peskadas sustojo.

Ant stogo nebuvo girdėti jokio brazdesio, nei sargybinio žingsnių.

Peskadas tylutėliai atvėrė duris, ir abu su Sava atsargiai nuslinko palei dantytą sieną.

Staiga viršutinėj minareto aikštelėj riktelėjo sargybinis. Tą pačią akimirką kitas sargybinis puolė Peskadą. Namira atlėkė į terasą, o paskui ją iš visų vidinių kiemų bėgo Sidi Chazamo žmonės.

Argi Savą vėl suims? Niekuomet! .. Sarkanio nelaisvėje ji žus! .. Tūkstantį kartų geriau mirtis!

Ir, pavedusi savo sielą dievui, drąsioji mergina pribėgo prie stogo krašto ir šoko žemyn.

Peskadas net nespėjo jos sulaikyti. Atstūmęs užpuolusį sargybinį, jis griebė už virvės ir akies mirksniu atsidūrė ant žemės.

— Sava! .. Sava! .. — sušuko jis.

— Štai ji! — atsakė gerai pažįstamas balsas. — Sveika ir nesužeista! .. Aš laiku spėjau, kad. . .

Matifu žodžius nustelbė pašėlęs klyksmas; ir tuoj kažkas nukrito žemėn.

Nesivaldydama iš įsiutimo, Namira šoko paskui išslystantį iš jos grobį ir užsimušę, kaip būtų užsimušusi ir Sava, jeigu jos nebūtų pagavusios galingos Matifu rankos.

Daktaras Antekirtas, Peteris ir Liuidžis pasivijo Matifu ir Peskadą, bėgančius pakrantės link. Sava buvo be sąmonės, bet Provanso Herakliui, kuris nešė ją ant rankų, ji atrodė lengvesnė už plunksną.

Po kelių minučių Sarkanis ir pora dešimčių ginkluotų vyrų šoko vytis bėglių.

Kai gauja prilėkė prie įlankėlės, kur stovėjo „Elektra-2", daktaras ir jo draugai buvo jau ant denio. Keletas sraigto apsisukimų, ir persekiotojai nebegalėjo pasiekti greitaeigio laivo.

Atsipeikėjusi Sava pamatė palinkusius prie jos daktarą ir Peterį Batorą. Sužinojusi, kad ji grafo Matijo Šandoro duktė, mergaitė puolė į tėvo glėbį!

KETVIRTASIS SKYRIUS

ANTEKIRTOS SALA

Penkiolikai valandų praslinkus nuo to laiko, kai „Elektra-2" paliko Tripolio krantus, ją jau pastebėjo Antekirtos signalininkai, o tos pačios dienos vakare ji įmetė inkarą salos uoste.

Galima suprasti, kaip buvo sutiktas daktaras ir jo drąsieji palydovai.

Dabar Savai jau nebegrėsė joks pavojus, bet vis

dėlto buvo nutarta kol kas dar niekam nesakyti, kokie giminystės ryšiai ją sieja su daktaru Antekirtu.

Grafas Matijas Šandoras norėjo, kad jo pavardė liktų nežinoma, kol dar neįvykdytas pagrindinis jo uždavinys. Bet jau vien žinia apie tai, kad daktaro įsūnytas Peteris susižiedavo su Sava Šandor, sukėlė visų džiaugsmą Rotušėje ir Artenako miestelyje.

Galima suprasti, kaip džiaugėsi ponia Batori, kai po tiek išgyvenimų grįžo Sava! Mergina greit atgavo jėgas, juk laimė — geriausias gydytojas.

Be abejo, Peskadas rizikavo gyvybe. Bet jam tai atrodė visai natūralu, ir nebuvo kaip net padėkoti šiam šaunuoliui. Vis dėlto Peteris Batoras taip stipriai apkabino Savos išgelbėtoją, o daktaras Antekirtas taip reikšmingai pažvelgė į jį, kad Peskadas nesitvėrė džiaugsmu. Be to, savo įpročiu visą žygdarbį jis priskyrė didžiajam Matifu.

— Dėkoti reikia jam,— kartojo Peskadas.— Juk tai jis viską padarė! Jei mano Matifu nebūtų taip vikriai balansavęs kartimi, aš niekaip nebūčiau prasibrovęs į to niekšo Sidi Chazamo namus, be to, Sava Šandor būtų užsimušusi krisdama, jeigu Matifu nebūtų jos pagavęs.

— Pakaks! .. Pakaks! .. — murmėjo Matifu. — Tu smarkiai perdedi, juk tai tau atėjo mintis. . .

— Tylėk, Matifu,— prieštaravo Peskadas.— Velniai griebtų! Aš ne toks tvirtas, kad išlaikyčiau tokius svarius komplimentus, už tai tu. . . Eikim verčiau padirbėti sode!

Matifu nieko nesakydavo, nuolankiai eidavo į savo gražiąją vilą ir klausėsi pagyrų, „kad neįskaudintų šauniojo Peskado".

Buvo nuspręsta atšvęsti Peterio Batoro ir Savos Šandor vestuves kiek galima greičiau, būtent gruodžio devintąją. Tapęs Savos vyru, Peteris išsirūpins, kad jo žmonai būtų pripažintos grafo Matijo Šandoro turto paveldėtojos teisės. Ponios Torontal laiškas išsklaidė visas abejones dėl to, kas yra Savos tėvai, o jeigu reikės, bus galima pareikalauti atitinkamų parodymų ir iš bankininko. Bet dėl palikimo teks kiek padelsti, nes Sava Šandor dar nepilnametė: aštuoniolika metų jai sukaks tik po pusantro mėnesio.

Reikia pridurti, kad per pastaruosius penkiolika metų politika pasidarė žymiai palankesnė vengrams ir atmosfera gerokai praskaidrėjo. Grafo Matijo Šandoro sąmokslą, taip greit vyriausybės nuslopintą, tik miglotai beprisiminė kai kurie valstybės veikėjai.

Artenako tvirtovėje uždarytų ispano Karpenos ir bankininko Torontalio likimas bus galutinai išspręstas tik tada, kai Sarkanis irgi bus su jais. Tada teisingumo aktas bus įvykdytas.

Kol daktaras Antekirtas įtemptai svarstė, kaip viską sutvarkyti, jam teko rimtai rūpintis ir kolonijos saugumu. Agentai iš Kirenaikos ir Tripolio pranešinėjo, kad senusitų sąjūdis darosi grėsmingas, ypač Bengazio vilajete, kuris yra arčiausia salos. Pasiuntiniai atvykdavo į Džarabubą — tą Afrikos Meką, pono Duverje pavadintą „naujuoju musulmonų pasaulio poliumi", kur dabar gyvena sektos galva Sidi Mohamedas el Mahedis su mažesniais vadais iš visos provincijos. Senusitai tėra tik senųjų Afrikos piratų palikuonys, nė kiek ne menkesni už protėvius, ir jaučia pašėlusią neapykantą europiečiams, todėl daktaras turėjo būti nepaprastai atsargus.

Tikrai, argi ne senusitams tenka priskirti visas

žudynes, registruotas per pastaruosius dvidešimt metų Afrikos nekrologuose? Žuvo Bermanas Kaneme (1863 metai), Van der Dekenas ir jo bendrakeleiviai prie Džubos upės (1865 metai), Aleksina Tine ir jos artimieji Uadi Abedžuche (1865 metai), Durno-Diupere ir Žuberas prie In Azcharo šaltinio (1874 metai), tėvai vienuoliai Polmje, Bušaras ir Menore už In Kalacho (1876 metai); į šiaurę nuo Azdžero buvo užmušti į Hadameso oazę vykusios misijos nariai tėvai vienuoliai Rišaras, Mora ir Puplaras, kelyje į Uarglą — pulkininkas Flatersas, kapitonai Masonas ir Dianusas, daktaras Giaras, inžinieriai Berenže ir Rošas (1881 metai). Kraugeriški sektos nariai nužudė visus šiuos drąsius tyrinėtojus!

Daktaras ne kartą tarėsi su Peteriu Batoru ir Liuidžiu Feratu, su Antekirtos laivyno kapitonais, milicijos vadais bei kitais salos pareigūnais.

Ar gali maža Antekirtos kolonija atremti piratų užpuolimą? Be abejo, gali, nors sutvirtinimai ir neužbaigti, bet tik tada, jei puolančiųjų skaičius nebus perdaug didelis. Ar ketina senusitai užimti salą? Žinoma, nes jie šeimininkauja visame Didžiojo Sirto užutekyje tarp Kirenaikos ir Tripolio pakrančių.

Kaip žinome, už kokių dviejų mylių nuo Antekirtos į pietryčius buvo Kenkrafo salelė. Kol salelė dar be įtvirtinimų, ji gali sudaryti rimtą pavojų kolonistams, jeigu priešo laivynas ją paverstų savo karine baze. Taigi dėl atsargumo daktaras liepė Kenkrafą užminuoti. Ir akmeningoje salelės žemėje išdėlioti užtaisai buvo pripildyti stipriausia sprogstama medžiaga.

Tereikėjo iš Antekirtos povandeniniu kabeliu paleisti elektros srovę, ir salelė būtų išlėkusi į orą su viskuo, kas tik yra jos paviršiuje.

Kokias gi apsaugos priemones turėjo Antekirta? Karinės baterijos stovėjo parengtos kovai ir telaukė, kad gynėjai užimtų savo postus. Centrinėje kalvoje pastatyta tvirtovė galėjo tučtuojau paleisti ugnį iš toliašaudžių patrankų. Daugybė minų sąsiauryje saugojo įėjimą į mažąjį uostą. „Feratas" ir trys „Elektros" buvo visuomet paruošti ginti salą arba pulti priešo laivyną.

Bet Antekirtos gynybinėje sistemoje buvo viena silpna vieta — jos pietvakarių krantas. Čia galėtų išsilaipinti priešas, nes ši salos vieta buvo nepasiekiama pakrančių baterijų ir toliašaudžių tvirtovės patrankų ugniai.

Štai kur slypėjo didžiausias pavojus, ir, ko gero, buvo jau per vėlu pradėti kokius nors naujus fortifikavimo darbus.

Bet ar senusitai tikrai puls Antekirtą? Juk tai sunkus, pavojingas žygis, reikalaująs didelių aukų. Liuidžis vis dar abejojo ir, apžiūrėdamas su daktaru ir Peteriu salos įtvirtinimus, išdėstė savo nuomonę.

— Nesutinkų su tavim,— prieštaravo daktaras.— Mūsų sala ne tik turtinga, ji Didžiojo Sirto įlankoje užima labai patogią padėtį. Vien dėl to senusitai anksčiau ar vėliau užpuls Antekirtą, ji pernelyg juos vilioja.

— Taip, be abejo,— patvirtino Peteris,— ir mes turim būti budrūs.

— Aš bijau, kad jie netrukus pradės dar ir dėl to,— kalbėjo daktaras,— kad Sarkanis yra tos sektos narys ir, kiek žinau, netgi senusitų agentas užsienyje. Prisiminkit, draugai, ką Peskadas nugirdo mokademo namuose. Kalbėdamas su Sidi Chazamu, Sarkanis keletą kartų paminėjo mūsų salą. Juk jis žino, kad Antekirtos

sala priklauso daktarui Antekirtui, tai yra žmogui, kurio jis bijo ir neapkenčia ir buvo netgi užsiundęs Zironę Etnos šlaituose! O kadangi jam nepavyko Sicilijoj, aišku, kad jis mėgins laimę čia, kur yra daugiau galimybių laimėti!

— Argi Sarkanis kaip tik jūsų neapkenčia? — paklausė Liuidžis.— Juk jis nepažįsta jūsų!

— Galimas dalykas, kad Sarkanis sutikdavo mane Ragūzoje,— atsakė daktaras,— bent jau jis negali nežinoti apie mano ryšius su Batorų šeima. Be to, prieš pabėgdama iš Sidi Chazamo namų, Sava pasakė Sarkaniui, kad Peteris gyvas. Niekšas, aišku, sugretino visus tuos faktus ir neabejoja, kad Peteris ir Sava rado prieglobstį Antekirtos saloje. Tai ar jam dar maža priežasčių, kad sukurstytų senusitų ordą prieš mus? Na, o jeigu jiems pavyks užimti salą, mūsų jau jie nepagailės.

Visi šie būkštavimai buvo labai teisingi. Sarkanis, aišku, nenumano, kad daktaras ir grafas Matijas Šandoras — tas pats asmuo, bet užtenka ir to, ką jis žino, kad pasistengtų išplėšti iš Antekirto rankų Artenako dvaro paveldėtoją. Todėl nenuostabu, kad jis prikalbino kalifą surengti ekspediciją į Antekirtos koloniją.

Atėjo trečioji gruodžio, bet nebuvo jokių požymių, kad kas nors ruošiasi netrukus užpulti salą.

Be to, mūsų draugai buvo tokie laimingi, pagaliau vėl visi susiradę, kad, išskyrus daktarą, niekas nenorėjo nė galvoti apie blogus dalykus. Visiems rūpėjo ir visi džiaugėsi dėl Peterio Batoro ir Savos Šandor vestuvių. Norėjosi tikėti, kad sunkūs laikai jau praėjo ir niekuomet nebegrįš.

Teisybę sakant, ir Peskadas su Matifu taip pat pasidavė tai ramybės nuotaikai. Jie visa širdimi džiaugėsi

aplinkinių laime ir gyveno kažkokio džiaugsmingo svaigulio apimti.

— Tiesiog nesitiki! — tvirtino Peskadas.

— Kas nesitiki? . .— klausė Matifu.

— Kad tu pasidarei storas garbingas rentininkas, drauguži! Tikrai tave reikėtų apvesdinti!

— Mane. . . apvesdinti?!

— Taip. . . su gražia mažyte moterimi!

— Kodėl mažyte?

— Oi, teisybė! Su didele, stambia gražuole! . . Ką tu į tai pasakysi? Ponia Matifu! Mes važiuosime jos ieškoti į Patagoniją!

Tačiau belaukdamas, kol ves Matifu, kuriam vis tiek tikėjosi surasti tinkamą gyvenimo draugę, Peskadas rūpinosi Peterio ir Savos Šandor vestuvėmis. Daktarui leidus, jis svajojo surengti grandiozinę šventę su žaidimais, dainomis, šokiais ir patrankų šūviais. Vakare iškilminga puota atviram ore, serenada jaunavedžių garbei, eisena su fakelais, fejerverkai. Peskadu galima pasitikėti! Tokiuose reikaluose jis nusimano! Šventė bus puiki! Apie ją ilgai kalbės. Apie ją amžinai kalbės!

Bet tie puikūs sumanymai buvo sutrukdyti.

Naktį iš gruodžio trečiosios į ketvirtąją lauke buvo ramu, nors tiršti debesys temdė dangų,— daktaro kabinete Rotušėje suskambėjo elektrinis skambutis.

Buvo dešimta valanda vakaro.

Išgirdę šį signalą, daktaras ir Peteris išbėgo iš svetainės, kur jie vakarojo su ponia Batori ir Sava Šandor. Kabinete jie suprato, kad signalas buvo duotas iš stebėjimo punkto, centrinėj Antekirtos aukštumoj. Tuojau pat telefonu buvo gautas trumpas pranešimas.

Sargybinis pastebėjo, kad iš pietryčių prie salos artėja laivynas, dar vos matomas tamsoje.

— Reikia sukviesti tarybą,— įsakė daktaras.

Nepraslinko nė dešimt minučių, o jau Rotušės posėdžių salėje buvo susirinkę visi: daktaras, Peteris, Liuidžis, kapitonai Narsosas ir Kestrikas, taip pat milicijos dalinių vadovai. Tarybai tuojau buvo pranešta apie sargybinio įspėjimą. Po ketvirčio valandos visi tarybos nariai buvo jau uoste ir stovėjo ilgo molo gale, kur žėrėjo švyturio žiburys.

Iš šio stebėjimo punkto, esančio nedaug aukščiau jūros lygio, dar nebuvo matyti artėjančio laivyno, pastebėto nuo kalvos viršūnės. Bet gal, ryškiai apšvietus pietryčių horizontą, pavyktų nustatyti priešo laivų skaičių ir iš jų manevrų nuspėti, kur jie ketina sustoti.

Bet ar nebus pavojinga parodyti priešui salos padėtį? Daktaras manė kitaip. Jeigu čia tikrai atplaukia senusitai, tai jie, aišku, nepuls aklai: jie gerai žino Antekirtos padėtį, ir niekas nesukliudys jiems pasiekti salą.

Taigi buvo paleisti į darbą elektros aparatai, ir du akinantys šviesos pluoštai staiga nutvieskė platų horizontą.

Sargybiniai neapsiriko. Kokie du šimtai valčių — šebekų, polakrų, tribakų ir kitokių mažesnių laivelių — kariškai išsirikiavę, artėjo prie kranto. Tikrai tai buvo visuose pakrančių uostuose surinktas senusitų laivynas. Nepūtė nė menkiausias vėjelis, ir užpuolėjai yrėsi irklais. Palyginti nedidelį tarpą nuo Kirenaikos ligi Antekirtos piratai galėjo praplaukti ir be vėjo. Rami jūra netgi talkino operacijai, nes taip žymiai lengviau priplaukti prie kranto.

Laivynas dar buvo už keturių—penkių mylių į pietryčius nuo salos. Taigi anksčiau, kaip saulei tekant, jie

nemėgins išlipti. Be to, būtų neatsargu patamsyje pulti Antekirtą ne tik iš uosto pusės, bet, kaip mums žinoma, ir nuo silpnai apsaugoto pietinio kranto.

Pirmą kartą apžvelgus priešų laivyną, prožektoriai užgeso, ir vėl viskas pasinėrė tamsoje. Beliko laukti aušros.

Tuo tarpu, daktaro įsakymu, visi kovotojai užėmė savo postus.

Būtinai reikia pralenkti priešą ir smogti pirmąjį smūgį, nuo kurio, gal būt, priklausys pergalė.

Puolėjai jau negalėjo tikėtis nelauktai užklupti mažąją koloniją: ryškiai juos apšvietę, gynėjai nustatė laivyno dydį bei kryptį.

Nakties pabaiga praslinko įtemptai, kolonistai ruošėsi gintis. Keletą kartų jie apšvietė prožektoriais horizontą ir dar tiksliau išžvalgė priešo laivyno padėtį.

Apgulėjų, be abejo, buvo labai daug. Bet ar jie turėjo tokių ginklų, kaip kad Antekirtos baterijos? Vargu. Tikriausiai jie visiškai neturi artilerijos. Užtai skaičiumi senusitai buvo pavojingi, nes jų vadas galėtų pasiųsti didelius būrius iš karto į keletą salos vietų.

Pagaliau pradėjo brėkšti, ir pirmieji saulės spinduliai pamažu išsklaidė rūką.

Visų žvilgsniai nukrypo į jūrą, į rytus ir pietus.

Laivai išsirikiavo plačiu pusračiu ir grėsė suspausti salą kaip replėmis. Laivyną sudarė apie du šimtai laivų, kurių patys didžiausi buvo trisdešimt—keturiasdešimt tonų talpos. Juose tilpo iš viso pusantro — du tūkstančiai žmonių.

Apie penktą valandą laivynas prisiartino prie Kenkrafo salelės. Ar puolėjai mėgins ten įsitvirtinti, prieš atakuodami Antekirto salą? Būtų gerai, kad jie taip padarytų. Juk, daktarui įsakius, salelė buvo užmi-

nuota; sprogimai gal visai senusitų ir nesunaikintų, bet labai juos susilpnintų.

Praėjo neaprašomo nerimo pusvalandis. Atrodė, kad, priartėję prie salelės, priešo laivai pradės išlaipinimą... Bet ne. Nė vienas nenuleido inkaro prie kranto, tik puolančiųjų laivų rikiuotė dar labiau nutįso į pietus, ir Kenkrafas pasiliko dešinėje. Buvo aišku, kad neprasilinks nė valandos, ir priešas puls Antekirtą ar, tiksliau, įsiverš į jos teritoriją.

— Dabar telieka gintis,— pasakė daktaras milicijos vadams.

Praskambėjo signalas, ir ant kranto išsisklaidę kolonistai skubiai grįžo į miestą ir užėmė kovinius postus.

Daktarui įsakius, Peteris turėjo vadovauti pietinėj įtvirtinimų pusėj, o Liuidžis — rytinėj. Salos gynėjai, milicininkai — ne daugiau kaip penki šimtai žmonių — išsidėstė taip, kad galėtų atremti priešą visur, kur tik jis bandys prasiveržti pro miesto sieną. Pats daktaras vadovaus visai gynybai: jis bus ten, kur tik reikės.

Ponia Batori, Sava Šandor ir Marija Ferato pasiliko didžiojoje Rotušės salėje. Jei miestas bus užimtas, visos kitos moterys ir vaikai pasislėps tvirtovėje, kur joms bus saugu: priešas jos nepaims, net ir turėdamas lauko patrankas.

Kenkrafo salelė, deja, ne Antekirtos gynėjų naudai, liko nuošaly. O kaip bus su uostu? Jeigu laivynas mėgintų prasiskverbti į uostą, laivai būtų apšaudomi kryžmai iš abiejų fortų ir iš „Ferato" bei „Elektrų" arba susprogtų ant įlankoje išdėstytų minų. Kokia laimė būtų kolonistams, jei priešas pultų iš tos pusės!

Bet iš visko matyti, kad senusitų vadas žino, ir kokia salos gynybinė sistema, ir kaip silpnai saugomas jos pietinis krantas. Pulti uostą nuo jūros — eiti į tikrą

pražūtį. Ir jis sudarė kitą planą: išlipti pietiniame Antekirtos pakraštyje, iš kur labai patogu pradėti puolimą. Aplenkę uostą, kaip ir Kenkrafo salelę, laivai nusiyrė į mažiausiai apsaugotą salos punktą.

Nuspėjęs priešo ketinimus, daktaras tučtuojau ėmėsi atitinkamų veiksmų. Kapitonai Kestrikas ir Narsosas skubiai išvedė iš uosto dvi „Elektras", jose buvo po kelis jūrininkus.

Po penkiolikos minučių abu kariniai laivai užpuolė priešą ir, prasiveržę pro jų laivų grandinę, paskandino penkias ar šešias valtis ir prakiurdė visą tuziną. Bet puolančiųjų skaičius buvo toks didelis, kad abu kapitonai, bijodami abordažo, grįžo į uostą.

Tuo tarpu „Feratas" taip pat įsijungė į mūšį ir pradėjo daužyti piratus savo patrankomis. Bet nei jo ugnis, nei pakrančių baterijų salvės negalėjo sulaikyti priešo masių. Nors buvo paskandinta apie dvidešimt laivų ir žuvo daugelis užpuolikų, vis dėlto daugiau negu tūkstantis žmonių išlipo uolėtame pietiniame krante, nes jūra nė kiek nebangavo ir buvo lengva priplaukti prie pat kranto.

Dabar salos gyventojai pastebėjo, kad senusitams nestinga ir artilerijos. Didžiosiose šebekose stovėjo lengvosios lauko patrankos ant ratų ir ištempti jas į krantą nebuvo sunku, kadangi čia neprilėkdavo sviediniai nei iš mieste pastatytų patrankų, nei iš centrinės aukštumos.

Daktaras pasirinko stebėjimo postą artimiausiame bastione ir atsidėjęs sekė, kaip išlipa užpuolikai. Turėdamas maža karių, jis negalėjo jiems sukliudyti. Bet kai tik gynėjai pasislėpė už Artenako sienų, jie tapo kelis kartus stipresni, o pulti, nors piratų ir buvo gerokai daugiau, pasidarė žymiai sunkiau.

Senusitai išsirikiavo dviem kolonomis ir, tempdami lengvąsias patrankas, pajudėjo priekin su tuo nerūpestingu bei įžūliu fanatikų arabų drąsumu, kurie be baimės žengia į mūšį, nes niekina mirtį, nekenčia europiečių ir tikisi didelio grobio.

Kai tik puolėjai atsidūrė per šūvio atstumą nuo salos gynėjų, ant jų pasipylė kulkų, sviedinių bei kartečės kruša. Krito daugiau kaip šimtas žmonių, bet likusieji nesitraukė. Pastatytos priešo lauko patrankos pradėjo daužyti pietinį miesto sienos kampą, kur sutvirtinimai dar nebuvo visiškai baigti.

Senusitų vadas ramiai vadovavo mūšiui, nors mirtis skynė jo kareivius. Stovėdamas prie karo vado, Sarkanis jį įkalbinėjo skirti miesto šturmavimui iš karto keletą šimtų žmonių.

Daktaras Antekirtas ir Peteris Batoras iš tolo pažino Sarkanį. Jis taip pat juos pažino.

Bet štai dalis miesto sienos įgriuvo, ir puolėjai metėsi į pralaužtą spragą. Jeigu jiems pavyks įsiveržti į miestą, apgultieji bus sunaikinti. Tokiems kraugeriams laimėjus, niekas neišvengs baisių skerdynių.

Senusitams besiveržiant per įtvirtinimų linijas, įvyko žūtbūtinis susirėmimas. Daktaras įsakinėjo, nepaisydamas pavojaus, tarsi nesužeidžiamas tarp zvimbiančių kulkų, o Peteris Batoras ir jo kovos draugai rodė drąsos stebuklus. Šalia jų petys į petį narsiai kovėsi Peskadas ir Matifu, laimingai išvengdami kulkų bei priešo smūgių. Kur tik pasisukdavo Heraklis su durklu vienoj rankoj ir kirviu antroje, iškart ten praretėdavo priešo eilės.

— Drąsiau, Matifu, drąsiau! .. Mušk! ..— šaukė Peskadas, o jo revolveris nuo nepaliaujamo šaudymo tarškėjo kaip kulkosvaidis.

Tačiau priešas nesitraukė. Jis keletą kartų buvo atstumtas nuo spragos ir vis dėlto kiekvieną akimirką galėjo įsiveržti į miestą, bet staiga užpakalinės jų eilės ėmė krikti.

„Feratas" patyliukais priplaukė prie kranto, ne toliau kaip už trijų kabeltovų. Dabar visi jo pabūklai: karonados, ilgos tiesinės patrankos, Hočkiso revolveriniai kulkosvaidžiai, Gatlingso mitraljezės triuškino apgulėjus, kurie krito kaip piautuvo kertamos varpos. Sviediniai lėkė į juos iš užpakalio, persekiojo bėgančius prie jūros, skandino nuleidusius inkarą ar prikabintus prie uolų laivus.

Tai buvo baisus, nelauktas smūgis senusitams. Jie ne tik buvo užpulti iš užnugario, bet jiems galėjo būti atkirstas kelias pasitraukti, jeigu jų laivai bus „Ferato" sviedinių sunaikinti.

Apgulėjai sustojo prie spragos, kurią atkakliai gynė milicijos kareiviai. Jau daugiau kaip penki šimtai priešų žuvo Antekirtos saloje, o apgultųjų skaičius beveik nesumažėjo.

Užpuolikų vadas suprato, kad reikia tuojau pat išplaukti į jūrą, jei nenori pražudyti visų savo žmonių. Veltui Sarkanis įkalbinėjo jį šturmuoti Artenaką,— jis įsakė pasitraukti į pakrantę, ir senusitai taip pat neprieštaraudami pasitraukė, kaip ir būtų puolę į mirtį, jeigu jiems būtų buvę liepta.

Bet piratus reikėjo taip pamokyti, kad jie ilgai prisimintų.

— Pirmyn, draugai! .. Pirmyn! ..— sušuko daktaras.

Peterio ir Liuidžio vadovaujami, šimtas žmonių šoko paskui bėgančius, kurie skubėjo pasiekti pajūrį. Iš vienos pusės apšaudomi „Ferato", o iš kitos — miesto

gynėjų, senusitai susvyravo. Jų eilėse kilo sąmyšis, ir likę gyvi šoko į mažiau nukentėjusias valtis.

Kovos įkarštyje Peteris ir Liuidžis stengėsi pagrobti tik vieną žmogų. Tas žmogus buvo Sarkanis. Bet jie norėjo paimti jį gyvą ir tik per stebuklą patys išvengė mirties, nes niekšas keletą kartų šovė į juos iš revolverio.

Atrodė, kad likimas dar kartą gelbsti jį nuo teisingo atpildo.

Sarkaniui ir senusitų vadui pavyko drauge su dešimčia palydovų įšokti į nedidelę polakrą, jie jau atpalaidavo lynus ir manevravo, stengdamiesi išplaukti į atvirą jūrą. „Feratas" buvo per toli, ir jame niekas nepastebėjo signalo pulti tą valtį. Dar truputį, ir bėgliai būtų išvengę persekiojimo.

Tą akimirką Matifu pamatė ant smėlio paliktą lauko patranką be lafeto.

Herakliui tereikėjo minutės pribėgti prie tos užtaisytos patrankos, užtempti ją ant uolos viršūnės, užsikelti ant pečių ir prilaikyti už vamzdžio kyšulių.

— Šen, Peskadai, pas mane! — sušuko jis griausmingu balsu.

Peskadas išgirdo draugą ir suprato jo ketinimą. Jis pribėgo prie lauko patrankos, užkeltos ant gyvo pastovo, nutaikė į polakrą ir iššovė.

Sviedinys pataikė į laivą ir suskaldė jį į šipulius... O Matifu, nors atatranka buvo labai stipri, nė nesusvyravo.

Senusitų vadas ir jo palydovai, išmesti į vandenį, beveik visi nuskendo. Sarkanis dar kovojo su bangomis, kai Liuidžis priplaukė prie jo ir ištempė į krantą.

Netrukus Sarkanis buvo perduotas Matifu, kuris stipriai suėmė jį į savo galingą glėbį.

Buvo laimėta galutinai. Iš dviejų tūkstančių salos užpuolėjų vos keli šimtai išvengė pražūties ir prisikasė iki Kirenaikos krantų.

Dabar buvo galima tikėtis, kad piratai negreit mėgins vėl pulti Antekirtos salą.

PENKTASIS SKYRIUS

ATPILDAS

Grafas Matijas Šandoras atsidėkojo Marijai ir Liuidžiui Feratams. Ponia Batori, Peteris ir Sava pagaliau vėl kartu. Dorieji buvo atlyginti, liko tik nubausti išdavikus.

Keletą dienų po senusitų sutriuškinimo kolonistai atsidėję tvarkė savo salą. Visi svarbiausieji šios dramos herojai — Peteris, Liuidžis, Peskadas ir Matifu — liko sveiki ir nepaliesti, be kelių menkų sužeidimų, nors, kaip mes matėme, jie netausojo savęs. Užtat koks buvo džiaugsmas, kai šaunieji kovotojai grįžo į didžiąją Rotušės salę, kur jų laukė Sava Šandor, Marija Ferato, ponia Batori ir senasis jos tarnas Borikas. Atidavus paskutinę pagarbą kritusiems kovoje, mažoji kolonija vėl galės laimingai gyventi. Jų laimės, atrodo, dabar jau nebebus kam drumsti. Senusitai buvo visiškai sutriuškinti Antekirtos saloje, o svarbiausia, tarp jų jau nebebus Sarkanio, kuris kurstytų piratų neapykantą

ir kerštą. Be to, daktaras ketino netrukus patobulinti salos gynybinę sistemą; reikėjo ne tik apsaugoti Artenaką nuo užpuolimo, bet ir įtvirtinti visą pakrantės ruožą, kad priešo kariuomenė nebegalėtų niekad išsilaipinti saloje. Buvo nuspręsta pritraukti į Antekirtą ir naujų kolonistų, kurie derlingoje saloje galės labai gerai gyventi.

O kol kas nebebuvo kliūčių atšvęsti Peterio ir Savos vestuves. Jungtuvės buvo paskirtos gruodžio devintąją, ir dabar jau nebereikėjo jų atidėlioti. Peskadas vėl ėmėsi ruošti šventę, nes viską buvo sutrukdęs Kirenaikos plėšikų užpuolimas.

Bet svarbiausia, reikėjo nedelsiant nuspręsti Sarkanio, Silo Torontalio ir Karpenos likimą. Jie sėdėjo tvirtovės vienutėse ir nežinojo, kad visi trys atsidūrė daktaro Antekirto valioje.

Gruodžio šeštąją, praėjus dviem dienom po senusitų sutriuškinimo, daktaras įsakė atvesti suimtuosius į didžiąją Rotušės salę. Jis pats su Peteriu ir Liuidžiu stovėjo kiek nuošaliau.

Suimtieji pirmą kartą pasimatė priešais Artenako tribunolą, sudarytą iš pačių garbingiausių Artenako teisėjų. Salę saugojo milicijos būrys.

Karpena buvo susijaudinęs, nors jo veidas vis dar tebebuvo toks pat suktas. Jis šnairomis žvilgčiojo į šalis, nedrįsdamas pakelti akių į teisėjus.

Silas Torontalis atrodė labai prislėgtas, jis stovėjo nuleidęs galvą ir instinktyviai stengėsi neprisiliesti prie savo buvusio bendrininko.

Sarkanį buvo apėmęs vienas jausmas — įtūžimas: juk jis pateko į savo priešo, daktaro Antekirto, rankas.

Liuidžis pirmasis priėjo prie teisėjų ir, kreipdamasis į ispaną, prašneko:

— Karpena, aš — Liuidžis Feratas, žvejo iš Rovinjos sūnus. Tu išdavei mano tėvą, jis buvo ištremtas katorgon ir ten mirė.

Karpena pakėlė galvą. Iš apmaudo jam aptemo akys. Vadinasi, jis tikrai buvo sutikęs Mariją Maltoje, Manderadžio gatvėje, o dabar jos brolis, Liuidžis Feratas, sviedė jam į veidą šį kaltinimą.

Tada išėjo į priekį Peteris ir, ištiesęs ranką į bankininko pusę, tarė:

— Silai Torontali, pažvelkite į mane, aš — Peteris Batoras, vengrų patrioto Ištvano Batoro sūnus. Jūs su savo bendrininku Sarkaniu išdavėt mano tėvą Triesto austrų policijai, jūs pasiuntėt jį mirti!

Po to, kreipdamasis į Sarkanį, jis pareiškė:

— Aš — Peteris Batoras, kurį kėsinotės nužudyti Ragūzoje! Aš susižadėjęs su grafo Matijo Šandoro dukterim Sava, kurią jūs prieš penkiolika metų buvote pagrobęs iš Artenako pilies!

Torontalis, pamatęs Peterį Batorą, pasijuto tartum gavęs vėzdu per galvą: juk jis laikė jaunuolį mirusiu.

Sarkanis stovėjo įžūlus, sukryžiavęs ant krūtinės rankas,— tik truputį jam virpčiojo vokai, išduodami jaudinimąsi.

Nei Torontalis, nei Sarkanis nieko neatsakė į kaltinimus. O ir ką jie galėjo pasakyti savo aukai, kuri, atrodo, tik dėl to ir atėjo iš kapų, kad pareikalautų ataskaitos.

Bet jų laukė naujas smūgis. Daktaras Antekirtas pakilo ir dusliu balsu tarė:

— Aš — Ladislavo Žatmaro ir Ištvano Batoro, per jus Pizino tvirtovėje sušaudytų patriotų, draugas! Mano dukterį Savą jūs buvot pagrobę, norėdami pasisavinti jos turtą! .. Aš — grafas Matijas Šandoras!

Šie žodžiai kaip perkūnas trenkė kaltinamuosius: Silui Torontaliui pakirto kojas, o Sarkanis susigūžė, tartum norėdamas prasmegti skradžiai žemę.

Prasidėjo kaltinamųjų apklausinėjimas. Visų trijų nusikaltimai buvo tokie, kad nei jų paneigti, nei prašyti atlaidumo nebuvo galima. Teismo pirmininkas priminė Sarkaniui, kad plėšikiško salos užpuolimo metu žuvo daug kolonistų, kurių kraujas reikalauja atpildo. Nusikaltėliams buvo leista gintis. Paskui buvo paskelbtas nuosprendis, priimtas griežtai laikantis įstatymų.

— Silas Torontalis, Sarkanis, Karpena,— paskelbė teismo pirmininkas,— jūs kalti dėl Ištvano Batoro, Ladislavo Zatmaro ir Andreos Ferato mirties. Teismas nuteisia jus mirti.

— Kad ir tuojau pat! — įžūliai atrėžė Sarkanis.

— Pasigailėkite! — ištarė Karpena.

Torontalis nebeįstengė nieko pasakyti.

Visus tris nuvedė atgal į tvirtovę ir paliko ten griežtai saugomus.

Tačiau kokią mirtį parinkti nuteistiesiems? Sušaudyti juos kur nors nuošaliame salos kampelyje? Ne, nereikia teršti Antekirtos žemės išdavikų krauju. Štai kodėl buvo nuspręsta bausmę įvykdyti Kenkrafo salelėje.

Tą patį vakarą viena „Elektra" su dešimties žmonių įgula, vadovaujama Liuidžio Ferato, pervežė nuteistuosius į salelę, kur auštant turėjo atvykti baudžiamasis būrys.

Sarkanis, Torontalis ir Karpena, matyt, galvojo, kad išmušė jų mirties valanda. Dėl to, kai juos išlaipino į krantą, Sarkanis kreipėsi į Liuidžį.

— Mus sušaudysite šį vakarą? — paklausė jis.

Liuidžis nieko neatsakė. Tris niekšus jūreiviai paliko vienus. Buvo jau tamsu, kai „Elektra" grįžo į Antekirtą.

Antekirtos saloj nebebuvo išdavikų. Pabėgti iš Kenkrafo jie negali, nes nuo jos iki kontinento — dvidešimt mylių.

— Per naktį jie suės vienas kitą! — pasakė Peskadas.

— Tfu! — pasišlykštėdamas nusispiovė Matifu.

Naktis praėjo ramiai. Tačiau grafas Šandoras nė minutei nesumerkė akių. Visą naktį jis prasėdėjo savo kambaryje, o penktą valandą ryto nusileido į didžiąją Rotušės salę, kur tuojau pasikvietė Peterį Batorą ir Liuidžį.

Milicijos būrys jau stovėjo pasiruošęs kieme, reikėjo tik pasiųsti į Kenkrafo salelę.

— Peteri Batorai ir Liuidži Feratai,— paklausė grafas Šandoras,— ar mirties nuosprendis išdavikams teisingas?

— Taip, jie užsitarnavo mirtį! — atsakė Peteris.

— Teisingai,— patvirtino Liuidžis,— niekšams neturi būti pasigailėjimo!

— Tebūnie įvykdyta bausmė, ir teatleidžia dievas tiems, kuriems negali atleisti žmonės!..

Vos spėjo grafas Šandoras ištarti šiuos žodžius, pasigirdo baisus sprogimas. Rotušės grindys, visa sala sulingavo po kojomis, tartum būtų prasidėjęs žemės drebėjimas.

Grafas Šandoras, Peteris ir Liuidžis išbėgo į gatvę. Iš namų pasipylė išgąsdinti žmonės.

Milžiniškas dūmų, ugnies, uolienų bei skeveldrų

stulpas pakilo į dangų. Paskum akmenų kruša pabiro į jūrą, siūbtelėjo bangos, ir tankus juodas debesys pakibo ties sala.

Iš Kenkrafo salos ir trijų nuteistųjų nieko nebeliko: sprogimas viską sunaikino.

Kas gi atsitiko?

Skaitytojai, aišku, nepamiršo, kad, laukiant senusitų puolimo, Kenkrafo salelė buvo užminuota ir povandeniniu kabeliu sujungta su Antekirta. O jeigu kartais kabelis sugestų, salelės akmeningoj dirvoj buvo užkasti degtuvai, elektros laidais sujungti su užtaisais. Užteko tik brūkštelti kurį nors degtuvą koja, ir iš karto būtų susprogę visi užtaisai.

Taip ir įvyko. Kažkuris pasmerktųjų užmynė degtuvą, ir salelė išlėkė į orą.

— Dievas panoro išvaduoti mus nuo mirties bausmės vykdymo baisumų! — sušuko grafas Šandoras.

Ketvirtą dieną po aprašytų įvykių Artenako bažnyčioje įvyko Peterio Batoro ir Savos Šandor jungtuvės. Ta proga daktaras Antekirtas pasirašė savo tikrąją pavardę — Matijas Šandoras. Dabar, kai teisingumas buvo įvykdytas, nebereikėjo slėpti savo vardo.

Dar pora žodžių pasakojimui užbaigti.

Po trijų savaičių Sava Batori buvo pripažinta grafo Šandoro įpėdine. Jos tapatybei nustatyti pakako ponios Torontal laiško ir bankininko pareiškimo, kur buvo aprašytos mergaitės pagrobimo aplinkybės bei tikslai. Kadangi Savai sukako aštuoniolika metų, jai buvo grąžinti Šandorų dvarai Transilvanijoje.

Be to, ir pats grafas Šandoras galėjo vėl valdyti savo žemes, kadangi buvo paskelbta amnestija visiems politiniams kaliniams. Bet nors grafas vėl tapo Matiju Šandoru, jis norėjo ir toliau pasilikti didžiosios Antekirtos saloje gyvenančios šeimos galva. Čia jis ir ketino baigti savo dienas tarp jį mylinčių bei gerbiančių žmonių.

Grafo rūpinimosi dėka maža kolonija žymiai išaugo. Nė metai nepraėjo, o gyventojų čia buvo jau dvigubai daugiau. Matijo Šandoro pakviesti mokslininkai, išradėjai pritaikė Antekirtoje savo išradimus, kurių nebūtų galėję panaudoti, jei grafas nebūtų parėmęs patarimais bei pinigais. Taigi Antekirta greitu laiku žadėjo tapti svarbiausia Didžiojo Sirto įlankos kolonija, o baigus fortifikavimo darbus, kolonistams nebeteks bijoti užpuolimų.

Ką dar pasakyti apie ponią Batori, Mariją ir Liuidžį Feratus ar apie Peterį ir Savą, kurių laimę ir aprašyti sunku? Ką dar pasakyti apie Peskadą ir Matifu, priklausančius dabar prie pačių garbingiausių Antekirtos piliečių? Draugai gailisi tik vienintelio dalyko: jiems nebepasitaiko progų pasiaukoti dėl žmogaus, kuriam jie už viską dėkingi.

Grafas Matijas Šandoras atliko savo uždavinį, ir jeigu ne liūdesys dėl žuvusių draugų — Ištvano Batoro ir Ladislavo Zatmaro,— jis būtų laimingas, kaip tik gali būti laimingas šiame pasaulyje kilnus žmogus, kuris mėgsta daryti gera visiems.

Visoje Viduržemio jūroje, o ir niekur kitur žemės rutulyje, net ir vadinamoje Laimingųjų salų grupėje, negalėtum rasti laimingesnio kampelio, kaip Antekirtos sala!

Kartais, jausmingai nusiteikęs, Matifu sako savo draugui:

— Iš tikrųjų, Peskadai, mes nenusipelnėme tokios laimės.

— Aišku, ne, Matifu. Bet ką padarysi?.. Belieka tik,— džiaugtis,— atsako Peskadas.

1885 m.

TURINYS

Pirmoji dalis

Antroji dalis

Trečioji dalis

Ketvirtoji dalis

Penktoji dalis

Жюль Верн

МАТИАС ШАНДОР

На литовском языке

7 — 11

Atsak. redaktorė *R. Zagorskienė*
Redaktorė *A. Šlikaitė*
Viršelis dail.' *A. Kubiliaus*
Techn. redaktorius *A. Jurėnas*
Korektorė *J. Bitinienė*

Pasirašyta spaudai 1962.VII.9. Leidinio Nr. 3562. Tiražas 15 000 egz. Popierius 82x108 1/32—8,313 pop. l.=27,26 sp. l.; 22,72 leid. l. Spausdino Valstybinė „Raidės" spaustuvė Kaune, Spaustuvininkų g. 11.
Užsak. Nr. 1930.

Kaina 83 kp